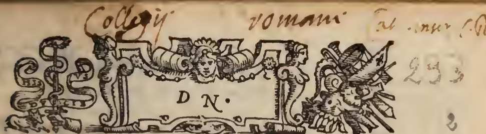

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
33 B
27

Collegij romani

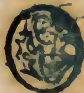
CHRYSOTOMI IAVELLI CANAPICII, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Commentarij in Logicam Ariſtotelis,

Ad diſciplinæ Peripateticæ normam & methodum exarati, & ſedulo elimati.

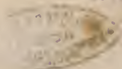
PARTIS HVIVS ARGVMENTA vide in calce operis.

VENETIIS,
Apud Franciſcum Laurentinum,
M. D. LX.

Roma. 1562.

CHRYSOSTOMVS CRESCENTIO SVO BENE AGERE.

ANIMADVERTENS, *Crescenti fili, sortitum te fuisse à summo rerum conditore ingeniosum docilemq; animum tam moralibus, quàm speculatiuis habitibus facilè decorandum, nefarium profectò atque impium quid commisisse me arbitrarer, si te quem (ut ita dixerim) intellectualiter genui, & à primis annis probatis moribus formare conatus sum, permitterem iam adolescentem uulgaribus terrenis atque mechanicis, ut degenerem & mente depressum, artibus & studijs inuolui, at rectius dixerim demergi atque fœdari. Constanti igitur atque inflexibili proposito statui Deo Optimo, aspirante, te in limite disciplinabilis adolescentiæ iam constitutum, & in grammaticis Græcè Latineq; apprimè eruditum, ad eam quam appellamus logicam, siue dialecticam, utpote modú et regulam sciendi, rectissimo calle deducere & erudire. Hæc nanque unica est clauis & ianua ad quoscunque scientificos habitus. Sine ea, cæcutiens intellectus nescit quòd tendat. Nam logica secundum magnum Albertum latitantem ueritatem aperit, errores damnat, falsitatem ostendit, & rectum lumen, quo in omni uerè contemplationis opere dirigimur, ostendit. Hac, ut fidissimo duce, ad physicas mathematicasq; disciplinas, & ad diuinam, quam dicimus metaphysicam, patebit tibi aditus. Sine ea nullus artifex, siue practicus, siue speculatiuus præualet, & quicunque absque logica docent addiscunt, disputant aut dictant, suadent aut determinant, in incer-*

tum conceptus, & uoces, & propositiones, & rationes iactant. Ergo per logicam omnes, sine ea nullæ possunt uenari, acquiri, & perfectè sciri artes. Vt autem per rectas semitas, planas, & faciles, ingeniolum tuũ non ui, sed natura docilem, iuxta nota mea dirigere ualeam, ne multiplicibus & obscuris & contra seinuicem pugnātibus scribentium in hoc negotio tum realiter, tum sophisticè, siue terminaliter tractatibus inuoluaris, formaturus sum tibi atque ordinaturus iuxta mei consuetudinem, & innatam proprietatem totius Logices compendium ad eam, quæ est apud Aristotelem, & non aliter isagogicum, resolutum, clarum, & ordinatissimum. Quod non modò tibi, sed & futuris seculis, bonarũ artium amatoribus quàm utile fiet. Hoc tu, tuique similes uelut stella immobili, & clara duce pedetentim et gradatim ad optatissimum Philosophiæ portum deducemini. Ne dubites. Vale ingeniale decus, nec patiaris tantos talesq; tui gratia sumptos frustrari labores.

runt principia,parua quidem magnitudine,& pauca nume ro, sed maxima & plurima uirtute. Deinde famosiores ma gisq; exercitati addiderũt multa, & posteriores ex multis collegerunt magis certa,superfluis,aut incertis, aut erroneis reiectis,sicq; tandem ars & scientia huiusmodi non solum incrementum,sed & complemẽtum suscepit Per hũc modum dicit Aristoteles in secundo elench. omnes scientiæ rhetoricæ inuentæ & acquisitę sunt. Nam post primos rhetoricæ inuentores, secutus est Thesias, post Thesiam Theodorus,post illũ multi multa inuenerũt & addiderũt. Hinc ars ipsa maximum iam habet incrementum,& in secundo metaphysicæ exẽplificans de musica, inquit. Nam si Timotheus non fuisset,multã melodiã non haberemus. Si autẽ Phirnis. s.non præcessisset Timotheũ, Timotheus non fuisset. s.instructus in principijs musicæ, nec eam auxisset, Aliæ igitur artes & scientiæ primos habuerunt autores,a quibus principia,deinde posteriores, a quibus paulatim augmentum & sufficientiam recepimus.

Quantum ad secundum aduerte,ut testatur Aristoteles in fine libri secũdi elenchorũ,quòd licet aliæ artes & scientiæ ante Aristotelem inuentæ & augmentatæ fuerint per famosos autores,ut patet de scientia naturali per Thaletẽ & Melissum,& Empedoclem, & Heraclitum, licet admistam multis erroribus tradiderint,quos ipse Aristoteles in omnibus physicæ partibus reprobat, De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquissimos Aegyptios .De diuinis,per Mercuriũ Vermegistum,& Hesiodum. De moralibus,per Socratem & Platonem, & sic intellige de reliquis artibus,tamen logicæ sciẽtia ante Aristotelem inuenta non fuit.Nihil inuenimus de ea ordinatè traditum,quo, ut regula sciendi, dirigi posset addiscentis intellectus ad alias scientias acquirendas. Nam ut legimus apud Platonem in Gorgia & Protagora,& Euthidemo si,quam logicam sophistæ conabantur ostendere se habere, non ad sciendum,sed ad decipiendum utebantur, totùmque studium eorum erat reddere discipulos, non uere, sed apparenter scientes, cum uere nihil in fine addiscendi retinerent,nisi captiunculas, friuolasque ac deceptorias ratio-

nes. Hos igitur Socrates & Plato semper insectati sunt, utpote non bonarum artium doctores, sed & deceptores, ac illusores humani ingenij. Verum quia nec Socrates nec Plato artem hanc adepti sunt: ideò doctrinalem ordinem nec in sophistis reprobandis, nec in proprijs conceptibus enucleandis seruare potuerunt. Et licet potentes essent ad interrogandum siue dubitandum: non tamen ad respondendum & soluendum, propter logicæ carentiam. Vnde Socrates fatebatur se quidem scire interrogare: at respondere nescire. Vt igitur uera sciendi regula directiua humani intellectus in artibus & scientiis inueniretur, datus est nobis ab autore naturæ Aristoles, qui suo penè diuino ingenio primus logicam ueram, inuenit, & secundum omnes partes ordinauit ac perfecit, ut declarabimus infra, diuidentes logicam descriptam ab Aristotele in partes, & assignabimus earum sufficientiam. Quoniam igitur Aristoteles hanc primus inuenit & perfecit, ideò ut primo inuentori gratiæ habendæ sunt. Quod & ipse innuit in fine secundi Elenchorum, dicens: De rhetoricis erant multa & antiqua dicta. De syllogismis autē omnino nihil habuimus prius aliud dicere, quàm quod attritione quærentes, per multum tempus laborauimus. Si aūt uidetur nobis cōsiderantibus uelut ex his, quæ a principio erant, habere artem hanc sufficiēter super alia negotia, quæ ex traditione adaucta sunt, reliquū erit, omnium uestrum, uel eorum, qui audierunt hoc opus, omissis quidem artis indulgentiam, inuentis autem multas habere gratias. Hæc de præsenti capite dicta sint.

Quid sit logica, siue dialectica. CAP. II.

IN secundo capite ordo doctrinæ requirit, ut manifestemus quid sit logica siue dialectica. Oportet enim in unaquaque arte & scientia præcognoscere quid significetur per nomen illius scientiæ, & artis, de qua tractandum est, aliter addiscens semper per incognita tenderet. Verùm antequàm descendamus ad ueram logicæ diffinitionem, præscire te oportet, quid sit propriè diffinitio, & quomodo differt a descriptione, & ethymologia, & interpretatione. Deinde deueniemus ad propositum nostrum.

Tu

REVERENDI MAGISTRI CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPICII ORdinis Prædicatorum, compendium Logicæ Isagogicum, ad eam, quæ est apud Aristotelem.

ORDINATVRVS Logicæ compendium pro neophytis, intendo non recedere à uia Peripatetica. Quod dico, ut præseruem me à sophistarum captiunculis, quæ magis dediscentes confundunt, quàm dirigant. In quibus nonnulli per totam uitam laborant & insudant, & nunquàm ad ueras doctrinas pertingũt. Neq; enim uere scire desiderant, sed id tantum, quòd secum disputãtes, irretiant atque decipient. Erit igitur adolescentibus præsens compendium, ut introductorium ad ea omnia, quæ Aristoteles diffuse in singulis suæ logicæ libris pertractauit.

Diuidemus autem ipsum in undecim tractatus:

Primus erit, De aliquibus ut uniuersalibus principijs præcognoscendis.

II. De partibus propositionis.

III. De propositione.

IIII. De quinque uniuersalibus siue prædicabilibus.

V. De anteprædicamentis, & prædicamentis, & postprædicamentis.

VI. De syllogismo formali.

VII. De suppositionibus proprijs & improprijs, relatiuis & absolutis.

VIII. De ampliationibus & appellationibus.

IX. De consequentijs.

X. De probationibus terminorum.

XI. De syllogismo demonstratiuo, in quo cõtinebitur tota doctrina Aristotelis in libro Poster.

IN hoc primo tractatu agendum est de aliquibus uniuersalibus ut principijs, sine quorum præcognitione, relinqueremus in omnibus sequentibus per incognita. Hæc autem erunt septem, & sic præsens tractatus continebit septem capita.

Primo, quis fuerit ueræ logicæ primus & sufficiens autor.

II. Quid sit logica, siue dialectica:
III. Quod sit logicæ adæquatum subiectum.
IIII. Quæ sit logicæ utilitas, uel necessitas.
V. Qualis scīa sit, & sub qua parte sciētiæ continetur.
VI. Quomodo in partes suas diuidenda sit.
VII. A quo primò incipiendum est in logica.

Quis fuerit uera logicæ primus auctor. Cap. I.

IN primo capite declarandum est, quis fuerit ueræ logicæ primus autor. Tu igitur aduerte, quòd Arist. in ij. lib. elenchorum c. ult. refert modum, quo reliquæ scientiæ & artes primò inuentæ sunt. Deinde quomodo successu tēporis complementum susceperunt. Refert etiam modum, quo logica inuenta est primò, & sufficienter tradita.

Quantum ad primum, inquit Aristoteles, quòd quælibet scientia, & ars ab aliquibus primis inuenta quidem est, & excogitata: ualde tamen imperfectè, à posterioribus autem paulatim & subtilius elaborata, adeò incrementū suscepit, quòd tandem completa est. Tu tamē aduerte, quòd ut inquit Aristoteles, illud primum in qualibet arte & sciētia inuentum, licet paruum sit, utilius tamen ac melius est posterioribus inuentis & additis; est enim primum scientiæ, aut artis principium. Licet autem prima principia inuenta sint parua iu magnitudine, sunt tamen maxima in uirtute, quoniā ab ipsis totum pendet. Nam, sicut arbor miræ altitudinis, uirtualiter cōtinetur in paruo seminis grano ex quo generatur; sic ars & sciētia uirtualiter cōtinetur in primis ac breuibus principijs, à primis autoribus inuentis.

Sicut autem principium primum artis & scientiæ à primo inuentum, quantuncunque paruum sit; est tamen optimum, sic & difficillimum est, neque quam primus inuētor accepit ab alio, neq; in parte, neq; in toto, sed longa & sagaci iuestigatiōe tādē à se inuenit. Hinc est, ꝙ ut, īquit Aristoteles, principia prima īuenire, perdifficile est, facile est autē inuētis addere. Ideò ex secundo metaphysicæ, agēdæ sunt gratiæ primis inuētoribus. Nā si illi nō fuissēt, posteriores arti aut scīæ nō addidissēt, nec ad cōplemētū perduxissent. Hoc igitur modo aliæ partes & scientiæ inuentæ sunt, ac sufficienter traditæ, quia.s. primi prima inuenerunt

primum; quòd sit nostro intellectui in acquirendis cæteris artibus,& scientijs aptissimum instrumetum. Huic descriptioni consonat ea, quæ solet ascribi diuo Augustino, & hæc est, Logica est ars artium,& scientia scientiarum, qua aperta oẽs aperiuntur, & qua clausa oẽs aliæ clauduntur. Eidem concordat ea quæ formatur a Pet. Hispa. in principio sumularum suarum sub nomine dialecticæ. Sumit autẽ dialecticam pro tota logica,& nõ pro parte topica, de qua acturi sumus in octauo trac. Sic aũt describit eam, Dialectica est ars artium. i. directiua intellectus, ut regula acquirendi alias artes,& scientia scientiarum. i. directiua. eodem modo intellectus in acquirendis aliis scientiis, ad omnium methodorum, id est, scientiarum principia uiam habens. Nã logica dat nobis uiam, & modum cognoscendi principia aliarum scientiarum, ex principijs autem cognitis acquirimus scientiam pendentem ex suis principijs cognitis per logicam. Via autem, quam dat nobis logica ad cognoscendum principia omnium scientiarum, est ars diffinitiua, diuisiua inductiua, argumentatiua, de quibus omnibus pertractat logica, ut declarabimus in locis suis.

Et aduerte, quòd scientias appellat methodos. Est aũt methodus propriè apud Græcũ, quod Latinus proprie appellat callem. est autem callis, uia stricta, breuis,& recta, citò ducens maiorem ad optatum terminum. Transumptiuè igitur scientiæ acquisitæ per logicam, dicuntur methodi, quoniam per logicam breui tempore,& rectè ac uerè addiscuntur. Hinc patet, quòd qui absq; logica docent aut dictant,& scribunt,& qui addiscunt, semper inordinatè,& infinita prolixitate procedunt, nec unquam ad ueram, & firmam rei notitiam perueniunt, nec se in dubiis resoluere, nec contra impugnantes se defensare possunt. Optimum est ergo ante oẽs scientias logicam acquirere, nec cum logica uelle alias simul acquirere. Dicit enim Aristote. in secundo metaphysicæ, quòd absurdũ est simul quærere scientiam,& modum sciendi. Et per modum sciendi, ut dicit Commentator Auerroes, intẽdit logicam, quæ dat modos generales,& regulas, secundum quas in qualibet scientia procedendũ est, Has autem regulas docebimus in tractatu

sexto,& septimo,& octauo,& decimo. Constat igitur tibi, quid sit logica diffinitiue,& descriptiue.

Quantum ad etymologiam, & interpretationem eius, aduerte, quòd logica quantum ad id, a quo nomen imponitur apud Græcum, interpretatur de sermone scientia, apud Latinum, est enim λόγος sermo,& ut sic, nisi aliud addatur communis est grāmaticæ,& rhetoricæ, & poeticæ, & logicæ propriè dictæ. Omnes enim sunt scientiæ de sermone, sed diuersa ratione, ut docuimus supra.

Quantum aūt ad illud, cui nomen imponitur, interpretanda est logica, sciētia de sermone uero,& falso,& sic est scientia distincta a grammatica, & rhetorica, & poetica, contenta tamen sub logica uniuersaliter dicta, ut est scientia de sermone &c. Et quoniam considerare ac pertractare habemus de logica directiua ueri,& falsi, & non absolute,& uniuersaliter dicta, ideo sua etymologia ac interpretatio erit hæc, ut non detur per manifestiora. Logica est scientia sermonis ueri,& falsi, in qualibet scientia, & arte diiudicandi, ut ab his, quæ uidentur primo aspectu uera, & non sunt,& ab erroribus ac falsis liberemur, ut ueritatem defensare, falsitatem impugnare, sophisticas rationes contra uerum soluere discamus,& rectum limitem in omni rationis opere prosequi, ac conseruare. Dialectica uero exponitur a Petro Hispano, quasi duorum sermo uel ratio, scilicet arguentis,& respondentis in disputatione. Verùm melius est, ut exponatur dialectica quasi disputatiua, Deriuatur enim apud Græcum a *διαλέγομαι*, quod est, disputo Latine. Hæc de præsenti capite dicta sint.

Quid sit eius subiectum, circa quod uersantur.

CAP. III.

IN tertio cap. inuestigandum est, quid sit subiectum in logica, circa quod uersatur. Sed antequam descendamus ad resolutionem propositi duo præponenda sunt. Primò, quot modis consueuit accipi subiectum in doctrina Aristo. secundò, quas conditiones oportet attribuere subiecto scientiæ,& artis.

Quantū ad primū, aduerte ꝙ subiectū dicitur quadrupliciter. Primo, de eo, quòd præponitur uerbo in oratione,

ut

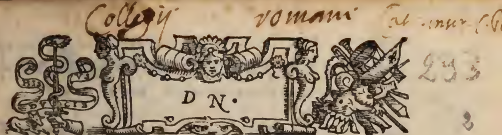

Tu igitur aduerte,quòd in doctrina Aristotelis diffinitio est oratió indicans quid sit res per essentialia,id est per ea,quæ sunt de essentia,& substantia rei,& sine quibus rei natura darî non potest,& hæc est uera,& propriissima diffinitio. Verbi gratia. Homo est animal compositum ex corpore humano, & anima rationali, hæc est uera diffinitio, quoniam dicit, & manifestat naturam hominis sufficienter,& facit ipsum differre a quolibet alio animalí, & datur per substantialia hominis,quæ sunt,corpus humanum, & anima rationalis,& utrunque est substãtia. Diximus,quòd diffinitio est oratio,quoniam solus unus terminus non facit diffinitionem,sed oportet saltem esse duos,quorũ unus sit genus, tanquàm magis communis, & alter differentia conuertibilis cum diffinito,ut tibi declarabimus in tracta. de prædicabilibus. Requiritur & cõpula, id est uerbum substantiuum,ut prædicetur diffinitio de diffinito, ut hic, Homo est animal rationale, Homo est diffinitum, animal rationale est diffinitio, per ly est, prædicatur diffinitio de diffinito,ex consequenti constat, quòd diffinitio est oratio. Diximus, indicans quid sit res per essentialia, ut distinguatur diffinitio uera a descriptione,& etymologia,& interpretatione. Est enim descriptio, oratio indicans quid sit res per accidentalia propria, id est, quæ soli descriptio conueniunt. Vt descriptio hominis est hæc, Homo est animal staturæ rectæ,risibile,& beatificabile. Nam statura corporis recta,& risibilitas,& beatificabilitas, sunt proprietates consequentes solam naturam hominis. Quid autem sit rei proprietas, & quomodo emanet a forma rei, & eius specifica differentia, dicemus in tracta. de prædicabilibus.

Ethymologia uerò,est manifestatio unius termini minus noti addiscẽti,per alium terminum magis notum, & prius notum apud eundem, stando tamen in eodem idiomate, ut quando exponimus hunc terminum Sol,quasi solus lucens,& cœlum,quasi omnia inferiora cœlans,siue tegens, & lepus,quasi animal leuium pedum.

Interpretatio aũt,ẽ unius termini declaratio ex uno idiomate ĩ aliud,ut Κύριος Grçcè,ẽ dñs Latine,& φύσι,Grçce, est

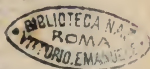

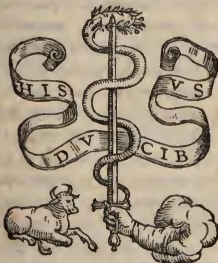
CHRYSOTOMI IAVELLI CANAPICII, ORDINIS PRAEDICATORVM,

Commentarij in Logicam Aristotelis,

Ad disciplinæ Peripateticæ normam & methodum exarati, & sedulo elimati.

PARTIS HVIVS ARGVMENTA vide in calce operis.

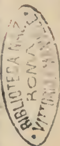
VENETIIS,

Apud Franciscum Laurentinum,

M. D. LX.

CHRYSOSTOMUS CRESCENTIO SUO BENE AGERE.

ANIMADVERTENS, *Crescenti fili, sortitum te fuisse à summo rerum conditore ingeniosum docilemq; animum tam moralibus, quàm speculatiuis habitibus facilè decorandum, nefarium profectò atque impium quid commisisse me arbitrarer, si te quem (ut ita dixerim) intellectualiter genui, & à primis annis probatis moribus formare conatus sum, permitterem iam adolescentem uulgaribus terrenis atque mechanicis, ut degenerem & mente depressum, artibus & studijs inuolui, at rectius dixerim demergi atque fœdari. Constanti igitur atque inflexibili proposito statui Deo Optimo, aspirante, te in limite disciplinabilis adolescentiæ iam constitutum, & in grammaticis Græcè Latineq; apprimè eruditum, ad eam quam appellamus logicam, siue dialecticam, utpote modū et regulam sciendi, rectissimo calle deducere & erudire. Hæc nanque unica est clauis & ianua ad quoscunque scientificos habitus. Sine ea, cæcutiens intellectus nescit quòd tendat. Nam logica secundum magnum Albertum latitantem ueritatem aperit, errores damnat, falsitatem ostendit, & rectum lumen, quo in omni uerè contemplationis opere dirigimur, ostendit. Hac, ut fidissimo duce, ad physicas mathematicasq; disciplinas, & ad diuinam, quam dicimus metaphysicam, patebit tibi aditus. Sine ea nullus artifex, siue practicus, siue speculatiuus præualet, & quicunque absque logica docent addiscunt, disputant aut dictant, suadent aut determinant, in incer-*

runt principia, parua quidem magnitudine, & pauca nume ro, sed maxima & plurima uirtute. Deinde famosiores ma gisq; exercitati addiderũt multa, & posteriores ex multis collegerunt magis certa, superfluis, aut incertis, aut erroneis reiectis, sicq; tandem ars & scientia huiusmodi non solum incrementum, sed & complemẽtum suscepit. Per hũc modum dicit Aristoteles in secundo elench. omnes scientiæ rhetoricæ inuentæ & acquisitę sunt, Nam post primos rhetoricæ inuentores, secutus est Thesias, post Thesiam Theodorus, post illũ multi multa inuenerũt & addiderũt. Hinc ars ipsa maximum iam habet incrementum, & in secundo metaphysicæ exẽplificans de musica, inquit. Nam si Timotheus non fuisset, multã melodiã non haberemus. Si autẽ Phirnis. s. non præcessisset Timotheũ, Timotheus non fuisset. s. instructus in principijs musicæ, nec eam auxisset, Aliæ igitur artes & scientiæ primos habuerunt autores, a quibus principia, deinde posteriores, a quibus paulatim augmentum & sufficientiam recepimus.

Quantum ad secundum aduerte, ut testatur Aristoteles in fine libri secũdi elenchorũ, quòd licet aliæ artes & scientiæ ante Aristotelem inuentæ & augmentatæ fuerint per famosos autores, ut patet de scientia naturali per Thaletẽ & Melissum, & Empedoclem, & Heraclitum, licet admistam multis erroribus tradiderint, quos ipse Aristoteles in omnibus physicæ partibus reprobat, De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquissimos Aegyptios. De diuinis, per Mercuriũ Vermegistum. & Hesiodum. De moralibus, per Socratem & Platonem, & sic intellige de reliquis artibus, tamen logicæ sciẽtia ante Aristotelem inuenta non fuit. Nihil inuenimus de ea ordinatè traditum, quo, ut regula sciendi, dirigi posset addiscentis intellectus ad alias scientias acquirendas. Nam ut legimus apud Platonem in Gorgia & Protagora, & Euthidemo si, quam logicam sophistæ conabantur ostendere se habere, non ad sciendum, sed ad decipiendum utebantur, totùmque studium eorum erat reddere discipulos, non uere, sed apparenter scientes, cum uere nihil in fine addiscendi retinerent, nisi captiunculas, friuolasque ac deceptorias ratio-

 nes.

nes. Hos igitur Socrates & Plato semper insectati sunt, utpote non bonarum artium doctores, sed & deceptores, ac illusores humani ingenij. Verum quia nec Socrates nec Plato artem hanc adepti sunt: ideò doctrinalem ordinem nec in sophistis reprobandis, nec in proprijs conceptibus enucleandis seruare potuerunt. Et licet potentes essent ad interrogandum siue dubitandum: non tamen ad respondendum & soluendum, propter logicæ carentiam. Vnde Socrates fatebatur se quidem scire interrogare: at respondere nescire. Vt igitur uera sciendi regula directiua humani intellectus in artibus & scientiis inueniretur, datus est nobis ab autore naturæ Aristoteles, qui suo penè diuino ingenio primus logicam ueram, inuenit, & secundum omnes partes ordinauit ac perfecit, ut declarabimus infra, diuidentes logicam descriptam ab Aristotele in partes, & assignabimus earum sufficientiam. Quoniam igitur Aristoteles hanc primus inuenit & perfecit, ideò ut primo inuentori gratiæ habendæ sunt. Quod & ipse innuit in fine secundi Elenchorum, dicens: De rhetoricis erant multa & antiqua dicta. De syllogismis autē omnino nihil habuimus prius aliud dicere, quàm quod attritione quærentes, per multum tempus laborauimus. Si aūt uidetur nobis cōsiderantibus uelut ex his, quæ a principio erant, habere artem hanc sufficiēter super alia negotia, quæ ex traditione adaucta sunt, reliquū erit, omnium uestrum, uel eorum, qui audierunt hoc opus, omissis quidem artis indulgentiam, inuentis autem multas habere gratias. Hæc de præsenti capite dicta sint.

Quid sit logica, siue dialectica. CAP. II.

IN secundo capite ordo doctrinæ requirit, ut manifestemus quid sit logica siue dialectica. Oportet enim in una quaque arte & scientia præcognoscere quid significetur per nomen illius scientiæ, & artis, de qua tractandum est, aliter addiscens semper per incognita tenderet. Verùm antequàm descendamus ad ueram logicæ diffinitionem, præscire te oportet, quid sit propriè diffinitio, & quomodo differt a descriptione, & ethymologia, & interpretatione. Deinde deueniemus ad propositum nostrum.

Tu

REVERENDI MAGISTRI CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPICII ORdinis Prædicatorum, compendium Logicæ Isagogicum, ad eam, quæ est apud Aristotelem.

Ordinaturus Logicæ compendium pro neophytis, intendo non recedere à uia Peripatetica. Quod dico, ut præseruem me à sophistarum captiunculis, quæ magis dediscentes confundunt, quàm dirigant. In quibus nonnulli per totam uitam laborant & insudant, & nunquàm ad ueras doctrinas pertingũt. Neq; enim uere scire desiderant, sed id tantum, quòd secum disputantes, irretiant atque decipient. Erit igitur adolescentibus præsens compendium, ut introductorium ad ea omnia, quæ Aristoteles diffusè in singulis suæ logicæ libris pertractauit.

Diuidemus autem ipsum in undecim tractatus:

Primus erit, De aliquibus ut uniuersalibus principijs præcognoscendis.

II. De partibus propositionis.

III. De propositione.

IIII. De quinque uniuersalibus siue prædicabilibus.

V. De antepraedicamentis, & prædicamentis, & postprædicamentis.

VI. De syllogismo formali.

VII. De suppositionibus proprijs & improprijs, relatiuis & absolutis.

VIII. De ampliationibus & appellationibus.

IX. De consequentijs.

X. De probationibus terminorum.

XI. De syllogismo demonstratiuo, in quo cõtinebitur tota doctrina Aristotelis in libro Poster.

In hoc primo tractatu agendum est de aliquibus uniuersalibus ut principijs, sine quorum præcognitione, reliqueremus in omnibus sequentibus per incognita. Hæc autem erunt septem, & sic præsens tractatus continebit septem capita.

Primo, quis fuerit ueræ logicæ primus & sufficiens autor.

II. Quid sit logica, siue dialectica.
III. Quod sit logicæ adæquatum subiectum.
IIII. Quæ sit logicæ utilitas, uel necessitas.
V. Qualis scīa sit, & sub qua parte sciētiæ continetur.
VI. Quomodo in partes suas diuidenda sit.
VII. A quo primò incipiendum est in logica.

Quis fuerit uera logicæ primus auctor. Cap. I.

IN primo capite declarandum est, quis fuerit ueræ logicæ primus autor. Tu igitur aduerte, quòd Arist. in ij. lib. elenchorum c. ult. refert modum, quo reliquæ scientiæ & artes primò inuentæ sunt. Deinde quomodo successu tēporis complementum susceperunt. Refert etiam modum, quo logica inuenta est primò, & sufficienter tradita.

Quantum ad primum, inquit Aristoteles, quòd quælibet scientia, & ars ab aliquibus primis inuenta quidem est, & excogitata: ualde tamen imperfectè, à posterioribus autem paulatim & subtilius elaborata. adeò incrementū suscepit, quòd tandem completa est. Tu tamē aduerte, quòd ut inquit Aristoteles, illud primum in qualibet arte & sciētia inuentum, licet paruum sit, utilius tamen ac melius est posterioribus inuentis & additis; est enim primum scientiæ, aut artis principium. Licet autem prima principia inuenta sint parua iu magnitudine, sunt tamen maxima in uirtute, quoniā ab ipsis totum pendet. Nam, sicut arbor miræ altitudinis, uirtualiter cōtinetur in paruo seminis grano ex quo generatur; sic ars & sciētia uirtualiter cōtinētur in primis ac breuibus principijs, à primis autoribus inuentis.

Sicut autem principium primum artis & scientiæ à primo inuentum, quantuncunque paruum sit; est tamen optimum, sic & difficillimum est, neque quam primus inuētor accepit ab alio, neq; in parte, neq; in toto, sed longa & sagaci īuestigatiōe tādē à se inuenit. Hinc est, ꝙ ut, īquit Aristoteles, principia prima īuenire, perdifficile est, facile est autē inuētis addere. Ideò ex secundo metaphysicæ, agēdæ sunt gratiæ primis inuētoribus. Nā si illi nō fuissēt, posteriores arti aut scīæ nō addidissēt, nec ad cōplemētū perduxissent. Hoc igitur modo aliæ partes & scientiæ inuentæ sunt, ac sufficienter traditæ, quia. s. primi primæ inuenerunt

prium; quòd sit nostro intellectui in acquirendis cæteris artibus,& scientijs aptisimum instrumētum. Huic descriptioni consonat ea, quæ solet ascribi diuo Augustino, & hæc est, Logica est ars artium,& scientia scientiarum, qua aperta oēs aperiuntur, & qua clausa oēs aliæ clauduntur. Eidem concordat ea quæ formatur a Pet. Hispa. in principio sumularum suarum sub nomine dialecticæ. Sumit autē dialecticam pro tota logica,& nō pro parte topica, de qua acturi sumus in octauo trac. Sic aūt describit eam, Dialectica est ars artium. i. directiua intellectus, ut regula acquirendi alias artes,& scientia scientiarum. i. directiua. eodem modo intellectus in acquirendis aliis scientiis, ad omnium methodorum, id est, scientiarum principia uiam habens. Nā logica dat nobis uiam, & modum cognoscendi principia aliarum scientiarum, ex principijs autem cognitis acquirimus scientiam pendentem ex suis principijs cognitis per logicam. Via autem, quam dat nobis logica ad cognoscendum principia omnium scientiarum, est ars diffinitiua, diuisiua inductiua, argumentatiua, de quibus omnibus pertractat logica, ut declarabimus in locis suis.

Et aduerte, quòd scientias appellat methodos. Est aūt methodus propriè apud Græcū, quod Latinus proprie appellat callem. est autem callis, uia stricta, breuis & recta, citò ducens maiorem ad optatum terminum. Transumptiuè igitur scientiæ acquisitæ per logicam, dicuntur methodi, quoniam per logicam breui tempore,& rectè ac uerè addiscuntur. Hinc patet, quòd qui absq; logica docent aut dictant,& scribunt,& qui addiscunt, semper inordinatè,& infinita prolixitate procedunt, nec unquam ad ueram, & firmam rei notitiam perueniunt, nec se in dubiis resoluere, nec contra impugnantes se defensare possunt. Optimum est ergo ante oēs scientias logicam acquirere, nec cum logica uelle alias simul acquirere. Dicit enim Aristote. in secundo metaphysicæ, quòd absurdū est simul quærere scientiam,& modum sciendi. Et per modum sciendi, ut dicit Commentator Auerroes, intēdit logicam, quæ dat modos generales,& regulas, secundum quas in qualibet scientia procedendū est, Has autem regulas docebimus in tractatu

fexto,& feptimo,& octauo,& decimo. Conftat igitur tibi,quid fit logica diffinitiue,& defcriptiue.

Quantum ad etymologiam, & interpretationem eius, aduerte,quòd logica quantum ad id,a quo nomen imponitur apud Græcum, interpretatur de fermone fcientia, apud Latinum,eft enim λόγος fermo,& ut fic, nifi aliud ad datur communis eft grãmaticæ,& rhetoricæ, & poeticæ, & logicæ propriè dictæ. Omnes enim funt fcientiæ de fermone,fed diuerfa ratione, ut docuimus fupra.

Quantum aũt ad illud,cui nomen imponitur,interpretanda eft logica,fciẽtia de fermone uero,& falfo,& fic eft fcientia diftincta a grammatica, & rhetorica, & poetica, contenta tamen fub logica uniuerfaliter dicta,ut eft fcientia de fermone &c. Et quoniam confiderare ac pertractare habemus de logica directiua ueri,& falfi, & non abfolute,& uniuerfaliter dicta,ideo fua etymologia ac interpretatio erit hæc, ut non detur per manifeftiora. Logica eft fcientia fermonis ueri,& falfi,in qualibet fcientia, & arte diiudicandi,ut ab his,quæ uidentur primo afpectu uera, & non funt,& ab erroribus ac falfis liberemur, ut ueritatem defenfare,falfitatem impugnare, fophifticas rationes contra uerum foluere difcamus,& rectum limitem in omni rationis opere profequi,ac conferuare. Dialectica uero exponitur a Petro Hifpano,quafi duorum fermo uel ratio, fcilicet arguentis,& refpondentis in difputatione.Verùm melius eft,ut exponatur dialectica quafi difputatiua,Deriuatur enim apud Græcum a διαλέγομαι,quod eft,difputo Latine.Hæc de præfenti capite dicta fint.

Quid fit eius fubiectum,circa quod uerfantur.

CAP. III.

In tertio cap. inueftigandum eft, quid fit fubiectum in logica,circa quod uerfatur. Sed antequam defcendamus ad refolutionem propofiti duo præponenda funt. Primò, quot modis confueuit accipi fubiectum in doctrina Arifto. fecundò,quas conditiones oportet attribuere fubiecto fcientiæ,& artis.

Quantũ ad primũ,aduerte ꝙ fubiectũ dicitur quadrupliciter. Primo, de eo, quòd præponitur uerbo in oratione,

ut

Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Aristotelis diffinitio est oratió indicans quid sit res per essentialia, id est per ea, quæ sunt de essentia, & substantia rei, & sine quibus rei natura dari non potest, & hæc est uera, & propriissima diffinitio. Verbi gratia. Homo est animal compositum ex corpore humano, & anima rationali, hæc est uera diffinitio, quoniam dicit, & manifestat naturam hominis sufficienter, & facit ipsum differre a quolibet alio animali, & datur per substantialia hominis, quæ sunt, corpus humanum, & anima rationalis, & utrunque est substātia. Diximus, quòd diffinitio est oratio, quoniam solus unus terminus non facit diffinitionem, sed oportet saltem esse duos, quorū unus sit genus, tanquàm magis communis, & alter differentia conuertibilis cum diffinito, ut tibi declarabimus in tracta. de prædicabilibus. Requiritur & copula, id est uerbum substantiuum, ut prædicetur diffinitio de diffinito, ut hic, Homo est animal rationale, Homo est diffinitum, animal rationale est diffinitio, per ly est, prædicatur diffinitio de diffinito, ex consequenti constat, quòd diffinitio est oratio. Diximus, indicans quid sit res per essentialia, ut distinguatur diffinitio uera a descriptione, & etymologia, & interpretatione. Est enim descriptio, oratio indicans quid sit res per accidentalia propria, id est, quæ soli descriptio conueniunt. Vt descriptio hominis est hæc, Homo est animal staturæ rectæ, risibile, & beatificabile. Nam statura corporis recta, & risibilitas, & beatificabilitas, sunt proprietates consequentes solam naturam hominis. Quid autem sit rei proprietas, & quomodo emanet a forma rei, & eius specifica differentia, dicemus in tracta. de prædicabilibus.

Ethymologia uerò, est manifestatio unius termini minus noti addiscēti, per alium terminum magis notum, & prius notum apud eundem, stando tamen in eodem idiomate, ut quando exponimus hunc terminum Sol, quasi solus lucens, & cœlum, quasi omnia inferiora cœlans, siue tegens, & lepus, quasi animal leuium pedum.

Interpretatio aūt, ē unius termini declaratio ex uno idiomate ī aliud, ut Κύριος Gręcè, ē dn̄s Latine, & φύσι, Gręce,

ut homo est animal, homo apud Logicum dicitur subiectum, animal dicitur prædicatum, est, dicitur copula, & aduerte, quòd id, quod dicit Grammaticus suppositum, dicit Logicus subiectum, & quod dicit appositum, dicit Logicus prædicatum, & quod dicit uerbum, dicit Logicus copulā. Copulat enim, & coniungit uerbum prædicatum cum subiecto. Secundo, dicitur de omni substantia, quæ in se recipit aliquam formam, uel accidens, & in hoc sensu dicimus manum, esse subiectum caloris, quia in se recipit calorem, eodem modo lapis, in quo fit figura Mercurii dicitur subiectum figuræ. Corpus, in quo recipitur anima, dicitur subiectum animæ. Intellectus, in quo recipitur scientia, dicitur subiectum scientiæ. Tertio, dicitur de partibus materialibus, ex quibus aliquid componitur, & in hoc sensu lapides, & ligna, & claui, & cæmentum dicuntur subiectum domus, ut pro eodem sumatur subiectum, & materia, ex qua res fit. Quarto, dicitur de eo, circa quod agēdum, aut curandum, aut cognoscendum intendit homo, & in hoc sensu domus est subiectum ædificatoris, dū fabricatur. corpus humanum est subiectum medici, dū medicatur, cœlum est subiectum astronomi, dum circa ipsum speculatur, ens mobile, siue corpus mobile, est subiectū physici, &c. Et dicitur subiectū circa quod uersatur artifex, & sciēs, siue speculās, & cōsiderās. Relictis aliis modis pro nūc, intēdimus declarare, quid sit subiectum logicæ, iuxta quartū modū.

Quantum ad secundum aduerte, quod subiectum sumptum, quarto modo, tres oportet habere cōditiones simul iunctas, ita quod si una deficit, non erit uere subiectum. Primò, oportet esse principale consideratum in scientia. Vnde nullum secundario, aut consequenter consideratum potest esse uere subiectum in scientia. Verbi gratia. In arithmetica par, & impar, binarius, aut ternarius, aut quæcunque alia numeri, species, non possunt esse uere subiectum, sed numerus, ut numerus. Primo enim. & principaliter considerat de numero, consequenter autem de proprietatibus, & speciebus numeri. Secundo oportet quòd omnia considerata in arte, aut scientia, considerentur non secundum se, sed in ordine ad ipsam. Verbi gratia, ideo

ideo domus est subiectum, artis ædificatoriæ, quoniam circa ipsam ædificandā artifex principaliter, & prima intentione intendit, & in ordine, ad ipsam considerat lapides, ut sunt apti construere domum, similiter, & ligna, & alia &c. Non enim considerat lapides, ut sunt inanimati, neque ligna, ut uegetabilia, neq; clauos ferreos, ut minerales. Hæc enim ad considerationem physici pertinent, sed ut partes aptæ, ex quibus cōstruatur, & firmetur domus. Tertiò, oportet, ut per subiectum scientiæ, & artis sufficienter differat ipsa a quacunque alia, ideo grammatica differt a rhetorica, quia in ea subiectum est oratio congrua, in rhetorica autem oratio cōpta, & arithmetica differt a geometria, quia in ea subiectum est numerus, in geometria autem quantitas continua diuisa in lineam, & superficiem & corpus, ut declarabimus in prædicamento quantitatis.

His prænotatis, aduerte, quòd cum logica sumatur dupliciter, ut supra iam diximus, scilicet uniuersalissime, & proprie, uniuersalissime quidē, ut sub se continet grammaticam, & rhetoricam, & poeticam, & logicam argumentatiuam. Proprie uero, ut est scientia distincta a prædictis, & dicitur scientia rationalis argumentatiua. Subiectum in illa uniuersalissime sumpta, est ens rationis, idest, ens fabricatum ab intellectū, & non habet esse extra intellectum; quales sunt termini; siue dictiones componentes orationem congruam, aut ornatam, aut delectabilem, aut ueram, & suum oppositum, & argumentatio, quæ componitur ex propositionibus modo, quo dicemus in tractatu sexto, & quidem quod ens rationis sit subiectum in logica uniuersalissime sumpta probatur sic. Sicut se habet scientia realis, ut physica, mathematica, & metaphysica ad ens reale, quod est ens extra intellectum, ut homo, terra, cœlū, &c. sic scientia rationalis se habet ad ens rationis. Sed scientia realis uersatur circa ens reale, ut subiectum, ergo scientia rationalis circa ens rationis. Sed logica uniuersalissime sumpta, est scientia rationalis, ut dicemus infra. Ergo subiectum logicæ uniuersalissime sumptæ, est ens rationis. Subiectum autem logicæ proprie sumptæ, est ens rationis sub discursu intellectus, quod est idem, quod argumentatio.

tatio. Et probatur sic, Idem est subiectum in tota scientia rationali, & in qualibet eius parte, sub diuersa tamen ratione. Sed ens rationis est subiectum in tota scientia rationali, quæ est logica uniuersalissime sumpta, ergo & in qualibet eius parte sub distincta ratione. Partes autem totius scientiæ rationalis sunt, grammatica, cuius subiectum est ens rationis congruum, & incongruum, & rhetorica cuius subiectum est ens rationis ornatum, & inornatum, & poetica cuius subiectum est ens rationis delectabile, & indelectabile, & logica proprie dicta, cuius subiectum est ens rationis ratiocinatiuum, quod est idem quod argumentatio, Præterea, ut uidebis infra, tractabimus de terminis, & nomine, & uerbo per respectum ad orationem, quoniam sunt componentes orationem, & de oratione per respectũ ad propositionem, & de propositione per respectum ad argumentationem, & illic erit status. Cum igitur omnia consideranda in logica proprie dicta, considerentur in ordine ad argumentationem, sequitur argumentationem, quæ est idem cum ente rationis discursiuo, ut ita loquar, esse in ea subiectum. Hæc de præsenti cap. dicta sint, ne ingenium nouitii confundamus. Nam quid sit ens rationis, & ens reale, abundantius dicemus in principio tractatus quarti.

Quæ sit logicæ utilita, et necessitas. CAP. IIII.

In quarto capite declarandum est, si logica propriè dicta est nobis utilis, & necessaria. Sed antequam resolutionem propositi descendamus, manifestandum est, quibus modis aliquid sit utile, & necessarium. Tu igitur aduerte, quòd utile est illud, quòd propter aliud appetitur, ut deseruiat appetenti consequi optatum. Sic equus dicitur utilis, quia deseruit sessori in delatione propriæ personæ, aut alicuius oneris. Vtile autem est aliquid duobus modis. Primo, aliquid dicitur utile, quod licet in se, & secundum sui naturam, non sit appetibile, nec amabile, imò abominabile, tamen in ordine ad aliquem finem amatum consequendum est appetibile. Hoc modo medicina fœtida, & abominabilis, dicitur utilis, pro quanto deseruit infirmo ad consequendam sanitatem, quæ alias nullo modo

do

do est appetibilis. Secundo, aliquid dicitur utile, quod est in se appetibile, & per respectum ad alterum consequendum. Hoc modo medicina delicata, & odorifera est utilis: quoniam non solum in ordine ad consequendam sanitatem, sed etiam secundum se est amabilis.

Necessarium dicitur aliquid, sine quo res non potest esse, aut fieri, aut acquiri, aut seruari, ut cibus est necessarius uolenti uiuere, et nauis necessaria uolenti transfretare. Hoc autem licet pluribus modis dicatur, pro nunc sufficient duo modi. Primo, aliquid est necessarium, sine quo res desiderata non potest absque materia difficultate acquiri. Sic equus dicitur necessarius eunti in Frãciam, quoniam, & si pedester posset ire, id tamen summe difficile sibi foret. Secundo, aliquid est necessarium, sine quo nullo modo potest finis intentus haberi. Sic cibus est necessarius, similiter, & respiratio intendenti uiuere.

His præhabitis dico pro resolutione propositi, quòd logica non est utilis primo modo, nam licet in se sit aspera, & difficillima addiscenti, tamen in se non est abominabilis, cum sit uera scientia, & perfectiua, ac acuitiua ingenii, ut alias declarabimus. Cum igitur scire, uniuersaliter sit nobis appetibile, sequitur quod logica in se sit appetibilis, sicut Grammatica, & Rhetorica, ex consequenti non est utilis primo modo, est autem utilis secundo modo; quoniam, & si in se sit appetibilis, tamen ex sua prima intẽtione ordinatur, ut deseruiat intellectui in acquisitione aliarum scientiarum, & ideo est utilis secundo modo, est enim Logica intellectui inquirenti, & uenanti ueritatem in aliis scientiis, sicut canis solertissimus uenatori.

Quo ad necessitatem aliqui dicunt ipsam necessariam primo modo, & etiam secundo. Arbitrantur enim, quòd sine Logica nulla sciẽtia potest omnino acquiri, sicut ædificator sine arte non potest ædificare. Sed id non uidetur rationabiliter dictũ, nam ante Arist. inuentorẽ Logicæ, ut sibi attribuit, apud Aegyptios, & Arabes, & Græcos sapientiss. fuerũt, & præcipue in Mathematicis, ut testatur Arist. in prohœ. Metaphysices, & iuristæ habẽt sciam ciuilẽ, & tñ non

non incumbunt studio Logicæ;& ideo melius est sic distinguere. Logica est duplex, scilicet naturalis & artificialis. Naturalis, est discursus innatus cuilibet vtenti ratione. Nam cum distinguatur homo ab intelligentiis, ex eo quod illæ sunt merè intellectuales,homo autem rationalis, illæ simpliciter intelligunt, homo autem cum discursu. Hinc videmus idiotam loquentem formare consequentias conditionales,syllogismum expositorium,& multis modis arguere,& hac naturali via argumentatiua processerunt antiqui & procedunt iuristæ. Verum,quia natura per artem perficitur,& sine arte valde defectibiliter operatur,vt patet in cantante, siue citharizante ex naturali habitudine, antequàm artē musices addiscat: ideo Logica artificialis necessaria est primo modo, naturalis autem secundo modo. Nam artificialis dans modum recte & absque errore definiendi,diuidendi,argumentandi, ac respondendi, disponit & facilitat intellectum,vt prompte, & expedite,ordinate,& resolute se exerceat in prædictis actibus,quibus venatur veritatem,& falsitatem deuitat,& sine his,summa difficultate,& longissimo tempore, & admissione multorum errorum,verum ipsum atttinget. Ergo ei est necessaria Logica primo modo, secundo autem modo Logica naturalis est necessaria: quoniam hominis natura,non simplici intelligentia,sed discursu à noto ad ignotum procedit. Vnde dixit Aristoteles in 1.metaphy. quòd hominum genus,arte & rationibus;id est, argumentationibus viuit, idest,operatur. Vtraque autem Logica est argumētatiua, ergo constat quomodo est vtilis & quomodo necessaria. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Qualis scientia sit Logica, et sub qua parte scientiæ vniuersaliter diuisæ locanda sit. CAP. V.

IN quinto capite manifestandum est,qualis sit scientia logica,& sub qua parte scientiæ vniuersalissime diuisæ contineatur. Ne igitur oporteat idem sæpius inutiliter repetere;præponemus. In primis vniuersalem scientiæ siue philosophiæ(vt volunt alij)diuisionem. Deinde determinabimus propositum.

Quantum ad primū,aduerte, quod ex doctrina Aristotelis

colligitur hæc vniuersalis philosophiæ siue sciẽ diuisio:

Scientiarum, alia speculatiua, alia practica.

Speculatiuarum, alia realis, alia rationalis.

Realium speculatiuarum, alia physica, alia mathematica, alia metaphysica.

Rationaliũ speculatiuarum, alia grãmatica, alia rhetorica, alia poetica, alia logica siue dialectica, i. disputatiua.

Practicarum, alia actiua, alia factiua.

Practicarum actiuarum, alia ethica, alia politica, alia œconomica.

Practicæ factiuæ diuiduntur in artibus, quas famose dicimus mechanicas, & communiter sunt septem scilicet lanificium, militia, nauigatio, agricultura, medicatio, venatio, & ars fabrilis. Ad has reducnntur omnes aliæ, vt facile cognoscere poteris.

Et ne hæc diuisio sit penitus incognita nouitio, dicemus cõpendiose quid sit vnumquodque prædictæ diuisionis membrum, donec ad philosophiam transeamus. Tunc enim exacte de vnoquoque membro quid sit, & quid sub se contineat pertractare inteudimus. Tu igitur aduerte, quòd apud Aristotelem (vt docet in lib. 6. Ethi.) Scientia, vt distinguitur ab opinione, & a fide est certa, & euidens rei cognitio, quam intellectus acquirit per syllogismum demonstratiuum, vt declarabimus in tractatu decimo. Per hoc, quod dicitur, certa cognitio, distinguitur scientia ab opinione. Quæ enim opinamur, non firmiter cognoscimus, nec eis adhæremus, nisi cum formidine alterius partis. Per hoc, quod dicitur euidens cognitio, distinguitur a fide. Nã ea proprie credimus, quibus firmiter assentimus, licet sint nobis immanifesta, vt credimus Deum creatorẽ mundi in tempore, licet potuerit eum creare ab æterno.

Scientia speculatiua est illa, cuius finis est scire, siue cognoscere subiectum suũ, vt sciẽtia de cœlo, de Deo, de anima &c. est speculatiua. Neq; enim per nostrum scire possumus Deum, aut cœlum, aut animam operari.

Scientia practica est illa, cuius finis non est tantum scire, sed operari circa obiectum suum, vt scientia medicatiua & domificatiua, neque enim addiscens ædificare, contenta-

tentatur ſcire ædificare,ſed intendit ædificare.

Scientia ſpeculatiua realis eſt illa, quæ verſatur circa ens reale,quod habet eſſe extra intellectum: qualia ſunt corpora naturalia,& cœlum.& diuinæ ſubſtantiç,& quantitas continua,& diſcreta.

Scientia ſpeculatiua rationalis eſt illa,quæ verſatur circa ens fabricatum ab intellectu,& quod non haberet eſſe niſi exiſteret intellectus:quales ſunt termini & dictiones ex quibus componitur oratio,& ex orationibus componitur argumentatio. Similiter omnis ſermo congruus & incongruus,ornatus & inornatus, delectabilis & indelectabilis,verus & falſus. Hæc enim omnia non eſſent, niſi intellectus ea fabricaret,intellectus autem eſt ratio, ideo dicuntur ens rationis,id eſt,ens fabricatum a ratione.

Scientia ſpeculatiua realis phyſica eſt illa,quæ verſatur circa ens mobile,quod eſt ens naturale,vt cœlum, & elementa,& elementata.

Scientia ſpeculatiua realis Mathematiea eſt illa, quæ verſatur circa ens quantum continuum , & diſcretum. Quantum continuum eſt linea,ſuperficies,corpus,& omnes ſpecies figurarum,& de his omnibus pertractat Geometria. Quantum diſcretum,eſt numerus,& de numero ac proprietatibus numeri pertractat Arithmetica.

Quid autem ſit Grammatica, & Rhetorica & poetica & logica,in quas diuiditur ſpeculatiua rationalis, & circa quæ verſentur,iam diximus ſupra.

Practica actiua eſt illa,quæ verſatur circa humanas operationes regulandas,vt bene ac moraliter fiant.

Practica actiua ethica eſt,quæ regulat proprias operationes cuiuslibet hoīs volentis bene & virtuoſe viuere.

Politica autem,quam Latine dicimus ciuilem,eſt,quæ regulat ex regentis prudētia publicas & ciuium actiones, vt iuſte & pacifice fiant.

Oeconomica vero,quam domeſticam aut familiarem dicimus Latine,eſt,quæ regulat ex patrisfamilias prudentia & autoritate operationes totius familiæ, ſecundum quod vnumquenque familiæ gradum decet. gradus autem ſunt vir,& vxor,parentes & filij , dominus & ſeruus:

ex his enim integratur familia in specie humana, vt docet Aristote.in.1.Politicorum.

Practica factiua est illa, quæ versatur circa artificia manualia, quæ cōiter exercētur plebeis animis, gratia lucri, & non gratia perficiendi intellectum, nec assequendi felicitatem, & ideo dicuntur mechanica, quia faciunt hominem intendere extra se, & non intra se, sicut adulter quærens alienam dissipantem, & relinquens sibi sociatam ad bonum proprium & constitutionem familiæ.

Distinctio autem sua in septem artes mechanicas notissima ac vulgatissima est, ideo eam pertrāseo. Constat igitur tibi vniuersalis scientiæ, siue philosophiæ diuisio, & compendiose quid sit quodlibet diuisionis membrum. Dixi compendiose, quoniam si ad vnguem & per omnia vellem de his tractare, nouitij ingenium, qui ex simplici Grammatica se ad logicam transfert, non docerem, sed confunderem. Intendo autem, Deo propitio, in philosophia naturali, & metaphysica, & morali, & politica, & œconomica peripatetica resolute, & diffuse de singulis pertractare. Nunc sufficit velut paruulis cibum leuiorem propinare, donec solidiorem naturæ virtus ferre valeat.

His prænotatis, facile tibi constare potest, qualis scientia sit Logica, & sub qua specie diuisionis generalis scientiæ contineatur. nam si interrogeris, qualis scientia sit, respondendum est, quod rationalis & non realis, ratione iam assignata. Item respondendum, quòd speculatiua & non practica. Et si obiiciatur, quòd non quæritur gratia sui, sed gratia acquirendi alias scientias per argumentationem, respondendum est, quòd non propter hoc impeditur, quin sit speculatiua. nam quando dicitur, quòd scientia practica est illa, quæ ordinatur ad opus, intelligendū est ad opus, quòd sit alterius potentiæ, quàm intellectus, puta sit actus voluntatis, aut manus, aut pedis. Si autem ordinatur ad regulandum opus intellectus, puta quomodo formanda sit oratio affirmatiua aut negatiua, quomodo argumentandum sit ad probandum cōclusionem physicam vel mathematicam, non obstat quin sit speculatiua: aliter nec Arithmetica esset speculatiua, ordinatur enim

ad numerationē quæ eſt opus intellectus. ſimiliter Aſtronomia non eſſet ſpeculatiua, quoniam ordinatur ad menſurandum quantitatem cœli & ſtellarum, & eorum motum. Eodem modo, nec Grāmatica, nec Rhetorica eſſent habitus ſpeculatiui: cum vna ordinetur ad formandum ſermonem congruum & vitandum incongruum: altera ad formandum ſermonem ornatum, & vitandum inornatum. Conſtat igitur qualis ſcientia ſit Logica, & ſub qua parte ſcientiæ vniuerſaliter diuiſæ contineatur. Hæc de præſenti cap. dicta ſint.

Quomodo Logica in partes ſuas diuidenda ſit. CAP. VI.

IN ſexto capite aduerte, antequàm deſcendamus ad diuiſiones Logicæ, quòd omnis recta & valida diuiſio, debet eſſe per membra oppoſita, vt hic, colorum, alius albus, alius niger. Si autem dicatur, hominum alius albus, alius magnus, diuiſio non eſt valida, quoniam non opponuntur album & magnum, quoniam ſtant ſimul in eodem. Membra autem diuiſionis validæ, non ſe compatiuntur in eodem, ſed ſi vnum affirmatur, alterum negatur ab eodem. Verbi gratia: Si Sortes eſt magnus, ergo non eſt paruus. Non ſequitur autem, quòd ſi Sortes eſt albus non ſit magnus, quoniam poteſt eſſe magnus & albus. Item mēbra validæ diuiſionis debent ſufficienter euacuare diuiſum, ita quòd nihil contineatur ſub diuiſo, quod nō contineatur ſub aliquo membro diuiſionis. Vnde hæc diuiſio eſt valida: Animalium, aliud rationale, aliud irrationale, non enim poteſt inueniri animal quin ſit rationale, aut irrationale. Hæc autem non eſt valida: Animalium aliud bipes aliud quadrupe, nam inuenitur animal quod nullum habet pedem, vt vermis, aliud eſt quintupes & aliud octupes &c. Oportet igitur ſic diuidere Logicam, quòd partes diuidentes ſint oppoſitæ, & ſufficiēter euacuent diuiſum.

Tu igitur aduerte, quod in doctrina Ariſtotelis fundatur triplex diuiſio Logicæ.

Prima eſt hæc. Logicæ alia naturalis, alia artificialis ſiue ingenioſa. naturalis eſt inditus diſcurſus, quo naturaliter homo vtitur in cogitando de agendis, & per ſermonē explicando conceptus ſuos ac cōferendo. Cōponit enim

ex ſuo ingenio orationes ex terminis,& propoſitiones, & uarios modos arguēdi format,modo ſyllogiſmum, modo enthymema,modo inductionē,modò ab exemplo. Et hæc quidem naturali Logica regulati fuerunt antiqui in ſpecu lationibus ſuis,& eadem regulantur ciuiles,& negotiatores,& litigantes,& artifices mechanici, & breuiter omnis homo ratione utens. Et hæc quidem naturalis Logica,eſt innata promptitudo ad talem diſcurſum,ita, quòd non ab alio acquiritur,ſed rationale animal naturaliter cōſequitur,inæqualiter autem iuxta maioris, ac minoris ingenij differentias. Nam ſunt aliqui adeò depreſsi ingenij, ꝙ vix uno gradu deprehenduntur differre a bruto. Iſti pro maiori parte non logica naturali, ſed inſtinctu,& motu paſſionum,more animalium operantur. Quidam autē ſunt, qui ut diuini apparent,& adeo uigent ingenio, & ſubtilitate intellectus,quòd uidetur eis ſufficere prōptitudo naturalis diſcurrendi, argumentandi,& reſpondendi. Medij autem ſunt innumeri.

Logica aūt artificialis eſt,quæ ex ingenio & longo vſu homo adinuenit ſub certis regulis infallibilibus,modos & ſpecies propoſitionū (de quibus dicemus infra)certas regulas,quibus diſcernimus utiles modos arguendi ab inutilibus,& uerum modum definiendi,diuidendi, & determinandi dubia propoſita ſecūdum ſubiectam materiā,ut declarabimus in ſuis proprijs tractatibus,& hæc eſt, quā Ariſtoteles dicit in ſecundo elenchorum ſe inueniſſe & compleuiſſe, & de qua nunc pertractaturi ſumus.

Secunda diuiſio eſt hæc: Logica artificialis diſtinguitur in docentem,& utentem. Docens quidem eſt, quæ tradit formam definiendi terminos,& componēdi ueras propoſitiones, & ex eis per certos modos, & figuras formandi veros ſyllogiſmos & conſequentias, & alia argumentandi genera,de quibus loquemur infra, & cōmuniter nō a proprio ingenio,ſed a docente acquiritur, Hæc eſt,quā diximus regulare intellectum in alijs ſcientiis acquirendis, de qua diximus, quòd ad omniū methodorū principia viā habet. Logica utens,eſt ipſamet docens, quā poſtquā didicimus,applicamus alijs ſcientiis acquirēdis,ut optimum inſtru-

ſtrumentum, regulatiuum intellectus in definiendo, diuidendo, uerum a falſo diſcernendo, in deducendo concluſiones ex propriis principiis, ut tibi manifeſtũ erit in philoſophia naturali. Neque enim ſcires definire. neq; diuidere ens mobile, neque probare proprietates ſubiecti ſcientiæ naturalis, niſi in logica didiciſſes modũ definiendi, diuidendi, & demõſtrandi. Tu tamen aduerte, quòd licet ſit eadem realiter, ratione tamen diſtinguitur inquantum docens, & inquantum utens. Nam inquantum docens conſideratur in ſe, inquantum utens reſpicit alias ſcientias.

Tertia diuiſio eſt hæc: Logica docẽs ſufficienter diuiditur in tres partes. Prima eſt, in qua tractatur de terminis incomplexis, & hæc diuiditur in duas. In prima conſideratur de terminis ſecundæ intentionis, & iſte eſt liber prædicabilium. In ſecunda conſideratur de terminis primæ intentionis, & iſte eſt liber prædicamentorum, & poſt prædicamentorum, Secunda eſt, in qua tractatur de terminis complexis, id eſt de oratione, & propoſitione, & hic eſt liber Perihermenias. Tertia eſt, in qua tractatur de argumẽtatione, & hæc diuiditur in quatuor. In prima agitur de argumentatione ſyllogiſtica abſoluta & ſimplici, ideſt, non applicata alicui materiæ, & hic eſt liber Priorum. In ſecũda agitur de ſyllogiſmo demonſtratiuo, & hic eſt liber Poſteriorũ. In tertia agitur de ſyllogiſmo topico, id eſt probabili, & hic eſt liber Topicorũ. In quarta agitur de ſyllogiſmo fallaci, quẽ dicimus ſophiſticũ, eo quòd per ipſum ſolum generatur deceptio, & hic eſt liber Elenchorum. Hæc eſt ſumma librorum, quos tradidit nobis Ariſtoteles inuentor Logicæ. Reliquos aũt minores tractatus, quos appellamus parua logicalia, non habemus formaliter ab Ariſtotele. Sed poſteriores traxerunt uirtualiter ex prædictis libris Ariſtotelis, ita quòd eorum principia iam habuimus ab Ariſtotele, ut tibi declarabitur, quãdo agemus de conſequentiis, & ſuppoſitionibus &c. Et aduerte, quòd ſufficientia prædictæ diuiſionis ſumitur hinc, Argumentatio (ut dictum eſt ſupra) eſt principale conſideratum a Logico uelut eius finis: non enim Logicam quærimus niſi ut acquiramus habitum faciliter, & recte argumentandi ad

quancunque cōclusionem. Argumētatio autem est quoddam totum constans ex propositionibus, ut ibi declarabitur loco suo, propositio uero cōstat ex terminis. Cum igitur eadem scientia sit consideratiua totius & partium, necesse est Logicum uersantem circa argumentationē, considerare de argumentatione, & partibus eius, partes autem eius sunt duplices: scilicet, propinquæ, & remotæ. Propinquæ sunt propositiones, remotæ autē termini incōplexi: nam propositiones componūt immediatè argumentationem. Termini autem incomplexi non componunt eam, nisi quia ingrediuntur propositionem. Ex quibus constat, quòd pars prima, in qua considerantur termini incomplexi, ordinatur ad secundam, in qua cōsideratur propositio, & secunda ad tertiam, in qua consideratur argumentatio, & in ea completur intētio Logici. Constat igitur quomodo diuidenda sit Logica, & quæ sint eius partes sufficienter ipsam diuidentes. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

A quo sit incipiendum in Logica, et quis ordo prosequendus, ne confundatur ingenium nouitij. Cap. VII.

IN septimo capite inuestigandum est, a quo primo incipiendum sit tractare in Logica, & quis ordo in tractādis seruandus sit, ne nouitii ingenium confundatur.

Quantū ad primū aduerte, qꝫ nōnulli cōsiderāt Logicā inquantum est Dialectica, idest disputatiua. alii autem inquantum uersatur circa argumētationē, quæ nō solū pōt fieri voce, sed & mente & scripto. Primi considerantes disputationem non fieri sine sermone, nec sermonem sine voce, nec vocem sine sono, ideo à sono tanquā a priori & cōlori definitiue & diuisiue dicunt inchoandū. Secundo loco a voce definitiue, & diuisiue. Tertio loco a noīe & verbo, vt habent esse in voce & componunt orationem, & propositionem vocalem, ex quibus componitur syllogismus siue argumentatio vocalis, qua fit disputatio inter duos. Hunc ordinem seruat Petrus Hispanus, & ratio ad hoc mouens eum fuit, quia considerauit, quòd Aristoteles in suo libro Perihermenias, acturus de propositione definit nomen & verbum, vt sunt eius partes integrales per vocem, quasi quòd non consideret de nomine & ver-

bo

bo,& oratione,& propositione & argumētatione, nisi vt deseruiunt disputationi,cui non deseruiunt, nisi vt sunt in voce. Reliquit ergo omnia prædicta,vt fiunt in mente & in scripto,& intendit de modo magis famoso, ac notiori ad sensum,qui est modus in voce.

Alij autem aduertentes, quòd licet modus iste famosior,& vulgarior sit,tamen experientes quòd omnia prædicta habent esse in anima,in voce,& in scripto, nec vnquam proferuntur voce, nec scribuntur nisi prius mente concipiantur. Vnde & dixit Aristoteles in primo peri hermenias,quòd ea quæ sunt in voce, sunt earum quæ sunt in anima passionum,id est conceptum notæ,id est,signa, ideo arbitrati non sunt incipiendum a voce, nec a sono, sed a termino,idest dictione. Nam terminus,vt est in mente componit propositionem mentalem, & vt est in voce, componit propositionē vocalem,& vt est in scripto, componit propositionem in scripto,& quoniā nomen & verbum & oratio possunt esse in mente in voce & in scripto, ideo dicunt melius esse,quòd definiantur per terminum, vtpote magis communem,quàm per vocem. Hanc igitur viam vt vniuersaliorem sequemur,& præcipue, quia non contrariatur priori sententiæ. Nam sicut est verum dicere,Sortes est homo,ergo Sortes est animal,sic est verum dicere,nomen est vox significatiua,ergo est terminus significatiuus. In plus enim se habet terminus quam vox, quoniā vox non verificatur de nomine,nisi vt est in voce. Terminus aūt verificatur de nomine,in mente & voce & scripto. Incipiemus ergo à termino definitiue & diuisiue.

Quantum ad secundum aduerte,quòd cum termini incomplexi sint priores & simpliciores oratione,& propositione in via compositionis, & propositiones sint priores syllogismo,quoniam cōponunt syllogismum, & nō econuerso,ordo scientiæ requireret, quòd prius tractaremus de prædicabilibus & prædicamentis, & secundo loco de propositionibus, vt tractat Aristoteles in libro peri hermenias,& tertiò loco de syllogismis formalibus & topicis & sophisticis,& demonstratiuis eo ordine, quo de eis tractat Aristoteles in tota arte noua. Verum quia nouus

Logicæ auditor transit immediate ab arte Grāmaticæ ad Logicam,& Logicus accipit à Grāmatico nomen,& verbum,& aliquas alias partes orationis (vt dicemus) prout componunt propositionem.& propositio componit syllogismum,ideo ne nouitij ingenium inuoluatur, expedit prius tractare de partibus orationis, deinde de oratione & enunciatione, sicut etiam tractat Grammaticus modò Grammatico.& secundo loco tractabimus de syllogismo formali,& tertio loco de prædicabilibus, & quarto loco de prædicamētis. Nam absq; notitia propositionis & syllogismi,non posset nouitius in illis erudiri modo logico, ut tibi manifestum erit. Deinde procedemus ad alios tractatus eo ordine, quem tibi manifestabimus loco suo. Constat igitur tibi à quo incipere intendimus,& quem ordinem seruare,ne nouitij ingenium inuoluatur. Hæc de præsenti cap.dicta sint.

Explicit trac.primus qui fuit de præcognoscendis,ordinatus per autorem,& reuisus per eundem.

TRACTATVS SECVNDVS,
qui est de partibus propositionis.

PRAEFATIO.

IN tractatu secundo agendum est de partibus propositionis,quæ apud Logicum præcipue sunt nomen,& uerbum,& quoniam scire non poteris, quid & quotuplex sit nomen apud Logicum,similiter & uerbum,nisi prius noueris quid sit terminus,& quotuplex sit. Et quod dico de termino, intellige de uoce. Primum enim quod ponitur in definitione nominis, & uerbi est terminus apud communiter tractatores de logicalibus, apud autem Arist. est uox,ut tibi declarauimus in tractatu præcedenti. c.7.ideo hunc tractatum diuidemus in quatuor capita.
Primum, Quid & quotuplex sit terminus.
Secundum, Quid & quotuplex sit nomen & uerbum.
Tertium, Quid & quotuplex sit oratio.

Quartum, Si Logico sufficiunt duæ partes orationis, scilicet nomen rectum, & uerbum rectum.

Quid et quotuplex sit terminus. CAP. I.

IN primo cap. inuestigandum est, quid sit terminus, & quot sint uniuersaliores diuisiones eius. Hic igitur duo agenda sunt. Primo definiemus terminum, declarantes singulas definitionis particulas. secundo, assignabimus communes, & uniuersales diuisiones termini.

Quantum ad primum aduerte, quòd hic non intendimus loqui de omni significato, in quo sumitur terminus in doctrina Arist. Sumitur autem tribus modis. Primo, sumitur pro maiori, & minori extremitate, & medio, & dicuntur tres termini, ex quibus componitur omnis uerus syllogismus, & de hoc modo loquemur in trac. de syllogismo formali, & absoluto. Secundo, sumitur pro definitione rei, quæ dicitur apud Arist. terminus, quoniam in se claudit, & terminat totam rei definitæ essentiã. & de hoc modo loquemur in trac. de syllogismo topico & demonstratiuo. Tertio, sumitur pro omni eo, ex quo propinque constituitur oratio, & propositio, & in quod resoluitur. Et dico propinque, quoniam sicut apud Grammaticum dictio componitur ex aliquibus remote, & ex aliquibus propinque, sic apud Logicum oratio & propositio ex aliquibus componitur utroque modo. Nam apud Grammaticum, dictio componitur propinque ex syllabis, quoniam ex seipsis & non mediante alio. componitur autẽ remote ex literis, quoniam nõ ex seipsis sed mediante syllaba. Sic in proposito, apud Logicum oratio & propositio componuntur propinque ex terminis, quoniam ex seipsis & non mediante alio. componuntur autem remote ex syllabis & literis, literæ enim componunt syllabas, & syllabæ terminos, & termini orationem. Et in hoc tertio sensu solum intendimus in hoc trac. loqui ac definire terminum. Sed aduerte, quòd in tertio sensu, adhuc tripliciter sumi potest, scilicet communiter, stricte & strictissime. Communiter sumitur pro omni dictione propinque componente orationem, & sic non solum nomen & uerbum, sed etiam

etiam aliæ orationis partes,ut pronomen,præpositio,aduerbium &c. dicuntur termini. Stricte sumitur pro omni eo,quod est,uel potest esse subiectum, & prædicatum , & copula in propositione. In quo sensu,nec signa uniuersalia nec particularia, nec aduerbia sunt termini, quoniam non sunt,nec possunt esse per seipsa prædicatum aut subiectum,sed modi siue determinationes eorum.Similiter aduerbia sunt determinationes uerbi,ut bene currit, hodie uenit &c. Strictissime autem sumitur pro omni eo, quod est,uel potest esse extremum propositionis,extremum autem dico,subiectum & prædicatum,& in hoc sensu copula nō est terminus, quia non est extremum,sed unitiuum extremorum , unit & copulat prædicatum & subiectum , & in hoc sensu definiuit eum Aristoteles in libro Priorum dicens,quòd terminus est,in quem resoluitur propositio , ut in subiectum & prædicatum .

His præpositis aduerte,quòd hic habemus diffinire terminum,non stricte nec strictissime sumptum, sed communiter, aliter non possemus ipsum diuidere, ut diuidemus infra. Nam una ex diuisionibus erit hæc, terminorum unus est per se significatiuus , alius non per se significatiuus . Constat autem ex prædictis , quòd terminus non per se significatiuus, non est terminus stricte , nec strictissime sumptus.

Definientes igitur terminum communiter & absolute sumptum, dicimus quòd est pars propinqua constitutiua orationis & propositionis. Dicitur pars propinqua , idest immediata orationis & propositionis,ad differentiam literarum & syllabarum , quæ non nisi mediante termino componunt orationem . Vnde aduerte,quòd sicut se habent lapides & ligna,& fundamentum,&paries ad compositionem domus,sic literæ & syllabæ & termini ad constitutionem orationis. Nam lapides & ligna,non componunt immediate domum,sed componunt immediate fundamentum , parietem & tectum , hæc autem immediate domum : ideo illæ remotæ,hæ autem propinquæ nuncupantur,Sic in proposito, literæ & syllabæ non componūt immediate orationem,sed terminum, terminus autem im

mediate orationem. patet ergo terminum esse immediatã & proximam partem orationis ad differentiam literarum & syllabarum. Dicitur constitutiua orationis, quoniam hic procedimus ex priori, ad differentiam resolutionis, quæ supponit constitutum ex partibus. Dicitur ergo constitutiua orationis, quoniam hic intendimus præparare materiam syllogismi, quæ est propositio, ideo inuestigamus in primis, ex quibus constituitur immediate propositio, & in trac. de syllogismo aperiemus, ex quibus propinque & immediate constituitur syllogismus. Hæc autem definitio conuenit termino, in mente, in uoce, in scripto: quoniam terminus in mente, est pars propinqua orationis mentalis: & in uoce, est pars propinqua orationis uocalis: & in scripto, est pars propinqua orationis scriptæ.

Viso quid sit terminus apud Logicum communiter & absolute sumptus, assignandæ sunt generales diuisiones eius, ut sciamus iuxta quod membrum ponendus est in definione nominis & uerbi & orationis.

Prima diuisio: Terminorum aliquis est per se significatiuus, aliquis nihil per se, id est per se sumptus significatiuus. Terminus per se significatiuus est ille, qui ultra seipsum aliquid intellectui repræsentat, ut homo, animal, lapis: repræsentat enim homo intellectui animal rationale, & animal repræsentat animatum sensitiuum & per se motiuum, & lapis corpus terreum, durum, offendens pedem. Nam significare est aliquid intellectui repræsentare. Vnde idem est, terminum esse per se significatiuum, & esse per se repræsentatiuum alicuius apud intellectum. Dicitur ultra seipsum, quoniam repræsentare seipsum intellectui, est commune omni termino, cum sit intelligibilis ab intellectu, cuius obiectum est ens communissimum, ut se extendit ad ens reale & ens rationis, ut dicemus alias. Terminus nihil per se significatiuus est ille, qui per se sumptus ultra seipsum nihil intellectui repræsentat, ut buf & baf, & biltris. Dico per se sumptus, ut excipiam quando proferuntur ex intentione irridendi. Tunc enim ex proposito irridentis sumuntur, ut per se significatiui, sed id nõ est ordinarium. Nam plerunq; proferuntur aut exeunt

ex ore ſine propoſito aliquid ultra ſeipſum ſignificandi. Ad hoc autem, quòd ſit per ſe ſignificatiuus, oportet ut naturaliter, uel ad placitum in aliquo idiomate ordinarie & conſuetudine firmata, ſic uel ſic ultra ſeipſum ſignificet.

Secunda diuiſio eſt hæc: Dimiſſo termino nihil per ſe ſignificatiuo, utpote inutili propoſito noſtro, quando non componit orationem ordinarie, ut ſubiectum & prædicatum, nec eſt pars nec determinatio eorum ad differētiam ſignorum uniuerſalium & particularium, diuidendus eſt terminus per ſe ſignificatiuus. Et prima diuiſione diuiditur in terminum per ſe ſignificatiuū naturaliter, & in terminum per ſe ſignificatiuum ad placitum. Terminus per ſe ſignificatiuus naturaliter eſt ille, qui apud omnes homines idem ultra ſeipſum repræſentat intellectui, ut homo & animal in mente. Eſt autem homo in mēte ſpecies ſiue ſimilitudo, ſiue conceptus hominis. Sed habet enim huiuſmodi ſimilitudo ſiue conceptus, ut uera imago puta Cæſaris, quæ apud omnes ex ſui natura repræſentat Cæſarem. Sed aduerte, quòd non ſolum terminus in mente eſt ſignificatiuus naturaliter, ſed & quidam termini, dum proferūtur, & quædam animalium ſigna, ut dum infirmus gemit, apud omnes repræſentatur dolor: & dum canis latrat, apud omnes repræſentatur ira. Terminus autem per ſe ſignificatiuus ad placitum, eſt ille, qui non apud omnes idem, ſed in diuerſo idiomate diuerſa repræſentat, uel tantum in uno idiomate, aliquid determinate repræſentat, in alio autem nihil. Et cauſa huius eſt, quia huiuſmodi termini, non ſignificant ex inſtinctu naturæ, ſicut interiectiones, quæ non ſunt bene transferibiles ex uno idiomate in aliud, ſed impoſiti ſunt ad ſic ā ſignificādum ex decreto, & autoritate primorum inſtituentium, quibus ſic placuit, rationabiliter tamen, in unoquoque idiomate res ſingulas ſic uel ſic nominare. Et aduerte, quòd ultra hoc quod terminus ad placitum differt a ſignificatiuo naturaliter in hoc, quod non apud omnes idem repræſentat, dum profertur, nec ſignificat ex inſtinctu naturæ, ſed decreto primi autoris: in duobus alijs differt, ſcilicet in modo proferendi,

ferendi,& in significato. Nam terminus ad placitum perfecte & distincte profertur, modo non adsit ineptitudo linguæ ex parte proferentis. Termini autem naturaliter significatiui propter impetum passionis, amoris, aut timoris, aut gaudii, aut iræ, ut in pluribus truncate proferuntur, etiam remota ineptitudine linguæ. Differunt etiam ex parte significati, quoniam termini ad placitum significant conceptum intellectus·illi autē magis indicant affectum appetitus, quàm conceptum intellectus. Sed ne nouitius inuoluatur, hic sisto, donec fiat capax solidioris doctrinæ.

III. Tertia diuisio est hæc, Dimisso termino per se significatiuo naturaliter pro nunc, terminus significatiuus ad placitum multas sub se continet diuisiones, quārum frequēs est usus in doctrina Peripatetica, ex quibus una est, quòd quidā est categorematicus, quidam syncategorematicus. Categorematicus est ille, qui tā per se sumptus, quàm cū alio, tam in propositione quàm extra, aliquid ultra seipsum intellectui repræsentat, ut homo, lapis, curro, amo: nā homo per se solū significat aīal rōnale, lapis tale corpus, curro actum currēdi, amo, actū amādi. Syncategorematicus est ille, qui ꝑ se solū sūptus nihil extra seipsum apud intellectum significat. Si aūt sumatur cum alio, puta cum nomine substantiuo uel cum uerbo, simul significat, inquantum determinat nomen aut uerbum. Et sic signa uniuersalia, & particularia, & præpositiones, & aduerbia, & coniunctiones sunt termini syncategorematici.i. consignificatiui. Nam signa uniuersalia determināt nomen substantiuum positum in subiecto ad standum pro omnibus, aut pro nullo: ut, Omnis homo currit, Nullus homo currit. Signa autem particularia determinant subiectum particulariter: Vt, quidam homo currit. Quidam homo non currit. Præpositiones autem determinant nomen ad constructionem pro certo casu, puta ablatiuo uel accusatiuo. Aduerbia determinant uerbum pro determinato loco, ut aduerbia localia, uel pro determinato tempore, ut aduerbia temporis, uel pro determinato modo quantitatis uel qualitatis, ut aduerbia quantitatis & qualitatis. Cō

iunctiones

iunctiones autem determinant terminos & orationes, secundum modum copulatiuum, uel disiunctiuum uel illatiuum. Exemplum primi, &, atque. Exemplum secundi, uel, aut. Exemplum tertij, ergo, igitur, itaque. Inter syncategorematicos terminos nō comprehenduntur interiectiones: quoniam ut docuimus, significāt naturaliter, nec pronomina primitiua, quoniam sumuntur loco proprij nominis, & certam significant personam. De deriuatiuis autem uidetur quòd sic, quoniam sunt ut determinationes nominum substantiuorum, ut meus liber, tuus pater, nostra patria &c. Similiter participium non est terminus syncategorematicus: cōplectitur enim nomē substantiuū & uerbum, ut legens loquitur, id est homo qui legit, loquitur. Ex his omnibus sequitur, quòd cum sint octo partes orationis, tantum nomen & uerbum sumendo cum nomine pronomen primitiuum, & cum uerbo participium, sūt termini categorematici, aliæ autem partes sunt termini syncategorematici apud Logicum. & causam huius dicemus, postquàm definierimus nomen & uerbum.

Quarta diuisio. Terminorum categorematicorum, quidam est primæ intentionis, quidam secundæ. Prima intentio apud ueros Peripateticos est, primus conceptus fundatus immediate in re, quæ est ens reale, ut primo apprehenditur ab intellectu, ut animal rationale, est prima intentio, quam format intellectus, & immediate fundatur in natura hominis. Secunda autem intentio est secundus conceptus formatus ab intellectu, fundatus in re non immediate, sed mediante primo conceptu, ut esse prædicabile de pluribus differentibus numero in quid, est secūdus cōceptus, quem format intellectus de homine. Nam postquàm apprehendit, quòd homo est animal rationale, aduertit, quòd ut est animal rationale, conuenit omni contento sub homine, & sic est prædicabilis de quolibet suo indiuiduo in quid, & tunc format secundum conceptum, dicens quòd natura hominis ex eo, quòd est animal rationale, est prædicabilis de pluribus differentibus numero in quid, & quod dico de homine, intellige de qualibet natura specifica contenta sub animali. Terminus igitur

primæ intentionis, eſt terminus ſignificans primum conceptum fundatum immediate in eſſentia rei, ut homo, capra, leo. Terminus autem ſecundæ intentionis eſt terminus ſignificans ſecundum conceptum, fundatum in natura rei mediante primo conceptu, ut genus, ſpecies, differentia, ſingulare, &c. Et ne confundatur intellectus nouitij, hic ſiſto. In tractatu autem de uniuerſalibus ſiue prædicabilibus, diffuſius & altius de terminis primæ, & ſecundæ intentionis loquemur. Et aduerte, quòd diuiſio termini in terminos primæ impoſitionis, & ſecundæ impoſitionis apud nos, qui ſequimur uiam realium, non differt a præcedenti. Nam homo in mente excogitatus, & uoce probatus, & in ſcripto poſitus, ſignificat primum conceptum: ideo eſt terminus primæ intentionis in mente, in uoce, in ſcripto. Et iſte terminus ſpecies, excogitatus in mente, & in uoce, & in ſcripto, & ſecundæ intentionis, quia ſignificat ſecundum conceptum modo, quo diximus. Non ergo eſt neceſſe ultra diuiſionem factam inter terminos primæ, & ſecundæ intentionis, aſſignare eam, quæ dicitur primæ, & ſecundæ impoſitionis, ut penitus diſtinctam a præcedenti, quæ fuit in primæ, & ſecundæ intentionis. Hæc enim continetur in illa.

Quinta diuiſio: Terminorum quidam eſt communis, quidam ſingularis. Communis eſt, qui de pluribus prædicatur, ut homo, animal, lapis, & apud Grammaticum dicitur nomen appellatiuum, quoniam pluribus cōuenit. Terminus ſingularis eſt, qui de uno ſolo prædicatur, ut Plato, & Sortes, & apud Grammaticum dicitur nomen proprium, quoniam uni ſoli conuenit: & aduerte, quòd terminus ſingularis apud Logicum poteſt fieri quatuor modis, Primo, per nomen indiuidui: ut, Plato ſtudet, Secundo, per nomen commune adiuncto pronomine demonſtratiuo, ut hic homo ſtudet, Tertio, per nomen circunlocutum, id eſt multas circunſtantias ſingularizatum, ut Sophroniſci primogenitus filius ſcribit, Quarto, per ly, quod apud Logicum, & Philoſophum eſt ſignum demonſtratiuum, ut, ly homo, ly, animal &c.

Sexta diuiſio: Terminorum, quidam magis uniuerſalis,

quidam minus uniuersalis est, & utrunq; membrum continetur sub termino communi. Magis uniuersalis est, qui prædicatur de pluribus quàm minus uniuersalis; nam magis uniuersalis prædicatur de omnibus, de quibus prædicatur minus uniuersalis, & in hac diuisione continetur animal & homo; nam animal prædicatur de omnibus, de qui bus prædicatur homo, & de aliis pluribus, ut de omni animalium specie, homo autem tantum de contentis sub homine indiuiduis, & iuxta hanc diuisionem assignabimus or dinationem contentorum in quolibet prædicamento, pro cedendo a generalissimo ad specialissimum.

Septima diuisio; Terminorum tam singularium, quàm communium, quidam est finitus, quidam infinitus, finitus est determinati, & certi significati; qui scilicet significat unam certam, ac determinatam naturam, & de nulla alia uerificatur, ut homo significat solam naturam rationalem, animal solam naturam sensitiuam, &c. Infinitus est, qui negat unam naturam, eam, scilicet, quam significat terminus finitus, & uerificatur de quacunque alia, ideo di citur infinitus, idest indeterminatus in significando, & terminus finitus fit infinitus per appositionem; non ut, Non homo, Non lapis, Non animal. Nam Non homo, negat na turam hominis, & uerificatur de quacunque alia. Vnde lapis est non homo, leo est nō homo &c. Et aduerte, quòd quando terminus finitus, infinitatur per non, fit tota una dictio, ut nōhomo. Si autem stet nòn, per se, & homo per se, dicitur terminus non infinitatus, sed negatus, ut, Non homo currit, & per terminum negatum fit propositio ne gatiua. hæc enim est negatiua non homo currit, hæc autem est affirmatiua, non homo, puta leo currit.

Octaua diuisio; Terminorum quidam est positiuus, qui dam priuatiuus. Positiuus est, qui significat aliquam formam siue habitum perficientem suum subiectum, ut uisus perficit oculum, lux aërem, iustitia animum, &c. Priuatiuus est, qui significat negationem talis formæ, relinquēs tamen aptitudinem in subiecto, eò quòd est aptum habere talem formam, ut cæcitas, tenebra, iniustitia, mors, surditas, &c. Cæcitas enim significat negationem uisus

in

in oculo apto habere uisum, modo, & tempore, quo est aptus uidere. Dicitur notanter, quod est aptum habere talem formam, quoniam si non est aptum, nō verificatur de eo terminus priuatiuus, sed terminus positiuus negatus, ut non uidens, non lucēs, nō audiens. Vnde de lapide hæc est falsa. Lapis est cæcus, uel surdus, uel tenebrosus, hæc autem est uera: Lapis est non uidens, non audiens, non lucens.

Nona diuisio: Terminorum, quidam abstractus, quidā concretus. Abstractus est, qui significat formam per se sine cōnotatione subiecti, ut color, sapor, albedo, dulcedo, anima, iustitia, &c. Concretus est, qui significat formam connotando subiectum, ut coloratum album, nigrum, animatum, iustum, &c. Et aduerte, quòd hæc diuisio coincidit cum illa, de qua erit sermo in ante prædicamentis, scilicet Terminorum, quidam est denominans, yt Grammatica, hic est idem, quod abstractus: quidā denominatiuus, ut Grammaticus, hic est idem, quod concretus.

Decima diuisio: Terminorum, quidam incomplexus, quidam complexus. Incomplexus est ille, qui est terminus simplex, uel compositus, uel uniens in se plures terminos per se significatiuos ad placitum; ita tamen quòd habent uim unius. Exemplum primi, homo, capra, leo. Exēplum secūdi, scutifer, armiger. Exemplum tertii, paterfamilias, primogenitus, Sanctus Georgius, Summus pontifex. Cōplexus est ille, qui in se aggregat plures terminos per se significatiuos ad placitū, qui nō habent uim unius. sed siue aggregati', siue separati retinent suum propriū significatum. Et sic terminus complexus semper est oratio, aliquando sine uerbo, ut homo albus, animal uolatile, in qua, secunda pars determinat, & limitat primam, aliquando cum uerbo, ut homo est albus. Vnde Logici uniuersaliter dicuntur, quòd terminus incomplexus est, ut dictio, Complexus autem, ut oratio. Tu tamen aduerte, quòd terminus complexus cōmuniter nominatur per orationē infinitiuam, ut deum esse trinum, hominem esse risibilem, quæ oratio dicitur esse quid complexum, & enuntiabile, ut ibi manifestabitur, cum loquemur de modalibus.

Vndecima diuisio: Terminorum, quidā significant sine tempore, quidam cum tempore. Significare, sine tempore est significare rem absolutè sumptam, non mēsuratam aliqua differentia temporis, cuius differētiæ siue partes sunt præsens, præteritum, & futurum, & hoc modo significat nomen & pronomen sumptum loco nominis. Nam dum dico homo, ut animal, homo significat rē, quæ est homo absolutè, & non inquantum præsentem, aut præteritam, aut futuram. Tu tamen aduerte, quòd licet nomen significet sine tempore, nihil tamen prohibet aliquod nomen significare tēpus, aut partem tēporis, ut hæc noīa, tempus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus. Nā licet significēt tempus, non tamen aliquid distinctum a tempore, & mensuratum tempore. Per oppositum, autem significare cum tempore, est significare rē adiunctā aliqua differentia temporis. Et hoc modo uerbum, & participium significat cum tempore. Verbi gratia, Curro, & Currens, significant cursum pro tempore præsenti, & nō aliter, Cucurri, pro præterito &c. Vnde significare sine tēpore, ut dicemus infrà, propriè cōuenit nomini. oppositum autē conuenit uerbo.

Duodecima diuisio: Terminorum, quidam uniuocus, quidam æquiuocus, quidam analogus. Vniuocus est, qui sub una definitione naturam unā significat, siue sit una specie, siue una genere, ut homo sub hac definitione, quod est animal rōnale, significat naturam humanam, quæ est una specie, & animal sub hac definitione, quod est corpus animatum sensitiuum, significat naturam animalis, quæ est una genere. Aequiuocus est, qui sub distinctis rōnibus, et absque ordine, & immediate plures naturas significat distinctas specie, ut canis significat immediatè canem cœlestem sub hac definitione, quod est sydus in ore signi leonis, & canem latrabilem sub hac definitione, quod est animal iracundum, & canem marinum, sub hac definitione, quod est animal aquaticū, simile cani terrestri. Analogus est, qui sub distinctis rationibus uel sub una inæqualiter participata, plures naturas quodā ordine prioris, & posterioris significat. Exemplum primi, Sanū sub hac ratione, quod est esse adæquatum in humoribus, significat animal sanum.

sanū. sub hac ratione, quod est esse causatiuum sanitatis, significat medicinam sanam. Sub hac ratione, quod est esse indicatiuum sanitatis, significat urinam sanam. Prius tamen dicitur de animali, posterius autem de medicina, & urina; quoniam non nisi in ordine ad animal sanū. Exemplum secūdi. Ens sub hac ratione, quod est cui debetur esse, significat primo substātiam, deinde accidens, quoniam substantia est ens simpliciter, & accidēs est secundū quid, & solum in ordine ad substantiam. Hic terminantur uniuersaliores diuisiones, quæ in doctrina Peripatetica frequenter sunt in usu, tam in libris terminorum Logices, quàm philosophiæ. Propositæ autem sunt, ut nouitius paulatim assuescat, & ne simus coacti frequenter singulas repetere. Hæc de j. cap. dicta sint.

Quid, et quotuplex est nomen, et uerbum, apud Logicum. CAP. II.

IN secundo capite inuestigandū est, quid & quotuplex sit nomen, & uerbum apud Logicum: sunt enim principales partes propositionis, ut tibi manifestū erit. Primò igitur agendum est de nomine. secundò de uerbo. Et quoniam hic intendimus agere de partibus propositionis, & de propositione, & de syllogismo, non solum in uoce, sed & in mēte, & in scripto, ideò definiemus ea non per uocem, sed terminum, qui est cōis nomini & verbo in mēte, in uoce, in scripto. in reliquis autem nō recedemus a uia, & modo definitiuo seruato a Petro Hispano, qui Logicam suam formauit, vt compendium Logicæ totius traditæ nobis ab Aristotele, excepto libro Posteriorum. Non enim Petrus Hispan. formauit tractatum aliquem correspōdentem libris Posteriorū, hac forte ratione, quoniam existimauit nouitium penitus incapacem syllogismi demonstratiui. Nos autem faciliori modo quo poterimus, particularem tractatum formabimus, ut paulatim assuescat nouitij ingenium, & ne subito auditu libri Posteriorum confusus retrocedat. Licet autem Aristo. in libro Peri hermenias, & Petrus eius imitator definiant nomen, & uerbum per vocem, & nos per terminum, tamen non erimus oppositi, nisi in hoc, quòd nos magis ample, illi autem magis stri-

ctè definierunt. Confiderarunt enim partes orationis folum ut funt uocales, nos autem ut poffunt effe mentales, & uocales,& fcriptæ. Vnde ficut,& dicit Arift. & Petrus, quòd nomē eft uox,fimiliter & uerbū,dicemus nos,quòd eft terminus,fub quo continetur terminus uocalis,qui dicitur uox &c.

Primò igitur agentes de nomine,definiemus,quid fit apud Logicum,& fi multiplex eft.

Quantum ad primum aduerte, quòd nomen ad mentē Ariftotelis in uoce,in fcripto eft terminus per fe fignificatiuus ad placitum fine tēpore, cuius nulla pars feparata, aliquid fignificat finita,& recta.

Primò dicitur,ꝙ eft terminus, quoniam nomen eft pars propinqua orationis & propofitionis,ut patet. Et quoniā terminus eft quid magis cōe, quàm fit nomē, vt patet ex op. præcedenti. Nam & uerbum eft terminus, non tñ̄ eft nomen, ideò in hac definitione ponitur terminus, ut genus: Nam ut declarabimus in tract. de fyllogifmo Dialectico, primus terminus in definitione pofitus, eft loco generis, quoniam communior eft ipfo definito, reliqui autem ponuntur loco differentiæ, ut declarabimus.

Secundo dicitur,per fe fignificatiuus,ut excipiātur termini non per fe fignificatiui,ut buf,& baf,& termini fyncategorematici,ut figna uniuerfalia,& particularia,ut,Omnis,Nullus,Aliquis,quæ licet apud Grāmaticum fint nomina,non tamen apud Logicum, quoniam per fe fumpta nō poffunt effe prædicatum nec fubiectum propofitionis, fed tantum determinant fubiectum,aut prædicatum,ut docuimus in tertia diuifione terminorum.

Tertiò,dicitur ad placitum, ad differentiam termini fignificantis naturaliter,ut Interiectiones,quas conftat nō effe nomina,quoniam nō declinantur per cafus, neċ funt fubiectum aut prædicatum propofitionis, nifi in fuppofitione materiali,ut heu,eft interiectio, heu, eft bifyllabū, & ad differentiam termini,id eft conceptus in mente, qui naturaliter fignificat,ut declaratur in j. Peri her.

Quartò dicitur fine tempore, ad differentiā uerbi,quod fignificat cum tempore. Quid fit fignificare fine tēpore,

&

& cum tēpore iam docuimus in undecima diuisione terminorum, & diximus quòd non inconuenit aliquod nomen significare tempus, uel partem temporis, ut dies, hora, non tamen cum tempore. Vide tu illic.

Quintò dicitur, cuius nulla pars separata aliquid significat, idest, si nomen diuidatur in partes suas, quæ sint syllabæ ut pater, et omne nomen simplex, uel quæ sint dictiones, ut in nomine composito, ut est paterfamilias, uel scutiferus, & sumātur per se, idest extra totum nomen, nihil significant. Quod sic intelliges, aut nihil omnino significant, ut mare. Nam nec ma, nec re, per se sumpta, aliquid significant. Vel si aliquid significāt, non tamen habēt illud significatum, quod habent in toto nomine. V. G. Hoc nomen dominus significat principem. Si autem resoluatur in do, & in minus, do utique significat. s. actū dandi, & minus significat oppositum magis, sed ut cōponunt ly, dñs nihil significant. s. de significato ly dominus. Idem intellige de nomine cōposito, cuius partes separatæ, & si aliquid significant, non tamen illud, quod significat totū nomen compositum, ut paterfamilias significat rectorem familiæ. Pater autem per se sumptus, significat genitorem, & familia familiā, ita ꝙ in toto significāt unū, separatæ autem significant duo. Et hæc expositio est cōis apud ueros Logicos. Vnde Auicenna recitat in Logica sua aliquos dixisse, quod uerbum incomplexum est, cuius nulla pars separata aliquid significat, scilicet, quod sit de intellectu, & significato totius, quoniam nihil prohibet aliquid aliud significare, ut magister. nam magis, aliquid significat, & ter, sed non retinent significatum, quod significat magister, nec in totum, nec in partem. Et sic patet, quòd hæc definitio conuenit nomini tam simplici, quàm composito, tam primitiuo, quàm deriuatiuo, dummodo intelligatur, ut exposuimus.

Sextò dicitur finitus, ad differentiam nominis infiniti, quod & si apud Grammaticū sit nomen, non tamen apud Logicum, quoniam apud ipsum nomē est illud, quod pōt esse subiectū & prædicatum in propositione. Subiectū autem & prædicatū oportet, ut determinate aliquid signi-

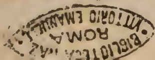
 ficent,

catum propositionis,constat ex dictis,quòd non est multiplex, quoniam solum nomen rectum & finitum potest esse secundũ se subiectum &prædicatum in propositione, modo, quo exposuimus. Vnde Logicus à Grammatico sumit sibi rectum, ut necessarium ad formandum absolutam propositionem significatiuam ueri & falsi. Reliquós autem casus sumit ad bene esse,& magis propter seruandam congruitatem, quam ueritatem sermonis, ne uideatur Logicus despicere regulas Grammatices. Hæc de nomine dicta sint.

Quantum ad uerbum, aduerte, quòd ad mẽtem Arist. uerbum tam in uoce, quam in scripto sic definiẽdum est. Verbum est terminus per se significatiuus ad placitum cũ tempore,cuius nulla pars separata aliquid significat,finitus & rectus, extremorum unitiuus.

Terminus ponitur loco generis,sicut in definitione nominis, quia est communior uerbo. Nam omne uerbum est terminus: sed non econuerso per se significatiuus ponitur eadem ratione, sicut in definitione nominis. Similiter ad placitum ad differentiam interiectionum, & uerbi mentalis, quoniam significant naturaliter, ut diximus in definitione nominis. Cum tempore, ponitur ad differentiam nominis,& pronominis, & conuenit in hoc cum participio,quód uenit,à uerbo. Quid sit significare cum tempore,& quare uerbum & participium significant cum tẽpore,uide in diuisione undecima terminorum. Cuius nulla pars separata aliquid significat, intelligendum est de uerbo tam simplici, quam composito, sicut exposuimus in definitione nominis, in hoc enim uerbum cõuenit cum nomine,Finitus,ponitur ad differentiam uerbi infiniti. Infinitatur autem uerbum sicut & nomen, per appositionẽ negationis, ut, Non curro, non laboro, Quod quidem apud Logicum non est uerbum, quoniam nihil determinatè significat,sicut nec nomen infinitum. Vndè faceret propositionem inutilem: nisi determinetur sicut diximus de nomine infinito, sic dicendo, Sortes non currit, id est,scribit. Rectus ponitur ad differentiam uerbi obliqui. Est autem uerbum obliquum apud Logicum, uerbũ

præteri-

præteriti & futuri temporis, & uerbum cuiuslibet modi præter modum indicatiuum. Vnde quædã sunt uerba obliqua ex tempore tantum, sicut uerba præteriti temporis, & futuri indicatiui modi, ut amaui, amabo. Quædam autem ex modo tantum, ut imperatiua tempore præsenti. Quędam ex modo, & tempore, ut uerba optatiua, & subiũctiua, & infinitiua temporis præteriti & futuri. Ideo autem apud Logicum non sunt uerba, quoniam non faciunt primo & per seipsa propositionem ueram aut falsam, sed per reductionem ad uerbum indicatiui modi, & temporis præsentis. Nam hæc non est uera, Cæsar fuit, nisi quia aliquando fuit uerum dicere, Cæsar est. Similiter hæc non est uera, Eclipsis erit, nisi quia aliquando fuit uerum dicere, eclipsis est. Quoniam igitur solum uerbum rectum, id est, modi indicatiui præsẽtis tẽporis facit per seipsum propositionem ueram & falsam, & sola propositio indicatiua præsentis temporis facit syllogismum demonstratiuum, id est, scientialem, ut tibi declarabitur in trac. de syllogismo demõstratiuo, ideo dignatur Logicus recipere a Grãmatico solũ uerbũ indicatiuum præsentis temporis, & præcipue Sum, es, est: quoniam in ipsum ut dicemus resoluũtur omnia uerba, dicta adiectiua. Extremorum unitiuus, ut in hoc distinguatur a nomine & pronomine sumpto loco nominis, nam illa sunt uel possunt esse extrema in propositione, id est subiectum & prædicatum, uerbum autẽ nõ, sed habet unire extrema. Vnde dicitur apud Logicum copula, quoniam copulat prædicatum cum subiecto. Item in hoc distinguitur a participio, quòd licet significet cum tempore, ut uerbum: tamen non potest esse copula, nec facit per seipsum orationem perfectam, dicendo, Sortes legens, sed est necesse subintelligere uerbum. verbi gratia, Sortes est legens, uel Sortes legens est studiosus. Constat igitur quid sit uerbum apud Logicum, & quare solũ uerbum rectum, id est, quod non deriuatur ab aliquo priori: quale est uerbum solum indicatiui modi temporis, præsentis, meretur dici absolute uerbum. Reliqua autem tempora, & modi dicantur obliqui siue casus uerbi recti, quoniam descendunt, & deriuantur ab eo.

Quotuplex autem ſit uerbum apud Logicum, non eſt immorandum, ex quo ſolum uerbum rectum meretur apud ipſum dici uerbum ex ratione iam dicta. Sed apud Grammaticum, ideo eſt multiplex uerbum, ut patet in cōiugationibus uerborum, & in regulis ſuis, quoniam nō attendit ad formandum propoſitionem ueram aut falſam, ſed congruam, & uitare incongruam: & quoniam per omnes temporis differentias, & omnes modos uerborum formari poteſt, & alio modo per uerbum actiuum, alio modo per paſſiuum &c. ideo apud Grammaticum uerbū multipliciter diuiditur. Nam Grammaticus concedit iſtam, vtpote congruam: Homo eſt aſinus, quam negat Logicus, ut falſam. Hæc de ij. cap. dicta ſint.

Quid ſit et quotuplex ſit oratio apud Logicum. *Cap.* III.

In tertio cap. poſtquàm actum eſt de partibus orationis, agendum eſt de ipſa oratione, ut de toto conſtituto; cuius præcognitio ideo neceſſaria eſt, quoniam ſcire non poſſumus quid ſit enuntiatio & propoſitio, ut tibi manifeſtabitur infra, niſi prius notum fuerit quid, & quotuplex ſit oratio. Hic igitur tria agenda ſunt. Primo, quid ſit: ſecundo, quotuplex ſit: tertio, quæ orationis ſpecies ſit propoſitio.

Quantum ad primum, aduerte quòd ad mentem Ariſtotelis oratio in uoce, & in ſcripto, ſic definiri debet. Oratio eſt terminus per ſe ſignificatiuus complexus ad placitum, cuius partes ſeparatæ, aliquid ſignificant.

Primò, dicitur eſt termi. per ſe ſignifi. ea ratione, qua dictū eſt de nomine & uerbo, & ponitur loco generis, quoniam communior eſt. Nam omnis oratio eſt terminus per ſe ſignificatiuus, ſed non econuerſo. Dictum eſt enim, quòd nomen & uerbum ſunt termini per ſe ſignificatiui, non tamen ſunt oratio.

Secundò dicitur complexus, ad differētiam nominis, & uerbi, quorum nullum ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, eſt terminus complexus. Quid autem ſit terminus complexus, uide in diuiſione decima terminorum, & illic inuenies quomodo proprie conuenit orationi.

Tertiò dicitur ac placitum, ad differentiam orationis men-

mentalis, quæ significat conceptum mentalem complexū, qui conceptus significat naturaliter, sicut diximus de nomine, & uerbo mentali. Præterea, quòd oratio in uoce, & in scripto significet ad placitum, probatur sic. Partes suæ, scilicet, nomen, & uerbum, significant ad placitum, ut docuimus in cap. præcedenti: ergo & ipsum totum constitutum ex eis, quod est oratio.

Quartò, dicitur cuius partes separatæ aliquid significant, id ponitur ad differentiam nominis & uerbi, quorū partes, ut docuimus in eorum definitionibus, non significant aliquid separate, modo quo illic exposuimus. Partes autem orationis sunt termini categorematici, intelligendo de partibus principalibus, sicut intendit Arist. & nō de partibus secundarijs, quæ possunt esse propositiones, aduerbia &c. Termini autem categorematici tam in oratione, quàm extra, retinent suum significatum, ut docuimus in diuisione tertia terminorum. Vnde si fiat hæc oratio, Homo albus currit, homo, extra hanc orationem significat animal rationale, sicut & in oratione, & albus significat habens albedinē. Tu tamen aduerte, quòd licet sit cōe omni orationi habere partes, quæ separatæ aliquid significant: non tamen id fit uno modo in omni oratione. Nā si oratio sit sine uerbo, ut homo albus, partes suæ aliquid significant, modo, quo significat dictio. Si autem fiat oratio simplex per uerbū, ut homo est animal, partes suæ separatæ eodem modo significant, scilicet, ut dictio. Si autē fiat oratio subiūctiua, ut, Si veneris ad me, dabo tibi equū, partes suæ sunt duæ orationes, ut patet. Vnde si separentur, significabunt, non ut dictio, sed ut oratio. Verum quia resoluitur in duas orationes, & duæ oratiōes in terminos componētes, ut ego dabo tibi equum, ideo commune est omni orationi, quòd partes suæ separatæ aliquid significent, aut ut dictio, aut ut oratio.

Sed dices, Quare in hac definitione non apponitur finitus & rectus, sicut in definitione nominis & uerbi, præcipuæ quia dictum est, quòd nomē infinitum nō potest esse subiectū nec prædicatū, nec uerbū infinitū potest esse copula. Similiter nec nomen obliquum, nec uerbū obliquūc

Respon-

Respondetur, quòd ideò non apponitur, quia in definitione non debent poni nisi quæ conueniunt omni contento sub definito, non omnis autem oratio formatur ex nomine, & uerbo finito, & recto. Nam hæc est oratio, non homo currit, & hæc, Catonis est legere, & hæc, Homo curret. Quando autem diximus quòd nomen infinitũ & obliquum non possunt esse subiectum, non sumus locuti de oratione, sed de propositione, quoniam sola oratio indicatiua præsentis tẽporis, ut dicemus, est propositio. Quoniam igitur aliqua oratio potest componi ex nomine infinito, & obliquo, similiter ex uerbo, & aliqua nõ, puta propositio: ideo non dicitur rectus, neque finitus, sed abstrahit ab utroq;. Constat igitur, quid sit oratio apud Logicũ.

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Logicum oratio prima diuisione; diuiditur in orationem perfectam & imperfectam, deinde utrunque diuisionis membrum subdiuiditur, uidebis infra.

Oratio perfecta est illa, quæ perfectum sensum generat in animo audientis, id est, quæ audita quietat, quo ad significatum intentum a proferẽte uel scribente, animum auditoris. Verbi gratia: Sortes intendit notificare Platoni statum regis; & dicit: Rex ualet fortis in bello contra hostes. Hac oratione audita quiescit animus audientis. Quòd si dicat, Rex contra inimicos, & non ultra procedat, imperfectum sensum generat in animo audientis, id est non quietat ipsum, ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiens, quòd rex contra inimicos, & ultra non proceditur, dubitare incipit, utrum præualeat, an succumbat contra inimicos suos. Patet igitur orationis prima diuisio apud Logicum.

Oratio perfecta continet quinq; species, quæ sunt indicatiua temporis præsentis, & omnium tẽporum modi indicatiui, ut Petrus amat, amabat, amauit, amauerat, amabit. Imperatiua, vt fac ignem, deprecatiua, ut, ora Deum pro me. optatiua, ut, utinam te videam doctum. coniunctiua, vt si ueneris ad me, honorabo te. Omnes istæ dicuntur perfectæ, quoniam auditæ, quietant animum audientis, quo ad earum significatum, nec ipsum suspensum tenent.

mentalis, quæ significat conceptum mentalem complexũ, qui conceptus significat naturaliter, sicut diximus de nomine, & uerbo mentali. Præterea, quòd oratio in uoce, & in scripto significet ad placitum, probatur sic. Partes suæ, scilicet, nomen, & uerbum, significant ad placitum, ut docuimus in cap. præcedenti: ergo & ipsum totum constitutum ex eis, quod est oratio.

Quartò, dicitur cuius partes separatæ aliquid significant, id ponitur ad differentiam nominis & uerbi, quorũ partes, ut docuimus in eorum definitionibus, non significant aliquid separate, modo quo illic exposuimus. Partes autem orationis sunt termini categorematici, intelligendo de partibus principalibus, sicut intendit Arist. & nõ de partibus secundarijs, quæ possunt esse propositiones, aduerbia &c. Termini autem categorematici tam in oratione, quàm extra, retinent suum significatum, ut docuimus in diuisione tertia terminorum. Vnde si fiat hæc oratio, Homo albus currit, homo, extra hanc orationem significat animal rationale, sicut & in oratione; & albus significat habens albedinẽ. Tu tamen aduerte, quòd licet sit cõe omni orationi habere partes, quæ separatæ aliquid significant: non tamen id fit uno modo in omni oratione. Nã si oratio sit sine uerbo, ut homo albus, partes suæ aliquid significant modo, quo significat dictio. Si autem fiat oratio simplex per uerbũ, ut homo est animal, partes suæ separatæ eodem modo significant, scilicet, ut dictio. Si autẽ fiat oratio subiũctiua, ut, Si veneris ad me, dabo tibi equũ, partes suæ sunt duæ orationes, ut patet. Vnde si separentur, significabunt, non ut dictio, sed ut oratio. Verum quia resoluitur in duas orationes, & duæ oratiões in terminos componẽtes, ut ego dabo tibi equum, ideo commune est omni orationi, quòd partes suæ separatæ aliquid significent, aut ut dictio, aut ut oratio.

Sed dices, Quare in hac definitione non apponitur finitus & rectus, sicut in definitione nominis & uerbi, præcipuæ quia dictum est, quòd nomẽ infinitum nõ potest esse subiectũ nec prædicatũ, nec uerbũ infinitũ potest esse copula. Similiter nec nomen obliquum, nec uerbũ obliquũ est

Respondetur, quòd ideò non apponitur, quiá in definitione non debent poni nisi quæ conueniunt omni contento sub definito, non omnis autem oratio formatur ex nomine,& uerbo finito,& recto. Nam hæc est oratio, non homo currit,& hæc, Catonis est legere,& hæc, Homo curret. Quando autem diximus quòd nomen infinitū & obliquum non possunt esse subiectum, non sumus locuti de oratione, sed de propositione, quoniam sola oratio indicatiua præsentis tēporis, ut dicemus, est propositio. Quoniam igitur aliqua oratio potest componi ex nomine infinito,& obliquo, similiter ex uerbo,& aliqua nō, puta propositio: ideo non dicitur rectus, neque finitus, sed abstrahit ab utroq;. Constat igitur, quid sit oratio apud Logicū.

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Logicum oratio prima diuisione; diuiditur in orationem perfectam & imperfectam; deinde utrunque diuisionis membrum subdiuiditur, uidebis infra.

Oratio perfecta est illa, quæ perfectum sensum generat in animo audientis, id est, quæ audita quietat, quo ad significatum intentum a proferēte uel scribente, animum auditoris. Verbi gratia: Sortes intendit notificare Platoni statum regis; & dicit: Rex ualet fortis in bello contra hostes. Hac oratione audita quiescit animus audientis. Quòd si dicat, Rex contra inimicos,& non ultra procedat, imperfectum sensum generat in animo audientis, id est non quietat ipsum, ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiens, quòd rex contra inimicos,& ultra non proceditur, dubitare incipit, utrum præualeat, an succumbat contra inimicos suos. Patet igitur orationis prima diuisio apud Logicum.

Oratio perfecta continet quinq; species, quæ sunt indicatiua temporis præsentis,& omnium tēporum modi indicatiui, ut Petrus amat, amabat, amauit, amauerat, amabit. Imperatiua, vt fac ignem, deprecatiua, ut, ora Deum pro me. optatiua, ut, utinam te videam doctum. coniunctiua, vt si ueneris ad me, honorabo te. Omnes istæ dicuntur perfectæ, quoniam auditæ, quietant animum audientis, quo ad earum significatum, nec ipsum suspensum tenent.

Tu ta-

quia intentum Logici, est uti oratione ad inuestigandum uerum,& falsum. Ergo eam proprie recipit, quæ secūdum se significat uerum & falsum, & hæc est indicatiua. Nam aliæ potius deseruiunt affectui mentis, quàm quòd sint ordinatæ ad enuntiandum uerum & falsum conceptum animi aut intellectus. Quod patet hinc. Imperatiua indicat uoluntatem superioris per imperium, Optatiua indicat desiderium siue affectum optantis. Depræcatiua indicat affectum inferioris erga superiorem per supplicationem. Coniunctiua autem licet uideatur exprimere uerum aut falsum conceptum mentis, non tamen determinate, sed suspensiue: est enim conditionalis, quæ ut dicemus in cap. de hypotheticis, nihil ponit in esse. Indicatiua autem determinate dicit uerum aut falsum. Nam hæc est determinate uera, homo est animal, & hæc determinate falsa, homo est lapis, ideo sola meretur dici propositio. Proponitur enim intellectui, ut per eam formet syllogismum, & per syllogismum deueniat in ueram conclusionis notitiā. Constat igitur, quę orationis perfecta species meretur Logicè dici propositio. Vnde aduerte, quòd Logicus non tā tum magni facit orationem congruam & ornatam, quantum ueram ita quòd, etiam si esset incongrua, & inornata, modo uerum & falsum enuntiet, accepta est apud Logicum, propterea Logicus acceptat istam, Deus seruitur ab homine, licet eā reprobet Grāmaticus, negans seruior inueniri passiuum. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

An Logico sufficiant duæ orationis partes, scilicet nomen rectum, et uerbum rectum. CAP. IIII.

IN cap. quarto inuestigandum est, si duæ orationis partes scilicet nomen & uerbum rectum, sufficiunt Logico. Tu igitur aduerte, quòd Logicus rationabiliter recipit tā tum duas, ut sibi necessarias, Grammaticus autem octo. Ratio uero differentiæ est hæc. Logicus & Grammaticus differunt fine. Intendit enim Logicus scire discernere uerū a falso. Grāmaticus autē intendit scire discernere congruum sermonem ab incongruo. Ad consequendum primum sufficiunt nomen & uerbum, quoniam sufficiunt ad componendum propositionem, quæ est signi-

significans uerũ uel falsum, ut tibi manifestabitur in tract. sequentia, d formandum congruum sermonem, & distinguendum ab incongruo non sufficiunt ad nomen & uerbum, sed oportet uti præpositionibus, & aduerbiis & coniunctionibus, &c. Et ideo ut Grãmaticus habeat omnem modum formandi sermonem congruum, necessariæ sunt sibi plures partes orationis, quàm nomen rectum, & uerbum rectum. Et quoniam istæ duæ sibi sufficiunt, ideo appellat eas categorematicas, idest per se significatiuas, alias autẽ syncategorematicas, idest simul significatiuas. Quis autem sit terminus catego. & syncate. diximus in diuisione terminorum.

Sed dices: Logicus indiget pronomine demõstratiuo, ut quando descendit sub subiecto propositionis uniuersalis affirmatiue, uel negatiue dicendo, omnis homo est animal, ergo & hic homo est animal, & hic est animal &c. Itẽ indiget participio, ut dicemus in trac. sequenti, quãdo resoluit propositionem factam de uerbo adiectiuo, in suum participium, & sum, es, est, ut Sortes currit, Sortes est currens, ergo saltem quatuor partes orationis sunt ei necessariæ, scilicet nomen, & pronomen, uerbum, & participium.

Respõdetur nomen, & pronomen apud Logicum sunt, ut una pars, quoniam utitur pronomine loco nominis, & participium stat cum nomine, & uerbo. Cum nomine quidem, quoniam potest esse subiectum propositionis, sicut & nomen, ut, Legens currit, & stat cum uerbo, quoniam significat cum tempore, ut docuimus supra, & ideo apud Logicum identificantur nomini, & uerbo, licet apud Grãmaticum remaneant distinctæ.

Constat igitur, quòd sint partes orationis necessariæ Dialectico, ad formandam propositionem, & ex propositionibus syllogismum. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Explicit tractatus secundus compendii Logices Peripateticæ, ordinatus per autorem, & fuit de partibus propositionis.

TRA-

TRACTATVS TERTIVS,
qui est de propositione et speciebus eius.

PROOEMIVM.

In hoc tertio trac. agendum est de propositione, gratia cuius præmisimus tractatum præcedentem, in quo actum est de partibus eius, & de genere per quod definienda est, & hoc est oratio, ut tibi manifestabitur. Diuidemus autem ipsum in sex capita. Primò agendum est de propositione definitiue & diuisiue, prima diuisione. Secundò, agendum est de categorica simplici, & de omnibus eius diuisionibus.

Tertiò, agendum est de propositione hypothetica & eius speciebus.

Quartò, agẽdum est de propositione categorica modali.

Quintò, agendum est de æquipollentijs propositionũ categoricarum simplicium, quæ sunt oppositæ cõtrariæ, subcontrariæ, contradictoriæ, & subalternæ.

Sextò, agendum est de æquipollentijs modalium oppositarum.

De propositione quid sit, et eius prima diuisione. Cap. 1.

In primo capitulo agendum est de propositione quid sit, & quotuplex in genere siue prima diuisione.

Quantum ad definitionem aduerte, quòd sic definitur de mente Aristotelis: Propositio, est oratio uerum uel falsum significans indicando.

Primò, dicitur oratio loco generis: est enim in plus oratio quàm propositio. dictum est enim in tract. præcedenti, quòd oratio perfecta, distinguitur in quinque species, ex quibus sola indicatiui modi est propositio. Ergo omnis propositio est oratio perfecta, sed non econuerso, ex consequenti est genus propositionis, propositio autem est species orationis perfectæ. Sicut animal est genus hominis, homo autem est species animalis. Nam omnis homo est animal, sed non econuerso.

Secundò dicitur, uerum uel falsum significans. Pro cuius notitia aduerte, quòd cum propositionum alia sit affir

matiua,alia negatiua,ut declarabimus infrà, ſignificare uerum in affirmatiua,eſt ſignificare rem,ſicut eſt. Verbi gratia,hæc eſt uera,homo eſt rationalis, quia ſic eſt ex parte rei. Vnde hominem eſſe rationalem eſt uerum. Significare uerum in negatiua,eſt ſignificare rem ſicut non eſt. Verbi gratia,hæc eſt uera, homo nõ eſt aſinus,quia ſic eſt in re. Vnde hominem non eſſe aſinũ, eſt uerum.Significare falſum in propoſitione affirmatiua, eſt ſignificare rem aliter quam ſit. Verbi gratia, hæc eſt falſa,homo eſt lapis,quoniam ſignificat hominem eſſe lapidem,& tamen aliter eſt. Significare falſum in propoſitione negatiua,eſt non ſignificare rem ſicut eſt. v. g. hæc eſt falſa, homo non eſt animal,quia non ſignificat ſicut eſt. Nã homo eſt animal, ergo falſum eſt ipſum nõ eſſe animal. Dicitur ergo in diffinitione,uerum uel falſum ſignificans,ad differentiã orationum imperfectarum,ut homo albus,aſinns rudibilis, & oratio infinitiua, ut Sortẽ currere, & oratio famularis,ut Sortes incipit,niſi enim aliud addatur,non ſolũ non quietant animum audientis,ſed nec dicunt aliquid de uero,aut falſo,niſi compleantur per aliud. Verbi gratia. Si ly homo albus addatur,homo eſt albus. Si ly Sortem currere, addatur,eſt uerum,uel poſsibile, uel contingens. Si ly Sortes incipit,addatur,eſſe bonus.Conſtat ergo,quòd per ſe ſumptæ nihil dicunt de uero, aut falſo.

Tertiò dicitur indicando, quod dupliciter exponitur. Primo ſic,indicando,id eſt, eſt oratio modi indicatiui uerum, uel falſum ſignificans. Vnde alii definiunt propoſitionem dicentes, quòd propoſitio eſt oratio indicatiua uerum, uel falſum ſignificans. Et id ponitur ad differentiam orationum perfectarum, quæ fiunt per alios modos, per imperatiuum,optatiuum, &c. Nam iſtæ,ut docuimus in trac.præcedenti in capi.tertio,potius deſeruiunt nobis ad manifeſtandum affectum mentis, quàm uerum,aut falſum conceptum intellectus. Orationes etiam modi indicatiui, temporis præteriti, & futuri, non ſignificant primò, & per ſe uerum & falſum, niſi reducantur ad unam temporis prȩſentis indicatiui,ut in eodem loco docuimus. Sola ergo oratio indicatiua temporis præſentis, meretur dici

dici propoſitio,quia ſola ſufficit ad formandum ſyllogiſmum, aliæ autem non,niſi reducantur ad illam, ut tibi manifeſtum erit in tract. de ſyllogiſmo formali. Secundò, ab aliquibus exponitur ly indicando.i. aſſerendo. Verum id non uidetur cõuenire omni propoſitioni, ſed tantũ propoſitioni in materia naturali, quæ neceſſario eſt uera, & in materia remota quæ de neceſſitate eſt falſa. In materia autem contingenti,cùm poſſit eſſe uera,& falſa,nõ poteſt dici aſſertiuè, ſed opinatiue, quòd ſignificet uerum, aut falſum,ideo melius eſt ſtare in prima expoſitione,quæ etiã eſt de mente Ariſto.in j. Peri her. Quid autem ſit & quomodo fiat propoſitio in materia naturali, & contingente, & remota, dicemus infrà in hocmet tractatu. Conſtat igitur quid ſit propoſitio apud Logicum.

Quantum ad primam diuiſionem propoſitionis aduertè, quòd ac mentem Ariſtotolis in primo Peri her. diuiditur primo in categoricam,& hypotheticam, Dicitur categorica Græcè,prædicatiua Latinè, κατηγορέω enim Græcè,prædico Latinè. Dicitur hypothetica Græcè ſuppoſitiua Latinè: eſt enim Græcè ὑπὸ, ſub Latinè, & θέσις Græcè,poſitio Latinè. Ratio autẽ diuiſionis eſt hæc,quia omnis propoſitio ſignificat uerum,aut falſum,& eſt quid cõpoſitũ,& oẽ compoſitũ eſt reſolubile in ſua immediate cõponẽtia. Vel ergo propoſitio cõponitur ex terminis immediatè, & in eos reſoluitur immediatè,& in nõ aliud immediate. Et ſic eſt categorica,quæ cõponitur immediatè ex ſubiecto,& prædicato & copula,modo,quo dicemus infra. Vel cõponitur immediate ex duabus orõnibus,per aliquã cõiunctionẽ,puta,ergo,ſi,&,uel,& immediate in eas reſoluitur,& ille immediate in terminos, & ſic eſt hypothetica,ut dicemus in cap. tertio huius tractatus. Categorica uero diuiditur in ſimplicem, & modalem. Simplex eſt, in qua prædicatum ſimpliciter dicitur de ſubiecto,ut, Homo eſt animal. Modalis eſt,in qua prædicatum dicitur de ſubiecto,non ſimpliciter,ſed cum modo,& determinatione,ut, Homo eſt animal neceſſario, Homo eſt albus contingenter. Et de modali agemus in cap. quarto huius trac. Hæc de primo cap. dicta ſint.

De propositione categorica, et omnibus eius diuisionibus. CAP. II.

IN secundo cap. inuestigãdum est, quid sit propositio categorica, & quot sint eius diuisiones, & de singulis agendum est excepta modali, de qua agemus loco suo. Primo igitur definiemus eam, deinde accedemus ad diuisiones.

Quantum ad definitionem aduerte, quòd ad mentem Aristotelis sic definitur. Propositio categorica, est propositio quæ habet subiectum, prædicatum, & copulam, tanquam principia & partes sui. Ponitur propositio loco generis. Omnis enim propositio categorica, est propositio, sed non econuerso. Nam & hypothetica est propositio, & tamen nõ est categorica. Dicitur, quæ habet subiectũ, & c. hoc totum ponitur ad differẽtiam hypotheticæ, cuius partes principales sunt duæ orationes, in quas immediate resoluitur, ut patet in ista, Si tu curris, tu moueris, principales partes, & immediate non sunt termini, sed istæ duæ orationes, Tu curris, & tu moueris. Primæ autem & mediatæ sunt termini, ex quibus hæc oratio cõponitur, Tu curris, & hæc, Tu moueris. Dicitur, igitur, quod principales partes categoricæ non sunt orationes, sed termini, ex quibus immediate componitur, quorum unum est subiectum, alterum prædicatum, alterum copula, ut homo est animal, homo est subiectum, animal prædicatum, est, copula; coniungit enim prædicatũ cum subiecto. Sed aduerte, ut scias quomodo in omni categorica est subiectũ, copula, & prædicatum, quod fit tribus modis, primo per uerbum Sum, es, est, de tertio adiacente. Est autem categorica de tertio adiacente, quãdo post Sum, apponitur alius terminus; ut, Sortes est animal. In hac constat de subiecto, & prædicato, & copula. Secundò fit per uerbum adiectiuum. Est autem apud Logicum omne uerbum adiectiuũ, præter Sum, es, est, in quod resoluitur omne uerbum adiectiuum, & in suum participium; ut, Sortes currit, sic resoluitur, Sortes est currẽs. Sortes est subiectum, currens prædicatum. Est, copula. Tertio fit per uerbum Sum, es, est, de secundo adiacente. Est autem categorica de secundo adiacente, quando post Sum, es, est, alius terminus non sequitur, ut, Deus

est,

eſt,cœlum eſt,&in hac eſt aſsignare ſubiectum prædicatū, & copulam,alio modo quàm in prædictis. Aſſignatur,autem dupliciter.primò ſic,Deus eſt.i.Deus eſt habens eſſe, Deus eſt ſubieſtum,habens eſſe eſt prædicatum. Eſt,copula. Secundò ſic: Deus eſt,ideſt,Deus eſt exiſtens. Deus eſt ſubiectum,exiſtens prædicatum, Eſt,copula. Nonnulli dicunt, quòd in categorica de ſecundo adiacente, Eſt, gerit uicē copulæ,& prædicati,&id uidetur innuere Ariſt. in primo Periher. ubi definiēs uerbum,inquit,Et eſt ſemper eorum,quæ de altero prædicantur nota,ideſt uerbum ſemper ſe tenet a parte prædicati: Conſtat igitur quid ſit propoſitio categorica ſimplex.

Sed dices, Quare magis dicitur categorica,ideſt prædicatiua,quàm ſubiectiua,cùm tam ſubiectum quàm prædicatū ſint partes eius?Prætereà,quare terminus præcedens uerbum Sum,es,eſt, dicitur ſubiectum,ſubſequens autem dicitur prædicatum, & ipſum uerbum ſubſtantiuum dicitur copula?

Reſpondetur ad primum,quòd omne compoſitum denominandum eſt a parte ſua digniori, Vnde homo dicitur rationalis & intellectualis ab anima intellectuali,quæ dignior eſt in eo,quàm ſenſitiua,& uegetatiua. Prædicatum autem dignius eſt ſubiecto, quoniā eſt ſicut forma,ſubiectum uero ſicut materia,& dicemus infrà,ꝙ tàlia ſunt ſubiecta,qualia permittūtur a prædicatis. Congrue igitur dicitur categorica.i.prædicatiua, & non ſubiectiua.

Ad ſecundum dicitur, quòd ideo terminus præcedens uerbum dicitur ſubiectum, quia de eo dicitur prædicatū, ita quòd ſubiicitur prædicato. Vnde & Grammaticus appellat ipſum ſuppoſitum. Terminus uero ſubſequens uerbum,dicitur prædicatum,quia prædicatur, & dicitur de altero.i.de ſubiecto,Vnde apud Grāmaticum dicitur appoſitum. Et aduerte, quòd totale ſubiectum eſt omnis terminus præcedens copulam,ſiue unus, ſiue plures ſint. Verbi gratia,homo eſt animal,homo eſt ſubiectum, homo magnus, & honoratus eſt princeps in ciuitate, ſubiectū ſunt omnes illi termini præcedentes, pars autem ſubiecti quilibet eorum. Idem intellige ex parte prædicati.

Sed dices, Quare ſubiectum, & prædicatum per ſe inuicem notificantur ſiue definiuntur, cum definitio circularis uideatur inutilis?

Reſpondetur, quia habent reſpectum adinuicem, ſubiectum.n. reſpicit prædicatū, & prædicatum reſpicit ſubiectum, ſicut filius reſpicit patrē, & pater filiū. Reſpectiua autem conuenienter per ſe inuicē notificātur, & definiūtur, quoniā mutuam habent dependentiā. Sed de hoc altiùs loquemur in trac. de prædicabi. pro nunc ſuſtine tu iuuenis ne inuoluaris. Cōſtat igitur tibi quid ſit ꝓpoſitio catego.

Quantum ad eius diuiſiones aduerte, ut habeas plenam de eis notitiam, ſic diſponendæ ſunt.

Prima diuiſio, Propoſitionum categoricarum, alia affirmatiua, alia negatiua.

Secunda, Alia uera, alia falſa.

Tertia, Alia alicuius quàntitatis. alia uniuerſalis, alia particularis, alia indefinita, alia ſingularis.

Quīta, Alię ꝑticipāt utroq; termīo, alię altero, alię nullo

Sexta Participantium, utroque termino, aliæ participāt utroque termino eodem ordine, aliæ ordine conuerſo.

Septima, Participātiū utroq; termino ſiue eodē ordine, ſiue cōuerſo, quædā formantur in materia naturali, quædā in materia contingenti. quædam in materia remota.

Octaua, Participantiū utroq; termino eodē ordine tā in materia naturali, quàm in materia contingenti: & in materia remota, quædam ſunt contrariæ, quædam ſubcontrariæ, quædam contradictoriæ, quædam ſubalternæ.

Nona: Participantium utroq; termino ordine conuerſo, & in triplici materia, ſiue naturali, ſiue contingenti, ſiue remota quædam conuertuntur conuerſione ſimplici, quædam conuerſione per accidens, quædam conuerſione per contrapoſitionem.

Omnes iſtæ diuiſiones dantur de propoſitione categorica ſimplici, quæ dicitur de ineſſe. i. in qua prædicatū ſimpliciter, & ſine determinatione facta per aliquem ſex modorum, ſ. uerum falſum neceſſarium contingens. poſſibile impoſſibile, dicitur de ſubiecto. Quæ autē ex his diuiſionibus cōueniat etiā categoricæ modali dicemus in cap. quar-

quarto huius trac. De singulis autem diuisionibus agendũ est in specie & ordine, quo præpositæ sunt.

Verum antequã descendamus in specie, quoniam aliqua prædictarum diuisionum datur de substantia propositionis, aliqua de qualitate, aliqua de quantitate, ut tibi declarabitur infra, ideo ad uniuersalem notitiã diuisionũ, quæ fient toto hoc nostro opere, ne simus coacti idẽ sæpius repetere, præponendi sunt omnes uniuersales modi, quibus solet fieri diuisio. Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Aristo. diuisio fit quatuor modis generalibus.

Primò, generis in species. Secundò, totius in partes.

Tertio, uocis ĩ significata. Quarto diuisio scd̄m accidẽs.

Diuisio generis in species, fit duobus modis. Primo, generis in species subalternas, ut quando diuiditur corpus per animatum, & inanimatum, & animatum per sensitiuũ, & non sensitiuũ. Secũdò generis in species specialissimas, ut quando diuiditur color per albedinem, & nigredinem. Et hanc diuisionẽ cognosces in trac. de prædicabilibus.

Diuisio totius in partes fit quinq; modis. primo, qñ totũ diuiditur in partes subiectiuas indiuiduales, ut qñ diuiditur homo in Sortẽ, Pla. Ioãnẽ. Petrũ, &c. Secũdo, qñ totũ diuiditur in partes essentiales, ut ens naturale cõpositũ, diuiditur in materiã, & formã, sicut diuiditur homo ĩ animã & corpus, Tertio, qñ diuiditur totũ cõtinuũ in partes suas integrales, ut domus in fundamentũ, tectũ, & parietem, & corpus aĩalis in partes, quæ sunt mẽbra sua, ex quibus integratur corpus. Quarto, qñ diuiditur totum discontinuum in partes suas, inter quas, & si nõ sit cõtinuitas, est tñ ordo, & proportio. Hoc modo diuiditur exercitus in milites, equites, pedites, &c. Quinto qñ diuiditur totũ potẽtiale, siue potestatiuum, in partes suas potestatiuas, ut qñ diuiditur anima per potencias suas, & uirtutes suas, ut tibi manifestabitur in libro de anima, & infrà manifestabimus tibi in libro de syllogismo Topico.

Diuisio uocis in sua significata fit tribus modis. Primo, vocis uniuocæ in significata uniuoca, ut quando diuiditur homo in Sortem & Platonẽ &c. Secundo uocis æquiuocæ in significata æquiuocata, ut qñ diuiditur cancer in stellã

siue signum cœleste,& aquaticũ animal,&morbum. Tertio uocis analogicæ in significata analogata,ut quando diuiditur sanum in animal sanum , urinam sanam medicinã, cibum sanum aerem sanum,exercitum sanum,&c. Et hanc diuisionem cognosces in trac. de prædicamentis.

Diuisio secundum accidẽs fit tribus modis. Primo subiecti,in accidẽtia. ut hominum alius paruus, alius magnus, alius albus,alius niger,alius medio colore coloratus. Secũdo,accidentis in subiecta,ut accidentium, quæ sunt in homine,aliud in anima,ut scientia,aliud in corpore,ut agilitas &c. Tertio, accidentis in accidentia, ut accidentium quædam dura,quædam liquida, quædam lucida,quædam tenebrosa, & hæc diuisio manifestabitur tibi in philosophia naturali,& præcipuè in libro de generatione.

Isti igitur sunt modi uniuersales famosiores apud Aristotelem,quibus fieri consueuit diuisio.

Quantum ad primam diuisionem,quæ est per affirmatiuã,& negatiuam aduerte,quòd affirmatiue dupliciter definitur. Primò sic,Categorica affirmatiua est propositio, in qua prædicatum affirmatur de subiecto. ut,Homo est albus. Sed aduerte, ꝙ tũc prædicatũ affirmatur de subiecto. quando negatio non præcedit copulam,quòd si præcedit negatio , negatur, prædicatum de subiecto, & efficitur negatiua , ut hic, Sortes non albus. Si autem subsequitur,non efficitur negatiua,sed permanet affirmatiua,ut, Homo est non albus. Item aduerte,quòd alio modo affirmatur prædicatũ,de subiecto in affirmatiua uera,&in falsa. Nam in uera affirmatur re,& uoce,quia sic est in re,sicut dicitur,ut, Homo re,& uoce est risibilis. In falsa autẽ affirmatur uoce tantum,&non re. Nam licet dicam,quòd homo est asinus,tamen non sic est in re . Secundo definitur sic,Affirmatiua est,in qua uerbum principale affirmatur de subiecto,ut homo est animal. Dicitur,in qua uerbũ principale affirmatur,ad differentiã uerbi secũdarii,quod si negatur , uel affirmatur, propter ipsum non fit propositio affirmatiua,nec negatiua. Vnde ista non est negatiua, Sortes , qui non currit , mouetur,nec ista est affirmatiua, Sortes,qui currit,non mouetur. Nam in prima licet uerbũ

secun-

ſecundarium, quod eſt currit, negetur, tamen principale, quod eſt mouetur, affirmatur, ideo permanet affirmatiua. In ſecunda autem fit oppoſito modo, ideo permanet negatiua. Et ratio huius eſt, quia uerbum ſecundarium ſe tenet a parte ſubiecti. Quod patet reſoluendo in ſuum participium, ſiue actiuum, ſiue paſſiuum, ut hic, Sortes qui non currit. i. Sortes non currens mouetur, Sortes qui currit. i. Sortes currens non mouetur. Subiectum autem coniunctum participio affirmatiuo, uel negatiuo, non facit propoſitionem eſſe affirmatiuam, uel negatiuam, ſed negatio cadens ſuper uerbum principale, ſiue immediatè, ut quando ſubſequitur ſubiectum, ut, Homo non eſt aſinus, ſiue mediate, vt, Non homo eſt animal, dummodo ſumatur negatio negans, & non infinitans terminum, cui opponitur, nam ſi infinitaret, non faceret negatiuam. Vnde hæc non eſt negatiua: Non homo currit, quoniam ly non homo, eſt nomen infinitum, &c. Vnde non homo currit, æquipollet iſti, aſinus qui eſt homo non currit. Conſtat autem hanc eſſe affirmatiuam. Patet igitur, quid ſit categorica affirmatiua.

Categorica negatiua dupliciter definitur. Primò ſic. Categorica negatiua eſt propoſitio, in qua prædicatum negatur de ſuo ſubiecto, ut, Homo non eſt lapis. Secundò ſic, eſt propoſitio in qua uerbum principale negatur. Dicitur uerbum principale, ad differentiā uerbi ſecundarii, quod, ut docuimus ſiue affirmetur ſiue negetur, nō facit propoſitionem affir. aut nega. Et aduerte, ꝙ propoſitio poteſt fieri affir. uel nega. dupliciter, ſ. explicitè, & implicitè. Si explicitè, ſit per nomen, & uerbum, indicatiui modi, vt, Homo eſt riſibilis. Si implicitè, pōt fieri per unicū terminū, ut quando dicimus, Homo eſt riſibilis, & econuerſò, ly econuerſo æquipollet uni propoſitioni, quæ eſt hæc, & riſibile eſt homo. Item aduerte, quòd diuiſio per affirmatiuam, & negatiuam non ſolum conuenit categoricæ, ſed etiam hypotheticæ & modali, quomodo autem ſiat hypothetica affirm. & negat. ſimiliter modalis, dicemus agentes de eis. Nunc autem ſuſtine, ne confundaris, ut nouus auditor. Hæc de prima diuiſione dicta ſint.

Quantum ad secundam diuisionem categoricæ,scilicet per ueram & falsam,aduerte,quòd categorica uera , tam affirmatiua , quàm negatiua dupliciter definitur . Primò sic,uera est,quæ significat uerum, id est significat rem sicut est,si est affirmatiua:uel significat rem sicut non est,si est negatiua . Sed de hac satis diximus in cap. præcedenti in declarãdo definitionem propositionis . Secũdò autẽ sic definitur: Vera est illa,cuius significatum primariũ est uerum. Significatum autẽ primarium est illud , quod exprimitur per orationem infinitiuam. Verbi gratia,hæc est uera, Deus est bonus,quoniam Deum esse bonũ, est uerum. Sic enim est in re . Dico , cuius primarium significatum est uerũ,ad differentiã secundarij,secũdariũ autẽ est,quod cõtinetur in primario & sequitur ad illud·verbi gratia,primarium huius, Homo est rationalis,est esse rationalẽ, ad hoc aũt sequitur esse animal,esse animatũ,esse corpus,esse subiectũ.Iuxta igitur significatũ primarium & secundariũ indicãda est propositio uera, quoniam est uera primò & per se ex eo, ex secundario autẽ est tãtum cõsequẽter, Nã bene sequitur,quòd si Sortes est homo, Sortes est animal.sed non econuerso,ut declarabimus in tract.de consequentijs·Similiter falsa dupliciter definitur . Primò sic. Falsa est , quæ aliter significat quàm sit in re , ut hæc est falsa , Homo est asinus,quia significat hominẽ esse asinũ, & tamẽ aliter est in re,quia in re non est asinus,sed homo siue rationalis,& de hac definitione iã diximus in c.præcedenti in definitione propositionis.Secundò sic.Falsa est illa,cuius primarium significatum est falsum.Verbi gratia, hæc est falsa,Homo est asinus,quia hominem esse asinum est falsum,cũ sit rationalis,& asinus irrationalis. Quòd si fieret iudicium secundũ secundariũ significatũ,quod est esse animal,esset uera. Nam hæc est uera,Homo est animal, non tamen sequitur, ergo est asinus , ut declarabitur tibi in trac·de cõsequẽtijs·Hæc de secũda diuisione dicta sint.

Quantum ad tertiam diuisionẽ,scilicet quòd aliqua est alicuius quantitatis,aliqua nullius· Alicuius quãtitatis est illa,cuius subiectum stat,pro aliquouel pro aliquibus,uel pro omnibus, uel pro nullo , ut declarabitur in diuisione sequenti.

ſequenti. Nullius quantitatis eſt illa,cuius ſubiectum ſuſpenditur a propria denominatione, ratione probationis termini præcedentis ipſum,qualis eſt excluſiua, exceptiua,reduplicatiua, de quorum probatione acturi ſumus in tract.de probationibus ter.nunc enim apparebit tibi, quo modo iſtæ probantur,non ratione ſubiecti, ut probatur uniuerſalis particularis &c. ſed ratione ſigni ſiue ſyncategorematicis, ut excluſiua per tantum, reduplicatiua per inquantum,exceptiua per præter, &c. Tu igitur ſuſtine, donec exercitatus magis fueris, & ad prædictum trac. deuenerimus. Hæc de tertia diuiſione pro nunc dicta ſint.

Quantum ad quartam diuiſionem, ſcilicet quòd propoſitionum alicuius quantitatis,alia eſtvniuerſalis,alia particula.alia indefin.alia ſing.duo agenda ſunt. Primò declarandum eſt,quomodo hæc diuiſio eſt ſufficiens. ſecundò pertractandum eſt,de quolibet eius membro.

Quantum ad primum aduerte,quòd quantitas propoſitionis attenditur penes ſubiectũ, prout ſtat pro pluribus, aut pro uno ſolo.Poteſt igitur cõſiderari ſubiectũ dupliciter. Primò,ſi ſtat pro uno ſolo. Secũdò,ſi pro pluribus. Si pro uno ſolo, ita quòd uni ſoli conuenit, facit propoſitionem ſingularem.Si pro pluribus, hoc dupliciter, quia uel pro pluribus ĩdeterminate,uel determinate.Si indeterminate,ſic facit propoſitionem indefin. ſi determinate,dupliciter:quia hæc determinatio ſubiecti uel fit per ſignum uniuerſale affirmatiuum,uel negatiuum,ut omnis,nullus, & ſic eſt propoſitio uniuerſalis,uel fit per ſignum particulare affir.uel nega.& ſic eſt propoſitio particularis.Cõſtat igitur quòd hæc diuiſio eſt ſufficiẽs.Et ſi quæras, quid ſit quantitas propoſitionis,Reſpondeo, quòd ſicut quãtitas ſubiectæ propriè accipitur iuxta menſurã longitudinis,& latitudinis & profunditatis,ſic quantitas propositionis ſumitur iuxta mẽſurã ſubiecti,prout uerificatur prædicatiuẽ de uno,uel pluribus. Cõſtat igitur quomodo hæc diuiſio eſt ſufficiẽs,& q̃d ſit,& unde ſumiĩ quãtitas propoſitiõis.

Quantũ ad ſecundũ aduerte, quòd propoſitio uniuerſalis dupliciter definitur.Primò,ſic, Propoſitio uniuerſalis tam affirm.quàm negatiua,eſt illa,in qua ſubijcitur termi. communis ſigno vniuerſali determinatus. Pri-

Primò dicitur, in qua ſubijcitur ter. communis, id eſt ponitur in ſubiecto ter. communis, id eſt, qui poteſt conuenire, & prædicari de pluribus, & apud Grammaticum dicitur nomen appellatiuum, ut, homo, capra, leo.

Secundò, dicitur ſigno uniuerſali determinatus. ſigna uniuerſalia ſunt quædam affirmatiua, ut omnis, quilibet, quiſque; negatiua ſunt, nullus, nihil, neuter, & dicuntur uniuerſalia, quia faciũt ſtare ſubiectum pro omnibus, aut pro nullo, ut iſta eſt uniuerſalis affirm. Omnis homo eſt animal. Verificatur enim ſubiectum pro quolibet homine in ſingulari. Nam ſi omnis homo eſt animal, ergo & iſte, & iſte, & iſte, & ſic de omnibus aliis ēſt animal.

Tertiò dicitur, determinatus, id eſt, modificatus, ſiue limitatus ad ſtandum nō abſolute, ſed pro omnibus aut pro nullo. diximus enim in tertia diuiſiōe terminorum, quòd ſigna uniuerſalia ſunt termini ſyncategorematici, quoniam ſumpti cum alio, id eſt cum nomine ſubſtantiuo determinant ipſum in propoſitione ad ſtandum pro omnibus aut pro nullo.

Sed aduerte, quòd ſignum uniuerſale ad hoc, quòd faciat propoſitionem uniuerſalē ſimpliciter & proprie, debet apponi ſubiecto in recto & explicitè. Nam ſi apponitur ſubiecto in obliquo, non facit eam uniuerſalem ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Vnde iſta, cuiuslibet hominis aſinus currit, non eſt uniuerſalis abſolutè, quoniam ſignum non apponitur ly aſinus, quod eſt principale ſubiectũ, ſed ly hominis, quod quoniam eſt obliquus eſt ſecundarium ſiue partiale ſubiectum. Vnde, prædicta propoſitio abſolutè eſt indefinita, ut tibi declarabitur. Dicitur explicitè, quoniam ſi ponitur implicitè, uel uirtualiter, uel cum diſtinctione non facit propoſitionem uniuerſalem formaliter, ſed tantum interpretatiue. Sicut ſunt iſtæ, totus Sortes eſt minor Sorte. Totum quod eſt in mundò, eſt in oculo meo. Non homo currit, &c.

Quomodo autem ſint uniuerſales interpretatiuè, declarabitur tibi in trac. de probationibus terminorum, ubi diſtinguemus de toto, & quomodo iſta æquipolleat uniuerſali negatiuæ, Non homo currit, declarabitur tibi in

cap.

cap. de æquipollentijs categoricarum. Nunc autem ſiſto ne te inuoluam. Similiter aduerte, quòd uniuerſalis affirmatiua poteſt fieri dupliciter, ſcilicet collectiuè, ut Omnes Apoſtoli ſunt duodecim, & diſtributiuè, ut, Omnis homo eſt riſibilis. Et iterum diſtributiue poteſt fieri dupliciter, ſcilicet abſolute & accōmodè. Verum quomodo fiant & quomodo uerificentur, declarabitur tibi in trac. de ſuppoſitionibus, pro nunc ſuſtine. Hæc de propoſitione uniuerſali dicta ſint.

Propoſitio particularis eſt illa, in qua ſubiicitur terminus communis, ſigno particulari determinatus.

Dicitur, in qua ſubijcitur ter communis, ea ratiōe qua & in propoſitione uniuerſali.

Dicitur particulari determinatus, ad differentiam propoſitionis uniuerſalis: eſt autem ſignum particulare, determinatio termini communis, qui eſt ſubiectum in hac propoſitione, per quod deſignatur, ſubiectum accipi non pro omnibus ſub eo contentis, ſed pro aliquibus uel pro aliquo. ut, quidam homo currit: ergo uel iſte, uel iſte, uel iſte currit: & ſufficit: quòd uerificetur pro aliquo, poſito quòd tantum unus currat.

Et aduerte, quòd propoſitio particularis poteſt fieri multis modis. Primo, quando ſubiectum eſt terminus cōmunis cum ſigno particulari tam affirmatiuè, quàm negatiuè: vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Secundo, per ly aliquid ſumptum adiectiuè: ut, Aliquid eſt in manu tua. Hæc eſt particularis uirtualiter, quoniam ly aliquid, ſic exponitur, aliqua res eſt in manu tua. Dico ſumptum adiectiue, quoniam ſumptum ſubſtantiue facit propoſitionem indefinitam, ut dicemus. Tertio, quando ſubijcitur terminus communis cum ſigno uniuerſali, ſed ſigno, præponitur negatio. Vt, non omnis homo currit, hæc enim æquipollet huic: quidam homo nō currit. Quarto, quando ſubijcitur terminus communis cum ſigno uniuerſali affirmatiuo: ſed præponitur negatio, & poſtponitur: ut hic, non omnis homo non currit, æquipollet enim huic, quidam homo currit. Sed tertium & quartum modū declarabimus ſic eſſe in c. de æquipollētiis categoricarū.

Hæc de propoſitione particulari dicta ſint.

Propoſitio indefinita eſt illa, in qua ſubijcitur terminus communis, nullo ſigno uniuerſali uel particulari determinatus, ut homo currit.

Primò dicitur, in qua ſubijcitur terminus communis eadem ratione, qua dictum eſt in definitione propoſitionis uniuerſalis & particularis.

Secundò dicitur, nullo ſigno, ad differentiam propoſitionis uniuerſalis & particularis.

Tertiò dicitur, nullo ſigno uniuerſali uel particulari, ad differentiam excluſiuæ, in qua ponitur ſignum tantum, & in reduplicatiua, inquantum, quæ ſigna, quoniam nõ ſunt uniuerſalia, nec particularia, ideo non faciunt propoſitionem alicuius quantitatis.

Sed dices, quare dicitur indefinita, cũ æquipolleat particulari. Nam idem ſenſus eſt dicere, aliquis homo currit, & homo currit.

Reſpondetur, dicitur indefinita, id eſt, indeterminata, quia acceptio ſui ſubiecti nõ determinatur ad certam quãtitatem ſecundum modũ enuntiandi per ſignum uniuerſale, uel particulare; licet ſupponat ſubiectum determinate; ut dicemus in tract. de ſuppoſitionibus; & quando dicitur, quòd idem ſenſus eſt dicere; Quidam homo currit, & Homo currit, conceditur, quo ad ſuppoſitionem & uerificationem, ſed non conceditur quo ad modum enunciandi; & ſic intendimus ipſam eſſe indefinitam, & non quo ad uerificationem & ſuppoſitionem. Sed pro nunc ſuſtine, donec tractemus de ſuppoſitionibus. Hæc de propoſitione indefinita dicta ſint.

Propoſitio ſingularis eſt illa, in qua ſubijcitur terminus diſcretus uel terminus communis cum pronomine demonſtratiuo primitiuæ ſpeciei, ut, Plato currit; Iſte homo comedit; Ille homo dormit.

Primò dicitur, in qua ſubijcitur terminus diſcretus, ad differentiam propoſitionis uniuerſalis & particularis & indefinitæ, in quibus ſubijcitur terminus, communis; opponitur autem terminus diſcretus termino communi, quoniam diſcretus de uno ſolo eſt aptus prædicari, & Grammaticus

maticus appellat nomen proprium,quod uni ſoli conuenit,ut Plato. Communis autem eſt aptus de pluribus prædicari,ut homo & animal, & Grammaticus uocat ipſum nomen appellatiuum,quod pluribus conuenit.

Secundò dicitur, uel terminus communis cum pronomine demonſtratiuo. Nam licet terminus communis de ſe ſtet pro pluribus,tamen per pronomen demonſtratiuũ reſtringitur ad ſtãdum pro uno ſolo indiuiduo,ideo æquipollet termino diſcrero. Vnde iſta propoſitio: Hic homo currit, demonſtrato Sorte æquipollet iſti, Sortes currit.

Tertiò dicitur,primitiuæ ſpeciei, ad differentiam pronominum deriuatiuæ ſpeciei. Sunt autem pronomina demonſtratiua primitiuæ ſpeciei,ego,tu,ſui,ille,ipſe,iſte, hic,& is. Deriuariuæ autem ſunt meus,tuus,ſuus,noſter, ueſter,noſtras ueſtras. Ideo autem ea,quæ ſunt primatitiuæ ſpeciei,conſtituunt propoſitionem ſingularem, quoniam trahunt ſubiectum ad ſupponendum pro uno ſolo, ut iſte homo,demonſtrato Sorte currit,& ego,ſcilicet,Petrus curro,& tu,ſcilicet, Plato curris, Ea uero quæ ſunt deriuatiuæ ſpeciei,ut meus,tuus,non conſtituunt propoſitionem ſingularem,non enim reſtringunt ſubiectum, cui apponuntur ad ſtatum pro uno ſolo, ſed poteſt uerificari de pluribus. Verbi gratia,Petrus habet decem aſinos, & dicit, meus aſinus currit, ly aſinus non ſtat pro iſto tantùm,uel pro illo tantùm,ſed pro omnibus diſiunctiue. Nã ſi meus aſinus currit, & habeo decem, ergo uel iſte, uel iſte,qui eſt meus, currit. Pronomina autem demonſtratiua primitiuæ ſpeciei reſtringunt terminum communem ad ſtandum pro uno ſolo demonſtrato, ut ego, ſcilicet, Petrus ſcribo,Tu uero,ſcilicet, Plato dormis. Conſtat igitur quid ſit propoſitio ſingularis.

Tu tamen aduerte,quòd non ſolum poteſt fieri per terminum diſcretum,& per terminum communem cum pronomine demonſtratiuo primitiuæ ſpeciei, ſed & per terminum relatiuum, ut poſito, quòd Sophroniſcus habet tantum unum filium,cuius nomen ignoretur, ſi dico Sopeoniſci filius ſtudet Papiæ, eſt ſingularis propoſitio. ſimiliter ſi dico, Pater Caliæ uenit,eſt ſingularis,quoniam iſti term-

termini relatiui æquipollent terminis discretis. Item potest fieri per terminũ discre tum circunlocutum, ut si dico, Vircrispus rubeus,& claudus cantat in platea. Iste enim circunstantiæ manifestant talem hominem & non alium, ideo reddũt propositionem singularem. Patet igitur quid sit propositio singularis,& quot modis fieri contingit.

Item aduerte, quòd si quis te interrogat de substantia siue natura propositionis, dicendo, Quæ propositio est ista, Sortes est homo, respõdere habes, categorica,& quæ est ista, Si tu curris, tu moueris, respondere habes, hypothetica. Si autem quis te interrogat de qualitate propositionis dicendo, Qualis est ista, Sortes currit, respondere debes affirmatiua,& Qualis est ista, homo non est asinus, respondendum est, negatiua. Si uero quis te interrogat de quantitate propositionis dicẽdo: Quanta est ista: Oĩs homo currit, Respondendum est, uniuersalis, & sic de alijs. Vnde Logici pro hoc triplici quæsito formaueruut hunc uersum: Quæ ca. uel hyp. qualis. ne. uel af. v. quanta. par. in. sin. i. Quæ categorica, uel hypothetica. Qualis, negatiua, uel affirmatiua. V. quanta, id est, uniuersalis uel particularis, indefinita uel singularis.

Sed dices: Quæ est substantia propositionis,& quæ eius quantitas,& quæ eius qualitas?

Respondetur, subiunctiua est eius natura siue essentia, puta quid sit, quid compositum ex talibus partibus, scilicet, ex subiecto, prædicato & copula, ut categorica, uel ex duabus orationibus per aliquam coniunctionem coniunctis: ut si tu curris, tu moueris, ut hypothetica. Quantitas eius, est extensio subiecti ad standum pro uno, uel aliquibus, uel omnibus, uel nullis. Qualitas eius est secundum quam dicitur qualis: ut affirmatio, negatio, ueritas, falsitas, necessitas, contingentia, possibilitas, impossibilitas. Nã omnia ista qualificant propositionem. Vnde interroganti qualis sit ista, Homo est animal, respõdere debemus, quòd est affirmatiua uera; nõ solum possibilis, sed ẽt necessaria.

Quantum ad quintam diuisionem, quæ est hæc, propositionum categoricarum quædam participant utroque termino, quædam altero, quædam nullo, aduerte, quòd cum

cum termini componentes categoricam ſint ſubiectum & prædicatum: quæ etiam dicuntur extrema propoſitionis, participare termino uel terminis, eſt cõuenire in ſubiecto, uel prædicato, uel in utroque. Non participare autē, eſt non conuenire. His præmiſsis aduerte, quòd duas categoricas participare utroq; ter. eſt eas cõuenire in ſubiecto & prædicato, ita ꝙ ſubiectũ primæ eſt ſubiectũ ſecundæ, & prędicatũ primæ, eſt prædicatũ ſecundæ, nec in alio differunt, niſi quòd una eſt affirmatiua, altera negatiua, ut ſunt iſtæ duæ, homo eſt animal, homo non eſt animal, participare in altero termino tantum, ſcilicet uel ſolum in ſubiecto, ut hic; homo eſt animal, homo eſt rationalis, uel in prædicato tantum, ut hic; homo eſt animal, Aſinus eſt animal. participare nullo termino, eſt non conuenire in ſubiecto, nec in prædicato, ut hìc, homo eſt riſibilis. Aſinus eſt rudibilis.

Et aduerte, quòd hic loquimur de participatione formali, & uirtuali, quod dico, quoniam licet iſtæ duæ conueniant uirtualiter; homo eſt animal, riſibile eſt animal; non tamen formaliter, quoniam formaliter non ſunt idem homo, & riſibile, dato, quòd eſſent idem re. Quod tamē non conceditur in uia Teomiſtica.

Iterũ aduerte, quòd hæc diuiſio data eſt, ut cognoſcatur oppoſitio contraria; ſubcontraria. contradictoria, ſubalterna propoſitionum categoricarum, de quibus acturi ſumus infrà. Nam illa ſupponit participationem propoſitionum oppoſitarum utroque termino formaliter, & non ſolum uirtualiter, ut tibi declarabitur in diuiſione octaua.

Quantum ad diuiſionem ſextam, quæ eſt, quòd propoſitionum categoricarum participantiũ utroq; termino formaliter, quædã participãt utroque termino eodē ordine, quædam ordine conuerſo. Aduerte igitur, quòd duas categoricas participare eodē ordine utroque termino, eſt ſic, quod eſt ſubiectum in prima, eſt ſubiectum in ſecunda; & quod eſt prædicatum in prima, eſt prædicatum in ſecũda, ut hic; Sortes eſt homo; Sortes non eſt hómo, & ſemper intelligendum eſt formaliter, & non uirtualiter tan-

tùm. Duas autem categoricas participare utroque termino ordine conuerso, est sic, quod est subiectum in prima, est prædicatũ in secunda, & quod est prædicatũ in prima, est subiectum in secunda, ut hic, homo est animal rationale, animal rationale est homo. Et hæc diuisio deseruiet, quando loquemur de conuersionibus propositionum categoricarum, ut tibi manifestabitur.

Quantum ad septimam diuisionem, quæ est hæc, Propositionum participantium utroque termino siue eodem ordine, siue conuerso, quædam fiunt in materia naturali, quædam in cõtingenti, quædam in remota, aduerte, quòd illæ fiunt in materia naturali, in quibus prædicatum semper & inseparabiliter conuenit subiecto, & id fit multis modis, Primo, quando genus, aut differentia, aut definitio, aut ꝓprietas, aut qualitas naturalis prædicatur de re. Exemplum primi, homo est animal. Secundi, homo est rationalis. Tertii, homo est animal rationale. Quarti, homo est risibilis. Quinti, Ignis est calidus, mel est dulce, nix est alba. Item, quando idem prædicatur de seipso: ut Sortes est Sortes.

Ille autem fiunt in materia contingenti, in quibus prædicatum potest aduenire, & remoueri a subiecto, absque hoc, ꝙ corrumpatur subiectum, & propter hoc distinguũtur a propositionibus in materia naturali, quoniam in illis si auferatur prædicatum, non permanet subiectum. Nã si homo cessat esse aĩal, aut rõnalis, aut risibilis, & si ignis cessat esse calidus &c. nec homo, nec ignis permanent, sed corrumpuntur, & desinunt esse. Tu igitur aduerte, quòd omnis propositio, in qua prædicatum esse accidens commune, & separabile, & etiam inseparabile, modo nõ fluat a principiis speciei, fit in materia contingenti, ut illæ, hõ est albus, Aethiops est niger, aqua est calida &c. Dico, modo non fluat a principiis speciei, ut preseruem rerum proprietates. ut est risibilitas in homine, par & impar in numero, curuum, & rectum in linea, summus calor in igne. Ille nanque faciunt propositionem in materia naturali. Qui uero sit fluere a principiis speciei declarabitur tibi in tractatu de prædicabilibus in cap. de proprio, & accidente.

Illæ

Illæ uero fiunt in materia remota, in quibus prædicatum non poteſt uerificari de ſubiecto, immò adinuicem repugnat. Iſtæ autem ſunt, in quibus ſubiectum, & prædicatum ſunt oppoſita, contraria, uel contradictoria, uel priuatiuê, uel relatiuè oppoſita. Exemplum primi: Album eſt nigrum. Secundi, homo eſt non homo. Tertii, Cæcus eſt uidens. Quarti, Pater eſt filius. Et aduerte, quòd dicuntur fieri in materia remota, ſcilicet repugnanti, quoniam naturæ ſubiecti, & prædicati in omnibus prædictis repugnãt adinuicem, nec ſe compatiuntur. Inde eſt, quòd omnis affirmatiua in materia remota ſemper, & de neceſſitate eſt falſa, negatiua autem ſemper & immutabiliter uera. In materia uero naturali eſt oppoſito modo. Nam affirmatiua ſemper eſt uera, negatiua ſemper eſt falſa. In materia contingenti eſt medio modo: quoniam affirmatiua, quàm negatiua aliquando eſt uera, aliquando falſa. Nam quando prædicatum ineſt ſubiecto, affirmatiua eſt uera, negatiua falſa; quando prædicatum remouetur, affirmatiua eſt falſa, negatiua eſt uera. Hæc de ſeptima diuiſione dicta ſint.

Quantum ad octauam diuiſionem, quæ fuit hæc: Propoſitionum categoricarum participantium utroque termino eodem ordine triplici materia, ſcilicet naturali, contingenti, & remota, aduerte, ꝙ inter eas ſit quadruplex oppoſitio. ſ. contraria, ſubcontraria, contradi. ſubalterna.

Oppoſitio contraria fit inter eas, quarum una eſt uniuerſalis affirmatiua, & altera uniuerſalis negatiua, de eiſdem ſubiectis, & prædicatis, uniuocè, & æquè amplè, & æquè ſtrictè acceptis.

Primò dicitur, quarum una eſt uniuerſalis &c. Nam ut diſtinguantur a contradictoriis, debent eſſe eiuſdem quantitatis, & diuerſæ qualitatis. Si eiuſdem quantitatis, ergo utraque eſt uniuerſalis, uel particularis, nõ ſecũdum, quia non eſſent contrariæ, ſed ſubcontrariæ, ut dicetur infra; ergo primum. Si diuerſæ qualitatis, ergo una eſt affirmatiua, & altera negatiua.

Secundo dicitur de eiſdem ſubiectis, & prædicatis; ut, omnis homo eſt albus, nullus homo eſt albus, & defectu

huius istæ duæ non sunt contrariæ, omnis homo est albus, nullum risibile est album. Tu tamen aduerte, quod subiectum, & prædicatum possunt esse idem tripliciter. Primò, secundum uocem tantum, & non secundum significatum. Secundò, secundum significatum tantum, & non secundum uocem. Tertiò, secundum uocem, & secundum significatum. Exemplum primi, omnis canis latrat: nullus canis latrat. Secundi, Omnis homo currit. nullum rationale currit. Tertij, Omnis homo est animal, nullus homo est animal, Prima identitas non sufficit ad contrarietatem, ideo dicitur in definitione, acceptis uniuoce. Constat autem, quòd canis est terminus æquiuocus. Secunda autem sufficit ad contrarietatem uirtualem, seu æquiualentem, sed non ad formalem. Tertia uero sufficit ad contrarietatem propriè dictam, & formalem. Vnde licet istæ duæ, omnis homo currit, nullum rationale currit, sint contrariæ uirtualiter, eo quòd secundum significatum, homo, & rationale sunt idem, non tamen formaliter, quoniam formaliter non participant utroque termino secundum uocem, & secundum significatum.

Tertiò dicitur, æquè amplè, & æquè strictè acceptis. Defectu huius, apud multos istæ duæ non sunt contrariæ; Omnis homo est animal, nullus homo est animal, quoniam in prima potest teneri tam pro masculis, quàm pro fœminis, in secunda solum pro masculis. Tu tamen aduerte, quòd secundum usum in utraque accipi consueuit pro masculis, ideo acceptantur, ut uere cõtrariæ. Item defectu huius istæ duæ non sunt contrariæ: Omnis homo est albus, nullus homo fuit albus, quia in prima restringitur ad præsentes, in secunda autem ampliatur ad præsentes uel præteritos. Sed pro nunc sustine, donec pertractemus de ampliationibus, & appellationibus. Tu tamen aduerte, quòd prædictæ non sunt contrariæ, nõ solum ratione dicta, sed quia copula non tenetur eodem modo in prima, & in secunda. Nam in prima est, ly est, in secunda est, ly fuit. Vnde in definitione intelligendum est, quòd contrariæ debent esse de eisdem subiectis, & prædicatis, & copulis. Hæc de contrariis dicta sint.

Oppoſitio contradictoria eſt inter eas,quarum una eſt uniuerſalis affirmatiua,altera particualris negatiua,ut,omnis homo eſt animal,quidam homo non eſt animal,uel altera eſt uniuerſalis negatiua,& altera particularis affirmatiua : vt,nullus homo currit,qnidam homo currit, de eiſdem ſubiectis,& prædicatis,& copulis,uniuocè, & æquè amplè,& æqnè ſtrictè acceptis. Omnia debent intelligi ſicut expoſitum eſt de contrariis.

Vt autem habeas maiorem notitiam de cõtradictione, aduerte ex doctrina Ariſtotelis, quòd quatuor conditiones requirit,& defectu cuiuslibet earum,euitatur contradictoria oppoſitio.

Prima eſt,quòd ſit affirmatio eiuſdem de eodem,& negatio,dummodo ſumatur idem ſecundum rem & uocem, ut,Sortes currit, Sortes non currit. Defectu cuius,iſta apud Logicum non ſunt contradictoria formaliter,ſed uirtualiter, ſiue æquipollenter tantum ex parte rei, Cicero currit : Marcus non currit. Poſito euim quòd ſint ſynonyma ex parte ſignificati, quia idem homo dictus eſt Marcus & Cicero, tamen diſtinguuntur uoce ſiue termino', quoniam duo ſunt termini, Marcus & Cicero, ideo non ſunt contradictoria formaliter,ſed æquipollenter. Aequipollenter quidem,quoniam idem indiuiduum intelligitur per Marcum,& Ciceronem,formaliter autem non, quoniam Logicus obſeruat oppoſitionem de uirtute ſermonis,philoſophus autẽ qui eſt artifex realis,de uirtute rei, & ſignificat. Vnde apud phyſicum iſta contradicunt,Materia prima eſt ens in potentia;Primum ſubiectum non eſt ens in potentia. Pro eodẽ enim accipit materiam primam, & primum ſubiectum.

Secunda eſt,quòd duæ propoſitiones cõtradictoriæ referantur ad idem,ut ſecundum idem,& propter huius defectum,iſtæ non contradicunt. Aethiops eſt albus dentes, Aethiops non eſt albus pedes;non enim fit prædicatio ſecundum eandem partem.

Tertia eſt, Quòd teneantur ſimiliter, ideo iſtæ duæ non contradicunt, nullum animal eſt genus, animal eſt genus. Nam in negatiua ſtat animal pro ſuppoſitis,

affirmatiua ſtat pro natura communi. Sed id non intelliges, donec in tract. ſuppoſitionum exercitatus fueris, ideò ſuſtine.

Quarta eſt, quòd referantur ad idem tempus. Et defectu huius, iſtæ duæ non contradicunt, Sortes uenit hodie, Sortes non uenit heri. Et aduerte quòd omnes iſtæ conditiones exprimuntur in diffinitione contradictionis, quæ extrahitur ex doctrina Ariſt. præcipue in quarto Metaph. & eſt hæc: Cõtradictio eſt affirmatio & negatio, id eſt propoſitio affirmatiua & negatiua eiuſdem prædicati de eodem ſubiecto. Ad idem ſecundum idem, ſimiliter & pro eodem tempore. Hæc de contradictoriis dicta ſint.

Oppoſitio ſubcontraria eſt inter eas, quarum una eſt particularis affirmatiua uel indefinita, altera autem eſt particularis negatiua uel indefinita de eiſdem prædicatis, & ſubiectis, & copulis vniuocè acceptis, & de eodem modo ſupponentibus.

Primo dicitur, propoſitio affirmatiua & negatiua, particulares aut indefinitæ, ut excludamus duas ſingulares. Nam illæ ſunt contradictoriæ ſecundum rem & ſignificatum, licet non in figura, quoniam in figura, ut declarabitur tibi infra, oportet unam eſſe uniuerſalem affirma. uel negatiuam, alteram, autem particularem affir. uel nega. ut patebit in figuris, quas infra deſcribemus. Quare autem duæ ſingulares non ſint ſubcontrariæ, ratio eſt hæc, quia duæ ſubcontrariæ poſſunt eſſe ſimul ueræ, ut, Quidam homo currit, Quidam homo non currit. Duæ autem ſingulares non poſſunt eſſe ſimul ueræ nec ſimul falſæ, ſed una uera & altera falſa in omni materia, ut, ſi hæc eſt uera, Sortes non eſt aſinus, hæc neceſſario eſt falſa, Sortes eſt aſinus. Ergo ſunt contradictoriæ.

Secundò dicitur, de eiſdem ſubiectis &c. intelligendum eſt eodem modo, ſicut dictum eſt in oppoſitione contraria.

Tertio dicitur vniuocè tentis, defectu cuius iſtæ non ſunt ſubcontrariæ, Quoddam ſanum eſt animal, Quoddam ſanum non eſt animal.

Quarto dicitur, eodem modo ſupponentibus. Defectu

cuius istæ non sunt subcontrariæ, Homo est species, Homo non est species, nam in prima homo supponit pro natura communi, in secunda pro natura partita in suppositis. Sic quidem dicimus pro nunc. In trac. autem suppositionum manifestabimus quomodo ista non est indefinita. Homo est species, sed singularis, & ideò manifestius tibi erit, quòd non sunt subcontrariæ, non solum, quia nō supponit homo in prima & secunda eodem modo, sed quoniā sunt singulares quas necesse est, ut, diximus esse oppositas contradictoriæ, secundum rem & significatum.

Oppositio subalterna est inter eas, quarum una est uniuersalis affirmatiua, & altera particularis aut indefinita, aut singularis affirmatiua. Vel, una est uniuersalis negatiua, & altera est particularis, aut indefinita aut singularis negatiua de eisdem subiectis & prædicatis, & copulis &c. ut dictum est in aliis oppositionibus.

Hic tria sunt declaranda. Primò, quare dicuntur subalternæ. secundò, quare duæ singulares affirmatiua & negatiua sunt subalternæ, & non subcontrariæ.

Ad primum dicitur, quòd ideo uniuersalis affir. & particularis affirmatiua dicuntur subalternæ, quia una sub altera ponitur scilicet particu. sub uniuersali, Vnde uniuersalis se habet, ut antecedens, particularis ut consequens. Nā bene sequitur. Omnis homo est animal. ergo quidam homo est aīal, & hō est aīal, & iste homo est aīal, ut tibi manifestū erit in supposi. Non aūt sequitur ecōuerso, quia ab inferiori distributiue ad superius affirmatiue non ualet consequentia, non enim sequitur, aliquis homo est stultus. ergo omnis homo est stultus. Et aduerte, quòd sicut dicuntur subalternæ per respectum suppositionis, quem habet particulares ad uniuersales, sic dici possent superalternæ, per respectum superpositionis, quem habent uniuersales ad particulares. Sed primis placuit sic denominare ab inferioribus, quorum est subiici & supponi superioribus.

Ad secūdum dicitur, quòd ideo duæ singu. affir. & neg. sunt subalternæ, quoniam sicut ualet consequentia ab uniuersali affir. uel nega. ad particu. & inde a fir. & nega. sic

ualet ad fingu.affir.& nega. Nàm fi hæc confequentia ualet, Omnis homo currit, ergo aliquis homo, & homo currit. fic ualet, Ergo ifte & ifte currit, quoniam, ut declarabitur tibi in trac. fuppofitionum, fignum uniuerfale affirmatiuum & negatiuum diftribuit terminum immediatè fequentem, & licet defcēdere ad fua fingularia diuifiue. Sed pro nunc fuftine, ne confundaris, donec habebis de fuppofitionibus notitiam. Et ideo funt fubalternæ, ficut particu. & indefi. Non autem funt fubcoutrariæ ratione iam dicta, quoniam fubcontrarias contingit effe fimul ueras, duæ autem fingularis negatiua & affirmatiua, in omni materia ita fe habent, quòd fi una eft uera, altera eft falfa; & non poffunt effe fimul ueræ nec fimul falfæ, & ideo, ut diximus, nō funt fubcontrariæ, fed contradictoriæ. Conftat igitur tibi, quomodo propofitiones categoricæ participantes utroque termino & eodem ordine, conftituunt quatuor genera oppofitionum. Et quoniam poffunt formari in materia naturali & remota & contingenti, ideo figurabimus tibi tres figuras. Prima erit de oppofitis in materia naturali, fecunda de oppofitis in materia remota, tertia de oppofitis in materia contingenti, ut patet infrà.

Figura oppositionum in materia naturali.

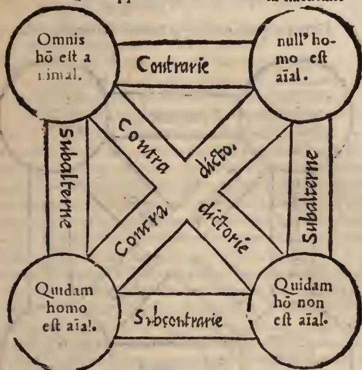

Figura oppositionum in materia remota.

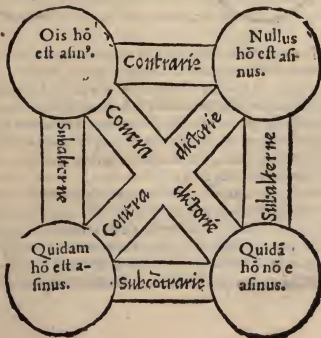
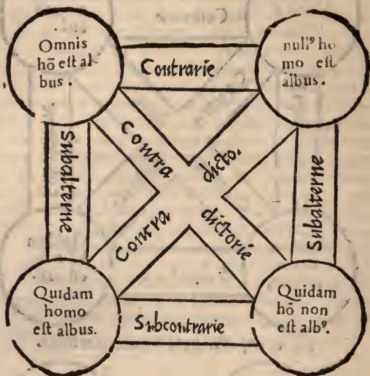

Figura oppositionum in materia contingenti.

Pro completa intelligentia quatuor generum oppositionum, tam in materia naturali, quàm remota & contingenti, de quibus signauimus præpositas tres figuras: declarandum est, quomodo se habent ad ueritatem & falsitatem: & primò quomodo possunt esse simul ueræ uel falsæ, uel una uera, & altera falsa, in materia naturali. Secundò, quomodo in materia remota·tertiò, quomodo in materia contingenti.

Tu igitur aduerte, quòd in materia naturali, duæ contrariæ ita se habent, quòd semper affirmatiua est uera, & negatiua est falsa, nec possunt esse simul ueræ, nec simul falsæ. Et ratio huius est, quia in materia naturali, prædicatum de necessitate semper uerificatur, & conuenit subiecto: ergo propositio uniuersalis negans prædicatum

tum

tum inesse subiecto, semper est falsa, & uniuersalis affirmatiua semper est uera.

Similiter duæ subcontrariæ in materia naturali ita se habent, quòd particularis affirmatiua semper est uera. Nam si hæc est uera de necessitate, Omnis homo est animal, bene sequitur, ergo & quidam homo, & homo, & hic homo est animal, ut tibi declarabitur in tract. de suppositionibus. Item, si uniuersalis negatiua semper est falsa, sequitur & particu. negati. esse falsum, quoniam sub negatiua uniuersali defenditur ad omnia supposita distributiuæ negatiuæ. Nam bene sequitur, Nullus homo est animal, ergo nec quidam homo, nec homo, nec Plato est animal. Vnde patet, quòd quoniam uniuersalis negatiua est falsa, particul. & indefinita & singul. negatiua est falsa. Et sic patet, quòd in materia naturali, natura & conditio contrariorum est, quòd una sit uera, & altera falsa, nec unquàm sint simul ueræ, nec simul falsæ, dummodo seruetur prædicatio directa. Quod dico, quoniam in prædicatione indirecta, non inconuenit utranq; esse ueram, ut hic, omne animal est homo, nullum animal est homo. Nã ut patet, utraque est falsa, quoniam utraque est indirecta: minus enim uniuersale est prædicatum, quàm subiectum. Sed in doctrina Peripatetica semper loquendum est proprie & directè. Quid autem sit prædicatio directa, & indirecta, manifestabitur tibi in tract. de uniuersalibus, & in tract. de syllogismo formali, ideo pro nunc sustine.

Contradictoriæ uerò in materia naturali ita se habent; quòd si una est uera, altera est falsa, & econuerso. Nã hoc est primum principium, quod defenditur in quarto Metaphysicæ ab Aristotole contra antiquos, scilicet quòd in nulla materia duo contradictoria possunt esse simul uera, nec simul falsa, ergo nec in materia naturali. Et ratio huius est, quia impossibile est idem simul & uerè affirmari & negari de eodem. Sed in contradictoriis affirmatur & negatur idem de eodem. Nam si ista est uera omnis homo est animal, & hæc est uera, Quidam homo est animal, & demonstro Sortem. si ergo dicis, quòd particularis

ris negatiua est uera, scilicet quidam homo demonstrato Sorte. non est animal, ergo affirmatur & negatur simul & uere idem de eodem, scilicet esse animal, & non esse animal de Sorte, quod est impossibile.

Subalternæ ita se habent in materia naturali, quòd uniuersalis affirm. & particularis affir. semper sunt ueræ, quoniam particularis sequitur uniuersalem. Nam bene sequitur, Si omnis homo est animal, quòd quidā homo sit animal, ut tibi declarabitur in tract. de consequentijs. Vniuersalis autem & particularis nega. semper sunt falsæ, quoniā prædicatum in materia naturali, ut docuimus suprà, nō potest remoueri, neque negari a subiecto. Vnde hæc semper est falsa, Nullus homo est animal, ex consequenti & ista, quæ est sua subalterna, quidam homo non est animal. Constat igitur tibi quomodo quatuor genera oppositionum se habeant ad ueritatem & falsitatem in materia naturali.

In materia autem remota sic se habent contrariæ, Vniuersalis affirmatiua semper est falsa, ut oīs homo est asinus, & uniuersalis negatiua semper est uera, nullus homo est asinus, quia in materia remota, ut docuimus supra, prædicatum repugnat subiecto. Ergo propositio uniuersalis affirmatiua, qua affirmatur prædicatum conuenire subiecto, est falsa, & negatiua, qua negatur prædicatum, tale, puta asinum conuenire subiecto, puta homini, est uera.

Subcontrariæ eodē modo se habēt, scilicet quòd particularis affirmatiua semper est falsa. Nam bene sequitur, quòd si omnem hominem esse asinum est falsum, etiam sequitur, quòd aliquem hominem esse asinum, sit falsum, ut, tibi declarabitur in tract. consequentiarum.

Contradictoriæ, ut iam diximus in omni materia, ita se se habent, quòd si una est uera, altera est falsa, & econuerso, ergo in materia remota.

Subalterna ita se habent, ꝙ uniuersalis affirmatiua & partic. affir. sunt falsæ. Nam bene sequitur, si oēm hom nē esse asinum est falsum, ergo & quēdam hominē esse asinū, est falsum. Vniuersalis autem & particu. nega. sunt ueræ. Nā bene sequitur, si nullū hoīem esse asinū est uerū, ergo quendam hoīem non esse asinū, est uerum. Sed aduerte, ꝙ ueritatem

ueritatem harum consequentiarum non apprehendes tu nouici, donec consequentiarum tractatū adieris. Ideò pro nūc crede. Cōstat igitur, quomodo quatuor genera oppositionū se habēt ad ueritatē & falsitatē in materia remota.

In materia contingenti, id est quādo prædicatum adest & abest præter subiecti corruptionem, ita quòd nō est de essentia speciei, nec proprietas eius naturalis cōtrariæ ita se habent, quòd tam uniuersalis affirmatiua, quàm uniuersalis negatiua sunt simul falsæ, loquendo absolutè & simpliciter, ut Omnis homo est albus, Nullus homo est albus. & ratio huius est, quia in materia contingenti respectu accidentis separabilis, prædicatum inest aliquibus indiuiduis, & aliquibus non est, ut patet de albedine & caliditate, de scientia, & de uirtute in homine. Nā aliqui homines sunt albi, sunt calidi, sunt docti, sunt uirtuosi, aliqui autem sunt opposito modo. Quando ergo aliquibus inest accidens separabile, Vniuersalis negatiua est falsa, quando autem aliquibus non inest, Vniuersalis affirmatiua est falsa, ergo utraq; est falsa. Dixi loquendo absolutè, quoniam aliquo casu posito, una est uera, altera falsa puta. Dato casu, quòd tantum decē homines essent in mūdo, & omnes uirtuosi Hæc esset uera stante casu, & non aliter: Omnis homo est uirtuosus siue studiosus. & hæc est falsa, Nullus homo est studiosus. Dixi respectu accidentis separabilis, ut præseruem contrarias factas de accidēte inseparabili. Illæ enim se habent in ueritate & falsitate sicut contrariȩ in materia naturali. licet enim nō sit fluens a principijs speciei, tamē inseparabiliter cōsequentur omne indiuiduū talis speciei, puta nigredo omnem Aethiopem, albedo omnem niuē. Vnde istæ cōtrariæ nūquàm sunt simul falsæ, sed uniuersalis affirmatiua est uera, negatiua aūt est falsa.

Sed dices, nunquid in materia cōtingenti sicut possunt esse simul falsæ, etiam possunt esse simul ueræ?

Respondetur quòd nō, duplici ratione. Primò, quia vniuersalis affir. signat prædicatum inesse omnibus indiuiduis cōtentis sub subiecto, ut, Oīs homo est albus, ergo iste, & iste, & iste, & sic de singulis est albus. Vniuersalis autē nega. signat prȩdicatū nulli contento sub subiecto, inesse, ut

Nul-

Nullus homo eſt albus,ergo nec iſte,nec iſte , & ſic de ſin gulis eſt albus . ſed impoſſibile eſt, ut patet , prædicatum nullis ſuppoſitis & omnibus & ineſſe,ergo non poſſunt eſſe ſimul ueræ. Secundò,ſi poſſunt eſſe ſimul ueræ,ergo & duæ ſubcontrariæ,ergo & duæ contradictoriæ. Prima cõſequentia patet,quoniam ſi hæc eſt uera, omnis homo eſt albus,& hæc eſt uera,quidam homo eſt albus,& ſi hæc eſt uera , nullus homo eſt albus,hæc etiam eſt uera, quidam homo non eſt albus . Secunda autem conſequentia probatur ſic : ſi propoſitiones quatuor angulorum ut figurantur ſuprà in tertia figura poſſunt eſſe ſimul ueræ, ergo uniuerſalis affir. & parti.neg.& uniuerſalis neg.& particu. affir. poſſunt eſſe ſimul ueræ. Iſtæ autem ſunt contradictoriæ,ut patet in figura:ergo ſi duæ contrariæ in materia cõtingenti ſunt ſimul ueræ,etiam duæ contradictoriæ. quòd tamen eſt impoſſibile in omni materia,ut diximus. Ex his corollariè ſequitur, quòd duæ contrariæ in materia contingenti,non repugnant,nec opponuntur in falſitate, ſed in ueritate . Quòd autem repugnent in qualitate,ſed non in quantitate, eſt commune contrarijs in omni materia .

Subcontrariæ in materia contingenti & de accidẽte ſeparabili ita ſe habent,quòd utraque eſt uera,ut, Quidam homo eſt albus,Quidam homo non eſt albus.Nam prædicatum contingens ſeparabile , non neceſſariò ineſt omni contento ſub ſubiecto,ergo poteſt aliquibus non ineſſe,& de facto non ineſſe,& tunc uerificatur particul.nega.Neque neceſſariò remouetur ab omni contẽto ſub ſubiecto , ergo poteſt aliquibus ineſſe,& de facto ineſſe, & tunc uerificatur particularis affir. Dixi de accidente ſeparabili , quoniam ſi fiunt de accidente inſeparabili, dicendũ eſt de eis,ut diximus de ſubcontrarijs in materia natu.in quibus affir.ſemper eſt uera,& neg.ſemper falſa,& nunquàm sũt ſimul ueræ,nec ſimul falſæ .

Sed dices,Nunquid poſſunt eſſe ſimul falſæ, ſicut poſſunt eſſe ſimul ueræ?

Reſpondetur,quòd non,quia ſi hæc eſt falſa, Quidam homo eſt albus,ergo & uniuerſalis affir.eſt falſa, ſcilicet, Omnis homo eſt albus. Et ſi hæc eſt falſa,quidam homo

non

non eſt albus,ergo & uniuerſalis negatiua eſt falſa, ſcilicet nullus homo eſt albus. Ergo uniuerſalis affirmatiua & particularis negatiua,& uniuerſalis negatiua,& particularis affir. poſſunt omnes eſſe falſæ. Sed ſunt contradictoriæ,quæ in nulla materia poſſunt eſſe ſimul ueræ,& neque ſimul falſæ. Conſtat ergo,quòd duæ ſubcontrariæ in materia contingenti non poſſunt eſſe ſimul falſæ, ſed ſimul ueræ, ex conſequenti ſe habent oppoſitum modo reſpectu contrariarum. Nam diximus, quòd illæ poſſunt eſſe ſimul falſæ in materia contingenti, ſed non ſimul ueræ: hic autem eſt oppoſito modo. Ex his ſequitur corollariè, quòd duæ ſubcontrariæ in materia contingenti,non repugnant in ueritate: ſed in falſitate. Quòd autem repugnēt in qualitate,ſed non inquantitate, eſt commune omnibus ſubcontrarijs in omni materia.

Sed contrà,Videtur quod poſſunt eſſe ſimul falſæ,& arguitur ſic: iſtæ duæ ſunt ſubcontrariæ,cùm ſint indefinitæ affirmatiua & negatiua: Homo albus omnem colorem habet: Homo albus nullum colorem habet.& utraq; eſt falſa,ut patet,ergo &c. Nec obſtat,quòd non ſunt duæ particulæ ſed duæ indefinitæ,quoniam idem eſt iudicium de particul.& indefinitis in hoc,ut diximus ſuprà.

Reſpondetur, quòd non ſunt propriæ ſubcōtrariæ ſed potius contrariæ ex parte prædicati propter ly omnē colorem,& ly nullum colorem.Contrariæ autem in materia contingenti,ut diximus,poſſunt eſſe ſimul falſæ. ſi autem uis eas reducere ad ſubcontrarias, dices ſic: Homo albus omnem colorem habet. Homo albus non omnem colorem habet,& tunc affirmatiua eſt falſa,& negatiua eſt uera: Sic dicunt aliqui: Mihi autem uidetur,quòd ex parte prædicati, magis ſapiāt naturam cōtradictoriarum,quàm ſubcontrariarum. Hæc enim eſt uniuerſalis affirmatiua ex parte prædicati: Homo albus omnem colorem habet, & hæc eſt particularis negatiua. Homo albus nō omnem colorē habet. Et ſic patet, quòd ſi ſubcontrariæ uerè, & propriè formantur. non poſſunt eſſe ſimul falſæ.

Contradictoriæ in materia contingenti,ſicut & in materia naturali & remota ita ſe habent, quòd ſi una eſt uera,

est falsa: Nã si falsum est aliquem hominem currere, multò magis falsum est omnem hominem currere.

Hoc igitur modo habent subalternæ affirmatiuæ in materia contingenti. Subalternæ autem negatiuæ ita se habent, quòd si uniuersalis negati. est uera, particularis negati. est uera. Nam benè sequitur. Nullus homo currit, ergo quidam homo non currit. Prædicatum enim uniuersalis negatiuæ, remouetur ab omni contento sub subiecto. Cũ ergo quidam homo contineatur sub homine, ut indiuiduũ uagum sub specie, si currere remouetur uniuersaliter ab homine, ergo & a quodam homine. Quid autem sit indiuiduum uagum, & signatum, & species, manifestabitur tibi in tract. de quinque prædicabilibus. Si autem uniuersalis nega. est falsa in materia contingenti, non oportet particularem nega. eius subalternam esse falsam. nam si istæ duæ sunt falsæ, Nullus homo currit, Quidam homo non currit, cum contradictoria parti. nega. sit uniuersalis affir. puta, omnis homo currit, quę est falsa, ut docuimus supra, sequitur quòd duæ cõtradictoriæ essent simul falsæ, quòd in nulla materia potest concedi. Constat igitur, quomodo subalternæ in materia contingenti se habent ad ueritatem & falsitatem.

Sed dices, Si duæ subalternæ in materia cõtingenti possunt esse simul ueræ, ergo non opponuntur in figura.

Respondetur ad hoc, quòd duæ categoricæ eiusdem subiecti, & prædicati opponantur in figura, sufficit, quòd opponantur, aut in ueritate, aut in falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate, ex quo sequitur, quòd quantò in pluribus opponuntur, tantò magis opponuntur, & quantò in paucioribus, tãtò minus, Vnde cõtradictoriæ maximè opponuntur, quoniã ut docuimus in nulla materia sunt simul ueræ, & simul falsæ, sed si una est uera, reliqua est falsa. In figura autem, ut patet superius, opponuntur in quãtitate, & qualitate, & sic omnibus modis opponuntur. Post contradictorias opponuntur contrariæ, quas docuimus in materia naturali, & remota non posse esse simul ueras, nec simul falsas in materia autem contingenti posse esse simul falsas, sed non simul ueras. In figura uero conueniunt in

uantitate, sed differunt in qualitate. Post contrarias opponuntur subcontrariæ, quæ ut docuimus, in materia naturali, & remota repugnant in ueritate & falsitate, in contingenti autem repugnant in falsitate, sed non in ueritate. In figura uero conueniunt in quantitate, sed differunt in qualitate. Post subcontrarias opponuntur subalternæ, quæ in materia naturali, & remota, ut docuimus sic se habent. quòd in materia naturali si uniuersalis est uera tã affirma. quàm nega. particu. affir. & nega. est uera, & econuerso, idem intellige de falsitate. In materia uero contingenti sic se habent, ut docuimus, quòd uniuersalis affir. est falsa, particu. non affirmatiua est uera. Nam licet omnem hominem currere sit falsum, tamen quendam hominem currere est uerum. Si tamen ponatur uniuersalis uera particularis est uera, sed non econtrario. Item si ponatur particu. falsa, uniuersalis erit falsa. Nam si falsum est quendam hominem currere, multo magis falsum est, omnem hominẽ currere. In figura uero conueniunt in qualitate, sed differunt in quantitate. Constat igitur quomodo apud Logicũ subalternæ opponũtur in figura propter diuersam quantitatem, licet non opponantur in qualitate, nec semper in ueritate, & falsitate, licet aliquando sic, aliquando non, ut docuimus. Hæc de oppositionibus categoricarum participantium utroque termino eodem ordine, dicta sunt. Et sic compleuimus doctrinã octauæ diuisionis, in quam diuisimus categoricas participantes utroque termino eodem ordine.

Quantum ad diuisionem nonã, quæ fuit, quòd categoricarum participantium utroque termino ordine conuerso in triplici materia, quædam cõuertuntur simpliciter, quædam per accidens, quædam per contrapositionem, sex agẽda sunt. Primò, quid sit conuersio, de qua hic intendimus. Secundò, quot requiruntur ad ueram conuersionem, de qua hic locuturi sumus. Tertiò, an tantũ tres sunt species conuersionis, scilicet simplex, per accidens, & per contrapositionem. Quartò agẽdum est de conuersione simplici, Quinto, de conuersione per accidens. Sexto, de conuersione per contrappositionem.

Quan-

Quantum ad primũ aduerte, quòd in doctrina Arist. inuenimus triplicem conuersionem, s. terminorum, quo ad prædicationem, correlatiuorum, quo ad mutuam referentiam, propositionum, quo ad extremorum, id est, subiecti, & prædicati transpositionem. Ea, quæ est terminorum secundum prædicationem, solet dici cõuertibilitas, & est æqualis prædicatio duorũ terminorũ, ita quòd de quocunque prædicatur unus, prædicatur & alter, & hæc cõuersio inuenitur inter subiectũ & propriã passionẽ, ut inter hominẽ & risibile, inter spẽm & differentiã essentialem, ut inter hoĩem & rõnale, inter diffinitionẽ, & diffinitum, ut inter hoiem, & animal rõnale, & hæc oĩa tibi manifestabuntur in trac. de uniuersalibus, & in trac. de consequentijs. Ea, quæ est correlatiuorum, solet dici conuertentia, & est, quòd mutuo se referunt, ut, patet filij pater, filius patris filius. Dominus serui dominus: Seruus dñi seruus, & hæc conuersio manifestabitur tibi in prędicamento ad aliquid. Ea quæ est propositionum, dicitur apud Logicum transpositio extremorum. modo, quo nunc tibi manifestabitur. Relicta igitur conuersione primo, & secundo modo dicta, inuestigandum est, quid sit tertio modo dicta.

Tu igitur aduerte, quòd cõuersio tertio modo dicta solet sic definiri apud Logicos; Conuersio est transpositio prædicati in subiectũ, & subiecti in prædicatũ duarum propositionum categoricarũ participantiũ utroque termino ordine conuerso. Vt, Homo est animal, Animal est homo. Verum nisi aliud huic definitioni addatur, ita cõuenit conuersioni ueræ, sicut conuersioni falsæ. Nam sicut in istis homo est animal, animal est homo, transponitur subiectũ in prædicatum, & prædicatum in subiectum, sic & in istis, Omnis homo est animal, Omne animal est homo, & tamen conuersio prima est uera, secunda autem est falsa, ut patet. Quoniam igitur hic intendimus loqui de uera conuersione propositionum categoricarum, quæ diuidenda est in simplicem, & per accidens, & per contrapositionem; addendum est prædictæ definitioni, ut ita conueniat conuersioni bonæ, quòd non malæ. Sic igitur definiatur, conuersio propositionum categoricarum, est

transmutatio subiecti in prædicatum, & prædicati in subiectū, ita quòd inter, conuertentem, & conuersam, & econuerso, est uera, & formalis consequentia, ut hic. Nam bene sequitur, homo est rationalis, ergo rationale est homo, & hic, bene sequitur, nullus homo est asinus, ergo nullus asinus est homo. Si igitur inueneris transponi prædicatum in subiectum, & econuerso, & tamen inter conuertentem, & conuersam non ualere consequentiam; ut hic omnis homo est animal, omne animal est homo. Cognosces, quòd ei non conuenit definitio ueræ, & bonæ conuersionis, cuius species singulas consideraturi sumus. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundum aduerte, quòd in omni uera, & bona conuersione quinque de necessitate requiruntur. Primò, quòd sint duæ propositiones ex eisdē terminis cōstitutæ. Secūdo, q sint catego. Nā hypotheticæ nō ppriè conuertuntur. Tertiò, q ab una ad aliam ualeat consequētia. Quartò, quòd totū prædicatū primæ, fiat subiectū secundæ. Totum autē prædicatum, est totum quòd sequitur copulā, nā ut declarabitur tibi in conuersione simplici, si totum prædicatū non fiat subiectum, multæ fient fallaciæ. Quinto, quòd si propositio fiat de uerbo adiectiuo, resoluatur in suum participiū, & in Sum, es, est, & participium, & quicquid fit adiunctū participio ponat pro subiecto secundæ. Verbi gratia; Si hæc debet conuerti. Aethiops habet dentes albos resoluatur ly habet in participiū & sum, sic dicendo, Aethiops est habens dentes albos, & sic conuertatur; Habens dentes albos est Aethiops. His seruatis nunquam fiet error in conuersione propositionum.

Quantum ad tertium aduerte, quòd conuersio propositionum dupliciter considerari potest. Primo, inquantū deseruit reductioni syllogismorum qui fiunt indirectè in prima figura, & qui formantur in secunda, & tertia figura. Omnes enim reduci debent ad quatuor primos modos primæ figuræ, & reductio fit per conuersionem propositionum, ut tibi manifestabitur in tract. de syllogismo formali. Secundo, inquantum est passio propositionū categoricarum, siue sint de inesse, siue modales, siue sint alicuius

quan-

quantitatis, siue nullius. Si consideratur primo modo, tūc pro ueritate non sunt nisi duæ species conuersionis, scilicet. Simplex, & per accidēs. Iste enim tantum deseruiunt reductioni syllogismorum, ut patebit in tractatu de syllogismo. Vnde & Aristo. non fecit mentionem in lib. priorum, nisi de his duabus, prætermittens conuersionem per contrapositionem. Si autem consideratur secundo modo, sic sunt tres, scilicet simplex, per accidens, & per contrapositionē. Cuius sufficientiæ ratio hinc sumitur, in omni conuersione est transmutatio prædicati in subiectum, & subiecti in prædicatum. Vel ergo in huiusmodi transmutatione termini habent positionem contrariam, ita quòd si in conuersa sunt termini finiti, in conuertente transmutantur in infinitos, ut declarabitur infrà. Et sic fit conuersio per contrapositionem, quæ est tertia species. Vel habent consimilem positionem, ita quòd in utraque propositione permanet fini. Et hoc dupliciter, quia aut habent cōsimilem positionem conuertibiliter, idest seruata eadem qualitate, & quātitate, & sic fit conuersio simplex, aut habent consimilem positionem, sed non cōuertibiliter, quia necesse est mutare quantitatem, & sic fit conuersio per accidens, & id tibi manifestum erit infrà. Tres igitur sunt famosæ apud Logicos conuersionis species, quas etiam posuit Boëtius in lib. suo de syllogismis. Dico famosæ, quoniam nonnulli moderni inuenerunt duas alias conuersionis species, quarum una est conuersio propositionum nullius quantitatis: ut exclusiue, & reduplicatiuè. Nam sic conuertitur exclusiua tantum, homo est rationalis, omne rationale est homo. Reduplicatiua autem sic conuertitur, Homo inquantum homo, est rationalis: Rationale, est homo, inquantum homo. Item propositionum modalium; ut, hominem esse album est possibile; ergo possibile est hominem esse album. Item alii imaginati sunt duas alias species. Prima est, quando mutatur qualitas, & nō quātitas; ut hic, omnis homo est animal, omne animal non est homo. Secunda est, quandò mutatur quantitas, & qualitas; ut hìc, Omnis homo est animal, aliquod animal non est homo. Verum quia huiusmodi conuersiones non

ſunt in uſu,nec nobis deſeruiunt pro reductione ſyllogiſmorum,ideo immorabimur circa primam & ſecūdam ſpeciem,tangentes breuiter de tertia, omnibus aliis relictis.

Quantum igitur ad cōuerſionem ſimplicem,duo agenda ſunt. Primo,quid ſit. Secūdo,quot ſeruanda ſunt,ut ſit uera,& bona conuerſio, ita quòd à conuerſa ad conuertentem ualeat conſequentia.

Quantum ad primum aduerte,quòd ſic diffinitur; Conuerſio ſimplex eſt tranſpoſitio prædicati in ſubiectum, & ſubiecti in prædicatum,manente eadem quantitate,& qualitate propoſitionum,abſque alia terminorum componentium mutatione facta.

Primò dicitur,tranſpoſitio loco generis; eſt enim quid communius tranſpoſitio prædicati in ſubiectum,& econuerſò, quàm conuerſio ſimplex. Nam omnis conuerſio propoſitionum eſt tranſpoſitio prædicati in ſubiectum, & econuerſo; & tamen non omnis conuerſio eſt conuerſio ſimplex,cum eius ſint tres ſpecies.

Secundò dicitur,manente eadem quantitate,& qualitate propoſitionum,ita quòd ſi una eſt affirmatiua partic.altera,ſcilicet conuertens ſit affir.particu.ut hic;quidam homo eſt animal,ergo quoddam animal eſt homo. Et ſi una eſt uniuerſalis nega. conuertens ſit nega. uniuerſalis; ut hic; nullus homo eſt aſinus,ergo nullus aſinus eſt homo. Et aduerte duo. Primo,quòd per hanc particulam,differt conuerſio ſimplex a conuerſione per accidens,in qua mutatur quantitas,ſed non qualitas,ut tibi declarabitur. Secundo,quòd licet partic.indefinita,& ſingu.ſint diſtinctæ quantitatis, quantum ad modum pronuntiandi, & quantùm ad terminum, qui ſubiicitur, ut docuimus ſupra: tamen quantum ad modum conuertendi reputantur, ac ſi eſſent eiuſdem quantitatis , ita quòd qua conuerſione conuertitur particula. eadem conuertitur indefinita, & ſingu. Vnde ad hoc,quòd ſeruetur eadem quantitas,ſufficit obſeruare, ne conuertatur uniuerſalis in particularē indefinitam, aut ſingularem,nec econuerſo,ſcilicet particula.indefini.aut ſingula.in uniuerſalem. Quod autem conuerſa ſit particu. & conuertens ſit indefini.aut ſingu.

aut singu. aut econuerso, propter hoc non mutatur quantitas, quoniam ut diximus in modo conuertendi reputantur eiusdem quantitatis. Vnde patet, quòd per conuersionem simplicem, singularis potest conuerti in particularem & indefinitam, modo omnes sint affirmatiuæ, Nam bene sequitur. Sortes est homo, ergo quidã homo est Sortes, ergo homo est Sortes.

Tertiò dicitur, absque alia terminorum &c. ut per hoc differat a conuersione per contrapositionem. Nam licet in ea non mutetur quantitas, nec qualitas propositionum, tamen mutantur termini finiti in infinitos, ut infra declarabitur. Constat igitur tibi quid sit conuersio simplex.

Quantum ad secundum aduerte, ut simplex conuersio sit uera & bona, ita quòd a conuersa ad cõuertentem semper sit bona consequentia, septem obseruanda sunt.

Primò, si conuersa fit per uerbum adiectiuũ, antequàm conuertatur resoluatur uerbum in participium, & Sum, es, est, & nunc participium, & si quid adiungitur participio, totum ponatur pro subiecto conuertentis, nam si solum additum participio ponatur pro subiecto, fiet error. Verbi gratia, Sortes uidet lapidem, non potest sic conuerti, ergo lapis uidet Sortem. Sed prius sic resoluatur, Sortes est uidens lapidem, & tunc sic conuertatur, Videns lapidem, est Sortes. Idem intellige de omnibus aliis categoricis formatis per uerbum adiectiuum.

Secundo, si conuersæ copula est, Sum es est, & post copulam sequitur casus obliquus, puta ablatiuus antequàm conuertatur, sumatur participium, quod est Ens, siue existens, & simul cum casu obliquo fiat subiectum conuertentis, aliter fiet error. Verbi gratia. Sortes est in Pado, non potest sic conuerti, Padus est in Sorte. Sed sic, ens uel existens in pado est Sortes. Idem intellige de omnibus consimilibus.

Tertiò, si subiectum conuersæ sit casus òbliquus, ut contingit in oratione facta per uerbum impersonale, antequàm conuertatur reducatur ad rectum, & tunc fiat sic cõuersio Sor. ĩterest disputare, Ille cuius ĩterest disputare ẽ Sortes. Me tædet uiuere. Ille quẽ tædet uiuere, sum ego.

Quarto nullus terminus distribuatur in conuertente, qui non sit distributus in conuersa, aliter argueretur a positione superioris ad positionem inferioris, quæ cōsequentia non ualet, ut declarabitur tibi in tract. de cōsequentijs, sed pro nunc sustine, ne inuoluaris. Hac de causa per conuersionem simplicem non conuertitur particu. neg. in seipsam, sicut conuertitur particu. affir. nec uniuersalis affirmatiua in seipsam, sicut conuertitur uniuersalis nega. in se ipsam. Et huius ratio erit tibi manifesta in tract. de suppositionibus, & in tracta. de consequentiis. Pro nunc crede sic esse, donec nouitius es.

Quinto, tam in conuersa quàm in conuertente, teneantur termini æquè amplè, & æque strictæ, aliter si in una teneantur amplè, & in altera strictè, & ecōuerso, sequuntur manifestissimi errores. Hæc autem tibi clara erunt in trac. de ampliatione & appellatione, pro nunc crede sic esse.

Sextò, teneantur termini æquè strictè secundū congruitatem grammaticalem, aliter sequitur error. Verbi gratia, hæc est uera, Nullus homo est mulier. Hæc autem est falsa, nulla mulier est homo, quoniam homo in conuersa stat pro genere masculino, in conuertente autem pro genere communi, restringatur ergo in conuertente ad genus masculinum, sic, nulla mulier est aliquis homo.

Septimo signum appositum subiecto conuersæ, apponatur toti subiecto cōuertentis, si oportuerit ipsum apponi. Verbi gratia, Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Nullus asinus est uolans, nullum uolans est asinus. Dixi, si oportuerit ipsum apponi, ut præseruem propositionem conuertendam, cuius prædicatum est terminus discretus, ut hic. Quidam homo est Plato, ergo Plato est homo. Non enim oportet ly Plato, apponi signum quidam, quia est indiuiduum signatum. His igitur seruatis nunquam fiet error in conuersione simplici, & à conuersa ad conuertentem ualebit consequentia. Hæc de conuersione simplici dicta sint.

Quantum ad conuersionem per accidens, duo agenda sunt. Primò, quid sit. Secundo, quot obseruanda sunt, ne in ea fiat error.

Quantum ad primum, aduerte antequàm diffiniatur, quòd sicut præcedens species dicitur conuersio simpliciter, quia propositio conuertibilis simpliciter conuertitur per seipsam & non mediante alia, ut hæc per seipsam conuertitur in suam conuertentem, Homo est animal, animal est homo. & hęc, nullus homo est lapis, nullus lapis est homo. In conuersione autem per accidens, conuersa non conuertitur in suam conuertentē per seipsam, sed per aliam, nam oportet sub conuersa facere de sensu distributiuum ex parte subiecti. deinde aliquam acceptam sub tali de sensu conuerti simpliciter, & mediante ea conuertetur uniuersalis affirmatiua uel negatiua per accidens. Verbi gratia, Omnis homo est animal, ergo hic homo est aĩal, & hic homo, & hic homo, &c. ergo per conuersionem simplicem quoddam animal est homo. Sequitur ergo mediante propositione simpliciter cõuersa, quòd si omnis homo est animal, quoddam animal sit homo. Dicitur ergo conuersio per accidens, quia uniuersalis affir. & neg. conuertitur in particularem affir. & nega. mediante particulari uel singulari conuersa simpliciter, modo quo exposuimus, & sic dicitur conuersio per accidens, idest mediante alia propositione, & non per seipsam.

His præpositis aduerte, quòd conuersio per accidēs sic definitur, Conuersio per accidens, est transpositio prædicati in subiectum, & subiecti in prædicatum manente eadem qualitate, sed mutata quantitate, in qua conuertitur affir. uniuersalis in particularem affirm. & nega. uniuersalis in nega. particularē. Vt, Omnis homo est animal, ergo quoddam animal est homo, nullus homo est lapis, ergo quidam lapis non est homo.

Primo dicitur transpositio, &c. intelligēdum est eadem ratione, quà & in definitione conuersionis simplicis.

Secundò dicitur, seruata eadem qualitate, sed mutata quantitate, ut differat a conuersione simplici, & per contrapositionē, in quibus nō mutatur qualitas nec quãtitas.

Quantum ad secundum aduerte, quòd in conuersione per accidens, ut sit bona consequentia a conuersa ad conuertentem, tria obseruanda sunt.

Primò

Primò, non fiat transitus a suppositione ad suppositionem sibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali, & simplex personali, ut tibi declarabimus in tract. de suppositionibus. Defectu huius, hæc non est bona cōuersio, Nullus homo est species. Ergo quædam species non est homo. Nam homo in conuersa supponit personaliter, & est uera, in conuertente autem supponit simpliciter, & est falsa. Vt ergo stet homo in conuertente personaliter, conuertatur sic, ergo quædam species non est aliquis homo. Signa enim uniuersalia & particularia si sunt eiusdē generis cum termino cui adiunguntur, trahunt ipsum ad suppositionem personalem, ut tibi declarabitur loco suo. Pro nunc crede sic esse.

Secundò, teneantur termini tam in conuersa, quàm in conuertente æque amplè, & æque strictè. Defectu huius, hæc conuersio non ualet, Nullus homo est mulier, Ergo quædam mulier non est homo. Nam in conuersa stat homo pro masculis tantum, in conuertente autem stat pro masculis & fœminis. Vt ergo fiat uera conuersio, & homo in cōuertente teneatur pro masculis tantū, sicut in cōuersa, dicatur sic, Ergo quædam mulier nō est aliquis homo.

Tertiò, ut uideas aperte, quòd conuenienter conuertitur uniuersalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, & uniuersalis negatiua, in particularem negatiuā. sub uniuersali affirmatiua accipe suam subalternam, & eam conuerte simpliciter, & tunc uidebis quomodo per conuersionem per accidens sequitur ad uniuersalem affir. Verbi gratia. Omnis homo est animal, Ergo quidam homo est animal, hæc est sua subalterna, & hæc sic conuertitur per conuersionem simplicem. Ergo quoddam animal est homo. Ad istam ergo, Omnis homo est animal, sequitur per conuersionem per accidens, Quoddam animal est homo. Eodem modo intellige de uniuersali negatiua & particulari negatiua. Nam bene sequitur per conuersionem simplicē, Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo. & ad hanc sequitur sua subalterna, scilicet quidam lapis non est homo. Ad istam ergo nullus homo est lapis, sequitur per conuersionem per accidens, quòd quidams lapis non est

homo.

homo. Hæc de conuerſione per accidens dicta ſint.

Quantum ad conuerſionem per contrapoſitionem, duo agenda ſunt. Primò, quid ſit. Secundò, declarandum quomodo uniuerſalis affirma. conuertitur in ſeipſam per contrapoſitionem, & ſimiliter quomodo particu. nega. in ſeipſam.

Quantum ad primum aduerte, quòd ſic definitur. Conuerſio per contrapoſitionē eſt tranſpoſitio ſubiecti in prædicatum, & econuersò, non mutata quantitate nec qualitate propoſitionum, ſed mutatis terminis finitis in terminos infinitos, per quam conuertitur uniuerſalis affirmatiua in ſe, & particu. neg. in ſe.

Primò dicitur tranſpoſitio ſubiecti, &c. eadem ratione ſicut dictum eſt in prima & ſecunda ſpecie.

Secundò dicitur, manente eadem quantitate, & qualitate propoſitionũ, & in hoc non differt a conuerſione ſimplici, licet differat a conuerſione per accidens. Vt autem differat a conuerſione ſimplici, & per accidens, additur mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Quid autem ſit terminus finitus, & terminus infinitus, uide ſuprà in diuiſione ſeptima terminorum. Vniuerſalis autem affirmatiua ſic conuertitur, Omnis homo eſt animal, Ergo omne non animal eſt non homo, particu. autem nega. ſic conuertitur, Quidam homo non eſt lapis, quidam non lapis non eſt non homo. Dicitur autem cõuerſio per contrapoſitionem, quia termini non ſolum tranſmutãtur quo ad ſitum prout ſubiectum fit prædicatum, & econuerſo. Hoc enim eſt commune omni conuerſioni propoſitionũ, ſed etiam quo ad ſignificatum. Nam ſignificatum ter. finiti, opponitur ſignificato ter. infiniti, ut patet ex definitionibus eorum, ut docuimus in ſeptima diuiſione terminorum. Conſtat igitur quid ſit, & quare dicitur conuerſio per contrapoſitionem.

Quantum ad ſecundũ aduerte, quòd omnis categorica alicuius quantitatis conuertibilis, eſt per aliquã trium ſpecierum conuerſionum, de quibus nunc agimus. Et quoniã per ſimplicem non cõuertitur niſi uniuerſalis neg. in ſe. & particularis affirma. in ſe, & per conuerſionē per accidens

non

non conuertitur uniuersalis affirmatiua in se, sed in particu. affirmatiuam, & uniuersalis neg. non conuertitur in se, sed in particu. neg. conuertitur autem per conuersionem simplicem, restat cōuertere uniuersalem affir. in uniuersalem affir. & particu. neg. in particu. neg. Non possunt autem conuerti per conuersionem simplicem. Cōstat enim, quòd si uniuersalis affir. conuertitur in seipsam per conuersionem simplicem non ualet consequentia formaliter, sed tantum gratia materiæ, puta quando termini sunt conuertibiles, ut patet hic, Omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est homo. absolutè autem non ualet, ut patet hic, Omnis homo est animal, nō sequitur, Ergo omne animal est homo. Similiter non ualet consequentia formaliter, si conuertatur particu. neg. in seipsam, sed tantū gratia materiæ. Verbi gratia, licet ualeat hic. Quidam homo non est asinus, ergo quidam asinus non est homo, tamen non ualet in omnibus. Non enim ualet hic, Quoddam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal. Nam conuersa est uera, conuertens autem est falsa. Necesse est ergo dare tertiam speciem, per quam infallibiliter & uniuersaliter conuertatur uniuersalis affir. in se, & partic. neg. in se. Hāc autem inuenit Boetius, ut habemus ex libro suo de syllogismo categorico, quæ dicitur conuersio p contra positionem ex causa, quam suprà diximus, & quoniā Arist. in lib. 1. Priorum, de ea non fecit uerbum: ideo dicit partic. neg. non conuerti, quoniam non conuertitur simpliciter nec per accidens. Tu autem scias, quòd per contrapositionem conuenienter conuertuntur uniuersalis affir. & particu. nega. in seipsas mutatis terminis finitis in ter. infinitos. Et primò, quòd uniuersalis affir. puta, Omnis homo est animal, cōuertatur in istam, Omne non animal est nō homo, declaratur sic: Omnis homo est animal, ergo nullus homo est non animal. nam cum animal & non animal contradicant, si animal affirmatur de homine, de eo negatur non animal. Tunc ultrà, Si nullus homo est non animal, ergo per conuersionem simplicem, nullum non animal est homo. Tunc ultrà, Si nullum nō animal est homo, ergo omne non animal est non homo. Nam cum homo &

non

non homo contradicant, si homo non uerificatur de non animali, de eo uerificatur non homo, ergo ista est bona cõuersio, Omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Quòd autem partic. neg. puta quidam homo non est asinus, bene, cõuertatur in seipsam mutatis terminis finitis in terminos infinitos, sic contendendo, Quidam non asinus non est non homo, declaratur sic, Quidam homo non est asinus: ergo quidam homo est non asinus. Nam ut tibi declarabitur in trac. de consequentijs, à negatiua de prædicato finito, ad affir. de prædicato infinito ualet consequentia. Tunc vltrà, Quidam homo est non asinus: ergo per conuersionem simplicem, quidam, nõ asinus est homo. Tunc ultrà, Quidam non asinus est homo, ergo quidam non asinus non est non homo, per locum a contradictorijs. Bene ergo sequitur per contrapositionẽ, quòd hæc sit bona conuersio. Quidam homo non est asinus, ergo quidam non asinus non est non homo. Hæc de conuersione per contrapositionem dicta sint, quam non tradit nobis Aris. utpòte non necessariam ad reductionem syllogismorum. Et prætereà non uerè seruatur identitas terminorum quo ad significatum, cum terminus finitus & terminus infinitus habeant opposita significata. Ad formalem autem & perfectam conuersionẽ, requiritur quòd conuertens & conuersa, sint propositiones participantes utroque termino, ordine tamẽ conuerso, & ideò hanc tertiam speciem sic pertractasse sufficiat.

Vltimo aduerte, quòd Logici inuenerunt quatuor uocales, quibus designarent uniuersalem affirmatiuam & negatiuam, & particu. affir. & nega. conuertibiles. Vocales sunt, a, e, i, o. a significat uniuersalem affirma. e uniuersalem negatiuam, i particu. affir. o particu. nega. & composuerunt hos uersus declarantes propositum.

Asserit a, negat e, sunt uniuersaliter ambæ,
Asserit i, negat o, sunt particulariter ambæ.

Ad cognoscendum autem qua specie conuersionis conuertantur, composuerunt hunc uersum.

Ecce tibi, sim. armi. geros ac, arma. bono. con.

Et sic exponitur. Sim. i. per conuersionem simplicem cõ-

uertitur,

uertitur. ecce, id est e in e, id est, uniuersalis negatiua in uniuersalem negatiuam, tibi, id est i, in i, id est, particularis affir. in particu. affir. Ac, id est, per conuersionem per accidens conuertitur. armi, id est a in i, id est uniuersalis affir. in particu. affirma. geros, id est e in o, id est uniuersalis nega. in partic. neg. cop. id est per conuersionem per contrapositionem conuertitur. arma, id est, a in a, id est uniuersalis affirm. uniuersalem affir. Bono, id est o in o, id est particu. neg. in partic. neg. De indefinita autem & singulari non fit particularis métio, quoniam eodem modo conuertuntur sicut & particularis tam affirmatiuè, quam negatiuè. Hæc de conuersionibus dicta sint. Et hic terminatur consideratio de propositione categorica de inesse, & de omnibus eius præmissis nouem diuisionibus. Sequitur consideratio de propositione hypotetica, & omnibus eius speciebus.

De propositione hypothetica, et eius speciebus. Cap. III.

In hoc tertio capite agendū est de propositione hypothetica: de qua tria agenda sunt. Primò, quid sit. Secundò, quare dicitur hypothetica. Tertiò, agendum est de singulis speciebus eius.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic definienda est. Propositio hypothetica est propositio, in qua coniunguntur plures categoricæ, uel plures orationes habentes modum categoricarum, coniunctæ per notam coniunctionis, tanquàm principales partes sui.

Primò ponitur propositio loco generis: est enim cōmunior propositio, quàm propositio hypotetica. Nam & categorica est propositio, & tamen non est hypothetica, se habet igitur propositio ad propositionem hypotheticam, sicut genus ad speciem.

Secundò dicitur, in qua coniunguntur plures categoricæ &c. ad differentiam categoricæ, in qua solum coniunguntur subiectum, & prædicatum per copulam uerbalem, ut, Homo est albus.

Tertiò dicitur, ut plures orationes, quoniam contingit fieri hypotheticam, & præcipuè conditionalem per alios modos verbi, quàm per indicatiuum, per quem solū fit ue

ra

ra categorica, ut docuimus in cap. præcedent. l. Verbi gratia, hæc est conditionalis uera, Si homo haberet alas, posset uolare: sufficit autem, quòd istæ orationes assimilentur categoricæ in eo, quòd habent subiectum, prædicatũ, & copulã, ut principales partes sui: & quòd reduci possũt ad ueras categoricas sic: Si homo habet alas, pōt uolare.

Quartò dicitur, coniunctas per notam coniunctionis, quia, nisi sic coniungerentur, hypotetica non posset dici una propositio, sed plures simpliciter, sicut hic; Sortes est homo. Brunellus est asinus. Dicitur autem propositio cōiunctione una. Vnde aduerte; quòd sicut copula uerbalis uniens prædicatum cum subiecto, facit categoricam esse propositionem unam simpliciter. sic nota coniunctionis uniens plures categoricas, facit hypotheticam esse propositionem coniunctionem unam.

Quintò dicitur tanquàm principales partes sui, ut in hoc formaliter & completiuè distinguatur à categorica. Nã partes principales propositionis sunt illæ, in quas primò & ĩmediatè resoluitur. Sicut autẽ categorica primò & ĩmediatè resoluitur ĩ subiectũ & prædicatũ: ita hypotetica primò & immediate resoluitur in categoricas cōponentes ipsam, uel in orationes habẽtes modũ categoricarũ, & illæ in terminos suos, meritò ergo dicitur tãquam principales partes sui. Cōstat igit tibi, quid sit hypotetica propositio.

Quantum ad secundum aduerte, quòd hypothetica est terminus Græci idiomatis, & Latinæ sonat suppositiua, eò quòd ὑπὸ est sub, & θέσις positio. Dicitur ergo hypothetica, quòd propositio suppositiua, eò quòd in hypothetica, secunda propositio uel oratio supponitur primæ ut sequens ab ea, Nam secunda se habet ad primam, sicut consequens ad antecedens, ut patet in ista; Si Sortes est homo, Sortes est animal. Nam ex eo quòd est homo, sequitur quòd sit animal, & sic fundatur in prima, ideò dicitur supponi, id est poni sub prima per consequentiam, ut patet.

Sed dices, Ergo sola cōditionalis erit hypothetica, quia in ea sola subordinatur secunda primæ, ita quòd ordinariè id obseruatur, de necessitate cōsequentiæ. Nã in copu-

latiua nihil refert, quæ ex categoricis ponatur in primo loco, & quæ in secundo. Verbi gratia, Sortes currit, & Plato dormit, nihil refert si secunda ponatur in primo loco, & prima in secundo, sic, Plato dormit, & Sortes currit. Idem intellige de disiunctiua, nihil enim differt si dicatur, Sortes uel est homo, uel est asinus, & sic, Sortes uel est asinus, uel est homo, ergo sola conditionalis est hypothetica, sumendo hypotheticam pro suppositiua.

Respondetur, si consideratur hypothetica quantum ad id, cui nomen imponitur, & quantum ad famosum modū loquendi non solū conditionalis, sed & copulatiua & disiunctiua dicuntur hypotheticæ, eo quòd in eis coniunguntur plures categoricæ per notam coniunctionis, sicut & in conditionali. Si autem consideretur, quantum ad id, a quo nomen imponitur, scilicet a suppositione, tunc sola conditionalis est uere & proprie hypothetica, quoniam in ea sola, ut obiectio probat consequens, & ea cui supponitur dicitur antecedens: & huius sententiæ uidetur fuisse Boetius, qui in libro suo de syllog. hypothetico inquit, propositio uero omnis aut categori. est, quæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quæ conditionalis uocatur. Et in j. lib. Topi. suorum inquit: Conditionalium propositionum quas Græci hypotheticas uocant, partes sunt simplices categoricæ, quarum quæ prius est, dicitur antecedens, & quæ posterius, consequens, & sic constat solas conditionales esse uere hypotheticas, alias uerò magis secundū usum loquēdi.

Quantum ad tertiū aduerte, quòd si teneatur hypothetica stricte, ut iam diximus, non se extendit nisi ad conditionalem expresse; ea enim, est proprie suppositiua, ei a deas, uirtualiter reducuntur ad conditionales, ut causalis & rationalis. Nam in causali prima propositio est antecedens, secunda autem consequens, ut hic. Quia sol est super terram, dies est. In rationali similiter, ut hic, Sortes est rationale, ergo est homo. Si autem sumatur secundū usum famosum, sub se continet conditionalem copulatiuam & disiunctiuam, & in his tribus speciebus concordant cōmuniter antiqui & solenniores Logici. Quod dico, quoniam ex aliquibus modernis, non habetur determinatus nume-

rtis harum specierum. Nam aliqui ponunt quinq;, illis tribus addentes duas, f. causalem, & teporalem, ut hic, quando Sortes legit, Plato dormit. Quia Sortes legit, Plato addiscit, aliqui plures. Sed ne te inuoluam, nolo singulas recitare. Sufficit tibi quòd quæcunque aliæ assignantur, non sunt uerè hypotheticæ, sed similitudinariæ, præter eas, quæ ad conditionales reducuntur, ut causalis, & rationalis. Reliquæ autem ut localis, & temporalis, & similitudinaria, & comparatiua, non possunt dici hypotheticæ, nisi quia in eis continentur duæ orationes coniunctæ per aliquam notam coniunctiuam, siue sit aduerbiū, siue coniunctio, ut patet ĩ istis. Sortes dormit, ubi Plato comedit, ego dormio, quādo tu uigilas. Sicut Sortes interrogatur, sic respondet, tam bonus est Sortes, quàm bonus est Plato. Unde omnes istæ dicuntur esse categoricæ distinctæ. nec hypotheticæ sunt, nisi per quandā similitudinē, eò quòd una nō supponitur alteri per modū necessariæ cōsequētiæ, sicut se habent conditionales, & reducibiles ad eas, ut causalis, & rationalis. Sufficit igitur tractare in primis de uerè hypothetica, quæ dicitur conditionalis. Deinde de copulatiua, & disiunctiua, quæ secundum uniuersalem modum loquendi dicuntur hypotheticæ.

Quantum ad conditionalem tria agenda sunt. Primò, quid sit. Secundò quotuplex sit. Tertio, quid requiritur ad eius ueritatem & falsitatem.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic definitur, Conditionalis est propositio hypothetica, in qua coniunguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem, si ex quibus categoricis prima dicitur antecedens, secunda autem consequens.

Primò dicitur propositio hypothetica, quæ est ut genus secundum modum famosum loquendi ad conditionalem, & copulatiuam, & disiunctiuam.

Secundò dicitur in qua coniunguntur plures categoricæ, quod est intelligendum formaliter, ut hic: Si tu curris, tu moueris. Vel uirtualiter, ut quando coniunguntur duæ orationes habentes modum categoricarum, ut hic; Si uenisses ad me saluassem te.

Tertio dicitur per hanc cōiunctionem ſi,ut ex hoc differat a copulatiua, in qua partes coniunguntur per hanc notam, Et. Et a diſiunctiua,in qua coniunguntur per,Vel.

Quarto dicitur,ex quibus prima dicitur antecedens,ſecunda autem cōſequens. Nā omnis conditionalis eſt conſequentia. In omni autem conſequentia,propoſitio prima dicitur antecedens, ſecunda autem conſequens, quoniam ordine illationis ſequitur ad primam. Nam hæc propoſitio. Sortes eſt animal, ſequitur ad iſtam antecedentem: Sortes eſt homo. Nam bene & neceſſariè ſequitur. ſi Sortes eſt homo. Sortes eſt animal. Conſtat igitur,quid ſit conditionalis. Et aduerte, quòd propter ordinem neceſſarium, quem cognoſcimus inter orationes cōponentes conditionalem reducimus ad eam propoſitionem cauſalem,& rationalem. Exēplum primi. Quia ſol eſt in Cancro,dies longi ſunt. Exemplum ſecundi,Tu curris,ergo tu moueris.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd cōditionalis poteſt fieri affirmatiuè,& negatiuè. Affirmatiuè quidē,quando nota cōditionis affirmatur, ut hic. Si tu es homo,tu es riſibilis. Negatiue autem,quādo ipſa nota negatur,ut hic, Non ſi tu es homo,tu es lapis. Vnde aduerte, quòd ſicut affirmatio & negatio copulæ uerbalis, facit categoricam affirmatiuam ,& negatiuam, ſic affirmatio & negatio notæ conditionis facit conditionalem affir.& nega.

Negatiuà autem fit tribus modis. Primo, quando negatio præponitur immediate ipſi notæ,ſed non toti cōditionali ,ut hic, Tu es homo,non ſi tu es aſinus. Secundo,quādo negatio præponitur toti conditionali, ſed non immediate ipſi notæ,ut,hic,Non tu es homo ſi tu es aſinus. Tertio,qn̄ negatio præponitur toti conditionali,& immediate ipſi notæ:ut hic, Non ſi tu es homo,tu es aſinus; & hic eſt modus ordinarius formandi conditionalem negatiuam. Affirmatiua uero regulariter fit uno modo, quando ſcilicet nota conditionis præponitur toti conditionali: ut hic, Si tu es albus, tu es coloratus.

Quantum ad tertium aduerte, quòd ueritas conditionalis dupliciter manifeſtatur: Primò ſic, Ad ueritatem

eius requiritur, quòd antecedens non posit esse uerum si ne consequente, id est, quòd si ponis antecedens, ponas consequens: ut hæc est uera: Si tu curris, tu moueris. Nā non potes ponere antecedens quin adsit consequens. Impossibile est enim te currere, si ponis te non moueri. Secundò sic. Ad ueritatem cōditionalis requiritur, quòd oppositum consequentis repugnet antecedenti, ita quòd nō possunt stare simul antecedens, & oppositum consequentis. Verbi gratia, hæc est uera. Si tu es homo, tu es animal. Nam te esse hominem, & te non esse animal, quod est oppositum consequentis, non se compatiuntur, nam ex opposito infertur oppositum. Sicut enim sequitur: Tu es homo, ergo tu es animal, sic ex opposito sequitur: Tu non es animal, ergo tu non es homo. Et aduerte, quòd isti duo modi, quibus manifestatur ueritas conditionalis, tendunt in idem, quo ad sensum. Nam ideò antecedens non potest stare sine consequente in uera conditionali, quia oppositum consequentis repugnat antecedenti. Et ratio dictorum est, quia conditionalis est consequentia: ut declarabitur in trac. de consequentijs. Quæ ergo requiruntur & sufficiunt ad ueram consequentiam, requiruntur & sufficiunt ad ueram conditionalem. Ad ueram autem consequentiam, ut tibi declarabitur in principio trac. de consequentijs, oportet quòd oppositum cōsequentis repugnet antecedenti; ideo hæc est uera, Tu es homo, ergo tu es animal: Nam hæc duo repugnant, Tu es homo, & tu nō es animal. Hæc autem est falsa. Tu es homo, ergo tu es Papa. Stat enim quòd tu non sis Papa, & tamen quòd sis homo. Cum igitur uera conditionalis sit consequentia uera, eadem requiruntur & sufficiunt in utraque.

Falsitas autem conditionalis modis oppositis manifestatur. Primó sic, ad falsitatē cōditionalis requiritur quòd antecedens possit esse uerū sine consequente, id est, quòd stet antecedens etiā q remoueatur consequens, & ponatur eius oppositū, Verbi gratia, hæc est falsa, Si tu es homo, tu es iustus, stat. n. q tu sis homo, & non sis iustus. Secūdo sic, & redit in idem, quo ad sensum. Ad falsitatē cōditionalis requiritur & sufficit, quòd oppositum consequentis non

repugnet antecedenti. Vnde hæc est falsa, Si tu es homo, tu sedes. Nam hæc duo non repugnant, tu es homo, & tu non sedes, & ratio quidam horum est, quia ut diximus cõditionalis est consequentia. Ad consequentiam autem falsam, ut uidebis in tracta. consequentiarũ, in principio, sufficit, quòd oppositum consequẽtis stet cum antecedente. Constat igitur quid requiratur & sufficiat ad ueritatem, & falsitatem conditionalis. Quot modi autem arguendi, tam boni, quàm mali trahantur a conditionali, manifestabitur tibi in tractatu de consequentiis, ubi de hoc particulariter tractabimus. Pro nunc ut nouitius sustine.

Ex omnibus prædictis sequuntur ex cõi sententia Logicorum duo corollaria. Quorum primum est, quòd non oportet in specie considerare de possibilitate, & impossibilitate, nec de necessitate, & contingentia conditionalis, quoniam sub uera continetur necessaria, & possibilis, sub falsa autem continetur impossibilis. Nulla uero est contingens. dicitur enim, quòd omnis uera est necessaria, ex consequenti possibilis, & omnis falsa impossibilis, ex consequenti non contingens, ut declarabitur tibi in cap. de modalibus. Vt autem scias quomodo omnis uera est necessaria, aduerte, quòd non est necessaria, quia scilicet antecedens sit necessarium, & consequens similiter, ut hic. Si homo est animal, est animatus. Nam potest antecedens esse possibile, & consequens similiter, & esse contingens, & consequens similiter, & antecedens impossibile, & consequens similiter, & tamen conditionalis erit uera, & necessaria. Exemplum primi, Si sortes est iustus, delectatur iustitia. Exemplum secundi, Si Sortes sedet, quiescit. Exẽplum tertii, Si Sortes est asinus, est rudibilis. Omnes istæ sunt ueræ, quia non stat antecedens sine consequente, ut patet, & tamen nec antecedens, nec consequens sunt necessaria in se, sed dicitur necessaria ex infallibili sequela consequentis ex antecedente. Nã ex antecedente siue necessario, siue possibili, siue cõtingenti, siue impossibili necessitate illationis sequitur consequens, ut stante hoc antecedente, Tu curris, necessario sequitur, ergo tu moueris. Constat ergo, quòd in quo sensu omnis uera conditio-

tionalis est necessaria, ex consequenti est possibilis. Nam possibile altum sequitur ad necesse, sicut genus ad speciē; Quid autem sit possibile altum, declarabimus in ca. de modalibus; pro nunc sustine. Quomodo autem omnis falsa sit impossibilis, aduerte, quòd non dicitur impossibilis im possibilitate antecedentis, aut consequentis. Stat enim antecedens, & consequens esse impossibilia, scilicet, Sortes est asinus, & Sortes est rudibilis, & tamen hæc conditionalis est uera, Si Sortes est asinus, Sortes est rudibilis. Dicitur igitur omnis falsa impossibilis, quoniam cum omnis vera sit necessaria, modo quo oppositum est, & falsā opponatur ueræ, oportet ipsam esse impossibilem: quoniam si dantur duo oppposita, puta Sortem esse asinum, & Sortem esse hominem, si unum est necessarium, puta Sortem esse hominem, alterum est impossibile, puta Sortem esse asinum, Nam imposibile directè opponitur ipsi necesse, ut tibi declarabitur in cap. de modalibus. Cum igitur probatum sit omnem ueram esse necessariam, & falsa opponatur ueræ. sequitur quòd si uera sit necessaria, falsa sit imposibilis, ex consequenti nulla est contingens. Nam ut dictum est, omnis uera est necessaria, omnis falsa est imposibilis.

Hinc patet ueritas illius uulgatissimi dicti; Conditionalis uera nihil ponit inesse. Nam dato, quòd conditionalis sit uera ex necessaria sequela consequentis ex antecedente, non sequitur antecedens, & consequens poni in rerum natura, puta, licet sit uerum dicere, Si tu es Papa, tu es Vicarius Dei, tamen non sequitur de facto, te esse Papam, aut uicarium Dei. Hæc de hypotetica conditionali dicta sint.

Quantum ad copulatiuā, tria agenda sunt. Primo, quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertiò, quid requiratur ad eius ueritatem, & falsitatem, & posibilitatem, et contingentiam, & imposibilitatem.

Quātum ad primum aduerte; ꝙ sic definitur, Copulatiua est propositio hypothetica, in qua plures categoricę, uel orationes habentes modum categoricarum, coniunguntur per notam copulationis, & aut sibi æquiuallenté.

Primo, dicitur propositio hypothetica &c. usque ibi, coniunguntur, quod totum intelligendum est, sicut in definitione conditionalis.

Secundo, dicitur per notā copulationis, & ut in hoc distinguatur a conditionali, & disiunctiua, in quarum altera coniuguntur plures categoricæ, per Si, & in altera per Vel. Itē ut distinguatur a categorica de subiecto aut prædicato copulato. Pro cuius notitia aduerte, quòd nota copulationis potest teneri copulatim, & copulatiuè. Tenetur copulatim, quando mediat inter terminos, ut hic, Sortes & Plato sunt amici. copulatiue autem, quando mediat inter propositiones, ut hic, Sortes scribit, & Plato dormit. ad hoc ergo, quòd notā copulationis constituat hypotheticam copulatiuam, oportet ut mediet inter propositiones. Tu tamen aduerte, quod nota copulationis accepta copulatim, potest teneri diuisiue, & collectiuè, Si diuisiuè, categorica de extremo copulato æquipollet uni cōpulatiuæ ueræ, quia potest resolui in duas categoricas coniunctas per &, ut hic; Sortes & Plato currūt, ergo Sortes currit, & Plato currit. Si collectiuè, non potest æquipollere uni copulatiuæ ueræ, & resoluitur, utraque categorica erit falsa, ut hic, Sortes & Plato trahunt nauē; supposito, quòd neuter per seipsam sufficiat, sed ambo simul, & non aliter sufficiant.

Quartò dicitur, & sibi æquiualentem, quoniam non solum ly & sed etiam ly que, & ly, atque constituunt copulatiuam, æquipollent enim apud Grammaticum & Logicum. Constat igitur quid sit copulatiua.

Quantum ad secundum aduerte, quòd copulatiua diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, & utraque diuiditur in ueram, & falsam. Item diuiditur copulatiua in necessariam, & impossibilem, impossibilem, & cōtingentem, & de omnibus in specie sic accipe.

Copulatiua affirmatiua est, in qua nota copulationis affirmatur, ut hic, Sortes currit, & Plato disputat.

Negatiua est, in qua nota copulationis negatur, ut hic: Non Sortes currit, & Plato disputat. Tu tamen aduerte, ꝙ negatiua fit duobus modis Primo. quādo præponitur

toti copulatiuæ, ut hic, Non tu curris, & comedis. & hic est modus famosus & consuetus. Secundo, ponitur post primam categoricam sed ante copulam, ut hic. Tu curris non & tu comedis, sed iste modus non est in usu ideo standum est in primo.

Copulatiua affirmatiua uera est illa, quæ requirit utranque partem principalem ueram, ita quòd non sufficit unã esse ueram, ut hic, Sortes est homo, & Sortes est risibilis. Hæc autem non est uera, Sortes est homo, & Plato est asinus, quoniam secunda pars non est uera, & ratio huius est. Quia sicut totum essentiale se habet ad existentiam, sic copulatiua affirmatiua uera ad ueritatem. Sed ad existentiã totius essentialis oportet omnes suas partes esse, quod si una deficit, desinit esse totum, utpote de homine, cuius partes essentiales sunt anima & corpus unitæ, ergo ad ueritatem copulatiuæ affirmatiuæ ueræ, requiritur utranque partem principalem esse ueram, & si una deest, non permanet uera.

Sed aduerte, quòd dicitur copulatiua affirmatiua uera, ad differentiam negatiuæ ueræ, ad cuius ueritatẽ sufficit unã partẽ esse ueram. Nã hæc est uera, Non tu es hõ, & tu es asinus. Et quòd sit uera probatur sic, Sua affirmatiua est falsa, scilicet, Tu es homo, & tu es asinus, ergo negatiua est uera, quoniã sunt duæ copulatiuæ singulares cõtradictoriæ. Contradictoriarum autem oportet alteram esse ueram, & alteram falsam, ut docuimus in cap. præcedenti.

Copulatiua affirmatiua falsa est illa, cuius utraq; pars principalis, uel saltem altera est falsa, ut hic, Sortes est asinus est, & est rudibilis. Vtraque pars est falsa, & hic, Sortes est homo, & est asinus.

Sed dices, propter quid ad ueritatem copulatiuæ affirmatiuæ, oportet utranq; partem esse ueram, ad falsitatem autem sufficit unam esse falsam? Respondetur, quia plura requiruntur ad construendum quàm destruendum. Nã, ad hoc, quòd homo sit sanus, oportet omnes humores esse adæquatos, ad hoc autem quòd ægrotet, sufficit unum inadæquari. affirmatiua autem uera. est sicut totum constructum, negatiua autem ut destructum. & ideo ad eius

sit. Secundò quotuplex sit. Tertiò, quid requiritur ad ueritatem eius & falsitatem, & necessitatem, & impossibilitatem, & possibilitatem & contingentiam.

Quantum ad primum, sic definitur, hypothetica disiunctiua est propositio, in qua coniunguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem, uel aut sibi cõsimilem, ut Sortes est homo, uel est asinus.

Primò dicitur propositio in qua &c. quod intelligendum est, sicut in aliis definitionibus datis de conditionali & copulatiua.

Secundò dicitur, per hanc coniunctionem uel, ad differentiam conditionalis, cuius nota coniunctionis est si, & copulatiuæ, cuius nota coniunctionis est, &.

Tertio dicitur, aut sibi consimilem, quoniã nota disiunctionis apud Grammaticos non solum est uel, sed aut, & si quid aliud æquipollet.

Sed hic dubium, quia non uidetur ly uel, coniungere categoricas, sed potius disiungere, alıter deberet dici propositio hypothetica coniunctiua, & non disiunctiua. Præterea, quòd non coniungat, sed disiungat, signum sumitur ex eo, quòd uera & propria disiunctiua sit de partibus impossibilibus, ut hic, uel tu es sanus uel tu es æger. Vel tu es cæcus, uel tu es uidens. Quòd si fiat de partibus cõpossibilibus, nõ est propria, ut hic, Tu es hõ, uel tu sedes, ergo &c.

Ad hoc respondetur communi sẽtẽtia, quòd inter coniunctiones, quædam coniungunt sensum & terminos, siue propositiones, quales sunt coniunctiones conditionales & rationales, & causales, & copulatiuæ, & istæ constituunt primam & secundam speciem hypotheticæ. Quædam autem coniungunt solum uoces aut terminos, aut propositiones, sed disiungunt sensum ac significatum, & tales sunt ly, uel, aut, &c. Obiectio quidem concludit, quo ad significatum, nõ autem quo ad uoces, aut uel propositiones, &c. Et aduerte quòd dico, quo ad uoces & terminos, ut includam disiunctiuam in uoce in mente in scripto.

Aduerte etiam, quòd sicut diximus notam copulationis teneri aliquando copulatim, aliquando copulatiue, sic & coniunctio disiunctionis aliquando tenetur disiunctim,

aliquando

aliquando disiunctiue. Disiunctim quidem, quando ponitur inter prædicatum aut subiectum. Exéplum primi, Sortes est homo, uel asinus. Exemplum secundi, Sortes, uel Plato currit, & hæc dicitur categorica de extremo disiuncto, quæ aliquando potest resolui in unam disiunctiuam, ut hic, Sortes uel Plato scribit. Nam bene sequitur, Sortes scribit, uel Plato scribit, aliquando autem non, ut hic, Sortes uel Plato trahunt nauem, nō enim sequitur, quòd Sortes trahat nauem, aut Plato trahat nauem, supposito quòd neuter diuisim sufficiat. Disiunctiue autem tenetur, quando est nota inter duas propositiones categoricas, ut hic, Plato currit, aut Plato quiescit. Constat igitur tibi, quid sit hypothetica disiunctiua.

Quantum ad secundum aduerte, quòd disiunctiua diuiditur in affirmatiuam & negatiuam, in ueram & falsam, in necessariam & impossibilem, impossibilem & contingentem. Exemplum de affirmatiua, tu es homo uel asinus. De negatiua. Non tu es homo uel asinus. De uera, tu curris uel quiescis. De falsa, tu es asinus, uel rudibilis. De necessaria, Deus est, uel Sortes mouetur. De possibili, Sortes est asinus, uel tu es Papa. De impossibili, uel Deus nō est, uel tu asinus. De contingentia, Antichristus est albus, uel tu curris. Verū non sufficiunt & exēplaria, sed de singulis in specie agendū est, ut dicemus in immediatè sequētibus.

Quantum igitur ad tertium aduerte, quòd disiunctiua affirmatiua est illa, in qua nota disiunctionis affirmatur, ut tu es homo, uel tu es asinus.

Negatiua est illa, in qua nota disiunctionis negatur, negatur autem, si cadit negatio super illam, ut hic, Nō tu es homo, uel tu es asinus, potest autem cadere dupliciter super illam. Primò quando præponitur toti disiunctiuæ, ut hic, Non tu es homo, uel tu es asinus. Secundò, quando postponitur primæ categoricæ, sed præcedit notam disiunctionis, ut hic, Sortes est asinus, non uel est hō. Sed primus modus est ordinarius & clarior, ideo sequere illū.

Vera est illa, cuius una pars est uera, & alia falsa, ut Sortes est homo, uel est asinus, & hæc est propria. Nam cum nota disiunctionis habeat disiungere significatum, & con-

iungere propositiones siue uoces, aut terminos, si utraq; pars esset uera, non disiungeret significatum, ut patet hic, Vel tu es homo, uel tu es risibilis, æquipollet enim copulatiuæ ueræ, scilicet tu es, & tu es risibilis, & ideo tenendũ est, quòd ad ueram & propriam disiunctiuam, oportet partem unam esse ueram, & aliam falsam. Si autem utraque sit uera erit disiunctiua uera, quo ad modum pronuntiandi, sed non propria, quo ad significatum.

Falsa est illa cuius utraque pars est falsa. Nam si una est falsa, & alia uera, iam diximus, quòd disiunctiua esset uera & propria. Vt ergo distinguatur falsa a uera, cum sit ei opposita, oportet utranque partem esse falsam. Vnde hæc est falsa, Sortes est asinus, uel habet alas.

Necessaria est illa, cuius utraque pars est necessaria, uel saltem una. Exemplum primi, Deus est, uel homo est aĩal. Exemplum secundi, Deus est, uel Sortes mouetur. Licet enim una pars, ut necessaria, & altera contingens, tamen denominatur a digniori, & ueriori, quæ est necessaria.

Posibilis est illla, cuius utraque pars est posibilis, ut Sortes est albus, uel Plato currit. Nota tamen, quòd sufficit unam partem esse posibilem, ut hic. Antichristus est, uel homo est asinus, nam ista uel est imposibilis, uel posibilis. Non imposibilis, quoniam ut dicemus, ad imposibilem oportet utranque partem esse imposibilem, ergo est posibilis.

Contingens est illa, cuius utraque pars est contingens, ut, Sortes est albus, uel ipse scribit, & ad cognoscendum disiunctiuam contingentem datur hæc regula. Si copulatiua facta de partibus oppositis disiunctiue est contingens, disiunctiua est contingẽs, Verbi gra. Hæc est contingens, tu curris, uel tu non moueris. sumatur oppositum de ly, tu curris, scilicet, tu non curris, & oppositum de ly, tu non moueris, scilicet tu moueris, & formetur hæc copulatiua, Tu non curris, & tu moueris. Patet, quòd est contingens, quoniam contingit te non currere, & tamen moueri, ut quando simpliciter ambulas, ergo & hæc disiunctiua est contingens. Tu curris, uel non moueris. Hæc de disiunctiua dicta sint, & per consequens de omnibus

mnibus speciebus famosis propositiõis hypotheticæ. Quo modo autem, & quot modis liceat arguere a disiunctiua, manifestabitur tibi in tract. de consequentijs.

De propositione categorica modali. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de propositione modali categorica: & hic sex agenda sunt. Primò, in quo distinguitur categorica modalis à simplici categorica. Secundò, per quos & quot modos sit apud Logicum uera & propria propositio modalis. Tertiò, quid sit. Quartò, quot sunt, Quintò, quomodo sumuntur in eis quatuor genera oppositionum. Sextò, declarabitur hæc distinctio famosa. Modalium alia est de sensu diuiso, alia de sensu composito.

Quantum ad primum aduerte, quòd simplex categorica est illa, in qua simpliciter & sine limitatione aut alterius termini appositione prædicatum dicitur de subiecto, siue sit de secundo, uel de tertio adiacente. Exemplum primi, Deus est, homo est, cœlum est. Exemplum secundi, Deus est iustus, homo est animal, cœlum est incorruptibile: & huiusmodi categoricæ dicuntur de inesse, quoniam sunt de simplici inhærentia prædicati ad subiectum. Categorica modalis est illa, in qua prædicatur prædicatum de subiecto cum adiectione termini adiectiui determinantis substantiuum, uel oppositione aduerbij ad ipsum uerbum. Nam sicut adiectiuum determinat substãtiuum, sic aduerbium determinat actum uerbi. Exemplum primi, homo albus currit. Nam currere non dicitur de homine simpliciter, sed de homine sic determinato, scilicet per album. Exemplum secundi, Sortes currit ueloci-ter, currere prædicatur de Sorte, non simpliciter & qualitercunque, sed cum uelocitate. Dicitur ergo modalis a tali determinatione uel limitatione: quæ apud Logicum dicitur modus. Vnde sic definiri consueuit, Modus est adiacens rei determinatio, id est, modus est limitatio siue restrictio apposita rei, id est substantiuo, quæ limitatio fit per adiectiuum, ut homo iustus dominatur, homo fortis defensat patriam, Quotuplex ergo est adiectiuum, totuplex est modus. Adiectiuum autem est du-

plex,

plex, scilicet nominis & uerbi: Adiectiuum nominis, est omne nomen adiectiuum adiacens nomini substantiuo, ut bonus Deus, bonus homo, fortis equus, alba uestis. Adiectiuum uerbi, est aduerbium adiacens uerbo in oratione. Vt Sortes hodie uenit, Sortes bene currit.

Sed aduerte, quòd aduerbia quatuor modis modificant & determinant uerbum. Primò, gratia compositionis, id est, indicant qualiter uerbum componat prædicatum cum subiecto, utrum scilicet necessariò uel contingenter, uel possibiliter, uel uerè uel falsè. Et sic per huiusmodi aduerbia qualificatur propositio, ut dicatur necessaria uel contingens, & possibilis &c.

Secundò, modificant & determinant uerbum, gratia rei uerbi, id est significati, ut aduerbia qualitatis, ut dicendo, Sortes uelociter currit, signatur quòd cursus qui importatur per uerbum Curro, non est qualiscunque, sed uelox.

Tertiò, modificant uerbum gratia temporis, & est quando significat actum uerbi sub differētia temporis determinati, ut, Hodie legam in uespere, cras disputabo in mane.

Quartò, modificant uerbum gratia modi, ut aduerbia hortandi, ut eia aduocata nostra, adiuua nos. quædam gratia optandi, ut, Vtinam audias me, & horum quatuor modorum ratio hinc sumitur. Verbum quatuor modis consideratur. Primò, ut designat compositionem prædicati cū subiecto, propter quod dicitur copula apud Logicum, & ut sic aduerbium determinat uerbum, gratia compositionis prædicati cum subiecto. Secundo, ut significat actum suum. Et ut sic determinant uerbum aduerbia qualitatis. Quarto, ut significat cum tempore ad differentiam nominis, ut documus in tract. Secundo, & ut sic determinãt uerbum, aduerbia tēporis. Quartò, ut notat actum suum cum determinato modo, puta per modum imperantis, ut hortantis aut desiderantis, comminantis, aut miserantis, & ut sic determinant uerbum aduerbia imperandi, hortãdi, optandi, miserandi. Constat igitur quomodo differat simplex categorica a categorica modali, & quid sit modus, & quomodo adiectiuum est modus substãtiui, & aduerbium modus uerbi, & quot modis aduerbia determinant uerbū.

Quan-

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Logicum tantum isti sex modi constituunt propositionem modalē, scilicet necessariò, contingenter, possibiliter, impossibiliter, ueré & falsé, qui possunt accipi nominaliter sic, necesse, contingens, possibile, impossibile, uerum, falsum. Possunt etiam sumi aduerbialiter, ut, necessariò, contingenter, tamē sumpta nominaliter consueto modo, & propriè constituunt propositionem modalem. Cum igitur soli isti sex apud Logicum constituant propositionem modalem, omnes alii relinquendi sunt, siue sint nomina adiectiua, siue aduerbia. Sunt enim magis deseruientes Grammatico, quàm Logico. Præterea, tantum ista sex determinant verbum gratia compositionis prædicati cum subiecto, ut diximus suprà. Cum igitur ad Logicum spectet considerare de propositione, pro ut ex ea componitur syllogismus, eius est considerare quomodo isti modi cōstituunt & qualificant propositionem. Item aduerte, quòd licet uerū m, & falsum annumerentur inter istos sex modos, tamen relinquentur, quoniam oppositio & æquipollentia propositionum, quæ per eos constituuntur, fit eodem modó; sicut in categoricis de inesse, ut tibi declarabitur in cap. vi. Nostra igitur intentio uersabitur circa hos quatuor, necesse, contingens, possibile, impossibile.

Quantum ad tertium aduerte, quòd sic definitur: Propositio modalis est propositio categorica, quæ propriè & usitatè modificatur aliquo istorum quatuor modorū, qui sunt necesse, contingens, possibile, impossibile, ut Sortem currere est contingens, uel Sortes currit contingenter.

Primò dicitur, quòd est propositio categorica, quoniā habet subiectum, prædicatum, & copulam tanquàm partes principales sui. Quòd patet, quando fit per modum sumptum aduerbialiter, ut, Sortes est homo necessariò. Nam Sortes est subiectum, homo prædicatum, copula est: necessariò autem, neque subiectum neque prædicatum, neque copula, sed modus signans hanc esse necessariam, Sortes est homo. Idem patet, si fiat per modum sumptum nominaliter, ut hic, Sortem currere est contingens. Nam infinitiua oratio est subiectum, contingens prædicatum;

est, copula.

Secundò dicitur, quæ propriè, & usitate fit aliquo isto rum quatuor modorum, ad differentiam earum, quæ fiũt per hos modos uerum & falsum, & ad differẽtiam earum, quæ fiunt per hos modos, per se & per accidens, ut hic, Homo est animal per se, Sortes currit per accidens. Nam licet prima æquipolleat modali de necesse, & secunda mo dali de contingenti, tamen sunt formaliter modales. Et quidem quòd æquipolleãt patet hinc, si homo est animal per se, ergo necesse est ipsum esse animal, si Sortes currit per accidens, ergo contingens est ipsum currere. De illis autem quæ fiunt per hos modos, uerum & falsum, non est curandum, quoniam relinquendi sunt ratione suprà dicta.

Quãtum ad quartum aduerte, quòd si isti quatuor mo di sumantur nominaliter, quilibet eorum facit quatuor propositiones modales, & sic in summa fient quater quatuor. i. sexdecim. Pro cuius notitia aduerte tria. Primò, quòd omnis modalis facta per modum nominaliter sumptum, constat ex dicto & modo. Modus quidem tibi iam manifestus est, ut necesse, possibile, contingens, impossibi le. Dictum autem, est oratio infinitiua. Verbi gratia, Sortem currere est contingens, ly Sortem currere, est dictum ly contingens, est modus. Secundò aduertẽ, quòd licet di ctum possit subijci, id est poni pro subiecto, & modus præ dicari, id est poni pro prædicato, & etiam econuersò: ut patet hic, Sortem currere est contingens, Contingens est Sortem currere, tam ordinariè modus debet prædicari, & dictum subiici, dummodo fiat modalis de sensu composito. Nam sicut se habet copula in categorica de inesse, sic modus in categorica modali. Constat autem, quòd in illa se tenet copula à parte prædicati. Vnde Aristoteles in primo Peri hermenias, postquam definiuit uerbum, inquit, Et semper est eorum, quæ de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet se tenere a parte prædicati. Dixi dummodo fiat modalis in sensu composito: quoniam ut declarabimus, quando fit in sensu diuiso, me lius est, ut mediet inter partes dicti, ut hic album possibi-

le est esse nigrum.

Tertiò aduerte, quòd quilibet modus pôt facere quatuor propositiones, quarum prima erit affirmatiua de dicto & de modo, ut, Sortem currere est contingens, Secunda erit negatiua tantum de dicto, ut, Sortem non currere est contingens, Tertia erit negatiua tantum de modo: ut, Sortem currere non est contingens. Quarta erit negatiua de dicto, & de modo, ut Sortem non currere nõ est contingens, eodem modo formabis quatuor de possibili, & quatuor de necesse, & quatuor de impossibili, & & sic omnes simul sumptæ erunt.

Sed dices, si dictum debet subijci, & modus prædicari, quare Aristoteles in libro secundo Peri hermenias sic situat modales, quòd modus semper subijcitur, & dictum prædicatur? Sic enim ordinat eas; Possibile est Sortẽ currere, possibile est Sortem non currere &c.

Respondetur, quòd secundum uerum ordinem debet modus prædicari ratione iam dicta. Aristoteles autem in ij. Peri hermenias, non tantum attendit ad uerum ordinẽ, quantum ad declarandum oppositiones inter modales. Oppositio autem clarius & citius deprehenditur, si modus subijciatur. Nam fit oppositio per negationem additam modo & non dicto, ut istæ duæ, Possibile est Sortem currere. Nam possibile est Sortem currere, opponuntur. Hac igitur de causa Arist. situat modum in subiecto, & dictum in prædicato.

Quantum ad quintum aduerte, quòd sic in categoricas de inesse quædam sunt contrariæ, quædam subalternæ, quædam contradictoriæ, quædam subalternæ: sic & in modalibus, sed ualdè differenter. Nam in categoricis fit oppositio propter signa uniuersalia, & particularia apposita subiectis, & propter negationem. Verbi gratia, ratione ly omnis, & ratione ly nullus, istæ duæ sunt contrariæ, Omnis homo currit, Nullus homo currit. Sed in modalibus non fit oppositio per signa, sed per modos qui correspondent signis. Vnde aduerte, quòd possibile, & contingens correspondent ly quidam, & possibile non, & contingens non, correspondent ly quidam non. Propter quod sicut

istæ

istæ sunt duæ particulares subcontrariæ de inesse: Quidam homo currit, Quidam homo non currit; sic istæ sunt duæ particul. subcontrariæ modales. Possibile est Sortem currere, possibile est Sortem non currere. Necesse uero, correspondet omni, & impossibile nulli. Vnde sicut in illis de inesse, istæ duæ sunt contrariæ, Omnis homo est albus, & nullus homo est albus, Sic in modalibus istæ duæ sunt contrariæ, Necesse est hominem currere. impossibile est hominem currere. Habitis subcontrariis, & contrariis modalibus facile est habere contradictorias, & subalternas. Nam sicut in illis de inesse istæ sunt contradictoriæ, Omnis homo currit, Quidã homo non currit; Nullus homo currit, quidam homo currit, sic in modalibus istæ contradicunt; sortem non currere non est possibile. Sortem non currere est possibile, sortem currere non est possibile. sortẽ currere est possibile. Et sic in illis de inesse istæ sunt subalternæ. Omnis homo currit, Quidam homo currit, Nullus homo currit, Quidam homo non currit, sic in modalibus, istæ sunt subalternæ, sortem non currere, non est possibile, sortem currere est possibile, sortem currere non est possibile. sortẽ non currere est possibile.

sed dices, ista assignatio contradictoriarum, & subalternarum uidetur discordare ab immediate supradictis. Nam assignatæ sunt contrariæ per propositionem de necesse esse, & per propositionẽ de impossibile esse, ergo & contradictoriæ assignandæ sunt per easdem, ut scilicet dicatur, quod propositio de necesse esse, & propositio de possibile nõ esse, contradicunt. similiter propositio de impossibile esse, & de possibile esse contradicunt, eodem modo assignandæ sunt subalternæ. Hic autem quatuor genera oppositionum assignata sunt solum secundum quatuor propositiones de possibili, ut patet, ergo assignatio ista discordat a supradicta.

Respondetur, licet discordet in terminis, non tamen in sensu. Nam totã negatiua de possibili æquipollet toti affirmatiuæ de necesse, ut si non est possibile sortem non currere, necesse est ipsum currere. Negatiua autem de modo æquipollet toti affirmatiuæ de impossibili. nã sor-

H tem

Hæc de quatuor gñibus oppositio.i modalibus dicta sint.

Quantum ad sextum aduerte, quòd apud Logicos, & in doctrina Peripatetica, Modalis est duplex. Vna in quatuor de sensu composito, altera de sensu diuiso, differunt autem primo in modali de sensu cõposito. Modus aut preponitur, aut postponitur toti dicto, ut hic, Albũ esse nigrũ est possibile, uel sic: Posibile est albũ esse nigrũ. & ut appareat eius ueritas uel falsitas, debet resolui oratio ĩfinitiua in indicatiuã sic, Hæc propositio est possibil s, albũ est nigrũ, & sic statim apparet, ꝙ est falsa quoniã opposita essent in eodẽ, s. albedo, & nigredo; in modali aũt de sensu diuiso. Modus nec præponitur nec postponitur dicto; sed mediat inter partes dicti, ut hic, Albũ possi. est esse nigrum; & sic exponitur, Res, quę est alba, põt fieri nigra, uel denigrari, & sic est uera; nam res, quæ hodie est alba, potest amittere albedinem, & recipere nigredinem. Secundo differũt, quia modalis de sensu composito debet tota sine discontinuitate proferri, ut scilicet non fiat pausa inter partes dicti, nec inter dictũ, & modum, sed continuetur prolatio sic, Album esse nigrum est possibile. Ea autem quæ est de sensu diuiso, proferri debet cum discontinuatione, ut scilicet proferatur subiectum dicti, & in eo fiat punctum, deinde proferatur modus cum copula, & reliquo dicti, ut hic, Album possibile est esse nigrum; Tertio differunt, quoniã in ea de sensu composito, subiectum dicti stat pro re, & pro forma sibi inhærente, idest, ut est sub forma, a qua denominatur, puta in ista. Album esse nigrum est possibile, stat ly album, pro re, ut in se habet albedinem. In sensu autem diuiso stat solum pro re, ut potest esse sua forma, puta in ista, Album potest esse nigrum, ly album, stat pro re, non inquantum est alba, sed pro re in se considerata, quæ potest esse sub albedine, & nigredine, non simul, sed diuisim. Quarto differũt, quia omnes modales factæ de dicto, cuius subiectum, & prædicatum denominatur a formis oppositis, ut hic, Calidum esse frigidum est possibile, in sensu composito sunt falsæ, quoniam impossibile est oppositas formas inesse eidem cõiunctim. In sensu autem diuiso sunt ueræ, quoniã non inconueniẽt eidem inesse oppositas

formas diuisim, siue successiuè. Si autem fiant de non oppositis in utroq; sensu possunt esse ueræ. Nam sumpta re frigida, puta niue;, si formetur talis conditionalis in sensu composito, frigidum esse albū est possibile, est uera; quoniam non repugnat rei frigidæ, ut est sub frigiditate esse albam simul, ut patet de niue, & multis lapidibus, si etiam formetur in sensu diuiso erit uera, sic dicēdo, frigidū possibile est esse album, quoniam non repugnat rei potenti esse frigidam, post frigiditatem recipere albedinem. Vnde solas modales factas de oppositis formis oportet distinguere per sensum compositum, & diuisum, quoniā in uno sunt ueræ, in alio falsæ. Factas autem de non oppositis, nō oportet sic distinguere, quoniam utraq; potest esse uera. Hæc pro nunc sufficiant, ne tu iuuenis cōfundaris. Hęc de præsenti capite dicta sunt.

De æquipollentiis categoricarum oppositarum de inesse. CAP. V.

In capite quinto, agendum est de æquipollentiis categoricarum de inesse & modalium. Ordo enim doctrinæ requirit, ut postquam de earum oppositionibus pertractauimus, nunc de earum æquipollentiis consideremus, & prius quidem de æquipollentiis categoricarum de inesse, quoniam sunt priores modalibus, utpote simpliciores. Igitur in præsenti cap. de æquipollētiis categoricarum de inesse tria agenda sunt. Primò, quid sit æquipollentia propositionum, de qua hic intendimus. Secundò, quot regulis sufficienter fit, & de singulis regulis in specie pertractandum est. Tertiò, soluetur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic describitur apud Logicum; Aequipollentia, est æquiualentia duarum propositionum in significato, sitarum in figura oppositionum, per aduentum negationis facta, ita quòd ab una ad alteram est bona consequentia.

Primò dicitur æquipollentia, quoniā est genus, & quid magis commune. Omnis enim æquipollētia propositionum, est æquiualentia, sed non omnis æquiualentia est in propositionibus; est etenim in terminis incomplexis, ut duo synonyma æquiualent in significato. Est etiam in

rebus commutabilibus quo ad pretium, aliter in emptio ne & uenditione non seruaretur æqualitas & iustitia, est & in bonitatibus rerum unde solemus dicere, hanc medicinam æquiualere illi.

Secundò dicitur, duarum propositionum in significato, ut excludamus propositiones factas de terminis æquiuocis, quæ licet conueniant in uoce, non tamen in significato, ut hic, Omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertiò dicitur situatum in figura propositionum, ad differentiam aliquarum propositionum quæ æquiualent in significato, ut istæ duæ, Tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo, & tamen nõ dicuntur propriè æquipollere, quoniam æquipollentia de qua hic intendimus, est tantum inter propositiones alicuius quantitatis, quæ participant utroque termino eodem ordine. Cõstat autem hanc, tantum homo est rationalis, non esse formaliter alicuius quantitatis, nec est eiusdem subiecti, & prædicati cum ista, Omne rationale est homo, ut patet.

Quartò dicitur facta per notam negationis, quoniam ut declarabitur ex eo solo, quòd negatio præponitur, & postponitur, aut præponitur, & postponitur, duæ propositiones oppositæ, æquipollent. Verbi gratia. Istæ duæ contradicunt, Nullus homo currit, Quidam homo currit. Si ly nullus, præponitur non, ut non nullus homo currit, æquipollet isti, Quidã homo currit. Nam bene sequitur, Non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quintò dicitur ita, quòd ab una ad alteram ualet consequentia: quoniam cum declaratum fuerit duas propositiones æquiualere in significato, una sequitur ad alterã, & econuersò. Nam bene sequitur, Non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, & econuersò, & hæc ultima particula opponitur, ut scias quantum tibi proderit scientia æquipollentiarum in arguendo & respondendo. Constat igitur, quid sit æquipollentia propositionum categoricarum de inesse, de qua nunc intendimus.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Logici in tribus regulis comprehendunt æquipollentias omnium propositionum oppositarum in figura, quarum quædam sunt

contrariæ, quædam subcontrariæ, quædam contradictoriæ, quædam subalternæ. & aduerte, quòd per regulas sequentes intendimus æquipollentiam fieri prædictarum propositionum, quo ad qualitatem, & quantitatem, & ueritatem, & falsitatem earum.

Prima igitur regula est hæc. Negatio præposita signo uniuersali, uel particulari, facit æquipollere contradictorias, ut, Non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regulæ aduerte tria.

Primò, quòd Logici conuenienter incipiunt æquipollentias in contradictoriis, quoniam maximè opponuntur. Opponuntur enim in omni materia, quo ad qualitatem, & quantitatem, & ueritatem, & falsitatem, ut docuimus supra in cap. secundo huius tractatus. Contrariæ uerò in nulla materia opponuntur, quo ad quantitatem. Nec quo ad ueritatem, & falsitatem, nisi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti, ut docuimus in eodem cap. sunt simul falsæ. Subalternæ autem non opponuntur in qualitate, sed quantitate, nec in ueritate, & falsitate, possunt enim esse simul ueræ: ut docuimus, in eodē cap. Subcontrariæ uero minime opponuntur, & tñ non possumus dare regulam, per quam æqupolleant.

Secundo aduerte ad hoc, quod negatio aduenjens faciat propositionum oppositarum æquipollētiam, oportet, ꝙ sit negatio negans. Pro cuius notitia aduerte, quòd in doctrina Peripatetica inuenimus triplicem negationem, scilicet negantem, infinitātem, & priuantem. Negans est illa, quæ quicquid post se inuenit, destruit, & suū oppositum inducit. Vnde si inuenit propositionem uniuersalē, facit eā particularē, & si affirmatiuā facit eā negatiuā, & ecō uerso, & si uerā facit eam falsam, & econuersò, & hoc maxime uerificatur in contradictoriis quorum unum est uerum in omni materia, & alterū falsum. Vnde negatio præposita, facit æquipollere duas contradictorias in qualitate, quantitate, ueritate, & falsitate. Negatio infinitans est illa, quæ apposita termino finito, facit ipsum infinitum, id est indeterminatum in significato. Quid autem sit ter

minu

minus infinitus,& terminus finitus,& quæ eorum significata, iam docuimus in tract. secundo in diuisione septima terminorum. Negatio priuans, est negatio habitus, aut formæ, aut qualitatis perficientis subiectum, relicta tamen aptitudine in subiecto, & sic omnis priuatio, ut cæcitas, tenebra, mors ignorantia &c. dicitur negatio priuans. Negatio infinitans,& priuans, pro nunc relinquantur, donec pertractabimus de consequentiis. Nam æquipollentiis propositionum, quibus nunc intendimus, sufficienter deseruit negatio negans, De ea igitur ut facit æquipollere contradictorias, data est præposita regula.

Tertio aduerte, quod ideò negatio negans præposita toti subiecto,& signo contradictoriarū, facit eas æquipollere, quia ut diximus quicquid post se inuenit, destruit, & eius oppositū inducit. Inuenit autem in contradictorias discordare in qualitate, quouiā una affirmatiua, altera negatiua, ut omnis homo est albus,& quidam homo est albus. Si igitur uniuersali affirmatiuæ præponatur negatio, facit eam negatiuā, ut, non omnis homo est albus, est negatiua sicut ista, Quidam homo nō est albus,& econuerso, ergo facit eas æquipollere in qualitate. Itē inuenit eas discordes in quantitate, quoniam una est uniuersalis, altera particularis. Si igitur negatio præponatur uniuersali, facit eam particularem,& econuerso, ut, non omnis homo ēst albus, est particularis sicut ista, Quidam homo non est albus,& ecōuersò; facit ergo æquipollere contradictorias in quantitate. Item inuenit eas discordes in ueritate,& falsitate. Si igitur præponatur propositioni contradictoriæ falsæ, facit eam ueram. v.g. sit ista falsa, Oīs homo est albus, sit ista uera, Quidam homo non est albus, præponatur ergo nega. falsæ; ut non omnis homo est albus, destruet falsitatem, & faciet eam ueram. Vnde ista, non omnis homo est albus, est ita uera, sicut ista, Quidam homo non est albus. Et econuerso,& quod dixi de uniuersali affirmatiua,& partic. negatiua, intellige etiam de uniuersali nega.& partic. affir. Constat igitur ueritas primæ regulæ.

Secunda regula est ista, Negatio negās postposita signo uniuersali,& toti subiecto, facit æqpollere duas cōtrarias.

Aduerte, quòd hæc regula indiget duplici limitatione. Prima est, quòd ponatur negatio immediate ante copulam, ita, quòd exerceat uirtutem suã super copulã & totũ prædicatũ, & ponatur oĩno post signũ uniuersale, & post totũ subiectũ, ita quòd nullo modo præualet supra signum, nec supra subiectũ, quo ad mutationẽ quantitatis. Defectu cuius istæ duæ non æquipollent. Omnis non hõ est animal, Nullus homo est animal. Sed si dicatur, Omnis homo non est animal. Ergo nullus homo est animal. Vel sic, Nullus homo non est animal, Ergo omnis homo est animal.

Secunda est, fiant duæ contrariæ, quæ teneantur uniformiter, scilicet, distributiuè, & non altera collectiuè, puta uniuersalis affirmatiua, & altera distributiuè, puta uniuersalis negatiua, ut hic, Omnes apostoli Christi sunt duodecim, nulli apostoli Christi sunt duodecim, non n. istæ duæ æquipollent, Omnes apostoli Christi non sunt duodecim, ergo nulli apostoli Christi sunt duodecim nam hæc est uera, Nulli apostoli Christi sunt duodecim stat enim distributiuè, ly nulli apostoli. Hæc autem est falsa, omnes Apostoli Christi non sunt duodecim, quoniam affirmatiua est uera, scilicet, omnes apostoli Christi sunt duodecim. quoniã ly omnes apostoli, tenetur collectiuè.

Quod autẽ hæc secunda regula sit recte & sufficienter posita ratio hinc sumitur, Contrariæ uniuersaliter et in omni materia sumptæ, discordant in qualitate, & conueniunt in quantitate. In materia aũt naturali & remota non solum in qualitate, sed & in ueritate & falsitate discordãt, quoniam ut docuimus supra, non possunt esse simul ueræ, aut simul falsæ. In materia uero contingenti, non sic pugnant, quoniam ambæ possunt esse simul falsæ. Vt ergo non mutetur quantitas, ponitur post signum uniuersale, & totum subiectum, neque enim habet uim supra subiectum, neque supra signum, nisi cadat supra ipsum. Et sic non destruit uniuersalitatem contrariarum. Vt autem mutet qualitatem, ita quòd si inuenit affirmatiuam, faciat negatiuam & econuersò, ponitur ante copulam & totum prædicatum. Et sic facit uniuersalem affirmatiuam æquipollere uniuersali negatiuæ, & ecõuersò. Vnde ista, Omnis ho

mo

mo non est asinus, est negatiua uniuersalis, & æquipollet isti. Nullus homo est asinus, & ista. Nullus homo non est asinus, est affirmatiua uniuersalis, & æquipollet isti, Omnis homo est asinus. Constat ergo quomodo contrariæ æquipollent per positionem negationis post subiectum, & ante copulam ac totum prædicatum. Et sic patet ueritas secundæ regulæ.

Tertia regula est ista, negatio præposita & postposita facit æquipollere duas subalternas siue affirmatiuas, siue negatiuas. Hæc regula sic debet intelligi, negatio præposita signo uniuersali, uel particulari, tam affirmatiuo, quam negatiuo, & toti subiecto, & postposita signo ac toti subiecto, tamen ante copulam & totum prædicatum facit æquipollere subalternas, ut hic, Non omnis homo non currit, ergo quidam homo currit, & econuersò. Non nullus homo non currit, ergo quidam homo non currit, & econuersò. Ratio autem regulæ est hæc, Subalternæ conueniunt in qualitate, & discordant in quantitate, ergo sic situanda est negatio, quòd mutet quantitatem, & relinquat eandem qualitatem, ita quòd non destruat eam. Vt ergo mutetur quantitas, oportet eam præponere, sicut diximus de contradictorijs, nisi autem postponatur alia negatio, prima mutaret quantitatem & qualitatem, ita quòd uniuersalem faceret particularem, & econuersò, & affirmatiuam faceret negatiuam, & econuersò. Vt ergo impediatur uirtus negationis præpositæ, ne mutet qualitatem, postponitur alia impeditiua primæ. Vnde sicut prima per seipsam negat, adiuncta alteri, affirmat, quoniam duæ negationes affirmant.

Constat igitur quomodo tres prædictæ regulæ sufficiunt ad æquipollentias de contradictorijs & contrariis, & subalternis. Pro quarum notitia, Logici hunc uersum artificiose composuerunt.

Per contradic. post contra. præ postq; subalter.

Et sic exponitur præ. idest præposita signo, & subiecto, contradic. id est facit æquipollere contradictorias. Post id est, posita post signum & totum subiectum, contra, id est facit æquipollere contrarias. præ postquæ, id est præposita

omnibus speciebus famosis propositionis hypotheticæ. Quo modo autem, & quot modis liceat arguere a disiunctiua, manifestabitur tibi in tract. de consequentijs.

De propositione categorica modali. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de propositione modali categorica: & hic sex agenda sunt. Primò, in quo distinguitur categorica modalis à simplici categorica. Secundò, per quos & quot modos fit apud Logicum uera & propria propositio modalis. Tertiò, quid sit. Quartò, quot sunt. Quintò, quomodo sumuntur in eis quatuor genera oppositionum. Sextò, declarabitur hæc distinctio famosa. Modalium alia est de sensu diuiso, alia de sensu composito.

Quantum ad primum aduerte, quòd simplex categorica est illa, in qua simpliciter & sine limitatione aut alterius termini appositione prædicatum dicitur de subiecto, siue sit de secundo, uel de tertio adiacente. Exemplum primi, Deus est, homo est, cœlum est. Exemplum secundi, Deus est iustus, homo est animal, cœlum est incorruptibile: & huiusmodi categoricæ dicuntur de inesse, quoniam sunt de simplici inhærentia prædicati ad subiectum. Categorica modalis est illa, in qua prædicatur prædicatum de subiecto cum adiectione termini adiectiui determinantis substantiuum, uel oppositione aduerbij ad ipsum uerbum. Nam sicut adiectiuum determinat substãtiuum, sic aduerbium determinat actum uerbi. Exemplum primi, homo albus currit. Nam currere non dicitur de homine simpliciter, sed de homine sic determinato, scilicet per album. Exemplum secundi, Sortes currit uelociter, currere prædicatur de Sorte, non simpliciter & qualitercunque, sed cum uelocitate. Dicitur ergo modalis a tali determinatione uel limitatione: quæ apud Logicum dicitur modus. Vnde sic definiri consueuit, Modus est adiacens rei determinatio, id est, modus est limitatio siue restrictio apposita rei, id est substantiuo, quæ limitatio fit per adiectiuum, ut homo iustus dominatur, homo fortis defensat patriam. Quotuplex ergo est adiectiuum, totuplex est modus. Adiectiuum autem est duplex,

plex, scilicet nominis & uerbi: Adiectiuum nominis, est omne nomen adiectiuum adiacens nomini substantiuo, ut bonus Deus, bonus homo, fortis equus, alba uestis. Adiectiuum uerbi, est aduerbium adiacens uerbo in oratione. Vt. Sortes hodie uenit, Sortes bene currit.

Sed aduerte, quòd aduerbia quatuor modis modificant & determinant uerbum. Primò, gratia compositionis, id est, indicant qualiter uerbum componat prædicatum cum subiecto, utrum scilicet necessariò uel contingenter, uel possibiliter, uel uerè uel falsè. Et sic per huiusmodi aduerbia qualificatur propositio, ut dicatur necessaria uel contingens, & possibilis &c.

Secundò, modificant & determinant uerbum, gratia rei uerbi, id est significati, ut aduerbia qualitatis, ut dicendo, Sortes uelociter currit, signatur quòd cursus qui importatur per uerbum Curro, non est qualiscunque, sed uelox.

Tertiò, modificant uerbum gratia temporis, & est quando significat actum uerbi sub differẽtia temporis determinati, ut, Hodie legam in uespere, cras disputabo in mane.

Quartò, modificant uerbum gratia modi, ut aduerbia hortandi, ut eia aduocata nostra, adiuua nos: quædam gratia optandi, ut, Vtinam audias me, & horum quatuor modorum ratio hinc sumitur. Verbum quatuor modis consideratur. Primò, ut designat compositionem prædicati cũ subiecto, propter quod dicitur copula apud Logicum, & ut sic aduerbium determinat uerbum, gratia compositionis prædicati cum subiecto. Secundo, ut significat actum suum. Et ut sic determinant uerbum aduerbia qualitatis. Quarto, ut significat cum tempore ad differentiam nominis, ut documus in tract. Secundo, & ut sic determinãt uerbum, aduerbia tẽporis. Quartò, ut notat actum suum cum determinato modo, puta per modum imperantis, ut hortantis aut desiderantis, comminantis, aut miserantis, & ut sic determinant uerbum aduerbia imperandi, hortãdi, optandi, miserandi. Constat igitur quomodo differat simplex categorica a categorica modali, & quid sit modus, & quomodo adiectiuum est modus substãtiui, & aduerbium modus uerbi, & quot modis aduerbia determinant uerbũ.

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Logicum tantum isti sex modi constituunt propositionem modalē, scilicet necessariò, contingenter, possibiliter, impossibiliter, uerè & falsè; qui possunt accipi nominaliter sic, necesse, contingens, possibile, impossibile, uerum, fálsum. Possunt etiam sumi aduerbialiter, ut, necessariò, contingenter, tamē sumpta nominaliter consueto modo, & proprie constituunt propositionem modalem. Cum igitur soli isti sex apud Logicum constituant propositionem modalem, omnes alii relinquendi sunt, siue sint nomina adiectiua, siue aduerbia. Sunt enim magis deseruientes Grammatico, quàm Logico. Præterea, tantum ista sex determinant verbum gratia compositionis prædicati cum subiecto, ut diximus suprà. Cum igitur ad Logicum spectet considera re de propositione, pro ut ex ea componitur syllogismus, eius est considerare quomodo isti modi cōstituunt & qualificant propositionem. Item aduerte, quòd licet uerū m, & falsum annumerentur inter istos sex modos, tamen relinquentur, quoniam oppositio & æquipollentia propositionum, quæ per eos constituuntur, fit eodem modó; sicut in categoricis de inesse, ut tibi declarabitur in cap. vi. Nostra igitur intentio uersabitur circa hos quatuor, necesse, contingens, possibile, impossibile.

Quantum ad tertium aduerte, quòd sic definitur: Propositio modalis est propositio categorica, quæ propriè & usitatè modificatur aliquo istorum quatuor modorū, qui sunt necesse, contingens, possibile, impossibile, ut Sortem currere est contingens, uel Sortes currit contingenter.

Primò dicitur, quòd est propositio categorica, quoniā habet subiectum, prædicatum, & copulam tanquàm partes principales sui. Quòd patet, quando fit per modum sumptum aduerbialiter, ut, Sortes est homo necessariò. Nam Sortes est subiectum, homo prædicatum, copula est: necessariò autem, neque subiectum neque prædicatum, neque copula; sed modus signans hanc esse necessariam, Sortes est homo. Idem patet, si fiat per modum sumptum nominaliter, ut hic, Sortem currere est contingens. Nam infinitiua oratio est subiectum, contingens prædicatum,

est, copula.

Secundò dicitur, quæ propriè, & usitate fit aliquo isto rum quatuor modorum, ad differentiam earum, quæ fiũt per hos modos uerum & falsum, & ad differẽtiam earum, quæ fiunt per hos modos; per se & per accidens, ut hic, Homo est animal per se, Sortes currit per accidens. Nam licet prima æquipolleat modali de necesse, & secunda mo dali de contingenti, tamen sunt formaliter modales. Et quidem quòd æquipolleãt patet hinc, si homo est animal per se, ergo necesse est ipsum esse animal, si Sortes currit per accidens, ergo contingens est ipsum currere. De illis autem quæ fiunt per hos modos, uerum & falsum, non est curandum, quoniam relinquendi sunt ratione suprà dicta.

Quãtum ad quartum aduerte, quòd si isti quatuor mo di sumantur nominaliter, quilibet eorum facit quatuor propositiones modales, & sic in summa fient quater quatuor. i. sexdecim. Pro cuius notitia aduerte tria. Primò, quòd omnis modalis facta per modum nominaliter sumptum, constat ex dicto & modo. Modus quidem tibi iam manifestus est, ut necesse, possibile, contingens, impossibile. Dictum autem, est oratio infinitiua. Verbi gratia, Sortem currere est contingens, ly Sortem currere, est dictum ly contingens, est modus. Secundò aduertè, quòd licet dictum possit subijci, id est poni pro subiecto, & modus prædicari, id est poni pro prædicato, & etiam econuersò: ut patet hic, Sortem currere est contingens, Contingens est Sortem currere, tam ordinariè modus debet prædicari, & dictum subijci, dummodo fiat modalis de sensu composito. Nam sicut se habet copula in categorica de inesse, sic modus in categorica modali. Constat autem, quòd in illa se tenet copula à parte prædicati. Vnde Aristoteles in primo Peri hermenias, postquam definiuit uerbum, inquit, Et semper est eorum, quæ de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet se tenere a parte prædicati. Dixi dummodo fiat modalis in sensu composito: quoniam ut declarabimus, quando fit in sensu diuiso, me lius est, ut mediet inter partes dicti, ut hic album possibile

le eſt eſſe nigrum.

Tertiò aduerte, quòd quilibet modus põt facere quatuor propoſitiones, quarum prima erit affirmatiua de dicto & de modo, ut, Sortem currere eſt contingens, Secunda erit negatiua tantum de dicto,ut, Sortem non currere eſt contingens, Tertia erit negatiua tantum de modo: ut, Sortem currere non eſt contingens, Quarta erit negatiua de dicto,& de modo, ut Sortem non currere nõ eſt contingens, eodem modo formabis quatuor de poſsibili,& quatuor de neceſſe, & quatuor de impoſsibili, & & ſic omnes ſimul ſumptæ erunt.

Sed dices,ſi dictum debet ſubijci, & modus prædicari, quare Ariſtoteles in libro ſecundo Peri hermenias ſic ſituat modales, quòd modus ſemper ſubijcitur, & dictum prædicatur?Sic enim ordinat eas, Poſsibile eſt Sortẽ currere, poſsibile eſt Sortem non currere &c.

Reſpondetur, quòd ſecundum uerum ordinem debet modus prædicari ratione iam dicta. Ariſtoteles autem in ij.Peri hermenias, non tantum attendit ad uerum ordinẽ, quantum ad declarandum oppoſitiones inter modales. Oppoſitio autem clariùs & citius deprehenditur, ſi modus ſubijciatur. Nam fit oppoſitio per negationem additam modo & non dicto,ut iſtæ duæ, Poſsibile eſt Sortem currere. Nam poſsibile eſt Sortem currere, opponuntur. Hac igitur de cauſa Ariſt. ſituat modum in ſubiecto, & dictum in prædicato.

Quantum ad quintum aduerte,quòd ſic in categoricas de ineſſe quædam ſunt contrariæ, quædam ſubalternæ, quædam contradictoriæ,quædam ſubalternæ:ſic & in modalibus,ſed ualdè differenter. Nam in categoricis fit oppoſitio propter ſigna uniuerſalia,& particularia appoſita ſubiectis,& propter negationem. Verbi gratia, ratione ly omnis,& ratione ly nullus,iſtæ duæ ſunt contrariæ,Omnis homo currit,Nullus homo currit. Sed in modalibus non fit oppoſitio per ſigna,ſed per modos qui correſpondent ſignis. Vnde aduerte,quòd poſsibile, & contingens correſpondent ly quidam,& poſsibile non,& contingens non,correſpondent ly quidam non. Propter quod ſicut

iſtæ

istæ sunt duæ particulares subcontrariæ de inesse: Quidam homo currit, Quidam homo non currit; sic istæ sunt duæ particul. subcontrariæ modales. Possibile est Sortem currere, possibile est Sortem non currere. Necesse uero, correspondet omni, & impossibile nulli. Vnde sicut in illis de inesse, istæ duæ sunt contrariæ, Omnis homo est albus, & nullus homo est albus, Sic in modalibus istæ duæ sunt contrariæ, Necesse est hominem currere, impossibile est, hominem currere. Habitis subcontrariis, & contrariis modalibus facile est habere contradictorias, & subalternas. Nam sicut in illis de inesse istæ sunt contradictoriæ, Omnis homo currit, Quidā homo non currit; Nullus homo currit, quidam homo currit, sic in modalibus istæ contradicunt; sortem non currere non est possibile. Sortem non currere est possibile, sortem currere non est possibile. sortē currere est possibile. Et sic in illis de inesse istæ sunt subalternæ. Omnis homo currit, Quidam homo currit, Nullus homo currit, Quidam homo non currit, sic in modalibus, istæ sunt subalternæ, sortem non currere, non est possibile, sortem currere est possibile, sortem currere non est possibile, sortē non currere est possibile.

Sed dices, ista assignatio contradictoriarum, & subalternarum uidetur discordare ab immediate supradictis. Nam assignatæ sunt contrariæ per propositionem de necesse esse, & per propositionē de impossibile esse, ergo & contradictoriæ assignandæ sunt per easdem, ut scilicet dicatur, quod propositio de necesse esse, & propositio de possibile nō esse, contradicunt. similiter propositio de impossibile esse, & de possibile esse contradicunt, eodem modo assignandæ sunt subalternæ. Hic autem quatuor genera oppositionum assignata sunt solum secundum quatuor propositiones de possibili, ut patet, ergo assignatio ista discordat a supradicta.

Respondetur, licet discordet in terminis, non tamen in sensu. Nam tota negatiua de possibili æquipollet toti affirmatiuæ de necesse, ut si non est possibile sortem non currere, necesse est ipsum currere. Negatiua autem de modo æquipollet toti affirmatiuæ de impossibili. nā sor-

Hæc de quatuor gñibus oppositiõi modalibus dicta sint. Quantum ad sextum aduerte, quod apud Logicos, & in doctrina Peripatetica, Modalis est duplex. Vna in quatuor de sensu composito, altera de sensu diuiso, differunt autem primo in modali de sensu cõposito. Modus aut præponitur, aut postponitur toti dicto, ut hic, Albũ esse nigrũ est possibile, uel sic: Possibile est albũ esse nigrũ. & ut appareat eius ueritas uel falsitas, debet resolui oratio ĩfinitiua in indicatiuã sic, Hæc propositio est possibil s, albũ est nigrũ, & sic statim apparet, quod est falsa quoniã opposita essent in eodẽ, s. albedo, & nigredo; in modali aũt de sensu diuiso. Modus nec præponitur nec postponitur dicto; sed mediat inter partes dicti, ut hic, Albũ possi. est esse nigrum; & sic exponitur, Res, quę est alba; põt fieri nigra, uel denigrari, & sic est uera; nam res, quæ hodie est alba, potest amittere albedinem, & recipere nigredinem. Secundo differũt, quia modalis de sensu composito debet tota sine discontinuitate proferri, ut scilicet non fiat pausa inter partes dicti, nec inter dictũ, & modum, sed continuetur prolatio sic, Album esse nigrum est possibile. Ea autem quæ est de sensu diuiso, proferri debet cum discontinuatione, ut scilicet proferatur subiectum dicti, & in eo fiat punctum, deinde proferatur modus cum copula, & reliquo dicti, ut hic, Album possibile est esse nigrum; Tertio differunt, quoniã in ea de sensu composito, subiectum dicti stat pro re, & pro forma sibi inhærente, idest, ut est sub forma, a qua denominatur, puta in ista. Album esse nigrum est possibile, stat ly album, pro re, ut in se habet albedinem. In sensu autem diuiso stat solum pro re, ut potest esse sua forma, puta in ista, Album potest esse nigrum; ly album, stat pro re, non inquantum est alba, sed pro re in se considerata, quæ potest esse sub albedine, & nigredine, non simul, sed diuisim. Quarto differũt, quia omnes modales factæ de dicto, cuius subiectum, & prædicatum denominatur a formis oppositis, ut hic, Calidum esse frigidum est possibile, in sensu composito sunt falsæ, quoniam impossibile est oppositas formas inesse eidem cõiunctim. In sensu autem diuiso sunt ueræ, quoniã non inconuenit eidem inesse oppositas

formas diuisim, siue successiuè. Si autem fiant de non oppositis in utroq; sensu possunt esse ueræ. Nam sumpta re frigida, puta niue;, si formetur talis conditionalis in sensu composito, frigidum esse albū est possibile, est uera; quoniam non repugnat rei frigidæ, ut est sub frigiditate esse albam simul, ut patet de niue, & multis lapidibus, si etiam formetur in sensu diuiso erit uera, sic dicēdo, frigidū possibile est esse album, quoniam non repugnat rei potenti esse frigidam, post frigiditatem recipere albedinem. Vnde solas modales factas de oppositis formis oportet distinguere per sensum compositum, & diuisum, quoniā in uno sunt ueræ, in alio falsæ. Factas autem de non oppositis, nō oportet sic distinguere, quoniam utraq; potest esse uera. Hæc pro nunc sufficiant, ne tu iuuenis cōfundaris. Hęc de præsenti capite dicta sunt.

De æquipollentiis categoricarum oppositarum de inesse. CAP. V.

IN capite quinto, agendum est de æquipollentiis categoricarum de inesse & modalium. Ordo enim doctrinæ requirit, ut postquam de earum oppositionibus pertractauimus, nunc de earum æquipollentiis consideremus, & prius quidem de æquipollentiis categoricarum de inesse, quoniam sunt priores modalibus, utpote simpliciores. Igitur in præsenti cap. de æquipollētiis categoricarum de inesse tria agenda sunt. Primò, quid sit æquipollentia propositionum, de qua hic intendimus. Secundò, quot regulis sufficienter fit, & de singulis regulis in specie pertractandum est. Tertiò, soluetur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic describitur apud Logicum; Aequipollentia, est æquiualentia duarum propositionum in significato, sitarum in figura oppositionum, per aduentum negationis facta, ita quòd ab una ad alteram est bona consequentia.

Primò dicitur æquipollentia, quoniā est genus, & quid magis commune. Omnis enim æquipollētia propositionum, est æquiualentia, sed non omnis æquiualentia est in propositionibus; est etenim in terminis incomplexis, ut duo synonyma æquiualent in significato. Est etiam in

 rębu

rebus commutabilibus quo ad pretium, aliter in emptio ne & uenditione non seruaretur æqualitas & iustitia, est & in bonitatibus rerum unde solemus dicere, hanc medicinam æquiualere illi .

Secundò dicitur, duarum propositionum in significato, ut excludamus propositiones factas de terminis æquiuocis, quæ licet conueniant in uoce, non tamen in significato, ut hic, Omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertiò dicitur sitarum in figura propositionum, ad differentiam aliquarum propositionum quæ æquiualent in significato, ut istæ duæ, Tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo; & tamen nō dicuntur propriè æquipollere, quoniam æquipollentia de qua hic intendimus, est tantum inter propositiones alicuius quantitatis, quæ participant utroque termino eodem ordine. Cōstat autem hanc, tantum homo est rationalis, non esse formaliter alicuius quantitatis, nec est eiusdem subiecti, & prædicati cum ista, Omne rationale est homo, ut patet.

Quartò dicitur facta per notam negationis, quoniam ut declarabitur ex eo solo, quòd negatio præponitur, & postponitur, aut præponitur, & postponitur, duæ propositiones oppositæ, æquipollent. Verbi gratia. Istæ duæ contradicunt, Nullus homo currit, Quidam homo currit. Si ly nullus, præponitur non, ut non nullus homo currit, æquipollet isti, Quidā homo currit. Nam bene sequitur, Non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quintò dicitur ita, quòd ab una ad alteram ualet consequentia: quoniam cum declaratum fuerit duas propositiones æquiualere in significato, una sequitur ad alterā, & econuersò. Nam bene sequitur, Non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, & econuersò, & hæc ultima particula opponitur, ut scias quantum tibi proderit scientia æquipollentiarum in arguendo & respondendo. Constat igitur, quid sit æquipollentia propositionum categoricarum de inesse, de qua nunc intendimus.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Logici in tribus regulis comprehendunt æquipollentias omnium propositionum oppositarum in figura, quarum quædam sunt

contrariæ, quædam subcontrariæ, quædam contradictoriæ, quædam subalternæ. & aduerte, quòd per regulas sequentes intendimus æquipollentiam fieri prædictarum propositionum, quo ad qualitatem, & quantitatem, & ueritatem, & falsitatem earum.

Prima igitur regula est hæc. Negatio præposita signo uniuersali, uel particulari, facit æquipollere contradictorias, ut, Non omnis homo currit, ergo quidam homo currit, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regulæ aduerte tria.

Primò, quòd Logici conuenienter incipiunt æquipollentias in contradictoriis, quoniam maximè opponuntur. Opponuntur enim in omni materia, quo ad qualitatem, & quantitatem, & ueritatem, & falsitatem, ut docuimus supra in cap. secundo huius tractatus. Contrariæ uerò in nulla materia opponuntur, quo ad quantitatem: Nec quo ad ueritatem, & falsitatem, nisi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti, ut docuimus in eodem cap. sunt simul falsæ. Subalternæ autem non opponuntur in qualitate, sed quantitate, nec in ueritate, & falsitate, possunt enim esse simul ueræ: ut docuimus, in eodē cap. Subcontrariæ uero minime opponuntur, & tñ non possumus dare regulam, per quam æquipolleant.

Secundo aduerte ad hoc, quod negatio adueniens faciat propositionum oppositarum æquipollētiam, oportet, ꝙ sit negatio negans. Pro cuius notitia aduerte, quòd in doctrina Peripatetica inuenimus triplicem negationem, scilicet negantem, infinitātem, & priuantem. Negans est illa, quæ quicquid post se inuenit, destruit, & suū oppositum inducit. Vnde si inuenit propositionem uniuersalē, facit eā particularē, & si affirmatiuā facit eā negatiuā, & ecōuerso, & si uerā facit eam falsam, & econuersò, & hoc maximè uerificatur in contradictoriis quorum unum est uerum in omni materia, & alterū falsum. Vnde negatio præposita, facit æquipollere duas contradictorias in qualitate, quantitate, ueritate, & falsitate. Negatio infinitans est illa, quæ apposita termino finito, facit ipsum infinitum, id est indeterminatum in significato. Quid autem sit ter

minu

minus infinitus,& terminus finitus,& quæ eorum significata, iam docuimus in tract. secundo in diuisione septima terminorum. Negatio priuans,est negatio habitus,aut formæ,aut qualitatis perficientis subiectum, relicta tamen aptitudine in subiecto, & sic omnis priuatio, ut cæcitas,tenebra,mors ignorantia &c.dicitur negatio priuans. Negatio infinitans,& priuans, pro nunc relinquantur, donec pertractabimus de consequentiis. Nam æquipollentiis propositionum, quibus nunc intendimus, sufficienter deseruit negatio negans,De ea igitur ut facit æquipollere contradictorias,data est præposita regula.

Tertio aduerte, quod ideò negatio negans præposita toti subiecto,&signo contradictoriarũ, facit eas æquipollere, quia ut diximus quicquid post se inuenit,destruit, & eius oppositũ inducit. Inuenit autem in contradictorias discordare in qualitate,quoniã una affirmatiua,altera negatiua, ut omnis homo est albus,& quidam homo est albus. Si igitur uniuersali affirmatiuæ præponatur negatio, facit eam negatiuã,ut, Non omnis homo est albus,est negatiua sicut ista, Quidam homo nõ est albus,& econuerso , ergo facit eas æquipollere in qualitate. Itẽ inuenit eas discordes in quantitate,quoniam una est uniuersalis,altera particularis. Si igitur negatio præponatur uniuersali,facit eam particularem,&.econuerso,ut, Non omnis homo ẽst albus,est particularis sicut ista, Quidam homo non est albus,& ecõuersò; facit ergo æquipollere contradictorias in quantitate. Item inuenit eas discordes in ueritate,& falsitate. Si igitur præponatur propositioni contradictoriæ falsæ, facit eam ueram, v.g. sit ista falsa, Oĩs homo est albus, sit ista uera, Quidam homo non est albus, præponatur ergo nega. falsæ;ut non omnis homo est albus,destruet falsitatem, & faciet eam ueram. Vnde ista, Non omnis homo est albus,est ita uera,sicut ista,Quidam homo non est albus. Et econuerso,& quod dixi de uniuersali affirmatiua,& particu. negatiua,intellige etiam de uniuersali nega.& partic. affir. Constat igitur ueritas primæ regulæ.

Secunda regula est ista, Negatio negãs postposita signo uniuersali,&toti subiecto,facit æqpollere duas cõtrarias.

Aduerte, quòd hæc regula indiget duplici limitatione. Prima est, quòd ponatur negatio immediate ante copulam, ita, quòd exerceat uirtutem suã super copulã & totũ prædicatũ, & ponatur oĩno post signũ uniuersale, & post totũ subiectõ, ita quòd nullo modo præualet supra signum, nec supra subiectũ, quo ad mutationẽ quantitatis. Defectu cuius istæ duæ non æquipollent. Omnis non hõ est animal, Nullus homo est animal. Sed si dicatur, Omnis homo non est animal. Ergo nullus homo est animal. Vel sic ẏ Nullus homo non est animal, Ergo omnis homo est animal.

Secunda est, fiant duæ contrariæ, quæ teneantur unifor initer, scilicet, distributiuè, & non altera collectiuè, puta uniuersalis affirmatiua, & altera distributiuè, puta uniuersalis negatiua, ut hic, Omnes apostoli Christi sunt duodecim, nulli apostoli Christi sunt duodecim, non n. istæ duæ æquipollent, Omnes apostoli Christi non sunt duodecim, ergo nulli apostoli Christi sunt duodecim. nam hæc est uera, Nulli apostoli Christi sunt duodecim stat enim distributiuè, ly nulli apostoli. Hæc autem est falsa, omnes Apostoli Christi non sunt duodecim, quoniam affirmatiua est uera, scilicet, omnes apostoli Christi sunt duodecim. quoniã ly omnes apostoli, tenetur collectiuè.

Quod autẽ hæc secunda regula sit recte & sufficienter posita ratio hinc sumitur, Contrariæ uniuersaliter et in omni materia sumptæ, discordant in qualitate, & conueniunt in quantitate. In materia aũt naturali & remota non solum in qualitate, sed & in ueritate & falsitate discordãt, quoniam ut docuimus supra, non possunt esse simul ueræ, aut simul falsæ. In materia uero contingenti, non sic pugnant, quoniam ambæ possunt esse simul falsæ. Vt ergo non mutetur quantitas, ponitur post signum uniuersale, & totum subiectum, neque enim habet uim supra subiectum, neque supra signum, nisi cadat supra ipsum. Et sic non destruit uniuersalitatem contrariarum. Vt autem mutet qualitatem, ita quòd si inuenit affirmatiuam, faciat negatiuam & econuersò, ponitur ante copulam & totum prædicatum. Et sic facit uniuersalem affirmatiuam æquipollere uniuersali negatiuæ, & ecõuersò. Vnde ista, Omnis homo

mo non est asinus, est negatiua uniuersalis, & æquipollet isti. Nullus homo est asinus, & ista. Nullus homo non est asinus, est affirmatiua uniuersalis, & æquipollet isti, Omnis homo est asinus. Constat ergo quomodo contrariæ æquipollent per positionem negationis post subiectum, & ante copulam ac totum prædicatum. Et sic patet ueritas secundæ regulæ.

Tertia regula est ista, negatio præposita & postposita facit æquipollere duas subalternas siue affirmatiuas, siue negatiuas. Hæc regula sic debet intelligi, negatio præposita signo uniuersali, uel particulari, tam affirmatiuo, quàm negatiuo, & toti subiecto, & postposita signo ac toti subiecto, tamen ante copulam & totum prædicatum facit æquipollere subalternas, ut hic, Non omnis homo non currit, ergo quidam homo currit, & econuersò. Non nullus homo non currit, ergo quidam homo non currit, & econuersò. Ratio autem regulæ est hæc. Subalternæ conueniunt in qualitate, & discordant in quantitate, ergo sic situanda est negatio, quòd mutet quantitatem, & relinquat eandem qualitatem, ita quòd non destruat eam. Vt ergo mutetur quantitas, oportet eam præponere, sicut diximus de contradictorijs, nisi autem postponatur alia negatio, prima mutaret quantitatem & qualitatem, ita quòd uniuersalem faceret particularem, & econuersò, & affirmatiuam faceret negatiuam, & econuersò. Vt ergo impediatur uirtus negationis præpositæ, ne mutet qualitatem, postponitur alia impeditiua primæ. Vnde sicut prima per seipsam negat, adiuncta alteri, affirmat, quoniam duæ negationes affirmant.

Constat igitur quomodo tres prædictæ regulæ sufficiunt ad æquipollentias de contradictorijs & contrariis, & subalternis. Pro quarum notitia, Logici hunc uersum artificiose composuerint.

Per contradic. post contra. præ postq. subalter.

Et sic exponitur præ. id est præposita signo, & subiecto, contradic. id est facit æquipollere contradictorias. Post id est, posita post signum & totum subiectum, contra, id est fiunt æquipollere contrarias. præ postquæ, id est præposita

ſita & poſtpoſita, ut docuimus, facit æquipollere ſubalternas. Vt autem oculo uideas prædictas æquipollentias, deſcripſi figuram ſequen.

Omnis homo currit.	Contrariæ repugnan.	Nullus hõ cur.
Omnis homo non currit.	Contrariæ æquipollentes,	Nullus hõ currit.
Omnis homo currit.	Contradic. rep.	Quidã hõ nõ cur.
Non omnis homo currit.	Contradic. æquipol.	Quidã hõ non currit.
Nullus homo currit.	Contradi. repu.	Quidã hõ currit.
Nonnullus hõ cur.	Contradi. æquipol.	Quidã hõ currit.
Omnis homo currit.	Subalter. repu.	Quidã hõ currit.
Non omnis homo non currit.	Subalt. æquipollen.	Quidã homo currit.
Nullus hõ currit.	Subalt. repu.	Quidam hõ nõ currit.
Non nullus homo non currit.	Subalt. æquipol.	Non quidam hõ non currit.

Conſtat igitur tibi in præſenti ordinatione, quomodò contrariæ & contradictoriæ & ſubalternæ adinuicem repugnant, & adinuicem æquipollent. Quare autem non deſcripſerimus ſubcontrariarum repugnantiam, & æquipollentiam, dicemus in immediate ſequentibus, ut compleamus tibi notitiam oppoſitionum, & æquipollentiarum in propoſitionibus categoricis de ineſſe.

Quantum ad tertiam, duo dubia circa prædicta ſoluenda ſunt. Primum eſt, quare non aſſignatur quarta regula pro æquipollentia ſubcontrariarum, & præcipuè, quia repugnant in qualitate, & ſi non in quantitate, & in materia

naturali, & remota, repugnat in ueritate, & falſitate, ſicut & contrariæ. Licet enim in materia contingenti poſsint eſſe ſimul ueræ, ſicut & contrariæ ſimul falſæ, ut docuimus ſupra: non tamen in materia naturali & remota, ſed de neceſsitate, ſi una eſt uera, altera eſt falſa, & econuerſò.

Secundnm eſt, cum proprium ſit negationis negare, ſicut affirmationis affirmare, unde eſt, quòd duæ negationes affirmant, & tamen duæ affirmationes non negant, imò magis affirmant. Idem ergo uidetur dicendum de negationibus, quòd quanto plures ſunt, tanto magis negant: ſicut priuationes quanto plures ſunt, tanto magis deſtruant habitum. Vnde uidemus, quòd infirmitates, quantò magis complicantur, tanto magis deſtruant ſanitatem & diſponunt ad mortem.

Ad primum reſpondetur, quod cum æquipollentia fiat per aduentum negationis præpoſitæ, aut poſtpoſitæ, aut præpoſitæ, & poſtpoſitæ, & non ſint alij modi ponendi negationem, nullo prædictorum modorum poteſt fieri æquipollentia in ſubcontrariis. Nam negatio præpoſita, ut in contradictoriis, & præpoſita ac poſtpoſita, ut in ſubalternis, mutat quantitatem, ſubcontrariæ uero non opponuntur ſecundum quantitatem, ergo per negationem præpoſitam, aut præpoſitam & poſtpoſitam non poſſunt æquipollere. Si uerò poſtponatur, ut in æquipollentia contrariarum, aut poſtponetur affirmatiuè aut negatiuè. Non affirmatiuè, quia tunc nullo modo differret a negatiua, vt ſi huic, Quidam homo currit, poſtponatur negatio, & dicatur, Quidam homo non currit, patet quòd nullo modo differt a ſubcontraria negatiua. Quæ autem æquipollent, & ſi conueniant in ſignificato, differunt tamen in compoſitione, ut patet in prædictis æquipollentiis. Si autem poſtponitur negatiuæ, fiet negatio dicendo, quidam homo non currit, quæ uitanda eſt tam a Logico quàm a philoſopho. Non ergo poſſunt æquipollere, & ideò tantum tres regulæ inuentæ ſunt, quæ quantum ualeant propter negationem aduenientē, declaratur his uerſibus; Non oīs, quidam nō. Oīs non, quaſi nullus. Non nullus, quidā,

ſed

ſed nullis nō ualet omnis. alter, neuter, neuter non præſtat uterque.

Ad ſecundum dicitur, quòd negatio, ut negatio ſemper negat & destruit, ſicut affirmatio, ut affirmatio, ſemper affirmat. Quòd autem oppoſitum inducat, hoc eſt ex cōditiōe ſuæ naturæ, quæ eſt adeò maligna, quòd quicquid poſt ſe inuenit, destruit, & oppoſitum inducit, ex quo ſequitur, quòd ſi inuenit affirmatum, facit negatum, & ecōuersò. & hinc eſt, quòd duæ negationes affirmant. Nam ſi negatio de nouo adueniens, reperit aliam præceſſiſſe, impedit præcedentem ne amplius neget, & uirtutem eius ac effectū destruit, quo destructo inducit oppoſitū, quòd eſt affirmare, nec ualet ſimilitudo ſumpta ab affirmatiōe, quoniam affirmatio habet uim conſtructiuam, negatio autem destructiuam, non ſolùm eius, quod affirmatio conſtruxit, ſed etiam eius, quod alia negatio ſibi ſimilis destruxit, & oppoſitum inducit. Nec eſt ſimile de infirmitatibus complicatis, quoniam non ſunt puræ negationes, ſed qualitates contrariantes ſanitatibus oppoſitis. Hæc igitur de æquipollentijs categoricarum de ineſſe dicta ſufficiāt, & hic terminatur caput quintum.

De æquipollentijs categoricarum modalium. Cap. VI.

In ſexto capitulo agendum eſt de æquipollentijs propoſitionum categoricarum modalium. Et hic quatuor agenda ſunt. Primò, quot ſint ordines modalium oppoſitarum, & per quas ordinantur. Secundò, ponentur regulæ, per quas cognoſcentur æquipollentiæ dictorum ordinum. Tertiò, aſſignabuntur aliæ regulæ, per quas cognoſcemus æquipollētias omnium propoſitionum ſexdecim, quæ formantur per hos quatuor modos, poſsibile, impoſſibile, neceſſarium, & contingens. Quartò, ſoluetur dubium de his duobus modis, uerum & falſum, quos ſuprà diximus relinquendos.

1 Quantum ad primum aduerte, quòd modalium æquipollentium quatuor aſsignātur ordines deſignati per has quatuor dictiones, Amabimus, edentuli, Iliacæ, Purpurea, & quælibet earum continet quatuor ſyllabas cū quatuor uocalibus, ſcilicet a, e, i, u. A, ſignat affirmatiuam de dicto & mo-

& modo.u, totam negatiuam de dicto & de modo. e. negatiuam de dicto tantum. i, negatiuam de modo tantum. Vnde uersus. Destruit.u, totum, sed a, confirmat utrunq;. Destruit e, dictum. Destruit. i, que modum. Isti ordines sic disponuntur, quòd primus est amabimus, secundus edentuli, tertius, Iliacæ, quartus purpurea. Primus & secundus opponuntur subcontrariæ, quartus & tertius contrariæ: quartus & secundus contrariæ, tertius & primus contradictoriæ: quartus & primus subalternæ: tertius & secundus subalternæ. Quilibet horum horum quatuor ordinũ continet quatuor propositiones. Prima est de posibili, secunda de contingenti, tertia de imposibili, quarta de necesse. Eaq; de contingenti, est penitus similis ei, quæ est de posibili, ita quòd si ea, quæ est de posibili, est tota affirmatiua, sic & ea quæ est de contingenti: & si tota negatiua, similiter & illa &c. Nam posibile & contingens conuertuntur. Posibile est enim quod potest esse & non esse, contingens uerò, quod contingit esse, & nõ esse. Propterea cuicũque æquipollet propositio de posibili, eidẽ æquipollet consimilis de contingenti, ut tibi declarabitur in regulis sequentibus.

Sed aduerte, quòd posibile sumitur dupliciter. Primò absolutè, secundò contractè, ut distinguitur contra necesse. Primo modo est superius ad necesse, & ad posibile cõtractum. Nam posibile absolutè est illud, quod potest esse, & ut sic sequitur ad necesse. Nam bene sequitur, hoc est necesse esse, ergo est posibile esse. Vel enim est posibile uel impolsibile esse, non imposibile, ut patet, ergo posibile. Posibile autem contractum est illud, quod potest esse & non esse, & hoc conuertitur cum contingenti, & opponitur ipsi necesse, nec sequitur ad ipsum. Nam illud est necesse, quod non potest non esse, posibile autem contractum, quòd potest esse & non esse. Hic ergo, quando dicimus, quòd posibile, & contingens conuertuntur, intendimus de posibili contracto, & non de posibili absolutè. & aduerte, quòd posibile absolute apud Philosophum dicitur posibile altum, id est communius, quàm necesse & posibile contractũ. Posibile autem contractum

dicitur posſibile contingens: ut declaratur in libro nono primæ philoſophiæ. His præpoſitis, deſcendendum eſt ad regulas æquipollentiarum.

Quantum igitur ad ſecundum aduerte quatuor regulas. Per primam manifeſtatur æquipollentia totius affirmatiuæ de poſsibili, cum tota affirmatiuæ de cõtingenti, & cum negatiua de modo de impoſsibili, & tota neg. de neceſſe. Eſt ergo regula prima talis:

Cuicunque dicto affirmato attribuitur poſsibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remouetur impoſsibile ab eius oppoſito, id eſt à dicto negato remouetur neceſſe. Senſus regulæ eſt iſte, ab affirmatiua tota de poſsibili, ad affirmatiuam totam de contingenti, ualet conſequentia. Vt, ſortem currere eſt poſsibile, ergo ſortem currere eſt contingens. Ab eadem ad negatiuam de modo de impoſsibili, ualet conſequentia. Nam ſi Sor. cur. eſt poſsibile, ergo ſort. cur. non eſt impoſsibile. Ab eadem ad totam negatiuam de neceſſe, ualet conſequentia. Nam ſi ſortem currere, eſt poſsibile: Sortem non cur. non eſt neceſſe; quia poteſt currere & non currere: ſi autem eſſet neceſſe eum currere, non poſſet non currere. Patet ergo ueritas primæ regulæ. Et aduerte, quòd tota prædicti regula manifeſtatur per primum ordinem dictum amabimus; vt patet in figura ſequenti.

Figura	A	ſortem cur. eſt poſsibile.
Primi	ma	Ergo ſor. cur. eſt contingens.
Ordinis,	bi	Ergo ſor. cur. non eſt impoſsibile.
Amabimus.	mus.	Ergo ſor. non cur. non eſt neceſſe.

Secunda regula eſt hæc, Cuicunque dicto negato, attribuitur poſsibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remouetur impoſsibile, ab eius oppoſito, id eſt à dicto affirmato remouetur neceſſe.

Senſus huius regulæ talis eſt, negatiua de dicto de poſſibili, ad negatiuam de dicto de contingenti, ualet conſequentia. nam bene ſequitur, ſi ſor. non currere eſt poſsibile, ergo, ſor. nõ cur. eſt contingens. Ab eadem ad totam ne-

negatiuam de impoſsibili, ualet conſequentia. Nam bene ſequitur, ſi sor. non cur. eſt poſsible, ergo sor. non cur. non eſt impoſsibile. Ab eadem ad negatiuam de modo tã tum de neceſſe, ualet conſequentia. Nam bene ſequitur, ſi Sor. non cur. eſt poſsibile. ergo sor. cur. non eſt neceſſe. Ergo regula eſt uera, de qua patet hic figura.

Figura	E	Sor. non cur. eſt poſsibile.
ſecundi	den	Ergo Sor. non cur. eſt contingens.
ordinis,	tu	Ergo Sor. non cur. non eſt impoſsibile.
Edentuli.	li.	Ergo Sor. cur. non eſt neceſſe.

Tertia regula talis eſt, A quocunque dicto affirmato re mouetur poſsibile, ab eadem remouetur contingens, eidem attribuitur impoſsibile, eius oppoſito, id eſt dicto ne gato, attribuitur neceſſe.

Senſus huius regulæ talis eſt, A negatiua de modo de poſsibili, ad negatiuam de modo de contingenti, ualet cõ ſequentia. Nam bene ſequitur, ſi Sort. cur. non eſt poſsibile, Ergo Sor. cur. non eſt contingens. Ab eadem ad totam affirmatiuam de impoſsibili ualet conſequentia. Nã bene ſequitur, ſi Sor. cur. non eſt poſsibile, ergo Sortem cur. eſt impoſsibile. ab eodem ad negatiuam tantum de dicto de neceſſe ualet conſequentia. Nam bene ſequitur, Si Sor. cur. non eſt poſsibile, ergo non cur. eſt neceſſe, ergo conſtat ueritas regulæ, cuius figura patet hic.

Figura	I	Sor. cur. nõ eſt poſsibile.
tertij	li	Ergo Sor. cur. non eſt contingens.
ordinis	a	Ergo Sor. cur. eſt impoſsibile.
Iliacæ	cæ.	Ergo Sor. non cur. eſt neceſſe.

Quarta regula talis eſt. A quocunque dicto negato remouetur poſsibile, ab eodem remouetur contingens, eidem attribuitur impoſsibile, eius oppoſito, id eſt dicto affirmato attribuitur neceſſe.

Senſus regulæ eſt iſte: A tota negatiua de poſsibili ad otam negatiuam de contingenti, ualet conſequentia.

Nam

Nam bene sequitur, si Sor. non cur. non est possibile, ergo Sor. non cur. non est contingens. Ab eadem ad affir. de dicto tantum de impossibili, ualet consequentia. Nam bene sequitur, si Sor. non cur. non est possibile, ergo Sort. non cur. est impossibile. Ab eadem ad totam affirmatiuam de necesse, ualet consequentia. Nam bene sequitur, si Sortem non cur. non est possibile. ergo Sor. cur. est necesse, & sic constat ueritas regulæ, figura eius patet infrà.

Figura quarti ordinis purpurea

pur Sor. non cur. non est pos.
pu Ergo Sor. non cur. non est contingens.
re Ergo Sor. non cur. est impossibile.
a Ergo Sor. cur. est necesse.

Quantum ad tertium aduerte, quòd ultra quatuor præmissas regulas, Logici inuenerunt alias pro habendis æquipollentijs inter sexdecim propositiones modales, formatas ex his quatuor modis, possibile, impossibile, continges, & necesse. sunt autem tres, quoniam licet propositiones de contingenti, & de possibili sint distinctæ, tamen eodem modo æquipollent, eo quòd possibile & contingens conuertuntur modo, quo diximus suprà. Prima igitur deseruit propositionibus de possibili & impossibili, secunda propositionibus de possibili & necesse, tertia propositionibus de impos. & necesse. Quæ autem deseruiunt propositionibus de possi. deseruiunt etiam propositionibus de contingenti, quoniam idem est iudicium de utrisque.

Prima igitur est hæc, Omnes propositiones de possibili & impossibili æquipollent uerbo similiter se habente, & modo dissimiliter. Pro cuius notitia aduerte, quòd dicitur uerbũ se habere similiter, qñ negatur in utraq;, uel affirmatur in utraq;. Si autem affirmatur in una & negatur in alia, dissimiliter se habent. Idem intellige de modo se habente similiter uel dissimiliter. Hæc igitur regula sic intelligitur, Propositio prima de possibili, quæ est tota affirmatiua, æquipollet tertiæ de impossibili, quæ est negatiua de modo, ut, Sortem cur. est possibile ergo Sortem currere non est impossibile, Secunda de possibili, quæ est negatiua de

 dicto,

dicto, æquipollet quartæ de impoſsibili, quæ eſt tota nega tiua, ut Sor. non curreſt poſsibile. Ergo sor. nõ cur. non eſt impoſsibile. Tertia de poſsibili, quæ eſt affirmatiua de dicto & negatiua de modo, æquipollet toti affirmatiuæ de impoſsibili, ut Sor. cur non eſt poſsibile, ergo sort. cur. eſt impoſsibile. & hæc eſt, prima de impoſsibili. quarta de poſ ſibili, quæ eſt tota negatiua æquipollet ſecundæ de impoſ ſibili, quæ eſt negatiua de dicto, & affir. de modo. ut sort. non cur. non eſt poſsibile, ergo sor. non cur. eſt impoſsibile. æquipollẽtiæ huius primæ regulæ patẽt ĩ figura ſeq.

Prima. sor. cur. eſt poſ. ergo sor. cur. non impoſ. tertia
2 sor. non cur. eſt poſ, ergo sor. nõ cur. nõ eſt impoſ. 2
3 sor. cur. non eſt poſ. ergo sor. cur. eſt impoſ. 1.
4 Sor. nõ cur. nõ eſt poſ. ergo sor. nõ cur. eſt impoſ. 2

Secunda regula eſt hæc. Omnes quatuor propoſitiones de poſsibili, & de neceſſe, æquipollent dicto & modo diſsi militer ſe habentibus. Hæc regula ſic intelligenda eſt. si propoſitio de poſsibili ſit tota affirmatiua, propoſitio de neceſſe ſit tota negatiua, ut hic, sor. cur. eſt poſsibile, bene ſequitur, ergo ſortem non cur. non eſt neceſſe, & ſic æqui pollent prima de poſsibili, & quarta de neceſſe. ſi propoſi tio de poſsibili eſt negatiua, de dicto, & affirmatiua de mo do, propoſitio de neceſſe ſit affirmatiua de dicto, & nega tiua de modo, ut hic. sor. non cur. eſt poſsibile, Ergo sor. cur. non eſt neceſſe, & ſic æquipollent. ſecunda de poſsibi li, & tertia de neceſſe. si propoſitio de poſsibili eſt nega tiua de modo, & affirmatiua de dicto, propoſitio de neceſ ſe, ſit affir. de modo, & negatiua de dicto, uti hic, sor. cur. non eſt poſsibile, ergo sort. non currere eſt neceſſe, & ſic æquipollent, tertia de poſsibili, & ſecunda de neceſſe. si propoſitio de poſsibili eſt tota negatiua, propoſitio de ne ceſſe ſit tota affir. ut hic, ſortem non currere non poſsibi le, ergo sortem currere, eſt neceſſe. figura ueritatis huius regulæ patet infra.

prima. sort. cur. eſt poſsibile. Ergo sor. nõ cor. nõ ẽ nec. 4.
2 sor. non cur. eſt poſ. Ergo sor. non eſt neceſſe. 3.
3 sor. cur. non eſt poſ. Ergo sor. non cur. eſt neceſ. 2.
4 sor. nõ cur. nõ eſt poſ. Ergo. sor. cur. eſt neceſſe 1.

Tertia regula talis est. Omnes propositiones de impossibili, & de necesse, aequipollent dicto dissimiliter se habenti,& modo similiter, Haec regula sic intelligenda est,si propositio de imposibili sit tota affir. propositio æquipollens de necesse sit neg. de dicto tantum, & sic æquipollent prima de impossibili,& secunda de necesse. Vt si Sor. currere est imposibile, Sor. non currere est necesse. Si propositio de imposibili sit negatiua de dicto tantum, propositio aequipollens de necesse, sit tota affir. & sic æquipollent secunda de imposibili,& prima de necesse. Vt Sort. non currere est impos. ergo Sor. currere est necesse. Si propositio de imposibili est nega. de modo tantũ, propositio de necesse sit tota nega. & sic de aequipollent tertia de imposibili & quarta de necesse. Vt Sor. currere nõ est imposibile, ergo Sor. non currere non est necesse. si propositio de imposibili est tota negatiua, propositio æquipollens de necesse sit nega. tantũ de dicto Et sic aequipollent quarta de imposibili,& secũda de necesse. Vt Sor. non currere non est necesse. & sic patet ueritas tertiae regul. De quatuor autem propositionibus de cõtingente, nõ datur specialis regula, quoniã idem est iudicium & æquipollẽtia de eis, sicut de quatuor de possibili. Diximus enim posibile,& contingens esse conuertibilia, sumendo posibile contractum,& non posibile altum, siue absolutũ modo quo supra docuimus. De tertia regula formamus sequentem figuram. Deinde describemus uniuersalem figurã, qua ad oculum uidebis aequipollentias oppositionum omnium modalium.

Prima. Sor. cur. est posi. Ergo Sor. nõ cur. est necesse. 2.
2 Sor. non cur. est pos. Ergo Sor. nõ cur. est necesse. 1.
3 Sor. cur. non est pos. Ergo Sor. nõ cur. nõ ẽ neces. 4.
4 Sor. non cur. nõ est pos. Ergo Sor. cur. est necesse. 3.

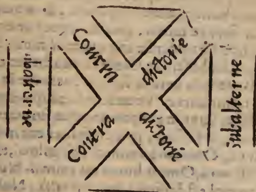
Figura uniuersalis aequipollentiarum in modalibus iuxta regulas quatuor priores.

Ordo quartus. Ordo tertius.

Pur. Sor. nõ cur. nõ ẽ pos. Cõtrariæ. E Sor. nõ cur. ẽ ĩpos.
P ur. Sor. nõ cur. nõ est cõtingẽs si Sor. cur. nõ ẽ cõtingẽs.

re

re Sor.non cur.eſt impoſ. a Sor.cur.eſt impoſ.
a. Sor.cur.eſt neceſſe. ce.Sor.nõ cur. eſt neceſ.

A Sor.cur.ẽ poſ.subcõtrariæ. E Sor.non cur.eſt poſ.
ma Sor.cur.eſt contingens. dẽ sor.cur.eſt cõtingẽs.
bi sor.cur.non eſt impoſ. tu sor.nõ cur. nõ ẽ impoſ.
mus.sor.nõ cur.nõ eſt neceſ. li.sor.cur.non eſt neceſ.

Ordo primus. Ordo ſecundus.

Hæc dicta ſint de oppoſitione, & æquipollẽtia modaliũ.

Quantum ad quartum, ſoluendum eſt hoc dubium. Cũ iſti duo modi uerũ, & falſum, numerẽtur inter modos ſex faciẽtes propõnem modalẽ, quare nõ memorãtur in oppoſitione, & æquipollentia propoſitionum modalium?

Ad hoc reſpondetur, ꝙ propoſitio modalis, põt ſumi tripliciter. Primò, gñaliſſimè, ſecũdò gñaliter, tertio ſpecialiter. Gñaliſsimè dicitur modalis, cuius ſubiectum uel prædicatũ modificatur aliquo adiectiuo, ut homo albus cur. Princeps iniuſtus regnat, Sortes eſt homo ignorans &c. Gñaliter dicitur, qñ modus determinat cōpõnẽ prædicati

cum subiecto, ita tñ quòd oppositio, & æquipollentia fit eodẽ modo, sicut in his de inesse, & sic uerũ & falsum faciunt, propõnẽ modalẽ, sicut & isti modi, opinabile, imaginabile, intelligibile, credibile, & eorũ opposita. v. g. opinabile est æstatẽ futurã pluuiosam, Intelligibile est solem esse maiorẽ luna, &c. Spãliter aũt dicitur, qñ modus ita determinat compositionem prædicati cum subiecto, q constituit propositionem, cuius oppositio, & æquipollentia non possunt fieri eo modo, quo & in propositionibus de inesse, & in hoc tertio sensu soli quatuor modi, s. Possibile. Contingẽs, Impossibile, Necesse constituunt propõne modalem. Vnde quia uerũ & falsum locantur in secundo sensu, ideo relinquũtur. Vt autem scias, quod oppositio, & æquipollẽtia fiunt in propositionibus formatis per hos modos. uerum, & falsum, prius resoluas eas in orationes indicatiuas sic, Omnem hominem esse animal, est uerum, idest, hæc est uera, Omnis homo est animal. Nullum hominẽ esse animal est falsum. i. hæc est falsa. Nullus hõ est animal, eodem modo procede ad subcõtrarias, & contradictorias, & subalternas, ut patet in sequenti figura.

Ois hõ est aĩal, est uera. Oẽm ho. est aĩal ẽ uerũ.	Contrariæ.	Nullus hõ est aĩal est falsa. Nul. hoĩem eẽ aĩal ẽ fal.
Subalternæ.	Contradictoriæ. Contradictoriæ.	Subalternæ.
quidẽ hõ esse aĩal, est uerã, quidã hõ est aĩal est, uera.	Subcontrariæ.	quidã hõ nõ eẽ aĩal, ẽ fal. quidã hõ nõ ẽ aĩal est fals.

Si autē uolueris uidere æquipollentias ficut in categoricis de inesse, appones negationem modis, quibus dictum est in æquipollentiis propositionum de inesse, scilicet contradictoriis præpones, contrariis postpones, subalternis præpones, & postpones, subcōtrariæ æquipolleri non possunt, ut suprà ostendimus. Verbi gratia, si uis facere æquipollere in ueritate duas contrarias in figura præmissa in ueritate, sic facies, Omnem hominem esse animal est uerum, ergo nullum hominem non esse animal est uerum. Si autem uis eas facere æquipollere in falsitate, sic facies, nullum hominem esse animal, est falsum, ergo omnem hominem non esse animal est falsum. eodem modo procedes ad æquipollentiam contradictoriarum, & subalternarum locando negationem, sicut in illis de inesse.

Constat igitur quare duo modi, scilicet uerū, & falsum relinquuntur, nec faciunt propositionem propriissimè modalem, nec constituunt aliam oppositionem, nec æquipollentiam, quam illæ de inesse, & sic terminamus hic tractatum tertium, qui est de propositione categorica simplici, & modali, & de hypothetica, & earum oppositionibus, & æquipollentiis. Hæc de capite sexto dicta sint.

TRACTATVS QVARTVS, QVI ERIT DE QVINQVE PRAEDICABILIBVS,

siue uniuersalibus, quorum scientiam accepimus à Porphyrio in lib. de Isagogis ad categorias Aristo. id est, in lib. de introductionibus ad prædicamenta Aristotelis.

POSTQVAM considerationem compleuimus de propositione, & speciebus eius, & suis proprietatibus, quæ sunt conuersio, oppositio, æquipollentia, ordo doctrinæ consuetus apud Logicæ tractatores pro ordinatè instituendis nouitiis requirit, ut de terminis incomplexis communibus, & uniuersalibus pertracte-

mus, ex quibus propositiones scientificæ præcipue componuntur, & ex huiusmodi propositionibus formādi sunt doctrinales & demonstratiui syllogismi. Sunt autem illi termini incomplexi quinque prædicabilia, scilicet, genus, species, differentia, proprium, & accidens, & decem categoriæ, quæ apud Latinum dicuntur decem prædicamenta, scilicet Substantia, Quātitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Vbi, Quando, Situs & Habitus. Horum igitur noticia sic ordinanda est. Prius agendum est de quinque prædicabilibus, & hoc in præsenti tracta. posterius autem de decem prædicamentis, & hoc in sequenti tract. Hunc autem tracta. diuidemus in sex capita.

1 Primò agendum est de aliquibus quorum præcognitio necessaria est antequam descendamus ad consideratione singuli prædicabilis.

2 Secundò, agendum est de genere.

3 Tertiò, de specie.

4 Quartò, de differentia.

5 Quintò, de proprio.

6 Sextò, de accidente.

De præcognoscendis. CAP. I.

In hoc primo capit. tria in primis præconsideranda sunt quorum notitia præexigitur, ne tu nouiti absque ordine erudiaris, & ne eadem sæpius repetere simus astricti.

Primò, propter quid, prius agendum est de quinq; uniuersalibus siue prædicabilibus, quàm de prædicamentis.

Secundò, ut definiamus uniuersale, & prædicabile, de quo hic intendimus, inuestigandum est quot modis dicitur, & sub quo sensu consideratur a Logico. Nā Metaphysicus & Physicus, & Logicus de uniuersalibus cōsiderant.

Tertiò, agendum est de sufficientia quinque uniuersalium, siue prædicabilium.

Quantum ad primum aduerte, quòd ideo prius de prædicabilibus agendum est quàm de prædicamentis, quoniam prædicamētum constat ex ordinata collectione plurium prædicabilium secundum sub, & supra in recta linea prædicamentali, & à latere. In recta quidem ordinantur

genera

genera & species usque ad specialissima. A' latere autem ordinantur differentiæ, ut tibi manifestabitur in quolibet prædicamento, ergo necesse est præcognoscere quid genus,& quotuplex genus,idem dico de specie, & de differentia. Prætereà in quolibet prædicamento sunt quædam propria. quæ distinguntur contra communia,& se habent ut accidentia, ergo necesse est præcognoscere quid proprium,& quot modis dicitur. Idem dico de accidente, aliter esset impossibile scientiam habere prædicamentis. Rationabiliter igitur tract. præsens, præcedit tra. de prædicamentis,& hac de causa composuit Porphyrius Isagogas. Vnde in principio libri sui inquit, Cum sit necessarium ad eam, quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam, nosse quid genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid accidens, &c. tentabo breuiter, uelut introductionis modo ea, quæ ab antiquis dicta sunt aggredi.

Sed aduerte, quòd non solum ad habendam prædicamentorum doctrinam oportet præaccipere notitiam de prædicabilibus; sed etiam ut habeatur doctrina definitionis & diuisionis,& demonstrationis, teste Porphyrio. Nã definitio uera & propria datur tantum de specie, ut declarabitur infrà. Et definitionem ueram ac essentialem non ingrediuntur nisi genus proximum, & differentia specifica,& excludendum est proprium & accidens à definitione, ut manifestatur in septimo libr. Metaphy cæ. Ergo si uolumus rectè definire, oportet ista præcognoscere. Prætereà, diuisio aliquando est generis in species, aliquando generis in differentias, aliquando est generis in speciei in indiuidua, aliquando subiecti in propria, aliquando subiecti in accidentia communnia; ergo ut habeamus doctrinam rectè diuidendi, atque definiendi, oportet ista præcognoscere. Prætereà, sine notitia istorum non est possibile habere scientiam demonstrandi ex consequenti, nec aliquam scientiam acquirere; quoniam sola demonstratio facit scire, ut declarabitur in tracta. de syllogismo demonstratiuo. In demonstratione autem oportet subiectũ conclusioni esse aut genus aut speciem, prædicatum

uero proprium,& cauere, ne sit accidens, medium uero esse definitionem subiecti aut passionis. Definitionem autem oportet constare ex genere & differentia,ergo sine notitia quinq; prædicabilium nec syllogismus demonstratiuus,nec aliqua scientia haberi potest. Vt ergo præparetur nobis uia ad notitiam prædicamentorum,ad peritiam definiendi,& diuidendi,& demonstrandi merito præponitur nobis præsens tract. Et ut uerbo complectamur, qui sine præhabita istorum quinque prædicabilium notitia, ad acquirendum cuiusque generis scientiam contendit,est sicut ambulans nesciens quo uadat.

Quantum ad secundũ aduerte, quòd in doctrina Peripatetica uniuersale multipliciter accipitur,ut infra.

Primò dicitur uniuersale signum distributiuum termini,cui opponitur,ut Omnis,et Nullus, & Quilibet, & de hoc locuti sumus in tract. præcedenti agentes de quantitate propositionum,et oppositione et æquipollentia.

Secundò dicitur uniuersale potentia animæ omniũ cognoscitiua,& non solum in singulari, sed & in uniuersali, & hic est intellectus,cuius obiectum est ens cõmunissime sumptum,& per oppositum sensus est quid singulare, quoniam non nisi singulare cognoscit,& de hoc consideratur a Physico in tertio libro de anima.

Tertiò dicitur uniuersale, quod est in se contentiuum omnium perfectionum,& causatiuum cuiusque rei extra ipsum,& sic Deus benedictus dicitur uniuersale in essendo, & in causando, & post Deum intelligentiæ cum corporibus cœlestibus, & de hoc consideratur a Metaphysico in lib.ij.

Quartò dicitur uniuersale illud, quod est oĩum uel plurium representatiuum,& sic Deus est uniuersale, & species intelligibilis,quæ est repræsentatiua naturæ communis,& non solum singularis,ut species intelligibilis, qua intellectus intelligit naturam hominis, repræsentat hominem,ut homo est,& non solum,ut est hic, uel hic homo, & de hoc uniuersali pertractatur in lib.iij. de anima, sicut & de specie sensata.

Quintò dicitur uniuersale,quod in pluribus est, uel est aptum

aptum esse in multis,& prædicatur uel prædicabile est de multis,& sic animalis est uniuersale,& homo,& capra, & leo. Nam natura animalis est in omni specie animalis, & de omni eius specie prædicatur, sic & natura hominis est in omni indiuiduo humano,& de hominibus singularibus prædicatur,ut Sortes est homo,Plato est homo,&c.& hoc dicitur uniuersale in praedicando,quod sub diuersa ratione est de consideratione Metaphysici & Physici, & Logici. Nam si consideratur in quantum definibile est, & quo ad praedicata sua essentialia,puta homo inquantum est animal rationale,spectat ad Metaphy. solus enim considerat, quod quid est,ut alias tibi manifestabitur. Si autem consideratur inquantum in rerum nat. habet esse in singularibus,& non aliter,sic spectat ad Physicum. Vnde praedicata accidentalia uerificantur de tali uniuersali, ut existit in singularibus,ut hæc est uera, homo sanatur, quia aliquis homo sanatur. Si autem nullus homo existeret,esset falsa. Hæc tamen semper est uera,etiam nullo homine existente, homo est animal rationale, ut manifestabitur tibi in tracta. de suppositionibus. Si uerò consideratur inquantum tali naturæ communi attribuuntur ab intellectu prædicata intentionalia,quæ,scilicet, inuenit intellectus, postquàm apprehēdit communitatem & uniformitatem, & conuenientiam eius in suis inferioribus,puta postquam intellectus apprehendit animal esse naturam sensitiuā, animatam,corpoream,aduertit id cōuenire omni speciei animalis,& ideò attribuit sibi,quòd animal est prædicabile de multis distinctis specie, ut de homine & leone, ex consequenti attribuit sibi,quod est genus, quod quidem prædicatum non reale sed intentionale dicitur,quoniam est factum per opus intellectus speculantis super naturā communem,quantum sit ex se,sic consideratur a Logico,& in hoc ultimo sensu habemus hic pertractare de quinque uniuersalibus,scilicet,de naturis,ut stant sub istis cōceptibus secundis,quos dicimus intentiones secundas,genus, species,differentia, proprium, accidens. Constat igitur relictis aliis modis, quomodo definiendum sit uniuersale, de quo intendimus in hoc tract.

Asi-

Aſsignatis modis, quibus dicitur uniuerſale in uia Peripatetica, aſsignandi ſunt modi, quibus ſumitur prædicabile. Tu igitur aduerte, quòd apud Logicum, qui ſolus modos prædicandi conſiderat, amoſiores ſunt tres.

Primò illud dicitur prædicabile, quod de uno uel de plu ribus aptum eſt prædicari, ſiue prædicetur uniuocè, ſiue æquiuoce, ſiue analogicè, ſiue directe, ſiue indirecte, ſiue per ſe, ſiue per accides. Et hic dicitur communiſſimus modus, quo dicitur prædicabile. Hoc enim eſt commune generi, ſpeciei, indiuiduo, quod ſaltem de ſeipſo prædicatur, ut Sortes eſt Sortes, & de hoc non intendimus hic.

Secundò illud dicitur prædicabile, quod de multis prædicatur ſiue uniuocè, ſiue æquiuocè, ſiue analogice, & hoc modo non intendimus hic. Nam hoc modo ſanum, canis, ita eſſet prædicabile & genus, quod non eſt uerum, ut declarabitur, ſicut animal, & ſpecies, ſicut homo & capra, & hic dicitur modus communis.

Tertiò illud prædicabile dicitur, quod de multis & non de uno ſolo aptum eſt prædicari uniuoce, & eſt determinatæ naturæ, puta, aut ſubſtantia aut quantitas aut qualitas &c. & ſic de prædicabili intendimus hic. Poſitis igitur modis, quibus prædicabile dicitur & quibus uniuerſale, nunc definienda ſunt iuxta ſenſum ſecundum quem intendimus hic de eis pertractare.

Tu igitur aduerte, quòd uniuerſale apud Logicum eſt natura communis determinata, ut eſt in multis, uel nõ repugnat ſibi eſſe in multis, ut animal, homo, lapis, &c.

Dicitur natura communis, ad differentiam naturae indiuiduatae & ſingularis, ut eſt hic lapis, Sortes & Plato, quae non eſt apta eſſe, niſi in uno ſuppoſito. Dicitur determinata ad differentiarum ſex tranſcendentium, quae ſunt, Ens, Vnum, Verum, & Bonum, De his formauimus ſpecialem tractatum Iſagogicum ad Metaphyſicam, quē de ſex tranſcendentibus nuncupauimus. Iſta tranſcendentia non poſſunt dici uniuerſalia in ſenſu, quem intendimus, quoniam aliquid inſunt non ſolum in multis, ſed in omni re cuiuſcunque res, naturae, ſiue ſit res ſubſtantiae, ſiue accidentis, ſiue increata, ſiue creata, ſiue corporea, ſiue incorporea.

corporea. In omnibus enim inueniuntur. Nam & Deus est maxime ens, uerum, bonum, unum, aliquid, & res. Non ergo sunt uniuersalia, sed superuniuersalia, utpote circundantia omne genus entis.

Dicitur, ut est in multis, uel sibi non repugnat esse in multis, quoniam aliqua natura communis de facto est in multis, ut homo, capra, leo, & omnis natura specifica completa in mundo inferiori, quae recipit perpetuitatem ex successione indiuiduorum, aliqui excipiunt Phœnicem sed de hoc transeat, aliqua autem non de facto est in multis, sed ei non repugnat esse in multis, in natura solis, & lunæ, & intelligentiarum, quorum natura specifica perpetuatur in uno indiuiduo, & ideo non est opus eam partiri in multis indiuiduis. Est tamen in potentia primi ea multiplicare, secundum quod sapientia sua disponeret. Vnde non est impossibile creari plures soles, & lunas, & cætera ex consequenti, non repugnat naturae solis & lunae communicari pluribus suppositis, & ut sic est natura uniuersalis.

Praedicabile autem alio modo definitur a Logico nominali, & a Logico reali ac uere Peripatetico. Nam Logicus nominalis dicit, quòd praedicabile est terminus uniuocus aptus natus praedicari de pluribus, ut ly animal de homine & asino, & ly homo de Sorte & Platone. Et sic nullus terminus discretus siue singularis, ut Sortes, nec transcendens, ut ens & unum, nec compositus siue complexus, ut hominem esse animal, nec aequiuocus potest esse praedicabile & uniuersale, quod idem est. Ad hoc ergo quòd sit praedicabile, & uniuersale, oportet quòd sit terminus cõis, simplex, uniuocus aptus de pluribus praedicari. Quid autem sit terminus aequiuocus, & uniuocus, & analogus, manifestabitur tibi in trac. sequenti.

Logicus autem realis dicit, quòd praedicabile est natura cõis, apta nata praedicari de pluribus uniuoce, id est, est natura cõicabilis multis, siue speciebus, siue indiuiduis, nõ in se considerata, sed ut stat sub hoc cõceptu, scilicet praedicari de pluribus actu uel aptitudine, et uniuoce, id est, secundum eandem rationem, et non secundũ diuersas. Verbi

Verbi gratia, Genus est natura communis & non singularis, ut stat sub hoc conceptu secundo, qui dicitur secunda intentio; scilicet prædicari de pluribus differẽtibus specie; ut animal de homine, capra, equo, asino, & cætera. & sic secundum hanc uiam uniuersale & prædicabile, non dicunt naturam communem absolutè & in se cõsideratam; quia ut sic non cadit sub consideratione Logici, sed Metaphysici, sed dicunt naturam communem; ut stat sub secunda intentione, quæ est conceptus secundus fundatus super primum, qui dicitur prima intẽtio. Qui conceptus secũdus est prædicari de pluribus uniuocè, ita quòd prædicabile, nec est natura tantum, nec conceptus tantum, quem nominales dicunt terminum mentalem, sed natura communis sub conceptu modo, quo diximus. Et hanc uiam intendo sequi, & in cap. sequenti in definitiõe generis manifestabitur, quomodo genus nec aliud uniuersalẽ definitur, ut terminus mentalis, sed ut natura: ut stat sub secunda intentione. Cõstat igitur, quot modis dicitur uniuersale & prædicabile, & quid utrunque sit secundum illum sensum, quem hic intendimus. Et aduerte, quòd utrũque est idem secundũ rem & conuertibiliter, sed differunt ratione. Nam natura communis dicitur uniuersale, inquãtum est apta esse in multis. Dicitur autem prædicabile, inquantum est apta prædicari de multis uniuoce.

Quantum ad tertium aduerte, quòd uniuersale & prædicabile sumpta in ultimo sensu iuxta distinctiones præpositas, sunt tantum quinque: scilicet genus, species, differentia, proprium, & accidẽs, quorum sufficientia sumitur ex hoc, Omne uniuersale & prædicabile iuxta ultimum præpositæ diuisionis sensum, & in multis & prædicabile de multis, ergo uel est prædicabile de multis, uniuocè in quid, uel in quale. isti enim sunt uniuersalissimi modi prædicandi; ut declarabitur tibi in tracta. sequenti, si in quid hoc potest esse dupliciter; quoniam uel in quid, de pluribus differentibus specie, & sic est genus. Vel in quid, de pluribus differentibus numero, & sic est species. Si in quale, hoc dupliciter. quia uel in quale, quod est de essentia rei, & hæc est differentia essentialis, uel generica, uel speci-

specifica. Generica quidem, ut sensitiuum; specifica autem, ut rationale. Vel in quale, quod est accidens in re. Et hoc dupliciter, quia uel tale accidens est proprium fluens à natura rei, sicut risibile fluit à natura rationali, & sic est quartum prædicabile, quod dicitur proprium. Vel tale accidens est commune, non fluens à principijs rei, & sic est qnintum prædicabile, quod facit propositionem accidentalem; ut homo est sedens, est currens, est sanus, est æger, &c. Sed aduerte, quòd accidens siue proprium, siue cōmune, constituunt quartum & quintum prædicabile, non respectu esse, sed respectu modi prædicandi, eò quòd proprium constituit propositionē per se accidens autem, constituit prædicationem per accidens; ut tibi declarabitur loco suo, quando, scilicet, tractabimus de differentia quarti & quinti prædicabilis. Constat igitur tibi, quàm sufficiens sit diuisio uniuersalis, & prædicabilis in quinque scilicet in genus, speciem, differentiā, proprium, & accidens, ita quod hæc conclusio est uera. Tātum quinque sunt uniuersalia, & prædicabilia iuxta sensum intentum à Logico.

Quòd si dicas, si tantum quinque sunt uniuersalia, & prædicabilia, ergo omnia uniuersalia & prædicabilia sunt quinque. Hoc autem est falsum, quoniam genus esset quinque prædicabilium, similiter species & differētia &c. consequentia patet, quoniam ab exclusiua ad uniuersalem affirmatiuam ualet consequentia; ut tibi declarabitur in tract. de consequentiis.

Respondetur, negatur consequentia, ad probationem dicitur, quòd regula non tenet, quando mutatur suppositio. Constat autem, quòd ly quinque in exclusiua tenetur collectiue, in uniuersali autem affirmatiua uidetur teneri destributiuè. Vel dic, quòd ab exclusiua ad uniuersalem affirmatiuam non ualet consequentia, in terminis numeralibus. Hæc de primo cap. dicta sint.

De genere. CAPVT II.

IN cap. secūdo agendum est de genere Logico, quod est primū & magis cōmune inter quinq; uniuersalia & prædicabilia. Et hic tria agenda sunt. Primò, ut sciamus, quòd

& quid sit genus Logicum, declarandum est, quot modis sumitur genus. secundò definiendum est, iuxta sensum in tentum a Logico. tertiò diuidendum est.

Quantum ad primum aduerte, quòd hic non intendimus assignare quoscunque modos, quibus consueuit sumi genus, sed tantũ illos, qui nostro proposito deseruiũt. Quod dico, ut præseruem me à modis, quibus sumitur genus apud Grammaticum: ut genus masculinum, fœmininum, neutrum, promiscuum &c. Hæc enim nullam habent similitudinem cum genere Logico, ideò relinquãtur. Nostro uerò proposito deseruit genus politicum siue ciuile, eò quòd, ut declarabitur, assimilationem habet cum genere Logico: & ideo assignandi sunt modi, quibus apud ciuilem sumitur genus, ut per ipsos manu ducamur ad genus Logicum.

Tu igitur aduerte, quòd genus ciuile duobus modis sumitur. Primo, pro collectione, siue aggregatione multorum hominum se habentium ad inuicem, & ad unum principium, à quo esse traxerunt. Pro cuius noticia aduerte, quòd genus sic dictum, tria requirit. Primò, quòd sit hominum multitudo aggregata. Vnde neque unus homo, neque duo, neque tres tantum, constituerent genus ciuiliter. Sed oportet quòd sit euidens multitudo, qualis est Romanorum, Græcorum, Hebreorum &c. Secũdò, oportet, quòd tales homines habeant inter se ordinem cognationis, siue consanguinitatis, sicut ad hoc, quòd talis uel tanta hominum multitudo sit & dicatur exercitus, oportet quòd inter eos sit officiorum & potestatum ordo, aliter non erit exercitus. Hac de causa, si homines aggregati non haberent ordinem parentelæ adinuicem, non magis essent genus, quàm cumulus lapidum. Tertiò oportet, quòd habeant ordinem non solum inter se, sed etiam ad unum primum, à quo effectiuè per successionem traxerũt esse, & à quo denominantur. Et in hoc sensu dicitur Romanorum genus, quia esse traxerunt à Romulo. Et aduerte, quòd si una ex his conditionibus deficeret, non seruaretur ratio generis sic accepti. Sicut nec ratio exercitus, præcipuè si non adesset unus primus dux, à quo singu

li ordines regulantur,& in quo ſtat plena autoritas.

Secundò,ſumitur genus apud ciuilem, pro primo principio generatiuo uel conſeruatiuo in eſſe uniuſcuiuſque, id eſt,ſingulæ,generationis:ut pater,& patria,& locus, in hoc ſecundo ſenſu dicuntur genus. Pro cuius notitia aduerte,quòd genus hoc ſecũdo modo dictum requirit tria. Primò,quòd ſit primum principium, à quo ordinata multitudo per ſucceſsionem trahit eſſe. Vnde licet Sortes pater Platonis,dici poſsit genus Platonis, quia eſt generans Platonem, tamen rectius primum generans à quo multitudo ordinatè genita,ut a primo fonte trahit originem, dicendum eſt genus hoc ſecundo modo. In quo ſenſu,Adã eſt hominum genus,Romulus Romanorum genus, Heber Hebræorum genus. Secundò,quòd ſit primum principium eſſendi uniuocum, & eiuſdem ſpeciei cum multitudine genita. Defectu cuius,nec Dominus,nec Cœlum,nec Sol poteſt dici hominum genus, quoniam ſunt principia æquiuoca uniuerſalia,nec eiuſdem naturæ, cum genitis, licet ſit uerum dicere,quòd Deus & Cœlum, & Sol generant hominem. Tertiò requiritur,quòd tale principium diſiunctiuè ſit, uel productiuum uel conſeruatiuum talis multitudinis per ſucceſsionem prouenientis,ut excludamus locum,& patriam uiolentam. Hæc enim non dãt nec conſeruant, ſed potius deſtruũt genitum. Vnde nec aqua poteſt dici genus hominum,nec aer peſtifer,nec terra infœcunda. Solus ergò locus naturalis, meretur dici genus hoc ſecundo modo acceptum.

Viſis modis,quibus dicitur genus apud ciuilẽ,declarandus eſt modus,quo ſumitur apud Logicum,deinde manifeſtabitur,quam ſimilitudinem habet,& quam differentiã genus ciuile primo & ſecundo modo ſumptum, cum genere Logico.

Tu igitur aduerte, quòd tertiò ſumitur genus pro eo, cui ſupponitur ſpecies, & hoc eſt genus Logicũ, in quo ſenſu color eſt genus,quia ei ſupponitur albedo: ut ſpecies & nigredo, & medij colores. Idem dico de animali, cuius ſupponitur homo, capra, leo, canis &c. Hic declarandus eſſe ſenſus huiuſmodi generis, & definitionis

tionis suæ. Verum quia infrà replicabitur, ideò pro nunc sustine.

Viso quid sit genus tertio modo acceptum, quod est genus Logicum, declarandum est quam conuenientiam, & differentiam habet cum eo genus ciuile primo & secundo modo acceptum. Tu igitur aduerte, quòd genus ciuile primo modo sumptum in uno conuenit cum genere Logico, sed in duobus differt. Conuenit quidē in hoc, quòd sicut genus ciuile importat collectionem multorum hominum ordinatorum inter se, prout descendunt ab uno primo, ad quod respiciunt; sic genus Logicum importat multitudinem specierum, quæ sub ipso continentur actu aut potentia; ut tibi infrà declarabitur, & sunt adinuicem ordinatæ. Sunt enim rerum species, ut numeri; ut declaratur in nono lib. metaphysicæ, inter quas datur una perfectissima, ut mēsura aliarum, sicut in genere animalis datur homo, ut perfectissima species, & in genere metalli datur aurum. Differt autem in duobus. Primò, quia genus ciuile primo modo sumptum, est quoddam totum per modum totius integrales, cuius partes sunt homines unius cognationis descendentes ab uno primo, sed genus Logicum non est totum integrale, quoniam totum integrale est compositum ex partibus; genus autem Logicum non est cōpositum ex suis speciebus, imò est suæ species, ideò dicitur totum uniuersale. Quomodo autem differant totum essentiale & integrale, & uniuersale, & potestatiuū, manifestabimus in tract. de syllogismo topico. Secundò, differt, quia genus ciuile primo modo sumptum, non prædicatur in recto de his, quæ sub eo continentur, quoniam totum integrale nō prædicatur in recto de partibus. Hæc enim est falsa, paries est domus, sic falsa est ista, Cæsar est genus Romanorum sumptum primo modo. genus autem Logicum cum sit totum uniuersale, prędicatur in recto de speciebus sub eo contentis. Nam homo est animal, & leo est animal &c. Et ratio huius est, quia totum integrale differt realiter a partibus; totum autem uniuersale, non differt realiter, sed ratione a contentis sub eo, ut tibi in philosophia manifestabitur. Constat igitur, quomodo conueniunt,

conueniunt, & quomodo differunt genus ciuile, primo modo sumptum, & genus Logicum.

Differunt etiam, & conueniunt genus ciuile secundo modo sumptum, & genus Logicum. Conueniunt quidem in hoc, quòd sicut genus ciuile secũdo modo sumptum est principium multitudinis ordinatæ ab eo descendentis, sic & genus Logicum est principium suarum specierum constitutiuum: nam animal adiuncto rationali, constituit hominem, & adiuncto irrationali, constituit brutum. Differunt uerò in hoc, q genus ciuile secũdo modo sumptũ est principiũ extrinsecũ productiuũ. Nec est de essentia eorũ, quorum est principium, genus autem Logicum est principium intrinsecum suarum specierum, & est sicut materia. Vnde species apud Logicum constituitur ex genere, & differentia, sicut apud Physicum res naturalis ex materia & forma. Sed pro nunc crede, donec in philosophia erudiaris. Constat igitur tibi, quomodo cõueniunt, & differunt genus ciuile, secundo modo sumptum, & genus Logicum. Rationabiliter ergo præmisimus tres modos, quibus dicitur genus.

Quantum ad secundum dimisso genere ciuiliter dicto, definiẽdum est genus Logicum: tu igitur aduerte, q apud nominales sic definitur. Genus est terminus uniuocus prædicabilis in quid de pluribus differentibus specie.

Primò dicitur terminus, qui debet intelligi, terminus mentalis, qui est conceptus intellectus, & non natura rei, quæ concipitur, quoniam apud eos natura rei, non est de consideratione Logici, sed philosophi, qui est artifex realis. Logici autem est considerare conceptus, & uoces tam complexas, quàm incomplexas.

Secundo dicitur uniuocus, quoniam terminus æquiuocus siue analogus, ut diximus supra, non est aliquod uniuersalium. Vnde neque canis, neque sanum, neque ens, nec aliud transcendentium potest esse genus, quoniam non sunt uniuoca, ut tibi declarabitur in tractatu sequenti, in antepraedicamentis.

Tertio dicitur prædicabilis in quid, ad differentiam differentiæ, & proprii, & accidẽtis, quæ prædicantur in qua-

le. Nam facta interrogatione, qualis est homo, respondetur rationalis, risibilis, albus uel niger. Genus autem prædicatur in quid, ut quid est homo, respõdetur, est animal. Quid est albedo, respondetur, est color.

Quartò dicitur de pluribus differentibus specie, ad differentiam speciei specialissimæ, quæ prædicatur de pluribus differentibus solo numero, & non specie, ut homo de hoc, & hoc homine. idem intellige de asino & equo, & cætera.

Hæc definitio tota acceptatur à Logico reali præter primam particularem scilicet ly terminus. Nam apud realem, genus non est terminus, id est conceptus mentis, sed natura communis, ut stat sub conceptu, qui est secunda intentio. Siue ut alii dicunt, genus sumitur hic pro re substracta secundæ intentioni, quæ quidem res est ipsa natura communicabilis pluribus speciebus, & ideò Porphyrius sic definit. Genus est, quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit, ut animal de homine & leone.

Primò dicitur, est quod prædicatur, ly quod, refert illud quod est genus, illud autem nõ est terminus nec conceptus, quoniam hæc est falsa, homo est terminus uel conceptus. Dicit autem Porphyrius, quòd id, quòd est genus, ut animal, prædicatur de homine, & de asino, ergo ly quod refert illam rem siue naturam, ut est communicabilis pluribus speciebus, & ut sic attribuitur sibi ab intellectu, prædicari de pluribus. Nam ex hoc, quod est communicabilis & participabilis à pluribus, sequitur, quod sit prædicabilis de pluribus, cuius signum est, quòd cum indiuiduum non dicat naturam communicabilem pluribus, non est prædicabile de pluribus; sed tantum de uno solo.

Sed dices, si genus pro re siue natura, & non pro termino mentali hic definitur, ergo Logicus considerat res & non intentiones. Quod est falsum, quoniam hoc spectat ad Physicum & Metaphysicum, qui uersantur circa ens reale.

Respondetur, Ad Logicum spectat considerare & definire res siue naturas, ut stant sub prædicatis intentionalibus

bus sibi attributis ab intellectu. ut negotiatur circa eas, ut puta definire,& cõsiderare animal,ut genus hominem, ut species est, Sortem,ut indiuiduum est,&hoc est considerare res & naturas,ut stant sub intentionibus secundis. Ad philosophum autem spectat considerare ,& definire rerum naturas, ut de eis uerificatur prædicata realia,quæ sibi conueniunt remoto omni opere intellectus puta animal, inquantum mouet seipsum,& est sensitiuum,& compositum ex materia,& forma,& cætera. Ad obiectionem, ergo,nego falsitatem consequentis, ad probationem dico,quod non spectat solum Physicum, & Metaphysicum considerare res & naturas, nisi in hoc sensu, scilicet quo ad prædicata realia. Nam quantum ad prædicata intentionalia, ut diximus, spectant ad Logicum. Aliter Aristoteles non fecisset tractatum de decem prædicamentis, quoniam constat, quòd sunt entia realia, & ut realia simpliciter considerantur a Metaphysico, ut patet in libro v. Metaphysicæ.

Secundò dicitur,quòd prædicatur de pluribus. Aduerte hic duo. Primò ly prædicatur, intelligendum est in aptitudine, & non in actu,ut dicatur sic, Genus est,quod est prædicabile,uel aptum natum prædicari de pluribus. Nã posito casu, quòd omne animal desineret esse præter hominem, adhuc animal esset genus: quoniam & si de facto natura sensitiua, a qua dicitur animal,esset in solo homine, & de eo prædicaretur, tamen ex sui natura, quæ est communis, esset aptum esse in pluribus, & prædicari de pluribus speciebus. Secundò subintelligendum est uniuocè, & immediatè, & per lineam rectam, & non a latere, propter primum excluduntur æquiuoca, ut canis & cancer;quoniam & si prædicantur de pluribus,non tamen unica ratione, ideo non sunt genus, propter secundum excluditur prædicatio de indiuiduis. Nam & si genus prædicatur de pluribus indiuiduis,ut hæc est uera, Sortes est animal, Plato est animal,tamen non potest dici genus indiuiduorum, qui non prædicatur de eis immediate, sed mediante specie, propter tertium excluditur prædicatio de differentia. Nam genus non prædicatur per lineam

rectam de illa sed a latere, neque enim supponitur generi, sed locatur a latere, ut uidebis in arbore, quam figurabimus infra, licet ergo genus prædicetur de pluribus differentiis; in quas diuiditur puta rationale est animal, & irrationale est animal, tamen non dicitur genus per respectum ad illas, quoniam non est prædicatio per lineam rectam, sed per lateralem.

Tertiò dicitur, de pluribus differentibus specie, pro cuius notitia aduerte, quòd licet Porphyrius non immoretur ad declarandum hanc particulam differentibus. Tamen author minoris Logicæ Petrus Hispan. propter nouitiorum instructionem diffusè hic immoratur, & quoniam idem, & differens opponuntur, & unum oppositorum cognoscitur per alterum, ideo prius manifestat modos, quibus dicitur idem, deinde transfert se ad modos, quibus dicitur differens. Quantum igitur ad modos identitatis, ponit tres famosos, & tertium subdiuidit in quatuor.

Primus modus dicitur idem genere; secundus idem specie: tertius idem numero.

Idem autem numero partitur quatuor modis, scilicet idem nomine, idem definitione, idem proprio, idem accidente nunc, singuli declarandi sunt, & resoluendi, ut infra.

Aduerte igitur, quòd illa dicũtur eadẽ genere, quæ sub uno genere contiuentur, ut homo, & asinus sub animali, albedo, & nigredo sub colore.

Hic modus indiget duplici limitatione. Prima est quòd contineatur sub eodem genere proximè, & non sub eodem genere absolutè, aliter homo & pomum essent eadem genere, quoniam continentur sub corpore animato. Verum quia inter hominem & corpus animatum, mediat aliud genus scilicet animal, sub quo continetur homo, & non continetur pomum, ideo homo, & pomum non sunt in eadem genere, scilicet, proximo de quo solo hic intendimus.

Secundò, quòd contineantur saltem sub eodem proximo genere Logico, licet non physico, quod dico pro-

pter corpus corruptibile, ut terra, & incorruptibile, ut cœlum, quæ licet nō ſint eadem genere Phyſico, ut declarauimus in decimo Metaphyſicæ, ſunt tamen eadem genere Logico, quoniam continentur immediate ſub corpore, quod de eis ſecundum unam rationem prædicatur. Quæ quidem ratio eſt hæc, Corpus eſt ſubſtantia trina dimenſione, ideſt longitudine, & profunditate ſignata. Hæc autem ratio competit terræ, & cœlo, ut patet. Conſtat igitur quæ ſint eadem genere.

Eadem ſpecie ſunt, quæcunque ſub eadem ſpecie continentur, ut Sortes, & Plato.

Hic modus indiget unica limitatione, ſcilicet quòd cōtineantur ſub eadem ſpecie ſpecialiſſima, quæ ſcilicet non habet ſub ſe alias ſpecies. Defectu huius sortes, & hic aſinus non ſunt eadem ſpecie, licet contineantur ſub animali, quòd eſt ſpecies corporis animati. Nam animal non eſt ſpecies ſpecialiſſima, ſed ſubalterna, ut tibi declarabitur in capitulo ſequenti, pro nunc ſuſtine. Intelligatur ergo ſic, eadem ſpecie ſunt, quæ ſub eadem ſpecie ſpecialiſsima continentur, ut duo homines ſub homine, duo aſini ſub aſino.

Eadem autem numero ſunt, quæ non diſtinguūtur ſuppoſito, & in hoc diſtinguuntur eadem ſpecie, & eadem numero. Nam eadem ſpecie licet ſint unum in natura ſpecifica, non tamen ſunt unum ſuppoſitum, ſed plura, ut Sortes & Plato, eadem autem numero ſunt unum ſuppoſito, ut Marcus, & Tullius &c. & omnia ſynonyma.

Eadem autem numero ſunt quadruplicia, quoniam quædam nomine, quædam definitione, quædam proprio, quædam accidente. Et in omnibus iſtis modis ſeruatur identitas numeralis, quia ſeruatur identitas ſuppoſiti. Nam licet multiplicetur nomina ſynonyma, tamen idem ſuppoſitum ſeruatur, ut Marcus Cicero ſcribit. Similiter licet Sortes ſit homo, & ſit animal rationale, & licet ſit homo, & riſibilis, & licet ſit homo, & ſit albus, tamen Sortes ſemper eſt idem ſuppoſitum quoniam definitio & definitum ſunt idem eſſentialiter. Res autem, & proprietas eius, & accidens commune exiſtens in ea, ſunt

eadem ſubiecto, ex conſequenti non multiplicantur ſuppoſito, propterea, in omnibus quatuor prædictis modis ſtat identitas numeralis.

Sed dices, quæ ſunt eadem proprio, ut Sortes riſibilis. & eadem accidente, ut Sortes albus, non uidentur eſſe eadem numero, quoniam non ſunt eadem ſpecie, nec eadem genere. Sortes enim eſt in ſpecie hominis, & ſua albedo in ſpecie coloris, quod uero nõ ſint eadem genere patet, quoniam Sortes eſt in genere ſubſtantiæ, & albedo in genere accidentis puta in qualitate, ergo non ſunt eadem numero. Probatur conſequentia, identitas numeralis eſt maxima identitas. Maxima autem ſupponit minorem. Minor uero eſt identitas ſpecifica, & generica, quoniam ſtant cum diſtinctione ſuppoſitorum, quam excludit identitas numeralis, ergo &c.

Reſpondetur, negatur conſequentia, ad probationem dico, quòd identitas maxima, non ſupponit minorem, niſi quando identitas maxima eſt eſſentialis, qualis eſt inter ſynonyma. Nam ſi Marcus Tullius eſt idem homo numero, eſt idem ſpecie, & idem genere. Verum eſt enim dicere, quòd Marcus Tullius eſt homo, eſt animal, & cætera. Si autem identitas maxima ſit accidentalis, non oportet ſupponere minorem. Hinc eſt, quòd ſtat accidentalis identitas numeralis, ſiue ſuppoſitalis inter Sortem, & riſibile, & albedinem; quæ ſunt in eo ſine identitate eorum ſpecifica, & generica.

Poſitis modis, quibus aliqua ſunt eadem cum differẽs, & idem opponantur, & per ſe inuicem cognoſcantur, aſſignandi ſunt modi, quibus aliqua differunt. Tu igitur aduerte, quòd ſicut tribus modis iam aſſignatis dicũtur eadem, ſic & tribus modis differentia ſiue diuerſa. Sumitur enim hic differens communiter. Quomodo uero proprie diſtinguantur diuerſum, & differens, declarabitur in ca. de differentia. Igitur quædam ſunt differentia genere, quædam ſpecie, quædam nnmero.

Differentia genere ſunt, quæcunq; ſub diuerſis generibus continentur; ut homo, & arbor ſub genere. Nã homo continetur ſub genere, quod eſt animal, & arbor ſub gene

re quod eſt planta.

Aduerte hic duo. Primò, quòd intelligitur ſub diuerſis generibus proximis. Non enim inconuenit aliqua eſſe, & contineri ſub uno genere remoto, & tamen non dicentur idem genere, quoniam continentur ſub diſtinctis generibus proximis. Verbi gratia, licet homo & arbor contineantur ſub corpore, quod eſt unum genus, tamen non dicuntur idem genere, quoniam proxime & immediate continentur ſub diſtinctis generibus proximis, quæ ſunt animal & planta. ſecundò aduerte, quo ad hunc modum reducuntur quæcunque ſunt ita diuerſa genera, quòd neque ſub uno, neque ſub diſtinctis generibus continentur, ut decem prædicamenta, quæ dicuntur genera prima diuerſa, & dicuntur decem generaliſſima, ut declarabitur infra.

Differentia ſpecie quæcunque ſub diuerſis ſpeciebus continentur, ut Sortes & hic aſinus, Sortes enim continetur ſub homine, & hic aſinus ſub aſino.

Aduerte hic duo. Primò, quod intelligitur de diuerſis ſpeciebus ſpecialiſsimis, & non ſubalternis. Nam licet Sortes, & hic aſinus contineantur ſub una ſpecie ſubalterna, puta ſub animali, tamen non dicuntur unum ſpecie, quoniam non continentur ſub una ſpecie ſpecialiſſima, ſed ſub diuerſis, quæ ſunt homo & aſinus. Secundò aduerte, quòd ad hunc modum reducuntur quæcunque non ſolum ſub diuerſis ſpeciebus continentur, ut duo indiuidua diuerſarum ſpecierum, ſed etiam quæcunque ſunt diuerſæ ſpecies ſpecialiſſimæ, ut homo & aſinus, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo &c.

Differentia numero ſunt, quæcunque diuerſum numerum conſtituunt, id eſt, quæ ſunt plura ſuppoſita & non unum ſub una ſpecie ſpecialiſſima contenta, & ſic omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei differunt numero, ut, Sortes, Plato. Petrus, Ioannes &c.

Poſitis & enumeratis modis, quibus aliqua ſunt idem, & quibus aliqua differunt, reuertendum eſt ad declaratio nem definitionis de genere, in qua dicitur, quòd prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, per quam particulam differt genus a ſpecie ſpecialiſſima, & a differentia ſpecifi-

ca,& a proprio. Hæc enim ut declarabitur tibi infra, prædicantur de differentibus solo numero, ut homo de Sorte, & Platone, & rationale quod est differentia specifica de hoc, & hoc homine, & risibile quod est proprium de hoc, & hoc homine.

Vltimo dicitur in definitione generis, In eo, quod quid ubi nota, quòd illud prædicatur in quid, ad quod conuenienter respôdetur per interrogationem factam per quid, sed per genus conuenienter respondetur ad interrogationem factam per quid. Nam quando Interrogatur quid sit homo, conuenienter respondetur, quòd est animal, quod est genus. Sed aduerte, ꝙ hæc ratio sumitur a signo. Sed ex natura rei ideo genus prædicatur in quid, quia habet modum substantiæ, & quidditatis, sicut & differẽtia & proprium habent modum qualitatis, ideo non in quid, sed in quale prædicantur, ut dicemus loco suo. Cõstat igitur quo modo definitio præmissa de genere uerificatur quo ad singulas particulas. Rursus sic definitur. Genus est, cui supponitur species, id est genus est illud, siue illa natura cõmunis modo supra exposito, cui supponitur species. Pro cuius notitia aduerte, quòd genus dupliciter considerari potest. Primò, ut est natura communis prædicabilis de multis & ab eis participabilis, quæ differunt specie, & sic data est præmissa definitio. Secundo, ut respicit speciem sibi inferiorem. Nam genus & species sunt relatiua, ut dicemus infra, est enim genus speciei genus, & species generis species, & sic de eo datur hæc secunda definitio, scilicet, genus est cui supponitur species quæ sic habet intelligi. Genus est, cui directè & immediatè & tanquàm sub superiori supponitur species.

Primo dicitur directè, ad differentiam diuidentium genus, quæ non directè, sed lateraliter respiciunt genus, ut tibi manifestabitur in arbore Porphyriana, quã scilicet Porphyrius adinuenit & ordinauit.

Secundò, dicitur immediatè, ad differentiam indiuiduorum quæ supponuntur generi, sed mediante specie, ut Sortes subiicitur animali, sed mediante specie hominis, & hic asinus subiicitur animali, sed mediante specie asini.

Tertio

Tertiò dicitur,& tanquam superiori, ad differentiam in diuidui uagi,cui supponitur indiuiduum signatum,non tanquam inferius sub superiori formaliter & essentialiter,sed tanquam singulare certum sub singulari incerto, & indeterminato,in hoc enim distinguuntur indiuiduum signatũ, & indiuiduum uagum,ut tibi declarabitur infrà. indiuiduũ autem signatum est, quod signatur nomine proprio aut pro nomine demonstratiuo,ut Sortes,& hic homo,& hoc facit propositionem singularem. Indiuiduum autem uagum,signatur nomine specifico siue cõi cum signo particulari,ut,quidam uel aliquis homo. Patet igitur, quomodo secunda definitio data de genere est uera. Hæc de definitione generis tam prima,quàm secunda dicta sint.

Quantum ad tertium,scilicet quomodo diuiduatur genus apud Logicum,& de mente Porphyrii aduerte, quòd diuiditur in genus generalissimum,& in genus subalternũ. Nam cum non sit processus in infinitũ ascendendo in quolibet prædicamento in generibus,ut alias tibi manifestabitur in 2. Metaphysi.& in j. Poste.&c.est deuenire ad unum primum,quod prædicatur uniuocè de omni contento sub tali,uel tali prædicamento,ut tibi declarabitur in tract.sequenti.& hoc erit genus generalissimum,ut substantia in prædicamento substantiæ, & quantitas in prædicamento quantitatis,& cum sit descensus a generalissimo ad speciẽ specialissimam per lineam rectam & per multos gradus, ut,tibi manifestabitur in arbore Porphyrij inter media erunt genera subalterna, quoniã prædicantur de pluribus differentibus specie in eo,quo quid,& subalternãtur,idest supponuntur generi superiori,ut corpus substantia,& corpus animatum sub corpore, & animal sub corpore animato. Videndum est igitur,quid sit genus generalissimum, deinde quid genus subalternum, postremò elicietur corollarium.

Tu igitur aduerte, quòd genus generalissimum sic describitur apud Logicum & Porphyrium. Genus generalissimum est illud,super quòd non est aliud genus superueniens. & sic intellige. Genus generalissimum est illud genus in singulo prædicamento, quod supra se non habet, aliud

aliud genus,& sub se cōtinet omnia alia genera illius prædicamenti,ut in prædicamento substantiæ,generalissimum est substantia,quæ licet supra se habeat ens & alia trāscendentia,non tamen aliud genus. Transcendentia enim, ut dicemus,non sunt genera, & sub se continent alia genera in eodem prædicamento. Nam sub substantia est corpus,& corpus aīatum,& animal. Hæc igitur sit prima definitio generis generalissimi,ex qua sequitur secunda, quæ est hæc. Genus generalissimum est illud,quod cum sit genus,nō potest esse species,Pro cuius notitia aduerte,quod genus generalissimum non respicit superius genus, cum nō habeat genus supra se,respicit autem inferiora in quæ diuiditur,ut substantia diuiditur in substantiam corporeā, & incorpoream. Omne aūt,quod potest esse species,respicit aliquod superius,ut genus, respectu cuius dicitur species. Vnde substantia corporea siue corpus est species specialissima. Cum igitur generalissimum non habeat genus supra se,ita est genus,quod non potest esse species, species enim est alicuius generis in aliquo determinato prædicamento species, & sic patet, quòd prima definitio est causa secundæ, quod quidē generalissimum diuiditur in decem capita decem prædicamentorū,ut tibi manifestabitur in trac. sequenti. Sunt aūt hæc decem capita. Substantia,Quantitas. Ad aliquid,idest relatio, Qualitas, Actio & Passio,Vbi,Quando,Situs,& habitus. De quibus pro nūc nihil dicimus. Dicemus autē in tract. sequenti. Genus autem subalternum est illud,quod cum sit genus, potest esse species,nam est medium inter generalissimū et specialissimum,ut animal est mediū inter substantiā & hominem, & non solum inter substantiā,sed inter corpus & hoīem, et corpus animatum & hominem,ex consequenti respicit superius & inferius,ut respicit superius,est eius species,quoniam est eius pars subiectiua,ut animal est pars subiectiua corporis animati,ut respicit inferius,est eius genus, quoniam est magis commune uniuocum, & sic animal, quod est species respectu corporis animati,est genus respectu hominis,& asini & leonis,ideo subalternum dicitur, idest alternatim positum secundum sub respectu superioris &

secun-

ſecundum ſupra reſpectu inferioris, & ſecundum ſub eſt ſpecies,& ſecundum ſupra eſt genus. Conſtat igitur, quid ſit genus generaliſsimum,& genus ſubalternum.

Ex his corollarie ſequitur,quòd nec ens nec alia tranſcendentia,ut unum,uerum,bonũ,aliquid,& res, licet ſint ſuperiora, & prædicentur de generaliſsimis, tamen non ſunt genera,quoniam ad hoc,quòd aliquid ſit genus,oportet ut dicat determinatam naturam, & non uerificetur de omni natura,nec contineat omnem naturam. Sed ens, & alia tranſcendentia non dicunt determinatam naturam. imò continent omnem,& uerificantur de omni natura,nõ enim tantum ſubſtantia eſt ens,unum,uerum,bonum,&c. ſed & quantitas & ad aliquid & qualitas,& omne contentum in quolibet prædicamento eſt ens,unum,uerum, &c. Non ergo ſunt genera,& aduerte,quòd Porphyrius aliam rationem adducit,dicens quòd decem generaliſsima non conueniunt in ente uniuocè,ſed æquiuocè. Genus autem debet eſſe uniuocum, ut diximus ſuprà, ergo ens et alia tranſcendentia non ſunt genera. In libro autem Metaphyſicæ, Ariſtot.aliam rationem adducit, quia ſcilicet omne genus diuiditur per differentias formales, quæ ſunt extra conceptum generis. Sed nihil eſt extra conceptum entis, quoniam prædicatur de omnibus, ergo nec ens, nec alia tranſcendẽtia ſunt genera. Verũ quia huiuſmodi rationes potius ſunt Metaphyſicales,quàm Logicæ,ideo ſuſtine,et pro nunc fidem habeas ſic eſſe. Hæc de primo prædicabili dicta ſint,& hic terminatur ſecundum caput.

De ſpecie. CAPVT III.

IN tertio capite agendum eſt de ſpecie, cuius conſideratio rationabiliter ſubſequitur conſiderationem de genere,quoniam ſunt relatiua. Eſt enim genus ſpeciei genus,& ſpecies generis ſpecies, relatiua autem per ſe inuicem cognoſcuntur, ſicut per ſe inuicem definiuntur. De ſpecie igitur tria uidenda ſunt,primò. Quot modis ſumitur, ut ſciamus modum, in quo conſideratur a Logico. Secundò, quid ſit ſecundum Logicum. Tertiò, quomodo diuiditur apud Logicum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ſpecies in variis ſcientiis

scientiis diuersimode sumitur, apud Grammaticum sumitur pro originali dispositione dictionis, prout originatur a priori dictione, uel non originatur. Nam si non appellatur dictio primitiuæ speciei ut cœlum, si sic, appellatur dictio deriuatiuæ speciei ut cœleste; Apud Rethores & Poetas sumitur pro aspectu & dispositione, quam ostendit homo in facie, prout est tristis, aut lætus, aut amicus, aut inimicus. Apud Physicum sumitur pro rei similitudine, & in libro secundo de anima sumitur pro similitudine, qua res sensibilis sensu apprehenditur. & dicitur species sensata, quæ imprimitur in sensu, sicut imago in speculo. Idem fit in intellectu, & dicitur species intelligibilis, de qua per tractatur in tertio de anima, ubi inquit Aristoteles, quòd lapis non est in anima, sed species lapidis. Apud Metaphysicum, Physicum sumitur pro forma exemplari, quæ apud Græcum dicitur Idea, iuxta quem sensum Plato naturas specificas appellauit Ideas, de quibus satis disputatur in libro septimo Metaphysicæ. Apud communiter loquentes sumitur pro particularitate, & id frequentatum est apud Iuristas, nam dicentes, & id in specie intendunt in particulari. Sumitur & pro pulchritudine. Vnde famosum est illud, Species Priami digna est imperio. & illud, Speciosus forma præ filiis hominum. Sumitur uulgatissimè pro aromate. Sed nullus horum modorum consideratur a Logico, nec illi deseruit præter modum, quo sumitur pro pulchritudine, cuius & meminit Porphyrius in principio capitis de specie dicens. Species autem dicitur uniuscuiusque forma, secũdum quam dictum est, Priami quidem species digna est imperio. A Logico autem sumitur species pro natura communicabili pluribus indiuiduis, quæ sub determinato & certo genere ponitur, ut homo sub animali, albedo sub colore, dulcedo sub sapore, & relictis omnibus aliis modis de hoc ultimo itẽdimus hic qui aliqualiter assimilatur speciei sumptæ pro pulchritudine. Nam sicut pulchritudo perficit iuuentutem, ut dicit Aristoteles in decimo Ethicorum, sic species actuat & perficit genus. Vnde comparatur ad ipsum, ut forma ad materiam sicut tibi manifestabitur in Philosophia, pro nunc sustine.

Quantum

Quãtum ad secũdum aduerte, quòd de specie apud Locum duplex definitio formatur. Prima conuenit soli specialissimæ. secunda autem conuenit communiter speciei subalternæ & specialissimæ, quomodo autem differant dicemus infrà.

Prima igitur est hæc, Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantùm; & in quid.

Primò dicitur, quæ, id est est illa natura communicabilis, ad differentiam naturæ indiuiduæ & singularis, quæ non species sed suppositum dicitur.

Secũdò dicitur, quæ prædicatur. Aduerte, sicut diximus in definitione generis, intelligendum est non actu, sed aptitudine; ut sic exponatur, quæ prædicatur, idest apta quantum sit ex se prædicari de pluribus. Nam stat, quòd sub natura communicabili pluribus sit tantum unum indiuiduum, & tamen sit species: ut licet in creatione hominis fieret, & tantum Adam: adhuc homo est species, quia natura humana ex se est apta communicari pluribus. Idem intellige de sole, & aliis erraticis astris, quæ omnia differunt specie, licet sub se de facto non habeant nisi unum indiuiduum. Sed causa huius manifestabitur tibi in libro de cœlo.

Tertiò dicitur, de pluribus differentibus numero tantũ, per qđ distinguitur species specialissima à genere, quod prædicatur de pluribus differentibus specie, & etiam de differentibus numero, sed mediatè. hæc enim est uera, homo est animal, & hæc est uera, Plato est animal.

Quartò dicitur, & in quid; ut distinguatur à differentia & proprio & accidente, quæ prædicantur in quale, & non in quid. Nam si interrogaris quid sit Sortes, respondes, quòd est homo, ergo species prædicatur in quid.

Constat igitur quomodo prædicta definitio est uera. Sed aduerte, ad hoc, quòd aliqua natura communis sit species, ultra contraditiones positas, & declaratas in definitione, requiritur quòd sit natura integra & perfecta, & non sit pars: propterea anima hominis non est species, sed pars speciei apud Aristotelem; quia anima non est homo, sed pars essentialis hominis, nec aliqua pars corporis

foris est species, sed pars speciei integralis, & tamen anima prædicatur in quid de hac, & illa anima, quæ differunt numero. Similiter manus & caput prædicatur de hac & illa manu, & caput de hoc & illo capite, & tamen non sunt species ratione dicta.

Secũda definitio ẽ hæc, species est, quæ ponitur sub assignato genere, & de qua genus in eo qđ qd est, p̃dicatur.

Aduerte primò, quòd hæc definitio differt à præcedenti, eò quòd est communior. Verificatur enim non solum de specie specialissima sicut præcedens, sed & de subalterna. Nam animal ponitur sub certo, & determinato genere, ut sub corpore animato, respectu cuius animal est species subalterna, & sic ascendes usq; ad generalissimũ; ut tibi manifestabitur in arbore Porphyrij.

Aduerte secundo in hac definitione, sic subintelligendum est, species est, quæ ponitur sub assignato genere directè & immediatè, vt per ly directè excludatur differẽtia, quæ non directè secundum ordinem præsentalem in ascẽdendo ponitur sub genere, sed à latere; ut patet in arbore Porphyrij, & per ly immediatè excludatur indiuiduum, quod non nisi mediante specie ponitur sub assignato genere. Nam Sortes non ponitur sub animali, nisi mediante homine, neq; hic triangulus ponitur sub figura, nisi mediante triangulo.

Aduerte tertiò, quòd licet secunda definitio generis & secunda definitio speciei uideantur circulares, tamen non sunt inutiles, quoniam licet absoluta non debeant definiri circulariter, hoc non est inconueniens in relatiuis, eò quòd per se inuicem cognoscuntur, ex consequẽti per se inuicem debent definiri. Genus autem & species sunt relatiua, quoniam, ut inquit Porphyrius, genus est alicuius speciei genus, & species est alicuius generis species.

Quomodo autem secunda pars definitionis sit uera, in qua dicitur, & de qua genus in eo quod quid est prædicatur, constat ex hoc, quòd genus de pluribus differentibus specie prædicatur in quid. Ergo de qualibet eius specie, quæ sub eo ponitur, prædicatur in quid. nam bene sequitur, animal prædicatur de homine & asino & equo, & sic

de

de ſingulis in quid;ergo & de homine in quid. Conſtat igitur quid ſit ſpecies apud Logicum.

Quantum ad tertium, ſcilicet, quomodo diuidatur ſpecies, aduerte quòd apud Logicum & ad mentem Porphyrij diuiditur ſufficienti diuiſione in ſpecialiſsimā & ſubalternam, nec datur medium. Nam ſicut omne genus, ut declaratum eſt ſuprà, eſt generaliſsimum aut ſubalternū, ſic & omnis ſpecies eſt ſpecialiſsima, aut ſubalterna. De ſpecialiſsima datur quatuor definitiones. Prima iam dicta eſt quæ fuit iſta, ſpecies eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in eo quod quid. Secunda eſt hæc, ſpecies ſpecialiſsima eſt illa, quæ cum ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus. Nam ſicut genus generaliſsimum eſt illud, ut diximus ſuprà, quod cum ſit genus, non poteſt eſſe ſpecies, quia ſub nullo ſuperiori genere continetur, reſpectu cuius dicatur ſpecies. Sic ſpecies ſpecialiſsima eſt illa, quæ cū ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus, quia ſub ſe nō cōtinet aliqua inferiora reſpectu quorum dicatur genus. Tertia eſt iſta, ſpecies ſpecialiſsima eſt illa, ſub qua non eſt inferior ſpecies, nam ſicut genus generaliſsimum eſt illud, ſicut diximus, ſupra quod non eſt aliud adueniens genus ſic ſpecies ſpecialiſsima eſt illa, ſub qua non eſt inferior ſpecies, & aduerte, quòd hæc tertia eſt cauſa ſecundæ, & ſe habet ad illam, ut antecedens ad conſequens. Nā bene ſequitur, Species ſpecialiſsima eſt illa, ſub qua non eſt inferior ſpecies, ergo ita eſt ſpecies, quòd nō poteſt eſſe genus. Quarta eſt iſta, ſpecies ſpecialiſsima eſt illa, quæ cū ſit tantū ſpecies, nō diuiditur in ſpecies, ſed tantū in indiuidua, & propter hoc differt à ſpecie ſubalterna; ut ſtatim apparebit. De ſpecie autem ſubalterna datur duplex diffinitio, quarū prima eſt ea, quæ præmiſſa eſt, ſ. ſpecies eſt, quæ ponitur ſub aſsignato genere. Hæc tamen definitio cōis eſt ſpeciei ſubalternæ, & ſpeciei ſpecialiſsimæ; ut ſuprà docuimus. Secunda uerò, quæ ſoli ſubalternæ cōpetit, eſt hæc, ſpecies ſubalterna eſt illa, quæ cū ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus. Nā ſicut genus ſubalternum, ut ſuprà docuimus, eſt illud quod cum ſit genus, ſcilicet, reſpectu inferioris, eſt ſpecies reſpectu ſuperioris. Verbi gratia

corpus animatum comparatum ad animal, ut suum inferius, est genus. comparatum autem ad corpus, quod est superius, est species. Sic est de subalterna specie, puta de animali, nam comparatum inferioribus puta, ut est homo asinus, leo &c. est genus, comparatum autem superiori, id est, corpori animato, est species, quoniam minus commune est, quàm corpus animatum; ut uidebis in arbore Porphyrij.

Sed dices, quomodo idem potest esse genus, & species, cùm sint opposita, sicut magis commune, & minus commune?

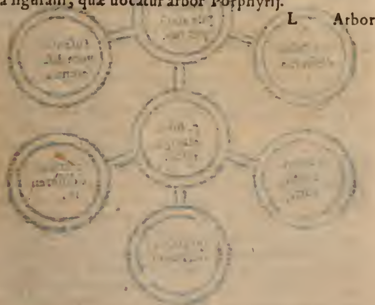
Respondetur respectu eiusdem est impossibile, quoniã ut obiectio probat sunt opposita, nec opposita possunt simul inesse eidem. Respectu autem diuersorum nihil prohibet, & ut sic non sunt opposita. Pro cuius notitia aduerte, quòd in prædicabilibus de quibus nunc loquimur, datur generalissimum & specialissimum. & media. Generalissimum quidem non respicit nisi inferiora. Specialissimum autem tantum superiora. Media uerò respiciunt superiora, & inferiora. Hac de causa generalissimum ita est genus, q̃ nõ species. Specialissimũ ita est species; q̃ non genus. Media uerò ut, respiciunt superiora, sub quibus cõtinẽtur, sunt illorum species; ut autem respiciunt inferiora, quæ continent, sunt illorum genera. Verbi gratia. In ordinatione prædicamenti substantiæ datur unum generalissimum, quod est substantia, non habens supra se nisi ens, & alia transcendentia, quæ ut suprà docuimus, non non sunt genera, datur sub substantia; corpus, sub corpore, animatum corpus. Sub animato corpore animal, sub animali homo, sub homine Sortes & Plato omnia inter media inter substantiam & hominem, utpote speciem specialissimum, sunt genera respectu suorum inferiorum & species respectu suorum superiorum.

Sed dices, Quare species specialissima non est species subalterna, cum sub se contineat indiuiduum uagum, & indiuiduum signatum, & licet indiuiduum signatum non prædicetur de pluribus, sed de uno, quoniam nominatur

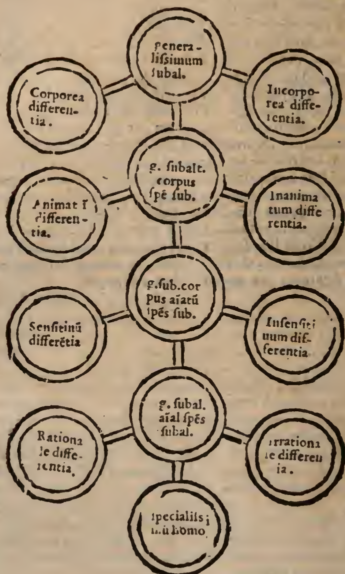
termino proprio ſiue diſcreto, ut Sortes & Plato, tamen indiuiduum uagum prædicatur de pluribus, ſicut ſpecies ſpecialiſſima, quoniã nominatur termino communi cum ſigno particulari: ut, Quidam homo currit, ergo hic homo currit, uel hic homo currit, & ſic de ſingulis.

Reſpondetur, ſpecies ſpecialiſſima ideo non eſt ſubalterna, quia non diuiditur in ſua indiuidua, ſiue uaga, ſiue ſignata, per differẽtias formales conſtitutiuas indiuiduorum, ſed per materiam; ut tibi declarabitur in philoſophia. Sed pro nunc ſuſtine. Ad hoc autem, quòd ſit ſpecies ſubalterna, oportet ut diuidatur per differentias formales conſtitutiuas inferiorum. ut quia animal diuiditur per rationale, & irrationale, & rationale conſtituit hominem, irrationale uero brutum: ideo eſt ſpecies ſubalterna. Quia uerò homo non multiplicatur in ſuis indiuiduis per differẽtias formales, ſed per diuiſionem materiæ ideo non eſt ſpecies ſubalterna, ſed ſpecialiſſima, quam Ariſtoteles uocat indiuiduam, ſiue indiuiſibilem, quia non eſt diuiſibilis in alias ſpecies ſicut diuiditur ſubalterna. Vt autem omnia prædicta tibi pateant, ad oculum deſcripſi infra figuram, quæ uocatur arbor Porphyrij.

L Arbor

Arbor Porphyrij.

De differentia. CAP. IIII.

IN cap. quarto agendum est de differentia, cuius consideratio rectè subsequitur cōsiderationem generis & speciei quoniam illa prædicantur in quid, differētia autem in quale. Sed sicut quidditas & substantia rei præcedit naturaliter qualitatem rei, quoniam qualitas fundatur in substantia, sic prædicatio in quale, posterior est prædicatione in quid. Vnde qui ordinate de aliqua re interrogat, primo interrogat quid sit, secundo qualis sit conueniente ergo post genus & speciem agendum est de differentia. De qua tria uidenda sunt. Primo, quot modis sumitur, ut sciamus modum in quo est, tertium uniuersale, siue prædicabile, & posimus diffinire Secundo, assignandæ sunt eius diffinitiones, & declarandæ. Tertio ponendæ sunt diuisiones eius.

Quantum ad primum, aduerte, quòd ad mentem Porphyrii, & Petri Hispa. dicitur tripliciter, scilicet communiter, proprie, & magis proprie.

Differentia communis est omne accidens separabile, quòd inest alicui, per quod differt a quocunque alio non habēte illud, uel saltem non æquali gradu, uel differt a seipso, ut Sort. sanus differt a Plat. infirmo, per sanitatem; quia inest Plato, & ipsemet Sort. existens sanus: differt a se ipso respectu illius temporis, quo erat infirmus. Dixi uel saltem non æquali gradu, puta licet Sor. hodie & heri febricitauerit, si tamen heri intensius, hodie uero remissius, uerum est dicere, quòd Sortes hodie febricitans, differt a seipso febricitante heri.

Differentia propria, est omne accidens proprium, uel commune inseparabile ab eo, in quo est, per quod differt a quolibet non habente illud, ut Sortes per risibile differt a brunello asino, & coruus per nigredinē differt a cygno, & aduerte, quòd tam proprium, quàm accidens commune inseparabile, faciunt differre differentia propria, licet accidens proprium pertineat ad quartum prædicabile, de quo loquemur in capitulo quinto, & accidens commune inseparabile pertineat ad quintum prædicabile, de quo loquemur in capitulo sexto; quoniam utrunque

est accidens,& est extra rei essentiam, & diffinitionem,neque enim proprium,neque accidens commune,siue separabile, siue inseparabile admittendum est in diffinitione, ut alias tibi manifestabitur.

Differentia magis propria est,qua una res differt ab altera essentialiter,& quidditatiue,ita ꝙ remoto quocunq; accidēte siue proprio siue cōmuni,siue inseparabili,siue separabili,adhuc differunt per aliquod essentiale intrinsecum, ut homo essentialiter (a te quodcunque accidens) differt ab asino per rationale. Vnde rationale est differentia magis propria, & hæc sola continetur in arbore Porphyrij, eo quòd sola diuidit genus essentialiter, & constituit speciem ut declarabitur infra,& de hac tantum hic agendum, eo quòd communis, & propria non constituunt distinctū prædicabile. Continetur enim communis in quinto prædicabili, & propria, quo ad accidens proprium in quarto, & quo ad accidens commune inseparabile in quinto. Sed magis propria constituit tertium prædicabile, ut manifestabitur tibi in definitione eius.

Quantum ad secundum aduerte, quòd aliter definitur apud nominales, & aliter apud reales. Nominales definiuntur sic: Differentia magis propria, est terminus uniuocus prædicabilis de pluribus in quale essentiale, & rationale,quod prædicatur de Sorte & Platone, in eo quod quale, quia ad interrogationem factam per qualis est Sortes,respondetur,quòd est rationalis.

Terminum uniuocum sumunt in eo sensu, quem exposuimus in diffinitione generis data per nominales. Dicunt prædicabilis de pluribus,aliter non esset prædicabile propriè dictum, ut patet ex diffinitione prædicabilis propriè dicti. quam assignauimus in primo capitulo huius tractatus.

Non dicunt de pluribus differentibus specie uel numero,sed absolutè de pluribus,& hæc diffinitio possit uerificari de differentia generica, quæ prædicatur de pluribus differētibus specie,ut sensitiuum de homine,& asino, & equo,&c.& de specifica conuertibili cum specie specialissima,quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tan-

tantum, ut rationale de Sorte,& Platone. Nam differentia magis propria abstrahit a generica,& specifica,& ideo potest utrique applicari, & quando applicatur genericæ, prædicatur de pluribus differentibus specie. Si autem applicatur specificæ,prædicatur de pluribus differentibus numero tantum.

Dicunt in quale,ad differentiam generis,& speciei,quæ prædicantur in quid.

Dicunt in quale essentiale,ad differentiam proprij,&accidentis,quæ prædicantur in quale accidentale.

Hæc diffinitio acceptatur a realibus præter primam particulam: quoniam apud eos, & de mente Porphyrii uniuersale &prædicabile,ut docuimus in capitulo de genere, non sunt termini siue conceptus, sed natura communicabilis multis,ut stat sub secunda intentione,modo quo supra exposuimus.

Tu igitur aduerte, quòd apud reales,differentia magis proprie,& de mente Porphyrii, quintupliciter diffinitur.

Primò sic, Differentia magis propria est quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo, quod quale scilicet essentiale.

Primo dicitur,est quod, id est,est illud prædicabile uel uniuersale,quod prædicatur &c.

Secũdo dicitur de pluribus differẽtibus specie, & exemplificat Porphyrius de rationali, sicut & Petrus Hispa. Dicit enim,quòd rationale prædicatur de homine & de diis, quoniam sumus rationales nos,& dii, sed illi immortales, nos autem mortales, & sic secundu m ipsum rationale est differentia generica,& non specifica.

Sed hic est dubium,cum Porphyrius & Petrus non assignent aliam diffinitionem de differentia,ut est quid prædicabile de pluribus.uidetur prætermisisse ueram & specificam differentiam cõuertibilem cum specie specialissima. Constat enim, quòd cum sit conuertibilis cum specie specialissima,non prædicatur, nisi de differentibus numero, sicut & ipsa species, ergo Porphyrius, & Petrus sunt diminuti.

Respondetur, Petrus sequitur Porphyrium, est enim

eius breuiator, Porphyrius intendit diffinire differētiam, quàm cognoſcimus,& non aliter. Experimur autem,& eſt ſententia Ariſtotelis,quòd proprias,& conuertibiles,&eſſentialies differentias ſpecificas ignoramus, & ideo Porphyrius non diffinit eam, ſed ſufficit, quod diffiniat eam, quam cognoſcimus, & communi, ſententia nominamus differentiam. Hæc autem eſt generica ut animatum, & ſenſitiuum, & rationale, ſecundum Porphy. Ex hoc ſequitur, quòd ſi Porphyrius ſpecificam cognouiſſet, eam utique diffiniſſet per prædicari de pluribus differentibus numero in quale eſſentiale, ſicut diffiniuit ſpeciem ſpecialiſſimam per prædicari de pluribus differentibus numero in quid. Non ergo fuit diminutus, quia non cognouit ſpecificam.ergo excuſatur. Quòd ſi quis tanti fuerit inge nij, ut eam cognoſcat, rectè utique diffiniet per prædicari de pluribus differentibus numero in quale.

Sed dices,ſi propria & ſpecifica differentia non eſt nota,ergo nulla erit uera,& eſſentialis diffinitio.

Reſpondetur, Conceditur conſequentia. Verum, quia per multas differentias circumloquimur, unā ſpecificam conuertibilem cum diffinito,uel accipimus loco differentiæ proprium rei emanans a ſubſtantia, aut forma,aut materia rei, ideo dignamur dicere tales diffinitiones eſſe ueras & eſſentiales. Verbi gratia, quia ſecundum Porphyriū rōnale eſt cōmune diis,&homini,& mortale eſt cōe omni animali licet utrunque ſit magis commune, quàm homo, tamen ſimul ſumpta conuertuntur, & ideo per utrunque ſimul ſumptum circumloquimur differentiā propriam homini,diffinientes enim dicimus,quòd homo eſt animal rationale mortale, & tunc patet,quòd licet rationale per ſe ſumptū ſimiliter & mortale, prædicentur de pluribus differentibus ſpecie: tamen ſimul ſumpta in diffinitione conuertuntur cum homine,& prædicantur de pluribus differentibus numero tantum,ſicut &homo. Solus enim homo eſt animal rationale mortale.

Tertio dicitur in eo quod quale,ſcilicet eſſentiale, quod quidem declaratur ſigno & ratione. Signo quidem,quoniam ad interrogationem factam de homine qualis ſit, re-

rñdetur rõnalis, mortalis, factã de asino, rñdetur rudibilis &c. ratione autem, quoniã ut declarabitur in prædicamento qualitatis, differẽtia habet rationẽ qualitatis, ergo sicut qualitas est, per quam quales dicimur, sic per differentiã efficimur quales. Verum quia per proprium & accidens commune separabile & inseparabile, dicimur quales, ideò subintelligitur in diffinitione differentiæ magis propriæ in quale essentiale, quoniam proprium & accidens qualificant accidentaliter, differentia uero magis propria essentialiter. Constat igitur quomodo uerificatur primo diffinitio data de differentia magis propria.

Secunda diffinitio est hæc. Differentia magis propria est illa qua abundat species a genere. Pro cuius notitia aduerte, quod genus in sui ratione siue diffinitione nullam differentiam generis diuisiuam actu includit, neque enim animal, ut animal est rationale, uel irrationale. Nam si animal in sui ratione differentias suas diuisiuas actu contineret, in quocunq; inueniretur, de eodem prædicaretur, sicut & genus, puta si de sui ratione esset rationale, cum asinus sit animal, esset animal rationale, si autem irrationale, cum homo sit animal, esset animal irrationale. Constat ergo, quòd genus nullam suam differentiam diuisiuam eiusdẽ includit actu. Sed species includit genus actu, cui subiicitur actu, & ultra genus includit alteram differentiarum diuisarum generis, quoniam per ipsam constituitur, & per ipsam distinguitur actu a qualibet alia specie. Verbi gratia, homo includit animal actu, & includit rationale actu, eo quòd per rationale constituitur, & diuiditur a quacunque alia animalis specie. Cũ ergo dicitur. Differentia est, qua abundat species a genere, sic intellige, Differentia est, quam in sui ratione species supra genus actu includit, quã non includit genus, & in hoc sensu dicitur, quòd species abundat differentia a genere, eo quòd genus ab utraque differentia sui diuisiua abstrahit, quas species oppositæ includunt, ut homo includit rationale, brutum uero irrationale.

Præterea, Dicitur differentia, qua abundat species a genere, quoniam omnia quæ sunt de diffinitione generis,

ſunt etiam de diffinitione ſpeciei. Sed ſpecies ultra omnia illa ſuperaddit propriam differentiam. Verbi gratia, Animal ſic diffinitur, Animal eſt ſubſtantia corporea, animata, ſenſitiua. Hæc omnia ſunt etiam de diffinitione hominis, ſed ſuperaddit rationale mortale. Nam homo eſt ſubſtantia corporea, animata, ſenſitiua, rationalis, mortalis, propterea dicitur, quòd differentia eſt, qua abundat ſpecies a genere.

Tertia diffinitio eſt iſtä, Differentia magis propria eſt illa, quæ apta nata eſt diuidere genus, & ea, quæ ſub genere poſita ſunt. Pro cuius notitia aduerte, quòd duo ſunt actus differentiæ. primus eſt diuidere genus. Nam ut probatur in decimo Metaphyſicæ. Quodlibet genus diuiditur duabus primis differentiis contrariis, ut ſubſtantia per corpoream & incorpoream, & quantitas per continuam & diſcretam, & lineâ per rectam & obliquam, & hoc tibi patet in arbore Porphyrii ſupra poſita. Secundus actus eſt, quòd differentia ſimul cum genere conſtituit ſpeciem ſiue ſubalternam ſiue ſpecialiſsimam. Exemplum primi, Corporeum adiunctum ſubſtantiæ, conſtituit corpus, & incorporeum adiunctum ſubſtantiæ, conſtituit ſubſtantiã ſeparatam, quam dicimus intelligentiam, & in diuina lege dicimus angelum. Exemplum ſecundi, Congregatiuum adiunctum colori, conſtituit nigredinem, eſt enim nigredo color congregatiuus uiſus. Diſgregatiuum autem adiunctum colori, conſtituit albedinem, eſt enim albedo color diſgregatiuus uiſus. Ex his ergò conſtat, quòd differentiæ contrariæ diuidentes genus, conſtituunt ſpecies oppoſitas, contentas ſub genere diuiſo, quæ licet conueniant in genere, tamen diuiduntur ſiue diſtinguuntur ab inuicem per differentias, quæ diuiſerunt genus, & ſimul cum genere conſtituerunt ipſas ſpecies. Ideò bene dicitur, quòd differentia magis propria eſt illa, quæ eſt apta diuidere genus, & ea, quæ ſub genere poſita ſunt.

Quarta diffinitio eſt hæc, Differentia magis propria eſt illa, qua differunt a ſe ſingula. Pro cuius notitia aduerte, quòd ſicut apud Phyſicum entia naturalia conueniunt in materia, & differunt a ſe inuicem ſuis propriis formis,

ut

vt omnia metalla conueniunt in aqua. Nam in eis prædominatur aqua, aliter non liquefierent, sed differũt propriis formis. Alia est enim forma auri, alia argẽti, &c. sic & apud Logicum singulæ species contentæ sub uno genere conueniunt in genere, quod se habet, ut materia, & differunt a se inuicem suis propriis differentiis, quæ emanant a propriis formis, ut rationale ab anima intellectiua. Constat ergo, quomodo differentia est, qua differunt a se singula.

Quinta diffinitio talis est, Differentia magis propria, est quæ conducit ad esse rei, & eius quod est esse rei pars est. Pro cuius notitia aduerte, quòd differentia in duobus assimilatur formæ rei. Nã sicut apud Physicum forma dat esse composito etiam in artificiatis, ut forma gladii dat esse gladio: neque enim ferrum est actu gladius, antequàm recipiat formam gladii, sic apud Logicum differentia, quæ sumitur a forma, dat esse speciei. Nam ex eo, quòd homo est rationalis, habet esse hominis, & non ex eo, quod est animal. Nam ex eo quod est animal, non habet esse nisi animalis, in quo non differt ab aliis speciebus cõtentis sub animali. Similiter forma apud Physicum est pars essentialis rei compositæ, & spectat ad quidditatem eius, sic apud Logicum differentia est pars essentialis speciei. Sicut enim homo, ut compositum naturale, componitur ex materia & forma, puta ex corpore & anima, sic homo, ut species componitur ex genere & differentia, puta ex animali & rationali. Hæc tamen compositio differt ab illa, quoniam apud Physicum illa est realis, distinguũtur enim realiter materia & forma ut potentia & actus, apud Logicum autem est compositio generis & differentiæ secundum rationem, quoniam genus & differentia non realiter differunt. Sed pro nunc sustine, quoniam ista non resoluuntur ultimatè, nisi apud Metaphysicum, ut docuimus in quæstionibus nostris Metaphysicalibus. Constat igitur quomodo differentia conducit ad esse rei, & est pars eius, ut distinguitur a proprio & accidente, quæ & si dant aliquo modo esse rei, non tamen essentialiter, nec sunt essentiales partes, neque secundum rem, neque secundum rationem, quoniam non ingrediuntur definitionem.

nem. Differentia autem ingreditur & complet, ut alias tibi manifestabitur. Constant igitur tibi omnes definitiones, quæ dari censuerunt apud Logicum de differentia magis propria, in quibus omnes conueniunt tam differentiæ genericæ, quam specificæ præter primam, quæ, ut sonat, non conuenit nisi genericæ, licet aliqui dicant quòd conuenit etiam ultimæ specificæ non repugnanter, id est quia non repugnat differentiæ, ut differentia est prædicari de pluribus differentibus specie, aliter repugnaret omni differentiæ, sicut non repugnat cœlo. ut corpus est diuidi in partes, uerum hæc opinio quantum ualeat pro nunc relinquatur, ne confundatur nouitius, & standum est in expositione, quam suprà posuimus in solutione obiectionis factæ contra primam definitionem datam de differentia.

Quantum ad tertium aduerte, quòd ad mentem Porphyrij, differentia quintupliciter diuiditur.

Prima diuisio est hæc, Differentiarum quædam facit alterum, quædam facit aliud. Illa facit alterum, quæ facit differre habentem a non habente accidentaliter, ut accidens proprium, & accidens commune, siue separabile, siue non: quoniam neutrum est de essentia rei differentis, & id, scilicet facere alterum competit differentiæ communiter, & proprie acceptæ, licet magis conueniat differentiæ communiter acceptæ, quam proprie. Nam proprie accepta, & si non secundum se, tamen in quantum proprium accidēs fluit a principiis speciei, uidetur participare actum differentiæ magis proprie, quæ facit aliud, quoniam licet homo differat essentialiter ab asino per rationale primò, tamen secundariò differt essentialiter per risibile. Nam bene sequitur homo est risibilis, ergo distinguitur essentialiter & specificè ab asino, quod non est uerum de differentia communi. Non enim sequitur, Homo est albus, ergo differt essentialiter a coruo, ut patet. Illa autem facit aliud, quæ facit differre habentem a non habente essentialiter, ut differentia magis propria, quæ est de essentia rei differentis, ut sensitiuum in animali, & rationale in homine. Nam bene sequitur, Animal est sensitiuum, ergo differt

fert essentialiter a planta, homo est rationalis, ergo differt essentialiter ab asino.

Secunda est, Differentiarum quædam est separabilis ab eo, cui inest, ut differentia cōiter accepta, quæ fit per accidens cōe. Quædam inseparabilis, quæ scilicet fit per accidens proprium, & est differentia propriè dicta, uel per differentiam essentialē, quæ dicitur differētia magis propria. Nam & proprietas rei, ut risibile, & differentia essentialis, ut rationale, sunt inseparabiles a re, cui insunt, quoniā alterum fluit ab essentia, alterum est de essentia rei.

Tertia est, Differentiarum inseparabilium quædam sunt per se, quædam per accidens. Aduerte, quòd apud Porphyrium, differentiæ per se sunt illæ, quæ ingrediuntur diffinitionem, & istæ sunt magis propriæ, ut sensitiuum, quod ingreditur diffinitionem animalis, & rationale, quod ingreditur diffinitionem hominis, Differentiæ autem per accidens sunt illæ, quæ licet prædicentur per se de subiecto, ut risibile de homine, tamen non ingrediuntur diffinitionem rei, nisi sumantur loco differētiæ essentialis, sicut solemus diffinire asinum per rudibile, & equum per hinnibile, & canem per latrabile, eo quòd proprias & essentiales ignoramus differentias. Igitur inter differentias per accidens in sensu dicto, numeramus accidentia propria, de quibus loquemur in capitulo sequenti.

Quarta est, Differentiarum quædam suscipiunt magis & minus, quædam non. Quæ suscipiunt magis & minus, sunt differentiæ communiter dictæ, quæ fiunt per qualitates communes, & præcipue in tertia specie qualitatis, ut sunt colores & sapores, & odores, & tangibiles qualitates. Nam de Socrate uerum est dicere, quòd differt a Plat. in albedine, quoniam & si uterque sit albus, tamen magis albus est Socra. uel minus, quàm Pla. Quæ autem non suscipiunt magis & minus, sunt differentiæ propriæ & magis propriæ, non enim dicitur unus homo magis risibilis, aut magis rationalis quàm alius.

Quid aūt sit recipere magis & minus, declarabitur tibi in trac. sequenti, cū loquemur de proprietatibus prædicamēti subæ. Pro nunc sustine, ne idē inutiliter repetamus.

Quinta

Quinta est, differentiarum, quædam est diuisiua, quædam constitutiua Pro notitia huius quintæ diuisionis, aduerte primò, quòd non datur nisi de differẽtia magis propria, quoniam illa tantum diuidit genus essentialiter & cõstituit speciem, ut patet ex definitionibus suprà positis. Aduerte secundò, quod membra huius diuisionis nõ oportet esse distincta realiter, sed sufficit quòd sint distincta secundum rationem. Nam eadem differentia est diuisiua, & constitutiua, sed respectu diuersorum, quoniam diuidit genus & constituit speciem. Vt autem diuidit, dicitur diuisiua, scilicet generis, ut uerò constituit, dicitur constitutiua, scilicet speciei, & sic distinguitur ratione a seipsa, ut diuidit & constituit. Verbi gratia, Rationale & suum oppositum diuidunt animal, ut patet in arbore Porphyrij, quoniam animalium aliud rationale, aliud irrationale, & utrũque istorum simul cum genere constituit speciem. Nam rationale additum animali, constituit hominem. Irrationale additum animali, constituit brutum. Aduerte tertiò, quòd differentiæ magis propriæ tres sunt actus. Primus est, diuidere genus, & ab hoc dicitur diuisiua. secundus est, constituere speciem siue subalternam siue specialissimam, ut sensitiuum constituit animal. Rationale constituit hominem, & ab hoc dicitur constitutiua. Tertiò facit differre ab inuicem ea, quæ constituit, ut per rationale differt homo à bruto, & ab hoc dicitur differentia. Nã quæ differunt, differentia differunt. Aduerte quartò, quòd ex eo quòd differentia simul cum genere constituit speciem, sequitur corollariè, quòd sola species diffinitur. Nã uera diffinitio constat ex genere & differentia essentiali. Hæc autem duo constituunt speciem, ergo sola species diffinitur. Vnde quæcunque diffiniuntur & non sunt species, aut subalterna, aut specialissima, qualia sunt decem generalissima, & ex transcendentia, omnia indiuidua cuiuscunque prædicamenti, non uerè & propriè diffiniuntur, sed describuntur. Quomodo autem differant uera diffinitio & descriptio, manifestabitur tibi in Tractatu de syllogismo topico. Bene ergo dixit Boetius, quòd sola species diffinitur. Constant ergo tibi diuisiones datæ de diffe-

differentia simul cum definitionibus suis, eo modo, siue illis modis, quibus potest notificari. Hæc de præsenti capi. dicta sint..

De Proprio. CAPVT V.

In quinto capitulo, agendum est de quarto prædicabili, quod dicitur Proprium. Cuius consideratio ordinatè sequitur considerationem generis & speciei, & differentiæ: ea nanque prædicantur essentialiter. Proprium uerò prædicatur accidentaliter. Sed essentiale precedit accidentale, ergo post considerationem illorum trium, ordo doctrinæ requirit, ut tractemus de Proprio. Quare autem prius de Proprio quàm de accidente, cum utrunque sit accidentale, dicemus in capitulo sequenti. De proprio autem tria uidenda sunt. Primò, quot modis sumitur. Secundò, quid sit Proprium, quod ponit quartum prædicabile, Tertiò, si solus ultimus modus, quo dicitur Propriū, est unum ex quinque prædicabilibus.

Quantum ad primum, aduerte quòd ad mentem Porphyrij, & in doctrina Peripatetica, quatuor sunt modi, quibus dicitur Proprium.

Primò illud dicitur Proprium, quod competit soli uni speciei, sed nòn omni indiuiduo illius speciei, imò reperitur in minori parte, ut esse Logicum siue Grammaticum. esse medicum esse moralis, & honestæ uitæ, competit soli homini, quoniam solus homo inter omnia animalia uiget parte intellectiua: hæc autem insunt ei propter intellectum & uoluntatem, quæ ad partem intellectiuam spectant. Sed esse Logicum siue medicum, est proprium primo modo, dummodo importent esse actù Logicum siue medicum, si enim importarent solam aptitudinem, non essent proprium primo modo, sed quarto modò, sicut & risibile in homine. Nam licet soli homines, & pauci sint actu logici siue medici, omnes tamen & soli sunt apti esse logici &c. aliter illud principium Aristotelis in primo suæ Metaphysicæ esset falsum. Omnes homines natura scire desiderant. Desiderium autem sciendi supponit aptitudinem naturalem ad scientiam. aliter uanum esset desiderium. Et aduerte, quòd est simile de ridente & risibili, nam

esse

esse actu ridentem, conuenit soli homini, sed non omni homini, quoniam non omnes actu rident. Sunt enim eadem hora aliqui flentes, aliqui ridentes. esse ergo ridentē, est proprium homini primo modo. esse uerò aptum ad ridendum, conuenit soli & omni homini, & semper: ergo est proprium hominis quarto modo, ut declarabitur.

Secundò illud est proprium, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & semper conuenit remoto impedimento, & casu, sed modò soli speciei sic esse bipedem, est proprium hominis secundo modo, nam esse bipedem & gradi duobus pedibus, conuenit omni homini, qui sit uerus homo, sed nō soli homini, conuenit enim multis animalibus, & præcipuè uolatilibus.

Dixi remoto impedimento, ut secludantur homines, qui ex infirmitate aut abscisione non sunt bipedes.

Dixi & casu, propter monstra, quorum aliqua aut nullius, aut unius, aut plurium, quàm duorum sunt pedum, de quibus iam locuti sumus in secundo Physicorum.

Dixi, uerus homo, ut excludam quædam animalia habentia effigiem humanam, ut dicitur, quòd in India inueniuntur homines qui tantum nnum habent pedem, & vnū oculum in fronte, qui gradiuntur saltando. Isti non sunt magis homines, quàm simia, ideò de eis nō est hic sermo.

Sed aduerte, quòd quando dicitur, Illud est proprium secundo modo, quod omni, sed non soli conuenit. Exponendum est ly conuenit, pro accidit, aliter esse animal est proprium secundo modo, Conuenit enim omni homini, sed nō soli, ut patet, licet autem conueniat omni homini, sed non soli, nòn tamen accidit homini, sed est de essentia eius, quoniam prædicatur de eo, in quid.

Tertiò illud est proprium, quod conuenit soli uni speciei, & omni eius indiuiduo, sed nō omni tēpore, imò solū in tali tēpore, puta esse canū uel canescere, cōuenit soli & omni homini, sed non nisi in senectute, loquendo de canescere naturaliter, id est secundū ordinē naturæ, & propriè.

Dico secundum ordinem naturæ, quoniam accidit ex alijs causis hominem canescere ante senectutem, & præcipuè ex longa & intensa animi tristitia, propterea inquit

Boetius

Boetius in primo de consola. Metro primo; *Intempestiui funduntur tempore cani.* scilicet, capilli, Aut propter malam, & intemperatam complexionem qualis est phlegmatica, & melancholica. Vtraque nāque est frigida & canicies ex frigiditate prouenit. Nam ideo canescit homo in iuuentute, quia calor naturalis superabundat temperās frigidum, in senectute autem ex defectu caloris superabundat frigidum & homidum superfluum, ideo in senectute canescit homo, & inter alias complexiones sanguinea tardius canescit, post ipsam cholerica, propter caloris abundātiam temperantis frigidum, & consumentis humidum indigestum, siue superfluum.

Dico proprie, quoniam licet aliqua animalia, ut lupus, & canis, uideantur mutare pilos suos naturales in albos, non tamen proprie canescunt, sed potius gricescunt. Nam causa proprie caniciei, est superabundans frigiditas cerebri, quæ inest homini super oīa alia animalia, & ideo male odorat homo, ut dicitur in ij. de anima. Quòd autē aliqua bruta mutent pilos in albos, non est ex super abūdāti, & indigesta frigiditate, cerebri, cuius signum est, quòd usq; in finem uitæ subtilissimè odorāt, sed est ex indigestis frigidis humoribus respersis per torū corpus, & præcipue quando brutum est uorax, sicut lupus, & canis.

Quarto illud est proprium, quod conuenit soli uni speciei, & omni eius indiuiduo, & semper. i. pro omni tempore & necessario, ut esse risibile, est propriū hominis hoc quarto modo. Nam homo cum sit rationalis, semper est aptus natus ridere, licet non semper actu rideat, & aduerte quòd ly conuenit exponendum est pro accidit, aliter rationale esset proprium quarto modo, quoniam conuenit soli; & omni homini & semper, & necessariè, cum sit gradus eius distinctiuus a bruto. Pro tanto autem non est proprium, sed differentia, ut docuimus suprà, quoniam est de essentia, & de diffinitione hominis. propriè autem quarto modo id non competit, cum sit accidens fluens a forma rei, aut materia, a forma quidem, ut risibile, & disciplinabile ab anima humana a materia autem, ut corruptibile a cōpositione contrariorū elementorū. Cōstat igitur, quot sint modi,

quibu

quibus consuetum est sumi proprium. Nunc autem relictis alijs, immorandum est circa quartum, quoniam solus iste est quartum prædicabile, ut declarabimus.

Quantum igitur ad secundum, manifestandum est quid sit in via Peripatetica. Tu igitur aduerte, quòd nominales sic definiunt. proprium quarto modo est terminus uniuocus prædicabilis de pluribus in eo, quod quale accidentale, & conuertibiliter.

Dicitur terminus uniuocus loco generis, eo quòd est magis communis, nam ut patet suprà apud nominales & genus & species & differentia sunt terminus uniuocus, & tamen non sunt proprium; ergo in plus est esse terminum uniuocum, quàm esse proprium quarto modò.

Dicitur prædicabilis de pluribus, aliter nō esset uerum prædicabile computatum inter quinque; ut docuimus in cap. primo huius tract.

Dicitur, de pluribus indistinctè non explicando distinctis siue differētibus specie uel numero, quoniam aliquod proprium consequitur genus: ut esse aptum dormire, & uigilare consequitur animal. Solum enim animal & omne & semper scilicet, pro aliquo tempore dormit & uigilat: ut docuimus in lib. de somnó & uigilia. Aliquod autē consequitur speciem specialissimam, ut risibile & flebile. primum quidem prædicatur de pluribus differētibus specie, sicut & genus. secundum autem de pluribus differentibus numero, sicut & species specialissima.

Dicitur in eo, quod quale, ut distinguatur à genere & à specie, quæ prædicātur in quid. Verū quia differentia prædicatur in quale, ideò ut distinguitur ab ea, subiungitur, in quale accidentale. Nam differentia, ut docuimus suprà, prædicatur in quale essentiale, cum sit de essentia eius, cuius est differentia. Proprium autem prædicatur in quale accidentale, cum sit extra essentiam eius, cuius est proprium, & non sit pars eius.

Dicitur conuertibiliter, aliter non esset proprium quarto modo. Nam si prædicaretur de aliquo, de quo non prędicaretur illud cuius est proprium, iam non conueniret soli illi, puta si risibile prædicatur de aliquo, de quo non

prædicatur homo, non conueniret soli homini, ex consequenti non esset proprium hominis quarto modo, sed secundo modo.

Tota hæc diffinitio acceptatur a Logico reali excepta prima particula, quoniam realis Logicus, ut sæpe diximus, non concedit, prædicabile esse terminum siue conceptum, sed naturam communem pluribus, ut stat sub hoc conceptu, scilicet, prædicari de pluribus uniuoce in quid, uel in quale, ut docuimus in capitulo primo, & secundo huius tractatus.

Posita igitur definitione Proprii secundum nominales, uidendum est, quid sit ad mentem Aristotelis. Tu igitur aduerte, quòd in primo topico sic definitur. Propriũ est, quod inest omni soli, & semper, & conuersim prædicatur de re, & non indicat quid est esse rei.

Per primam particulam, scilicet, soli, omni, & semper, distinguitur ab aliis modis Proprij. nam iuxta primum modum inest soli, sed non omni. Iuxta secũdum, inest omni, sed non soli, iuxta tertium inest omni, & soli, sed non semper, quarto autem modo, inest soli omni, & semper.

Per secundam particulam, scilicet, & conuersim, idest, conuertibiliter prædicatur, de re, distinguitur ab accidente cõmuni, quod est quintũ prædicabile, quod non conuertitur cum eo, cui inest. Nam licet ista sit uera, Omnis coruus est niger, hæc tamen est falsa, omne nigrum est coruus In proprio autem quarto modo prædicatio conuertitur. Nã si omnis homo est risibilis omne risibile est homo.

Per tertiam particulam, scilicet, & non indicat, quid est esse rei, distinguitur a definitione. Nam ut declarabitur tibi in tractatu de syllogismo topico. Definitio est oratio indicans quid est esse rei per essentialia: idest, declarãs essentiam, & naturam rei definitæ per sua principia priora, & intrinseca, quæ sunt genus, & dr̃ia. Et quoniam propriũ nõ est principiũ prius intrinsecũ, & essẽtiale eius, cuius est proprium, sed est, quid posterius fluens ab ipsis principiis, ut risibile originatur a rationali. Nam ex eo, quòd homo est rationalis, naturali sequela concluditur, quòd est risibilis, & non concluditur econuerso a priori, sed a posterio-

ri,ideo non indicant naturam rei a priori, ſicut indicat uera definitio.

Dico a priori,quoniam cum propriæ rerum differentiæ ſint nobis incognitæ,uenamur rerum quidditates per effectus proprios, & per ſuas proprietates,& ut in pluribus aſſumimus propria accidentia in diffinitionibus, loco differentiarum. Sed hoc eſt indicare, quod quid eſt rei,a poſteriori,& non a priori. Et quando dicitur in diffinitione præmiſſa de proprio,quod non indicat quid eſt eſſe rei,intelligendum eſt a priori ad differẽtiam ueræ diffinitionis. A poſteriori autem non eſt dubium,aliter non uerificaretur illud in primo de anima. Accidentia, ſcilicet propria, magnam partem conferunt,ideſt,multum nobis deſeruiũt ad cognoſcendum,quod quid eſt,ideſt rei eſſentiam,& naturam. Verum,quia hæc ſunt altioris negotii,ideſt,re, Metaphyſici, ideo tu nouiti ne deſperes,ſi nũc non penetras, ſufficiat tibi ſuperficialiter apprehendere. Conſtat igitur tibi, quid ſit proprium quarto modo ſecũdum nominales, & reales,ſed tu ſequere uiam realium,ut pote magis conformem doctrinæ Peripateticæ.

Quantum ad tertium aduerte, quod proprium non omnibus modis eſt uniuerſale,ſed tãtum quarto modo. Nam ſolum quarto modo prædicatur accidentaliter conuertibiliter modo, quo expoſuimus, & ſuum adæquatum ſubiectum eſt proprie ſpecies ſpecialiſſima ex conſequenti, ſicut ſpecies ſpecialiſſima prædicatur uniuocè, & immediate de pluribus differentibus numero, quæ ſunt eius indiuidua, ſed prædicatur in quid. Sic eius proprium prædicatur de eiſdem, ſed in quale, ideo facit diſtinctum prædicabile ab omnibus aliis. Hæc de proprio dicta ſint. Quomodo autem faciat diſtinctum prædicabile ab accidente, cum & ipſum proprium ſit accidens, dicemus in capitulo ſequenti. Hæc de capitulo quinto dicta ſint.

De accidente. CAP. VI.

In capitulo ſexto agendum eſt de quinto prædicabili quod dicitur accidens, cuius conſideratio ordinate ſequitur conſiderationem de proprio: quoniam licet utrunque prædice-

prædicetur de pluribus,in quale accidentaliter in quantũ utrunque est accidens, tamen imperfectiori modo prædicatur, quàm proprium. Nam proprium,prædicatur conuertibiliter,non autẽ accidens,ut declarabitur. Item,Proprium facit propositionem per se,non autem accidens.De accidente igitur quatuor uidenda sunt.Primò,quot modis sumitur,ut sciamus modum,iuxta quem ponitur quintum prædicabile.Secũdo, quid sit,ut est quintum prædicabile. Tertio,quomodo diuiditur.Quartò,quomodo facit distinctum prædicabile a proprio, cũ & proprium sit accidens.

Quantum ad primum aduerte, quòd famosiores modi in uia Aristo.quibus sumitur accidens,sunt quatuor.

Primò sumitur pro omni eo, quod non est de ratione alicuius, & sic omnia quæ non sunt de ratione hominis, sunt accidentia homini. Cum igitur risibile non sit de ratione hominis, nec sortes, nec Plato sint de intellectu hominis, potest.n.intelligi homo non intellecto Sorte,&Platone,& cuius signum est, quòd hæc est indirecta, homo est Sortes,sequitur,quòd in hac prima acceptione,& proprietates specie &indiuidua sint accidẽtia homini,& iuxta hunc modum in tractatu de syllogismo sophistico assignabitur fallacia accidentis.

Secundo sumitur accidens pro omni ente, quod non est substantia,sed inhæret substantiæ, & diuiditur in nouem prædicamenta ut declarabitur tibi in tractatu sequenti, iuxta quem modum dicimus quantitatem, & qualitatem esse accidens, & appellatur accidens prædicamentale. Et est alterum membrum diuisionis, qua diuiditur ens in substantiam, & accidens.

Tertiò,sumitur accidens pro omni eo, quod euenit præter intentionem agentis, ut quando homo fodit agrum, ut seminet,si fodiendo inuenit thesaurum, est accidens, & hoc accidens dicitur fortuna & casus, de quo agitur in ij. Physicorum.

Quarto sumitur accidẽs,pro omni eo,quod positum in prædicato facit propositionem per accidens, siue illud sit substantia,siue accidens prædicamentale,siue non. Ad hoc autem,quòd fiat propositio per se, oportet prædicatũ esse

de essentia, aut de ratione subiecti, aut proprium eius quarto modo. Omnia ergo alia prædicata faciunt propositionem per accidens. Vnde hæc est per accidens. Animal est homo, & hæc, homo est Sortes, & uniuersaliter quando inferius prædicatur de superiori, & omnis propositio in qua prædicatum est accidens commune, siue separabile, siue inseparabile, quoniam tale accidens non est de diffinitione subiecti, nec eius proprium aliter soli subiecto conueniret Vnde hæc est propositio per accidens, homo est albus, nix est alba, Aethiops est niger. & solum quarto modo est prædicabile distinctum ab aliis. Et quidem, quòd sit prædicabile, probatur quoniam prædicatur de pluribus uniuoce differentibus, siue specie, siue numero. Nã nigredo prædicatur uniuoce de coruo, & carbone, & Aethiope, qui differunt specie, & prædicatur de hoc, & illo coruo, qui differunt numero. Quòd autem sit distinctum ab aliis, patet de genere & specie, quoniam prædicatur in quale, illa autem in quid, patet de differẽtia, quoniam illa prædicatur in quale essentiale, hoc autem in quale accidentale. de proprio etiam constat, quoniam proprium prædicatur in quale accidentale conuertibiliter, accidens autem inconuertibiliter. Constat ergo quot modis sumitur accidens, & iuxta quem modum sit prædicabile.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud nominales accidens, vt est quintum prædicabile, sic diffinitur. Accidẽs est terminus uniuocus de pluribus prædicabilis in eo, quod quale accidentale non conuertibiliter.

Primò dicitur terminus uniuocus in eodẽ sensu, in quo est diffinitum, genus, & species, & differentia, & proprium secundum nominales, & ut in secundo cap. exposuimus. Secundo dicitur de pluribus prædicabilis quoniã ex hoc habet, quòd sit prædicabile proprie dictum, modo prædiceturuniuoce: ut patet ex diffinitione data de prædicabili in j. cap. Et aduerte, quòd non dicitur de pluribus differentibus specie siue numero, quoniam contingit accidens prædicari de differentibus genere: ut animal est album, nix est alba. Et de differẽtibus specie, ut coruus est niger, et homo est niger, puta Aetgiops, & de differentibus numero

mero, ut Sortes est albus, & Berta est alba propter hoc igitur diffinitur accidens prædicabile prædicari de pluribus indistinctè siue specie, siue numero.

Tertiò dicitur in eo quod quale, quoniam ad interrogationem factam qualis est homo, respondetur, albus aut niger, aut sanus, aut æger.

Quartò dicitur accidentale, ut distinguatur a differentia, quæ ut supra docuimus, prædicatur in quale essentiale, quoniam est de definitione eius, cuius est differentia.

Quintò dicitur conuertibiliter, ut distinguatur a proprio, sicut iam supra docuimus.

Hæc diffinitio tota acceptatur a Logico reali, præter primam particulam: quoniam, ut sæpe diximus, realis Logicus non concedit prædicabile esse terminum uel conceptum, sed esse naturam communicabilem multis, ut stat sub hoc cõceptu, quod est esse prædicabile de multis. Aliæ particulæ omnes acceptantur.

Apud realem autem Logicum & ad mentem Porphyrij de accidente, ut est quintum prædicabile, datur triplex diffinitio.

Prima est hæc, Accidens est, quod adest & abest præter subiecti corruptionem.

Aduerte, quòd hæc diffinitio alio & alio modo intelligenda est a Logico & aliter a Philosopho. Nam Logicus considerat accidens secundum modum prædicandi; Philosophus autem secundum modum essendi. Logicaliter ergo sic intelligitur: Accidens est illud prædicabile, quod adest & abest: id est, quod prædicatur affirmatiuè & negatiuè de suo subiecto, præter subiecti corruptionem: id est, absque hoc quòd remoueatur subiectum. Verbi gratia, esse album, sedere, stare, currere, sunt accidentia homini, quia uerificantur de homine affirmatiuè & negatiuè. Nam utraque harum est uera, cùm sint indefinite in materia contingenti. Homo est albus. Homo non est albus, & adhuc stat homo, siue sit albus, siue non sit albus, non solùm autem uerificantur istæ duæ sumendo hominem. ut stat pro distinctis suppositis, sed etiam respectu eiusdem pro diuerso tamen tempore. Nam uerum est

dicere, quòd hic homo aliquando eſt albus, aliquando non eſt albus, & tamen ſtat ſubiectum. Realiter autem, & apud Philoſophum ſic intelligitur. Accidẽs eſt ens, quod adeſt, & abeſt, ideſt, quod aduenit ſubiecto iam conſtituto in eſſe, quo ad ſubſtantiam, & adeſt illi, & remouetur ab eo, & tamen ſubiectum non deſinit. Et definitio ſic intellecta, ue rificatur proprie de accidente communi, quod ſcilicet nõ conſequitur ſubiectum ex natura ſubiecti, ut excludam accidens proprium conſequens naturam ſpecificam, ut riſibile in homine, uel principia indiuiduantia, quibus hic homo, eſt hic homo. Iſta enim non remouentur, quin cor rumpatur ſubiectum. Hæc enim ſemper eſt falſa, homo non eſt riſibilis, quia licet poſsit intelligi homo non intellecto riſibili, cùm non ſit de eſſentia eius, tamen non poteſt exiſtere ſine riſibili, quoniam naturaliter fluit, a natura hominis, ſicut lux a Sole. Licet autem prædicta diffinitio intelligi poſsit, & exponi Logicaliter, & Phyſicè, in præſenti loco exponenda eſt Logicaliter, quoniam Logicus non habet conſiderare accidens ut ens, ſed ut prædicabile eſt.

Secunda diffinitio eſt hæc, Accidens eſt, quod contingit eidem, ſcilicet ſubiecto ineſſe, & non ineſſe, ut eſſe ſanum, triſtem, lætum, honoratũ &c. eſt accidens Sorti, quoniam aliquando eſt ſanus, aliquãdo æger, aliquãdo triſtis, aliquando lætus, & hoc modo accidens conuertitur cum contingenti. Contingens eſt, quod poteſt eſſe, & non eſſe. Et aduerte, quòd per hanc ſecundam definititionem probatur prima. Nam bene ſequitur, Accidens eſt, quod poteſt ineſſe, & non ineſſe ſubiecto, ergo accidens eſt, quod adeſt, & abeſt præter ſubiecti corruptionem.

Tertia diffinitio eſt hæc, accidens, ſcilicet prædicabile, eſt illud quo neque eſt genus, neque ſpecies, neque differentia, neque proprium, ineſt autem alteri.

Dicitur accidens prædicabile, ut excludam accidens inquantum eſt prædicamentale, puta albedinem in prædicamento qualitatis, corpus, & ſuperficiem in prædicamento quãtitatis. Nam albedo eſt ſpecies coloris, corpus, & ſuperficies ſunt genera quantitatis continuæ. Non

inconuen

inconuenit ergo accidens prædicamẽtale esse species, & genus &c. Sed inquãtum est prædicabile, id sibi repugnat. Est autem prædicabile ex particulari modo prædicandi, qui est prædicari de pluribus in quale accidẽtaliter inconuertibiliter. Per hunc autem modum prædicandi negatur sibi posse esse genus & species, quia prædicantur in quid. Similiter esset differentia, quia prædicatur in quale essentiale. Similiter esset proprium, quia prædicatur in quale accidentale, sed conuertibiliter. Constat igitur tibi, quid sit accidens, ut prædicabile.

Quantum ad tertium aduerte, quòd apud Porphyrium datur tantum una diuisio de accidente prædicabili, quod est accidens commune, distinctum contra proprium, quod est quartum prædicabile. Petrus autem Hispanus adiungit secundam.

Prima est accidentium communium, quæ prædicantur per accidens de subiecto, quoddam est separabile, quoddam inseparabile. Separabile, ut, Homo est sedens. Inseparabile, ut coruus est niger. Ratio huius diuisionis est, quia aut accidens causatur in subiecto a causa naturali fixa, & perseuerante quasi immutabiliter, sic est accidens commune inseparabile, ut nigredo in coruo, quæ causatur ex intensa caliditate, & siccitate complexionali, quæ prædominantur in eo supra frigidum & humidum. Et nigredo in Aethiope, quæ causatur ex adustione regionis, a qua nullo tempore multum elõgatur sol: habitant enim circa tropicum Cancri, aut causatur in subiecto a causa instabili diuersimodè, se habente pro diuerso tempore, & sic est accidens separabile, ut albedo, & denigratio in Sorte Italo. Nam in æstate ad Solem denigratur propter accessum ad caput nostrum, in hyeme autem dealbatur propter elongationem. Idem intellige de calore & frigiditate aeris in climate quinto, & sexto & septimo & magis ultra. Cõstat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiens.

Sed aduerte, quòd hæc diuisio magis uerificatur apud Physicum, quàm apud Logicum. Physicus enim considerat accidens prædicamentale, & modum suum realem essendi in subiecto. Logicus autem considerat accidens

ſub modo intelligendi & prædicandi. Quantum igitur ſpectat ad Phyſicum. Profectò uerum eſt, quod aliquod eſt ſeparabile, ut accidens aduentitium, ſicut album & nigrũ calidum, & frigidum in homine. Aliquod autem eſt inſeparabiliter inhærens, ut calidum in igne, nigrum in coruo, album in niue, dulce uel auſterum in hoc, uel illo pomo, & breuiter omne accidens congenitum fluens a principiis indiuidui, & tali uel tali commiſſione elementorum, apud Logicum autem omne accidens, quantum ad modum intelligendi, uel prædicandi eſt ſeparabile, quoniam ſubiectum, quo ad eſſentialia ſua poteſt intelligi, & diffiniri nõ intellecto accidente ſiue proprio ſiue communi. Proprio quidem, ut poſſum intelligere ac diffinire hominem, nulla facta mentione de riſibili. Conſtat enim prima apprehenſio & quidditatiua diffinitio ex ſolo genere & differentia, communi autem aduentitio conſtat. Communi uero congenito, ut nigredine in coruo conſtat. quod poſſum intelligere & diffinire, quo ad principia eſſentialia, abſque hoc, quòd fiat mentio de accidente congenito. Poſſum enim intelligere hominem, qui eſt Aethiops inquantum homo eſt, ut inquit Porphyrius nitentem candore. Non enim Aethiops, ut homo habet nigredinem, ſed ex regione adusta radiis ſolis. cuius ſignum eſt, quòd ſi Aethiops deducatur ad regionem temperatam. paulatim per ſucceſſionem generationis, geniti albeſcent. Hæc ergo diuiſio accidentis per ſeparabile & inſeparabile, licet in aliquo ſenſu poſſet intelligi Logicaliter, abſolute tamen exponenda eſt Phyſice, quòd innuens Porphyrius poſita prædicta diuiſione, ne uideretur contradicere diffinitioni datæ, qua dictum eſt accidens eſſe illud, quod poteſt adeſſe & abeſſe, &c. ex conſequenti uidetur omne accidens eſſe ſeparabile, quaſi ſoluens inquit. Poteſt autem intelligi & coruus albus & Aethiops nitens candore præter ſubiecti corruptionem. Ac ſi dicat, licet Phyſice non omne accidens poſtquàm aduenit ſubiecto, poſſit remoueri, tamen Logicaliter quantum ad modum intelligendi ſubiectum, poteſt remoueri modo, quo diximus, nulla ergo eſt contradictio. Verum ergo eſt dicere, quòd apud Phyſicum

datur accidens separabile,& inseparabile quantũ ad inesse subiecto. Sed apud Logicum omne est separabile, quantum ad hoc,quod est intelligere & diffinire subiectum.

Secunda diuisio,quam ponit Petrus Hispanus est hæc, Accidentium quoddam est commune, quoddam est proprium. Aduerte,quod accideus potest dici cõmune & proprium dupliciter. Primo,quòd illud dicatur cõmune,quod aptum est inueniri in multis substantiis genere & specie dictis,ut calidum,frigidum,humidum,& siccum,asperum, lene,graue,leue.

Proprium autem dicatur illud,quod uni soli generi uel speciei conuenit conuertibiliter,ut rerum proprietates,ut summa lux in Sole,& summum calidum in igne,par est impar in numero,risibile in homine. Secundò,ut dicatur accidens commune, cuius subiectum nominatur termino communi,& non discreto, ut homo albus, coruus niger. Illud autem dicatur accidens proprium, cuius subiectum nominatur termino discreto, ut Sortes albus, uel albedo in Sorte. In hac secunda diuisione sumitur commune & proprium in secundo significato,& non in primo. Nam iuxta primum distinguitur quartum prædicabile a quinto. Iuxta autem secundum tam commune, quàm proprium continetur in quinto prædicabili. Constat igitur, quomodo diuidatur accidens apud Logicum in prædicabilibus. Dico in prædicabilibus, quoniam alio modo diuidendum est in prædicamentis, ut tibi manifestabitur in tractatu sequenti.

Quantum ad quartum,ut scias,quomodo accidens facit quartum prædicabile distinctum a quinto, cum tamen utrunque sit accidens,& non substantia,aduerte,quòd accidens dupliciter considerari potest. Primò, ut est ens distinctum contra substantiam. & quid in tractatu sequenti distinguemus in nouem prædicamenta accidentium. Secundò,ut dicitur prædicatum per accidens distinctum contra prædicatum per se, iuxta quem sensum, omne quod prædicatur per accidens de altero,dicitur accidens,& omne quod prædicatur per se,dicitur per se, & iuxta eundem sensum accidens facit propositionem, & prædicationem

per

per accidens. Per se autem facit propositionem per se, quæ quomodo & quot modis fiat, declarabitur in tracta. de syllogismo demonstratiuo.

Iuxta primum sensum nō datur medium inter substantiam & accidens, quia ut manifestum tibi erit in tracta. sequenti, ens sufficienter diuiditur in substantiā & accidens, nam ens, aut est aptum esse in subiecto, uel nō in subiecto. Si primum, est accidens, si secundum, est substantia. & sicut inter duo contradictoria non potest dari medium, sic nec inter substantiam & accidens sic accepta, potest dari medium. Iuxta autem secundum sensum datur medium inter substantiam & accidens. Nam proprium non est substantia, nec est accidens. i. prædicatum per accidens. Non enim facit prædicationem per accidēs, sed per se in secundo modo, qui modus manifestabitur tibi in trac. de syllogismo demonstratiuo. Ad propositum ergo dico, quòd accidens distinctum contra substantiam, non facit quintum prædicabile distinctum a quarto, quoniam & ipsum proprium continetur sub accidēte primo modo sumpto. Accidens autem sumptum pro prędicato per accidens, distinctо contra prædicatum per se, facit quintum prædicabile distinctum a quarto, quoniam illud est prædicatum per se, ex quibus sequitur, quòd omne accidēs commune inquantum facit prædicationem, & propositionem per accidens continetur in quinto prædicabili, & omne prædicatū prædicationis indirectè, scilicet quando inferius prædicatur de superiori continetur in eodem prædicabili. In quo sensu dum prædicatur homo de animali, homo est accidens in quinto prædicabili.

Vt autem scias, quæ sit prædicatio indirecta & accidentalis, quæ faciunt quintum prædicabile, declarandum est quid sit directa & indirecta, essentialis & accidētalis apud Logicum.

Tu igitur aduerte, quòd prædicatio directa est illa, in qua superius prædicatur de suo inferiori, id est, magis commune de minus communi, uel æquale de æquali. Exemplum primi, homo est animal, animal est corpus, corpus est substantia, substantia est ens. Exēplum secundi, homo est

est risibilis, aĩal est sensitiuum, numerus est par uel impar.

Indirecta autem est, quando inferius prædicatur de superiori. i. minus commune de magis communi, ut substantia est corpus, corpus est animal, animal est homo.

Prædicatio essentialis est illa, in qua termini sunt eiusdem prædicamenti, dummodo sit directa, ut homo est animal, quoniam subiectum & prædicatum sunt de prædicamento substantiæ, & prædicatur superius de inferiori. Idẽ esset, si prædicaretur æquale de æquali, ut quando prædicatur differentia specifica de specie, ut hõ est rationalis.

Prædicatio accidentalis est, in qua termini sunt distinctorum prædicamentorum, ut homo est risibilis, homo est albus. Nam homo est in prædicamento substantiæ, risibilitas uerò & albedo sunt, in prædicamento qualitatis. Sed aduerte, quòd accidentalis est duplex. Quædam enim est accidentalis per se, & fit, quando prædicatur proprium accidens de proprio subiecto, ut homo est risibilis, numerus est par uel impar, & est in quarto prædicabili. Quædam est accidentalis per accidens, & fit, quando prædicatur accidens commune de subiecto, ut homo est albus, coruus est niger, & hæc est in quinto prædicabili. In eodem etiã est prædicatio inferioris de superiori, ut animal est homo. Accidit enim animali esse hominem. Nam posito, quòd homo non esset, adhuc potest esse aĩal, quia potest saluari in alia specie, puta in equo in leone, &c. propterea haec & similes sunt per accidẽs & in quinto predicabili, aĩal est hõ, corpus est aĩal, substantia est corpus. Haec de sexto capite dicta sint, in quo terminatur intentio nostra expositiua su per quinq; praedicabilia. Nec mireris tu nouiti, si relinquimus proprietates & cõitates, quas assignat Porphyrius, & Pet. Hisp. & differẽtias quinq; praedicabiliũ adinuicẽ comparatorũ, quoniã declaratis & expositis singulorũ praedicabiliũ definitionibus, quo ad singulas particulas, ut supra exposuimus, poteris per te ipsum huiusmodi cõitates & differentias comprehendere. Ideo hoc sistendum est.

Explicit trac. qui est quartus in ordine compendii Logicae Peripateticae, & est de quinque uniuersalibus siue praedicabilibus ordinatus per Reuer. magistrum Chrysostomum

sostomum ordinis prædicatorij, Philosophiæ & diuinæ scientiæ professorem. Post hunc tractatū sequitur Quintus, qui erit de decem categoriis, quas Latini dicunt decē prædicamenta. Quorum consideratio erit hic tantum logicaliter, quòd si aliquo modo physice aut metaphysice, hoc erit præter intentionem, ut tibi manifestabitur.

TRACTATVS QVINTVS: QVI est de Antepredicamentis, et Prædicamentis et Postprædicamentis.

PRAEFATIO.

POST habitam considerationem de quinque uniuersalibus siue prædicabilibus, doctrinæ ordo requirit, ut de categoriis, quæ apud Latinum prædicamenta dicũtur, pertractemus. Ordinauit enim Porphyrius isagogas ad habendam eam prædicamentorum doctrinam, quam tradidit nobis Aristoteles. Præterea in trac. præcedenti actum est de rationibus & diffinitionibus ac diuisionibus quinq; uniuersalium. In trac. autē præsenti acturi sumus de ordinatione quinque uniuersalium, qua constituitur prædicamentum, ut dicemus; ergo necesse fuit præscire ipsa quinque uniuersalia, ut in præsenti tract. sciamus ea ordinare in linea prædicamētali. Vanè enim conatur ordinare, qui prius non nouit ordinabilia. Rationabiliter ergo post doctrinam traditam de quinque uniuersalibus, agendum est in præsenti tractatu de prædicamentis, quem diuidemus in tres partes, sicut & Aristoteles uidetur diuisisse.

Pars prima erit de Antepredicamentis.

Secunda de Prædicamentis.

Tertia de Postprædicamentis.

Partem primam diuidemus in quatuor capita.

Primò pertractanda sunt quædam, quæ præcognoscere oportet, ne per incognita procedamus, aut simus coacti ea sæpius repetere.

Secundò, agendū est de primo antepredicamento sumpto in genere, quod continet tres definitiones s. æquiuocorum

uocorum, uniuocorum, & denominatiuorum. Tertiò agendum est de secundo ante prædicamento sumpto in genere, quod continet duas diuisiones terminorum. Quartò agendum, est de tertio antepredicamento sumpto in genere, quod contine duas regulas, quarũ prima ualet ad cognoscendũ ea, quæ locantur secundum sub & supra ordinatè. secunda autem ualet ad cognoscendum impermistionem prædicamentorum.

De præcognoscendis. CAP. I.

IN primo capitulo agendum est de his, quorum præcognitio necessaria est, antequàm descendamus ad tractãdum in speeie de antepredicamentis & de prædicamentis, & de postprædicamentis, & sunt quatuor. Primò, quid sit prædicamentum. Secundò, quid antepredicamẽtum. Tertiò, quid postprædicamentum. Quartò si ad logicum spectat, & quomodo tractare de prædicamentis.

Quantum ad primum aduerte, ut scias in quo sensu tractare intendimus de prædicamento, quod quadrupliciter sumi potest. Primò, pro omni termino prædicabili siue de uno, ut Sortes siue de pluribus, ut homo. Nam cum prædicamentum à prædicando dicatur, quicquid de aliquo, uel de aliquibus prædicatur, dici potest in hoc primo sensu prædicamentum. secundo pro omni termino; quo de pluribus prædicatur, ut ab hoc secundo sensu excludatur terminus discretus tertio pro genere generalissimo cuiuscunque prædicamenti, in quo sensu substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid &c. dicunt prædicamenta. quarto pro coordinatione plurium prædicabilium, quæ se habent, ut inferius & superius essentialiter in linea recta prædicamentali, ut tibi in singulis prædicamentis declarabitur infrà. & in hoc quarto sensu acturi sumus de prædicamento diffiniendo quid sit.

Tu igitur aduerte, quòd uno modo diffinitur apud nominales, & alio modo apud reales. Nam nominales sic diffiniunt, prædicamentum est coordinatio plurium terminorum secundum & sub supra, & ly per plurium terminorum, intendunt plurium prædicabilium. Nam ut docuimus in tract. præcedenti, tenent prædicabilia non esse res

siue

ſiue naturas communicabiles multis,ſed terminos ſiue cõceptus. Et quoniã reales non concedunt prædicabilia eſſe terminos,ſed naturas communes modo quo in tract.præcedenti expoſuimus,ideò non acceptant prædictam diffinitionem,niſi aliud addatur. Igitur apud reales ſic diffinitur, Prædicamentum eſt ens dicibile,incomplexum,ordinabile in genere ſecundum ſub & ſupra,prout ſubſtat termino talem ordinem ſignificanti.

Primò dicitur ens,ad differentiam non entis, ut eſt chimera, & negationes quæ non reponuntur in prædicamento. Nam ut probatur in lib.vj.Metaphyſicę ſolum ens extra animam,quod eſt ens reale,reponitur in prædicamento,& ſic excluditur ens rationis,& ens fictitium, & negationes & priuationes, inquantum ſunt negationes & priuationes,inquantum ſunt negationes.

Secundò dicitur,ens dicibile, id eſt, de aliquibus prædicabile , ad differentiam ſingularium , quæ non propriè reponuntur in prædicamento, eò quòd aliquibus ſubijciũtur,ideſt ſpeciebus,ſed de aliquibus non prædicantur, cũ non habeant inferiora. Vnde coordinatio cuiuslibet prędicamẽti,clauditur inter generaliſsimum & ſpecialiſſimum.

Tertiò dicitur incomplexum ad differentiam complexorum,quæ ſecundum ſe tota in nullo uno prædicamento reponũtur ,ſed per partes in diſtinctis, ut hominem eſſe album , per ly hominem reponitur in prædicamento ſubſtantiæ,per ly albũ,in prædicamento qualitatis. Quòd ſi in eodem prædicamento reponitur , non tamen in uno genere,uel uña ſpecie, ſed ſecundum unam partem reponitur in genere,& ſecundum aliam in ſpecie. Vt hominem eſſe animal . Conſtat enim hominem locari in ſpecie , & animal in genere .

Quartò dicitur, ordinabile in genere , ad differentiam tranſcendentium, quæ licet ſint ens prædicabile & incomplexum , tamen non reponuntur in aliquo uno prædicamento , ſed circundant omne prædicamentum: prædicantur enim de decem generaliſsimis, & de omnibus contentis ſub decem generaliſsimis. Quicquid autem reponitur, in prædicamento , non egreditur limites illius prædicamenti,

menti, ut tibi manifeſtabitur infrà.

Quintò dicitur, ſecundum ſub & ſupra. Oportet enim ut oē per ſe & directè reponibile in pdicamēto, ſe habeat ad aliud, ut inferius ad ſuperi⁹, uel ecōuersò, & dicitur p ſe & directe, ut per ly per ſe excludantur ea, quæ tantū reductiue ſunt per ſe in prædicamento, ut partes eſſentiales & integrales, quæ non ſunt per ſe in prædicamēto, ſed gratia totiūs. Vnde materia & forma nō ſunt in prędicamēto, niſi quia totum compoſitum eſt in prædicamēto & per indirectè excludūtur differētiæ, quæ nō directa linea, ſed à latere, ut patet in arbore Porphyrii, cōtinētur ī pdicamēto.

Sextò dicitur, prout ſubſtat termino talem ordinem ſignificanti, ut ſcias, quòd prædicamenta non conſiderātur a Logico, ut ſimpliciter ſunt entia realia, ſicut declarabimus infrà, ſed ut ſtant ſub conceptibus ſecundis, qui per terminos ſignificantur, puta conſideratur ſubſtantia, ut generaliſsimum. Similiter quantitas & qualitas &c. Conſtat igitur tibi quid ſit prædicamentum.

Quantum ad ſecundū aduerte, quòd antepræDicamentum eſt præuium traditum nobis ad Ariſt. cōferens immediatè ad prædicamentorum ſciētiā conſequendā. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ & prædicabilia tradita nobis à Porphyrio, & etiā ab Ariſt. in li. topi. ſub rōne prædicamentorū, & antepręDicamēta tradita hic ab Ariſt. cōferūt ſciētiæ prædicamentorū cōſequēdæ, ſed diuerſa ratione. Nā prædicabilia cōferunt primò & mediate. Impoſsibile eſt. n. ſcire ordinē prædicamentalem, niſi præſciamus quid genus, quid ſpecies, & multiplices eorū diuiſiones, ut docuimus ī trac. præcedenti. AntepræDicamenta aūt ſuppoſita notitia prædicabiliū proxime & immediate cōferunt, ut tibi manifeſtabitur. Sed aduerte, quòd & poſt prædicamenta conferūt, aliter nō fuiſſet ab Ariſt. eorū notitia annexa doctrinę prædicamentorū. Conferunt tamē aliter quàm antepræDicamēta. Nā ex parte addiſcētis antepræDicamēta sūt priora cognitiōe, quā prædicamēta & poſtprædicamenta. Sed poſtprædicamēta cōplent notitiā prædicamentorū. Vnde antepraedicamenta ſunt principiū cognationis praedicamentalis. Sed poſtprædicamenta ſunt terminus eiuſdem

cogni

cognitionis. Hinc eſt, quòd aliqui dicunt antepraedicamenta conferre à priori, poſtpraedicamenta uerò a poſteriori.

Quantum ad tertium aduerte, quòd poſtpraedicamentum, ut ex praemiſsis potes coniecturare eſt de documentum traditum ab Ariſt. pro complemento doctrinae praedicamentalis. Dicit enim Ariſtot. in praedicamentis aſsignans proprietates praedicamentorum, puta in praedicamento ſubſtantiae, quòd ſubſtantiae nihil eſt contrarium, quòd eadem numero ſubſtantiae, & ſi non ſimul, ſucceſsiuè tamen eſt receptiua contrariorum. Haec autem non poſſumus perfectè ſcire, niſi cognoſcamns quid ſit oppoſitio, & quae eius ſpecies, cuius una eſt oppoſitio contraria. Item oportet ſcire modos ſimultatis, & motus &c. & de ſingulis agendum eſt in poſtpraedicamentis. Ergo ad complendam praedicamentorum doctrinam oportet in ultima parte tracta. de poſtpraedicamentis agere. Conſtat igitur tibi, quid ſit poſtpraedicamentum, & ad quid ordinatum eſt.

Quantum ad quartum aduerte, quoniam famoſum eſt, Logicam uerſari circa entia rationis & intentiones ſecundas, praedicamenta autem ſunt entia realia & entia extra animam; ut tenet Ariſt. in l.b. vj. Metaphyſicae, ideò non uidetur, quòd ad Logicum ſpectet pertractare de praedicamentis, ſed ad Metaphyſicum, cuius officium eſt conſiderare de maxime uniuerſalibus in cauſando, quales sũt ſubſtantiae abſtractae, & in praedicando qualia ſunt tranſcendentia & uniuerſales modi eſſendi: ut poteſtas, & actus, unum & multa, finitum & infinitum neceſſarium & contingens, per ſe & per accidens &c. Et decem praedicamenta. Vnde Ariſtot. in lib. quinto Metaph. pertractat de ſubſtantia & quantitate, & de ad aliquid, & de qualitate &c.

Vt igitur ſcias in quo ſenſu ſpectat ad Logicum conſiderare de praedicamentis, & in quo non, aduerte duas diſtinctiones, Prima eſt haec, Ens rationis ſumitur dupliciter. Primò, ſolum pro eo, quod fabricatum eſt ab intellectu, & extra intellectu nullum habet eſſe, & ſic oratio, propoſi-

propoſitio,ſyllogiſmus,conſequentia,&antecedens,conſequens,ſubiectum,prædicatum,uniuerſale, ſingulare,ſuppoſitum,genus ſpecies,differentia, & reliqui termini ſecũdæ intentionis,dicuntur proprie entia rationis. Secundo ſumitur pro omni ente reali non ſecundũ ſe,ſed in ordine ad rationem,& prout ratio circa illud negotians, attribuit ſibi aliquod fabricatum per rationem,puta negotians circa aĩal,attribuit ſibi conceptum generis,& homĩni conceptum ſpeciei,ut Sorti conceptum ſingularis,& in hoc ſenſu omne ens,reale poteſt dici ens rationis. Et quando dicitur,quod Logica uerſatur circa entia rationis. Et ſecũdas intentiones,concedẽdum eſt primo, & ſecundo modo,ita quòd nihil cõſideratur ab ea, quin ſit ens rõnis primo,aut ſecundo modo. Et qñ dicitur,quòd prædicamenta ſunt entia realia,concedendũ eſt ſecundũ ſui naturã, cum quo tñ ſtat,quòd ut intellectus eis attribuit ſecundas intentiones puta conceptũ generis gñaliſſimi,& ſubalterni, & ſpecialiſſimi,& aliquas proprietates in ordine ad rationem,puta dici de ſubiecto,& nõ eſſe,uel eſſe in ſubiecto,dici poſſunt entia rationis ſecundo modo,& ut ſic conſiderantur a Logico, ſecundum autẽ natura ſuã, conſiderãtur a Metaphy.

Secũda diſtinctio eſt hęc,ens reale poteſt in aliqua ſciẽtia cõſiderari dupliciter. Primo modo reali.i. in ordine ad paſſiones reales,puta ut ſubiicitur motui,uel tempori, uel loco,aut inquantum eſt finitum,uel infinitum corruptibile generabile,uel ſuum oppoſitum. ſecundo modo Logicali.puta, ut refertur ad ſubiici,& ad prædicari, & ut alia prædicata intentionalia attribuit ei ratio puta eſſe ordinabile in genere,aut in ſpecie.&c.

Primo modo ſcientiæ reales conſiderant de ente reali, ut Phyſica,& Mathematica,&Metaphyſica. Secundo modo,ſciẽtiæ rationales,inter quas eſt Logica, conſiderat de ente reali, quod ut diximus ſic conſideratum poteſt dici ens rationis,ſecundo modo ſumptum iuxta diſtinctionem præcedentem,&ſic conſtat tibi,quomodo Logicus de prædicamentis,quę ſunt entia realia, pertractat modo Logicali,& non modo reali.

Sed dices,imo Logicus conſiderat praedicamẽta modo

reali. Nam Aristoteles, ut tibi manifestabitur in prædicamento substantiæ,& quantitatis, & qualitatis considerat eorum proprietates,& cōitates reales modo reali, puta φ substantiæ nihil est contrarium,quòd est susceptiua contrariorum,quod non recipit magis, & minus &c. ergo &c.

Respondetur, Logicus habet considerare prædicamenta principaliter,& ex proposito modo logicali, φ aūt aliquo modo reali hoc est secundario,& incidenter,prout,s. talis consideratio modo reali confert considerationi pleniori habendæ modo logicali, & hoc non uideatur mirū. Nam,ut,inquit Arist. in iiij. Metaphy. circa idem uersatur Dialecticus,& Metaphysicus. Vnde sicut Metaphysici est cōsiderare de omnibus,sic Dialectici, sed diuersa ratione, ut tibi alias manifestabitur,Hinc est,quòd Arist. in scientia reali, puta in Physica,aliquando utitur rationibus logicalibus, quæ dicuntur rationes communes,& in Logica aliquando procedit modo reali,ut insinuet uniuersalitatem,& conformitatem, quæ sunt in logica,& metaphysica : ideo dicuntur scientiæ communes. Constat igitur tibi,quòd obiectio præposita non præualet determinationi factæ. Hæc de primo cap. huius primæ partis Tract. v. dicta sint. Nunc accedendum est ad specificam considerationem antepraedicamentorum.

De primo antepraedicamento in genere. CAP. II.

IN cap. secundo agendum est de primo antepraedicamento in genere,quòd dicitur diffinitio, quoniā tres continet diffinitiones conferentes ad cognitionem prædicamentorum. Prima est de æquiuocis, secunda de uniuocis, tertia de denominatiuis. Primò igitur diffiniendā sunt æquiuoca,secundò uniuoca,tertiò denominatiua.

Quantum ad primum, antequam deueniamus ad diffinitionem,aduerte duo. Primò uoluit Aristoteles notificare æquiuoca,& uniuoca,& denominatiua, ut admoneret addiscentem,nullum æquiuocū reponendū esse in prædicamento. Admoneret etiam totam coordinationem unius prædicamenti debere constare ex uniuocis. Admoneret quoque quomodo accidentia reducenda sunt ad substantiam per prædicationem denominatiuā : neque enim ac-

ciden-

cidentia uerificantur de substantia in abstracto, sed in concreto, ut declarabitur. Hæc enim est falsa. Homo est albedo, sed hæc est uera, Homo est albus. Secundò aduerte, quod æquiuocum est duplex, scilicet æquiuocans, & æquiuocatum. Aequiuocans est nomen, siue terminus plura, id est, diuersa secundum naturam significans, ut canis, significat animal latrans, & sidus cœleste, æquiuocatum est ipsa res, siue natura diuersa per illud nomen significata, ut aĩal latrans & sidus cœleste, sunt æquiuocata huius noĩs canis. Eandem distinctionem intellige de uniuoco, nam aliquod est uniuocãs, aliquod uniuocatum. Vniuocãs, est nomen, siue terminus communis pluribus conuenientibus in una natura communis, siue in una ratione, id est diffinitione. Vt animal uiuum est uniuocum uniuocans, quoniam prædicatur de omni specie aĩalis, secũdum hanc rationem, scilicet, quòd est substãtia animata sensitiua. Vniuocata sunt res conuenientes in uno nomine, & in una natura, uel saltẽ in una ratione diffinitiua, ut homo, capra, leo, &c. sunt uniuocata huius nominis animal uiuum, Hic Arist. intendit diffinire æquiuocum æquiuocatum, & nõ æquiuocans. Idem intellige de uniuoco, his prænotatis aduerte, quòd æquiuoca sic diffiniuntur. Aequiuoca, scilicet, æquiuocata dicuntur, quorum solum nomen est commune, & ratio substantiæ est diuersa, quæ diffinitio sic intelligenda est.

Primò dicuntur, idest significantur illa, quorum nomen &c. & aduerte, quòd Aristoteles diffinit ea, per dicuntur, & non per sunt, quoniam cùm æquiuocata sint entia realia, non spectat ad Logicum considerare ea, quo ad esse, sed quo ad dici, & prædicari, & hoc est considerare ea modo Logicali, & non modo reali, qui ad philosophum spectat, ut diximus in cap. præcedenti.

Secundò, quorum solũ nomen est commune: idest, quæ in nullo præterquam in nomine conueniunt, quia sic placuit primo instituenti ea nominare, & sumitur nomén pro termino per se significatiuo categorematico, siue sit nomen, siue uerbum, nam & in uerbo datur æquiuocatio. Plura enim omnino diuersa per idẽ uerbum significãtur.

Vt hoc uerbum, habeo, ſignificat rem tenere ſiue poſſidere, & ſignificat intelligere. Nam cùm dicit loquens audienti, habes me, intendit, intelligis me.

Tertio, ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa, aduerte, quòd hic non ſumitur ratio pro ſola & propria diffinitione, ſed pro quacunque deſcriptione, ſiue notificatione, qua manifeſtatur nobis rei æquiuocatæ natura. Præterea, hic non ſumitur ſubſtantia ut diſtinguitur contra accidens, alioquin in ſola ſubſtantia daretur æquiuocatio. quod eſt falſum, nam, & magnitudo eſt æquiuocum nomen & acutum, & cætera multa, ut tibi nota erunt locis ſuis. Sumitur autem ſubſtantia, ut extenditur ad ſignificandum cuiuſcunque rei eſſentiam, ſiue ſit uere ſubſtantia, ſiue quantitas, ſiue qualitas &c. Eſt ergo talis prædictæ diffinitionis intellectus, æquiuoca æquiuocata dicuntur illa, quæ in ſolo uno nomine conueniunt per appellationem, ſed in ratione notificatiua eſſentiæ eorum nullo modo conueniunt, quoniam alia eſt ratio unius in intellectu, & alia ratio alterius in eodem intellectu, ſicut alia, & alia eſt eſſentia eorum. Quæ omnia patent in animali latrante, & piſce marino, & ſidere cœleſti, nam licet hæc tria appellentur hoc nomine canis, tamen ſicut alia eſt natura ſideris cœleſtis, & animalis latrantis, ſic eſt alia, & alia ratio notificatiua eſſentiæ eorum. Conſtat igitur, quid ſit æquiuocum æquiuocatum. Quomodo autem diſtinguatur per æquiuocum à conſilio, & æquiuocum à caſu manifeſtabimus infra.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod apud Ariſto. uniuoca uniuocata (de his enim proprie intendimus, ſicut diximus etiam de æquiuocis) ſic diffiniuntur. Vniuoca dicuntur, quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſecundum illud nomen eſt eadem, ut homo, bos, & leo, ſunt uniuoca reſpectu animalis, quoniam in nomine, & in una ratione animalis conueniunt. Nam hæc eſt uera, homo eſt animal, & hæc, bos eſt animal &c. ergo conueniunt in uno communi nomine, & hæc eſt uera. Homo eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, & hæc. Bos eſt ſubſtãtia animata ſenſitiua, ergo conueniunt in una cõmuni ratione ſubſtantiæ:

Sic ergo intelligatur hæc diffinitio. Vniuoca dicuntur, id eſt, ſignificantur, illa quæ in uno nomine communi, & una communi ratione indicatiua ſubſtantiæ, ideſt, eſſentiæ ſiue naturæ eorum conueniunt, ſiue ſit uera diffinitio, ſiue deſcriptio notificatiua ſubſtantiæ. Quod dico, quoniam ſi oporteret eorum rationem eſſe ueram diffinitionem, ſola ſpecialiſſima eſſet apud Logicum uniuoca; quoniam ut diximus in tract. præcedenti ſola ſpecies diffinitur. Verum quia apud Logicum non ſolum ſpecies ſpecialiſſima, ſed & generaliſſimum, & ſubalterna genera uſque ad ſpecialiſſimam ſpeciem ſunt uniuoca, & tamen non proprie diffiniuntur, ideo ly ratio ſumenda eſt, ut ſe extendit ad diffinitionem, & deſcriptionem, & notificationem eſſentiæ, quocunque modo poſſit haberi.

Sed aduerte, quod uniuocum eſt duplex, ſcilicet Logicum, & Phyſicum, quæ in aliquibus conueniunt, & in aliquo differunt. Nam conueniunt in tribus. Primo, in uno nomine, ſecundo in una ratione formata ab intellectu, tertio, in conuenientia aequali illius rationis, oportet enim, quòd illa una ratio aequaliter uniuocatis cõueniat. nam ſi prius uni, & poſterius alteri conuenit, non ſtat uniuocatio, ſed erit analogia, ut dicemus infra. Hac de cauſa, ſanum non eſt uniuocum, quoniam ratio ſani prius conuenit animali ſano, poſterius autem urinae, & medicinae, quoniam non cõuenit eis, niſi in ordine ad animal ſanum. Haec tria ergo oportet inueniri in uniuoco, tam Logico, quàm Phyſico. Sed Phyſicum addit quartum, quod non eſt neceſſarium in uniuoco Logico. Hoc autem quartum eſt unitas naturae, nam quae ſunt diuerſarum naturarum, non uniuocantur in aliquo uno importante diuerſas naturas, etiam ꝙ de eo habeatur una ratio cõis, in qua cõueniũt. Hac de cauſa corpus non eſt uniuocũ Phyſicum, ſed Logicum tantum, quoniam diuiditur per corruptibile, ut eſt elementum, & per incorruptibile, ut eſt cœlum, quæ ſunt omnino diuerſarũ naturarum, eadem cauſa ſpecies ſpecialiſsimae apud Phyſicum non uniuocantur in genere ſuo proximo, quoniam cuiuslibet ſpeciei natura diuerſa eſt formaliter ab alia, quam diuerſitatem indicant diffe-

rētiæ eſſentiales diuidentes genus & conſtituentes ſpeciē. Vnde in vii. Phyſicorum dixit Ariſtoteles, quòd iuxta ge nera, ſcilicet, apud Phyſicum, licet non apud Logicum la tent æquiuocationes. Sola autem ſpecies ſpecialiſsima eſt uniuoca Logicæ & Phyſicæ, Logicæ quidem, quoniam eſt unius nominis & rationis, in quibus conueniūt omnia ſua indiuidua æqualiter. Phyſicæ autem, quoniam natura ſpe cifica ex ſe eſt una, nec eſt apta plurificari formaliter per differentias formales, ſed ſolum per materiam, qua plurificantur indiuidua, ut tibi manifeſtabitur in Metaphyſica. Sed pro nunc ſuſtine. Conſtat igitur tibi, quid ſit uniuocum, & quo modo conueniunt ac differunt uniuocum Logicum, & uniuocum Phyſicum.

Quantum ad tertium, ut ſcias quid ſint denominatiua, de quibus hic intendimus, & quorum prænotitiam reputamus opportunam ad habendam prædicamentorum do ctrinam, præponenda ſunt duo notabilia.

Primum eſt, quod denominatiua ſunt triplicia. Nā quæ dam ſunt uoce tantum, quædam ſignificatione tantū, quæ dam uoce & ſignificatiōe ſimul ea ſunt denominatiua uoce tantum, quæ ita ſe habent, quòd denominans & denominatiuum dicunt eandem naturam, ſed differunt ſolum, ſicut apud Grammaticum per nomen primitiuum, & nomen deriuatiuum, & hoc modo homo, & humanitas, animal, & animalitas, Deus & deitas, ſe habent ut denominatiuum, & denominans. deriuatur enim homo ab humanitate, Deus à deitate, ſed homo non dicit aliam naturam ab humanitate, nec animal ab animalitate, nec Deus à deitate, ea ſunt denominatiua ſignificatione tantum, quæ ita ſe habent, quòd denominans & denominatum conueniunt in ſignificato, ſed non in nomine. Nam aliud nomen imponitur denominanti, & aliud denominatiuo, ita quòd non conueniunt in principio, nec differunt in fine, & hoc modo apud mortales ſe habent uirtus, & ſtudioſus, Dicitur enim ſtudioſus ille, qui habet & operatur ſecūdū uirtutē, & uulgariter dicitur uirtuoſus à uirtute, ergo à denominante dicitur ſtudioſus, denominatiuè ſecundum ſignificationem, ſed nō ſecundum uocem,

quoniam

quoniam in uoce & prolatione nullo modo conueniunt uirtus,& ſtudioſus, ea autem ſunt denominatiua uoce & ſignificato,quæ conueniunt in uoce ſiue termino in principio & differunt fine, a denominãte & dicunt ſiue addũt aliam naturam a natura denominantis, nam denominans dicit accidens, denominatiuum autem dicit ſubſtantiam in ſe habentem tale accidens, hoc modo ſe habent apud Logicum & Phyſicum albedo & album, iuſtitia & iuſtus, ſapientia & ſapiens. Hic non intendimus loqui de denominatiuis,niſi in tertio ſenſu, quoniam ea ſunt proprie & formaliter denominatiua.

Secundo notandũ, quòd apud Philoſophũ denominans dicitur abſtractum,quaſi ſimplex & pura forma,ut albedo apud Grãmaticum dicitur primitiuũ, quaſi nõ depẽdens, nec originatum ab altero. Denominatiuũ autem apud Philoſophum dicitur concretum,quaſi compoſitum ex ſubiecto & forma ut album,apud Grammaticum autem dicitur deriuatiuũ,quaſi deſcendens ab altero. Sed aduerte,quòd Logicus & Grammaticus in hoc ualde differunt. Nam Logicus dicit illud nomẽ eſſe abſtractum,quod ſignificat formam ſecundum ſe, & non per modum inhærẽtis ſubiecti. Nomen autem concretum dicit eſſe illud quod ſignificat formam in ſubiecto, ut album. Nam licet album puram qualitatem ſignificet, ut dicemus infra, tamen ſubiectum concernit. Grammaticus autem qui uerſatur circa dictiones & ſyllabas, dicit illud eſſe nomen primitiuũ quod eſt paucioрũ ſyllabarũ. Deriuatiuũ aũt,quod eſt pluriũ. Vnde apud ipſum iuſtus eſt primitiuum,iuſtitia eſt deriuatiuum cum tamen quo ad ueritatem rei,ſit oppoſitum, quoniam dicitur homo iuſtus a iuſtitia,& non econuerſo. Vnde intellectus Logici rationabilior eſt, utpote conſideratiuus ueri & falſi.

His prænotatis aduerte, quòd denominatiua in tertio ſenſu ſic deſcribuntur ab Ariſtotele. Denominatiua dicuntur quæcunq; ab aliquo,ſolo differentia caſu,ſecundũ nomen habent appellationem, ut a fortitudine, fortis. Hæc deſcriptio ſic intelligenda eſt. Denominatiua,ſcilicet nomina, quæ apud Phyſicũ dicuntur concreta, dicuntur

esse illa, quæ sunt differentia ab aliquo, s. nomine denominante siue abstracto. secundum Physicum, solo casu, i. sola terminatione, quoniā conueniunt in principio dictionis, & differunt in fine, ut iustus & iustitia, & secundū illud nomen, s. concretum habent appellationem, i. prædicantur de subiecto, non enim denominantia siue abstracta prædicantur de subiecto, sed denominatiua siue cōcreta. Hæc enim est falsa, Homo est iustitia. Sed hæc de uera Homo est iustus. Ex quibus omnibus patet, quòd ad ueram & formalem denominationem acceptam in tertio sensu tres conditiones requiruntur. Prima est, quòd abstractum & concretum conueniant in uno nomine, quo ad principium dictionis. Secunda, quòd differant in fine. Tertia, quòd concretū dicat aliā rem, siue naturā a subiecto, ut hic, Homo est albus. nā homo est substantia, album aūt quòd albedinem cū connotatione subiecti importat, spectat ad prædicamentū qualitatis, & sic patet, quòd quādo prædicatur differētia essentialis de genere, aut de specie, ut aīal est sensitiuum, homo est rationalis. nō est uera & propria prædicatio denoīatiua, quoniam differentia essentialis nō dicit alienā naturam ab eo cuius est differentia. Restat ergo, ut uera denominatio fiat iuxta quartū & quintū prædicabile prædicatione directa, quoniam ut docuimus in tracta. præcedenti, dicunt naturam accidentalem aduenientem subiecto, quod denominat, ut risibile est in prædicamento qualitatis, & album & nigrum &c. Subiectum autem, quod denominatur, est in prædicamento substantiæ. Dixi prædicatione directa, quoniam indirecta parū existimatur in arte, cum sit merè accidentalis. Hæc de æquiuocis & uniuocis & denominatiuis quæ comprehenduntur in primo ante prædicamento dicta sufficiant, & in his terminatur secundum caput.

De secundo antepredicamento. CAP. III.

IN tertio capit. agendum est de secundo antepredicamento in genere, quod continet duas diuisiones. Quarum prima est de terminis per se significatiuis & categorematicis, qui de aliquo uel aliquibus apti sunt prædicari. Secunda est de entibus, quæ apta sunt in subiecto esse, uel

de

de subiecto dici,& quæ non. Istæ autem duæ diuisiones anteprædicamentorũ hic reponuntur, quoniam cognitioni prædicamentorum omnino opportunæ sunt. nã prima deseruit ad cognoscendũ differentiam eorũ quæ ponũtur in prædicamento ab his,quæ non ponuntur. secunda autẽ deseruit ad cognoscendum differentiam eorũ ab inuicem, quæ reponuntur in prædicamentis , ut uidebis. Primò igitur manifestanda est prima diuisio,secundò secunda.

Quantũ ad primum aduerte,quòd Arist. intẽdens præmonere discentem,ex quibus constet ordinatio & dispositio prædicamentalis,inquit,eorũ quæ dicuntur , quædam quidem secundum cõplexionẽ dicuntur,quædã sine complexione,quæ secundum cõplexionem dicuntur,sunt, Homo currit,Homo uincit. Ea uero quæ sine cõplexione dicuntur, sunt,ut homo,bos,currit,uincit,&c.

Pro notitia huius diuisionis aduerte tria. Primò,quòd coincidit cum ea,quam posuimus in trac. Secundò, assignantes diuisiones terminorum,& est decima diuisio,quæ fuit hæc,Terminorum alius cõplexus,alius incomplexus. Hic autem dicit Aristo. eorum,quæ dicuntur,idest dictionum,quæ uoce proferuntur, quædam sunt cum complexione,idest sunt cõplexæ,quædã sine,idest sunt incomplexæ. Secundò aduerte ut scias,quid sit uerè complexum,et quid incomplexum. de quibus intendit Aristoteles hic loqui,quod complexum est triplex,scilicet uoce tantum,significato tantum,uoce & significato simul.

Complexum uoce tantum est,quando per plures uoces per se significatiuas circumloquimur aliquam unam rem, quam nescimus uno proprio nomine nominare,ut primogenitus Socratis filius Atheniensis. Incõplexum tali complexo oppositum est,quando per unam uocem per se significatiuam uniuocam rem unam nominamus , ut Socrates homo,asinus &c.

Complexum significato tantum est, quando unam uocem tantũ quæ tamen plura habet significata proferimus, ut canis,cancer,fanũ. Nam sub una uoce plura indistincte cõplectimur. Incomplexum tali cõplexo oppositum est, quando unam uocem tantum habentem tantum unũ significatum proferimus,ut homo,capra,leo,&c.

Comple-

Complexum uoce & ſignificato ſimul eſt, quando plures uoces plura ſignificantes proferuntur, ut homo, albus, homo currit, homo eſt animal, & hoc complexum ſemper eſt oratio, aut perfecta, ſi eſt cum copula, ut homo eſt albus, aut imperfecta, ſi eſt ſine copula, ut homo albus, incõplexum huic complexo oppoſitum eſt, quando una uox ſimplex, uel compoſita ſignificans unum profertur. Exemplum primi, homo, animal, Exemplum ſecundi armiger, ſcutifer, paterfamilias, œconomus.

Aduerte tertiò, quòd Ariſtoteles hāc diuiſionem fecit, ut innueret, quòd in prædicamento non reponitur ſecundum ſe totum complexum ſecundo modo, & tertio modo dictum, quoniam omne repoſſibile ſecundum ſe totum in prædicamento, dicit unam & determinatam naturam, cum ſit aut genus, aut ſpecies, aut differentia. Sed complexum ſecundo, & tertio modo, non dicit unam & determinatam, ſed plures, ut patet de cane, & de hac oratione homo eſt albus, nam homo importat ſubſtantiam, & albus qualitatem. Dixi ſecundo & tertio modo, ut excipiā complexum primo modo, quoniam re eſt incomplexum, licet uoce ſit complexum. Ideo non excluditur a prædicamento, ſicut nec incomplexum uoce & re. Dixi ſecundum ſe totum, ut excipiam partes, nam licet totum hoc complexum, homo albus, non reponatur in aliquo uno prædicamento, tamen ſecundum diſtinctas reponitur in diſtinctis prædicamentis, ut homo in prædicamento ſubſtantiæ, & albus in prædicamento qualitatis. Reſtat ergo ut in prædicamentis reponantur ſola incomplexa, ſiue ſignificentur nomine ſimplici, ſiue compoſito, ſiue circunloquuto. Hæc de prima diuiſione dicta ſint.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd Ariſtoteles relicto primo membro, primæ diuiſionis ſubdiuidit ſecundum, ſcilicet incomplexa, & format ſecundam diuiſionem continentem quatuor partes, & eſt talis, eorum quæ ſunt, alia de ſubiecto dicuntur, ſed in ſubiecto non ſunt: Alia in ſubiecto ſunt, ſed de ſubiecto non dicuntur, Alia de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt, Alia neque de ſubiecto dicuntur, neque in ſubiecto ſunt.

Pro

Pro euidentia huius diuisionis, quæ est diuisio incomplexorum tria aduertenda sunt, deinde exponemus singulas partes diuisionis.

Aduerte primo, quòd hæc diuisio supponit, ut scias modos generales, quibus res dicitur esse in aliquo, puta an sicut pars in toto, uel sicut totum in partibus, an sicut accidens in subiecto, uel sicut superius in suo inferiori, & qui Aristoteles modos generales essendi in, numerauerat in quarto libro Physicorum agens de loco, noluit hic repetere, quoniam forte libros de Physico auditu prius tradiderat, quàm artem ueterem. Verùm quia nouitius in Logica, libros de Physico auditu nōdum nouit, ideo ad instructionem eius, ne tendat per incognita, numerandi sunt hic modi essendi in, ut scias in quo sensu loquitur Philosophus cum dicit, alia sunt in subiecto &c.

Tu igitur aduerte. ut recolligit Petrus Hispa. in antepræditamentis, modi essendi in, reducuntur ad octo. Primus est, sicut pars integralis in toto, ut manus, brachium, caput in corpore humano. Secundus est econuersò, ut corpus humanum in suis membris, & tectum, paries, & fundamentum in domo est econuersò. Tertius est sicut species in genere, ut homo in animali, & omne inferius in suo superiori. Quartus est, sicut genus in specie, & omne superius in suo inferiori. Quintus est sicut forma in materia, & iste subdiuiditur, quoniam ut declarabitur in Primo Physicorum forma est duplex, scilicet substantialis, ut anima in homine, & accidentalis, ut albedo in manu. Substantialis dicitur proprie esse in materia, quoniam immediatè in ea recipitur. Accidentalis uerò dicitur proprie esse in subiecto constituto ex materia & forma, & dicitur materia secunda. Sed pro nunc sustine, donec erudiaris in Philosophia naturali. Sextus est, sicut effectus in causa efficiente, ut flos in radice, regnum in rege. Septimus est, sicut aliquid in fine, ut, uirtus in beatitudine. Octauus est sicut contentum in continente, ut locatum in loco, & res temporalis in tempore. Vnde versus:

1 2 3 4 5
Insunt pars, totum, species, genus, et calor igni.
6 7 8 9
Rex in regno, res in fine, locoq; locatum.

Assignatis modis essendi, in aduerte secundò quòd quã do dicit Arist. alia sunt in subiecto, non accipit subiectũ pro toto, nec pro genere, nec pro superiori, nec pro inferiori, nec pro materia, in qua recipitur forma substantialis, sed pro corpore, in quo recipitur accidens, & dicitur subiectũ inhaesionis siue sustentationis, quoniam accidens nõ potest esse apud Aristot. sine subiecto.

Aduerte tertiò, quòd cum dicit Arist. quaedam dicuntur de subiecto, per ly dicuntur, intendit praedicantur, per ly de subiecto, intendit de inferiori, & non intendit de subiecto accidentis, sicut quando dicit, quaedam sunt in subiecto.

His praenotatis, praedicta diuisio quatrimembris sic debet intelligi eorum, quae sunt, id est entium siue rerum, quaedam dicuntur de subiecto id est praedicantur de inferiori, ut patet in arbore Porphy. in praedicamento substantiae descendendo à generalissimo per subalterna usque ad specialissimam inclusiue. nam substantia praedicatur de corpore, corpus de animato, animatum de animali, animal de homine, homo de Sorte, & Platone, in subiecto uerò non sunt, id est non inhaerent, nec recipiuntur in subiecto, sicut accidentia quae sustentantur per subiectum, & haec pars prima diuisionis conuenit omnibus generibus & speciebus & differentijs praedicamenti substantiae. Quaedam non dicuntur de subiecto, id est non praedicantur de inferiori, nec sunt in subiecto, id est non recipiuntur, nec sustentantur per subiectum, sicut accidentia, & haec secunda pars diuisionis conuenit omnibus indiuiduis signatis, quae continentur sub specie specialissima in praedicamento substantiae. Nam sub indiuiduo non datur inferius, aliter indiuiduum non esset indiuiduũ, sed genus aut species. Dixit indiuiduis signatis, ut excipiam indiuiduum uagum. quoniam & si secundum rem, non praedicantur de inferiori, sicut praedicatur species;

tamen

tamen secundum uocem praedicatur. Praedicatur enim quidam homo de Sorte & Platone,& Ioanne &c Quædam dicuntur de subiecto. id est praedicantur de inferiori,ut in praedicamento quantitatis,incipiendo à generalissimo usque ad specialissimum inclusiue. Nam quantitas praedicatur de continua & discreta,& continua praedicatur de linea & superficie,& corpore, & linea praedicatur de linea curua & linea recta,& sunt in subiecto, id est, recipiuntur & sustentantur per subiectum. quoniam sunt accidentia,quorum esse, est inesse ut dicemus infrà, & haec tertia pars diuisionis, conuenit omnibus generibus, & speciebus praedicamentorum accidentium, & eorum differentiis. Quaedam autem non dicuntur de subiecto, id est non praedicantur de inferiori, ut omnia indiuidua praedicamentorum accidentium, ut haec albedo, haec dulcedo,haec linea,hic locus &c. Nam cum sint indiuidua,eis repugnat habere inferiora, de quibus praedicentur. Sed sunt in subiecto; quoniam cum sint accidentia, sustentari non possunt sine subiecto, & hæc quarta pars conuenit omnibus indiuiduis nouem prædicamentorum accidentium. Constat igitur tibi, quis sit sensus secundæ diuisionis anteprædicamentalis. Constat etiam, quantum deseruiat cognitioni prædicamentorum. nam per primam & secundam partem cognosces, quomodo se habent tam substantiæ uniuersales, quàm singulares in prædicamento substantiæ. per tertiam & quartam cognosces,quomodo se habent accidentia uniuersalia & singularia in nouem prædicamentis accidentium. Hæc igitur dicta sint de secundo antepraedicamento in genere, & hic terminatur tertium caput.

De tertio anteprædicamento. *Cap.* IIII.

IN quarto cap. agendum est de tertio antepraedicamẽto in genere,quod duas regulas continet deseruientes doctrinæ prædicamentorum,ut tibi manifestum erit. Tu igitur aduerte, quòd prima ualet ad cognoscendũ ordinem eorum, quæ in eodem prædicamento ordinantur secundum sub & supra, quomodo scilicet unum de altero prædicatur. Igitur circa primam regulam duo agenda sunt. primò

primò declaranda est secundum uerum sensum Arist. secundò assignandæ sunt cõditiones obseruandæ in ipsa regula, ne error in ipsa eueniat.

Quantum ad primum aduerte, quòd regula prima apud Aristotelem talis est, quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunque de eo, quod prædicatur, dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur, ut homo prædicatur de quodam homine, animal uerò de homine, ergo & de quodam homine prædicatur animal, quidam enim homo est homo, & est animal.

Hæc regula sic intelligenda est, Quando superius, de inferiori, ut animal de homine, quicquid prædicatur de superiori, essentialiter prædicatur. Verbi gratia, quia in arbore Pnrphyrij, homo essentialiter prædicatur de Sorte, & de homine essentialiter prædicatur animal, & de animali corpus animatum, & de corpore animato corpus, & de corpore substantia, omnes istæ consequentiæ ualent per regulam istam, Sortes est homo, homo est animal, ergo Sor. est animal. Homo est animal, animal est corpus animatum, ergo homo est corpus animatum, & sic ascende usque ad generalissimum. Vnde patet, quòd hæc regula optimè deseruit ad cognoscendum ordinem essentialẽ inter superiora & inferiora in quolibet prædicamento.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Arist. hanc regulam non introduxit infallibiliter ueram, nisi in ordine essentiali superiorum & inferiorum in eodem prædicamento, in quibus nunquàm est error. Qui autem uolunt eam extendere ad aliud propositum, conantur apponere diuersas conditiones quibus nõ seruatis regula nõ ualet. Quid igitur in ordine essentiali prædicamentali ualeat absolutè, & sine aliqua limitatione, patet ex se. Si autem uis ea uti in alijs propositis, oportet, ut serues sex conditiones.

Prima est, ut arguas in prædicatis per se, prædicatur autẽ per se genus species differentia & proprium. Vnde bene sequitur, Sor. est hõ, Homo est rationalis, ergo Sor. est rationalis. Itẽ Sor. est homo, hõ est risibilis, ergo Sor. ẽ risibilis. In prædicatis autem per accidẽs nõ ualet. Vnde nõ sequitur, sor. est homo, Hõ est albus, ergo Sor. est albus.

Secunda est, ut arguas in prædicatis per se est primæ intentionis, ut hic, Sor. est homo, homo est aial, ergo Sor. est animal. Nam in prædicatis secundæ intentionis non ualet. Non enim sequitur, Homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus. Nam genus est terminus secūdæ intentionis.

Tertia est, ut serues prædicationem directam præcipue in secunda propositione. Vnde non sequitur, Homo est animal, animal est asinus, ergo homo est asinus.

Quarta est, quòd non facias utranque propositionem negatiuam. Vnde non sequitur, Homo non est asinus, Asinus non est rationalis, ergo Homo non est rationalis.

Quinta est, quòd quando primò propositio sit per uerbum adiectiuum, aut per Sum, es est, sed prædicatum est obliquum. primo modo resoluatur in suum participium, & totum, quid sequitur copulam, sit subiectum propositionis secundæ, aliter sequitur error, ut hic, Homo habet manus, man⁹ sunt duę, ergo hō est duo. Nō sequitur, sed dicatur sic, Homo habet manus, habens manus est duo, ergo &c. arguitur quidem per regulam, sed secunda propositio est falsa: ideò neganda. secundo modo sumatur participium de Sum es est, quod est, ens cum ipso obliquo, & fiat subiectum secundæ propositionis, aliter sequitur error, ut hic: Nauis est in mari, in mari sunt pisces, ergo nauis est piscis. Non ualet, sed dicatur sic, Nauis est in mari ens in mari est piscis, ergo &c. arguitur quidem per regulam, sed secunda propositio est falsa, neq; enim omne ens in mari est piscis, & ideô neganda est.

Sexta est, ut teneantur termini in utraq; propositione uniformiter. Nam si fiat transitus à concreto ad abstractum, aut mutetur suppositio, sequitur error. Exemplum primi, Non sequitur, Homo est albus, album est accidens uel qualitas, ergo homo est accidens, uel homo est qualitas. Exemplum secundi, Homo est animal, animal est trisyllabum, ergo est trisyllabum, fit enim transitus à suppositione formali ad suppositionem materialem. Ne igitur decipiaris, aut concede prædictam regulam solum in ordine prædicamentali, sicut eam introduxit Arist. aut in alii

pros-

propositis concede eam cum limitationibus præpositis,& non aliter, alioquin erit tibi causa deceptionis, & non ueritatis. Hæc pro prima regula dicta sint.

Circa regulam secundam aduerte, antequàm descendamus ad eam, quòd Aristot. introduxit eam, ut cognoscas coordinationes prædicamentorum esse penitus impermistas, ita quòd nec idem genus, nec eadem species, nec eadem differentia potest poni in distinctis prædicamentis, nec distincta genera nec distinctæ species, nec distinctæ differentiæ possunt poni in eodem prædicamento, modo, quo tibi exponemus. Primò igitur assignabitur regula cum uero sensu Arist. secundò defensabitur.

Quantum ad primum aduerte, quòd apud Aristotelem regula talis est. Diuersorum generum & non subalternatim positorum, diuersæ sunt species & differentiæ, ut animalis & scientiæ; animalis quidem differentiæ sunt, ut gressibile & uolatile, & bipes, scientiæ uerò nulla harum est, neq; enim scientia à scientia differt in eo, quòd est bipes. Subaltenorum uerò generum nihil prohibet easdem esse differentias. Superiora enim de inferioribus prędicantur, quare quæcunque fuerint prædicati differẽtiæ, erunt eadem subiecti.

Pro notitia hujus regulæ, declarandum est, quæ sint genera subalternatim posita, & quæ non, deinde exponetur regula. Tu igitur aduerte, quod genera subalternatim posita sunt illa, quorum unum ponitur sub altero immediatè, ut animal sub animato, & animatum sub corpore, & corpus sub substantia, uel duo sub uno tertio, ut animal & planta sub corpore nõ subalternatim posita sunt illa, quorum unum non ponitur sub altero neque immediatè, neque mediate, neque duo sub uno tertio, utpote quia non ordinantur in eadem linea prædicamentali, sed in diuersis, ut animal & color nõ subalternantur. Spectat.n. animal ad prædicamentum substantiæ, & color ad prædicamentum qualitatis. Constat igitur, quid sit genera subalternari, & quid non.

Sensus autem regulæ talis est, Si dantur duo genera, quorum unum non ponitur sub altero, neque ambo sub

tertio, necesse est eorum esse diuersas species, & differentias, ita quòd impossibile est, eandem speciem locari sub distinctis generibus non subalternatis. Idem intellige de differentia. Verbi gratia, asinus non potest locari sub animali, & sub colore. Rationale non potest locari sub animali, & sub numero, & rō huius regulæ est hæc, Diuersorum principiorum, diuersa sunt principiata, sicut diuersarū causarū, diuersi sunt effectus. Sed genera sunt principia specierū, & differentiarū, ergo qñ sunt diuersa genera, & non subalternatim posita, necesse est esse diuersas species, & differentias, ex opposito aūt sequitur, quòd si duo sint genera subalternatim posita, non inconuenit eandem spēm sub utroq; locari, sed imediate sub uno, mediate sub altero, ut homo immediate locatur sub aīali, mediate autē sub corpore aīato. nā hæc est uera, homo est aīal, & hæc, homo est corpus animatum, quia animal est corpus animatum, & hoc est, quod dicit Arist. quia superiora de inferioribus prædicantur, differentiæ species erunt eadem.

Quantum ad secundū, aduerte, quòd per hanc regulam non intendit negare, quin una, & eadem res non possit locari in diuersis prædicamentis. Hoc enim contradiceret doctrinę suæ. Tenet enim in iij. Physi. eundem motum locari in prædicamento actionis, & in prædicamento passionis, & scientiam & sensum locari in prædicamento qualitatis, & relationis, & hominem generantem in prædicamento substantiæ, & in praedicamento relationis. Sed intēdit, quòd nulla res sub una, & eadem ratione potest sub diuersis prædicamētis locari. quòd si locatur, hoc erit propter aliam, & aliā rōnem. Verbi gratia, motus ut est a mouente, est in prædicamēto actionis, quia mouere est actio mouentis, ut aūt recipitur in mobili, est in praedicamēto passionis, quia mouere est passio moti siue mobilis, & sciā ut qualificat, & perficit intellectū, est in prædicamēto qualitatis, ut aūt refertur ad scibile, est in prædicamēto relationis, quoniam sciā est scibilis sciētia, sicut sensus est rei sensatæ sensus. Vnde sensus inquātum est potentia animæ, est in prædicamento qualitatis, inquātum autem respicit obiectum sensatum, est in prædicamento relationis, & ho-

partem distinguemus in undecim capita.
Primò quid requiritur ad hoc, quod aliud reponatur secū dum se in prædicamento, & quot sint.
Secundò agendum est de substantia.
Tertiò, de quantitate.
Quartò, de ad aliquid, idest de relatione.
Quintò, de qualitate.
Sextò de actione.
Septimo de passione.
Octauo, de quando.
Nono, de ubi.
Decimò, de situ.
Vndecimo de habitu.

Post hæc aggrediemur doctrinam de post prædicamentis, ut compleatur intentio nostra in hoc quinto tractatu.

Quid requiratur ad hoc, quòd aliquid sit secundum se in prædicamento, et quot sint prædicamenta secundum doctrinam Aristotelis. CAPVT. I.

IN primo capitulo inuestigandum est, quid requiratur ad hoc, quòd aliquid secundum se reponatur in prædicamento. Deinde quot sint, & hoc secundum doctrinam Peripateticam.

Quantum ad primum, aduerte, quòd quatuor cōditiones requiruntur ad hoc, quòd aliquid secundum se, siue per seipsum reponatur in prædicamēto. Primo requiritur, quòd sit incomplexum, & huius rationem asignauimus in parte præcedenti, capitulo secundo, declarantes, quare complexum non secundum se totum, sed solum per partes reponitur in prædicamento. Secundo requiritur, quòd sit uniuersale, ita quòd sit aptum esse in multis, & prædicari de multis, ex quo sequitur, quòd Deus non est reponibile in prædicamento. Profanum enim est dicere Deum esse, quid uniuersale uel particulare, cum sit omnino implurificabilis, nec sub aliquo genere, aut specie contineatur, ut tibi declarabitur in Philosophia. Tertio, requiritur quòd sit ens extra intellectum. id est, ens reale, & non ens rationis, quale est ens imaginatū, ut chimera, &

ſecundæ intẽtiones, quas intellectus rebus attribuit, ut in tentio generis, & ſpeciei, & ſubiectum, & prædicatum, & ſi milia. Nam Ariſtoteles in ſexto Metaphyſicæ diuidit ens, in ens in anima, quod dicitur ens rationis, & ens extra animam, quod partitur in prædicamenta. Quarto requiritur, quòd ſit ens limitatæ, & determinatæ naturæ, puta quòd ſit ſubſtantia, & non quantitas, quòd ſit quantitas, & non qualitas. Ex quo ſequitur, quòd ſex tranſcendentia non reponuntur in prædicamentis, ſed ſuperiora ſunt, & de quolibet prædicantur. Nam ſubſtantia, & quantitas &c. ſunt ens, & uerum, & bonum, & aliquid, &c.

Quantum ad ſecũdum aduerte, quòd apud Ariſtotelem prædicamenta ſunt decem, ſignata per decem dictiones incomplexas, de quibus inquit Ariſtoteles, Eorum, quæ ſecũdum nullam complexionem dicuntur, ideſt, Dictorum incomplexorum ſingulum ſignificat, aut ſubſtantiam, ut homo, equus, aut quantitatem, ut bicubitum, aut qualitatem, ut album, aut ad aliquid, ut duplum, aut ubi, ut eſſe in loco; aut quando, ut eſſe in tempore, aut ſitum, ut ſedet, iacet; aut habitum, ut calciatum eſſe, armatum eſſe; aut facere, ut ſecare, urere; aut pati, & ſecari, & uri. Horũ quidẽ ſufficientiam diuerſimodè aſsignant Logici, atque Philoſophi, ut patet in tertio Phyſicorum, & in quinto Meta. Verum ne nouitius inuoluatur leuiori modo procedentes pro nunc talem ſufficientiam aſſignamus, prædicamenta dicuntur a modis prædicandi, modi autem prædicandi, ſi debent eſſe ueri, & non fictitii, neque chimerici, debent ſumi a modis eſſendi. Quot ergo ſunt modi, generaliſſimi prædicandi, & eſſendi, tot ſunt prædicamenta. Tales autẽ modi ſunt decem. Quod ſic declaratur, Omnis modus eſſendi, aut eſt non in alio, aut in alio, aut aliud. Si non in alio, conuenit ſubſtantiæ, ut dicemus infra, ſi in alio duplici ter, quia aut res exiſtens in alio conuenit ei ratione materiæ, & ſic eſt quantitas, aut conuenit ei ratione formæ, & ſic eſt qualitas. Si ad aliud aduerte, quòd ad aliud importat reſpectum, qui eſt duplex .ſ. intrinſecus, & extrinſecus. Intrinſecus facit prædicamentũ relationis. Extrinſecus autem facit ſex ultima prædicamenta, quæ diſtinguuntur à

quatuor

quatuor primis per denominationē extrinsecam, quæ denominatio aut fit per actionem, & sic constituitur prædicamentum actionis, aut per passionem, & sic constituitur prædicamentum passionis, aut per tempus, & sic constituitur prædicamentum quando, aut per locum comparando ipsum ad totū locatū, & sic constituitur prædicamentū ubi, aut cōparando locum ad partes locati, & sic constituitur prædicamentū situs, qui & positio dicitur, aut per ea, quæ adiacēt corpori humano, ut sunt uestes, & arma, & alia tegumenta, & sic constituitur prędicamentum habitus, qui uidetur competere soli homini, & brutis, ut deputātur humano obsequio. Hæc pro nunc dicta sufficiant, neq; enim poteris hæc plenè capere absque philosophia, quæ cōsiderat materiā, formā, motū, actionem, passionem tēpus, & locū. Sustine igitur, & sufficiat nobis assignasse tibi cōditiones requisitas ad hoc, quod aliquid reponatur secundum seipsum in prædicamento, & quot sint prædicamenta superficialiter exemplando, sicut exemplauit Aristo.

Et aduerte, ꝙ hic semper loquimur secundū doctrinam Arist. ut excludā imaginationes Pythagoricas, quas refert Aristoteles in lib. 1. Meta. Posuit enim Pythagoras uiginti prædicamenta; decem quidem ex parte boni, & decem ex parte mali. Quæ nunc referre superfluū est, & inutile prædicamenti proposito. Ideo pertranseundum est. Hęc de prædicamenti cap. dicta sint.

De prædicamento substantiæ. CAP. II.

IN cap. secundo agendum est de prædicamento substantiæ; utpote de primo, & perfectiori, est enim fundamētum substantiuum omnium accidentiū, de quibus extant nouem predicamenta sequentia. De prædicamento igitur substantiæ tria agenda sunt. Primò, diuidenda est, secundò diffinienda, & eius diffinitiones declarandæ, tertio, tractandum est de proprietatibus substantiæ.

Quantum ad primum, ut scias in quo sensu tractaturi sumus de substantia, formabimus duas distinctiones. Prima erit ad mentem philosophi, secunda ad mentē Logici.

Prima fit hæc, substantiæ apud Physicum dicuntur prima corpora, ex quibus omnia inferiora componuntur, &

ſunt principales partes mundi inferioris, & appellantur quatuor elemẽta. Item, quod eſt primum fundamentum cuiuſcunque rei conſtitutiuum, aut ſuſtentatiuum, & conſeruatiuum, dicitur rei ſubſtantia. In quo ſenſu, fundamentum eſt ſubſtantia domus, & cibus bene nutritiuus eſt ſubſtantia animalis. Item forma rei naturalis dicitur ſubſtantia eius, quoniam dat eſſe rei, & conſeruat ineſſe, & ipſa remota deſinit res eſſe. In quo ſenſu anima eſt ſubſtantia hominis, cuiuſcunque animati. Item eſſentia, & natura & quidditas cuiuſque rei, dicitur ſubſtantia eius. In quo ſenſu ſumpta eſt ſubſtantia in diffinitione uniuocorum, & æquiuocorum, ut expoſuimus in parte præcedenti. Item ſumitur ſubſtantia pro omni eo, quod ſubſtat accidentibus, in quo ſenſu manus calida eſt ſubſtantia caloris, nix eſt ſubſtantia albedinis. Anima eſt ſubſtãtia ſcientiæ & uirtutis. Et dimiſſis omnibus prædictis aliis ſignificatis, quoniam ad Philoſophum purum pertinent, conſiderandus eſt in Logica ultimus ſenſus, quoniam ut uidebis, Ariſtoteles deſcribet ſubſtantiam per hoc, quod eſt accidentibus ſubſtare.

Secunda igitur diſtinctio ſit hæc: Subſtantia quantum ad id, a quo nomen imponitur aliquando dicitur a ſubſiſtẽdo. i. a per ſe eſſendo, prout per ſe eſſe opponitur ineſſe alteri non ſimpliciter, ſed inhærenter, & in hoc ſenſu quicquid non ineſt alteri, ſed per ſe ſubſiſtit, ut ſunt ſuppoſita, & indiuidua naturalia; ut Sortes, hic aſinus, hic lapis, ſunt ſubſtantia. Et poſito, quòd eſſent in alio, dummodo non inhæreant, ſicut accidens inhæret ſubiecto, & ſunt ſubſtantia. In quo ſenſu partes eſſentiales, compoſita, & naturalis, quæ ſunt forma, & materia, ſunt ſubiecta, & partes integrales eiuſdem, ut in homine caput, manus, pedes, oſſa, caro, & nerui ſunt ſubſtantia. In eodem ſenſu Deus, & intelligentiæ ſunt nobiliſſimæ ſubſtantiæ, quia per ſe, & in ſeipſis, & non in altero, ut partes ſubſiſtunt. Aliquando dicitur ſubſtantia a ſubſtando, quia ſola ſubſtat accidentibus ſuſtentans ea; quoniam ut dicemus infra, eſſe accidentis, non eſt eſſe ens per ſe, ſed in altero, id eſt in ſubiecto, quod eſt ſubſtantia. Et in hoc ſenſu, omnis ſubſtantia

præter

præter Deum dicitur ſubſtantia; omnis enim ſubſtantia præter Deum ſubſtat aliquibus accidẽtibus,ut tibi in Philoſophia manifeſtabitur. Et quoniam omnis noſtra cognitio incipit à notioribus, & ad ſenſum nobis conſtat ſubſtantias corporales ſubſtare accidentibus, ideò Ariſt. in prædicamentis contentatus eſt notificare ſubſtantiam, ut dicitur à ſubſtando,relinquens ſenſum pro nunc, ut dicitur à ſubſiſtendo; utpote magis occultum & ſpectãtem ad altiorem ſcientiam, quàm ſit Logica. Hanc igitur ſubſtantiam à ſubſtando dictam, Ariſt.antequàm diffiniat,diuidit in primã & ſecundam, cuius diuiſionis ratio eſt,quoniam cum ſubſtantia,ut hic conſideratur,dicitur à ſubſtãdo,& alia ſit uniuerſalis,ut animal,& homo, alia particularis ut Sortes,& Plato,ſubſtare contingit dupliciter,ſcilicet,per ſe primò,& non per ſe primò,ſed per aliud. Si per ſe primò, ſic eſt prima ſubſtantia, quæ particularis eſt. Si per aliud,ſic eſt ſubſtantia ſecunda, quæ eſt uniuerſalis; & hæc tibi manifeſta erunt in diffinitionibus earum.

Sed dices,Quare non prius diffinitur ſubſtantia,quàm diuidatur in primam & ſecundam?

Reſpondetur,quoniam ſubſtantia ut dicitur à ſubſtando, non eſt quid uniuocũ,ſed analogum. Nam ſubſtare prius conuenit primæ ſubſtantiæ. Deinde in ordine ad primam conuenit ſecundæ. Neque enim homo eſt albus, niſi quia hic uel hic homo eſt albus. Omne autem analogum cum declinet ad æquiuocum,prius eſt diuidendum, quam diffiniendum. Quòd autem analogum declinet ad æquiuocum,patet ex eo,quòd uniuocum dicit unam rationem tantum, & æqualiter participatam à ſuis uniuocatis;æquiuocum autem dicit plures rationes omnino diuerſas conuenientes ſuis æquiuocatis,& abſque ordine;ut docuimus in parte præcedenti. Analogum autem ut mediũ magis declinans ad æquiuocum, quàm ad uniuocum, dicit plures rationes in ordine tamen ad primum analogatum, ut ſanum. Vel unam inæqualiter partici-

patam, eo quòd primò & per se conuenit primo analogato, posterius autem aliis in ordine ad primum, ut ens. Est enim ens, cui debetur esse, quæ quidem ratio primò & per se conuenit substantiæ, quoniam est ens simpliciter: secundariò autem conuenit accidenti in ordine ad substantiam, nam accidens nō est ens, nisi quia est entis, id est, nisi quia respicit substantiam, ut subiectum sustentatiuum. Et in eodem sensu substantia dicta a substando, est analogum, quoniam eius ratio est hæc, substantia est, quæ substat accidentibus, quæ quidem ratio primò & per se cōuenit substantiæ primæ. Deinde in ordine ad primam cōuenit secundis, ut tibi manifestabitur per diffinitiones sequentes. Ergo est analogum declinans ad æquiuocum. Et confirmatur, quoniam solet analogum dici æquiuocum a consilio, ergo &c. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundum positis prædictis distinctionibus, diffinienda est substantia prima & secunda, ut dicitur a substando. Tu igitur aduerte, quòd ad mentem Arist. substātia prima est, quæ propriè, principaliter, & maxime substare dicitur. Item substātia prima est, quæ neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur.

Primò dicitur, quæ propriè. Aduerte, quòd subintelligendum est, quę immediatè: ut excludatur materia prima, quæ licet sit primum subiectum substans formæ substantiali, & accidentibus eius, nōn tamen īmediatè sed mediante forma substantiali in uia nostra. Nam forma substantialis immediate recipitur in materia, accidens autem in composito existente actu substantialiter, ut tibi manifestabitur in philosophia. Dicitur autem proprie, ad differentiā superficiei, quæ uidetur immediatè & proprie substare colori. Nam ut inquit Arist. infrà, Quanta est superficies, tantum album dices, & tamen nō propriè, sed apparenter substat, quoniam non per seipsam sed uirtute substantiæ, cui inest. Dicitur principaliter, ad differentiam secundæ substantiæ, quæ est genus aut species. Nam licet hæc sit uera, Homo est albus, non tamen est uera, nisi quia hæc est uera, Hic homo uel hic homo est albus, ergo albedo principaliter est in substantia singulari, quæ dicitur substantia prima,

prima,& secundariò, quoniam propter primam est in substantia uniuersali,quæ dicitur substantia secunda. Dicitur maximè,quia est ratio, quòd secundæ substantiæ & partes primæ substantiæ substent accidentibus, non enim partes ignis sunt calidæ, nisi quia totus hic ignis est calidus, nec partes niuis sunt albæ,nisi quia tota hæc nix est alba. Constat ergo quomodo substantia prima est illa,quæ immediatè & propriè & principaliter, & maxime dicitur substare,id est,subesse accidentibus,tanquàm primum eorum subiectum receptiuum.

Pro euidentia autem secundæ diffinitionis primæ substantiæ,qua dicitur,quòd est illa,quæ neque de subiecto, neque in subiecto esse dicitur, aduerte quòd per primam particulam differt prima substantia a secunda. Nam cum omnis secunda substantia sit uniuersalis, ex consequenti prædicabilis de pluribus,oportet, quòd dicatur de subiecto,id est de inferiori,ut genus de specie, & species de indiuiduo.Cum autem prima substantia sit singularis, & sub singulari non detur inferius,ut patet in arbore Porphyrii, repugnat primæ substantiæ dici de subiecto,id est de inferiori,siue signetur per indiuiduum uagum, siue per indiuiduum signatum. Nam licet quidam homo dicatur de Sorte & Platone, non tamen ut superius de inferiori secundum rem, sed tantum secundum uocem. Vtrunque enim dicit naturam singularem, sed alterum indeterminatè, & alterum determinatè. Per secundam autem particulam differt ab omni accidente,quoniam omne accidens siue uniuersale siue particulare est in subiecto, in quo recipitur, nulla autem substantia siue secũda siue prima,est in subiecto,cum sit ens per se, neque enim substantia pendet ab accidente,sed accidens a substantia.

Diffinita prima substantia, diffinienda est secunda. Tu igitur aduerte, quòd apud Arist. secundæ substantiæ sunt species,in quibus sunt primæ substantiæ & genera specierum, usque ad generalissimum. Nam aliquis homo, puta Sortes est in homine,sicut indiuiduum in specie, & homo in animali,ut species in genere,& sic ascende usque ad generalissimum. Indiuidua igitur sunt primæ substantiæ,

quia

quia primò & per seipsas substant accidentibus. Species uerò & genera sunt secundæ substantiæ, quia substant secundario accidentibus, nam sic non existunt in rerum natura, nisi quia habent esse in primis, sic non substant accidentibus, nisi quia primæ substaut, in quibus sunt. Ideò enim albedo est in homine, quia est in aliquo homine, in quo existit homo.

Hoc igitur modo descripta sit secunda substantia, ut dicitur substantia a substando.

Sed dices, Secundæ substantiæ sunt in primis, aliter nō prædicarentur in quid de primis. Nam hæc ideo est uera, Sortes est homo, quia natura hominis seruatur in Sorte, ergo primæ non sunt in secundis. Aliter idem esset includens & inclusum, quod est impossibile.

Respondetur & conceditur, quòd secundæ sunt in primis, & primæ in secundis, sed diuersa ratione. Nam secundæ sunt in primis, ut superiora sunt in inferioribus, iuxta quartum modū essendi in assignatum in parte præcedenti. Primæ autem sunt in secundis iuxta tertium modum essendi in eadem parte præcedenti assignatum. Negatur autem esse impossibile idem esse includens & inclusum respectu diuersorum, sicut non est impossibile idem esse continens, & contentum respectu diuersorum. Nam de anima uerum est dicere, quòd continetur in corpore, sicut forma recepta in materia sua propria. Et uerum est dicere, quòd continet corpus, quando conseruat corpus in esse integro & uiuo, quandiu est in corpore, qua separata corpus defluit in corruptionem.

Assignatis diffinitionibus primæ & secundæ substātiæ, aduerte duo notabilia, quæ sunt ad mentem, & de sententia Aristot. quibus adhuc euidentius declarantur diffinitiones suprapositæ, quorum primum est hoc inter ea, quæ dicuntur de subiecto, & ea quæ sunt in subiecto, est hæc differentia, quod quæ dicuntur de subiecto, ut superiora de inferioribus, prædicantur de inferioribus nomine & ratione, ut animal de homine, & homo de Sorte & Platone, hæc enim est uera, Sortes est homo, & est animal rationale. Nam species prædicatur in quid de indiuiduis

ergo

ergo essentialiter ergo nomine & ratione. Quæ autẽ sunt in subiecto, ut accidentia, si sumantur in abstracto, nõ prædicantur de subiecto neque nomine neque ratione, hæc.n. est falsa, homo est albedo, homo est color disgregatiuus uisus, nam si homo est albedo, ergo est accidens, ergo substantia est accidens, quod implicat cõtradictionem. Si aũt sumantur in concreto, non inconuenit prædicari noĩe de subiecto. Nam hæc est uera. homo est albus, quoniam est habens albedinem, nunquam autem praedicatur ratione, quoniã praedicari ratione, est praedicari essentialiter accidentia autem non prædicãtur essentialiter de subiecto, cũ sint extra essentiã eius, & possint adesse & abesse præter subiecti corruptionem, ut docuimus in tract. præcedenti. Ex hoc aũt notabili aduerte, quòd utraque diffinitio data de prima substantia potest probari & prima quidem sic. Illud, de quo omnia prædicãtur, aut in quo omnia alia sunt, proprie & principaliter, & maxime substare dicitur. Sed de prima substantia omnia alia superiora prædicantur, & oĩa accidentia in concreto, & in ea sunt, ergo proprie, principaliter, & maxime substare dicitur, Secunda aũt sic. Illud de quo omnia superiora prædicantur, & in quo oĩa accidentia sunt, neq; dicitur de subiecto, neq; est in subiecto, sed de prima substantia omnia superiora prædicãtur, ut patet in arbore Porphy. & in ea sunt omnia accidentia, quoniam est principale receptiuum accidentium, ergo neque de subiecto dicitur, neque est in subiecto.

Ex hoc igitur, quòd omnia prædicantur, aut sunt in prima substantia, sequitur, ut inquit Aristo. quòd non existentibus in rerum natura primis substãtiis, impossibile est aliquid aliorum remanere, idest existere in rerum natura. Nam si non existeret aliquod indiuiduum naturæ humani homo ut homo non existeret, quoniam ad mentem Aristotelis uniuersale non existit, nisi in singularibus, ut excludamus imaginatas ideas & Platonicas, de quibus in Logica non est loquendum, sed est iudiciũ Metaphysici. Item nullum accidentium in existeret, quoniã natura communis non subest accidentibus, nisi ut habet esse in indiuiduis, nam hæc esset falsa, Homo est albus, nisi aliquis homo

mo existens esset albus. Primum ergo fundamentum existendi substantiis secundis & in existendi accidentibus est prima substantia. Secundum autem notabile est hoc: Sumendo substantiam substando accidentibus, Species specialissima est magis substantia, quàm genus. Omnes autem species specialissimæ, sub eodem genere contentæ sunt æqualiter substantiæ. Primum declaratur sic, Cum prima substantia sit maximè substantia, ut declaratũ est in prima diffinitione sua, quoniam maxime substat accidentibus, substantia, illi propinquior est magis substantia, quàm remotior ab ea, sed species specialissima est propinquior primæ substantiæ, quàm genus. Prædicatur enim immediatè de prima substantia, genus autem non prædicatur de ea nisi media specie specialissima. Ergo est magis substantia, quàm genus. Secundum autem declaratur sic, omnes species specialissimæ sub se non habent inferiores species, aliter non essent specialissimæ, sed subalternæ, ergo omnes substant accidentibus æqualiter, quia immediate sub se continent primas substantias, quæ maximè & per seipsas substant. Nec obstant, quòd una species substat pluribus accidẽtibus, quàm alia puta homo, quàm asinus, quoniam homo substat accidentibus corporalibus & intellectualibus, asinus autem tantũ corporalibus. Hoc inquam non obstat, quoniam hæc æqualitas substandi, nõ attenditur penes pluralitatem aut paucitatem accidentiũ, sed penes æqualem propinquationem ad primas substantias, quæ æqualiter seruatur in homine & in asino. Nam sicut inter hominem & hunc hominem nullum est mediũ, sic nec inter asinum & hunc asinum.

Ex hoc autem secundo notabili declaratur diffinitio data de secunda substantia, in qua dictum est, quòd secundæ substantiæ sunt species & genera in quibus sunt primæ substantiæ, & dicuntur secundæ substantiæ, quia secundariò substant. Dubitaret ergo aliquis, cũ tam genera, quàm species sint secundæ substantiæ, quia secundario substant, nunquid sunt æqualiter uel inæqualiter substantiæ? Respondetur quòd genera & species sunt inæqualiter, quia species magis substat, quàm genus. Omnes autem

species

ſpecies ſpecialiſſimæ æqualiter,modo quo diximus. Conſtat igitur tibi ad mētem Ariſtotelis & Logici realis, quid ſit prima & ſecunda ſubſtantia,& earum diffinitiones declaratæ ſunt.

Sed dices,Cum Ariſtoteles intendat hic pertractare de prædicamentis,quæritur quæ diffinitio ex ſupradictis cõuenit ſubſtantiae, ut eſt prædicamentum in ſe continens genus generaliſsimum & genera ſua ſubalterna,& ſpecies ſpecialiſsimas,uſque ad indiuidua.

Reſpondetur quòd uſque huc Ariſto. non conſiderauit ſubſtantiam niſi ut dicitur a ſubſtando,in quo ſenſu,ut docuimus,non eſt quid uniuocum,ſed analogum,& quando diuiſit in primam & ſecundam.non diuiſit eam, ut genus generaliſsimum: ſed ut quid analogum in analogata. Ex conſequenti quando diffiniuit primam, per hoc quod eſt maximè ſubſtare,& ſecundam per hoc quod eſt ſecundariò ſubſtare, non intendit de genere generaliſſimo. Quodlibet enim genus eſt uniuocum, & non analogum nec æquiuocum, ut docuimus in tract. præcedenti. Ne igitur ſubſtantia, ut conſtituit prædicamentum, & ut eſt quid uniuocum,& ut diuiditur in arbore Porphyrij,remaneat tibi omnino incognita, ſic procedemus. Primò diffiniemus ſubſtantiam uniuerſaliſſimè ſumptam. Secundò ſubſtantiam contractam ad ſubſtantiam prædicamentalem,& quæ eſt genus generaliſsimum. Tertiò ordinabimus prædicamentum ſubſtantiæ à generaliſſimo uſque ad indiuiduum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ſubſtantia uniuerſaliſsimè ſumpta ut ſe extendit ad creatam & increatam, ad ſimplicem & compoſitam,ad eam,quæ eſt pars, & quæ eſt totum,& breuiter ut diſtinguitur contra accidens, ſic diffinitur,Subſtantia ut ſubſtantia eſt ens non in ſubiecto exiſtens.per cuius oppoſitum accidens, ut accidens, eſt ens in ſubiecto exiſtens. Hæc ſubſtantiæ diffinitio conuenit Deo & creaturæ,& quoniam nihil eſt commune uniuocum Deo & creaturæ,& neceſſe eſt genus generaliſsimum eſſe uniuocum, cõſtat quòd ſubſtantia ſic diffinita, non eſt ſubſtantia prædicamẽtalis,ſed analoga,ſicut ens.

Quan-

Quantum ad secundum aduerte, quòd substantia prædicamentalis & ut est genus generalissimum, sic diffinienda est. Substantia est ens non in subiecto in esse participato siue finito existens, per hoc quod dicitur ens non in subiecto, differt à prædicamento accidentis, per hoc quod dicitur existens in esse participato, excipitur Deus gloriosus, qui ex sua infinitate est extra omne genus, & substantia sic diffinita prędicatur uniuoce de omni substãtia creata, corporea, & incorporea simplici & composita &c. Constat igitur tibi quid sit substantia prædicamentalis secundum Logicum realem. Si autem vis eam diffinire ad mentem nominalium, sicut eam diffinies, Substantia prædicamentum est coordinatio plurium terminorum uniuocorum significantium substantiam secundum sub & supra. Nam secundum eos plura prædicabilia, quæ prædicētur de inferioribus in quid significantia ens nō in subiecto ordinata secundum sub & supra, à generalissimo ad specialissimum constituunt prædicamentum substantiæ.

Quantum ad tertium aduerte, ne idem figuremus bis, & replicemus inutiliter, quod in trac. præcedenti inuenies arborem Porphyrii, in qua totam prædicamentis substantiæ seriem formatam uidebis, quæ tibi sufficiet.

Viso quid sit substantia, ut est prædicamentum, accedendum est tertio loco ad pertractandum de proprietatibus & communitatibus substantiæ, quæ ad mentem Aristotelis sunt sex.

Prima est, neque substantia prima est in subiecto, neque substantia secunda, & quoniam omnis substantia est prima uel secunda, quia uel est singularis uel uninersalis, si singularis, est prima, si uniuersalis, est secunda; ergo nulla substantia est in subiecto. Antequam probemus propositū aduerte, quòd hæc est cōmunitas & proprietas substantiae respectu diuersorū, cōmunitas quidē est, quoniā non soli substātiæ, sed oī cōuenit, in quo sensu dicere possumus risibile esse cōmune homini, quoniam conuenit oī homini. Proprietas autē est, quoniā non cōuenit nisi substantiæ. Nā cū oē ens sit substantia uel accidens, & omne accidēs sit ens in subiecto, soli substantiæ conuenit non es-

se

ſe in ſubiecto. Nec obſtat quòd dicit Ariſt. hoc non eſſe proprium ſubſtantiæ, quoniam conuenit differentiis, ſcilicet ſubſtantialibus, quaſi quòd non ſint ſubſtantia, Hoc inquam non obſtat, quoniam Ariſt. non excipit differētias, quia non ſint ſubſtātiæ ſecūdū rē, ſed quia habēt modum qualitatis, & quia non ordinantur per lineam rectam, ſed à latere in prædicamento ſubſtantiæ. Intentio eſt autem Ariſt. in prædicamentis aſsignare communitates & proprietates eorum, quæ directe locantur in eis. Vnde ſi volumus facere hanc eſſe proprietatem ſubſtantiæ ad mentem Ariſt. ſic formanda eſt. Proprium eſt ſubſtantiæ directè & per lineam rectam locatæ in prædicamento, non eſſe in ſubiecto, & ſic excluduntur differentiæ quantūad modum ſignificandi, licet non quantum ad rē ſignificatā.

Hanc autem communitatem & proprietatem ſubſtantiæ modo expoſito probat Ariſt. de prima & ſecunda ſubſtantia. De prima ſic. Secunda diffinitio primæ ſubſtantiæ data eſt ſupra per non eſſe in ſubiecto, neque dici de ſubiecto, ergo conuenit omni primæ ſubſtantiæ, non eſſe in ſubiecto, Conſequentia patet, quoniam diffinitio debet competere omni contento ſub diffinito. De ſecunda autem probat inductione & ſyllogiſmo. Quid ſit inductio & ſyllogiſmus dicemus in tractatu ſequēti. Inductiōe igitur ſic probatur, Nec hō eſt in ſubiecto nec leo, & nec animal, nec corpus &c. & ſic de ſingulis ſpeciebus & generibus ſubſtantiæ, ergo nulla ſecunda ſubſtantia eſt in ſubiecto. Syllogiſmo ſic. Quod eſt in ſubiecto, non prædicatur nomine & ratione de ſubiecto. hæc declarata eſt ſuprà in expoſitione primi notabilis, ſed omnis ſecunda ſubſtantia prædicatur nomine & ratione de ſubiecto, id eſt de inferiori, quod ſub ea continetur. Nam animal nomine & ratiōe prædicatur de homine, & homo de ſuis indiuiduis, ergo nulla ſubſtantia ſecunda eſt in ſubiecto.

Et aduerte, quòd cum dicit, Ariſtoteles, nullam ſubſtātiam eſſe in ſubiecto, accipit ſubiectum pro ſubiecto inhæſionis, in quo ſenſu omne & ſolum accidēs eſt in ſubiecto, & eſt quintus modus eſſendi in, pro ſecundo membro, ut docui-

docuimus in parte precedenti. Propterea non obstat huic proprietati, quòd partes substantiæ uidentur esse in subiecto, quia non per se, sed in toto habent esse. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligimus substantiam non esse in subiecto, iuxta quintum modum essendi in, pro secundo membro, partes autem nō sunt in toto, iuxta quintum modum, sed iuxta primum. Vide tu supra. hæc de prima communitate & proprietate substantiæ dicta sint.

Secunda proprietas est hæc, Omnibus secundis substātijs & earum differentijs scilicet essentialibus cōuenit uniuocè prædicari.

Aduerte quòd ad hoc, quod hæc sit proprietas, tria requiruntur. Primò, quòd si contracta & restricta ad secundas substantias tantum. Nam si extendatur ad substantiam, ut est communis primæ & secundæ, & differentijs substātialibus, non erit proprietas, sed communitas. Nam & prima substantia prædicatur uniuocè de seipsa, & differentia essentialis de indiuiduis. Sic ergo intelligatur, proprium est secundis substantiis & earum differentiis essentialibus uniuoce prædicari. Secundò, quod intelligantur prædicari uniuocè & essentialiter, aliter hoc non esset proprium substantiæ, quoniam & proprium quarto modo puta risibile prædicatur uniuocè de his, quorum est proprium, sed non prædicatur essentialiter, ut genus, & species, & differentia, sed accidentaliter, ut docuimus in tract. præcedenti; est enim proprium extra essentiam eius, cuius est proprium. Tertiò, quod intelligatur prædicari uniuoce & essentialiter de primis substantiis, ut excludatur accidens, puta color & albedo. Nam licet prædicetur uniuoce & essentialiter de inferioribus suis, ut hæc albedo est albedo, hic color est color, hæc dulcedo est dulcedo; tamen non prædicatur uniuoce essentialiter de primis substantiis, hæc enim est falsa, Sortes est albedo. Sic ergo intelligatur hæc proprietas. Proprium est secundis substantiis, & earum differentijs prædicari uniuoce & essentialiter de primis. Quæ declarata sic probatur. Secundæ substantiæ, & earum differentiæ prædicantur de primis nomine, & ratione; ergo uniuoce. Consequentia

patet

patet ex diffinitione uniuocorum quam posuimus in parte præcedenti. Antecedens probatur,& quidē quo ad nomen patet. Nam Sortes est homo,& est animal, & est rationalis,quo ad rationem probatur. Superiora sunt de ratione quidditatiua inferiorum,ut docuimus in tract. præcedenti. Sed secundæ substātiæ tam genera,quàm species sunt superiores ad primas, ut patet in arbore Porphyrii, ergo prædicantur ratione de primis. Vnde Sortes non solum dicitur homo, sed & animal rationale, quæ est ratio hominis, & non solum dicitur animal,sed & substātia animata sensitiua,quæ est ratio animalis. Hæc de secūda proprietate dicta sint.

Tertia proprietas habet tres partes,prima est. Substantia prima significat hoc aliquid. Secunda,est substantia, secunda uidetur significare hoc aliquid sub appellationis figura,tertia est substantia secunda non significat hoc aliquid,sed quale quid.

Pro euidentia primæ partis aduerte, quòd hoc aliquid tria requirit. Primò quòd sit res singularis, unde uniuersale non est hoc aliquid. Secundò,quòd sit substantia. Vnde nullum accidēs neque in concreto neque in abstracto est hoc aliquid. Tertiò, quòd sit substantia singularis perfecta in specie, qualia sunt supposita sub specie specialissima. Vnde nulla pars essentialis nec integralis accepta in singulari,ut hæc anima,hæc manus,hoc caput,est hoc aliquid,sed solū indiuiduum,de quo directè prædicatur species est hoc aliquid,ut Sortes,hic leo,hic asinus.

Declarata prima particula probatur sic,Prima substantia significat indiuiduum & unum numero,ergo significat hoc aliquid. Consequentia patet ex cōditionibus assignatis. Nam idem est indiuiduum & unum numero scilicet in genere substantiæ & perfectum in specie, & hoc aliquid. Antecedens autem probatur, quoniam prima substantia non prædicatur de inferiori,cum sit ultima,& terminus in serie prædicamentali,ergo significat indiuiduum,& unum numero. Vnde dixit Aristoteles, quòd a prima substantia nulla est prædicatio. Non enim de subiecto,idest de inferiori dicitur.

Pro euidentia secundæ particulæ aduerte quòd significare hoc aliquid sub appellationis figura, est significare hoc aliquid ex similitudine nominationis. Nã qñ duo eodem nomine nominantur, uidentur idem significare. Sed eodem nomine nõiamus primam, & secũdam substantiã. Nam dicimus, quòd Sortes est homo, et quòd homo est homo, ergo non est mirum, si secunda substantia uidetur significare hoc aliquid, sicut prima.

Pro euidentia tertiæ particulæ aduerte, quod significare quale quid, est significare substantiam multis suppositis communicabilem, & directe opponitur ei, quod est hoc aliquid, & quoniam substantia secunda est species aut genus, quę dicunt naturam communem multis, saltem secundum aptitudinem, hinc est, quòd secunda substantia non significat hoc aliquid, idest, substantiam incommunicabilem, sed quale, quod, id est substantiam communicabilem multis, & est ea, quæ est apta esse in multis, & prædicari de multis uniuoce. Hæc de tertia proprietate dicta sint.

Quarta, quæ est communitas, est hæc, Substantiæ nihil est contrarium. Dicitur communitas, quia non solum conuenit substantiæ, sed etiam quantitati, ut tibi manifestabitur in cap. sequenti.

Pro euidentia huius communitatis aduerte tria. Primò quòd aliud est habere in se contrarium, & habere sibi cõtrarĩum. Nam primum est recipere in se formam, cui est alia forma contraria, ut recipere calorem, cui contrariatur frigiditas, & post calorem esse aptum recipere frigiditatem, & econuerso. Secundum autem est, aliquid esse talis naturæ, quòd alia natura sibi contrariatur, ut dulcedo dicitur habere sibi contrarium, quoniam est talis naturæ, quòd ei amaritudo contrariatur, & quoniam sunt contrariæ, se mutuo expellunt ab eodem subiecto, & per receptionem unius, corrumpitur altera. In communitate prædicta quando dicitur substantiæ, nihil est contrarium, intelligitur in secundo sensu, & non in primo. Nam de primo dabitur sexta proprietas, ubi declarabitur, quod proprium est substantiæ recipere in se

se contraria successiue; Secundo aduerte, quod contraria sunt duplicia, quædam cōiter, quædam proprie. Communiter sunt illa, quæ ita se habent, quòd unum est, ut priuatio, alterum est ut habitus. Quod est, ut priuatio, dicitur imperfectū respecta alterius, quod aūt est ut habitus, dicitur perfectum respectu alterius imperfecti. Proprie sunt illa, quæ sunt duæ formæ actiuæ, & passiuæ adinuicem succedentes sibi inuicem in eodem subiecto, & se mutuo expellentes ab eodem, quales sunt qualitates tertiæ speciei, de quibus dicemus infra, ut calidum, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, asperum, leue, dulce, amarum. In communitate prædicta intelligitur, quod substantiæ nihil est contrarium in secundo sensu, & non in primo.

Ac si dicatur, substantia non est contraria substantiæ contrarietate proprie dicta, qua contrariantur duæ qualitates repugnantes actiuæ, & passiuæ adinuicem. Quòd autem una substantia contrarietur alteri in primo sensu, non inconuenit, quoniam omne genus in prædicamento substantiæ diuiditur duabus differentiis oppositis, quarum una est perfectior altera, ex consequenti una est, ut habitus, altera, ut priuatio, & quæ est perfectior constituit substantiam perfectiorem, ut rationale, hominem; quæ autem imperfectior imperfectiorem, ut irrationale constituit brutum. Vnde homo, ut substantia perfectior contrariatur bruto imperfectiori contrarietate in primo sensu, non autem in secundo sensu, de quo intendit Aristoteles.

Tertiò aduerte, quòd substantia potest imaginari contrariari substantiæ contrarietate proprie dicta dupliciter. Primò, secundum se inquantum est substantia. Secundo, ratione alicuius sibi intrinseci adiuncti, puta qualitatis actiuè, aut passiuè. In primo sensu impossibile est substantiam contrariari substantiæ, ut probabitur in secundo sensu, uerum est, nec id intendit negare Aristoteles; nam ponit quatuor elementa sibi inuicem contraria propter qualitates elementares contrarias, ut patet in libro secundo de generatione. Quarta ergo communitas

ſubſtantiæ ſic formanda eſt, nulla ſubſtantia contrariatur ſubſtantiæ contrarietate proprie dicta, nec ſecundum ſe ſed ratione qualitatum contrariorū. Quæ ſic intellecta po teſt hoc modo probari. Subiecto receptiuo cōtrariorum, nihil eſt contrarium, hanc pro nunc crede, quoniam tibi manifeſtabitur in primo Phyſicorum. Sed ut uidebis in proprietate ſexta, ſubſtantia eſt ſubiectum receptiuum contrariorum, ut anima recipit uirtutem, & uitium, corpus ſanitatem, & ægritudinem, aqua calorem, & frigiditatem, ergo ſubſtantiæ non contrariatur ſubſtantia mo do ſupra expoſito. Prætereà, omnia uerè & propriè con traria ſunt in ſubiecto per diffinitionem contrariorum. Sunt enim ueræ, & propriæ contraria formæ actiuè, & paſ ſiuè eidem ſubiecto aptæ natæ ineſſe, a quo uiciſſim ſe mu tuo expellunt &c. Sed ſubſtantia non eſt in ſubiecto, ut patet per primam proprietatem, ergo ſubſtantiæ non con trariatur ſubſtantia modo ſupra expoſito.

Quinta communis eſt, quòd ſubſtantia non ſuſcipit ma gis, & minus. Pro cuius euidentia duo aduerte. Primò, ꝙ dicitur communitas, quoniam non eſt proprium ſubſtan tiæ, nam ut cognoſces in prædicamento quantitatis, quan titas non ſuſcipit magis, & minus. Secundo aduerte, quòd multum differt ſubſtantiā magis, & minus ſubſtare, & ſubſtantiam eſſe maiorem, & minorem, & ſubſtantiam magis & minus ſuſcipere. nàm magis, & minus ſubſtare, eſt reſpectu, accidentium: eſſe maiorem & minorem, eſt propter maiores, &, minores extenſiones, & dimenſiones. Suſcipere autem magis, & minus, quod idem, quod intendi & remitti, ſiue augeri, & minui, non quantitatiue, ſed perfectionaliter, eſt propter perfectius, & imperfectius eſſe, quod dat formam ſubiecto, & participatur a ſubiecto. Primum quidem competit ſubſtantiæ. Nam declaratum eſt ſupra, quod prima ſubſtantia maxime ſubſtat, & quòd ſpecies magis ſubſtat, quàm genus, ut homo, quàm animal, quoniam ſpecies propinquior eſt primæ ſubſtantiæ, quàm genus.

Secundum etiam competit ſubſtantiæ, nam ad ſenſum uidemus, quòd una, & eadem ſubſtantia uno tempore eſt mi-

minor, ut fructus in principio, & idem fructus maturus est maior. tertium autem. & de quo proprie intendit Aristoteles, non conuenit substantiæ. Nam sic suscipere magis & minus, est formam paulatim recipi in subiecto secundũ esse magis, ac magis perfectum, & hoc est intendi, & augeri perfectionaliter. Minus autem, & remitti, & diminui per fectionaliter, est, formam paulatim expelli a subiecto, ita quòd ab esse perfectiori deuenit ad esse minus, & minus perfectum. Quod patet in aqua dum calefit, intenditur calor; dum frigescit, remittitur, Quod igitur, hoc tertiũ non conueniat substantiæ, probat sic Aristoteles, Homo non est magis homo nunc, quàm prius, nec unus homo est magis homo, quàm alter, sicut per oppositum uidemus, quòd album est magis album nunc, quàm prius, puta paries de nouo dealbatus, & unum album est albius altero, ut nix quàm paries. Verum quia hæc probatio est magis exemplaris, quàm scientifica, ideo probanda est hæc communitas ratione sic, Omne quod suscipit magis, & minus, duobus modis contingit, quoniam aut per remotionem a suo contrario, sicut dicimus, quòd calor aquæ intenditur, quãdo dum calefit minus, admiscetur frigiditati. Si autem magis admiscetur, remittitur, aut quia magis firmatur in subiecto, ut calor ignis receptus in ferro. Si autem debiliter recipitur, uelut in superficie, ut calor in manu remittitur. Sed substantia neutro modo, potest suscipere magis, & minus. Non primo, quia non habet contrarium per quartam communitatem. Non secundo, per primam proprietatem, quoniam non est in subiecto, nec receptibilis in subiecto, ergo &c.

Nec obstat, quòd una substãtia est perfectior altera puta homo, quam asinus, & una aqua frigidior altera, & unus homo rationabilior altero. Nam ad hoc, quòd substantia recipiat magis, & minus, non sufficit quòd sit perfectior, aut imperfectior altera, sed quòd unamet dum generatur, sit apta nata successiuè fieri perfectior, aut imperfectior, quod non conuenit substantiæ: quoniam non fit per motum, sed per generationem instantaneam. Hoc tamen intelligere non potes, donec ad quartum librum

Phyſicorum perueneris, aut ad librum nonum Metaphyſicæ. Ideo ſuſtine. Ex eo autem, quòd una aqua ſit frigidior altera, aut ipſamet magis in uno tempore, quàm in alio, non arguitur, quòd aquæ ſubſtantia ſuſcipiat magis, & minus, ſed quod frigiditas, ut eſt in ſubſtãtia aquæ, ſicut in ſubiecto. Similiter ex eo, quòd unus homo uidetur rationabilior altero, uel idem homo magis uno tempore, quàm alio, non concluditur intentum, quia non eſt rationabilior, quo ad ſubſtantiã animæ intellectiuæ, quæ eſt unius ſpeciei in omni homine, ſed uidetur rationabilior, quia ſubtilius, & prudentius utitur ratione propter organa, & phantaſmata magis diſpoſita, & ordinata. Sic pro nunc dictum ſit, licet in Metaphyſica intendam ſuſtinere unam formam ſubſtãtialem eiuſdem ſpeciei cum altera, eſſe perfectiorem, quàm altera, & tamen non recipere magis, & minus. Verùm quia hæc tranſcendunt negotium Logicum, ideo non eſt in eis immorandum. Hæc de quinta communitate dicta ſint.

Sexta, quæ eſt uere proprietas ſubſtantię prædicamentalis, eſt hæc, Maximè proprium eſt ſubſtantiæ, eſſe ſuſceptibilem contrariorum, ut eadem manus aliquando eſt calida, aliquando frigida. Idem homo aliquando prauus, aliquando ſtudioſus, id eſt uirtuoſus, ſiue probus.

Pro notitia huius proprietatis, duo notanda ſunt, deinde probabitur.

Primo notandum, quòd hęc proprietas non conuenit ſubſtantiæ uniuerſaliſſimè ſumptæ, quoniam non conuenit Deo, in quo nullum ſuſcipitur accidens, ſiue tale accidens habeat contrarium, ſiue non. Nec conuenit materiæ primæ ſecundum uiam noſtram. Nam primum receptibile eſt forma ſubſtantialis, & mediante illa recipiuntur accidentia in compoſito. Sed Ariſtoteles intendit hãc proprietatem uerificari de ſubſtãtia immediate. Cũ igitur non conueniat ſubſtãtiæ abſolutè ſumptæ, oportet ut intelligatur de ſubſtãtia, quæ ponitur in prædicamẽto, ut excipiatur Deus, & quæ eſt actus uel actu, ut excipiatur materia prima, quæ nõ eſt ens, nec ſubſtãtia actu per ſeipſam, ſed in pura potentia, ut tibi declarabitur in j. lib. Pyſicorũ.

Secundò,

Secundò, quòd ſubſtantia eadem numero manens, ſucceſſiuè & non ſimul, & per mutationem ſui, & non ſolum per mutationem alterius, eſt apta nata ſuſcipere in ſe contraria etſi non omnia ſaltem aliqua. Dicitur eadem numero manens, quoniam ad uerificandam hanc proprietatem eſſe propriam ſubſtantiæ quarto modo, non ſufficit, quòd duæ ſubſtantiæ ſuſcipiãt in ſe contraria, puta quòd Sortes recipiat albedinem, & Plato nigredinem, ſed quòd ipſemet Sortes ſit aptus recipere utrunq;. Dicitur ſucceſſiuè, quoniam cum contraria ſe mutuò expellant ab eodẽ ſubiecto. (Sunt enim actiua, & paſſiua ad inuicem & corruptiua) non ſe compatiuntur ſimul in eodem ſubiecto, & pro eadem parte, & in gradibus intenſis, licet fortè ſe compatiantur in gradibus remiſſis, ut in tepido, ſicut alias tibi in philoſophia declarabitur. Sed nunc ſuſtine.

Dicitur & per mutationem ſui: quoniam cum contraria non ſe compatiãtur ſimul in eodem, oportet quòd ſubſtantia tranſmutetur ab uno contrario ad aliud, ita quòd dum recipit unum, remoueatur aliud, ut aqua per calefactionem recipit caliditatem, & deperdit frigiditatem Dicitur & non per mutationem alterius, per quod ſoluitur inſtantia, quam facit Ariſto. de oratione & opinione, quæ eadem numero manens, recipit uerum & falſum. Nã hæc oratio, Sortes ſedet, eſt uera Sorte ſedente, & falſa Sorte ſurgente. Quintò, hæc proprietas conuenit alteri a ſubſtantia. Hæc inquam inſtantia, non ualet, quoniam uerum & falſum non recipitur in oratione, ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in ſigno. In re autem eſt ut in cauſa, ſed in intellectu ut in ſubiecto, & ideo non eſt neceſſe, quòd oratio mutetur, ſed ſufficit rem, quæ eſt cauſa, mutari, puta quòd Sortes ſedens deſinat ſedere, & ſurgat, & ſic mutetur. Nam ut inquit Ariſt. ab eo, quod res eſt, uel non eſt, dicitur oratio uera uel falſa. Si autem oratio reciperet uerum & falſum, ut ſubiectum, & nõ ut ſignum, neceſſe eſſet ipſam mutari. Vnde quia intellectus ſiue anima intellectiua recipit ueram & falſam, opinionem & orationem mẽtalem de re contingenti, neceſſe eſt ipſam mutari de uera opinione ad falſam, & econuersò, pro uaria differentia temporis.

nentur diuisiones communes quantitatis. Secundò, de singulis membris diuisionum agendum est. Tertio agendum est de proprietatibus & communitatibus quantitatis praedicamentalis.

Quantum ad primum, ut scias in quo sensu locuturi sumus hic de quantitate, aduerte quinque diuisiones.

Prima est, quātitatum alia, est perfectionalis siue uirtualis, alia dimensiua siue mēsuratiua substantiae, in qua est. Quantitas uirtualis est ipsa rei bonitas siue profectio graduabilis, secundum magis, & minus, & maxime, iuxta quē sensum dicimus Sortem magnum oratorem, & Demosthenem maximum & ducem maioris autoritatis, militem uero minoris, & haec quantitas est eiusdem uniuersalitatis cum bono transcendenti, unde reperitur in Deo maximè & infinité, & intelligentiis iuxta earum gradus, & in corporalibus secundum quod seinuicem extendunt in perfectione substantiali, uel accidentali, & de hac non sumus hic locuturi, quoniā spectat ad praedicamentum qualitatis pro quanto reperit ur increatis, ut excludamus eam, quae est in Deo, quoniam sicut diuina substantia non locatur in praedicamento, sic nec aliqua eius perfectio.

Quantitas dimensiua siue mensuratiua substantiae in qua est, est accidens, quo redditur substantiuum mensurabile cōtinue uel discrete, ita quòd per illud dicimur quanti uel quoti, puta bicubitales uel tricubitales, decem aut uiginti, & de hac tantum lòcuturi sumus, & cōsequitur substantiam praedicamentalem materiale siue corporeā tantum, nam intellectualis natura ut intellectualis denudata est ab huiusmodi quantitate, ut tibi manifestabitur in libr. viij. phy. & in secundo metaphysi.

Secunda est, quantitas uel quantum dimensiuum, duplex est, quoniam aliud per se, aliud per accidens, mēbra diuisionis manifestabimus infra.

Tertia est, quantitatis per se, aliud genus est quantitas continua, aliud discreta.

Quarta est, quantitatis tam continuae quam discretae, alia habet positionem, alia positione caret.

Quinta est, quantitatis continuae, quinq; sunt species.

linea superficies,corpus,tẽpus,locus. Discretæ uerò duæ, numerus,& oratio.

Quantum ad secundum,declaranda sunt singula membra singularum diuisionum. Relicta igitur quantitate uirtuali,quæ ad hoc negotium non spectat, & quãtum dimensiuum, primò diuisum est inquantum per se, & quantum per accidens. Aduerte,quòd quantum per se, siue quantitas per se,est illa,quæ propriè & essentialiter & ex se, etiã remoto quocunq; respectu ad alterum est diuisibilis quantitatiuè,ut linea,quæ est essentialiter longitudo, & superficies latitudo,nam in omni longitudine, & latitudine est accipere partes,in quas diuisibiles sunt,ut ad sensum patet. Quantum autem per accidens est illud, quod non proprie & essentialiter nec ex se, sed per respectum ad subiectum in quo recipitur,quod est per se quantum est diuisibile in partes quãtitatiuas,-d diuisionem sui subiecti quanti. In quo sensu qualitates sensibiles receptas in substantia quanta,siue immediatè in superficie,dicimus esse quantas per accidens. Diuiduntur enim ad diuisionem superficiei,secundum naturam autem suam sunt indiuisibiles. Vnde dicit Aristoteles, quòd dicimus album multum, quia superficies in qua recipitur albedo, est multa. Quanta enim superficies fuerit,tantum album dices. Sunt ergo huiusmodi quanta per accidens, quia respiciunt quãtum per se,puta dicitur actio longa,quia longum est tẽpus, in quo durat,& motus multus,quia in multo tempore fit. Et aduerte, quòd non solum qualitates sensibiles receptæ in quanto, dicuntur quantæ per accidens, sed etiam formæ substantiales receptæ in materia quanta, præter animam intellectiuam, dicuntur fieri & esse quantæ, & extensæ per accidens, sicut sunt omnes formæ naturales rerum inanimatarum, et animalium imperfectorum, ut tibi declarabitur in libro secundo de anima. Sed pro nunc sustine.

Quantum ad notitiam partium tertiæ diuisionis aduerte,quòd apud Aristotelem & Mathematicos, quãtitas continua est illa,cuius partes ad unum terminum communem copulantur,id est,in qua est accipere aliquod unum indiuisibile

uiſibile ſecundum talem dimenſionem, quod eſt finis partis præcedentis, & principium partis ſequentis, ut in linea eſt ſignare punctum indiuiſibile ſecundum longitudinem, quod eſt terminus partis lineæ præcedentis, & principium partis ſequentis, & tale indiuiſibile dicitur hic terminus communis, ad quem partes quantitatis continuæ copulantur. Quid autem ſit tale indiuiſibile in ſuperficie & corpore, & loco, & tempore, dicemus in ſequentibus.

Quantitas diſcreta eſt illa, cuius partes non copulantur ad unum terminum communem, ſed ſemper remanent diſcretæ, & ſeparatæ. Aduerte, quòd partes quantitatis diſcretæ non ita ſunt ſeparatæ ab inuicem, & diſtinctæ, quin ſint ordinatæ ſecundum prius, & poſterius. Sed dicuntur ſeparatæ, quoniam nihil, ut communis terminus copulat eas adinuicem. Verbi gratia, Sumo numerum denarium, cuius partes æquales ſunt quinque & quinque, inæquales autem ſunt ſeptem & tria, ſex & quatuor, iſtæ quidem partes ita ordinatæ ſunt, quòd unitates ordine ſuo componunt ens, puta quinque & quinque conſurgentes ex prima, ſecunda, tertia, quarta, quinta unitate, non tamen ita ſunt ordinatæ, quòd tertia unitas ſit finis ternarii, & principium binarii, nec quinta unitas eſt finis primi quinarij, & principium ſecundi quinarii, ſed ultima unitas primi quinarij eſt finis eius, & prima unitas ſecundi quinarij, eſt principium eius. Ideo dicuntur partes quantitatis diſcretæ, non copulari ad terminum communem, ſed permanere diſcretæ, id eſt, diſtinctæ, & ſeparatæ, id eſt, non continuatæ, licet quandiu componunt ſuum totum, ſint ordinatæ, ſicut milites ordinati ſunt, quandiu componunt exercitum.

Quantum ad notitiam partium quartæ diuiſionis, aduerte, quòd quantitas habens poſitionem, eſt illa, cuius partes copulantur ad unum terminum communem, & ſitæ ſunt alicubi. Pro cuius notitia aduerte, quòd de ratione quantitatis habentis poſitionem duo ſunt. Primò, quòd partes eius copulentur ad unum terminum communem, modo

modo,quo expositum est, Defectu huius,numerus nõ est quantitas habens positionem. Licet enim partes numeri quæ sunt unitates,habeant inter se ordinem, non tamen positionem,quia nulla unitas est finis præcedentis unitatis,& principium sequentis .ecundò,quòd partes sint situatæ alicubi & permanentes, ita quòd non sint in continuo fluxu. Defectu huius,nec tempus nec motus, nec oratio dum profertur, sunt quantitates habentes positionem. Consistunt enim in fieri, & de ipsis non habetur actu,nisi indiuisibile ,ut in tempore instans,in motu mutatum esse, in oratione dum profertur syllaba uel litera, & hæc tibi manifestabuntur in Physicis. Pro nunc sustine, quoniam hoc negotinm transcendunt. Ex his duabus conditionibus constat tibi,quæ sunt quantitates habentes positionem,& quæ non. Nam linea, superficies, corpus,& locus, habent positionem, copulantur enim in eis partes ad unum terminum communem, ut tibi manifestabitur in sequentibus,& sitæ sunt alicubi, quoniam non sunt in continuo fluxu,ut patet. Numerus uerò & oratio & tempus & motus sunt quantitates non habentes positionem,quoniam in nullo eorum seruatur vtraque conditio. Nam & permutantia partium,in oratione dum profertur, deficit utraque.

Quantum ad notitiam pretium quintæ diuisionis assignanda est primò sufficientia specierum quantitatis continuæ,deinde discretæ. Deinde de singulis speciebus agendum est. Tu igitur aduerte, quòd quantitatis continuæ quinq; sunt species,scilicet linea,superficies,corpus, locus, tempus,quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis quantitas continua est mensura substantiæ, aut ergo mensurat intrinsecè,aut extrinsece. Mẽsurare intrinsece, est mensurare subiectum,in quo est subiectiue ipsa quantitas mensuratiua, extrinsece autem, est mensurare aliquid, in quo non est subiectiue ipsa quantitas mensuratiua,sed per applicationem, aut continentiam mensurat illud,ut exemplificabimus. Si ergo mensurat intrinsece, hoc est tripliciter,quoniam aut secundum longitudinem tantum,& sic est linea,aut secundum longitudinem & latitudi-

titudinem, & sic est superficies, aut secundum longitudinem & latitudinem, & profunditatem, & sic est corpus. Si extrinsece, dupliciter, quia autem mensurat substantiam ab ea contentam, & circundatam, in qua tamen non est subiectiue, & sic est locus: locus enim ut tibi manifestabitur in quarto Physicorum, continet locatum, & non est subiectiuè in eo, sed in corpore locāte, aut mensurat substantiam, ut est sub motu, & sic est tempus, quod non est subiectiuè in omni mobili, cuius motum mē surat, sed in primo mobili, id est primo cœlo moto, motu tantum diurno, ut tibi manifestabitur in quarto Physicorum. Constat ergo tibi ratio, quare species quantitatis continuæ sunt tantum quinque. Quantitatis autem discretæ species sunt duæ; scilicet numerus, & oratio, quorum sufficientia hinc sumitur; Omnis quantitas discreta mensurat substantiam, ut habet partes separatas, id est non copulatas ad unum terminum, communem habet ordinatas modo, quo exposuimus supra, hoc autem contingit dupliciter, quia aut illæ partes separatæ, licet ordinatæ sunt permanentes, & sic est numerus, aut successiuè, & sic est oratio in prolatione.

Posita sufficientia specierum quantitatis continuæ, & discretæ, de singulis speciebus agendum est, & primò de speciebus continuæ, secundò de speciebus discretæ. De singulis autem tria videnda sunt. Primò, quid sit, secūdò, quid est quantitas, tertiò quid est continua uel discreta.

Incipiendo igitur à speciebus quantitatis continuæ, prout ordinantur, aduerte quòd linea apud Mathematicum sic diffinitur, Linea est sola longitudo, cuius extrema sunt duo puncta.

Dicitur longitudo sola, quoniam imaginatur causari ex fluxu puncti, punctum autem cum sit penitus indiuisibile, non potest imaginare fluere, nisi in longum, & ideò dicitur quòd est sola longitudo, ut distinguatur à superficie & corpore. Dicitur extrema sunt duo puncta, quoniā cum causetur à fluxu puncti, imaginatur incipere à puncto, & terminari ad punctum.

Tu tamen aduerte, quod hæc diffinitio uidetur compe-

tere

tere soli lineæ rectæ finitæ, & non circulari, nec infinitæ. Nam in circulari idem punctum est principium, & finis, & infinita caret extremis. Repugnat enim infinitum terminari, secundum quod est infinitum, & ideò linea absolutè sumpta, sic definienda uidetur. Linea est sola longitudo fluxu imaginatio puncti per longum causata. Quòd autem linea sit quantitas per se, patet, quia est per se diuisibilis in partes quantitatiuas, & est mensura substãtiæ, in qua est. Nam per lineam cognoscitur eius longitudo. Quòd uerò sit quantitas continua, patet ex eo, quòd partes suæ copulantur ad unum terminum communem, id est idem punctum numero, quod terminat partem præcedentem, & initiat partem sequentem.

Superficies sic diffinitur à Mathematico. Superficies est longitudo & latitudo siue profunditate, cuius extremá sunt duæ lineæ. Dicitur longitudo & latitudo, quoniam imaginatur causari ex fluxu lineæ ad latus, ex linea ergo habet longitudinẽ, & ex fluxu eius in latus, habet latitudinem; & est sine profunditate, ut distinguatur à corpore. Dicitur cuius extrema sunt duæ lineæ, quoniam sicut linea incipit à puncto per longum: & terminatur ad punctum, sic superficies incipit a linea, & terminatur ad lineam, & ideò sicut in linea extrema sunt duo puncta, sic in superficie extrema, sunt duæ lineæ. Tu tamen aduerte, quòd hæc diffinitio non uidetur competere, nisi superficiei finitæ, sicut etiam diximus de diffinitione lineæ. Superficies igitur absolutè sumpta, sic uidetur diffinienda, Superficies est longitudo & latitudo sine profunditate, causata ex imaginario fluxu lineæ in latum. Quòd autem superficies sit quantitas per se, patet ex eo quòd est diuisibilis in partes quantitatiuas, & est mensura substantiæ, in qua est. Nam per superficiem cognoscitur, substantiæ longitudo, & latitudo.

Quòd uerò sit quantitas continua, patet ex eo, quòd partes eius copulantur ad unum terminum communem, qui est, una & eadem linea, quæ est finis præcedentis partis superficiei, & principium sequentis.

Corpus autem sic diffinitur apud Mathematicum, Corpus

pus est longitudo cum latitudine, & profunditate, cuius extrema sunt duæ superficies. Dicitur longitudo cum latudine & profunditate, quoniam Mathematicus imaginatur, quòd sicut linea causatur ex fluxu puncti in longum, & superficies ex fluxu lineæ in latum, sic corpus causari, ex fluxu uel protractione superficiei in profundum. Vnde corpus à linea habet longitudinem, à superficie latitudinem, & à protractione superficiei profunditatem, & sic corpus ut est species quantitatis, est ipsa trina dimensio. Dico ut est species quantitatis, ut excipiatur corpus, quod est genus subalternum in prædicamento substantię, quod non est trina dimensio, sed substantia subiecta trinæ dimensioni. Dicitur, cuius extrema sunt duæ superficies; quoniam ille fluxus siue protractio superficiei in profundum, incipit ab una & terminatur ad aliam; ideò ille duæ dicuntur extrema corporis. Tu tamen aduerte, quòd hæc diffinitio competit corpori finito, sicut diximus de linea & superficie, nam in corpore infinito repugnat dari duas superficies terminatiuas. Vnde corpus ut est species quantitatis absolute sumptum, sic uidetur definiendum, Corpus est longitudo & latitudo, & profunditas, ausata ex tractu imaginario superficiei in profundum. Quòd autem sit quantitas per se, patet ex eo, quòd si omnis dimensio per se sumpta est quantitas, multò magis trina dimensio simul sumpta. Sed corpus in prædicamento quantitatis est trina dimensio per diffinitionem datam. Ergo est multò magis quantitas, quàm linea, & superficies. Quod autem sit quantitatis continua, patet ex eo, quòd partes suæ copulantur ad unum terminum communem, quod est una numero superficies, quę est terminus partis superioris, & principium partis inferioris, & prætereà constat corpus esse diuisibile in partes quantitatiuas, quarum quælibet adhuc est diuisibilis in partes eiusdem rationis.

Locus, quoniam est de consideratione Physici, ut patet in quarto Physicorũ, sic diffinitur ab Arist. in quarto Physicorum, Locus est superficies corporis continentis id est, circundantis locatum. Quòd autem sit quantitas, patet ex eo

eo quòd mensurat locatum, quod est substātia corporea, ut uase puta phiala, aut metreta mensuratur uinum, & sextario bladum, & sacco farina. Quod uerò sit quantitas cō tinua, patet ex hoc, quòd locus est superficies, & superficies est quantitas continua, ut docuimus suprà: ergo locus est quantitas continua. Tenet & argumentum per regulam antepredicamentalem, Quando alterum de altero prædicatur, &c. Nec obstat quin locus sit species quantitatis continuæ, distincta à superficie, licet sit superficies, nam superficies potest dupliciter considerari. Primò, inquantum est subiectiuè in continente, & sic dicitur quantitas continentis eius superficies. Secundò, inquantum respicit contentum, in continente in ratione contentiua, licet non sit in contento subiectiuè, & sic dicitur locus.

Tempus similiter est de consideratione Physici, & sic diffinitur ab Aristotele in quarto Physicorum. Tempus est numerus, id est, mensura motus secundum prius & posterius, & quoniam sensus huius diffinitionis non est intelligibilis à nouitio in Logica, ideò sustine, donec erudiaris in Physicis. Quòd autem sit quantitas, patet ex eo quòd est mensura substantiæ mobilis, ut stat sub motu. Quòd uerò sit quantitas continua, patet, quia partes suæ copulantur, ad idem instans, quod est finis præteriti, & principium futuri. Constat igitur tibi, quo modo sunt quinque species quantitatis continuæ, & quid sit unaquæque earum.

Post considerationem de speciebus quantitatis continuæ, agendum est de speciebus quantitatis discretæ. Sunt autem duæ, scilicet numerus & oratio. Numerus est multitudo ordinata aggregata ex unitatibus. Dicitur multitudo, quoniam sola unitas non facit numerum, sicut nec solum punctum facit lineam. Præterea, omnis quantitas est diuisibilis, sed sola unitas non est diuisibilis, ergo &c.

Dicitur ordinata, quoniam oportet, quòd in numero unitates consequenter se habeant. Dicitur aggregata, ad differentiam partium quantitatis continuæ, quæ continuantur

continuantur & non solum aggregantur adinuicem.

Quòd autem numerus sit quantitas, patet ex eo, quòd mensurat substantiam. Nam per numerum denarium numeramus decem lapides, & per quaternarium quatuor elementa: numerare autem, est mensurare. Quòd uerò sit quantitas discreta, patet ex supradictis, quoniam partes suæ non copulantur ad unum terminum communem, ut docuimus supra. Quomodo autem distinguatur numerus materialis a numero formali, & quomodo solus numerus materialis sit in prædicamẽto quantitatis, formalis autem sit transcendens, nõ est præsentis negotii, sed in libro viij. Metaphysicæ, id tibi manifestabitur. Ideo pro nunc sustine.

Oratio, ut est in prædicamento quantitatis, sic diffinitur. Oratio est mensura distinctorum sonorum, & distinctarum syllabarum, atque dictionũ prout ore profertur.

Dicitur mensura distinctorum sonorum, quoniam soni distincti & uoces syllabicatæ distinctæ, quas oratio dũ profertur mensurat, sunt immediatum subiectum orationis, & habent uicem substantiæ, sicut & superficies, dum recipit colorem. Primum uerò, & principale subiectum, est aer expiratus.

Dicitur prout ore profertur, ad differentiam orationis in mente, & in scripto. Nam in mente est in prima specie qualitatis: quoniã perficit, & est subiectiue in intellectu. In scripto autem est in quarta specie qualitatis, quoniam scriptura est species figurationis. Quòd autem sit quantitas, patet ex eo, quòd est mensura substantiæ modo quo dictum est. Quòd uero sit discreta, patet ex eo, quòd partes eius quæ sunt literæ, & syllabæ, & dictiones, non copulantur ad unum terminum cõmunem, sed permanentes discretę, & ordinatę componunt orationem. Licet autem sit discreta quantitas, est tamen species distincta contra numerum, quoniam numerus causatur per replicationem unitatum. Oratio autem causatur ordinatione syllabarum & dictionum absque replicatione, nec replicatio eiusdem prolationis numero fieri posset, cum sit res successiua. Constat igitur tibi quæ sint species quantitatis

discretæ,& quid sint.

Quantum ad tertium principale, agendum est de proprietatibus,& communitatibus quantitatis, & sunt tres.

Prima est, quòd quantitati nihil est contrarium, id est quantitati nō contrariatur quātitas, sicut nec substātiæ cō trariatur substantia, ut declaratum est in cap. præcedenti.

Pro huius euidentia antequā probetur, aduerte primò, quoniam non habere contrarium, ita conuenit substantiæ sicut quantitati, non potest dici proprietas quantitatis. Quarto modo, sed uel dicetur communitas cùm non conueniat sibi soli, uel danda est proprietas secundo modo, quia licet non conueniat soli quantitati, conuenit tamen omni. Secundo aduerte, quòd intentio Philosophi est loqui de contrarietate perfecta, & propriè dicta, quæ tres conditiones requirit. Primò, quòd sit repugnantia inter duas formas, quæ sint eiusdem generis, ut repugnantia inter albedinem, & nigredinem, quæ continentur sub colore. Secundo, quòd illę formæ sint aptæ acquiri per motum & diuisibiliter, sicut calor, & frigiditas, quæ gradualiter, & paulatim acquiruntur in subiecto per calefactionem, & frigefactionem. Tertiò, quòd inter eas sit maxima distantia, ita quòd sub eodem genere non possit maior inueniri, nec intelligi, nec imaginari. Vnde dulcedo, & amaritudo contentę sub sapore, sunt formæ propriè, & perfectè contrariæ; quoniam sapores magis distantes, & differentes non possunt inueniri, nec intelligi. Cuius signum est, quòd omnes alii sapores dicuntur medii, & participant de utroq; aliquo modo. Istæ sunt cōditiones propriæ, & perfectæ contrarietatis, ex quibus si una deest, nó seruatur contrarietas perfecta. Tertio aduertè, quòd philosophus intendit quantitati, ut quantitas est, idest absolutæ, & simpliciter sumptæ, nihil esse contrarium, quod dico: quoniam si consideretur comparatiuè, uel ut stat sub ratione relatiua, puta sub ratione magni, parui, & sub ratione multi,& pauci, uidetur primo aspectu in quantitate esse contrarietatem. Nam magnum uidetur contrariari paruo, & multum pauco,& tamen in ueritate non potest ex his probari ueram, & propriam contrarietatem

esse in quantitate, quoniam magis sunt in prædicamento relationis, quàm quantitatis. Nam res dicitur magna comparata alteri, & similiter parua, ut mons est magnus comparatus lapidi, & lapis est paruus comparatus monti, & centum homines sunt multi comparati decem, & decem sunt pauci, comparati centum. Intentio ergo Philosophi est loqui de contrarietate perfecta, considerādo, quantitatem in se, & absolutè, & non sub ratione comparatiua, & relatiua.

Posita hac declaratione, probatur hęc conclusio, Quantitati ut quantitas est, nulla quantitas propriè, & perfectè contrariatur, & primo probat eam Aristoteles inductione, dicens, Manifestum est, quoniam nihil est contrarium, ut bicubito, tricubito, uel superficiei, uel alicui talium, &c. Verum, quia posset aliquis negare idem esse iudicium de omnibus aliis quantitatibus, ideo aliter probandum est, & arguitur ratione sic. Quantitas autem est determinata numero, sicut bicubitum, tricubitum, & quatricubitum &c. Aut non determinata, ut linea absolutè sumpta, & superficies, & corpus, Si est determinata, deficit sibi conditio secūda posita suprà scilicet quòd oportet perfectè cōtraria paulatim, & diuisibiliter acquiri: hoc autem repūgnat quantitati determinatæ numero, consistit enim bicubitum inindiuisibili, sicut & binarius, similiter tricubitum, sicut & ternarius. Si est indeterminata numero, deficit sibi tertia conditio, quæ est maxima distantia. Neque enim potest dari linea adeo longa, quin possit intelligi longior, & superficies latior, & corpus maius in infinitum. Nec est instantia de differentiis localibus in uniuerso scilicet de centro mundi; & superficie orbis Lunæ concaua, quæ uidentur extrema maximè distantia, secundum motum grauium & leuium. Hoc inquam non obstat; quoniam, & si sint extrema maximè distantia apud Physicum, qui considerat motum grauium, & leuium; non tamen apud Mathematicum, & Logicum, qui abstrahunt à materia, & motu. Vnde Mathematicus, & Logicus potest intelligere lineam longiorem in infinitum, quàm sit linea ducta a centro mundi ad concauum orbis lunæ, ex

consequenti extrema distātiora in infinitum, quàm sit centrum mundi concauum prædictum. Ergo nec quantitas determinata numero, nec indeterminata habet aliud proprie, & uerè contrarium.

Sed dices, Si non est uera contrarietas in quantitate, ergo in ea nō est motus, quod est falsum; ut patet in quinto Physicorum. Patet consequentia, quoniam Aristoteles in quinto Physicorum non alia ratione negat motum in substantia, nisi quia in ea non est contrarietas, ut docuimus in cap. præcedenti, ergo &c.

Respondetur ad hoc, quod inter aliqua duo sit motus, non oportet quòd sint perfectè contraria, secundum tres prædictas conditiones, sed sufficit quòd habeant duas, scilicet sint termini à quo, & ad quem eiusdē generis, & sint diuisibiliter ac paulatim acquisibiles. Non est autem necesse, quòd sint maximè distantes. Nam a calido ut duo, ad calidum ut octo, datur motus calefactionis, & tamen non maximè distant, cum sint media inter calidum, ut unum, & summè calidum. Et quoniam esse diuisibiliter acquisibile, conuenit quantitati non determinatæ numero: ut patet de loco sursum & deorsum, quoniam sic paulatim ab uno receditur per motum localem sic paulatim ad alterum acceditur, ideo datur in quantitate motus, qui est motus augmenti, & decrementi. Localis autem motus est in prædicamento Vbi: & tibi declarabitur in quinto Physicorum, & tangemus de hoc in postprædicamentis. Et quia hæc conditio deficit in substantia: quoniam cum producatur per generationem producitur indiuisibiliter, hac de causa non est motus in substantia. Et ideo non est simile de quantitate & substantia est. Hæc de prima proprietate dicta sint.

Secunda est, quòd quantitas non suscipit magis & minus, antequàm probetur, Aduerte duo: primò, quòd hæc non est proprietas in quarto modo, quoniam conuenit alteri scilicet substantiæ, ut docuimus in cap. præcedenti. Ergo non est proprietas, nisi secundo modo, quia conuenit omni, sed non soli. Est ergo communitas respectu quarti modi, & proprietas respectu secūdi modi. Aduerte secūdo;

do, quòd aliud eſt ſuſcipere magis & minus, & ſuſcipere maius,& minus. Nam primum eſt tendere de eſſe imperfecto ad eſſe perfectius, & perfectius per motum acquiſitiuum formæ recipiendæ in ſubiecto. ſecundum eſt extendi, uel contrahi in maiorem, aut minorem dimenſionem. Primum dicitur augmentum ſecundum maiorem, & maiorem perfectionẽ; ſecundum autem dicitur augmentũ ſecundũ maiorem,& maiorem extenſionem. Philoſophus intendit quantitatem non ſuſcipere magis, & ſecundum primum per ſenſum, & non intendit negare ſecundum, aliter negaret augmentum,& decrementum in quantitate. Non enim eſt aliud augeri quantitatiuè quàm extendi ſecundum dimenſionem. Minui autem contrahi ſecundum dimenſionem. Verum eſt ergo dicere, Quantitatem non intendi,ſed extendi,non remitti, ſed contrahi.

Hanc proprietatem non probat Ariſtóteles niſi inductione,dicens, Non uidetur quantitas magis & minus ſuſcipere,neque enim aliud alio magis cubitum,neque bicubitum,neque in numero, ut ternarius & quinarius: nihil enim magis tria dicentur, quàm quinque,neque tempus aliud alio magis,& minus dicitur,quare quantitas non ſuſcipit magis,& minus. Verum quia Philoſophus non facit inductionem,niſi in quantitate diſcreta, & continua determinata numero,diceret aliquis non eſſe idem iudicium de continua quantitate non determinata numero, & de numero, quoniam illa non ſtat indiuiſibili, hæc autem ſic, ideo bene ſtat illam poſſe intendi, & remitti, hanc autem non, propter quod probatur intentum de quantitate abſolute ſumpta tali ratione. Suſcipere magis,ſiue intendi, cauſatur per ſeparationem unius contrarii ab altero contrario, ut docuimus in cap.præcedenti. Suſcipere autem minus cauſatur per admiſtionem unius contrarii cum altero contrario. Nã calorẽ intẽdi,eſt magis, ac magis ſeparari a frigiditate,remitti autẽ,eſt magis, ac magis miſceri frigiditati. Sed quãtitati,ut quãtitas eſt,nihil eſt cõtrariũ, ergo quãtitas,ut quãtitas eſt,nõ ſuſcipit magis,& minus. Sic pro nũc dictũ ſit. Si aũt aliter uidebitur, dicemus ĩ Philoſophia. Hæc de ſecũda proprietate quãtitatis dicta ſint.

Tertia proprietas est hæc, Maximè proprium quantitatis est, secundum eam æquale uel inæquale dici.

Pro notitia huius proprietatis aduerte duo, deinde probabitur. Primò aduerte ad hoc, quòd hæc proprietas sit in quarto modo, ita quòd omni & soli quantitati conueniat, & semper, oportet intelligere de quantitate finita. Nam sicut inter quantitatem infinitam, & finitam nulla datur proportio, sic nec æqualitas aut inæqualitas, sumendo quantitatem infinitam secundum se totam. Quod dico, quia non inconuenit ex quantitate infinita, sumere partem finitam, puta decem cubitorum, & comparare eam, quantitati alteri, quæ sit quinque cubitorum, tunc cõstat, quòd essent inæquales.

Secundò aduerte, quòd intendit Philosophus hanc esse proprietatem quantitatis dimensiuæ, quoniam de hac solum hic intendit; ut excludamus quantitatem perfectionalem, de qua locuti sumus in principio huius capitis. Nã & secundum eam dicimur æquales uel inæquales, ut Sortes & Plato, sunt æquales in scientia uel authoritate. Senex & iuuenis, sunt inæquales uiribus. Imò omne ens actu comparatum alteri potest dici æquale uel inæquale, quoniam comparatum illi, aut est in eodem gradu bonitatis & perfectionis, & sic est æquale, aut in maiori uel minori, & sic est inæquale.

Hæc proprietas sic declarata probatur ex diffinitione æqualitatis & sui oppositi, & ex diffinitione æqualium & inæqualium. Nam æqualitas est rerum differentium eadem quantitas. Inæqualitas autem, est rerum differentium diuersa quantitas. Aequalia uerò dicuntur, quæ adinuicem comparata nec excedunt, nec exceduntur. Inæqualia uerò sunt, quorum unum excedit aliud. Tunc sic, omnis excessus sumitur ex mensura, & mensura ex quantitate, & solum per ipsam, cum ipsa sola sit mensura substantiæ, ergo omni & soli quantitati conuenit, ut per eam dicatur aliquid æquale, uel inæquale. Hæc de prædicamẽto quantitatis sint dicta, secundum Logicos reales, & ad intentionem Arist.

Quantum uerò spectet ad nominales, breuibus se expediunt,

pediunt, diffiniunt prædicamentum quantitatis. deinde assignant genus generalissimum, & genera subalterna, usq; ad specialissima & indiuidua.

Diffinientes autem dicunt, quòd prædicamentum quantitatis est coordinatio plurium terminorum, scilicet uniuersalium & uniuocorum significantium quantitatem secundum sub & supra. Termini autem significantes quantitatem sunt illi per quos respondetur ad interrogationem factam per quantum, aut quot, ut quantus est Sortes, respondetur, bicubitalis, quot sunt homines in templo, respondetur, decem. Bicubitale & decem important quantitatē. Verū quia ut sæpe diximus, apud reales nec prædicabile nec prædicamentum, dicunt solos terminos, sed naturam: ut stat sub illis terminis, ideò tu sequere uiam realiū, ut conformiorem Aristoteli, & nostræ Thomisticæ.

Quantum ad ordinationem prædicamēti, aduerte quòd assignant eam sicut Aristoteles, & Logici reales, excepto quòd non nominant orationem inter species quantitatis discretæ, sed assignant solùm numerum, & ne uideantur contradicere aut deuiare ab Aristote. qui numerat orationem in quantitate discreta, dicunt quòd Aristote. non loquitur secundum mentem propriam, sed iuxta sententiam Architæ Tarentini. Sic igitur ipsius prædicamenti seriem disponunt. Quantitas dimensiua est genus generalissimum. Sub quantitate sunt duo genera subalterna, & neutrum est superius ad alterum, nec prædicatur de altero, scilicet, quantitas continuā, & quantitas discreta. Sub continua sunt quinque species, scilicet linea, superficies, corpus, locus, tempus. Horum indiuidua sunt hæc linea, hæc superficies, hoc corpus, hic locus, hoc tempus. Sub discreta est numerus, sub numero sunt species in infinitum, ut binarius, ternarius &c. Sed sub qualibet numeri specie, sunt sua indiuidua, ut hic binarius, hic ternarius.

Hæc de prædicamento quantitatis dicta sint, ad mentem nominalium, & realium.

De prædicamento ad aliquid, id est, relationis. CAP. IIII.

IN quarto cap. agendū est de prædicamēto ad aliquid, de quo tria uidenda sunt. Primò, quid sit. Secūdò, quæ sint

genera siue species suæ. Tertiò, quæ sint proprietates siue communitates suæ.

Quantum ad primum aduerte, antequàm deueniamus ad diffinitionem ipsius, quòd ad aliquid siue relatiuum est duplex, scilicet secundum esse, & secundum dici. Relatiuum secundum esse, est illud, quod principaliter & essentialiter dicit respectum ad aliud, ut duplum & dimidium, pater & filius. Relatiuum secundum dici, est illud, quod principaliter & essentialiter dicit absolutum, puta de genere qualitatis, ut sciencia & sensus, & opinio. aut de genere substantiæ, puta manus, caput, pes. nam licet scientia, & sensus, & opinio importent principaliter qualitatem & perfectionem, siue in prima siue in secunda specie qualitatis, ut declarabitur in capit. sequenti, tamen secundariò & connotatiue important respectum ad alterum. Scientia enim est scibilis scientia. & sensus est rei sensibilis sensus. & caput licet principaliter importet partem substantiæ, tamen connotant respectum ad alterum, est enim caput capitati caput. & manus manuati manus. His prænotatis aduerte, quòd apud Aristotelem & Logicos reales, datur de ad aliquid duplex diffinitio. Prima competit relatiuis secundum esse, & secundum dici. secunda autem relatiuis secundum esse tantum, & est correctiua primæ. nam prima datur secundum sententiam ueterum, secundam autem dat Aristoteles secundum mentem propriam.

Prima igitur diffinitio est hæc, Ad aliquid dicūtur quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut pater, filii pater: Dominus, serui dominus.

Primò dicit dicuntur, & non dicit sunt, ut innuat, quòd hic non tractat de relatiuis principaliter, ut sunt entia realia. Id enim spectat ad Metaphysicum. Vnde in lib. v. Metaphysi. ex proposito pertractat Aristotel. de modis relatiuorum. Pertractat autem hic de eis intencionaliter secundum quod referuntur ad dici & prædicari. Nonnulli arbitrantur, quòd Aristot utatur hoc termino dicuntur, ut innuat quòd hæc diffinitio non est ex sua sententia, sed ex sen-

ſententia Platonis,& ideò dabit ſecundam diffinitionem, ut uidebis,quæ erit ad mentem ſuam.

Secundò dicit, Quæcunque hoc ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, ideſt, Dicuntur eſſe omnia illa,quæ ſecundum illud quod important uel ſignificant, referuntur ad aliud, ut ad terminum & dicit aliorum, id eſt in genitiuo caſu, ut duplum refertur ad dimidium, & econuerſò, in genitiuo. Dicitur enim duplum dimidii duplum, & dimidium dupli dimidium, & pater, filii pater, & filius, patris filius.

Tertiò dicit,uel quomodolibet aliter ad aliud. Hoc exponitur dupliciter. Primo ſic,uel quomodolibet aliter,id eſt uel poſito, quòd non ſignificent ſolum reſpectum ad aliud,dummodo connotent reſpectum,dicũtur ad aliquid, & ſic per hanc particulam denotat relatiua ſecundum dici,per primam autem denotat relatiua ſecundum eſſe. Secundo ſic,uel quomodolibet aliter, id eſt uel referuntur ad aliud,ut ad terminum non ſolum in genitiuo, ſed quomodolibet aliter, puta ſiue in datiuo, ſiue in accuſatiuo. Nam quædam relatiua dicuntur ad ſuum correlatiuum in genitiuo,ut dominus,ſerui dominus, quædam in datiuo, ut ſimilis ſimili ſimilis,uicinus uicino uicinus, quædã in ablatiuo,ut maius,minore maius, quædam in accuſatiuo, ut mons magnus,ad montem paruum. Senſus ergo diffinitionis eſt iſte,Relatiua dicuntur, quæcũque eſſentialiter important reſpectum uel connotant aut reſpectũ ad aliud ita quòd ſe referũt in genitiuo,uel datiuo, uel accuſatiuo, uel ablatiuo. Hæc eſt prima diffinitio.

Secunda talis eſt, Ad aliquid ſunt,quibus hoc ipſum eſſe,quod ſunt,eſt ad aliud quodammodo ſe habere. Hæc diffinitio datur ab Ariſtotele, ut correctiua præcedentis, ea nãq; ut diximus communis eſt relatiuis ſimpliciter dictis,quæ ſunt relatiua ſecundum eſſe, quæ proprie reponuntur in prædicamento ad aliquid, & relatiuis ſecũdum quid,quæ ſunt relatiua ſecundũ dici, & quo ad principale ſignificatum ſunt in alio prædicamento,quàm ad aliquid, ut ſcientia,ſenſus,opinio in prædicamento qualitatis.Caput autem,& manus,& pes in prædicamento ſubſtãtiæ reductiuè.

ductiuè. Dicit igitur Aristoteles, quòd ad aliquid propriè & simpliciter sunt, non quæcunq; quomodolibet ad aliud sunt, ut dicit prima diffinitio, sed quibus hoc ipsum, quod sunt, est ad aliud se habere, quodammodo, id est speciali modo, & non quocūque modo. Hic autem modus specialis est, ut non secundario, sed principaliter & essentialiter dicant respectum, ut in hoc distinguantur relatiua secundum dici a relatiuis secundum esse. Constat igitur, quis sit sensus utriusque diffinitionis.

Quantum ad secundum aduerte, quód sub ad aliquid, ut est genus generalissimum, assignantur tria genera subalterna, quæ dicuntur relatio æquiparantiæ, relatio superpositionis, relatio suppositionis, & sic describuntur.

Relatio æquiparantiæ est illa, quæ in utroque extremo denotat æqualitatem, ita quòd neutrum excedit alterum, nec exceditur. Species huius generis sunt uicinitas, similitudo, amicitia, æqualitas, & ad denotandum huiusmodi æqualitatem solent relatiua æquiparantia nominari eodē nomine cum suis correlatiuis, quia fundantur super eandem formam simul cū suis correlatiuis, ut duo albi dicuntur similes, duo eiusdem quantitatis, dicuntur æquales, duo in mutua dilectione, dicuntur amici.

Relatio superpositionis est illa, quæ in suo relatiuo denotat maioritatem super correlatiuum, ut paternitas in patre super filium, dominium in domino super seruum. Vnde relatiua superpositionis dicunt respectum excedentis ad excessum, id est maioris ad minus. Superponitur enim maius minori: ut pater filio, dominus seruo, magister discipulo.

Relatio suppositionis est illa, quæ in suo relatiuo denotat minoritatem erga suum correlatiuum, ut filiatio in filio erga patrem, & seruitus in seruo erga dominum. Vnde relatiua suppositionis sunt illa, quorum significata indigniora sunt significatis correlatiuorum, ut seruus, filius, discipulus, est enim filius natura inferior patre, & seruus domino, &c.

Species relationis æquiparantiæ dictæ sunt, species autem relationis superpositionis sunt duplum ad dimidium,

triplum

triplum ad duplum, & sic ascendendo in numeris, dominus ad seruum, pater ad filium &c. Species autem suppositionis sumuntur econuerso, ut dimidium ad duplum, duplum ad triplum, seruus ad dominũ. Et aduerte, quòd hic non sumuntur superpositio & suppositio secundum sub & supra in linea prædicamentali, aliter unum prædicaretur de altero, puta quòd seruus est dominus, quod est impossibile. Sed sumuntur secundum sub & supra in maioritate, & minoritate, ideo unum non prædicatur de altero, sed opponitur alteri oppositione relatiua, de qua dicemus infrà. Constat igitur tibi, quæ sint genera subalterna, & species in ad aliquid. De modis autem relatiuorum, non est præsentis negotij pertractare, sed spectat ad librum quintum Metaphysicæ.

Quantum ad tertium, agendum est de communitatibus & proprietatibus relatiuorum. Et hic duo agenda sunt. Primò, declarandæ sunt communitates & proprietates eorum, quæ sunt quatuor. secundò assignanda sunt duo corollaria, & declaranda.

Prima, quæ est communitas, est hæc, Contrarietas est in relatione. nam uirtus contrariatur uitio, & sciẽtia ignorantiæ. Sed hæc sunt in relatione, refertur enim uirtus ad opus uirtuosum, & uitium ad opus uitiosum, & scientia ad scibile, & ignorantia ad ignoratum. Ergo constat, quòd contrarietas est in relatione. Aduerte, quòd dicitur communitas, quoniam non conuenit soli relationi, conuenit enim qualitati, ut dicemus in capi. sequenti. Item nõ conuenit omni relationi, quoniam neque duplo neque triplo est aliquid contrarium. Est ergo communitas.

Sed aduerte, quòd hæc communitas indiget multa declaratione. Primò magis seruatur in relatiuis secundũ dici, quàm secundum esse: cuius signũ est, quòd Aris. exemplificat de relatiuis secundum dici, qualia sunt, uirtus & uitiũ, scientia & ignorantia, secundò hæc cõitas est uera, nõ ratione ipsorum respectuum, sed ratione fundamẽtorum. Nam quia uirtus & uitium sunt qualitates oppositæ, super quas fundãtur duo respectus, unus super uirtutem ad actum uirtuosum, alter super uitium ad actum uitiosum, ideò

ideò dicitur quòd in relatione est contrarietas. Tertiò aduerte, quòd duo relatiua opponuntur relatiue & contrarie. Relatiue quidem, ut comparantur ad sua correlatiua. Contrariè autem ratione fundamentorum, quæ sunt qualitates contrariæ. Quarto aduerte, circa exemplum datum de scientia & ignorantia, quòd ignorantia nõ contrariatur scientiæ, nisi sit ignorantia erronea, ut præseruem ignorãtiam simplicis negationis, qualis est in idiota. Hæc enim non contrarie sed priuatiue opponitur sciẽtiæ, ut declarabitur tibi in postprædicamentis Hæc de prima communitate dicta sint.

Secunda, quæ est communitas, talis est. Relatiua suscipiunt magis & minus, ut aliqua duo dicuntur magis similia, quàm alia duo. Verbi gratia, duo calida intensa, sunt magis similia, quàm intensum calidum, & remissum calidum. Præterea, linea cubitalis & bicubitalis sunt minus inæquales, quàm cubitalis & decem cubitorum. Hæc autem est cõitas, quia non soli relationi cõuenit. Nã cõuenit qualitati. Item nõ conuenit omni, non enim conuenit relatiuis denominatis à numero, ut duplo, triplo & quatruplo. Consistunt enim in indiuisibili sicut & numeri. Sed aduerte, quòd hæc communitas non uerificatur de relatiuis nisi propter fundamenta. Nam si fundamenta nõ suscipiunt magis & minus, nec etiam relatiua. Vnde quia qualitates fundantes similitudinem & dissimilitudinem suscipiunt magis & minus, puta quia in uno extremo est perfectior albedo; in alio autem parum imperfectior, dicentur dissimilia. Si autem in alio sit adhuc imperfectior, dicentur magis dissimilia, ex quibus patet, quòd contrarietas, & intensio & remissio non conueniunt per se, sed per aliud relatiuis. Soli aut æqualitati conueniunt primò, & per se, ut tibi declarabitur in cap. sequenti.

Sed dices, Arist. uult, quòd inæquale sicut dissimile suscipiat magis & minus, sed inæquale fundatur in quantitate, de qua diximus in cap. præcedenti, quod non suscipit magis, ergo inæquale nec per se, nec ratione fundamenti suscipit magis & minus.

Respõdetur, quòd suscipit magis & minus ratione fundamenti

damenti. Nam licet quantitas ut quantitas denominetur à numero,& non suscipiat magis & minus,tamen non inconuenit quantitati non denominatæ à numero suscipere magis & minus,ut declarabimus in quarto Physicorum in cap. de uacuo,in quæstionibus nostris. Vel dicendum,quòd quantitas suscipit magis & minus extensiue, sicut qualitas intensiue, & hoc sufficit ad saluandum quòd relatiua suscipiunt magis & minus. Hæc de secunda communitate dicta sint.

Tertia, quæ est proprietas, talis est, Relatiua dicuntur ad conuertentiam,ut pater,filii pater,& filius,patris filius. Pro cuius notitia,declarandum est,quid sit conuertentia, & quid dici ad conuertentiam. Tu igitur aduerte, quòd differentia est inter conuertentiam & conuertibilitatem, & conuersionem. Nam conuertentia est mutua dependentia duorum correlatiuorum in aliquo casu,puta in genitiuo,uel datiuo,uel ablatiuo, & dici ad conuertentiam, est aliqua referri inter se, secundum mutuam dependentiam in aliquo casu,puta pater dicitur ad filium, per conuertentiam,quia pater est filij pater,est filii pater,& econuersò filius est patris filius. In datiuo autem dicuntur relatiua æquiparantiæ ad conuertentiam, ut æquale est æquali æquale,simile est simili simile: Amicus est amico amicus &c. Et in hoc sensu conuertentia est proprietas uera relatiuorum,quia non conuenit alicui absoluto, ut absolutum est. Conuertibilitas autem est æqualis duorum terminorum conuertibilium uerificatio. Sunt autem termini conuertibiles, qui mutuò de seinuicem & æque ample uerificantur,huiusmodi sunt subiectum & propria passio, ut homo & risibile, Diffinitio & diffinitum, Species & differētia specifica,ut homo & rationale. Nam de quocunque prædicatur unum, prædicatur alterum, & de se mutuò prædicantur. Et ab uno ad alterum, & econuersò in subsistendo ualet consequentia, Nam bene sequitur,Homo est,ergo risibile est,ergo rationale est,ergo animal rationale est. Et hæc non est proprietas relatiuorum, sed potius terminorum incomplexorum conuertibilium, Conuersio autem,est trāsmutatio prædicati in subiectum

&

& econuersò, & est propositionum & non terminorum, ut supra docuimus agentes de conuersionibus propositionum categoricarum. Constat igitur tibi, quid sit relatiua dici ad conuertentiam.

Quarta est proprietas, quæ talis est, Relatiua sunt simul natura, ita quòd posito uno ponitur reliquum, & remoto uno remouetur reliquum. Neque enim est intelligibile, quòd ponatur pater & non ponatur filius, aliter non dicerentur ac conuertentiam. Neque est imaginabile, quòd ponatur duplum, & non ponatur dimidium, respectu cuius dicitur dimidium.

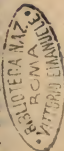
Sed aduerte, quòd hæc proprietas requirit duas conditiones. Primò, quòd sumantur in esse relatiuo, & non quantum ad eorum fundamenta. Nam quantum ad eorum fundamenta, non inconuenit unum esse prius, alterum posterius, ut pater & filius, ratione qua sunt homo. In ratione autem generantis & geniti sunt simul natura, quoniam generans est alicuius geniti generans, & genitum est ab aliquo generante genitum. Secundò oportet, quòd intelligatur simul natura actu, uel potẽtia. Quod dico propter relatiua secundum dici, qualia sunt scientia & scibile, sensus & sensibile. Virtus, & opus uirtuosum. Nã non est necesse, quòd si est sensibile in actu, sit sensus in actu. Stat enim lapidem esse in fundo maris, & tamen à nullo sentiri, & ideò sic intelligendum est. Si utrũq; relatiuum in esse relatiuo est actu, sunt simul natura actu. Si autem utrunque in esse relatiuo est in potentia, sunt simul natura in potentia. Hæc de quarta proprietate dicta sint.

Positis proprietatibus & communitatibus relatiuorum assignanda sunt duo corollaria ad mentem Aristotelis & logicantium realium.

Primum est, Relatiua posita se ponũt, & perempto uno perimitur reliquũ. Quod sic intelligitur, Si ponitur unũ ponitur reliquum; & corrupto uno corrumpitur reliquũ, & hoc corrollarium pendet à quarta proprietate. Nam bene sequitur, Relatiua sunt simul natura, ergo simul incipiunt, & desinunt, ea enim sunt simul natura, quorum

rum est unus ortus et occasus; ergo posita se ponunt, & perempto uno perimitur reliquum.

Sed aduerte, quòd duæ conditiones requiruntur. Primò, quòd considerentur in esse relatiuo, & non quo ad fundamenta; scilicet, inquantum res absolutæ sunt. Nam licet non ponatur filius, ut filius, nisi ponatur pater, ut pater, neq; desinat esse filius, ut filius, nisi desinat pater ut pater, tamē filius ut homo potest poni corrupto patre, ut homo est, & econuerso. Vnde solet dici, quòd hoc corporeū uerificatur de relatiuis formaliter acceptis, & non materialiter siue fundamentaliter consideratis. Secundò, quòd sumatur correlatiuum totaliter, & non solum partialiter. Quod dico quoniam corporeum patris est filius: Vnde posito, quòd unus pater haberet decem filios, & moriātur aliqui, propter hoc non desinit esse pater, nisi partialiter, s. respectu filiorū defunctorum. Ad hoc autē, quòd omnino desinat esse pater, oportet quòd omnes filii deficiant, quoniam omnes simul sumpti sunt totale corporum patris. Sed id ad plenum tibi manifestabitur in quinto Metaphysicæ sequendo uiam Thomisticam.

Secundum est, si quis diffinit, id est determinat, & resolutè nouerit unum relatiuorum, noscet & reliquum.

Vt si quis determinate nouit quid sit duplum, noscet determinate cuius sit duplum, quia dimidii, & ratio huius est, quia vnum diffinitur per reliquum, & econuersò, ita quod in diffinitione dupli ponitur dimidium, & econuersò, & in diffinitione domini ponitur seruus, & econuersò. Vnde in eodem instanti fertur intellectus relatiuum, & suum correlatiuū. Cum igitur diffinitio faciat determinate scire diffinitum, & relatiua mutuò diffiniātur, ergo mutuo cognoscuntur.

Sed dices, Si mutuò diffiniuntur, ergo est circulus in diffinitionibus, qui reprobatur in primo Posteriorum.

Respondetur, prohibetur circulus in absolutis, quia nō sunt de mutuo intellectu; licet enim animal sit de intellectu hominis, non tamen econuerso. Quoniam autem relatiua, sunt de mutuo intellectu, ideò non inconuenit circulus in eorum diffinitionibus.

Hæc

Hæc de prædicamento relationis dicta sint ad mentem Philosophi & Logici realis.

Nominales uerò de hoc prædicamento citò se expediunt. Nam diffiniunt illud eodem modo, sicut & reliqua prædicamenta, & assignant genus generalissimum, & genera subalterna, & species specialissimas.

Diffiniunt autem sic: Prædicamentum ad aliquid, est ordinatio plurium terminorum, scilicet uniuocorum, & de pluribus prædicabilium secundum sub, & supra, & significantium relationem. Termini autem significantes relationem sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam de aliquo ad quid est. Nam sicut in prædicamento substantiæ interrogatio fit per quid, & in prædicamento quantitatis per quantum, & in prædicamento qualitatis per quale, sic in prædicamento relationis fit interrogatio per ad quid. Vt quando quæritur ad quid refertur, uel dicitur pater, respondetur ad filium, & dominus ad seruum, &c.

Hanc autem huius prædicamenti seriem sic disponūt. Genus generalissimum est relatio, supple realis, ut excludamus relationem rationis, quæ cum sit ens rationis, in nullo est prædicamento, ut identitas, qua Sortes est idem sibiipsi. Sed de hoc agendum est in libro quinto Metaphysicæ, est autem realis & prædicamentalis relatio, quæ tres conditiones habet. Primò, quòd extrema sint entia realia, cuius defectu relatio prædicati ad subiectum speciei ad genus, non est realis. Secundò, quòd extrema sint entia realia realiter distincta ab inuicem, cuius defectu relatio identitatis, quæ est eiusdem ad seipsum, non est realis. Tertiò, quòd extrema sint eiusdem ordinis, id est, quòd mutuam habeant dependentiam ab inuicem, cuius defectu relatio inter Deum & creaturam ex parte Dei nō est realis, quia Deus est penitus independens. Relatio igitur realis, est genus generalissimum. Sub relatione sunt tria genera subalterna, scilicet, Relatio æquiparantiæ, Relatio superpositionis, Relatio suppositionis. Sub relatione æquiparantiæ sunt istæ species. Vicinitas, amicitia, æqualitas, similitudo, quarum indiuidua sunt, hæc uicinitas, hæc

tas,hæc amicitia,hæc æqualitas,hæc similitudo. Sub relatione superpositiōis, sunt istæ speeies,scilicet. Paternitas, Dominium,Magisterium,Maioritas, & sua indiuidua sunt hæc, Hæc paternitas, hoc dominium, hoc magisterium, hæc maioritas. Sub relatione suppositionis sunt istæ species,scilicet,filiatio, seruitus,disciplinatus, minoritas, & indiuidua sunt hæc,Hæc filiatio,hæc seruitus,hæc minoritas,hic disciplinatus, & hic terminatur intentio nostra, super prædicamentum ad aliquid.

De prædicamento Qualitatis. CAP. V.

In quinto cap.agendum est de prædicamento qualitatis ad mentem Aristo. & Logici realis, de quo quatuor uidenda sunt. Primò,de qualitate quid sit. Secundo, quæ, & quot sint species qualitatis. Tertio agendum est de concreto qualitatis, quod dicitur quale. Quarto, agēdum est de communitatibus, & proprietatibus qualitatis.

Quantum ad primum aduerte, quòd apud Aristotelem qualitas est, secundum quam quales dicimur,ut secūdum iustitiam iusti. Quæ quidem diffinitio datur ab effectu, & á posteriori. qualitás enim est causa formalis, qua efficimur quales,& si accipiatur, ut sonat, & non aliter exponatur,non conuenit soli quantitati prædicamentali. Nam & per differentiam essentialem dicimur quales, ut qualis est homo, respondetur, rationalis. Vnde & Porphyrius dicit in prædicabilibus, quòd homo differt ab equo rationali qualitate, & per actionem dicimur quales, similiter per passionem. Vt qualis est Sortes, respondetur, est scribens, uel calefactus &c. Vt ergo sit propria diffinitio qualitatis prædicamentalis, sic intelligenda est, Qualitas est forma accidentalis, secundum quam primò, & per se dicimur,idest denominamur quales.

Per ly forma accidentalis excluditur differentia essentialis,quæ secundum rem non est qualitas,sed tantum secundum modum prædicādi, ideo non est in prædicamento qualitatis,sed substantiæ.

Per ly primò, & per se,excluditur actio & passio, quoniam per eas nō dicimur quales, nisi quia sunt viæ ad qua-

litates, ut calefactio ad calorem, & frigefactio ad frigiditatem. Vnde secundario, & non primò, & per se per eas di mur quales.

Per ly dicimur non est intentio Arist. intelligere nos solos homines, quasi quòd tantum homo recipiens qualitatem, denominatur qualis, sed est modus sic loquendi. Vnde ut extendatur diffinitio, uniuersaliter potest sic formari, Qualitas est forma accidentalis, secundũ quam omne receptiuum qualitatis primò, & per se dicitur quale. Et sic declarata, & formata conuenit omni, & soli qualitati.

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Arist. quatuor sunt species qualitatis, quæ quidem non sunt specialissimæ, sed subalternæ, quoniam quælibet earum est habens sub se species, ut tibi manifestabitur.

Prima est habitus, & dispositio, pro cuius resolutione quatuor agenda sunt. Primò, quomodo comparatur dispositio ad habitum. Secundo, quid sit habitus, & dispositio, ut sunt duo genera qualitatis condistincta. Tertiò, in quo differunt, & in quo conueniunt. Quartò, quæ qualitates in hac prima specie reponuntur.

Quantum ad primum aduerte, quòd dispositio dupliciter considerari potest. Primo, generaliter pro omni qualitate, qua disponitur sobiectum ad operãdum operationes sibi debitas, siue sint perfectæ, siue imperfectæ. Secundo, particulariter pro omni qualitate, qua imperfectè disponitur subiectũ ad operãdũ operationes sibi debitas, licet imperfectas. In primo sensu dispositio est genus ad dispositionem particulariter dictam, & ad habitum, & in hoc sensu tam habitus, quàm dispositio particulariter dicta sunt dispositio. Vnde in hoc sensu intelligendum est illud, quòd dicit Arist. quòd omnis habitus est dispositio, quoniã omnis habitus disponit subiectum ad operandum. In secundo sensu dispositio est species qualitatis distincta contra habitum, sicut distinguitur imperfectum contra perfectum, & nõ prædicatur de habitu affir. sed nega. Et in hoc sensu intelligitur, illud, quod dicit Aristo. dispositiones nõ necesse habitus esse. Nam qui dispositi sunt, non oĩno retinent habitum. Constat ergo quomodo dispositio est ge-

nus ad habitus, & dispositionem,& quomodo est species distincta contra habitum.

Quantum ad secundum aduerte,quòd habitus est qualitas radicata in subiecto de difficili mobilis,qua perfectè & permanenter disponitur subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes,tam in bonum, quàm in malũ. Vnde omnis scientia perfecte acquisita, est habitus. Omnis ars,omnis uirtus,omne uitium ,cum radicata hæc fuerint in anima,sunt habitus, quia non de facili transmutantur, nec remouentur a subiecto. Dispositio uero condistincta contra habitum , quam Aristoteles appellat affectionem, est qualitas de facili mobilis,& cito permutabilis a subiecto , non disponens ipsum ad operandum , nisi leuiter & imperfecte . Et exemplificat Aristoteles de calore & frigiditate , de sanitate , & ægritudine, & aliis huiusmodi . Nam inquit Aristoteles , Cito afficitur homo circa eas , & citò permutatur , ut ex calido fit frigidus, & econuerso, ex sano æger , & econuerso,nisi forte in his, quæ per temporis lõgitudinem in naturã cuiusque transferuntur , ut ægritudo longitudine temporis effecta insanabilis , ut ptisis,podagra , hydropisis,paralysis. Tunc enim non dispositiones siue affectiones , sed habitus , quis uocabit . Constat igitur,quid sit habitus,& dispositio , ut sunt species condistinctæ.

Quantum ad tertium aduerte,quòd habitus,&dispositio conueniunt in forma significata. Nam eadem qualitas potest dici dispositio,& habitus inquantum actuat, & qualificat subiectum disponens ipsum ad operandum. Sed differunt in modo disponendi . Nam si talis qualitas nondum sit perfectè acquisita , nec formata in subiecto , dicitur dispositio, ut scientia, & ars, & uirtus, quando incipiunt de nouo acquiri, sicut contingit in discipulis. Disponitur enim subiectum imperfecte per ipsam. Si autem perfecte acquisita fuerit,ut ars in artifice iãm exercitato, tunc dispositio transit in habitum , & sic constat , quòd habitus differt a dispositione in duobus. Primo , quia habitus est qualitas permanentior,& diuturnior: Dispositio autem est de facili transiens , nisi longitudine tem-

poris,& exercitio transeat in habitum. Secundo differũt, quia habitus potest dici dispositio,sed non econuerso. Nã qui habet habitum, dispositus & aptus est operari secundum habitum remoto impedimento,& in hoc sensu dispositio est, quid superius ad habitum, genus ad speciem, ut docuimus suprà. Constat ergo quomodo conueniunt, & differunt.

Quantum ad quartum aduerte, quòd in hac prima specie qualitatis continentur omnes qualitates habilitantes, & disponentes subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes. Tales sunt omnes qualitates,&corporales, & spirituales disponentes subiectum ad operandum, quæ si firmatæ sunt,dicuntur habitus; si non firmatæ, dicuntur dispositiones. corporales quidem sunt,sanitas,& suum oppositum, pulchritudo, & suum oppositum; elegantia, & suum oppositum: robur & suum oppositum. Nam formæ contrariæ sub eodem genere continentur, spirituales sunt habitus animæ tã morales,quàm intellectuales. Morales quidem sunt temperantia,fortitudo,iustitia,& prudentia, &alii habitus,de quibus pertractauimus in tertio,quarto, & quinto Ethicorum,& uitia eis contraria. Intellectuales sunt, sapientia,scientia,intellectus, id est, notitia primorum principiorum, ars tam liberalis, quàm mechanica,& opinio, ut uirtutes infusæ. Omnia hæc sunt in prima specie qualitatis, utpote habilitantia subiectum ad operandum.

Secunda species, scilicet subalterna, dicitur naturalis potentia,uel impotentia,de qua tria uidenda sunt. Primò, quid sint. Secundo quomodo conueniunt,& differunt ab habitu,& dispositione. Tertiò,quæ qualitates in hac specie reponantur.

Quantum ad primum aduerte,quòd naturalis potentia est congenita,& inseparabilis rei proprietas,qua ex sui natura, ut principio formali potens est operari operationes sibi conuenientes a natura, & potens est resistere contrariis,& nociuis,ut animal dicitur sanatiuum ex uirtute sua naturali, quando potens est operari opera sua naturalia, & potest resistere malis accidentibus, ne patiatur ab eis.

Naturalis autem impotentia est congenita,& inseparabilis rei proprietas, qua ex sui natura & complexione impotens est ad operandum operationes sibi debitas, nec resistere potest contrariis, & nociuis accidentibus. Vt homo dicitur ęgrotatiuus, quia naturalem impotentiam habet operandi opera sua naturalia,nec resistere potest contrariis,sed de facili patitur ab eis. Et sicut dictum est de sanatiuo,& ægrotatiuo, intellige etiam de duro,& molli. Durum enim dicitur naturalem,uigorem, quo potest resistere secanti,uel percu tienti, uel perfuranti. Molle uero dicitur per naturalem debilitatem,qua non potest resistere secanti,uel percutienti,&c. Sed facile cedit eis, ita quòd de facili secatur,aut percutitur,aut prosternitur.

Quantum ad secundum aduerte,quòd habitus,&dispositio,& naturalis potentia,uel impotentia,conueniunt, & differunt. Conueniunt quidem, quoniam sunt principia formalia subiecto,in quo sunt operandi, ut sibi conuenit. Differunt autem in duobus. Primò,quoniã habitus,& dispositio sunt qualitates aduentitiæ,& non congenitæ, sed acquiruntur,aut exercitio,& consuetudine, sicut habitus corporales, & morales similiter dispositiones,aut inuentione, aut doctrina,ut habitus,& dispositiones intellectuales. Propterea non sunt inseparabiles a subiecto. Naturalis uero potentia,& impotentia, non exercitio,non inuentione,non disciplina,sed ex forma rei,& ex complexione rei,ut patet in naturalibus simplicibus & compositis, aut simplici essentia rei,ut in immaterialibus substantiis emanant. Ideo sunt congenitæ & inseparabiles a subiecto, & dicuntur naturales habitudines. Secundo differunt,quoniam dispositio prædicatur de habitu modo, quo declaratum est supra, nunquam autem impotentia prædicatur de potentia ut patet.

Quantum ad tertium aduerte, quòd in hac specie reponuntur omnes aptitudines,& inclinationes naturales,quibus unaquæque res mouetur ad operandum, uel consequendum finem suum, ut caliditas in igne,grauitas in lapide,lux in Sole,& oẽs rerum propriæ passiones,ut risibile, rudibile,disciplinabile,&c.&oẽs inclinationes,ac dispositio-

tiones, quæ insunt diuersis indiuiduis, ex influxu causarũ superiorũ, quibus absque habitu acquisito, apti, & inclinati sunt ad uaria humana opera, & artificia, moralia, & intellectualia, iuxta quas aliqui dicuntur ex naturali inclinatione iusti, aliqui opposito modo, aliqui naturaliter tẽperati, fortes, magnifici, ueraces, aliqui opposito modo, & omnes dispositiones corporales ingenitæ quibus redditur homo aptus ad diuersa exercitia, corporalia, laudabilia, absque habitu acquisito: ut naturaliter cursores, pugiles, athletæ, gratiosi lusores ex naturali eutropelia.

In eadem specie qualitatis sunt omnes animæ uegetatiuæ potentiæ, omnes animæ sensitiuæ potentiæ, exteriores, & interiores, omnes animæ intellectiuæ potentiæ, tam appetitiuæ, quàm intellectiuæ. Omnes potentiæ, motiuæ, tam directiuæ, quàm imperatiuæ, & executiuæ. De quibus omnibus plenam notitiam habebis in secundo, & tertio de anima, in epitomatibus nostris naturalibus. Hæc de secunda specie qualitatis dicta sint.

Tertia species dicitur passio, & passibilis qualitas, de qua tria uidenda sunt. Primo, quid sit passio, & passibilis qualitas. Secundo, quæ & quot qualitates in ea reponuntur. Tertiò, soluetur dubium.

Quantum ad primũ, ut scias in quo sensu sumitur passio hic, & in quo sensu passibilis, aduerte, quòd passio tribus modis sumitur. Primo, inquantum respicit agens, a quo est actio, cuius effectus est ipsa passio, ut calefactio passiua se habet ad calefactionẽ actiuam, ut effectus eius, ut dicetur tibi infra, & in hoc sensu non est species qualitatis, sed prædicamentum particulare, ut manifestabimus infra. Secundo, sumitur pro motu appetitus sensitiui, quo impellimur ad aliquid agendum, & quo alteratur corpus, qualis est timor, audacia, desiderium, amor, odium, spes, ira, de quibus omnibus loquemur in tertio de anima, & sic passio est quidem in prædicamento qualitatis, quoniam qualificat subiectum. Interrogamus enim de Socrate, qualis est, & respondetur, quòd est iratus, aut audax, aut timorosus, aut tristis, &c. Sed passio sic dicta est in secunda specie, sicut est potentia animæ appetitiua. Tertio, sumitur

mitur pro qualitate sensibili, id est ab aliquo quinque sensuum perceptibili, citò transiens, nec denominans subiectum, quale simpliciter, sed secundum quid; ut tibi declarabitur, & sic de ea est hic sermo habendus. Sic autem diffinienda est, Passio est qualitas citò transiens inferēs passionem, uel illata ab aliqua passione; ut pallor proueniēs ex timore, uel ira, & rubedo ex uerecundia. Passibilis uerò qualitas non dicitur passibilis, quasi sit apta pati tanquàm subiectum patiens, aut passibile. Sed dicitur passibilis, quia causat passionem in sensu, dum sentitur. Verum nisi aliud addatur, non distinguetur à qualitate, quæ dicitur passio. Nam ut diffiniuimus, & ipsa infert passionem, uel infertur à passione. Vt ergo distinguatur, sic diffiniēda est, Passibilis qualitas, est qualitas firmata in subiecto, difficulter uel nunquàm separabilis à subiecto, inferēs passionem sensui, dum sentitur, uel illata ab aliqua passione simpliciter denominans subiectum suum quale.

Dicitur firmata in subiecto ad differentiam qualitatis, quæ dicitur passio, quæ quasi transeunter adhæret subiecto; ut rubedo ex uerecundia.

Dicitur difficulter uel nunquàm separabilis, quoniam aliqua qualitas est congemita subiecto, ut albedo in niue, color in igne, dulcedo in melle, amaritudo in absinthio, & istæ dicuntur qualitates passibiles inseparabiles, aliqua autem de nouo aduenit subiecto, sed longitudine temporis adeò firmatur, quòd uix amoueri potest, ut color croceus ex ictericia. Et pallor ex phthisi, & amaritudo in lingua ex colera adusta.

Dicitur inferens passionem sensui, dum sentitur, aduerte quòd ut declaratur in lib. de anima, sentire est pati, & sensatio est passio, prout sensibile agit in sensum; & sensus recipit impresionē à sensibili, ideò passibilis qualitas quę est apta ab aliquo sensu sentiri, dicitur inferre passionem.

Dicitur simpliciter denominans subiectum quale, ut in hoc distinguatur à qualitate, quæ est passio. Nam licet sit essentialiter qualitas, non tamen denominatiuè simpliciter, sed tantum aliquo modo. Vnde dicit Aristoteles, quòd non dicimur rubei, facti rubei, propter uerecūdiam;

ſed paſſi ruborem, Pro cuius notitia aduerte, quòd ad denominationem ſimpliciter dictam, tria requiruntur. Primò, quòd forma inſit ſubiecto pro aliquo gradu intenſo, & non ſimpliciter remiſsè, huius defectu, tepidum non dicitur calidum ſimpliciter, quoniam in tepido non eſt calor, niſi remiſſe. Secundò, quòd forma informet ſubiectum ſecundum totum uel pro maiori parte huius defectu licet Aethiops ſit albus dentes tantum, tamen non dicitur ſimpliciter albus, ſed ſimpliciter niger, quoniam per totum exceptus dentibus eſt niger. Excipitur autem quando ex parte eſt aptum denominari totum, ut licet ſimitas ſit tantùm circa naſum, & gibbus circa dorſum, & criſpitudo circa capillos: tamen homo denominatur ſimpliciter ſimus ex naſo, criſpus ex capillis, gibboſus ex dorſo. Tertiò, ꝙ pro aliqua notabili longitudine temporis forma inſit ſubiecto, huius defectu, nec erubeſcente, dicuntur rubei, nec timentes pallidi, nec lauantes manus in aqua frigida frigidi, ſed ruborem, pallorem, & frigiditatem paſſi. Conſtat ergo quid ſint, & in quo differant paſſio, & paſſibilis qualitas. Et ſi bene aduertes, inuenies quòd ſicut ſe habet in prima ſpecie diſpoſitio ad habitum, ſic in tertia ſpecie, Paſſio ad paſſibilem qualitatem.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd in tertia ſpecie qualitatis continentur omnes qualitates, quæ percipiuntur quinque ſenſibus exterioribus, ut color & omnes ſpecies colorū, & ſonus, & oēs ſpecies ſonorū, & odor, & oēs ſpēs odorum, & ſapor, & omnes ſpecies ſaporum, & omnes qualitates tangibiles primæ, ut calidum, frigidum, humidum, ſiccum, & ſecundæ: ut aſperum & lene, durum & molle, graue & leue. Omnes enim immutant ſenſum, & ex conſequenti paſsionem inferunt ſenſui, dum ſentiuntur. Item ſecundum eas fit alteratio. Alteratio autem maxime fit in tertia ſpecie qualitatis, ut tibi declarabitur in ſeptimo libro Phyſicorum, ergo &c. Cōſtat igitur tibi, quæ qualitates in hac tertia ſpecie contineantur.

Quantum ad tertium, aduerte, quòd dubium oritur circa prædicta. Nam Ariſto. in prima ſpecie numerauit calorem, & frigiditatem, & in ſecunda ſpecie numerauit du-

rum

rum & molle,& in tertia ſpecie,eadem numerata ſunt,ſed impoſsibile eſt diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum eſſe eaſdem ſpecies , ut docuimus in antepraedicamentis.Conſtat autem , quod tertium genus non ſubalternatur ſecundò, nec ſecundum ſubalternatur primò,ergo calor & frigiditas non poſſunt contineri in prima & in tertia ſpecie , nec durum & molle poſſunt contineri ſub ſecunda & tertia.

Reſpondetur, quòd calor & frigus dupliciter ſumuntur. Primò,inquantum ſunt principia actionis. Secundò, inquantum percipiuntur ſenſu, & paſsionem inferunt ſen ſui. Primo modo continentur in prima ſpecie , ſecundo modo in tertia. Eandem diſtinctionem intellige de duro & molli,primo modo ſunt in ſecunda ſpecie, ſecundo modo in tertia. Nec obſtat,quòd dicitur, Diuerſorum generum &c. Intelligitur enim,quòd eadem res ſub eadem ratione , non poteſt eſſe ſpecies diuerſorum generum , ſub diuerſa autem nihil prohibet, ſicut etiam ſcientia,inquantum perficit ſubiectum , eſt in praedicamento qualitatis, inquantum habet reſpectum ad ſcibile , eſt in praedicamento ad aliquid , Haec de tertia ſpecie qualitatis dicta ſint.

Quarta ſpecies dicitur forma,& circa aliquid conſtans, figura,& tria uidenda ſunt. Primò,quid ſint forma & figura. ſecundò , quae reponuntur in hac ſpecie. tertiò , remouebitur dubium.

Quantum ad primum,ut ſcias in quo ſenſu forma conſtituit quartam ſpeciem qualitatis & quid ſint forma & figura,& quomodo differant & conueniunt, aduerte quòd forma apud Philoſophum tripliciter ſumitur, ut tibi declarabitur in primo Phyſicorum & in quinto & in primo de generatione . primo ſumitur pro forma ſubſtantiali , qua compoſitum naturale conſtituitur in eſſe actuali , ut per animam informantem , homo eſt homo , leo eſt leo , & haec non eſt in praedicamento qualitatis , quoniam non eſt accidens, ſed eſt in praedicamento ſubſtantiae, non quidem primò & per ſe, ſed reductiuè , ut pars eſſentialis ſubſtantiae compoſitae , ſicut docuimus in praedicamento

ſubſtantiae,

ſubſtantiæ,& de hac non eſt hic ſermo,nec intentio Ariſt. Secundò,ſumitur pro omni re,quæ uere eſt accidẽs, quæ dat eſſe ſubiecto,poſtquàm conſtitutum eſt ineſſe ſubſtantiali per formam ſubſtantialem,ita quòd eſt poſterior natura uel tempore,quàm forma ſubſtantialis. Natura quidem,ut accidentia propria, tempore autem ut accidentia aduentitia, & in hoc ſenſu forma accidentalis ſumpta uniuerſaliter reperitur in prædicamentis oĩbus nouẽ accidentium, præcipuè aũt in quantitate & qualitate, & in omni ſpecie qualitatis:nã habitus,& diſpoſitio, potentia & impotentia,paſsio & paſsibilis qualitas,dant eſſe accidentale ſubiecto in quo ſunt.Tertiò,ſumitur particulariter & ſpecificè pro re accidentali, quæ procedit ex quantitate ſic, uel ſic terminata lineis,aut ſuperficiebus, prout conuenit rei naturæ,& in hoc tertio ſenſu eſt quarta ſpecies quantitatis,& ſic diffinienda eſt ad mentẽ Ariſt. Forma eſt terminatio ſiue clauſura linearum & ſuperficierum in corpore naturali compoſito ſiue animato ſiue inanimato, prout forma ſubſtantialis requirit. Ideo uidemus aliam formam lineamentarem in homine,in equo,in leone, & in humana ſpecie tãtã diuerſitatem formarũ in diuerſis indiuiduis, figura autem eſt ordinatio, ſiue terminatio aut clauſura linearum & ſuperficierũ. Non ut reſpicit formã ſubſtantialem,cui proportionatur,ſed ut reſpicit quantitatem debitam corpori,cuius eſt figura Conueniunt aũt forma & figura in hoc,quòd eadem qualitas numero & ſecundum eſſentiã dicitur forma & figura,ſed ad inuicem cõparata differunt in duobus. Primò,quia forma reſpicit formam ſubſtantialem,quæ talem linearum & ſuperficierum lineationem & protractionem requirit, figura aũt reſpicit debitã quantitatem corporis. Secundò differunt,quia forma propriè dicitur in rebus naturalibus tam animatis,quàm inanimatis,figura uero in rebus artificiatis.

Quantum ad ſecundũ aduerte,quòd in hac ſpecie continentur oẽs figuræ, de quibus pertractat Mathematicus, ut Sphæra,triãgulus,quadratũ,pẽtagonũ,hexagonũ, & ſic in infinitũ Et curuitas & rectitudo,quæ ſunt circa lineã,& concauũ,& cõuexum,& planũ, quæ ſunt circa ſuperficiẽ,

Et ſphæricum & pyramidale quæ ſunt circa corpus. Nã per hæc omnia dicimur quales,ergo &c.

Quantum ad tertium aduerte,quòd dubium eſt de raro & denſo,de aſpero & leni. Nam primo aſpectu uidetur eſſe qualitates, quoniam ſecundum ipſa corpus denominatur quale. Nam ſi interrogatur quale ſit hoc corpus, reſpondetur,rarum uel denſum,aſperum uel lene, ex alio autem uidentur ſpectare ad prædicamentum ſitus, ſicut manifeſtabitur ex diffinitionibus ſuis. Ex alio uidentur eſſe in tertia ſpecie qualitatis, computantur enim inter qualitates tangibiles, quas ſupra diximus contineri in tertia ſpecie qualitatis.

Reſpondetur,Rarum & denſum,aſperum & lene,tripliciter conſiderari poſſunt. Primò, quantum ad illud quod ſimpliciter ſignificant. Significatum autem innoteſcit ex diffinitione. Diffinitiones uerò eorum manifeſtè reſpiciũt poſitionem.Nam ſecũdum Ariſtotelem, Rarum eſt cuius partes non cohærent ſed diſtant ab inuicem: ut patet in aqua calefacta uel ebulliente. Denſum uerò eſt, cuius partes bene cohærent & ualde propinquæ ſunt,ut patet in aqua congelata, & in terra ſicca. Lene autem eſt, cuius partes æqualiter ſituatæ ſunt,nec una ſupereminet alteri. Aſperum uerò eſt, cuius partes non æqualiter ſituantur, ſed una ſupereminet alteri. Quantum ergo ad ſuum ſignificatum ſumptum ex diffinitionibus, ſpectant ad prædicamentum ſitus,ſiue poſitionis,de quo loquemur infrà. ſecundò poſſunt conſiderari inquantum cauſantur ex diuerſa protractione linearum, & ſuperficierum. Nam in raro fit maior protractio,in denſo autem breuior,& in leni fit protractio in rectum, in aſpero autem in curuo, aut concauo &c. Et ut ſic ſpectant ad quartam ſpeciem qualitatis,ſicut rectum,curuum,concauum,planum &c. Tertio poſſunt conſiderari,ut immutant ſenſum tactus & paſſionem cauſant in eo, ſicut cæteræ qualitates tangibiles, & ut ſic ſunt in tertia ſpecie qualitatis, ſicut forma & figura,inquantum ſunt ſenſibilia communia,ut tibi declarabitur in ſecundo de anima. Sed pro nunc ſuſtine. Conſtat igitur tibi,quò ſunt quatuor ſpecies ſubalternæ prædicamenti

menti qualitatis,& quid sit unaquaque earum, & quæ in unaquaque contineantur. Nunc de quali, quod est concretum qualitatis, agendum est.

Quantum ad tertium principale agendum est de concreto qualitatis, quod dicitur quale, De quo tria agenda sunt. Primò, quid sit; secundò, quot modis sumatur à qualitate. tertiò, quomodo conuenit & differt à qualitate.

Quantum ad primum aduerte, quòd apud Arist. sic diffinitur in plurali, Qualia dicuntur, siue sunt, quæ secundũ hæc denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his. Quæ diffinitio sic intelligenda est, Qualia sunt concreta, quæ secundum hæc, id est secundum has quatuor species qualitatis denominatiue dicuntur, ut iustus à iustitia; sensitiuus à sensu, albus ab albedine, triangularis à triãgulo, uel quomodolibet aliter ab his, id est. Vel dicuntur quocunq; alio modo à qualitate, quàm denominatiue. Nã ut dicemus, aliqua dicuntur qualia, quæ tamen non denominantur ab aliqua qualitate, cui sit nomen impositum, ut dicemus de cursore & pugillatore.

Quantum ad secundum aduerte, quòd quale sumitur à qualitate tribus modiš. Primò, à qualitate nominata nomine abstracto; ita quòd conuenit cum nomine abstracto in principio, & differt in fine, ut à iustitia iustus, & hoc est quale sumptum denominatiuè re, & nomine à qualitate. Secundò à qualitate innominata, & hoc modo non dicitur quale denominatum sic uel sic à tali qualitate, ex quo illa qualitas est innominata, sed dicitur quale, quoniam secundum rem deriuatur ab aliqua qualitate, quæ inest subiecto. Et hoc modo dicitur quale in secunda specie qualitatis, respectu potentiarum naturalium, quæ nõ sunt nominatæ nominibus propriis, ut potentia currendi, & pugillandi, & pugnandi, & palestrandi, à quibus dicuntur cursor, & pugillator, & pugnator, & palæstricus. Hoc igitur modo dicitur quale à qualitate, non denominatiuè, sed deruatiue, non secundum nomen, sed secundũ significatum. Sed aduerte, quòd cursor & pugnator possunt dici ab arte cursoria & pugnatoria. Quòd si dicantur ab arte, quę est ĩ prima spẽ qualitatis, dicũtur quales à qualitate

deno-

denominatiuè, quoniam artes nominãtur nominibus proprijs. Si autem à potentiis naturalibus innominatis dicuntur a qualitate, non denominatiuè, sed deriuatiue significato tantum. Tertio, à qualitate nominata, sed non eadem nomine abstracto, cum quo concretum conueniat in principio, & differat in fine. Et hoc modo studiosus est, qualis & dicitur à virtute, quæ est qualitas nominata. Verum quia non conuenit in nomine cum uirtute, ideò non est denominatiue formaliter ab ea, sed tantum realiter. Studiosus est enim, qui habet uirtutem. Quoniam igitur his tribus modis, quale dicitur à qualitate, siue denominatiuè siue non, uerũ est dicere, quòd qualia sunt absolutè & uniuersaliter loquendo, quæ à qualiter dicuntur, siue denominatiuè, siue aliter.

Quantum ad tertium aduerte, ut scias quomodo conueniunt quale & qualitas, quòd se habent ut concretũ & abstractum, quæ conueniunt in uno, & differunt in quatuor. Conueniunt quidem in principali significato, quoniam eandem rem siue essentiam, siue formam dicunt. Nam sicut album secundum Aristotelem puram albedinẽ significat, & non substantiam, sic quale puram qualitatem significat. Differunt autem primò, quoniam abstractum significat eadem forma cum concreto, sed cum præcisione & exclusione subiecti: concretum autem non excludit, sed connotat subiectum, in quo est forma: album enim non est simpliciter albedo, sed est albedo ut in subiecto recepta, ut nix est alba, quia in se recipit albedinem. Differunt secundò, quoniam abstractum non prædicatur in recto de eo, cui inest. Concretum autem sic. Hæc enim est falsa, Nix est albedo, hæc autem est uera, nix est alba. Differunt tertiò quoniam abstractum se habet, ut causa formalis: Concretum autem ut effectus formalis, nam album albedine est album. Differunt quartò, quoniam abstractũ secundum se est genus, aut species in prædicamento, ut albedo, dulcedo, scientia, triangulus. Concretum autem nõ est species, neque genus, nisi ratione principalis significati, in quo est idem cum abstracto, ut diximus. Vt autem concernit subiectum, est compositum per accidens.

Dicitur

Dicitur enim album, ut albedo componitur cum subiecto, non compositione ex his, sed compositione cum his. Nullum autem compositum per accidens est per se in prædicamento, ergo non est genus neque est species. Constat ergo, quomodo conueniunt & differunt abstractum, & cõcretum; ex consequenti, quale & qualitas. Hæc de quali dicta sint.

Quantum ad tertium principale, aduerte quòd Aristoteles tria assignat qualitati, ex quibus duo sunt communitates, tertium autem est proprietas.

Primum quidem est, quòd cõtrarietas est in qualitate, constat enim calorem contrariari frigiditati, humiditatẽ siccitati. Pro cuius euidentia aduerte tria. Primò, quòd hæc non est proprietas, sed communitas, neque enim cõuenit soli qualitati, sed etiam actioni & passioni. Nam sicut calor contrariatur frigiditati, sic calefactio frigefactioni, ut tibi manifestabitur in capitulo sequenti. Propterea non conuenit omni quantitati. Non enim conuenit quartæ speciei, quoniam sicut quantitati nihil est contrarium, sic nec formis & figuris causatis & fundatis in quantitate, ut suprà docuimus. Propterea non conuenit secundum Aristotelem mediis coloribus, qui sunt medii inter album & nigrum, ut est color cinericius, pallidus, alurgus, croceus, rubeus &c. nec mediis saporibus, qui mediãt inter dulce & amarum, ut ponticus & austerus, & crassus, &c. Nam contraria sunt, quæ sub eadem genere existentia, maximè distant, ut declarabitur tibi in postprædicamentis. Sed medii colores & medii sapores non maxime distant sub genere caloris & saporis. Magis enim distat album à nigro, quàm pallidum a nigro, & magis distat dulce ab amaro, quàm ponticum ab amaro. Et ideò non sunt contraria cõtrarietate perfecta, qualis est inter extrema. Secũdò aduerte, quòd licet Arist. non excipiat à contrarietate, nisi quartam speciem, & medias qualitates tertiæ speciei, tamen loquendo de propria & perfecta contrarietate, quæ requirit, quòd sint formæ actiuæ & passiuæ adinuicem, & secundum eas fiat alteratio, non est in prima, & in secunda specie, sed tantũ in tertia, ut tibi de-

clarabitur in septimo Phy. Sed pro nunc sustine. Quando autem dicit Aristoteles, quòd iustitia est contraria iniustitiæ, ex consequenti omnis uirtus uitio sibi opposito, intelligendum est de contrarietate, non propriissime dicta. Illa autem est non propriissime dicta, cui deficit saltem una conditio propriissimæ contrarietatis, quæ sunt quatuor. Primò, quod sint formæ eiusdem generis. Secundò, quòd maxime distent. Tertiò, quòd sint actiuæ & passiuæ adinuicem. Quartò, quòd non se simul compatiantur in eodem subiecto, sed se mutuò uicissim expellant per motum alterationis. Omnes istæ conditiones inueniuntur in sola tertia specie qualitatis inter extremas qualitates. ideò in ea sola inuenitur omnino perfecta contrarietas. In prima specie & in secunda deficit tertia conditio, & ideò non est contrarietas perfecta in illis. & sic patet quomodo intelligendum sit, quòd iustitia sit contraria iniustitiæ. Tertio aduerte, cum dicit Aristoteles, quod in qualitate est contrarietas; non sumit qualitatem pro genere generalissimo, quoniam qualitas ut sic non habet genus, sub quo contineatur. Necesse est autem contraria sub eodem genere contineri. Sumit igitur qualitatem, ut est in speciebus suis. Quasi dicat, In generibus siue speciebus qualitatis est contrarietas, ut declaratum est in tertia & in prima.

Secundũ est, quòd qualitas suscipit magis & minus. Nã inter alba aliquod est albius, & minus album altero, & inter iustos aliquis est iustior altero. Pro euidẽtia huius aduerte duo. Primò, quòd hæc non est proprietas, non. n. cõuenit soli qualitati; sed etiã actioni & passioni, ut tibi manifestabitur in cap. sequenti, nec competit omni qualitati. Non enim conuenit contentis in quarta specie, quæ denominantur à numero, ut triangulus, & quadratum, & cætera. Nam licet detur maior aut minor triangulus secundum maiorem aut minorem protractionem linearum; non tamen datur magis & minus triangulus, Et ratio huius est, quoniã declaratum est in prędicamento quãtitatis, quòd quantitas denominata à numero ut bicubitũ & tricubitum, non suscipit magis & minus. Ergo nec formæ

mæ & figuræ ſuper quantitate fundatæ. Præterea, nō conuenit qualitatibus ſecundæ ſpeciei, quæ fluunt a rei eſſentia, quoniam rei eſſentia conſiſtit in indiuiſibili, ſic proprietates & potentiæ naturales fluentes ab eſſentia. Vnde ſicut unus homo non eſt rationabilior altero, ſic nec riſibilior, aut minus riſibilis, niſi fortè ſecundum actum, ſed tunc nō dicitur magis riſibilis, ſed magis ridens. Conuenit autem maximè qualitatibus tertiæ ſpeciei, & aliquibus primæ, & aliquibus quartæ. Nam iuxta eas, quæ ſunt tertiæ ſpeciei, fit alteratio proprie dicta, ut tibi declarabitur in ſeptimo Phyſicorum, quòd conueniant aliquibus, quæ ſunt in prima ſpecie, ut uirtuti morali, & ſcientiæ, & arti patet, quoniam perfectius & perfectius poſſunt ineſſe ſubiecto, & aliquando in eis proficimus, aliquādo deficimus. Quòd conueniat aliquibus quartæ ſpeciei, patet ex eo, quòd dicimus hanc lineam magis uel minus curuam, quàm illam ſimiliter & corpus. Conſtat igitur, quomodo hæc non eſt proprietas, ſed communitas qualitatis. Aduerte ſecūdo, quòd ſuſcipere magis & minus non conuenit qualitati, nec cuicunq; alteri formæ accidentali in abſtracto, ſed in concreto. Nam in abſtracto forma eſt in ſimplici, & inuariabili eſſentia conſiſtens. Quòd autem in concreto, patet ex diffinitione intenſionis & remiſsionis. Nam formam intendi, eſt magis ac magis radicari in ſubiecto, & dare eſſe perfectius, ac perfectius ſubiecto. Remitti autem, eſt oppoſito modo. Clarum eſt ergo, quòd forma dum intenditur aut remittitur, concernit ſubiectum. Non ergo in abſtracto, ſed in concreto ſuſcipit magis & minus. Propterea dicit Ariſtoteles. Iuſtitiam namque a iuſtitia nō multum aiunt magis ac minus dici, nec ſanitatem a ſanitate. Minus autem alterum altero, ſanitatem habere, ſic & iuſtitiam, & Grammaticam. Grammaticior enim alter altero dicitur, ſic & iuſtior & ſanior.

Tertium eſt, quòd ſecundum ſolas qualitates dicitur ſimile & diſsimile, ut albus albo ſimilis dicitur, albus autem nigro diſsimilis. Pro notitia huius aduerte duo. Primo, ꝙ ſimilitudo & ſuum oppoſitum dicuntur dupliciter, ſcilicet generaliter & particulariter. Generaliter quidem ſumitur ſimili-

similitudo pro quacunque cōuenientia duorum in aliquo prædicato, siue sit prædicatum substantiale, siue accidentale. Dissimilitudo autem est disconuenientia duorum in illo prædicato, & iuxta hūc sensum inuenitur simile, & dissimile extra prædicamentum qualitatis. Nam & duo agentia, & duo patientia dicuntur similia, aut dissimilia, & duo homines dicuntur similes in humanitate, & in esse rationali, & duo serui dicūtur similes in seruitute: & duo patres in paternitate. Patet ergo quòd generaliter loquēdo, sunt in prædicamento substantiæ, & qualitatis, & ad aliquid, & actionis, & pasśionis, particulariter uero sumitur similitudo pro conuenientia aliquorum in qualitate, quæ sit speciei specialisśimæ, puta in albedine, aut nigredine aut iustitia, aut grammatica. Disśimilitudo autem opposito modo, & sic est proprietas qualitatis in quarto modo, quoniam conuenit omni, & soli, sicut & æqualitas, & suum oppositum conuenit soli quantitati. Et quidem quòd similitudo, & suum oppositum sint in secundo sensu proprio qualitatis, patet ex diffinitionibus earum, quæ tibi manifestabuntur in Metaphysica. Pro nunc sic accipe ad mentem Aristo. Similitudo est rerum differentium eadem qualitas in specie, ut duo lapides albi. Disśimilitudo autem est rerum differentium diuersa qualitas, ut duo homines, quorum unus iustus, alter iniustus.

Secūdo aduerte, quòd simile, & disśimile potest esse tribus modis. Primo, omnino simile; secundo omnino disśimile. Tertio modo misto, scilicet simile, & disśimile. Omnino sunt similia, quæ in eadem qualitate specifica pro eodem gradu conueniunt, ut duo pugilli niuis in albedine. Omnino disśimilia sunt, quæ in una qualitate pro nullo gradu conueniunt, ut nix & fuligo siue carbo extinctus. Misto modo similia sunt, quæ in eadem qualitate pro diuerso gradu conueniunt, sicut album, ut tria, & album, ut sex. Intentio autem Aristote. est loqui de similitudine, & suo opposito in secundo sensu, & non in primo, & hoc siue conueniant in eadem qualitate pro æquali gradu, siue non, & cætera.

Hæc de prædicamento qualitatis ad mentem Aristote.

& Logici realis dicta sint. Quid autem nominales de eodē loquantur, cito me expediam. Tu igitur aduerte, quòd duo tantum de eo pertractant. Primò, quid sit prædicamentum quantitatis. Secundo, quæ & quot sint genera subalterna immediate posita sub qualitate, ut est genus generalissimum.

Quantum ad primum sic diffiniunt: prædicamentum qualitatis est ordinatio plurium terminorum uniuersalium, & uniuocorum secundum sub & supra; significantium qualitatem. Hæc quidem diffinitio, quoniam conformis est diffinitionibus aliorum prædicamentorum, quas supra assignauimus ad mentem nominalium, ideo eodem modo eam intelliges, & expones, sicut supra dictas. Termini uerò significātes qualitatē, sunt illi, per quos respondetur ad interrogantem quærentem de substantia, qualis sit, ut qualis est Sortes, respondetur, iustus. Iustus enim significat qualitatem.

Quantum ad secūdum aduerte, ꝙ ordinatur prædicamē tū ipsum cōformiter Arist. Nā ponūt qualitatē genus generalissimū, sub quo locant quatuor gña subalterna, non tñ secundum sub & supra. Primum est habitus, dispositio, cuius species sunt Grāmatica, Rhetorica, Physica, uirtus moralis, ut tēperantia, iustitia, &c. Eius indiuidua sunt, hęc Grāmatica, hæc Rhetorica, &c. Secundū est naturalis potentia, & impotentia, cuius species sunt durū & molle &c. Eius īdiuidua sunt, hoc durū, hoc molle. Tertiū est passio, & passibilis qualitas, cuius species sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo &c. Indiuidua autē sunt, hæc dulcedo, hæc amaritudo &c. Quartum est forma, & circa aliquid cōstans figura, cuius species sunt circulus, triangulus, quadratum &c. Indiuidua sunt, hic circulus, hic triangulus, & sic habes in prædicamento qualitatis, genus generalissimum, genera subalterna, species specialissimas, & indiuidua. Hæc de prædicamento qualitatis dicta sint.

De prædicamento actionis. CAP. VI.

POSTQVAM tractatum est a nobis de quatuor primis prædicamentis ad mentem Arist. agendum est de sex ultimis, scilicet de Actione, & Passione, de Quādo, & Vbi, de

de Situ,& Habitu,quæ Aristo.pertransiit. Quoniam existimauit utputo,quòd ex cognitione,& doctrina quatuor primorum, hæc ultima posſint eſſe nota adiſcenti. Nam ad confirmationem huius dicit,poſtquàm compleuit tractatū de quatuor primis. De reliquis autem,eò quòd manifeſta ſint, nihil de his aliud dicitur, quàm quòd in principio dictum eſt. Verum,quia non omnis addiſcens poteſt ex dictis excipere ſufficientem doctrinam de his ſex ultimis,ideo Gilbertus Porretanus compleuit ſex prædicamētorum ultimorum doctrinam,quæ ſex principia nominauit,de quibus nunc agere intendimus, iuxta ſententiam Gilberti, quæ Peripatetica reputatur, licet nonnulli, ſed pauci aliter ſentiant. Primo igitur agendum eſt de prædicamento actionis. De qua tria agenda ſunt. Primò,diſtinguendum eſt de actione, ut ſcias in quo ſenſu hic loqui intendimus de actione. Secundo,diffinienda eſt actio, ut facit prædicamentum diſtinctum ab aliis. Tertio aſsignandæ ſunt communitates,& proprietates huius prædicamenti,prout diſtinguitur ab aliis.

Quantum ad primum aduerte, quòd in doctrina Ariſtotelis, ut tibi manifeſtabitur in libro nono Metaphyſi. Actio eſt duplex,ſcilicet immanens, & tranſiens. Immanens eſt illa,quæ remanet in agente,& perficit ipſum, & eſt ſubiectiuè in ipſo,& iſtæ ſunt actiones animæ,ut intelligere, uelle, deſiderare, ſentire,& breuiter omnes actiones morales, & intellectuales. Tranſiens eſt illa,quæ cauſatur ab agente, ſed recipitur ſubiectiuè in paſſo, ita quòd,licet agens ſit eius principium,non tamen ſubiectū, ut calefactio aquæ eſt ab igne, ſed non remanet in igne, ſed recipitur in aqua. Idem enim per calefactionem actiuam eſt ab igne, & per calefactionem paſſiuam recipitur in aqua. Actio tranſiens ſolet diſtingui in actionem,& factionem. Actio eſt illa, per quam non uidetur produci aliquis effectus remanens poſt ipſam, ut cantare, citharizare, nauigare. Factio eſt illa, per quam producitur effectus remanens poſt ipſam, ut fabricare, ædificare. Nam poſt fabricationem, & ædificationem, remanet fabricatum, & ædificatum. Idem intellige de aliis fa-

ctionibus mechanicis. Hic non sumus locuturi de actio ne immanenti, quoniam ut tibi declarabitur in libro nono Metaphysicæ est in prædicamento qualitatis in prima specie, cum sit uelut dispositio, aut habitus perficiens agentem, ex consequenti non est in prædicamento actionis. Locuturi ergo sumus tantum de actione transeunte diuisa in actionem, & factionem. Hæc enim sola constituit prædicamentum præsens.

Quantum ad secũdum aduerte, quòd sic diffinitur apud reales. Actio secundum quam in id, quod subiicitur, agere dicimur. Vt secans dicitur agere in eo, quod secat, puta in ligno, & ideo sectio est actio.

Hæc diffinitio sic intelligenda est. Actio est forma accidentalis, secundum quam, idest, per quam, uelut per causam formalem per modum emanantis, & non permanentis, dicitur agens agere, idest causare aliquid in eo, quod subiicitur, idest in materia, circa quam agit, ut calefactio est actio, quoniam ignis per illam causat calorem in materia, circa quam, uel in quã agit, puta in manu, uel in ligno, uel in aqua. Dicitur per quam, uelut per causam &c. pro cuius notitia aduerte, quòd agens potest dici agere in passum triplici medio. Primò, per qualitatem sibi intrinsecã, & permanentem, ut ignis per calorẽ suum agit in aquam, & sol per lucem in hæc inferiora. Secundo, per actionem, cuius principium formale est ipsa qualitas intrinseca agenti. Tertio, per instrumentum, ut secans securi secat lign a. Primo modo dicitur agere forma permanenti. Secundo modo, forma fluente, utroque tamen modo causa formali. Tertio modo effectiuo instrumentali in genere causæ efficientis. Vt igitur distinguatur actio a forma intrinseca agenti, & a causa effectiua instrumentali, dicitur in diffinitione, per quam, uelut per causam formalem per modum emanantis, siue fluentis ab agente, & non permanentis intrinsecè, & subiectiuè in agente. Et aduerte, quòd hæc diffinitio conuenit omni actioni transeunti, siue post ipsam relinquatur effectus, siue non. Nam licet per citharizare, nihil relinquatur permanens, tamen ei competit diffinitio, quoniam per citha-

ri-

rizationem citharizans agit in aerem,& nauigans in aquā commouendo ipſam. Conſtat igitur tibi, quòd ſit actio prædicamentalis.

Quantum ad tertium aduerte, quòd actioni attribuuntur una proprietas,& duæ communitates.

Proprietas quidem eſt hæc,proprium eſt actioni ex ſe inferre paſsionem. Pro cuius notitia aduerte, quòd inferre paſsionem non eſt idem,quod cauſare paſsionem, aliter hoc non eſſet proprium actioni. Nam ignis in hoc ſenſu infert paſsionem in manu,& ſenſibile in ſenſu. Vnde dicitur in ſecundo de anima,quòd ſentire eſt pati. Eſt autem proprie inferre paſsionem, ſequi per conſequentiam infallibiliter paſsionem ad actionem. Vt ſit ſenſus, Poſita actione ex parte agentis,ponitur paſsio ex parte patientis,ita quòd uno poſito uel remoto, ponitur uel remouetur aliud,& in hoc ſenſu inferre paſsionem, eſt proprium quarto modo actionis. Nam licet agēs cauſet paſsionem, non tamen infert,quoniā non ſequitur,ignis eſt, ergo paſſio eſt. Poteſt enim ignis eſſe,& tamen nihil actu calefieri, ut in ſuprema parte ſuæ ſphæræ. Valet aūt conſequentia. Actio eſt,ergo paſsio eſt,cuius ratio eſt, quoniam actio & paſsio ſe habent,ut cauſa in actu, & effectus in actu, quæ ſimul ſunt,ut tibi declarabitur in ſecundo Phyſi. Conſtat ergo quomō & in quo ſenſu, hæc eſt proprietas actionis.

Prima communitas eſt hæc, Recipiunt autem agere & pati contrarietatem,ideſt una actio eſt contraria alteri,ſimiliter paſsio. Nam calefactio eſt contraria frigefactioni, & ægrotatio ſanationi. Eſt autem communitas, quoniam conuenit etiam qualitati,ut dictum eſt ſuprà. Secunda aūt cōmunitas eſt hæc, recipiūt agere & pati magis & minus, id eſt una actio eſt intenſior & perfectior altera, ſimiliter paſsio. Nam calefactio, ut octo, intenſior eſt actiuè, & paſsiuè quàm calefactio ut quatuor, & hoc conuenit etiā qualitati,ut dictum eſt ſupra. Tu tamen aduerte, quòd aliter,& aliter cōueniunt hæc duo qualitati & actioni, & paſſioni,nam qualitati conueniunt primò,& per ſe,actioni autem,& paſſioni dependenter à qualitate, ita quòd qualitas ſi eſt intēſa,& cauſa intenſæ actionis uel paſsionis,ex quo

 ſequitur,

sequitur, quòd si qualitates aliquæ sunt principia actionũ, & passionum, & non sunt contrariæ, nec recipiunt magis, & minus, nec actiones, & passiones fundatæ super eas, cõtrariantur, nec intenduntur, nec remittuntur. Istæ ergo cõmunitates sic intelligendæ sunt, Agere & pati contrariantur, intendũtur, & remittũtur, si qualitates super quas fundantur, contrariæ sunt, & recipiunt magis, & minus. Hæc de prædicamento actionis dicta sint ad mentẽ realiũ. Nominales autem cito se expediunt, sicut & de aliis quatuor primis. Nam diffiniunt actionẽ, ut est prædicamentũ conformiter, sicut & alia, & assignant genus generalissimum, & sua genera subalterna, & species, specialissimas, & indiuidua.

Actionem, ut est prædicamentum sic diffiniunt, prædicamẽtum actionis, est ordinatio plurium terminorum: scilicet uniuocorum, & prædicabilium, significantium actionem ordinatorum, secundum sub & supra.

Termini autem significantes actionẽ sunt illi, per quos rationabiliter respondetur quærenti de aliquo in quid agit, nam interroganti in hoc prædicamẽto, assignatur quæ sitiuum in quid. Vt, in quod agit carpentarius? respondetur in lignũ, & in quod agit statuæ factor? respondetur in terram uel lapidem, uel lignum, uel æs. Genera subalterna dicuntur, ut esse sex locata sub actione, ut est generalissimum. Sunt autem ista, generare, corrumpere, augere, minuere, alterare, mouere secundum locum. Quid sit unũquodque eorum, dicemus in postprædicamentis in capit. de motu. Species primi, & secundi generis sunt, generare hominem, corrũpere equum. Indiuidua sunt, sic generare hominem, sic corrumpere equum. Quarti, & tertii generis sunt species, Augere in longum, minuere in latum. Indiuidua autem sunt, sic augere in longum, sic minuere in latum.

Quinti generis species sunt, calefacere, & frigefacere. Indiuiduæ autem sunt, sic calefacere, sic frigefacere. Sexti autem generis species sunt, mouere sursum, mouere deorsum. Indiuidua autem sunt, sic mouere sursum, sic mouere deorsum. Hæc de actione prædicamẽtali dicta sint, secũdũ

reales, & nominales. Quomodo autē actio sit motus, & quomodo subiectiuè sit in passo, & non in agente, dicetur tibi in nono libro Metaphysicæ. Pro nunc sustine.

De prædicamento passionis. CAP. VII.

IN cap. septimo agendum est de prædicamento passionis. & hic tria agenda sunt. Primò, ut scias in quo sensu passio est prædicamentum, declarandum est quot modis sumitur. Secundò quid sit. Tertiò de proprietatbus eius.

Quantum ad primū aduerte, quòd in doctrina Arist. passio consueuit sumi sex modis. Primo, pro propria qualitate fluente a principiis naturalibus alicuius rei, ut risibilitas in homine, latratus in cane, hinnitus in equo, & dicuntur passiones propriæ, siue specificæ, siue indiuiduales. Secundo pro conceptu intellectus, iuxta quē sensum dicit Arist. in primo Periherme. Sunt autem ea, quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionū notæ: id est uoces sunt signa conceptuum. Tertio, pro motu appetitus sensitiui, in quo dicuntur esse animi passiones, de quibus iam pertractauimus in lib. tertio de anima, quales sunt, amor, odium, desiderium, ira &c. & isti motus dicuntur passiones, quoniā insurgunt cū alteratione corporis. Vnde dicitur, quòd ira est accensio sanguinis circa cor, in primo de aīa. Quarto pro pœna alicui inflicta siue iustè siue iniuste. Vnde pœna martyris dicitur eius passio, sicut & passio Christi.

Quinto, pro qualitate sensibili, non firmata in subiecto, de qua actum est in tertia specie qualitatis, ut est rubor ex verecūdia. Sexto, ut causatur, & infertur ex actione fluente ab agēte, ut calefactio passiua, illata ex calefactione actiua emanante ab igne, ut calidus est. In nullo ex prædictis modis constituit prædicamentū distinctū ab aliis, nisi sexto modo. Nam primo, & secundo, & tertio, & quinto modo, est in prædicamento qualitatis, quarto aūt modo continetur in prædicamento passionis tanquàm species eius, sicut uerberatio, aut uulneratio, aut occisio passiua. Sexto igitur modo pertractanda & diffinienda est.

Quantū igitur ad secundū aduerte, ꝙ sic diffinitur sumpta sexto mō. Passio est effectus illatioq; actionis, ut calefieri infertur ex calefacere. Pro cuius notitia aduerte tria.

Primò, quòd subintelligendum est immediatè, ut sit sensus, Passio est immediatè effectus &c. aliter hæc diffinitio non conuenit soli passioni. Nam calor causatus in aqua ab igne, est effectus calefactionis actiuæ, & tamen distinguitur a calefactione passiua, sicut distinguitur motus & terminus motus siue realiter, siue ratione. Verùm quia calor in aqua non causatur a calefactione actiua, nisi per passionem, quæ est calefactio passiua, ideò hæc diffinitio conuenit sic intellecta soli passioni. Secundò aduerte, quòd passio alia ratione dicitur effectus actionis & alia rõne illatio. Nam dicitur effectus pro quanto cõparatur ad actionem, principatũ ad principiũ, & causatũ ad causam. Dicitur aũt illatio propter bonã consequentiam: Nam bene sequitur, Actio est, ergo passiua est. nã si calefaciens calefacit, aliquid calefit, ergo aduerte, quòd licet actio & passio sumpta sexto modo, constituant duo prædicamenta, tamẽ non distinguuntur realiter, ut tibi declarabitur in tertio Physi. ubi probabitur, quòd sunt unus motus numero. Sufficit aũt, quòd distinguantur ratione, & quoniam hæc transcendunt negotium Logicum, ideò pro nunc sustine.

Quantum ad tertium aduerte, quòd passioni attribuuntur duæ proprietates. Prima est, quòd passionis proprium est inferri primò & immediatè ex actione. Hæc iam declarata est in diffinitione passionis. Secunda est, quòd passio est subiectiuè in patiente. Nam passio uel est motus, idest alteratio causata ab agente in passo, uel forma recepta in passo. Sed utroque modo est in passo. Nam primo modo est motus. Motus autem est subiectiue in mobili, quod est patiens, ex tertio Physi. Secundo autem modo est forma recepta ab agente, receptum autem est subiectiue in recipiente, quod est ipsum passum: ergo utroque modo est in patiente & non in agente.

Quòd si inueniatur in agente, hoc erit per accidẽs, quoniam non est in agente, ut agens est, sed ut repatitur, uel quantum idem agit in seipso, ita quòd idem est agens & patiens, ut quando quis percutit seipsum. Hæc de passione dicta sint, quo ad reales.

Nominales uerò sic diffiniunt prædicamentum passio-

nis,

nis,& assignant genus generalissimum, & subalterna, & specialissima & indiuidua,ut infrà.

Prædicamentum passionis est ordinatio plurium terminorum uniuocorum, & uniuersalium significantium passionem,secundum sub & supra,illi autem termini significant passionem, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam per a quo. Quæsitiuum enim huius prædicamenti est ly,a quo. ut a quo homo generatur, a quo illumiuatur aer,&c.

Sic autem assignant ordinationem huius prædicamenti. Passio,scilicet sexto modo sumpta est genus generalissimum. Sub quo sunt sex genera subalterna,scilicet generari,corrūpi,augeri,minui, alterari,secundū locum moueri,quorum diffinitiones manifestabuntur tibi in postprædicamentis in cap.de motu. Primi, & secundi generis specialissima sunt hominem generari,equum corrumpi.Indiuidua autem sunt, hunc hominem generari, hunc equum corrumpi.Tertii generis & quarti specialissima sunt augeri,lōgum minui in latū,in indiuidui sunt,hoc augeri in longum,hoc minui in latum.

Quinti generis specialissima sunt, calefieri & infrigidari,indiuidua sunt,hoc calefieri,hoc infrigidari,sexti generis specialissima sunt, moueri sursum, moueri deorsum, indiuidua sunt,hoc moueri sursum, hoc moueri deorsum. Hæc de prædicamento passionis dicta sint.

De prædicamento quando. CAP. VIII.

IN cap.octauo agendum est de prædicamento quando. De quo tria agenda sunt.Primò,ut scias in quo sensu est prædicamentū declarādum est,quot modis sumitur. Secūdò,diffiniēdū est in illo sensu, in quo est prædicamentum. Tertiò assignādæ sunt eius proprietates & cōitates.

Quantum ad primum aduerte,quòd quando consueuit sumi tribus modis.primo relatiuè,ut Sor.comedit, quando Plato legit.i.illo tempore Sortes comedit, in quo Plato legit.secūdo interrogatiuè,ut si interrogat quis. Quando Plato natus est?& respondetu ,heri. Tertio indiffinitè, & tunc quando importat esse in tempore,id est mensurari aliqua differentia temporis,ut fuisse in tempore præteritum

ritum esse in tempore præsenti, fore in tempore futuro, ita quòd quando æquipollet denominari rem temporalem ab aliqua differentia temporis, mensuratiua rei & esse eius non absolutè, sed ut est sub motu, ut tibi declarabitur in quarto Physico. & in hoc tertio sensu est prædicamentum, in primo autem, & secundo sensu, potius sunt species huius prædicamenti, quàm ipsum genus generalissimum, ut declarabitur tibi infra.

Quantum ad secundum aduerte, quòd in tertio sensu quando existens prædicamentum sic diffinitur, Quando est, quòd ex adiacentia temporis in re temporali derelinquitur. Pro cuius noticia aduerte, quòd sicut ex applicatione ulnæ mensuratur quantitas panni, sic ex applicatione temporis mensuratur duratio rei temporalis, ex eo autem, quòd ulna ut mensura applicatur panno, consurgit respectus conformitatis inter ulnam, & pannum, quoniã quanta est ulna semel uel totiens replicata, tantus est pannus, eodem modo ex eo, quod tempus applicatur rei temporali, & cognoscitur eius duratio, consurgit quidam respectus inter tempus, & rem temporalem, qui est respectus mẽsuræ, & mensurati. Qui respectus importatur per quando. Quod idem est, quod esse in tẽpore puta esse hodie, fuisse heri, fore cras. Sic ergo intelligenda est diffinitio. Quando, est respectus, qui ex adiacentia. i. ex applicatione temporis ad rem temporalem sicut mẽsuræ ad mensuratum derelinquitur in re temporali.

Quantum ad tertium aduerte, quòd duæ communitates attribuuntur ipsi, Quando, & una proprietas. Prima cõitas est, quòd quando nihil est contrariũ. Secunda, quòd quando non suscipit magis & minus, ratio est, quoniam quando fundatur in tempore, tempus autem, neq; intenditur, neq; remittitur, licet magis & minus extendatur, neq; tempori est aliquid contrariũ cum sit quãtitas, quantitati autẽ, ut docuimus in prædicamento quantitatis, neq; est aliquid uerè & perfecte contrariũ, neq; intenditur & remittitur, licet magis & minus extendatur pro quanto una quantitas est maior altera. Proprium autem, Quando est, quod est in omni eo quod incipit esse in tempore, & ratio huius

huius eſt,quia reſpectus mēſuræ eſt in omni eo,quod per menſuram menſuratur, ſed quando eſt reſpectus menſuræ inter tempus & rem temporalem,ergo eſt in omni eo, quod incipit eſſe in tempore,id eſt menſurat tempore ſiue ſecundum totum, ſiue ſecundum partes. Quod dico propter cœlum,cuius motus ſi eſſet æternus, non menſuraretur tempore ſecundum totum , quia non haberet principium,& finem in tempore. Menſuratur tamen ſecundum omnes partes: quoniam quælibet circulatio fit in tempore finito,in uigintiquatuor horis.

Aduerte ultimò,quòd quando ſolet diuidi in ſimplex & compoſitum,& per quando ſimplex intelligitur,quando res temporalis menſuratur tempore imperceptibili & quaſi momento,ut ictus oculi, & per compoſitum intelligitur,quando res temporalis menſuratur notabili tempore,puta hora,die,menſe,anno. Sed hæc ſunt improprie dicta,quoniam omne tēpus quātumcunque breue , eſt quid continuum,ex conſequēti compoſitum ex partibus quantitatiuis,&ſimiliter dicēdum eſt de quando.Hæc de quando dicta ſint ſecundum reales.

Nominales uerò ſic diffiniunt hoc prædicamentum. Prædicamentum eſt ordinatio pluriū terminorum uniuocorum,& uniuerſalium ſignificantium quando.i.eſſe in tempore,ut heri,hodie,cras,in hora,in die , in menſe &c. Ordinationem huius prædicamenti ſic aſsignant. Genus generaliſsimum eſt quando,ſub quo ſunt tria genera ſubalterna,ſcilicet eſſe in tempore,eſſe in æuo.eſſe in æternitate,quorū ſpecies ſunt heri,hodie, cras. Indiuidua ſunt, nunc,in hoc die,in hoc menſe &c.

Sed aduerte,quòd hæc aſsignatio non eſt uera ad mentem Ariſtotelis,quoniam ſi quando reſpicit tempus , ſicut ubi locum, Sic ait incorporea nō ſunt in loco,ſic æterna, & æuiterna nō ſunt in tempore,ergo ſicut de incorporeo non uerificatur, ubi, niſi per quandam ſimilitudinem , ſic nec de æterno, & æuiterno uerificatur quando , niſi per quandam conſiſtentiam,ut tibi declarabitur in quarto phyſicorum , tam de ubi,quàm de quando. Sed pro nunc ſuſtine, quoniam excedunt negotium Logicum.

De

IN cap.nono agendum est de Vbi,de quo tria uidenda sunt.primò ut scias,in quo sensu est prædicamentum, & hic diffiniendum, declarandum est quot modis sumitur. secundò,quid sit ut est prædicamentum. tertiò assignabuntur communitates suæ.

Quantum ad primum,aduerte quòd cùm Vbi, significet esse in loco, tot modis sumitur Vbi, quot modis esse in loco. Esse autem in loco sumitur tribus modis. Primo, circunscriptiuè, & est quando locatum circunscribitur, & continetur à locante,& hoc modo omne corpus contentum in alio & ab eo circundatum dicitur esse in loco circunscriptiuè, in quo sensu nulla substantia incorporea est in loco,neq; sibi competit Vbi,circunscriptiuè. Secundo diffinitiuè siue determinatiuè & est quando uirtus agentis incorporei est finita, & ita applicatur uni loco, in quo operatur, quòd pro tunc non potest applicari alteri loco cum finita, & determinata sit,& hoc modo angelus est in loco,& sibi competit, ubi,in hoc secundo sensu, & non in primo,quoniam caret quantitate repletiua loci. Tertio contentiuè uniuersaliter,siue repletiua uniuersaliter,& est quãdo uirtus agẽtis est ĩfinita,& operatur ac influit in omni loco,& hoc modo Deus solus est in loco, & competit sibi, ubi,solum in hoc tertio sensu. Hic non est sermo de Vbi,nisi in primo sensu,quoniam in secundo,& tertio est de consideratione metaphysici.

Quantum ad secũdum aduerte,quòd ubi in primo sensu, & in quo facit prædicamentum distinctum ab aliis sic diffinitur. Vbi est circunscriptio corporis locati,à circunscriptione loci procedẽs,pro cuius notitia aduerte, quòd circunscriptio sumitur tripliciter. Primò actiuè, & est idem,quòd circundatio siue continẽtia,quã corpus locãs circundat & in se concludit corpus locatum,&in hoc sensu est,ut actio,& si est in aliquo prædicamento est in prædicamento actionis. Secundò passiuè,& est idẽ,quòd cõclusio qua concluditur locatũ à locãte,ut aqua à uase, & in hoc sensu est ut passio,& si est ĩ aliquo p̃dicamẽto, est in prædicamento,passionis. Tertiò respectiuè,& est idem

quod ordo locati ad locũ, cõsurgens inter locatũ, & locũ ex eo, quòd locus circũscribit, & locatum circũscribitur, & in hoc tertio sensu, circunscriptio est prædicamentum distinctum ab aliis. Vtrum autem ubi & locus distinguatur realiter uel tantum ratione, declarabitur tibi in quinto Metaphysicæ.

Quantum ad tertium aduerte, quòd ubi attribuuntur duæ communitates, scilicet non habere contrarium, nec recipere magis & minus & ratio est, quia quantitati nihil est contrarium, nec recipit magis, & minus ut dictum est in prædicamento quantitatis. Sed ubi fundatur in quantitate, quoniam in loco, ergo &c. Nec obstat quòd ubi sursum, & ubi deorsum uidentur esse cõtraria, hoc enim iam soluimus in prædicamento quantitatis. Nec obstat, quòd in ubi est motus, ergo contrarietas, nam hoc idem soluimus in prædicamento quantitatis. Hæc de prædicamento Vbi dicta sint, quo ad reales.

Nominales uerò sic diffiniunt. prædicamentum ubi est ordinatio plurium terminorum uniuocorum uniuersaliũ, significantium Vbi, secundum sub & supra. termini autem significantis ubi sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam per ubi, ut sunt isti termini, hic, illic, istic, in templo, in platea, in domo.

Assignant autem ordinationem huius prædicamenti hoc modo. Genus generalissimum est, ubi circunscriptiuè sumptum, genera eius subalterna sunt ubi simplex, & ubi compositum. Vbi simplex, est illud quod à simplici, id est minimo loco procedit, ut ubi ipsius puncti, ubi compositum est illud quod à loco composito, id est habente partes manifestas quantitatiuas procedit, ut ubi lapidis & hominis, hæc enim occupant locum manifestè diuisibilem. Simplicis ubi specialissima sunt nobis incognita, ex minima entitate, composita autem ubi specialissima sunt, esse in domo, esse in platea. Indiuidua autem sunt, esse in hac domo, & in hac plateâ &c. Hæc de prædicamento ubi dicta sint.

De prædicamento situs siue positionis. Cap. X.

In cap. decimo agendum est de prædicamento positionis,

tionis,de quo tria uidenda sunt. Primò ut sciàs in quo sen su est prædicamentum,assignandi sunt modi,quibus dicitur positio. Secundò,quid sit. Tertiò,quæ sint eius communitates,& proprietates.

Quantum ad primum aduerte,quòd positio tribus modis sumitur. Primo,dicitur positio propositio,quæ ut ue rissima ponitur siue supponitur in aliqua scientia ad deducendum conuersionem, puta apud Mathematicũ hæc est positio, punctus est, cuius pars non est, & ista, à puncto ad punctum licet lineam deducere,& de positione in hoc sensu non est hic sermo, sed potius spectat ad librum posteriorum. Secundo, dicitur oppositio ordo partium inter se,& per respectum ad totum, & in hoc sensu spectat ad prædicamentum quantitatis. Vnde ut docuimus illic, quædam quantitates dicũtur habere positionem,quædam non. Tertio, dicitur positio ordinatio partium alicuius corporis locati in loco. Non solum enim locatum secundum totum est in loco, sed & partes sunt, sic & sic locatæ: quoniam aliqua sursum, ut caput in homine, aliqua deorsum ut pes,aliqua à latere ut brachium &c. & in hoc sensu positio est prædicamentum ab aliis distinctum, & diffiniendum.

Quãtum ad secundum aduerte,quòd sic diffinitur,Positio est quidam situs partium, & generationis ordinatio, ut statio, sessio &c. Pro cuius notitia aduerte, quòd sicut Vbi,importat ordinem, & respectum totius locati ad totum locum, qui respectus fundatur super circunscriptionem, & conclusionem passiuam locati à loco, sic positio importat ordinem partium locati, & respectum ad partes loci. Sicut enim totus correspondet toti locato, sic partes loci correspondent partibus locati. Nam ab alia parte animalis continetur caput, ab alia pectus, ab alia brachium,&c. Sicut ergo, Vbi, importat situm totius locati in toto loco, sic positio importat situm partium locati in partibus loci correspondentium. Qui quidem situs partium potest esse à natura, & ab accidente,& à uoluntate. A natura quidem, ut in homine caput situatur in parte superiori animalis continentis,pes autem in parte inferiori.

Ab accidente autem, ut si contingat hominem cadere capite uerso. A uoluntate, ut si homo eligat sic uel sic stare, uel sic iacere, uel sic sedere. His prænotatis, sic intelligenda est diffinitio, Positio est quidam determinatus situs, id est dispositio, & ordinatio partium locati in partibus loci, per quam correspondent partes loci, partibus locati, quo ad conclusionem, & cōtinentiam earum. Quæ quidē ordinatio potest esse à natura, & dicitur in diffinitione, generationis ordinatio, id est ordinatio cōpetēs partibus locati: à generatione rei locatæ, potest etiam esse ab accidente, & à uoluntate ut docuimus. Iuxta quam partium ordinationem, aliqua dicuntur stantia, aliqua iacentia, aliqua sedentia, & denominantur à speciebus positionis quæ sunt, iactio, sessio, statio, &c. Constat igitur quid sit positio, ut est prædicamentum.

Quantum ad tertium aduerte, quòd duæ communitates attribuuntur positioni, & una proprietas. Prima communitas est, quòd positioni nihil est contrarium. Secunda, quòd positio non recipit magis, & minus: & ratio est, quia positio fundatur in loco, & locus est quantitas, & quantitati nihil est contrarium, nec suscipit magis, & minus, ergo nec positio.

Proprietas autem est, quod substantiæ proximæ assistit, omnibus aliis formis suppositis. Pro cuius notitia aduerte, quòd assistere est inhærere. Inhæret autem substātiæ omnibus aliis formis; id est prædicamentalibus formis, suppositis quæ præcedunt ipsam positionem. Nam positio supponit ubi, ordinatio enim partium in loco, supponit ordinationem totius locati in loco, & ubi supponit motum localem, & iste supponit qualitatē, & quantitatem, ut patet exercitato; ergo positio adhæret substātiæ omnibus aliis formis, scilicet accidentalibus suppositis, de quibus hactenus locuti sumus in superioribus prædicamentis. Hæc de positione dicta sint secundum reales.

Nominales uerò hoc prædicamentū sic diffiniūt. Prædicamētum positionis, est ordinatio pluriū terminorū uniuocorū & uniuersaliū significātiū positionē secūdū sub & supra. Termini autē significātes positionē, sunt illi, ad quos respon-

respondetur per interrogationem factam per quomodo, uel per qualiter, ut quando interrogatur, quis. Quomodo, uel qualiter Sortes est in loco, utrum iacens, utrum sedens uel aliquo alio modo. Nam quęsitiuum huius prædicamenti est quomodo uel qualiter. Ordinationem uerò huius prædicamenti sic assignant, Genus generalissimum est positio tertio modo sumpta. Eius subalterna sunt positio à natura, positio ab accidente siue à proposito. Species specialissimæ sunt, situari sursum, situari deorsum, situari à dextris, situari à sinistris, situari ante, situari retró. Sessio, statio, iactio &c. Indiuidua uerò sunt, hæc statio, hæc sessio &c. Hæc de prædicamento positionis dicta sint.

De prædicamento habitus. CAP. XI.

IN hoc capitu. vndecimo agendum est de prædicamento habitus, quod uidetur esse determinatum ad hominem tantum. nam reliqua animalia nisi ueniāt in obsequium hominis, non dicuntur habituata, neque enim uestitur equus, neque armatur, neque phaleratur nisi propter sessorem. De habitu igitur tria uidenda sunt. Primò, ut scias in quo sensu est prædicamentum, assignandi sunt modi, quibus sumitur habitus. Secundò diffinietur, ut est prædicamentum. Tertiò assignandæ sunt proprietates eius.

Quantum ad primum aduerte, quòd in doctrina Aristotelis, habitus sumitur quinque modis. Primo, pro qualitate radicata, & de difficili est mobilis, & sic est prima species qualitatis. Secundo, pro forma debita alicui subiecto determinato, cui opponitur negatio eiusdem formæ, cum aptitudine derelicta in eodem subiecto, ut oculo debetur uisus, cuius negatio est cæcitas, & intellectui debetur scientia, cuius negatio est ignorantia, & sic de habitu agemus in postprædicamentis, in capitu. de oppositis. Tertio, sumitur ut deriuatur ab habere, uel haberi, iuxta quem sensum dicitur libræ habitus à me, sicut & pecunia est habita à me, & aurum est habitum à me, & in hoc sensu tractatur de eo, in postprædicamentis in cap. de habere. Quarto, sumitur pro ueste sic, uel sic figurata, & inci

sa,& cõsueta,puta uestis militis,uestis mulieris,uestis monachi,& sic est in prædicamento substantiæ, quantum ad entitatem, & in quarta specie qualitatis,quantum ad figurationem. Quinto sumitur pro accidente consurgente ex ueste,ut uestita,& homine, ut uestiente siue habente uestem,& solum in hoc ultimo sensu est prædicamentum distinctum ab aliis, & ut sic diffiniendum est.

Quantum ad secundum aduerte,quòd sic diffinitur,Habitus est adiacẽtia corporum,& eorum,quæ circa corpus sunt.Pro cuius notitia aduerte, quod ly adiacentia,debet exponi causaliter,ut sit sensus.Habitus est accidens respectiuum prouentens ex adiacentia siue applicatione mutua corporum, & eorum quæ circa corpus scilicet humanum sunt. Sicut sunt uestes,arma,calceæ,caligæ,biretum,caputium, &c. Vnde aduerte,quòd sicut, quando non est tempus mensurans, nec res temporalis mensurata,sed est respectus consurgens ex adiacentia,& applicatione temporis ad rem temporalem,quem respectum circũloquimur, per hoc quod est esse in tempore,sicut ubi per hoc,quod est esse in loco, sic habitus nõ est uestis,nec homo habẽs, siue circũdans sibi uestem, sed est respectus consurgens, & medians inter uestem, & hominem, ex eo quòd uestis adiacet,& applicatur corpori, quem respectum circunloquimur per hoc, quod est esse uestitũ, esse armatum, esse calciatum. Sic ergo intelligenda est diffinitio. Habitus est accidens respectiuum, proueniens ex mutua adiacentia corporum humanorum,& uestium, & ponitur corporum,humanorum,& uestium, ut differat habitus a quando,& ab ubi,& a situ. Dicunt enim respectum prouenientem ex adiacentia temporis rei temporalis,& ex adiacentia loci rei locatæ, & ex adiacentia partium loci partibus rei locatæ. Constat igitur tibi quid sit habitus, ut est prædicamentum.

Quantum ad tertium aduerte,quòd huic prædicamento assignantur duæ communitates, & una proprietas. Prima cõmunitas est,quòd habitus suscipit magis, & minus, ut dux est magis: idest perfectius uestitus,quàm miles,& equus est armatior pedite.Sed aduerte, quòd cum habi-

tus ſit accidens reſpectiuum,non recipit magis, & minus, niſi ratione fundamẽti ſicut etiam diximus in prædicamento ad aliquid. Vbi docuimus,quòd ſimilitudo, & diſſimilitudo recipiunt magis,& minus, quia qualitas in qua fundātur,puta albedo,& dulcedo ſuſcipiunt magis,& minus,cuius ſignum eſt , quòd ſimilitudo fundata in quarta ſpecie qualitatis non recipit magis , & minus . Nam figuræ quæ denominantur a numero non recipiunt magis,& minus,ut docuimus in prædicamento qualitatis. Quia igitur ueſtis, & alia indumenta,& armatura recipiunt magis , & minus: quoniam ſunt magis & minus pretioſa,& magis,ac minus decorant hominem , & magis ac minus ſeruant,&protegunt hominem , ideo habitus dicitur ſuſcipere magis , & minus, ſecunda communitas eſt,quòd habitus non habet contrarium, cuius ratio eſt , quia habens quod eſt corpus humanum , & habitum quod eſt ueſtis ſiue indumentum ſubſtantiæ. Subſtantiæ autem nihil eſt contrarium , ut docuimus in prædicamento ſubſtantiæ, ergo habitus, qui fundatur in habente , & habito non habet contrarium. Præthereà poſito , & conceſſo , quòd habitus fundetur in habente ; & habito non ratione ſubſtantiæ ſed ratione figuræ, non poteſt habere contrarium: quoniam in quarta ſpecie qualitatis nulla eſt contrarietas,ut docuimus illic. Cum igitur accidens reſpectiuum nō habeat contrarium, neque recipiat magis , & minus,niſi ratione fundamenti, conſtat , quòd habitus non poteſt habere contrarium . Si autem recipit magis,& minus,eſt quia fundamentum , ut diximus,recipit magis, & minus.

Proprietas autem eſt, quòd habitus ſemper eſt in pluribus exiſtens:eſt enim in homine habente ueſtē, dum actu ueſtitus eſt , & in ueſte coaptata corpori. Nam habitus,ut diximus,cauſatur ex adiacentia , & applicatione corporis ad ueſtem,& econuerſo,ergo exiſtit in utroque.

Sed aduerte, quòd hæc proprietas poteſt eſſe falſa , & uera, Falſa quidem, ſi ponatur habitus eſſe unum accidēs numero,puta habitus conſurgens ex adiacentia huius ueſtis ad hoc corpus , & ſi proprietas intendat , quòd ſit in pluribus ſubiectiuè , quoniam ut tibi declarabitur in philoſo-

losophia, impossibile est unū accidens esse in pluribus subiectis recipit enim unitatem, & pluralitatem a subiecto. Vera autem est, si intelligatur, quòd sit in pluribus, sed in uno, ut in subiecto puta in habente, & in alio, ut in termino puta in re habita, uel econuerso, quòd scilicet sit subiectiuè in re habita, ut Vbi, in locato, & actio in re facta, ut in termino sit autem in habente, sicut ubi in locante, & actio in agente, ut in principio a quo, & hoc uerius reputatur. Hæc de prædicamento habitus dicta sint quo ad reales.

Nominales autem sic diffiniunt, Prædicamentum habitus, est ordinatio plurium terminorum, & uniuersalium, significantium habitum secūdū sub, & supra. Termini autem significantes habitum sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad quæstionem quærentem de aliquo, qualiter est habituatus. Nam hoc prædicamentum caret proprio quæsitiuo, sed circunloquimur ipsum per hoc totum; scilicet qualiter est habituatus? & conuenienter respondetur, quòd est uestitus, uel calciatus, uel armatus.

Ordinationem uero huius prædicamenti sic assignant, Genus, generalissimum est habitus ultimo modo sumptus iuxta distinctionem assignatam supra in principio huius cap. Genera subalterna sunt habitus totius, & habitus partis. Totius quidem, ut uestitum esse, togatum esse. Partis autem, ut coronatum esse, uel calciatum esse. Species, specialissimæ sunt, Tunicatum esse, diploidatum esse, loricatum esse, chirotecatum esse. Indiuidua sunt, Sortem sic uestitum esse, Platonem sic armatum esse, Sortem sic calciatum esse, Platonem sic pileatum, uel biretatum esse. Hæc de habitu prædicamento ultimo dicta sint, secundum sententiam realium, & nominalium.

Explicit secunda pars quinti tract. quæ est de decem prædicamentis, ordinata per Reuerendum patrem Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium, ordinis prædicatorum philosophiæ, & sacræ Theologiæ professorem.

INCIPIT TERTIA PARS EIVSDEM tract. quinti ordinata per eundem, & est de Postprædicamentis.

VT COMPLEATVR doctrina decem prædicamentorum, agendum est de Postprædicamentis. Quid autem sit prædicamentum & antepræd icamentum, & post prædicamentum, iam diximus in principio huius tract. Similiter quomodo, & qua ratione cōferant cognitioni decem prædicamentorum, diximus in parte prima huius tract. cap. j. Acturi igitur in hac tertia parte de postprædicamentis diuidemus ipsam in quinque capita, quoniam quinque ab Arist. asignantur postprædicamenta, & de singulis in specie agendum est. Sunt autem hæc, Oppositio, Prioritas, Motus, Simultas, Habere siue Habitio.

In primo cap. agēdum est de oppositione, & singulis eius generibus.

In secundo, de prioritate, & singulis eius modis.

In tertio de motu, & singulis eius generibus.

In quarto de simultate, & singulis eius modis.

In quinto de habitione, siue de habere, & singulis eius modis.

De oppositione. CAPVT I.

IN primo cap. agendum est de oppositione, & singulis eius gñibus, & hic sex agenda sunt. Primò, ut scias in quo sensu hic agendum est de oppositione, declarandi sunt modi, quibus dicitur, & diffinienda est iuxta sensum quem intendimus. Secundo, asignabimus sufficientiam quatuor generum oppositionis. Tertiò, agemus de oppositione relatiua. Quarto de oppositione contraria. Quinto, de oppositione primitiua. Sexto de oppositione contradictoria.

Quantum ad primum, aduerte quod oppositio est duplex, quædam est propositionum, quæ repugnant aut in ueritate, & falsitate, aút in quantitate, aut in qualitate, & de hac non est hic sermo, sed de ea pertractauimus in tracta. secundo, agentes de categoricis, est enim proprietas terminorum complexorum, quędam autē est terminorum incomplexorum, quorum significata adinuicem repugnant

pugnant

pugnant: ut homo, & non homo, lux & tenebræ, albedo, & nigredo, & de hac intendimus hic, nam tractatus iste est de terminis incomplexis primæ intentionis. Et sic diffinitur, Oppositio est duorum terminorum incomplexorum repugnantia, quo ad significatum, non permittentium se simul in eodem, neque enim potest idem esse simul uidens & cæcum, & pater, & filius, respectu eiusdem.

Quantum ad secundum aduerte, quòd uniuersalia genera oppositionis incomplexæ sunt quatuor, scilicet, relatiua, contraria, priuatiua, cõtradictoria, quorum sufficientia hinc sumitur. Cum oppositio sit repugnantia duorum terminorum &c. uel uterque eorum significat ens, uel alter ens, & alter non ens. Si primo, dupliciter; quia uterque est terminus absolutus, & sic est oppositio contraria, ut album & nigrum, uel uterque est terminus relatiuus, & sic est oppositio relatiua, ut pater & filius, seruus & dominus. Si secundo dupliciter, quia uel alter significat non ens simpliciter, & sic est oppositio cõtradictoria, uel est non ens circa determinatum subiectum, & sic est oppositio priuatiua. Nam priuatio dicit negationẽ in subiecto determinato, & non absolute, puta cæcitas est negatio uisus in oculo. Vnde auris nõ potest dici cæca, quia non est apta habere uisum. Potest autem dici non uidens, quia uidens & non uidens sunt cõtradictoria, & quolibet ente uerificatur alterum contradictoriorum. Constat igitur ratio, quare sunt quatuor oppositionum genera.

Quan tũ ad tertiũ aduerte, quòd oppositio relatiua est repugnantia relatiui, & sui correlatiui respectu eiusdẽ subiecti, quia nõ se compatiuntur in eodem respectu eiusdẽ, neque enim Sortes potest esse pater Platonis, & filius eiusdem, quia sequeretur idem esse generãs, & genitum respectu eiusdem, & sequeretur ieem esse maius, & minus respectu eiusdem, ut si idem posset esse duplum, & dimidium respectu eiusdem. Hæc autem impossibilia sunt, & implicantia contradictionem, ut patet ad sensum. Respectu autem diuersorum non opponuntur. Nam Sortes simul est filius & pater, filius quidem A. & pater B.

Quantum ad quartũ aduerte, quòd oppositio contraria

est repugnantia duorum contrariorum, non se compatientium simul in eodem subiecto, sed mutuò se expellentium ab eodem. Pro cuius notitia aduerte, quæ sint uere contraria, & quotuplicia sint.

Contraria quidem sunt opposita, quæ sub eodem genere posita, scilicet, proximo & maximè à seinuicem distãt distantia formali, & non materiali tantum: ut excludamus marem & fœminam, & eidem susceptibili uicissim insunt, id est, apta nata sunt in eodem subiecto numero successiuè recipi, à quo mutuò se expellunt: scilicet propria actione, uel mediante aliena. Exemplum primi: ut calidũ expellit frigidum. Exemplum secundi: ut siccum expellit humidum, mediante actione caloris, nisi alterum contrariorum insit subiecto. A natura; ut calor in igne, grauitas in lapide, albedo in niue, hæc enim inseparabilia sunt.

Cõtraria sunt duplicia, quædam mediata, quædam immediata. Mediata sunt, inter quæ est medium eiusdem generis; ut inter album & nigrum, est rubeum & uiride, & alij medij colores; nec est necesse semper alterum inesse subiecto. Potest enim corpus esse rubeum, & non album, aut nigrum. Immediata sunt, inter quæ non cadit medium eiusdem generis, ut inter sanum & ægrum, & quia inter ea non cadit medium, necesse est alterum eorum semper inesse subiecto, donec stat subiectum, Vnde necesse est omne animal esse aut sanum, aut ægrum. Sed aduerte, quòd dicuntur immediata per remotionem medii positiui, non autem per remotionem medii per abnegationem. Nam licet non detur animal, quod non sit sanum aut ægrum; tamen datur lapis, qui nõ est sanus nec æger. Prætereà aduerte, quòd contraria mediata sunt duplicia; nam quædam sunt, quorum mediis nomina sunt imposita; ut mediis coloribus, mediis saporibus, multis mediis extremorum moralium. Quædam autem sunt, quorum media sunt innominata; ut media inter bonum & malum, quæ circunloquimur per hoc, quod dicimus, hoc non est bonum, neque malum, & multa similia inueniuntur in moralibus; ut tibi declarabitur in Ethicis.

Quan-

Quantum ad quintum aduerte, quòd priuatiua oppositio est repugnantia habitus & priuationis, ita quòd nō se compatiuntur in eodem subiecto, nec uicissim possunt ei dem inesse. Pro cuius notitia aduerte tria. Primò, quòd habitus est forma realis dans esse reale subiecto determinato, ut lux est habitus aeris, quoniam dat aeris esse lucidum, & scientia est habitus intellectus, quoniam dat intellectui esse scientem. Priuatio autem est negatio ipsius habitus in subiecto determinato relinquens in subiecto aptitudinem ad ipsum habitum, non enim aufert principia naturæ, quibus est apta ex sui natura habere habitum. Verbi gratia, cæcitas non aufert oculum, tenebra non aufert diaphaneitatem ab aere, qua est aptus suscipere lumen. Secundò aduerte quòd priuatiuè opposita sunt illa, quæ habent fieri circa idem subiectum ordine irregressibili, & tempore determinato à natura. Dicitur ordine irregressibili ad differentiam contrariorum quæ uicissim insunt eidem subiecto, nisi ut diximus alterum insit à natura, nam uidemus aquam sæpe calefieri, & sæpe infrigidari & econtra. In priuatiue autem oppositis, uidemus processum ad habitum ad priuationem, sed non est regressus per uirtutem agentis naturalis, vt præseruemus agens diuinum. Nam uidemus uidentem fieri cæcum, & uiuentem mori, sed non econtra. Dicitur tempore determinato à natura, quia non omni tempore subiectum est capax habitus; ut oculus catuli, non est aptus uidere ante nonum diem, & ideo nisi post nonum diem non potest dici cæcus, nec infans potest dici orbatus potentia generandi, quia non est aptus generare nisi in pubertate. tertio aduerte quod illa propositio, A priuatione ad habitum non est regressus, intelligenda est de habitu naturali & non aduentitio. Est autem habitus naturalis qui inest rei ex sui natura, & est rei naturam consequens, ut uita inest animali ex natura animalis, & uisus inest oculo, & auditus auri ex natura rei. Habitus autem aduentitius est ille, qui aduenit rei ex propria acquisitione uel actione agentis extrinseci, ita quòd res ipsa ex sui natura nec habitum tantum

nec priuationem habet, sed est penè indifferens ad utrunque talis habitus est lumen respectu aeris, nō enim ex natura sua est lucidus, sed fit lucidus illuminatione corporis luminosi. Similiter se habet scientia ad intellectū humanū, qui ex natura sua & in sui principio est sicut tabula rasa, ut dicetur tibi in libro tertio de anima. Vnde nisi uia sensus acquirat scientiam, non est sciens. Dico ergo, quòd illa propositio, A priuatione ad habitum, non uerificatur nisi de habitu naturali, ut patet ad sensum. Nam uidemus ignorantem fieri scientem, & obliuiosum fieri memorem, & aerem tenebrosum fieri lucidum &c.

Quantum ad sextum aduerte, quòd contradictoria oppositio, est repugnantia duorum terminorum incomplexorum, quorum significata non possunt de aliquo simul esse uera, cuius repugnantiæ non est dare medium, & significatur per eundem terminum sumptum affirmatiuè & negatiuè: ut homo & non homo, album & non album, sedere & non sedere. Ratio autem, propter quam non datur medium in contradictoriis est, quia unum extremum est ens, & alterum non ens simpliciter. Sed inter ens, & non ens simpliciter, non potest dari medium ullo modo. Dico ullo modo, quoniam medium & duplex, scilicet per participationem utriusque extremi, quales sunt medii sapores, & per negationem utriusq; extremi, & est quando inuenitur subiectum, cui neutrū extremum inest. Hoc declarato aduerte, quòd oppositio relatiua habet medium per negationem. Nam de lapide uerum est dicere, quòd nec est pater, nec filius, nec dominus, nec seruus &c. idem inuenitur in priuatiua. Nam de elemento uerum est dicere, quòd nec est uiuum nec mortuum. Idem inuenitur in contraria respectu contrariorum immediatorum. Nam de terra uerum est dicere, quòd nec est sana nec infirma. Respectu autem contrariorum mediatorum inuenitur medium utroque modo, per participationem quidem, ut inter album & nigrum datur rubeum, & croceum &c. per negationem autem, ut de substantia incorporea uerum est dicere, quòd nec est alba, nec nigra, nec aliquo medio colore colorata. De contradicto-

riis autem, neutro modo est uerum dicere, quòd habeant medium, quoniam ut probatur in quarto Metaphysicæ de quolibet est uera affirmatio uel negatio. Quid autem sit contradictio, iam diximus in tract. tertio, agentes de propositionibus contradictoriis. Hæc de primo postprædicamento dicta sint.

De priori, et singulis eius modis. CAP. II.

IN capitulo secundo agendum est de priori & eius modis. Tu igitur aduerte, quòd apud antiquos quatuor ponuntur modi prioris, & Aristoteles addit quintum. Primus modus dicitur prius tempore, secundus prius natura, tertius prius ordine, quartus prius dignitate, quintus prius causalitate.

Prius tempore est illud, quod est uel fuit in aliquo tempore, in quo non fuit aliud: ut Priamus fuit prior tempore Hectore. Respectu autem futuri, illud dicitur prius tempore, quod pro aliquo tempore erit, in quo nondum erit aliquid aliud, ut prius erit messis, quàm uindemia, & ad hunc modum reducitur esse prius quacunque duratione: ut licet nec Deus nec angelus mensurantur tempore, tamen uerum est dicere, quòd duratione, scilicet æternitate & æuo, sunt priores homine. Ad eundem modum reducitur esse prius loco, quoniã locus & tempus sunt mensuræ rei extrinsecæ. Vnde in descensu a primo cœlo ad ultimum, uerum est dicere, sphæram Saturni esse priorem sphæra Iouis &c.

Prius natura est, a quo non conuertitur subsistendi consequentia, id est, quando duo sunt & abesse unius adesse alterius ualet consequentia. Sed non conuertitur, tunc inter ea est prioritas naturæ, & hæc prioritas seruatur inter species numeri arguendo a maiori numero ad minorem, ut bene ualet, quatuor sunt, ergo tria sunt. Sed non ualet, tria sunt, ergo quatuor sunt: & ideò tria sunt priora natura, quàm quatuor. Idem modus seruatur inter genera & species suas. Nam quia a specie ad genus ualet consequentia, sed non econtrà affirmatiuè, ideo genus est prius natura, quam species, & sic quodlibet magis uniuersale, quolibe

quolibet minus uniuersali. Nam bene sequitur, homo est, ergo animal est. Sed non sequitur, animal est, ergo homo est, ideò animal est prius natura, quàm homo.

Prius ordine est illud, quod præcedit aliud non quocunque modo, sed doctrina & cognitione, & sic principia scientiæ sunt priora quàm scientia, quoniam præcognoscuntur: & literæ sunt priores syllabis, quoniam prius addiscuntur. Dixi, non quocunque modo, quoniam sumendo prius ordine indefinito, inuenitur in primo modo, & in loco, & in secundo, & dicitur ordine temporis, ordine loci, ordine naturæ &c.

Prius dignitate est illud, quod præcedit aliud, & est eminentius autoritate, potentia, doctrina, & titulo, sicut rex est prior duce, & dux prior marchione, & marchio prior ciue, unde rectores dici consueuere priores, & hic modus est maxime usitatus in moralibus & politicis. Ad eundem modum reducitur prioritas speciei, & prioritas formæ respectu generis & materiæ, quoniam species est perfectior genere, & forma est dignior materia, utpote actus eius.

Prius causalitate est illud, a quo aliud pendet, & non econuersò, ut natura rei est causa ueritatis in propositione, ut quia homo est animal, hæc propositio est uera, homo est animal, & ideò rei natura prior est causalitate, quàm oratio uera. Hæc de priori & singulis eius modis dicta sint.

De Simul et eius modis. CAP. III.

IN tertio capitulo agendum est de Simul, de quo quinque agenda sunt. Primò, quid sit Simultas. Secundò, quot modis sumitur. Tertiò agendum est de Simul tempore. Quartò de Simul in conuertentia. Quintò de simul esse in ratione diuisiua.

Quantum ad primum aduerte, quòd simultas importat in hoc loco negationem prioritatis & posterioritatis, ut generaliter ea dicantur simul, quorum utrunque existit, nec unum præcedit aut subsequitur aliud in eo modo, quo sunt simul. Verbi gratia, quæ sunt simul tempo-

re,incipiunt esse in eodem tempore &c. Dico in eo modo, quo sunt simul, nam bene stat, quòd duo sint simul tempore,& tamen nõ sint simul natura, imò quòd unum natura sit prius,& alterũ posterius,ut ignis & calor ignis, subiectum & propria passio.

Quantum ad secundum aduerte, quòd hic non intendimus tractare de omnibus modis,quibus uniuersaliter aliqua dicuntur esse simul. Nam non solùm tribus modis hic numerandis,aliqua dicuntur esse simul, sed pluribus aliis, puta simul loco, ut quæ sunt in eodem loco,simul causalitate,ut duo simul trahentes nauem. Simul authoritate, ut plures rectores. Simul unius populi, quorum unus non agit sine altero. Simul consensu & uoluntate, ut duo ueri amici. Sed de his modis non est sermo hic. Intendimus autem tantùm de modis, qui deseruiunt doctrinæ & cognitioni prædicamentorum, quæ sunt tres, scilicet tempore,conuertentia,& diuisione, quomodo autem deseruiant cognitioni prædicamentorum, dicemus agentes de singulis. Eorum igitur sufficientia sumitur hic. Quæcunque sunt simul simultate deseruiente doctrinæ prædicamentorum, aut sunt simul tempore, aut simul natura. Si simul tẽpore,sic est primus modus. Si simul natura,dupliciter,quia aut cõuertẽtia ut correlatiua, & sic est secundus modus,aut diuisione,ut differentiæ diuisiue generis,& sic est tertius modus.

Quantum ad tertium aduerte, secundum Aristo. quòd ea dicuntur simul tempore, quorum generatio est in eodem tempore,ita quòd in eodem instanti incipiunt esse,ut si duo homines in eodem instanti oriantur,dicuntur simul tempore ex parte inceptionis, quia unus non est prior nec posterior altero. Idem intellige ex parte diffinitionis,ut si duo homines in eodem instanti moriantur. Possunt ergo aliqua esse simul tempore tribus modis, scilicet ex parte inceptionis tantum,& ex parte definitionis tantum, & ex parte utriusque. In eodem modo simultatis continentur subiectum & propria passio, ut homo & risibile. Nam quocunque instanti ponitur homo, ponitur risibile per naturalem sequelam, & quocunque instanti definit

desinit esse homo, desinit esse risibile, quoniam est accidens, cuius esse, est inesse subiecto. Tu tamen aduerte, quòd licet subiectum & passio sint simul tempore, non tamen natura, quoniam subiectum est causa, à qua passio fluit, causa autem natura est prior causato. Constat igitur quis sit modus primus simultatis deseruiens doctrinæ prædicamentorum. Deseruit autem in hoc, quòd ut suprà docuimus, in omni prædicamento sunt quædam proprietates. Vt ego scias, an sint tempore simultaneæ, uel priores, uel posteriores his quorũ sunt proprietates, ponitur hic primus modus simul.

Quantum ad quartum aduerte, quòd secũdus modus simul, est simul esse in conuertentia, ea autem sunt simul in conuertentia, quando ab uno ad alterum est bona consequentia & econuerso, tam in ponendo, quàm in remouendo, id est affirmatiuè & negatiuè; ita quòd si ponitur unum, ponitur reliquũ, & econuersò; & si remouetur unũ remouetur reliquum. Et hoc secundo modo oĩa mutua relatiua sunt simul; nam bene sequitur in secundo adiacente, Si pater est, filius est, &, econuersò. Item, si pater non est, filius non est, & ecõuerso. & ratio huius est, quia ut docuimus in prædicamento ad aliquid, correlatiua per seinuicem diffiniuntur, & intelligũtur. Sed aduerte, quòd non sufficit huic secundo modo mutua consequentia, sed quòd unum non sit causa alterius. Et sic uerificatur de omnibus correlatiuis, inquantum sunt correlatiua, quoniam, ut sic, sunt opposita oppositione relatiua, nullũ autẽ oppositum est per se causa sui oppositi. Dico inquantum sunt correlatiua, quoniam si sumantur materialiter, puta inquantum substantiæ sunt, non inconuenit unum esse causam alterius, ut Sortes pater, inquantum est substantia, generat filium, non tamen pater formaliter pater, est causa filii formaliter filii, quoniam dicunt respectus oppositos. Et aduerte, quòd hic modus secundus ualet ad cognoscendum proprietates prædicamenti ad aliquid, inter quas est ista, quòd proprium est relatiuorum dici ad conuertentiam.

Quantum ad quintum aduerte, quòd tertius modus

est, esse simul in ratione diuisiua. Ea autem sunt simul in ratione diuisiua, quæ ex æquo & absque ordine prioris, & posterioris diuidunt, & participant aliquod commune illis superius, prout respiciunt illud commune. Sicut duæ differentiæ diuisiuæ unius generis, & duæ species constitutæ ex illis differentiis, & constitutæ sub illo genere, ut rationale & irrationale simul, id est, quæ ex æquo diuidunt animal, neque enim prius rationale est animal, neq; magis, quàm irrationale. Dico prout respiciunt illud cõmune, quoniam si comparentur adinuicem, & non ad cõmune, quod diuidunt, non incõuenit unam esse priorem altera & perfectiorem, ut rationale irrationali. Idem dico de speciebus constitutis, ut homine & asino. In ratione autem animalis æquè & simul conueniunt. Constat igitur tibi, quis sit tertius modus simultatis deseruiens, cognitioni prædicamentorum. Deseruit autem ad cognoscendum, quòd in omni prædicamento sunt differentiæ oppositæ simul diuisiuæ sui generis. Et uniuersaliter omnia inferiora dicuntur simul contineri sub suis superioribus, iuxta hunc tertium ordinem. Et aduerte, quòd secundus & tertius modus dicuntur simul natura, sed distincta ratione. nam secundus dicitur simul natura propter conuertentiam, ita tamen, quòd unum non est causa alterius, ut excludamus subiectum & passionem suam. Tertius autem est simul natura propter simultantam diuisionem alicuius superioris ut excludamus diuisionem analogicam, in qua unum diuidens est prius altero, ut substantia est prior accidente, quæ diuidunt ens tibi, ut declarabitur in quarto Metaphysicæ, & sanum dictũ de animali, est prius sano dicto de medicina. Hęc de simul, ut est post prædicamentum dicta sint.

De motu et eius generibus. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de motu, ut est postprædicamentum, & hic sex agenda sunt. Primò, ut scias in quo sensu hic sumitur motus, ponendi sunt modi, quibus apud Philosophum dicitur motus. secundò assignanda sunt genera motus & eorum sufficientia. tertiò agendũ est de generatione & corruptione. quartò agendum est

de

de augmento & decremento. quintò agendum est de alteratione, sextò agendum est de motu locali.

Quantum ad primum aduerte, quòd ut tibi declarabitur in sexto Physicorum, mutari siue moueri, est aliter rẽ se habere nunc quàm prius. Motus ergo est dispositio, qua subiectum aliter se habet nunc quàm prius. Omnis ergo uariatio subiecti dicitur motus, aut dupliciter sumi consueuit, quoniam cum sit uariatio, id potest contingere in anima, & in re corporali. Si in anima, solet dici motus, qui est actus perfecti, qui potius est de consideratione Metaphysici, quàm Physici, & Logici, & de eo non est hic sermo. Si in re corporali, solet dici motus, qui est actus imperfecti, siue existentis in potentia, de quo pertractat Aristoteles in tertio Physicorum. Hic autem motus dupliciter sumitur, primò generaliter, secũdò specialiter. Primo modo idem est quod mutatio cõmuniter sumpta, siue sit instantanea, id est fiat in instanti, ita quòd eius terminus acquiratur indiuisibiliter, uel deperdatur indiuisibiliter siue sit successiua, ita quòd eius terminus, acquiratur uel deperdatur diuisibiliter & in tempore. Secũdo modo idem est, quòd motus propriè dictus, de cuius ratione est successio, & eius terminus acquiritur siue deperditur diuisibiliter, & necessariò fit in tẽpore, & repugnat ei fieri in instanti. Hic non sumitur motus propriè dictus, quoniã eius tantũ tria sunt genera, ut tibi manifestabitur in v. Physi. scilicet motus in quantitate, qui dicitur augmẽtum & decrementum, motus in qualitate, qui dicitur alteratio, motus in Vbi, qui dicitur motus localis. Hic autem de motu recitantur sex species subalternæ, quæ etiã sunt genera, ergo hic sumitur motus generaliter dictus, ut sub se continet mutationem propriè dictam, quæ est in instanti, ut generatio & corruptio substantialis & motum propriè dictum, qui est in tempore, & successiuus, ut augmentum & decrementum, & alteratio & motus secundum locum.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Aristoteles in postprædicamentis enumerat sex species motus, & sunt istæ, generatio, corruptio, augmẽtatio, diminutio, alteratio,

tio, secundum locum mutatio, quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis motus est uia & processus ad aliquem terminum. Omnis autem terminus est uel substantia vel accidens. Si substantia, uel est affirma. uel neg. Si affirmatiuus, est generatio, ut tibi declarabitur. Si negatiuus, est corruptio. Si est accidens, uel est accidens connotans respectum, & sic est loci mutatio, uel est accidens absolutũ, & hoc dupliciter, quia aut est qualitas & sic est alteratio, aut quãtitas. Et hoc dupliciter, quia aut est quãtitas perfecta, & sic est augmẽtũ. Aut est quãtitas imperfecta, & sic est diminutio siue decrementũ. Cõstat igitur tibi propter quid assignantur sed species motus generaliter dicti.

Quantum ad tertium aduerte, quòd Arist. in postprædicamentis non immoratur ad diffiniendum singulas prędictas species motus, id enim reseruatur ad librum quintum Phy. Logici autem reales ut disponant nouitium aliqualiter ad philosophiam, diffiniunt eas, & præcipuè Petrus Hispanus. Incipiens ergo à generatione inquit. Generatio est progressio à nõ esse ad esse. Pro cuius notitia aduerte, quòd progressio dupliciter sumitur. Primò, pro motu locali in animali quo animal tendit per potentiam animæ motiuam de loco ad locum, & dicitur motus progressiuus. Secundò, pro quacunque uia, qua res acquirit esse. Progressio quidem primo modo dicta, est progressio propria, & de ea agitur in tertio de anima, secũdo autem modo dicta, est per similitudinem. Nam sicut animal ambulans graditur de loco ad locũ, sic res dum generatur procedit à non esse, ad esse. Nam ante generationem non est, quia si esset, nõ generaretur, & post generationẽ est: & ideò per similitudinẽ quod generatur, dicitur progredi à non esse ad esse. Sed aduerte, quòd ly non esse, & ly esse, debent exponi substantialiter & non accidentaliter, ut sit sensus, Generatio simpliciter dicta, est progressio id est, via à non esse substantiali, ad esse substantiale. Nã si esset progressio à non esse accidentali ad esse accidentale, non distingueretur ab alteratione, ut tibi manifestabitur in quinto Physico.

Corruptio autem est progressio ab esse substantiali, ad non

non esse substantiale, nam cum opponatur generationi, contrario modo est progressio, & conuenienter dicitur progressio ab esse substantiali ad non esse, quoniam quod corrumpitur, est, & desinit esse, sicut ex opposito, quod generatur, nō est, sed incipit esse, per negationem de praesenti & positionem de futuro, ut tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum.

Quantum ad quartum aduerte, quòd augmentum & diminutio dupliciter considerantur. Primò, ut fiunt in rebus animatis per potentiam animæ augmentatiuam, quæ est potentia animæ uegetatiuæ. Secundò, ut fiunt in rebus animatis, & inanimatis siue ab extrinseco, siue ab intrinseco per additionem uel substractionem quantitatis à quantitate. Hic intendimus loqui in secundo sensu, & non tantum in primo. Nam de primo tractatur in secundo de anima. Augmentum igitur in secundo sensu sic diffinitur, Augmentum siue augmentatio, est præexistentis quantitatis additamentum. Quod sic probatur, quoniam augmentum est motus de minori quātitate ad maiorem, sed non potest esse motus nec terminari à minore quantitate ad maiorē, nisi minori superaddatur maior, ergo diffinitio est uera. Decrementum autem aut diminutio, in secundo sensu, est præexistentis quantitatis minoramentum, & probatur sic. Decrementum est motus à maiori quantitate ad maiorem, & minorem. Sed non potest esse motus nec terminari à maiori quantitate ad minorem, nisi minuatur præexistens quantitas, ut puta si erat quantitas duorum cubitorum fiat unius.

Sed aduerte, quòd aliquando fit augmentum in quantitate sine acquisitione alicuius partis substantiæ, ut in rarefactione, & decrementum, ut in condensatione. Nam quando aqua congelatur, fit decrementum in quantitate, quoniam dimensiones contrahuntur, & tamen nihil de substantia aquæ deperditur; & quando dissoluitur per calorem, augetur, quoniam dimensiones prius contractæ extenduntur, & tamen nihil de substantia aquæ acquiritur. Aliquando autem fit augmentum & decrementum cum acquisitione & deperditione alicuius partis substantiæ, ut

tiæ, ut

tiæ, ut quando augetur paries per additionem laterum, & decrescit per subtractionem. Vtrum autem possit fieri augmentum, & decremētum sine alteratione, manifestabitur tibi in libro octauo Physicorum.

Quantum ad quintum aduerte, quòd alteratio dupliciter sumitur. Primò, pro motu ad quancunque qualitatem, siue sit perfectiua subiecti, siue non, & in hoc sensu potest inueniri in prima, & tertia, & quarta specie qualitatis. Secundo, pro motu ad contrariam, uel mediam qualitatem, quæ comparata alteri extremo est ueluti contraria, ut dicemus, & in hoc secundo sensu est alteratio proprie dicta, & est tantum in tertia specie qualitatis. Illis enim qualitatibus patitur, & alteratur subiectum tam animatū, quàm inanimatum, ut calefactione alteratur aqua, & animal secundum tactum, & de hac intendimus hic, & sic diffinitur. Alteratio est mutatio subiecti a qualitate cōtraria, ut a termino a quo, ad qualitatem contrariam, uel ad mediam, ut ad terminum ad quem. Pro cuius notitia aduerte, quòd alteratio potest esse in qualitatibus contrariis immediatis, & tunc semper est mutatio ab extremo contrario ad extremum contrarium, ut sanatio est mutatio ab ægritudine ad sanitatem, ægrotatio uero est opposito modo. Et potest esse inter qualitates contrarias mediatas, & tunc uerificatur diffinitio, quod est mutatio a qualitate cōtraria ad contrariam, uel ad mediam, ut patet in coloribus, & sonis, & saporibus, & odoribus. Vnde aduerte, quòd in his contingit fieri alteratio tribus modis. Primo, ab extremo ad extremum, & tunc est simpliciter a contrario ad contrarium, ut calefactio, quæ est a frigido ad calidum. Secundo, ab extremo ad medium, quod comparatam alteri extremo, est uelut contrarium, ut quando mouetur aqua ab intenso frigida ad tep[illegible]dum, & dicitur tepefactio. Nam tepidum respectu frigidi intensi, est calidum, & ut sic, est contrarium frigido. Tertio, a medio ad medium, & tunc utrunque medium est, ut contrarium comparatum extremo, cui magis propinquat, ut quando mouetur corpus fuscum ad croceum. Nam fuscum se tenet ex parte nigri, croceum autem ex parte albi, & ideo uirtuali-

Aer est motus a cōtrario ad contrariū, licet nō formaliter.

Quantum ad sextū aduerte, quòd motus localis est duplex, scilicet rectus, ut motus grauium, & leuium, & sphæricus, ut motus cœli, qui sic differunt, quòd motus rectus est ille per quem mobile mutat locum, & secundum totum, & secūdum partes, relinquit enim totaliter primum locum, & tendit ad alium, ut lapis descendens, & ignis ascēdens, per motum autem sphæricum. Non mutat mobile locum, secundum totum, quoniam semper mouetur super eosdem polos, & circa idem centrum, & ideo semper manet in eodem loco secundum se totum: secundnm autem partes mutat locum, quoniam una succedit alteri, & secū dum quod una recedit, altera ad eundem locum succedit, ut patet in partibus rotæ, quæ sibi inuicem suecedunt in puncto signato in spatio. Hoc notato aduerte, quòd licet hic sit sermo de utraque specie motus localis, principaliter tamen in primo sensu, & ideo sic diffinitur, Motus secundum locum est mutatio de uno loco in alterum, scilicet secundum totum, ita quòd principaliter diffinitur motus localis rectus tanquam notior nobis. Cuius signum est, quòd Petrus Hispan. posita diffinitione, asignat sex differentias locales, de quibus pertractat Aristoteles in secundo cœli, secundum quas uidemus mobile motu recto moueri secundum totum & partes, nō autem mobile motu sphærico secundum totum. Neque enim totum cœlum magis mouetur sursum, quàm deorsum, neque magis ante, quàm retro, &c. aliter non esset motus cœli circa medium præcisè, sed a medio ad medium, quod non conuenit mobili sphærico, ut sphæricum est, ut tibi declarabitur in primo cœli. Intelligendo ergo de motu recto principaliter sic diffinitur. Motus secundū locum, est mutatio ab uno loco ad alium.

Constat igitur tibi, quomodo sunt sex species motus, quarum notitia deseruit doctrinæ decem prædicamentorum. Nam per negationem, & corruptionem cognoscimus quomodo acquiritur, & deperditur substantia, per augmentum, & decrementum, quomodo acquiritur, & deperditur quantitas, per alterationem qualitas, per motum

tum

tum localem ubi siue locus. Rationabiliter igitur motus ponitur postprædicamentum.

De habere, et eius singulis modis. CAP. V.

IN quinto capite agendum est de habere, & hic duo uidenda sunt. Primò, quot sint recitati ab Aristotele modi ipsius habere. Secundo, ponetur eorum sufficientia.

Quantum ad primum aduerte, quòd Aristoteles non intendit uniuersaliter, & absolute numerari modos habendi, sed famosiores, & magis consuetos. Vnde inquit in fine, Fortè tamen, & alii apparebunt modi de eo, quod est habere. Sed qui consueuerunt dici, pene omnes numerati sunt. Numerat ergo septem modos.

Primò dicitur quis habere qualitatē, ut Sor. habet sciētiam, uel uirtutem, uel albedinem, &c. & hoc habere non est aliud, quàm informari qualitate sibi inhærente, siue secundum animam, siue secundum corpus.

Secundò, dicitur quis habere quantitatem, ut Sor. habet quantitatem bicubitalem, & Plato tricubitalem, & hoc habere non est aliud, quàm extendi, uel dimensionari tanta uel tanta quantitate intrinseca, sibi inhærente.

Tertiò, dicitur quis habere ea, quæ adiacent corpori, & hoc dupliciter, quia aut adiacent toti corpori, ut uestis ad protectionem, aut parti, ut anulus digito, biretū capiti, calceus pedi, ad protectionem, & decorem, & hoc habere constituit ultimum prædicamentum, de quo actum est suprà.

Quartò dicitur quis habere mēbrum, ut Sortes habet manum, & pedem, & uniuersaliter omne totū habet suas partes sicut arbor habet ramos, & domus fundamentum, & parietem & tectum. Et hoc habere, non est aliud quàm totum ex partibus sibi debitis constare.

Quinto, dicitur quis habere contentum, ut lagena habet uinum, & modius triticum, & uniuersaliter continens habet contentum, intelligendo de continentia locali, & circundatiua, ut præseruetur continentia uirtualis, ut anima continet corpus, & rex regnum. Hæc enim continentia non est locatiua, sed conseruatiua tantum, & hoc habere non est aliud, quàm locare, aut conseruare.

Sextò; dicitur quis habere possessionē, ut agrum, aut ui-

neam,&hoc habere,nō est aliud quàm rē suam possidere.

Septimò, dicitur quis habere uxorem, & non est aliud habere uxorem, quàm esse uxoratū,uel cohabitare familiariter cum uxore,& ideo dicit Aristoteles hunc modum esse alienissimum,idest,minus proprium cæteris modis habendi. Vnde parum de eo curandum est in hoc proposito, quoniam non deseruit doctrinæ prædicamentorum. Alii enim manifestè deseruiunt. Nam primus deseruit prædicamento qualitatis, secundus prædicamento quantitatis,tertius prædicamento habitus, quartus prædicamento substantiæ.quintus prædicamēto ubi, sextus prædicamento relationis. dicitur enim relatiuè possessor ad rem possessam. Septimus autem,ut per se constat, nullo modo deseruit,ideo alienus est a præsenti proposito. Non enim hic agitur de habere,nisi ut est postprædicamentum. De ratione autem postprædicamenti est secundum omnem modum suum deseruire cognitioni prædicamentorum.

Quantum ad secundum aduerte, quòd sufficientia prædictorum modorū sic sumitur. Habere,importat habitudinem habētis ad rem habitam,sicut amare,habitudinē amātis ad rem amatam. Haberi autem,sicut amari e conuerso. Hæc autem habitudo uel est ad aliquod intrinsecū, quod est de substantia eius,& sic est quintus modus, quo modo totum habet partes,quæ sunt de substantia totius, uel ad aliquod extrinsecum, quo ad substantiam habentis, ita quòd non est de substantia eius, & hoc dupliciter: quia illud extrinsecum a substantia habentis, uel est sibi inhærens,sicut accidens, uel non. Si primo modo, aut inhæret ratione formæ,& sic est primus modus: qualitas enim formam rei consequitur, aut inhæret ratione materiæ, & sic est secundus modus: quantitas enim consequitur materiam,ut tibi declarabitur in septimo, & octauo Metaphysicæ. Si non est inhærens, hoc dupliciter, quoniam licet non sit inhærens,est tamen unitum uel distās. Si unitum, dupliciter,quoniam autem est unitum,ut continens,&ambiens, & hic est quintus modus, aut est unitum solum, ut adiacens uel adaptatum,& sic est tertius modus. Si distās, hic est septimus modus, quem dicit Aristoteles esse alienum

num, ideſt improprium, iuxta quem modum uir dicitur habere uxorem, quæ non eſt ſibi unita, niſi quo ad actum matrimonialem, & cohabitationem. Vnde uxoratus non habitans cum uxore, non copulans ſe uxori, non poteſt di ci iuxta hunc modum habere uxorem, niſi quo ad nexum matrimonii. Hæc de poſtprædicamentis dicta ſint.

Explicit tractatus quintus, qui eſt de anteprædicamẽtis, & prædicamentis, & poſtprædicamẽtis, ordinatus per Reuerendum P. Fratrem Chryſoſtomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, Philoſophiæ, & Sacræ Theologiæ profeſſorem.

SEQVITVR DE SYLLOGISMO *ſimplic ter, uel formaliter dicto.*

HACTENVS perſtrinximus, quæ Ariſtoteles tradidit in tota arte ueteri, quæ conſtat ex libro prædicamentorum, & Periherme. & libro prædicabilium, quem ſuper addidit Porphyrius, ut Iſagogicum ad librum prædicamentorum. Nunc tranſeundum eſt ad artem nouam, in qua pertractare debemus, de arte argumentandi, cuius in doctrina Ariſtotelis quinque ſunt ſpecies. Syllogiſmus, Conſequentia, Enthymema, Inductio, Exemplum. Syllogiſmus autem diuiditur in formalem, ideſt abſolutè ſumptum, non contractum ad aliquam materiam, in demonſtratiuum, ideſt ſcientificum; in topicum, ideſt, probabilem in ſophiſticum, ideſt fallacem, & deceptorium. De formali pertractat Ariſtoteles in libro Priorum, cui correſpõdet præſens tractatus. De demonſtratiuo pertractat in libro Poſteriorum. Nam ſecundum, quòd innuit Ariſtoteles in primo Priorum, conſideratio & doctrina de ſyllogiſmo formali, immediate & principali intentione ordinatur ad demonſtrationem. Vnde inquit, Poſtea uero, id eſt, poſtquam de ſyllogiſmo formali, & uniuerſaliter ſumpto tractatum fuerit, dicemus de demonſtratione, prius enim dicendum eſt de ſyllogiſmo, quàm, de demonſtratione, eo quòd uniuerſalior eſt ſyllogiſmus. Nam demonſtratio

syllogismus quidem est. Non omnis autē syllogismus demonstratio. Quoniam igitur Syllogismi demōstratiui doctrina sequitur immediate librum Priorum, ideo post præsentem tractatum, disponemus tractatum de syllogismo demonstratiuo, cui respondebit lib. Posteriorum Aristo. licet aliter proposuerimus in principio huius compendii. Deinde, si Deus optimus auxiliatus nobis fuerit, formabimus trac. de syllogismo Topico, postremò de syllogismo Sophistico.

In præsenti igitur tract. acturi de syllo. formaliter, & nō contracto ad aliquam materiam, diuidemus ipsum in sex capita principalia.

In primo agendum est de præcognoscendis, sine quorum præcognitione impossibile foret tradi ueram, & completam doctrinam de arte syllogizandi.

In secūdo agēdū est de prīa figura, & singulis eius modis.

In tertio agendum est de secunda figura, & singulis eius modis.

In quarto agēdū est de tertia figura, & singulis eius modis.

In quinto agendum est de coniugationibus inutilibus ad mentem Aristotelis.

In sexto trademus regulas generales defensiuas modorū rectè, & utiliter concludentium, & præcipuè in prima, & secunda figura.

De præcognoscendis. CAPVT I.

IN cap. primo agendum est de his, quorum præcognitio necessario requiritur ad consequendam ueram, & completam artem syllogizandi. Sunt autem quinque. Primò, cùm syllogismus sit quoddam totum constans ex propositionibus & terminis, agendum est de partibus eius propinquis & remotis, inuestigando quid sint, & quot requirantur. Secundò agendum est de principiis regulatiuis syllogismi, per quæ sciemus syllogismum utilem, & inutilē. Tertiò diffiniendus est syllogismus, ut syllogismus est, & singulæ diffi. partes declarādæ. Quartò agendū est de forma syllogismi. Quinto agēdū est de sufficiētia triū figurarum syllo. ita ꝙ non sunt nisi tres ordinariæ, & nō possunt esse plures efficaciter, & uniuersaliter concludentes.

Quantum ad primum aduerte, quòd in omni toto materiali considerando procedere possumus uia constructiua, & uia resolutiua. In constructiua quidem incipimus a partibus remotis & simplicioribus, & deuenimus ad partes propinquas compositas ex remotis, & ex propinquis debitè dispositis constituitur totum, ut patet in arte ædificandi. nam artifex intendens construere domum, primò parat lapides idoneos, secundò ex eis sic uel sic ordinatis, construit fundamentum & parietes, tertiò ex his debite approximatis & figuratis, facit constare domum. In uia autem resolutiua, procedimus modo opposito, scilicet, a composito ad simplicia. Nam qui destruit domum, resoluit domum in tectum, & parietem, & fundamentum destructiuè, id est redigit tectum in tegulas separatim, & in ligna, & in tabulas, & in clauos. Parietes autem & fundamentum redigit in lapides sparsim, & separatim. His præmissis aduerte, quod syllogismus est quoddam totum constans ex terminis & propositionibus, ut tibi declarabitur infrà, ergo in consideratione eius procedere possumus a partibus ad totum uia constructiua, & econuersò uia resolutiua. Primo modo processimus in ij. & iij. tracta. ubi actum est de terminis constitutiuis orationis & propositionis, & de propositione, ut ordinatur ad constitutionem syllogismi, sicut lateres ordinantur ad parietem componendum, & paries ad domum, utpote partes domus remotæ & propinquæ, secundo autẽ modo processuri sumus hic ad mentem Aristote. Vnde sicut in uia compositiua, incipimus a partibus simplicibus & remotis, & deuenimus ad partes propinquas, & a partibus propinquis ad ipsum totum, ita opposito modo procedimus in uia resolutiua. Cùm igitur pars propinqua & immediata sit propositio, remota autẽ sit terminus incipiemus primò a propositione, assignando quid sit, & quot requirantur ad syllogismum. Deinde dicemus de termino quid sit, & quot requirantur ad constitutionem ueri syllogismi. Hoc enim ordine processit Aristote. in primo Priorum.

Quantum ad propositionem aduerte, quòd Arist. in primo Priorũ sic diffinit eã. Propositio est oratio affirmatiua,

uel nega·alicuius de aliquo. Et sic debet intelligi, Propositio est oratio, scilicet, perfecta indicatiua, in qua prædicatur aliquod prædicatum de aliquo subiecto affirmatiuè, ut homo est animal·uel negatiuè, ut homo non est asinus. Et aduerte, quòd Petrus Hisp·addidit, uel alicuius ab aliquo: ut sit sensus clarior· Nam in affirmatiua prædicatur prædicatum de subiecto attributiuè. In negatiua autem prædicatur remotiuè · Et ly de signat attributiuè, & ly ab signat remotiuè·

Sed dices, Cùm unius rei sit tantum una uera & sufficiens diffinitio, quare Aristotèles dat de propositione duas diffinitiones? Vnam enim dedit in libro Peri hermenias, dicens, quòd est oratio uerum uel falsum significans. Alteram autem in primo Priorum, quam hic assignauimus.

Respondetur, quòd unius rei est tantum una diffinitio considerate sub una & eádem ratione. Si autem considere tur secundum diuersam rationem, non inconuenit eam diuersimodè diffiniri. Vnde in proposito Aristote. dupliciter considerauit propositionem. Primò, inquantum enuntiat rem, sicut est, uel aliter quàm sit, & sic diffiniuit eam in libro Periherme. per significare uerum uel falsum. Secundò, inquantum componit syllogismum, & ponitur pro con clusione probanda, Vnde dicitur propositio, quia pro con clusione ponitur, & dicitur præmissa, quia præmittitur con clusioni, & sic diffinitur in primo Priorum, per affirmatiuam aut negatiuam oratio de aliquo·

Sed dices, Quare in primo Priorum nō diffinit eam per uerum & falsum sicut in libro Peri her.

Respondetur. Quia in libro Priorum tractatur de syllo gismo formali, qui abstrahit a ueritate & falsitate propositionum & conclusionis. nam dummodo fiat syllogismus secundum debitum modum & figuram, est ualidus de forma, etiam quòd præmissæ & conclusio sint falsæ, ut patet hic, Omnis homo est asinus, Omnis equus est homo, ergo omnis equus est asinus. Argumentum est in Barbara, & est uerus de forma, licet non de materia. Non autem abstrahit ab affirmatione & negatione, quoniam ut dicemus infrà,

frà,necesse est utranque præmissarum,aut saltem alteram esse affirma. Et si altera præmissarum fuerit negat.necesse est conclusionem fore negatiuam. Et ideò rationabiliter Aristoteles considerans hic propositionem,inquantum est pars propinqua syllogismi,diffinit eam per orationem affirmati.aut negati.& non per uerum aut falsum.

Viso quid sit propositio,ut componit syllogismum,declarãdum est ex quot propositionibus de necessitate com ponitur.Tu igitur aduerte, quòd si conclusio esset intrinseca syllogismo,& de essentia eius, tres essent necessariæ, scilicet,duæ præmissæ & cõclusio. Similiter si syllogismus non distingueretur a consequentia, duæ solæ sufficerent, quæ uocantur antecedens & consequens. Verum quia ut dicemus infrà, declarantes diffinitionem syllogismi conclusio secundum unam opinionem est extrinseca a syllogismo, & ab eo distinguitur specie & consequentia, ideò duæ sufficiunt,quarum prima dicitur maior,& secunda mi nor,ut tibi manifestum erit infrà,& quomodo tres termini duas propositiones constituunt. Tenentes autem conclusionem esse de essentia syllogismi, ponunt ipsum constare ex tribus propositionibus.

Quantum ad terminum aduerte, quòd Aristot.conside rans ipsum non inquantum constituit propositionem, sed inquantum in ipsum ultimatè resoluitur,sic diffinit ipsum in lib.j.Priorum.Terminus est in quem resoluitur proposi tio,ut prædicatum,& de quo prædicatur,id est,subiectum. Nam sicut domus resoluitur immediatè in fundamentum & parietem,&c.fundamentum autem & paries immediatè ac ultimatè in lateres,sic syllogismus immediatè resoluitur in propositiones, & illæ ultimate in terminos, ideò conuenienter dicitur,quòd terminus est in quem &c.Sed aduerte,quòd hic non sumit terminum in illa uniuersalita te, secundum quam de eo locuti sumus in secundo tracta. ubi famosiores eius diuisiones assignauimus, sed hic se restringit ad terminum categorematicum,& tandem ad nomen & uerbum,prout possunt componere propositionem, ut subiectum,& prædicatũ, & in ipsa resolui. Et sic ab hac diffinitione termini,excluduntur termini consignificatiui,

&

& ſigna uniuerſalia & particularia,& breuiter omnes termini qui per ſe ſumpti, non poſſunt eſſe ſubiectum, aut prædicatum in propoſitione componente ſyllogiſmum. Quot autem modis ſumatur terminus in uia Ariſtotelis, iam diximus in tracta. ſecundo. Vnde tu illic, nec eſt ratio repetendi.

Viſo quid ſit terminus, ut ingreditur propoſitioné componentem ſyllogiſmum,& in quem ipſa propoſitio reſoluitur, declarandum eſt, ex quot terminis conſtat ſyllogiſmus formalis. Tu igitur aduerte, quòd ſic duæ propoſitiones requiruntur, ſcilicet, maior & minor, ſic & tres termini, in quos duæ propoſitiones reſoluuntur, quorum primus dicitur medius terminus, ſecundus dicitur maior extremitas, tertius minor extremitas. Quare autem ſic uocantur, & quomodo diuerſimodè ſituati conſtituunt tertias ſyllogiſmorum figuras, dicemus infrà. Pro nunc ſupponendum eſt tres terminos ſufficere; qui tamen duas pro poſitiones non conſtituerent, niſi unus eorum,(& eſt ille, qui uocatur medium) bis ſumeretur, ita quòd aſſumitur in maiori, & minori propoſitione per replicationem. Nam cùm duæ ſint propoſitiones componentes ſyllogiſmum, & quælibet earum habeat proprium prædicatum & ſubiectum, neceſſe eſt duas propoſitiones conſtare ex quatuor terminis, aut ex tribus, ex quibus unus gerat uicem duorum, & hic eſt medius terminus, ut ſic arguatur. Omnis homo eſt animal, Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt animal. Conſtat, quòd ly homo gerit uicem duorũ. Eſt enim ſubiectum in maiori, & prædicatum in minori. Quare autem tres termini requirantur, & non plures, nec pauciores, & quare uocentur maior & minor extremitas, & medium, dicemus infrà. Pro nunc tibi ſufficiat ſcire, quid ſit pars materialis compoſitiua ſyllogiſmi formalis tam propinqua, quàm remota, & quot ſint ex neceſſitate.

Quantum ad ſecundũ, ſcilicet principia regulatiua ſyllogiſmi aduerte, quòd Ariſt. in primo Priorum, duo aſſignat, ſcilicet dici de omni, & dici de nullo, & per dici de omni regulantur ſyllogiſmi affirmatiui, & per dici de nullo, regulantur negatiui. Et aduerte, quòd Ariſt. in primo

Priorum declarans quid ſit dici de omni,inquit, Dicimus autem de omni prædicari,quando nihil eſt ſumere ſubiecti,de quo non dicatur alterum. Et intendit,quòd dici de omni,eſt quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto, de quo nõ dicatur prædicatum. Et hoc ſeruatur in omni propoſitione uniuerſali affirmatiua,ſub cuius ſubiecto licet deſcendere diſtributiuè. Et hoc principium æquipollet huic maximæ, Quicquid dicitur de ſubiecto diſtributo, dicitur de quolibet ſumpto ſub ſubiecto, pro quo facta fuit diſtributio, ut in iſta, Omnis homo eſt riſibilis, & iſti ſunt omnes homines, ergo iſte, & iſte, & iſte, & ſic de ſingulis, eſt riſibilis. Declarans autem Ariſtote. quid ſit dici de nullo,inquit,Et de nullo ſimiliter. Et intẽdit quòd dici de nullo eſt quando nihil eſt ſumere ſub ſubiecto, a quo non remoueatur prædicatum. Et hoc principiũ æquipollet huic maximæ, Quicquid remouetur ſiue negatur a ſubiecto diſtributo, negatur ab omni contento ſub tali ſubiecto. Et id ſeruatur in omni uniuerſali negatiua, ut in iſta, Nullus homo eſt lapis,& iſti ſunt omnes homines, ergo nec iſte, &c. eſt lapis. Et iſti deſcenſus diſtributiui affirmatiui & negatiui manifeſti tibi fient in tracta. de ſuppoſitionibus.Conſtat igitur ibi,quid ſit dici de omni, & dici de nullo.

Sed aduerte,ut ſcias quomodo hæc duo principia ſufficienter regulant ſyllogiſmos,quòd indigent tribus limitationibus. Primò,non regulant per ſe & immediatè,niſi ſyllogiſmos perfectos, qui fiunt per quatuor modos primæ figuræ,eo quòd non reducuntur ad alios,ſyllogiſmos autem concludentes indirectè & ſecundæ, & tertiæ figuræ, non regulant niſi prius reducantur ad quatuor primos primæ figuræ. Vnde Ariſtoteles in primo Priorum antequàm tradere duo principia regulatiua, diſtinxit ſyllogiſmum in perfectum & in imperfectum, deinde dedit prædicta duo principia regulatiua perfectorum. Poſteà ſubiunxit unum principium regulatiuum imperfectorum, ſcilicet conuerſionem propoſitionum.Nam ut tibi manifeſtabitur infrà,modi concludentes indirectẽ,& modi ſecundæ ac tertiæ figuræ reducũtur ad quatuor primos per con-

clusionem

clusionem simplicem, aut per accidens. Qui reducti regulãtur per dici de omni, & de nullo, sicut & quatuor primi.

Secundò non regulant nisi syllogismos factos ad intellectum & non ad sensum, & uoco syllogismum ad intellectum, in quo medium est uniuersale ad sensum, aut in quo medium est singulare tantum singulariter, ut est syllogismus expositorius, cuius præmissæ sunt duæ singulares, & ideò ibi non est dici de omni, nec de nullo. In syllogismo autem facto ad intellectum, necesse est, aut utranque præmissarum, aut alteram esse uniuersalem affirmatiuam aut negatiuam, quoniam ut tibi manifestabitur, ex puris particularibus indefinitis aut singularibus, non fit syllogismus ualidus ad intellectum. Ex consequenti ergo necesse est, in omni syllogismo ad intellectũ seruari, dici de omni aut de nullo.

Tertio, alio modo seruatur dici de omni & de nullo in syllogismo concludente in materia necessaria & remota, & alio modo concludente in materia contingenti. Nam primo modo seruatur de omni, & de nullo absolute, scilicet pro omni differentia temporis. In materia enim necessaria prædicatum semper conuenit subiecto etiam remoto esse existentiæ subiecti. Vnde hæc est uera, Adam est homo, est animal, est substantia, &c. Secundo autem modo, non seruatur de omni & de nullo, nisi pro exigentia temporis, puta pro tempore præsenti, in quo subiectũ existit, quoniam prædicata contingentia non uerificantur de subiecto, nisi cum consistentia subiecti. Vnde hæc non est uera, nisi pro hominibus existentibus, Omnis homo currit. Hæc autem est semper uera, Omnis homo est animal, ut tibi alias declarabitur. Ex his ergo sequitur, quòd siquis arguat sic, Omnis homo currit, Adam est homo, ergo Adam currit. Non ualet, quoniam in maiori, non uerificatur de omni, nisi pro hominibus existentibus. In minori autem sub homine sumitur Adam, prout homo sumitur absolute, & non solum pro tempore præsenti. Vnde magis ample sumitur homo in minori, quàm in maiori, ideò non sequitur argumentum. Nam dicemus in regulis generalibus defensiuis syllogismorum, quòd oportet

oportet terminos teneri æque ample, & æque strictè in præmissis, & in conclusione, aliter sequitur multiplex error. His igitur limitationibus obseruatis, inuenies quòd prædicta duo principia sufficienter regulant syllogismos.

Quantum ad tertium, scilicet quid sit syllogismus formaliter sumptus, aduerte, quòd Aristo. in primo Priorum sic diffinit. Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam aliud quidem ex necessitate contingit, quam diffinitionem Petrus Hisp. magis explicans inquit. Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis & concessis, necesse est aliud accidere, per ea, quæ posita sunt & concessa.

Primò dicitur oratio, & ponitur loco generis, quoniā magis communis est. Nam omnis syllogismus est oratio, sed non econuerso. Sed aduerte, quòd nō est oratio una categorica. Constat enim ex duabus præmissis, quarum utraque ut in pluribus est categorica. Vnde respectu categoricæ, uerius diceretur, quòd est orationes, scilicet maior & minor ordinatæ in modo & in figura, quā quòd sit oratio. Vt igitur scias, quomodo est oratio, aduerte quòd hic est duplex opinio. Quidā dicunt, quòd est oratio non simpliciter dicta, sed est oratio argumentatiua, quæ complectitur duas categoricas debitè dispositas in modo & in figura, & sic syllogismus est una oratio complexiuè, sed est duæ orationes separatim acceptæ. Quidā aūt dicunt, ꝙ una est oratio non categorica, ut patet; sed hypothetica complectens plures categoricas cōiunctas, ut principales partes sui. Quæ autem hypothetica sit, an copulatiua, an cōditionalis, est duplex sentētia. Quidā dicūt, quòd est copulatiua, quoniā maior & minor debēt coniungi per coniunctionē copulatiuā, ut sic arguendo in barbara, Omne animal est substātia, & omnis homo est animal, ergo oīs homo est substātia. Quidā uerò dicunt, quòd est hypothetica rationalis, quoniā maior & minor coniungūtur cum conclusione per hanc coniunctionem ergo. Rationalis autem reducitur ad conditionalem, ut docuimus in trac. tertio. Siue autem teneas primam sententiam, siue secūdam, cōstat quomodo syllogismus est oratio, & nō orationes.

Secun-

Secundò dicitur, in qua quibusdam positis, id est duabus præmissis, scilicet maiore & minore, bene ac debitè ordinatis in modo & in figura, ut declarabitur infrà.

Tertiò dicitur, & concessis. Aduerte, quòd Aristoteles non ponit hanc particulam, sed Boetius eam addidit, & Petrus Hispa. imitatus est Boetium. Ratio autem, propter quam Aristoteles non posuit, sed Boetius, est hæc, quoniam Aristoteles diffinit syllogismum simpliciter, prout ordinatur ad syllogismum demonstratiuum. Boetius autem ipsum diffinit, ut ordinatur ad syllogismum dialecticum siue probabilem. Distinguitur autem demonstrator à Dialectico in hoc, quòd demonstrator non petit ab eo, contra quem arguit, an concedat præmissas, antequàm cõclusionem inferat, sed simpliciter eas ponit, quoniam procedit ex necessarijs, & de necessitate concludit. Dialecticus autem quoniam non ex necessarijs, sed ex probabilibus procedit, quæ possunt negari antequàm concludat præmissas positas in modo & in figura, petit ab eo contra quem arguit, an concedat eas, quoniã si non concedit, concludere non poterit. Respectu ergo syllogismi dialectici efficacis dicitur in diffinitione, in qua quibusdam positis, & concessis.

Quartò dicitur, necesse est. Aduerte, quò per hoc distinguitur syllogismus ab exemplo, quod solã habet probabilitatem, ut dicit Arist. in primo Posteriorũ, eò quòd sit argumentum Rhetoricum, id est suasiuum, &: non ultra, & ideò ex eo non ex necessitate infertur intentum.

Quintò dicitur aliud accidere. Aduerte, quòd ly aliud, stat pro conclusione, ac si dicat, syllogismus est oratio, hypothetica siue argumentatiua, in qua præmissis debitè positis & concessis de necessiate conclusio sequitur, quæ est distincta à duabus præmissis.

Sed hic sunt duo dubia. Primum est, circa ly aliud, secundum est circa ly necesse.

Circa ly aliud, dubitatur quomodo conclusio sit aliud à præmissis, cum cõponatur ex eisdem terminis, ex quibus præmissæ, excepto medio, ut tibi manifestabitur infrà. Itẽ si ita est aliud, quod nõ sit de essentia syllogismi.

Respon-

Respondetur, si conclusio consideretur quo ad materiam, qui sunt termini componentes, non est aliud à pręmissis, ut argumentum probat. Si autem quo ad formam, sic est aliud; nam maior & minor extremitas non componunt præmissas, nisi assumantur cum medio, & disponantur in debito modo, & figura. Componunt autem cõclusionem relicto medio, & ideò conclusio est tertia propositio realiter & essentialiter distincta à duabus præmissis, & quoniam Arist. considerauit conclusionem quo ad formam, ideò dixit eam esse aliud.

Quantum ad illud, utrum ita sit aliud, quod non sit de essentia syllogismi, aduerte quòd ibi sunt duæ sententiæ. Vna tenet partem negatiuam, cuius ratio est, quia remota conclusione, adhuc remanet syllogismus perfectus in specie sua. Remanet enim in debito modo, & debita figura, cum ibi sit debita dispositio trium terminorum, & duarũ propositionum, ut disponuntur in barbara, & celarent &c. Ergo conclusio non est de essentia syllogismi, sed potius sequens necessariò ad illum. Altera autem tenet partem affirmatiuam, cuius ratio est, quia syllogismus est consequentia formalis. Est enim oratio hypothetica rationalis, in qua coniunguntur tres categoricæ per notam illationis scilicet per ergo, aut igitur. In omni autem consequentia formali requiruntur essentialiter antecedẽs & consequens. Antecedens autem sunt duæ præmissæ, & consequens est conclusio illata per notam illatiuam, ergo conclusio est de essentia syllogismi, & quoniam hæc sentẽtia est probabilior, ideò tenenda est. Nec obstat; quod dicit Arist. Necesse est aliud, id est conclusionem sequi, nõ enim intendit conclusionem esse aliud à syllogismo, sed aliud à præmissis, modo præexposito. Ad argumentum autem alterius opinionis negatur antecedens, ad probationem dico, quòd probat seruari omnia, quæ requiruntur ad uerũ antecedens requisitum in syllogismo inquantum est consequentia formalis, sed non seruantur omnia, quæ ad totum syllogismum requiruntur, nisi ex præmissis, ut ex antecedente, inferatur conclusio, ut consequens requisitum ad perfectam consequentiam.

Circa

Circa ly necesse, dubitatur, quia aliquando concluditur conclusio contingens, ut hic, Omnis homo currit, Sortes est homo, ergo Sortes currit, aliquando conclusio impossibilis, ut hic, Omnis homo est asinus, Sortes est homo, ergo Sortes est asinus. Sed contingens & impossibile non necessariò sequitur. Quod enim necessariò sequitur, necessarium est, sed nec contingens nec impossibile est necessarium. ergo non est uerum, quòd semper sit necesse conclusionem sequi, nisi quando conclusio est necessaria, & syllogizatur ex præmissis necessariis.

Respondetur. Hoc dubium soluitur per distinctionem de necessitate consequentiæ, & consequentis, concludit quidem argumentum de necessitate consequentis, sed non consequentiæ, & de hac intendimus in diffinitione Syllogismi. Quid autem sit utraque necessitas, & quo modo differant, tetigimus in tract. tertio loquentes de conditionali, de qua diximus in quo sensu omnis conditionalis sit necessaria, & omnis falsa impossibilis. Cõstat igitur tibi quid sit syllogismus formaliter sumptus; & aduerte, quòd omnes particulæ diffinitionis præter primã ponuntur loco differentiæ, ut scilicet distinguatur syllogismus ab aliis argumentationis speciebus, ut à consequentia, enthymemate, inductione, exemplo, & conuersione. Quid sit consequentia, manifestabitur tibi in trac. de consequentiis. Enthymema autem est syllogismus trũcatus, in quo tacita altera præmissarum & præcipue minore, infertur statim conclusio, ut hic, Omnis homo est animal, ergo Sortes est animal, tacetur autem minor scilicet Sortes est homo, Inductio uerò est progressus à particularibus sufficienter numeratis, ad uniuersale concludendum, ut hic, Iste homo, & iste, & iste, sic de singulis est bipes, ergo omnis homo est bipes. Exemplum uerò est, quod singulariter propositum, aliud singulare ostendere contendit, per aliquod simile in utroque repertum, ut hic, Decet Carolum imperatorem obliuisci iniuriarum, sicut & Cæsarem decuit. Omnes autem huiusmodi argumentationes differunt à syllogismo, quoniam aut in eis non ponuntur plures præmissæ, aut si ponuntur, non

tur,non disponuntnr in modo,& in figura.

Quantum ad quartum aduerte, quòd sicut est duplex materia syllogismi,scilicet propinqua,ut propositio,& remota ut terminus,sicut declarauimus, sic duplex est eius forma.s.propinqua,& remota. Propinqua quidem est modus,ut Barbara celarent. Remota autem est figura, ut prima figura,uel secunda &c. Modus autẽ est ordinatio duarum præmissarum scilicet maioris, & minoris secundum debitam qualitatem, & quantitatem. Debita autem qualitas est,quòd utraq; sit affirmatiua,uel saltem altera quoniã ex puris negatiuis non fit ualidus syllogismus. Nam quando ex præmissis ueris cõcluditur conclusio falsa, nõ est ualidus syllogismus. Contingit autẽ ex præmissis negatiuis ueris concludi falsum,ut hic. Nullus homo est lapis, Nullus iaspis est homo,ergo nullus iaspis est lapis. Constat præmissas esse ueras,conclusionem autem falsam,ergo ex puris negatiuis est inualidus syllogismns. Debita uero quantitas est,quòd utraque præmissarum sit uniuersalis,uel saltem una,quoniam ex puris particularibus indiffinitis,& singularibus nihil sequitur. Cõtingit enim ex puris particularibus ueris concludi falsum,ut hic, Animal est asinus,homo est animal, ergo homo est asinus, ergo &c. Præterea ad debitam quantitatem spectat, quòd si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio sit particula-r,non tamen oportet esse econuerso. Nam contingit cõ sionem esse particularem, & tamen utraque præmissa-n est uniuersalis,ut patet in Baralip.& in Darapti,& in apton. Ratio autem huius regulæ est, quia talis debet e unio maioris,& minoris,extremitatis in conclusione, ualis fuit in medidio. Sed quãdo altera præmissarum est particularis,unio cum medio est particularis, ut patet in Darii,& Ferio, ex parte minoris, ergo, & in conclusione unio extremitatum debet esse particularis. Prætereà,ad debitam qualitatem spectat, quòd si altera præmissarum fuerit negatiua, conclusio sit negatiua,& econuersò. Cuius regulæ ratio est,quia unio uel separatio extremitatum in conclusione sequitur unionem cum medio, uel separationem a medio in præmissis. Sed quando una præmissa-

X rum

rum est affirmatiua,& altera negatiua, duæ præmissæ separantur in medio, ex eo quòd una coniungitur medio, a quo alia separatur, ergo oportet illas extremitates separari ab inuicem in conclusione,& sic cōclusionem esse negatiuam.

Figura autem est debita ordinatio trium terminorum, scilicet maioris extremitatis,& minoris, & medii secundum subiectionem,& prædicationem. Quæ quidem ordinato consistit in hoc, quòd medium sumatur cum maiori extremitate in præmissa prima,quæ dicitur propositio maior. Deinde sumatur cum minori extremitate in præmissa secunda,quæ dicitur propositio minor. Deinde excludatur a conclusione. Neque enim medium potest intrare conclusionem,aliter conclusio differret ab altera præmissarum. Nam si medium in conclusione coniungeretur cū maiore extremitate,non differret conclusio a propositione maiori, & si coniungeretur cum minori extremitate, non differret a propositione minori. Vt ergo seruetur differentia inter præmissas,& conclusionem, medium excludendum est a conclusione. Constat igitur, quæ sit forma syllogismi propinqua, & remota.

Quantum ad quintum aduerte, antequàm descēdamus ad specificam considerationem figurarum,&modorum cuiuslibet figuræ, inuestigandum est quot sint ualidæ syllogismorum figuræ. Et hic inuenio duas sententias,quarum una est Aristo.in j.Priorum. Secunda attribuitur Galeno.

Secundum Aristotelem sunt tātùm tres, quoniam cùm figura sit ordinatio, siue dispositio trium terminorum secundum debitam subiectionem, & prædicationem, quorū principale est medium,tot erunt ualidæ syllogismorum figuræ, quot modis contingit debité uariari medium secundum subiectionem, & prędicationem in utraque præmissarum. Hæc autem uariatio contingit fieri utiliter tribus modis. Primo contingit medium subiici in propositione maiori, & prædicari in propositione minori,& sic constituitur in prima figura sic arguendo,Omnis homo est animal, Sor.est homo,ergo Sor.est animal. Secundo, contingit medium prædicari, in utraque præmissarum, & extre-

tremitates subiici,& sic constituitur secunda figura sic arguēdo, Nullus lapis est aīal,omnis homo est animal,ergo nullus homo est lapis. Tertiò,contingit medium subiici in utraque præmissa rum , & extremitates prædicari , & sic constituitur tertia figura,sic arguendo, Quoddam animal non est homo,omne animal est substantia, ergo quædam substantia non est homo, & cùm secundum Aristote. non possit pluribus modis uariari medium utiliter, & uniuersa liter, ita quòd syllogismus ualeat in omnibus cōsimili forma arguendi retenta,ut declarabitur, sequitur quòd tantùm tres sunt syllogismorum figuræ.

Secundum Galenum autem, tribus prædictis additur quarta,in qua medium prædicatur in maiori, & subiicitur in minori sic arguēdo, Omnis homo est animal,omne animal est substanria, ergo omnis homo est substantia. Sed hæc regula non est necessaria,quoniam æquipollet regulæ ante prædicamentali, in qua dictum est ad mentem Aristo. Quando alterum de altero prædicatur,quicquid prædicatur de prædicato,prædicatur de subiecto, & in antepraedicamentis asignauimus limitationes eius, ne contingat error. Vide tu illic,& ideo non est opus addere quartam. Tres ergo cum prædicta regula ante prædicamentali sufficiunt. Hæc de præcognoscendis pro acquirenda doctrina syllogismi forma, dicta sint,& hic terminatur caput primum.

De prima figura, et singulis eius modis. CAP. II.

IN secundo capite agendū est de prima figura, de qua tria uidēda sunt. Primò,an sit perfectior,uel imperfectior secunda,& tertia. Secundò,assignandæ sunt regulæ obseruandæ in prima figura, ne circa eam contingat error in arguendo. Tertio, agendum est de singulis eius modis tam directè,quàm indirectè concludentibus.

Quantum ad primum aduerte,quòd ut diximus in cap. præcedenti , prima figura est , in qua medium subiicitur in maiori,& prædicatur in minori. Cuius perfectio super secundam,& tertiam, & præcipuè quoad quatuor primos modos directe concludentes ostenditur ex tribus. Primò,ex eò quòd per eam concluduntur omnia conclusio-

num genera,scilicet affirmati.& uniuersalis,ut in Barbara & negatiua uniuersalis, ut in Celarent, & partic.affir. ut in Darii,& partic.nega.ut in ferio. In secunda autem figura non concluduntur nisi uniuersalis negatiua, & particularis negatiua,ut tibi manifestabitur. In tertia autem non concluditur uniuersalis, sed tantum particularis affirma. & negati. Quoniam igitur in prima concluduntur omniũ cõclusionum genera,merito perfectior est. Vnde ut ostendemus in tract.de syllog.demõstratiuo,est magis scientifica,& præcipuè.quia per illam tantum concludimus conclusionem uniuersalem affirmatiuam, de qua propriè est sciencia,quæ de uniuersalibus. secundo est perfectior ex parte medii. Nam solum in prima figura medius terminus mediat inter maiorem,& minorem extremitatem, & coniungit eas, ita quòd & positione siue situ, & coniunctione est uerè medium. In secunda autem figura,'& tertia non est medium positione inter extremitates, cùm in secunda prædicetur in utraque præmissarum, & in tertia subiiciatur. Est autem medium solum,quo ad coniunctionem. Nam maior, & minor extremitas in secunda figura coniunguntur in uno prædicato, quod est medium, & in tertia coniungũtur in uno subiecto, quod similiter est medium. Ex parte ergo medii termini prima figura est perfectior. Tertio est perfectiòr ex eo, quod quatuor primi modi non reducuntur ad priores,sed omnes alii secundæ, & tertiæ figuræ,& quinque indirectè concludentes reducũtur ad quatuor primos primæ figuræ, ut tibi manifestabitur. Constat ergo quomodo ex tribus causis est perfectior,& ideo merito ponitur primo loco.

Quantum ad secundum aduerte, quòd duæ generales regulæ obseruandæ sunt in prima figura, quo ad quatuor primos modos directè concludentes.

Prima est. In prima figura minore existente negatiua, nihil sequitur, idest non fit ualidus syllogismus formalis, qui teneat,in omnibus seruato tali modo arguendi. Cuius ratio est, quia contingeret ex præmissis ueris concludi falsum,ut hic,Omnis asinus est aĩal,Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est animal. Cõstat præmisis esse ueras,

&

& conclusionem falsam. Diximus autem supra, quoties ex ueris concluditur falsum esse inualidũ modum arguendi, eadem regula seruanda est in omnibus modis tertiæ figuræ, ut tibi declarabitur.

Secunda est. Maiori existente particulari indefinita uel singulari in prima figura, nihil sequitur, id est inualidus est syllogismus, ratione supradicta, ut hic, Quoddam animal est homo, Omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo est inualidus syllogismus. Eadem regula obseruanda est in secũda figura, ut tibi declarabitur, quo ad omnes modos. Dixi notanter, quo ad primos quatuor modos concludentes directè, quoniã istæ regulæ non sunt necessariæ indirectè. Nã in Fapesmo, minor est negatiua, in Frisesomorum, maior est particularis. Quid autem sit directè, & indirectè concludere, dicemus in sequentibus.

Quantum ad tertium aduerte, quòd modi expressi ab Aristotele in primo Priorum, & ut principales ac naturaliter concludentes, sunt quatuor, scilicet,

Barbara, Cœlarent, Darij, Ferio.

Quibus Boetius in lib. de syllogismo categorico ex autoritate Theophrasti & Eudemi, & assensu Porphyrii, addidit quinq; modos concludentes indirectè. unde Boetius in prædicto suo libro inquit, Quatuor primos modos in analyticis suis, id est in libro primo Priorum posuit Arist. Cæteros uerò quinque Theophrastus, & Eudemus addiderunt, quibus Porphyrius uir grauissimæ autoritatis uisus est consensisse. Sunt autem isti quinque modi.

Baralipton, Cœlantes, Debitis, Fapesmo, Frisesomorum.

Tu tamen aduerte, ꝙ Theophrastus, & Eudemus, nõ fuerunt primi inuentores modorũ oĩum concludentiũ indirectè. Nam Aristoteles in j. Prio. manifestè ponit quartum, & quintũ, scilicet Fapesmo, & Frisesomorũ. Sic enim inquit, Cùm autem prædicatiuus, & priuatiuus, & uniuersaliter sumptus priuàtiuus, semper syllogismus fit minoris extremitatis, ad maiorem, ut si a quidem omni. b uel alicui, b autem nulli c, conuersus propositionibus necesse est c alicui a non inesse. Similiter

autem,& in aliis figuris. Semper enim per conuersionem fit syllogismus,& intendit Aristoteles, quòd quando una propositio,scilicet maior est uniuersalis affirmatiua,altera uerò,id est, minor uniuersalis negatiua, erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiore in prima figura,& hoc est indirectè concludere. Nam sicut directè concludere, est maiorem extremitatem prædicari de minori in conclusione,sic indirectè concludere,est minorem extremitatem prædicari de maiori in conclusione. Hoc autem,quod dixit Aristote. fit in Fapesmo. Sic enim arguitur, Omnis homo est animal, nullus asinus est homo,ergo quoddam animal non est asinus. Constat, quòd maior est uniuersalis affirmatiua,& minor uniuersalis negatiua,& conclusio particularis negatiua indirecta, ergo Aristoteles posuit Fapesmo. Item dicit,quòd quando una præmissarum,id est ma. est particularis affirm. & altera,id est mi. uniuersalis negatiua erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiori in prima figura, ex consequenti concludet indirectè,& hoc fit in Frisesomorum, sic enim arguitur,Aliqua uirtus est bona, nullũ uitium est uirtus,ergo aliquod bonum non est uitium. ergo Aristoteles posuit Frisesomorum. Ex quinq; ergo modis primæ figuræ concludentibus indirectè,duos habemus ab Aristotele,alios autem tres aduertere potuerunt Theophrastus, & Eudemus;quod innuit Boëtius,ubi supra. Sic enim inquit, Hoc quod nuper diximus in secundo Priorum analyticorũ libro ab Aristotele monstratur.Quod soli Theophrastus,& Eudemus principium capientes,ad alios in prima figura syllogismos adiiciendos animum adiecere, licet ergo Aristoteles, omnes modos indirectè cõcludentes nõ expresserit, uirtualiter tamen ab eo processerunt.

Descendentes igitur ad singulos modos,aduerte prius, pro uniuersali intelligentia omnium modorum primæ, & secundæ, & tertiæ figuræ, quod continentur his uersibus.

Barbara,Cælarent,Darij,Ferio, Baralipton,
Cælantes,Dabitis,Fapesmo, Frisesomorum,
Cæsare,Camestres,Festino,Baroco,Darapti,

Felapton,

Felapton, Disamis. Datisi, Brocardo, Ferison.

In omnibus his modis cõtinetur aliqua ex his quatuor uocalibus a e i o. A signat uniuersalem affir. e uniuersalem nega. i particularem affirma. o particularem nega.

Omnes isti modi continent tres syllabas. Prima signat propositionem maiorem, secunda minorem, tertia conclusionem. Si quis autem modus continet quatuor syllabas, ut Baralipton, uel quinque, ut Frisesomorum, tantûm tres primæ deseruiunt, aliæ autem sunt propter complementum uersus.

Quatuor prim primæ figuræ incipiunt ab his literis b c d f, & omnes sequentes tam primæ, quàm secundæ tertiæ figuræ incipiunt ab eisdem, & denotatur quòd incipientes a b, reducuntur ad Barbara, & incipientes a c ad cœlarent, & incipientes a d ad Darij, & incipientes ab f ad Ferio.

In omnibus modis, exceptis quatuor primis ponitur aliqua ex his quatuor literis, s p m c, s signat quòd ille modus reducitur per conuersionem simplicem, p signat ꝙ ille modus reducitur per conuersionē per accidens: m signat quòd ille modus debet reduci per transpositionem præmissarum, ut scilicet maior fiat minor, & econuersò, c signat quòd ille modus reducitur per imposibile. Vnde uersus.

Simpliciter uerti uult, s, p, uerò per acci.
M uult transpom, c per imposibile duci.

His prænotatis descendamus ad quatuor primos primæ figuræ modos, per quos secundum Aristotelem in primo Priorum fiunt syllogismi perfecti, per omnes autem alios sequentes & secundæ & tertiæ figuræ fiunt imperfecti. Non enim quatuor indigent firmari, neque reduci ad alios, omnes autem alij reducendi sunt ad quatuor primos, ut firmentur per illos, sicut tibi declarabitur. Quatuor ergo primi sunt perfecti, reliqui uerò per quatuor primos perficiuntur.

Primus & perfectior est Barbara, eo quòd in eo solo concluditur uniuersalis affirma. & facit magis scire, ut tibi declarabitur in tracta. sequenti. Cõstat autem Barbara ex

tribus,a,ſignantibus ma.& mi.& concluſionem uniuerſalis affirm.& ſic arguitur.

Bar Omne animal eſt mortale,
ba Omnis homo eſt animal,
ra. Ergo omnis homo eſt mortalis.

Regulæ obſeruandæ, ut defendatur modus arguēdi in Barbara,ponentur in ultimo cap.huius tractatus.

Secundus modus primæ figuræ,per quem concluditur uniuerſalis negatiua eſt.

Cœ Nullum animal eſt lapis,
la Omnis homo eſt animal,
rent, Ergo nullus homo eſt lapis.

Regulæ defenſiuæ modi arguendi in Cœlarent,ponentur in ultimo capite.

Tertius modus primæ figuræ,per quem concluditur particularis affirma.eſt,

Da Omnis homo eſt rationalis,
ri Sortes eſt homo,
i. Ergo Sortes eſt rationalis.

Regulæ defenſiuæ modi arguendi in Darij, ponentur in capit.ultimo.

Quartus modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis nega.eſt,

Fe Nullum bonum eſt malum,
ri Viuere eſt bonum,
o. Ergo uiuere non malum.

Regulæ defenſiuæ modi arguēdi ī Ferio,ponētur in ca.ul.

Primus modus primæ figuræ concludens partic. affirma. indirectè eſt,

Ba Omne animal eſt uiuens,
ra Omnis homo eſt animal,
lip. Ergo quoddam uiuens eſt homo.

Aduerte,quòd reducitur ad Barbara, per cōuerſionem concluſionis per accidens, nam tertiæ ſyllabæ apponitur. P. Sic autem reducitur,Omne aial eſt uiuēs, omnis homo eſt animal,ergo omnis homo eſt uiuens. Nam uniuerſalis affirma.conuertitur in particulam affir.per accidēs, ut docuimus in trac.tertio agentes de ſpeciebus cōuerſionis.

Sed

Sed aduerte, quādo dicitur, quòd Baralipton reducitur ad Barbara per conuersionē conclusionis per accidens, id potest habere duplicē sensum. Primus est, quòd conclusio de Baralipton conuertatur per accidens in uniuersalem affirma. & hic sensus est falsus, quoniā cū sit propositio par. affir. non conuertitur nisi per conuersionem simplicem in parti. affir. Secundus est, quòd cōclusio de Baralipton conuertat uniuersalem affir. per accidens, & hic sensus est uerus, quoniā uniuersalis affir. conuertitur per accidens in partic. affir. ita quòd uniuersalis est conuersa, & particularis est conuertens. Est ergo sensus, quòd Baralipton reducitur ad Barbara per conuersionem conclusionis actiuam per accidens, & non passiuā, quia & si non conuertatur in uniuersalē affir. conuertit tamen uniuersalē affir. per accidens, & hic est sensus Boetii in lib. suo de syllogismo categorico. Vbi positis quatuor primis modis primæ figuræ, agens de quinto, qui hic noīatur Baralipton, inquit, Quintus modus ex duabus uniuersalibus affirmationibus est, particularem colligens hoc modo, Si a fuerit in omni b, & b fuerit in omni c, posset equidem concludi, quòd a esset in omni c. Sed quoniam ista uniuersalis propositio ut dictum est particulariter, id est in particularem cōuertitur, prætermisso eo quod a terminus de omni c termino prædicatur conclusio esse dicitur, quòd c terminus de quodā a termino prædicatur. Quod hoc exemplo monstrandū est. Si enim sint propositiones sic, omne iustum bonum est, omnis uirtus iustum est, posset etiam concludi, quòd omnis uirtus bonum est. Sed quoniam ista propositio sibi particulariter conuertitur, id est, cōuertitur in particularem, fit ut quodā bonum sit uirtus, & sic conclusio particularis syllogismi colligitur ex duabus uniuersalibus affirmatiuis. Hæc Boetius, ex quibus constat quòd particul. affir. quæ est conclusio in Baralip. non est conuersa in uniuersalem affir. ut reducatur ad Barbara, sed quoniam est cōuertens uniuersalē affir. Vnde potest concludi uniuersalis affirma. quæ est conuersa, & tunc syllogismus est in Barbara, & potest concludi partic. affirma. quæ est conuertens uniuersalem affirm. & tunc argumentū est in Baralipton.

Secundus primæ figuræ cōcludens indirectè uniuersalem negatiuam est.

Cœ Nullum animal est lapis,
lan Omnis homo est animal,
tes Ergo nullus lapis est homo.

Reducitur ad Cœlarent, si conuertatur conclusio simpliciter: id est in uniuersalem neg. sic, nullum aīal est lapis, omnis homo est aial, ergo nullus homo est lapis.

Regula defensiua modi arguendi in Cœlantes, ponetur in capite ultimo.

Tertius modus primæ figuræ, concludens indirectè particularem affirmatiuam.

Da Omne animal est uiuens,
bi Homo est animal,
tis, Ergo quoddam uiuens est homo.

Reducitur ad Darii conuersa conclusione simpliciter, id est in par. affir. siue indefinitam sic, Omne animal est uiuens, Homo est animal, Ergo homo est uiuens.

Regula defensiua modi arguēdi in Dabitis, ponet̄ in ca. ul.

Quartus modus primæ figuræ concludens indirectè parti. negatiuam.

Fa Omne animal est substantia,
pes Nullus lapis est animal,
mo. Ergo quædam substantia non est lapis.

Reducitur ad Ferio maiore conuersa per accidens, id est partic. affirm. vt, Omne animal est substantia, Quædā substantia est animal, & minore conuersa simpliciter, id est in uniuersalem nega. ut, Nullus lapis est animal, Nullum animal est lapis, & per transpositionem præmissarum sic conuersarum, ut, scilicet minor conuersa fiat maior, & maior conuersa fiat minor. Tunc enim syllogismus erit in Ferio sic arguendo, Nullum animal est lapis, Quædā substantia est animal, Ergo quædam substantia nō est lapis.

Regula defensiua modi arguēdi ī Fapesmo ponetur ī c. ul.

Quintus modus primæ figurę cōcludēs indirectè par. neg.

Fri Quidam homo est animal,
se Nullus asinus est homo,
morū. Ergo quoddam animal non est asinus.

Reducitur ad Ferio, maiore conuersa simpliciter, idest in particu.affir.ut; Quidam homo est animal, Quoddam animal est homo, & minore conuersa simpliciter, id est in uniuersalem nega. ut, Nullus asinus est homo, Nullus homo est asinus, & per transpositionem præmissarum conuersarum, ut, scilicet, minor conuersa fiat maior, & maior, conuersa fiat minor, & tunc argumentum erit in Ferio. Sic arguendo, Nullus homo est asinus, Quoddam animal est homo, Ergo quoddam animal non est asinus. Hæc de modis primæ figuræ tam directè, quàm indirectè concludentibus dicta sint.

De secunda figura, et singulis eius modis. CAP. III.

In tertio capit. agendum est de secunda figura, in qua tria agenda sunt. Primò, quomodo se habet secunda ad primam, & ad tertiam, quoad perfectionem. Secundò ponendæ sunt regulæ generales obseruandæ, ne fiat error in arguendo in secunda figura. Tertiò agendum est de singulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte, quòd est media secundũ perfectionem inter primam & tertiam, nam est imperfectior prima, quo ad quatuor modos directè concludentes, quoniam in prima concluditur uniuersalis affirm. in secunda autem non. Præterea, medium in prima uerè mediat inter extremà positione & coniunctione, in secunda autem tantum coniunctione, quoniam prædicatur in utraq; præmissarum. Præterea, modi secundæ reducuntur ad modos primæ, ut tibi manifestabitur, tanquàm imperfecti ad perfectos, & non econuersò, ergo constat secundam esse imperfectiorem prima, est autem perfectior tertia, quoniam in secunda concluditur uniuersalis negati. & particula. negati. In tertia autem solum particularis affirma. & negati. ergo facit minus scire, quam secunda. Prætereà, in secunda medium prædicatur in utraque, in tertia uerò subiicitur, nobilius est autem prædicari, quam subiici, quoniam prædicatum habet rationem formæ, subiectum uerò rationem materiæ. Constat ergo quòd est media quoad perfectionem inter primam & tertiam.

Quantum

Quantum ad secũdum aduerte, quòd tres regulæ obseruandæ sunt, ne contingat error in arguendo in secunda figura. Prima est, in secunda figura nunquàm maior sit particularis: Secunda est, non sit utraque præmissa affirm. sed una affirm. & altera negatiua.

Tertia est, semper conclusio sit negatiua.

Ratio primæ regulæ, & secundæ, & tertiæ est, quia cõtingeret præmissas esse ueras & conclusionem falsam, ergo esset inutilis modus arguendi. Diximus enim suprà, Quòd in uero & formali modo arguendi, ex ueris non concluditur, nisi uerum. Quòd autem maiori existente particulari, contingat ex ueris concludi falsum, patet hic.

Homo est albus,

Nullus Aethiops est albus,

Ergo nullus Aethiops est homo.

Constat ma. esse ueram, cum sit indefinita, & mi. esse ueram ad sensum, & tamen conclusio est manifestè falsa.

Quod uerò existente utraque præmissarum affirmatiua, contingat ex ueris concludi falsum, patet hic,

Omnis homo est animal,

Omnis asinus est animal,

Ergo omnis asinus est homo.

Constat utranque præmissarum esse ueram, quoniam animal prædicatur essentialiter de oĩbus speciebus suis, vt declaratum est in tractatu quarto, conclusionem autẽ esse falsam nemo dubitat.

Quòd etiam si cõclusio fiat affir. contingat ex ueris cõcludi falsum, patet in argumento præcedenti. Prætereà, regula tertia sequitur ex necessitate à secunda, nam si est necesse in secunda figura alteram præmissarum esse negatiuam, oportet conclusionem esse negatiuam, non est enim imaginabile alteram præmissarum esse neg. & conclusionem fieri affirm. ut patet discurrenti. Constat igitur prædictas tres regulas obseruandas esse in secunda figura.

Quantum ad tertium aduerte, quòd secunda figura continet quatuor modos directè concludentes, ex quibus

bus duo primi concludunt uniuerſalem neg. & duo ſequentes particularem negatiuam. Primus eſt.

Cæ Nullum vitium eſt virtus,
ſa Omnis iuſtitia eſt virtus,
re. Ergo nulla iuſtitia eſt vitium.

Reducitur ad Cœlarent ma. conuerſa ſimpliciter, id eſt in uniuerſalem negatiuam, ſic, Nulla uirtus eſt uitium, Omnis iuſtitia eſt uirtus, Ergo nulla iuſtitia eſt uitium.

Regula defenſiua modi arguēdi ī Cæſare, ponetur ī ul.c.

Secundus modus eſt,

Ca Omne animal eſt uiuens,
meſ Nullus lapis eſt uiuens,
tres, Ergo nullus lapis eſt animal.

Reducitur ad Cœlarent, conuertendo minorem ſimpliciter, eſt in uniuerſalem neg. & concluſionem ſimpliciter, id eſt in uniuerſalem neg. & tranſponendo minorem & maiorem, & maiorem in minorem, ſic arguendo. Nullum uiuens eſt lapis, Omne animal eſt uiuens, ergo nullum animal eſt lapis.

Regula defenſiua modi arguēdi ī Cameres, ponitur ul.c.

Tertius modus eſt,

Fe Nullus aſinus eſt homo,
ſti Sortes eſt homo,
no. Ergo Sortes non eſt aſinus.

Reducitur ad Ferio, maiore conuerſa ſimpliciter, id eſt in uniuerſalem negatiuā, ſic, nullus homo eſt aſinus, Sortes eſt homo,
Ergo Sortes non eſt aſinus.

Regula defenſiua modi arguēdi ī Feſtino, ponetur ī c. vl.

Quartus modus eſt,

Ba Omnis uirtus eſt laudabilis
ro Auaritia non eſt laudabilis
co. Ergo auaritia non eſt uirtus.

Reducitur ad Barbara per impoſſibile. Eſt autem reducere per impoſſibile, ſumere oppoſitum conclnſionis, & alteram præmiſſarum quòd inferre oppoſitū alterius præmiſſæ. Verbi gratia, in argumento præpoſito concluſio eſt

est hæc, Auaritia non est uirtus, sumatur oppositum contradictorium, scilicet omnis auaritia est uirtus. maior est hæc, oĩs uirtus est laudabilis. minor est hæc, auaritia non est laudabilis, oppositum contradictorium est hoc, omnis auaritia est laudabilis. Arguatur ergo sic; Omnis uirtus est laudabilis, Omnis auaritia est uirtus, ergo omnis auaritia est laudabilis, quod est oppositum minoris. Regula defensiua modi arguendi in Baroco, ponetur in cap. ult. Hæc de modis secundæ figuræ dicta sint.

De tertia figura, et singulis eius modis. *Cap.* IIII.

IN cap. quarto agendum est de tertia figura, quæ est imperfectior secunda: quoniam per eam concluditur solùm particularem affirmatiuam & neg. & de singulis eius modis. De ea igitur duo agenda sunt. Primò, ponentur duæ regulæ generales obseruandæ, ne fiat in tertia figura syllogismus inutilis. Secundò agendum est de singulis eius modis.

Quantum ad primum, aduerte duas regulas obseruandas, ne fiat error. Prima est, quòd minor non sit negatiua, aliter ex ueris cõcluderetur falsum ut hic, Omnis homo est animal, Nullus homo est asinus. Ergo asinus non est animal. Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo iste modus arguēdi est inutilis ĩ tertia figura.

Secunda est hæc, nunquam conclusio sit uniuersalis; aliter ex ueris concluderetur falsum, ut hic, Omnis homo est animal, Omnis homo est substantia, Ergo omnis substantia est animal. Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo esse inutilis modus arguendi. necesse est ergo in tertia figura minorem esse affirmatiuam, & conclusionem esse particularem, siue affirmatiuam, siue negatiuam.

Quantum ad secundum aduerte, quòd primus modus tertiæ figuræ dicitur,

Da Omnis homo est substantia,
ra Omnis homo est animal,
pti. Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad Darii, minore conuersa per accidens; id est in particularem affirmatiuã, ut hic, Omnis homo est

substantia, quoddam animal est homo, Ergo quoddam animal est substantia.
Regula defensiua modi arguēdi ī Darapti, ponetur ī c. vl.
Secundus modus dicitur.

Fœ Nullum animal est mortuum,
lap Omne animal est uiuum,
ton. Ergo uiuum non est mortuum.

Reducitur ad Ferio minore conuersa per accidens, id est in parti. affir. ut hic, Nullum animal est mortuum, Quod dam uiuum est animal, Ergo quoddam uiuum non est mortuum.
Regula defensiua modi arguēdi ī Felaptō, ponetur ī c. vl.
Tertius modus dicitur,

Di Quidam homo est iustus,
sa Omnis homo est animal,
mis. Ergo quoddam animal est iustum.

Reducitur ad Darij, conuersa maiore simpliciter, id est in part. affir. & conuersa conclusione simpliciter, id est in particu. affir. & transponendo præmissas, ita quòd minor fiat maior, & maior conuersa simpliciter fiat minor, & cō cludatur conclusio conuersa simpliciter, ut hic, Omnis homo est animal, quoddam iustum est homo, Ergo quod dam iustum est animal.
Regula defensiua modi arguēdi ī Disamis ponetur ī vl. c.
Quartus modus dicitur,

Da Omnis homo est substantia,
ti Quidam homo est animal,
si. Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad Darii, conuersa minore simpliciter, idest in particularē affirma. ut hic, Omnis homo est substantia, Quoddam animal est homo, Ergo quoddam animal est substantia.
Regula defensiua modi arguēdi ī Datisi, ponetur in c. vlt.
Quintus modus dicitur,

Bro Quidam homo non est iustus,
car Omnis homo est rationalis,
do. Ergo quoddam rationale non est iustum.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Sic autem redu-

reducetur. Summatur oppositum conclusionis, quod est hoc, omne rationale est iustum. Sumatur minor, ut stat, scilicet omnis homo est rationalis, & concludatur oppositum maioris, quod est hoc, Omnis homo est iustus, tūc patet, quòd argumentum erit in Barbara, sic syllogizando, Omne rationale est iustum, Omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est iustus.

Regula defēsiua modi arguēdi ī Brocardo, ponetur ī c. vl.

Sextus modus dicitur,

Fe Nullum uitium est uirtus,
ri Quoddam uitium est pessimum.
son. Ergo quoddam pessimum non est uirtus.

Reducitur ad Ferio conuersa minore simpliciter, id est in particulari affir. ut patet hic, Nullum uitium est uirtus, quoddam pessimum est uitium, Ergo quoddam pessimū non est uirtus.

Regula defensiua modi arguendi in Ferison, ponetur in capitulo ultimo.

Hæc de tertia figura, & singulis eius modis dicta sint.

De coniugationibus inutilibus ad mentem Aristotelis.

CAPVT V.

IN cap. quinto tangendum est summariè de combinationibus inutilibus, de quibus pertractat Aristoteles in libro Priorum satis diffusè. Tu igitur aduerte, quòd coniugatio siue combinatio sumitur hic pro dispositione triū terminorum, scilicet maioris & minoris extremitatis, & medii, & duarum præmissarum ad inferendam conclusionem, Talis igitur combinatio duplex est, scilicet utilis, & inutilis, Vtilis est, quando ex tribus terminis, & duabus præmissis ueris rectè dispositis semper sequitur conclusio uera, seruata eadem forma arguendi, ita quòd impossibile est ex eadem arguendi forma, stantibus præmissis ueris sequi conclusionem falsam. Quòd si concludetur falsa aliqua præmissarum erit falsa, uel omnes, ut sic arguendo in Darii, Omnis homo est asinus, Sortes est homo, Ergo Sortes est asinus. Combinatio quidem est utilis, quo ad formam, sed peccat in materia, & ideò non est mirum, si ex maiori falsa concluditur conclusio falsa, &

quoniam

quoniam in omnibus modis triũ figurarum ex ueris, nunquam concluditur falsum, sed uerũ ex ueris, & falsum ex falsis. Seruatis regulis generalibus, de quibus actum est supra, ideo sunt combinationes utiles. Combinatio autem inutilis cognoscitur, quando consimili forma arguendi seruata ex præmissis ueris concluditur conclusio aliquando uera, aliquando falsa. Verbi gratia, Si in prima figura sumatur minor negatiua ex ueris concludetur uerũ, & falsum. Verum quidem, si sumatur species, & genus cũ termino extraneo, idest, qui est alterius generis, ut homo animal lapis, & arguatur sic, Omnis homo est animal, Nullus lapis est homo. Ergo nullus lapis est animal. Falsum autem, si sumantur duæ species cum genere, ut, Homo asinus, & animal, & arguatur sic omnis homo est animal, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est animal. Præterea, cognoscitur combinatio inutilis, ex eo quòd in ea dantur termini, in quibus omni, & in quibus nulli. Dari terminos, in quibus nulli, est dari tres terminos ex quibus fiunt duæ præmissæ ueræ secundum aliquam combinationem, cum quibus stat uniuersalis negatiua uera. Verbi gratia, si quis dicat, quòd arguere ex puris particularibus, est combinatio utilis, sumat animal, & hominem, & asinum, & arguat sic, Quoddam animal est asinus, quidam homo est animal, ergo quidam homo est asinus. Certum est, quòd cum his duabus præmissis ueris, stat uniuersalis negatiua uera, scilicet nullus homo est asinus, ex quo sequitur hanc combinationem esse manifestè inutilem, quoniam tu concedis propter illam, duo cõtradictoria esse simul uera, nam constat hanc esse ueram. Nullus homo est asinus, & tu concedis hanc esse ueram. Quidam homo est asinus, quoniam est conclusa ex duobus præmissis particularibus ueris, quam combinationẽ tenes esse utilẽ. Sed istæ sunt contradictoriæ, Nullus homo est asinus, Quidã homo est asinus, Ergo tu cõcedis duo contradictoria esse simul uera. Dari terminos in quibus omni, est dari terminos ex quibus fiant duæ præmissæ ueræ, secundum aliquã combinationem, cum quibus stat uniuersalis affir. uera. Verbi gra. si tu dicis, quòd arguere in prima figura ex ma-

Y iori

iori particulari, est combinatio utilis, si sumas speciem, & genus suum, & terminum extraneum a genere, puta hominem, animal, lapidem, & arguas sic: Lapis nō est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal. Certum est, quòd cum his duabus præmissis ueris, stat uniuersalis affir. uera, s. Omnis homo est aīal, ex quo sequitur prædictā cōbinationē esse inutilē; quoniā tu cōcedis duas propositiones cōtrarias in materia naturali esse simul ueras. Cōstat. n. hanc esse uerā, ois homo est animal, & tu cō cedis per prædictā cōbinationē, quam reputas esse utilē, hanc esse ueram, nullus homo est animal, & istæ sunt duæ contrariæ in materia naturali, ergo &c. Vlterius concedis duas contradictorias esse simul ueras, nam ad istam nullus homo est animal, sequitur quod aliquis homo nō sit aīal sed omnis homo est animal, & aliquis homo non est animal, contradicunt, ergo concedis cōtradictoria simul esse uera, quod cum sit impossibile, sequitur prædictam combinationem esse inutilem. Constat igitur tibi quid sit combinatio utilis, & inutilis, & ex quibus deprehenditur. Hæc de quinto cap. dicta sint.

De regulis defensiuis syllogismorum. CAP. VI.

IN sexto cap. ponendæ sunt regulæ defensiuæ modorum triū figurarum, quibus obseruatis nō fiet error in aliquo prædictorum modorum, ita quòd semper concludetur uerum ex ueris, aut falsum ex falsis, & nunquam falsum ex ueris. Sed antequam descendamus ad modos speciales, ponendæ sunt regulæ generales deseruientes omni figuræ, & omni modo, sunt nouem.

Prima est, nunquā medium sit terminis æquiuocus, nec analogus, analogia plurium rationū, & propterea hic syllogismus non ualet. Omnis canis latrat, Stella est canis, ergo stella latrat, neque iste ualet. omne sanū est animal, urina est sana, ergo urina est animal, Dixi analogus, analogia plurium rationum; quoniam si analogum dicat tantum unam rationem, sed inæqualiter participatam, quale est ens in uia Thomistica, non impedit, quin sit uerum medium, & uerus syilogismus, ut hic cuilibet enti debetur esse. Substantia est ens, ergo substātiæ debetur esse. Idem conclu

concluditur de accidente. Necesse est ergo medium esse uniuocum, uel analogum, analogia unius rationis inæqualiter participatæ.

Secunda est, quòd neutra præmissarum sit hypotheca, sed utraque categorica, quoniam modi, & figuræ, de quibus locuti sumus, dantur ab Aristotele de syllogismo categorico, & non hypothetico: syllogismus autem categoricus constare debet ex categoricis, & non ex hypotheticis, & propterea hic syllogismus non ualet in Barbara, Omne animal si est rudibile, est asinus, omnis homo est animal, si est rudibile, ergo omnis homo est asinus. Non ualet, quoniam præmissæ sunt hypotheticæ, & conclusio est cathegorica.

Tertia est, maior, & minor extremitas, teneantur impermistæ in præmissis, ita quòd maior extremitas, neque secundum partem, neque secundum totum replicetur in minori, & propterea non sequitur in Barbara. Omne secũdum immediatè sequitur primum, omne tertium immediate sequitur secundum, ergo omne tertiũ, immediate sequitur primum. non ualet, quoniam maior extremitas, quæ est hoc totum, immediate sequitur primum, replicatur secundum partem in minori, sed debet sic formari minor, Omne tertium est secundum, & tunc argumentum ualet in Barbara, sed minor est falsa.

Quarta teneãtur termina in præmissis, & in conclusione æquè, amplè, & aquè strictè. Nam si in præmissis teneãtur ampliatiuè, & in conclusione restrictiuè, siue econuersò, nunquam argumentum ualet, & hoc tibi manifestabitur infra in multis.

Quinta est, non fiat argumentum ex quatuor terminis neque expresse, neque implicite, aliter argumentum non tenet, ut tibi manifestabitur.

Sexta est, nũquam ponatur medium, neque pars medii in conclusione, unde nõ sequitur in Baroco, Omnis homo differt ab asino, Brunellus non differt ab asino, cùm sit asinus, ergo Brunellus non differt ab homine, non ualet: quoniam medium est hoc, differt ab asino, cuius pars ponitur in cõclusione: scilicet differt, unde debet sic cõcludi, ergo

Brunellus non eſt homo, quod eſt uerum.

Septima nõ fiat tranſitus a ſuppoſitione ad ſuppoſitionem ſibi repugnãtem. Repugnat autem materialis formali ſimplex perſonali, Determinata ſiue cõfuſa tantùm, diſtributiué, diſtributiua collectiuè. Diſtributiua abſoluta diſtributiuè accommodè.

Octaua eſt, ſyncategoremata rectè diſponantur in præmiſſis, & concluſione, & defectu huius regulæ, multi committuntur errores in modis arguendis, ut tibi manifeſtabitur in ſequentibus.

Nona eſt, concludatur concluſio, ut præcisê ſequitur ex præmiſſis, & non aliter defectu, cuius multi tibi manifeſtantur errores in prædictis modis arguendi.

Poſitis regulis generalibus obſeruandis, deſcendendum eſt ad modos particulares, in quibus committitur error propter defectum alicuius regulæ ex prædictis.

In Barbara hoc argumentum non ualet, propter defectum ſecundæ regulæ, Omne rationale, uel irrationale eſt homo. Hæc eſt uera, quoniam cum ſit diſiũctiua, una pars eſt uera, & ſufficit. omnis aſinus eſt rationalis, uel irrationalis, & hæc eſt uera eadem ratione, quoniam una pars eſt uera, & tamen cõcluſio eſt falſa, ſ. omnis homo eſt aſinus.

Hoc argumentum non ualet, quoniam cum cõcluſio ſit categorica, debet coucludi ex categoricis, & non ex hypotheticis, conſtat autem ma. & mi. eſſe hypotheticas diſiunctiuas. Vnde deberet ſic argui, Omne rationale eſt homo, omnis aſinus eſt rationalis, ergo oĩs aſinus eſt homo, & tunc argumẽtũ uerè eſt in Barbara, ſed minor eſt falſa.

Item in Barbara hoc argumentum non ualet propter defectum quintæ regulæ, quicunque dicit Sortem eſſe animal, dicit uerum. Quicunque dicit Sortem eſſe aſinum, dicit Sortem eſſe animal, quoniam aſinus eſt animal, ergo quicunque dicit Sortem eſſe aſinum, dicit uerum.

Hoc argumentum non ualet, quoniam conſtat ex quatuor terminis uirtualiter, ſtat enim animal in ma. pro animali rationali tantum, & in mi. pro animali irrationali tantum. Conſtat autem, quòd nõ eſt idem animal rationale, & irrationale ex ſignificato. Quòd ſi ſumatur animal in

utraque præmissarum pro eodem significato, constat minorem esse falsam,& ideo argumentum non ualet de forma, quòd si de forma ualet,minor est falsa.

In Cœlarent,hoc argumentum non ualet propter defectum tertiæ regulæ,nullum animal dum dormit,uigilat, omnis homo est animal dum dormit, ergo nullus homo uigilat,non ualet,quoniam replicatur pars maioris extremitatis in minori propositione,scilicet ly dũ dormit. Sed sic formari debet minor, Omnis homo est animal, ergo nullus homo,dum dormit,uigilat.

In Darii hoc argumentum nõ ualet propter defectum septimæ regulæ, Omne indiuiduum alicuius speciei est asinus. Nam demonstrata hac specie,puta asinina. Omne indiuiduum illius speciei asininæ,est asinus. Sortes est indiuiduum alicuius speciei, ut patet, ergo Sortes est asinus. Non sequitur,quoniam subsumitur minor, ac si ly alicuius speciei staret distributiuè in maiori, quod non est uerum, sed stat, & supponit determinate,aut discrete. Vnde arguitur a non distributo ad distributum. Si autem deberet ualere,oporteret sic arguere, omne indiuiduum omnis speciei est asinus,Sortes est indiuiduum huius speciei, puta humanæ. ergo Sortes est asinus. Argumentum ualet de forma,sed maior est falsa.

Item in Darii,hoc argumentum non ualet propter defectum eiusdem regulæ, Omnes apostoli sunt duodecim, Petrus, & Paulus sunt apostoli, Ergo Petrus, & Paulus sunt duodecim. Non sequitur,quoniam fit transitus a suppositione collectiua ad distributiuam,nam ly apostoli stat collectiuè in maiori,& tamen subsumitur Petrus, & Paulus,ac si staret distributiuè.

Item in Darii hoc argumentum non ualet,propter defectum octauæ regulæ, Omne risibile est animal, Præcisè homo est risibile. ergo præcise homo est animal, non sequitur,quoniam ly præcise,non debet poni in conclusione. Est enim regula generalis,quòd non debet plus poni in conclusione, cum maiori extremitate, quàm positum fuerit in propositione maiori cum prædicato illius, constat autem quòd hoc sincategorema præcise,non fuit posi

tum in propoſitione maiori, ergo non debet poni in con clusione. Sed debet ſi concludi, Ergo homo eſt animal.

In Ferio hoc argumentum nō ualet propter defectum tertiæ regulæ, Quatrinum non ualet ſolidum, Ducatum ualet quatrinum, ergo ducatum non ualet ſolidum, non ſequitur. Quoniam pars maioris extremitatis replicatur in minori propoſitione ſcilicet ualet. Sed debet formari ſic minor, Ducatum eſt quatrinum, ergo &c. Tunc argumentum ualet de forma, ſed minor eſt falſa.

In Baralipton hoc argumentum non ualet propter defectum quintæ regulæ, Omne album eſt qualitas, Omnis nix eſt alba, Ergo quædam qualitas eſt nix, non ſequitur, quoniam in maiori ſtat album abſtractè, id eſt pro albedine, iuxta ſenſum, quem dicit Ariſtote. in prædicamento qualitatis, quod album puram qualitatem ſignificat, aliter maior eſſet falſa. In minori autem ſi debet eſſe uera oportet quòd ſtet concrete, id eſt pro re ſiue ſubſtantia alba ſecundum quod dicimus hominem album, niuem albam, & ſic conſtat, quòd aut maior aut minor eſt falſa, aut argumentum eſt ex quatuor terminis implicite.

In Cœlantes hoc argumentum non ualet, propter defectum quintæ regulæ. Pone caſum, qnòd nulla roſa ſit in mundo, puta in hyeme, & arguitur ſic, Nullū ſpirans odorem eſt roſa, quia per caſum roſa non eſt, omnis flos eſt ſpirans odorem, Hæc eſt uera, poſito, quòd non ſemper ſentiatur à nobis: ergo nulla roſa eſt flos. Non ſequitur, quoniam argumentum eſt ex quatuor terminis, nam roſa in maiore ſtat pro roſa exiſtēte, in concluſione autem ſtat pro roſa ut roſa, ita quòd abſtrahit ab exiſtente, & nō exiſtente, & quoniam hæc eſt in primo modo, per ſe roſa eſt flos, ſicut iſta, homo eſt animal, ideò eſt ſempiternæ ueritatis. Cum igitur non ſtet roſa pro eodem in maiore, & in conuerſione argumentum non ualet.

In Dabitis, non ualet hoc argumentum propter defectum ſeptimæ regulæ, Omnis homo eſt indiuiduus ſiue ſingularis. Aliqua ſpecies animalis eſt homo, quia animal prædicatur de homine in quid, ergo aliqua ſpecies animalis eſt indiuidua ſiue ſingularis. Non ſequitur, quoniam

quoniam fit transitus a suppositione personali ad suppositionem simplicem, nam homo in ma. supponit personaliter distributiuè, in minore autem supponit simpliciter, siue ut dicunt nominales materialiter. Hæc autem tibi manifesta erunt in tract. de suppositionibus.

In Fapesmo non uidetur ualidus modus arguendi, eo quòd utraque præmissarum est uniuersalis, & tamen conclusio est particularis, quod uidetur repugnare Aristoteli in lib. Priorum. Vult enim Aristo. quòd conclusio assimilari debeat alicui præmissarum, hic autem nulli ex præmissis assimilatur, cum sit particularis, & ambæ præmissæ sint uniuersales. Prætereà, in Fapesmo minor est negatiua, quod est contra regulā generalem positā in prima figura, in qua dictū est, φ in prima figura minore existēte negatiua, nihil sequitur, ergo syllogismus ī Fapesmo est inutilis.

Respondetur, quando dicit Aristot. in primo Priorum, quòd oportet conclusionem assimilari alicui ex præmissis, intelligit quo ad qualitatem, & non quo ad quantitatem, & intendit quòd si aliqua cōclusio sit negatiua, oportet aliquam præmissarum esse negatiuam, & hoc uerificatur in Fapesmo, nam quoniam conclusio est negatiua, altera præmissarum, id est mi. est negatiua, non autem intendit quo ad quantitatem, nam & in tertia figura, Darapti constat ex duabus uniuersalibus, & tamen conclusio est particularis, Nec obstat etiam, quod mi. sit negatiua, quoniam regula posita, scilicet quòd in prima figura mi. existente negatiua, nihil sequitur intelligitur de quatuor primis modis concludentibus directè, In Fapesmo autem sicut & in Frisesomorum concludimus indirectè, ideò nihil obstat mi. esse negatiuam. Constat igitur, quòd syllogismus in Fapesmo non est inualidus.

In Frisesomorum non uidetur ualidus modus arguendi duplici de causa, Primò, quoniam maior est particularis, quod est contra regulam positam, ut generalem in prima figura. Dictum est enim, quòd in prima figura ma. existente indefinita particulari uel singulari, nihil sequitur. Secundò, quia non regulatur per dicj de omni, uel dici de nullo. nam cùm ma. sit particularis, non fit subsumptio,

in mino. sub subiecto distributionis. Constat enim quòd subiectum ma. non stat distributiuè, sed determinatè. ergo syllogismus in Frisesomorum, non est ualidus.

Respondetur, quòd regula posita in prima figura, quòd maior non sit particularis, intelligitur de quatuor modis primis directè concludentibus, Frisesomorum autem concludit indirecte, ideò nō obstat. Prætereà, nō obstat, quòd per se non reguletur de omni uel de nullo, quoniam cùm sit syllogismus imperfectus, & perficiatur per reductionē ad Ferio, sufficit, quòd mediante reductione ad Ferio reguletur. Constat autem, quòd Ferio habet maiorem uniuersalem negati. & sic constat quòd Frisesomorum, licet non reguletur per seipsum per dici de omni, uel de nullo, quoniam habet ma. particularem, tamen regulatur per reductionem ad Ferio, neque enim dici de omni & dici de nullo sunt regulatiua omnium syllogismorum trium figurarum per se & immediate, sed quatuor primorum modorum primæ figuræ, aliorum autem per reductionē ad quatuor primos. Hinc est, quòd Aristoteles in primo Priorum uocat syllogismos quatuor primorum modorum, syllogismos perfectos respectu aliorum, quoniam quatuor non perficiuntur per alios, sed econuersò. Constat ergo non obstantibus prædictis syllogismum in Frisesomorum esse ualidum. Hæc pro defensione nouem modorum primæ figuræ dicta sint.

Secundo loco defensandi sunt quatuor modi secundæ figuræ, in quibus multi solent fieri paralogismi propter non obseruantiam prædictarum regularum.

In Cæsare hoc argumentū non ualet, propter defectū septimæ regulæ, Nullum dextrum est sinistrū. Cuiuslibet hominis manus est sinistra, ergo nullius hominis manus est dextra. Præmissæ quidem uidentur ueræ. De maiore patet, quoniam oppositum non prædicatur de opposito. De mi. etiam patet, supposito quòd homo habeat duas manus, unam dextram, alteram sinistram. Et tamen cōclusio est falsa, quoniam homo ut homo remoto impedimento habet manum unam dextram, alteram sinistram.

Hoc argumentum non ualet, quoniā fit transitus a suppositione

positione determinata ad suppositionem distributiuam. Nam manus in minore supponit determinate, in conclusione autem distributiue,& sic arguitur a nō distributo ad distributum,& ideò argumentum est inualidum,nec est in Cæsare,nisi apparenter.

In Camestres hoc argumentum non ualet propter defectum quartæ regulæ , Omne mortuum siue corruptum est non ens , nam corruptio est progressus ab esse ad non esse,nullus homo est non ens , ergo nullus homo est mortuus siue corruptus,non ualet,quoniam ly homo ,non tenetur æque ample,& æquæ stricte in minori & in conclusione. Nam in minori stat pro præsentibus tātum, in conclusione autē ratione participii de præterito stat pro præsentibus & præteritis,ut tibi declarabitur in tracta. de ampliatione & appellatione.

In Festino hoc argumentum non ualet propter defectū nouæ regulæ. Nullum animal præter hominem est rationale. Risibile est rationale , ergo risibile non est animal. Non sequitur,quia in minori,non debet subsumi risibile, sed aliquod diuersum ab homine quoniam in maiori exceptuatus est homo,ex cōsequenti exceptuatur risibile. Debet ergo subsumi aliquod,quod non sit homo,puta asinus, & sic formare mi.asinus est rationalis , & tunc argumentū est bonum de forma,sed mi.est falsa.

Aduerte insuper,quòd argumentum non ualet , quoniā non tota maior extremitas ponitur in conclusione. Nam ly præter hominem,est pars maioris extremitatis,quæ tamen non ponitur in conclusione , ideò argumentum non est bonum de forma.

In Baroco,hoc argumentum non ualet , propter defectum sextæ regulæ,omnis asinus est aliud ab homine, quoniam differt essentialiter ab eo, Sortes non est aliud ab homine,quoniam homo prædicatur in quid essentialiter de Sorte,& de quolibet homine singulari,ergo Sortes nō est aliud ab asino,non sequitur,quoniam pars medii, id est ly aliud ponitur in conclusione. Sed debet sic concludi,ergo Sortes non est asinus. Hæc pro defendendis modis secundæ figuræ dicta sint.

Tertiò

Tertiò loco defensandi sunt modi tertiæ figuræ, qui sunt sex.

In Darapti hoc argumentum non ualet propter defectum septimæ regulæ cuiuslibet hominis, alter est oculus dexter, cuiuslibet hominis alter est oculus sinister, ergo oculus sinister est oculus dexter. Non sequitur, quia arguitur a suppositione determinata ad distributiuam. Nam oculus non distribuitur in maiori, sed tantum ly hominis, & tamen subsumitur oculus in mi. ac si distribueretur in ma. Non debet ergo subsumi oculus, sed aliud & formare sic argumentum. Cuiuslibet hominis alter est oculus dexter, quilibet hõ est aĩal, ergo aĩalis alter est oculus dexter.

Eodem modo intelligendum est hoc, cuiuslibet contradictionis altera est pars uera, cuiuslibet contradictionis altera est pars falsa, ergo pars falsa est pars uera, non debet sic formari min. sed sic, Quælibet contradictio est oppositio, ergo oppositionis altera est pars uera.

Item non ualet hoc argumentum ex defectu eiusdẽ regulæ in Darapti, Omnem hominem esse rationalem est necesse, omnem hominem esse animal est necesse, ergo animal esse rationale, est necesse, non sequitur, quoniam animal in mi. supponit simpliciter, in conclusione personaliter. Tu tamen potes totum concedere, & argumentum ualere de forma & de materia, & conclusionem esse ueram. Nam licet hæc uniuersalis sit falsa, Omne animal esse rationale est necesse, nihil tamen prohibet particularem siue indefinitam esse ueram. Hæc autem conclusio in Darapti est indefinita, animal esse rationale est necesse, & æquipollet huic particulari, aliquod animal puta hominem esse rationale est necesse.

In Felapton non ualet hoc argumentum, propter defectum septimæ regulæ, Nullus homo est genus, Omnis homo est animal, Ergo animal non est genus. Non sequitur, quia fit transitus a suppositione personali ad suppositionem simplicem, siue, ut dicunt nominales, ad suppositionem materialem, nam animal in mino. supponit personaliter, in conclusione simpliciter secundum reales, & materialiter secundum nominales.

In Disamis non ualet hoc argumentũ propter defectũ nonæ regulæ. Alicui hoi inest sanitas, Omni hoĩ inest risibilitas, Ergo risibilitas est sanitas, nõ bene cõcluditur. Sed debet sic cõcludi, ergo cui inest sanitas, ei inest risibilitas.

Eodem modo dicendum est ad hoc, ab aliquo homine uidetur asinus, ab omni homine uidetur luna, ergo a luna uidetur asinus, Non bene concluditur, sed cõcludatur sic, Ergo a quo uidetur luna ab eo uidetur asinus.

In Datisi hoc argumentũ non ualet, propter defectum decimæ regulæ, Omne animal est in mundo, aliquod animal est in domo, ergo domus est mundus, non ualet, quia antequam conclndatur, debet sic resolui ma. & mi. Omne animal est ens in mundo, aliquod animal est ens in domo, & tunc sic bene concludetur, ergo ens in domo, est ens in mundo, quoniam domus est pars mundi, & pars continetur in toto.

In Brocardo hoc argumentum non ualet, propter defectum quintæ regulæ, Sortes nõ est minor Sorte, totus Sortes est minor Sorte, ergo minor Sorte, non est minor Sorte, quod implicat contradictionem. Non sequitur, quoniã Sortes non tenetur in eodem significato in ma. & mi. nam in ma. tenetur pro ipso supposito Sortis, & est uera, & in mi. tenetur pro partibus integralibus Sortis, quarum nulla sigillatim sumpta est æqualis Sortĩ, & hoc est tenere totum syncategorematicè, ut tibi declarabitur in tracta. de probationibus terminorum, & ideò cnm argumentum sit uirtualiter ex quatuor terminis, non ualet.

In Ferison hoc argumentum non ualet propter defectum septimæ regulæ, nullum futurum est, aliquod futurum est homo, ergo homo non est. non sequitur quoniã in mi. stat homo pro homine futuro. i. generãdo, in conclusione autem stat pro homine præsente. Et sic homo in mi. stat ampliatiuè, in cõclusione autem appellatiuè. Hæc pro defensione aliquali omnium modorũ primæ & secundæ & tertiæ figuræ dicta sint.

Tu tamen aduerte nouitie, quòd prædictas defensiones seruare nõ poteris, donec intellexeris trac. suppo. & ampliationũ, & appellationum, & probationum terminorũ.

Ideò

Ideò pro nunc ſuſtine. Cum autem prædictos tract. intellexeris, reuertere ad prædictas regulas defenſiuas, & tunc abſque dubio tibi manifeſtæ erunt. Diſceſq; abſque difficultate ſuſtinere, & defenſare tres figuras, & ſingulos eorum modos ſyllogizandi. Et hic terminatur tract. de ſyllogiſmo formali categorico. Quod dico, ut excipiam ſyllogiſmum hypotheticum, qui cõſtituitur ex præmiſsis hypotheticis. De quo nunc non intendimus tractare, ne nouitij ingenium confundatur. Pro nunc ſufficit habere notitiam de categorico, cuius duo ſunt modi, ſcilicet Syllogiſmus categoricus de ineſſe, & Syllogiſmus categoricus modalis. Primus conſtat ex categoricis de ineſſe, ſecundus ex categoricis modalibus. Categoricus de ineſſe eſt duplex, ſcilicet, oſtenſiuus, & ad impoſſibile. Oſtenſiuus eſt ille, qui tantum unum continet diſcurſum ex duabus præmiſſis ùnam concluſionem concludentem, ſicut docuimus ſuprà in ſingulis modis trium figuratum. Syllogiſmus ducens ad impoſsibile, eſt ille, qui principaliter continet duos diſcurſus, quorum primus eſt à præmiſsis ad concluſionem. Secundus autem, eſt à contradictorio concluſionis ad contradictorium alterius præmiſſæ, ut tibi manifeſtabimus in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo. Tunc enim oſtendemus, quomodo fit demonſtratio ducens ad impoſsibile, &c.

Explicit tractatus ſextus, qui eſt de ſyllogiſmo formali categorico oſtenſiuo, ordinatus per Reuerendum magiſtrum Chriſoſtomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, & Philoſophiæ profeſſorem.

INCIPIT TRACTATVS DE SVPPOsitionibus, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, & Philosophiæ professorem.

Post doctrinam de arte syllogizandi resolutè à nobis ordinatam, superest ut tractemus de his, quæ communiter apud Logicos parua logicalia dicuntur. Sicut enim in Philosophia naturali, post ordinarios libros habemus parua naturalia, ueluti parua opuscula, in quibus de sensu & sensato, de somno & uigilia, de memoria & reminiscentia, &c. pertractatur, in quibus comp'etur rerum naturalium doctrina; sic & in arte Logices post ordinarios artis ueteris & nouæ libros composita sunt per summos Dialecticos innitentes fundamentis & principiis Peripateticis, quædam opuscula, quæ parua Logicalia nuncupantur, sine quibus penè impossibile est, assequi ueram & perfectam syllogizandi, ac disputandi scientiam. Est autem Logica ars, siue scientia argumentatiua atque disputatiua. De his igitur nunc agendum est, & primo de suppositionibus, & secundo loco de ampliationibus, & tertio loco de appellationibus. Nam sine horum notitia tractatus de syllogismo formali, remanet apud nouitium non intellectus. Diximus enim in illo tract. capitu. sexto; quòd non oportet fieri transitum à suppositione ad suppositionem sibi repugnantem, & quòd termini teneantur in præmissis, & in conclusione æquè amplè, & æquè strictè.

Post hæc agemus de consequentiis, & ultimo loco de probationibus terminorum, sine quibus tract. de consequentiis ad plenum formari & intelligi non posset. Singuli horum tractatuum; & si non habeantur expresse ab Aristo. tamen doctrinæ Peripateticæ consonant, ut tibi constabit, postquam in Arist. discipina tam in Logicalibus, quàm in Physicis atque Metaphysicis eruditus fueris. reliqua uerò parua logicalia, quæ Sophistæ inuenerunt non sciendi gratia, sed aut decipiendi aut confundendi,

dendi, vtpote non ordinata ad aliarum sciētiarum acquisitionem, postponenda sunt: nō enim intendimus nisi Logicam Peripateticam, ut regulàm & artem omnium uerè scientiarum directiuam.

In hoc igitur tract. acturi de suppositionibus ad mentē realium, quos existimamus magis inhærere menti ac doctrinæ Arist. diuidemus ipsum in nouem capita.

Primò, quid sit suppositio.

Secundò, ponentur omnes diuisiones generales suppositionis.

Tertiò, tractabitur de suppositione materiali.

Quartò, de formali naturali.

Quintò, de accidentali simplici.

Sextò, de accidentali personali.

Septimò, de terminis habentibus uirtutem confundendi & distribuendi.

Octauò, de pluribus singulis:

Nonò, de suppositione relatiua.

Quid sit suppositio. Cap. 1.

IN capitulo primo inuestigandum est quid sit suppositio. Verùm quia hic terminus suppositio multipliciter sumitur in doctrina Arist. ideò ut scias, in quo sensu hic diffinienda est, & de ea pertractandum aduerte, quòd quatuor modis potest sumi.

Primò, dicitur Suppositio, propositio, quæ in aliqua scientia acceptatur, ut manifestè uera, nec indiget in illa scientia demonstrati, sed est uelut principium suppositum ac firmatum in tali scientia, ut apud Geometrā, hæc est suppositio, Omne totum est maius sua parte, apud Physicū hæc est suppositio. Motus est, Apud Methaphysicum hæc est suppositio, ens est, cui debetur esse. Apud Logicum hæc est suppositio. Voces sunt signa conceptuum. Et de suppositione hoc modo dicta, iam actum est in tractatu de syllogismo demonstratiuo, ubi de primis principiis actum est.

Secundò, dicitur Suppositio, relatio inferioris ad superiorem, ut quæ est filij ad patrem, serui ad dominum. Nā sicut relatio superioris ad inferiorem dicitur superpositio

tio,sic opposita dicitur suppositio,quoniam inferior ponitur sub superiori, & de hac locuti sumus in prædicamẽto ad aliquid,ubi assignauimus tres relationis species, scilicet æquiparantiæ superpositionis,suppositionis.

Tertiò, dicitur Suppositio, positio termini sub termino in linea prædicamentali, in quo sensu indiuiduum supponitur speciei,& species generi, & genus inferius generi superiori, & sic ascendendo usque ad generalissimum, & de hac satis actum est in tractatu de prædicamẽtis,quoniam prædicamentum est ordinatio plurium prædicabilium secundum sub & supra.

Quartò, dicitur Suppositio, positio termini pro alio, id est pro aliquo suo significato, in quo sensu dicimus, quòd in hac oratione. Deus est bonus, ly Deus, ponitur pro suo significato, ut sit sensus. id quod significatur per ly Deus,est bonum. Et in hoc quarto modo considerandum est hic de suppositione,& primò diffinienda est.

Quantum ad diffinitionem eius aduerte, quòd diuersimodè solet diffiniri; nam Petrus Hispa.dicit, quòd suppositio est acceptio termini substantiui pro aliquo,id est, pro aliqua re significata per terminum, ex quo sequitur secundum ipsum, quòd termini non significatiui nõ supponunt,nec adiectiua,ut adiectiua sunt. Sed id magis declarabitur infrà. Petrus autem Mantuanus sic eã diffinit, suppositio est statio termini in oratione,& declarãs,rẽ inquit, Terminus æqualiter significat in oratione, & extra orationem,sed non supponit,nisi in oratione, quoniam à se nullus terminus habet ut supponat, sed à uerbo uel participio trahit suppositionem,si à uerbo uel participio, ergo in propositione. Constat enim propositio ex Nomine & Verbo. Paulus autem sic diffinit, Suppositio est acceptio termini in propositione pro aliquo uel pro aliquibus. Exemplum primi,Petrus scribit. Exemplũ secundi, Sortes & Plato currunt. Formalis autem & completa diffinitio, qua intendo seruare & declarare sit hæc, Suppositio est acceptio termini substantiui, uel substantiuè tenti in propositione extremaliter se habentis, pro aliquo suo significato,

Primò

Primò ponitur acceptio loco generis, est enim in plus quàm suppositio, ut patet. Nam acceptio potest sumi actiuè & passiuè, & neutraliter: actiuè quidem dicit actum siue actionem accipientis; nam qui accipit actiuè, accipit sicut qui calefacit, calefactione actiua calefacit, passiuè autem dicit passionem accepti, sicut calefactio passiua dicit receptionem caloris in calefacto. Neutraliter autem non dicit acceptionem actu actiuam neque passiuam, sed aptitudinalem, sicut risibilitas, & hæc est proprietas termini substantiui, scilicet, quòd sit aptus natus accipi propositione pro aliquo suo significato. Est ergo suppositio aptitudinalis sumptio passiua termini substãtiui &c.

Secundò dicitur termini substantiui, ad differentiam adiectiui, quoniam adiectiua proprie non supponunt sed copulant, non quòd uniant plures terminos ad inuicem, hoc enim modo copulant coniunctiones, ut nota copulationis uel conditionalis, uel rationalis, sed quia uniunt se substantiuis, quibus adiacent & quæ determinant.

Tertiò, dicitur, uel substantiue tẽti, quoniam licet adiectiuum, ut adiectiuum non supponat, tamen ut includit substantiuum, uel ponitur loco substantiui supponit, tũc enim est uirtualiter substãtiuum, ut hic, Iustus erit in memoria eterna. Prò cuius notitia aduerte, quòd adiectiuũ quinque modis potest supponere. Primo, quando est relatiuum, quoniam ponitur loco sui antecedentis, quod est substantiuum, ut homo, qui currit, mouetur, ly qui, supponit sicut ly homo, quoniam ponitur loco eius. Secundo, quando sumitur in neutro genere absque suo substantiuo, tunc enim substantiuatur, ut album currit, id est res albedinem habens currit. Tertio, quando est pronomen demonstratiuum, quoniam indicat substantiuum, ut ille currit, demonstrato Sorte. Quarto quãdo est adiectiuum superlatiuum, quod proprie de uno inter multos uerificatur, ut fortissimus defendit Troiam, id est Hector inter Troianos. Quinto, quando adiectiuum est participium, significat enim actum existentem in substantiuo, ut currens mouetur, id est homo qui currit, uel cui inest actus currendi, mouetur. His igitur quinque modis potest

adiectiuum

adiectiuum supponere, quoniam habet in se uim substantiui. Quotiens autem tenetur mere adiectiuè, & hoc est, quando ponitur in propositione cum suo substantiuo, habet uim copulatiuam modo quo supra diximus, & non supponendi.

Quarto, dicitur in propositione, ad differentiam significationis, quoniã terminus, substantiuus in propositione, & extra per se sumptus significat, sed nõ supponit nisi in propositione. Pro cuius notitia aduerte, quòd significare præcedit supponere, & supponere præcedit uerificari. Nam significare est imponere terminum, siue uocem ad aliquid certi repræsentandum. Sicut quando imponitur ly homo ad significandum hominem apud Latinos, & ly (theos) ad significandum Deum apud Græcos. Vnde facere significare spectat ad primos autores, qui rebus nomina imponunt. Constat autem quòd autor antequam propositionem formet, potest ordinare, & statuere talem rem, per talem terminum repræsentandam. & intelligendam, ergo significare est rem repræsentare siue extra propositionem, siue in propositione. Supponere autem, est accipere terminũ iam impositum ad significandum, ut stet in propositione pro aliquo suo significato uel supposito. Vnde sicut facere significare, spectat ad primos autores, sic facere supponere, spectat ad formantes propositionẽ. Nam formans propositionem singularem, intendit subiectum aliter supponere, quàm quando formet propositionem indefinitam, ut tibi declarabitur infrà. Verificari autem restringit supponere. Verbi gratia; In hac propositione, Homo currit, ly homo supponit determinatè, sub quo licet descendere disiunctiuè, ut tibi declarabitur infrà, & licet possit supponere pro pluribus, quoniam non inconuenit, quòd plures currant, modo non omnes homines currant, tamen sufficit, quòd uerificetur prò uno. Nam dummodo Sortes solus currat, hæc est uera, homo currit, ex quibus omnibus constat, quòd significare est in plus quàm supponere, & supponere, quàm uerificari. Supponere tamen, & uerificari est respectu propositionis tantum.

Disputãt hic Thomistæ, Si est mens Tho. terminũ sup-

ponere intus,& extra propositionem,uel tantum in propositione,aliqui tenent partem affirmatiuã,scilicet,quòd intus & extra:aliqui autem negatiuam.s. quòd non nisi in propositione. Primi fundant se super dictum b. Tho.in 1. parte.q.xxxix.artic.4.ubi inquit, quòd hoc nomẽ Deus, habet ex modo significandi, quòd possit supponere pro persona:sicut & hoc nomen homo , & in responsione ad tertium dicit,ꝙ homo per se supponit pro persona,Deus autem per se supponit pro natura.Si ergo homo per se,& Deus per se supponunt,sequitur quòd terminus substantiuus per se sumptus extra propositionem,supponit.

Qui autem tenent partem negatiuã, dicunt intentionẽ b.Tho.esse,quòd nec Deus,nec homo,nec aliud substantiuũ habet uim supponendi, nisi in ordine ad propositionem,quod constat in eodem loco,in quo se fundat præcedens opinio. Nam postquam b.Tho. dixerat,quòd Deus supponit per se pro natura, statim declarans huiusmodi suppositionem format hanc propositionem,ut cùm dicitur, Deus creat.Declarans etiam quomodo supponit pro persona,format propositionem,ut cum dicitur,Deus generat,Deus spirat, & quoniã hæc opinio est uniuersalior, ideo intendo sequi eam. Nec obstat, quòd dicit b.Tho.ꝙ Deus per se supponit pro natura, & homo per se supponit pro persona.Nã per ly per se,non intendit quòd per se sumptus extra propositionem supponat, sed intẽdit quòd ex se respectu cuiuscunque prædicati absoluti supponit pro natura,ut Deus creat, Deus prouidet, Deus est bonus,Deus est sapiens &c.Nunquam autem supponit pro persona, nisi determinetur per prædicatum relatiuum, ut Deus generat,Deus est pater,Deus est filius, ergo Deus nõ ex se, sed respectu talis prædicati supponit ꝓ persona.

Quinto, dicitur extremaliter se habentis ad differentiã uerbi,quod non supponit,sed est extremorum supponentium, idest subiecti, & prædicati unitiuum. Vnde dicitur copula,quoniam copulat prædicatum cum subiecto. Sed aduerte,quòd hoc intelligitur tantum de uerbo , Sum,es, est,quoniam est irresolubile in prius uerbum, ideo ipsum solum est primò,& per se copula. Reliqua autem,quæ di

cun-

cuntur uerba adiectiua, ut Scribo, pugno, curro, quoniam resoluuntur in Sum, es, est, & in participium suum, ideo licet non supponāt rationem Sum, es, est, quoniam ut sic sunt copula, & non extremum, tamen ratione participii supponunt, quoniam participium est prædicatum, ut patet hanc resoluendo, Homo currit, Homo est currens.

Sextò, dicitur pro aliquo suo significato, ad differentiā termini non significatiui, & syncategorematis, quod formaliter sumptum nihil per se significat, ut signa uniuersalia, & particularia, & dictio exclusiua, & exceptiua, &c. Verbi gratia, si dico, Aliquis homo currit, Omnis homo currit, Tantum homo currit, ly Aliquis, non supponit, nec ly omnis, nec ly, tantum, sed tantum qualificat suppositionē. Nam aliquis trahet subiectum ad suppositionem determinatam. Omnis ad distributiuam, Tantum ad confusam.

Hæc pro declaratione diffinitionis datæ de suppositione dicta sint.

De generalibus diuisionibus suppositionis.

CAPVT. II.

IN secundo capite antequam deueniamus ad specificam cōsiderationem de speciebus suppositionis, assignandæ sunt generales eius diuisiones, tu igitur has diuisiones aduerte.

Prima, suppositionum, alia absoluta, alia relatiua. Absoluta est, quæ fit de terminis absolutis sumptis in propositione, ut omnis homo est animal, nullus homo est lapis, & cætera. Relatiua est, quæ fit per terminos relatiuos grāmaticaliter sumptos, ut qui talis qualis, alius alter, ut homo qui legit, disputat. Dixi grammaticaliter sumptos, ut excipiam relatiuum Logicum, de quo actum est in prædicamento. Ad aliquid cuiusmodi sunt, pater, filius, dominus, seruus, æqualis similis, &c. Nam huiusmodi termini ita supponunt sicut absoluti. Vnde sicut in ista, Omnis homo est animal, ly homo stat distributiuè, sic & in ista, Omnis dominus est superior seruo. De absoluta igitur acturi sumus in præsenti, de relatiua autem in fine tract.

Secūda suppositio absoluta duplex est, scilicet propria,

& impropria. Propria est, quando terminus supponit pro suo proprio, & ordinario significato, ut hæc est propria, homo est rationalis, quoniã id, quod est homo, est rationale. Impropria autem est, quando terminus supponit nõ pro suo proprio, & per se significato, sed sibi accommodato, secundum communem usum loquendi. Verbi gratia, Apostolus significat indifferẽter Apostolos, & poeta indifferenter poetas, & tamen accommodatur soli Paulo, & poeta soli Virgilio, sicut Philosophus soli Aristo. Vnde in hac propositione, Apostolus prædicat, Apostolus secundum suppositionem in proprium supponit determinatè, secundum autem in propriam supponit discretè. quoniam intelligitur Paulus. Quandocunque ergo terminus sumitur in propositione pro alio, quàm pro suo proprio significato, erit suppositio in propria, ut in hac propositione, monasterium regitur bono capite, caput quidem sumitur proprie pro principali parte animalis, in qua uigent sensus, hic autem sumitur pro prælato, ideo supponit improprie. Idem intellige, quando sumitur pars pro toto, uel totum pro parte, & quãdo sumitur continens pro cõtento, In omnibus his seruatur suppositio impropria, quæ quoniam parum deseruit tractatui de syllogismis, & acquisitioni scientiarum realium, sed est magis de consideratione Grammatici, & Rhetoris, & Poetæ, ideo circa eam non immorabimur.

Hac igitur relicta reuertentes ad absolutam propriam, diuidimus eam prima diuisione in materialẽ, & formalem, cuius diuisionis ratio est. Quia cũ suppositio sit acceptio termini substantiui in propositione extra materialiter se habentis pro aliquo suo significato, quotuplex est significatum termini supponentis, totuplex erit suppositio, significatum autem termini est tantum duplex, scilicet materiale, & formale; ergo suppositio absoluta propria prima diuisione est tantum duplex, scilicet materialis, & formalis. Est autem significatum formale termini illud, ad quod significandum principaliter fuit impositum, & de quo uerificatur sine signo materialitatis, ut significatum formale hominis est animal rationale, & lapidis est corpus

pus

pus durum offendens, & uerificatur per seipsum non apposito signo materialitatis. Sunt autem hæc signa materialitatis, ly, hæc dictio, hoc nomē, hic terminus. Nam hæc est uera, homo est animal rationale, lapis est corpus durū. Quod si apponeretur signum materialitatis, essent falsæ. Constat enim, ꝙ hæc est falsa, iste terminus homo est animal rationale, & hæc, hic terminus lapis est corpus durum. Significatū aūt materiale termini est ipsemet terminus, & dicitur significatum naturale, quoniam unumquodque prius est, naturaliter significat, ac repræsentat seipsum, quàm aliquid extrà se. Signum autem quando supponit terminus pro seipso, aut sibi consimili est hoc, quod non uerificatur nisi apposito signo materialitatis, ut ly homo est nomen, ly homo, est bisyllabum, ly homo est declinabile. Si autem sumatur sine signo materialitatis, omnes sunt falsæ, ut, homo est nomen. Nam homo ex ui sui significati formalis, est animal rationale, & non ut sic est nomen, sed substantia corporea &c. Constat ergo ratio, propter quam suppositio absoluta propria diuiditur prima diuisione in materialem, & formalem.

Suppositio autem formalis secundum terminatas coincidit conuertibiliter cum personali, ita quòd omnis formalis est personalis, & econuerso, ex consequenti terministæ non diuidunt ulterius formalem, nisi in suppositionem discretam, & communem, communem autem in determinatam & confusam, ut tibi infra declarabitur. Verum apud reales non coincidit cum personali, sed est magis communis, & antequam deueniant ad personalem diuidūt suppositionem formalem in naturalem, & accidentalem. Est autem huius diuisionis ratio, quia cum diffinitio suppositionis formalis sit acceptio &c. pro suo formali significato, uel accipitur terminus in propositione respectu prædicati per se, quod conuenit subiecto essentialiter uel consequitur subiecti essentia, & sic in omni propositione per se, tam primo, quàm secundo modo datur suppositio naturalis siue essentialis, ut hic. Homo est animal, Homo est rationalis, Homo est risibilis. Vel accipitur terminus in propositione respectu prædicati sibi cōtenien-

tis acccidentaliter,ut Homo eſt albus, Homo currit. Et hanc diuiſionem, ſcilicet in naturalem, & accidentalem, b. Tho. in tertio ſenten. di. prima, quæſt. ſecunda, articu. quarto.

Suppoſitio autem accidentalis apud reales diuiditur in perſonalem, & ſimplicem, cuius diuiſionis ratio eſt hæc. Suppoſitio accidentalis, eſt reſpectu prædicati conuenientis ſubiecto accidentaliter. Vel ergo conuenit ſubiecto, ut habet eſſe extra animam in ſuppoſitis, & ſic eſt perſonalis, quia uerificatur prædicatum pro ſuppoſito. Vel ſuppoſitis, ut aliquis homo currit, ergo iſte, uel iſte currit, uel cō uenit ſubiecto, non inquātum habet eſſe in ſuppoſitis, ſed ut habet eſſe in anima, puta inquantū intellectus intelligit naturam communem, ut prædicabilem de multis, & non ut habet eſſe in hoc uel illo ſuppoſito, ut quando dicit, quòd homo eſt ſpecies, animal eſt genus, ſubſtantia eſt genus generaliſſimum. Rationale, eſt differentia. Riſibile, eſt proprium. Album, eſt accidens. Primo modo dicitur ſuppoſitio perſonalis, quia ſtat prædicatum pro ſuppoſitis. Secundo modo dicitur ſimplex, quia ſtat prædicatum pro natura ſimplici, & in ſe conſiderata, & prout intellectus attribuit ſibi intentionem uniuerſalitatis, puta ſpeciei, aut generis.

Et aduerte, quòd terminiſtæ reponunt ſuppoſitionem ſimplicem ſub materiali. Vnde apud eos ſicut in iſta, Ly homo, eſt nomen, ly homo, ſupponit materialiter, ſic & in iſta, Homo eſt ſpecies, animal eſt genus, quorum fundamentum eſt, quòd non exiſtimant uniuerſalia, ut genus, & ſpecies eſſe naturas reales, ut ſtant ſub ſecundis intentionibus, Sed eſſe terminos uniuocos prædicabiles de pluribus &c. In hac ergo propoſitione, Homo eſt ſpecies, ſecū dum eos. homo non ſupponit pro natura cōi, ſed pro termino. Talis aūt ſuppoſitio eſt materialis, & ideo quam dicunt reales ſimplicem, dicunt ipſi materialem. Verū, quia magis eſt conſonū uiæ Peripateticæ uniuerſalia eſſe naturas, quam terminos, non quidem extra ſingularia, ut Ariſto. in tota doctrina ſua imponit Platoni, & præcipué in 7. lib. Metaphi. ideo realium quo ad ſuppoſitionē ſimplicē,

ſen-

ſententiam ſequi debemus. Hæc de primis & generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis, nunc accedendum eſt ad cuiuſcunque membri conſiderationem. Incipiemus igitur à materiali abſoluta propria.

De abſoluta et propria ſuppoſitione materiali. Cap. III.

IN tertio capite iuxta ordinem diuiſionum, quæ ſuprà diſpoſitæ & ordinatæ ſunt, agendum eſt de ſuppoſitione materiali, de qua tria uidenda ſunt. Primò, quid ſit. Secundò, quomodo & in quæ diuiditur. tertiò aſſignandæ ſunt generales regulæ, quibus cognoſces, quando termini ſupponunt materialiter, & quando non.

Quantum ad primum aduerte, quòd ſic diffinitur. Suppoſitio materialis eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habentis pro ſuo materiali ſignificato. Tota hæc diffinitio, quo ad ſingulas particulas, manifeſtata eſt in diffinitione ſuppoſitionis, ut ſuppoſitio eſt. Vltima particula, ſcilicet pro materiali ſignificato, ponitur ut diſtinguatur à formali ſuppoſitione. Eſt autē materiale ſignificatum termini, quando ſumitur ſolùm pro ſeipſo & ſibi conſimili, & non pro eo, ad quod ſignificādum principaliter eſt impoſitum, ut docuimus ſuprà: ut quando dicitur, homo, eſt nomen; animal eſt triſyllabum, conſtat, quòd ly homo, & ly animal, ſumuntur ut ſunt termini, & non pro re ad quam ſignificandam ſunt impoſita. Hæc enim eſt falſa, Hic terminus homo, eſt res, quæ eſt homo, neque enim res quæ eſt homo, eſt nomen, ſed ſubſtantia rationalis. Idem intellige de animali.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd terminiſtæ diuidunt ſuppoſitionem materialem in diſcretam & communem. Communem in determinatam & confuſam. Confuſam in confuſam tantum, & confuſam diſtributiuam. Confuſam tantum, in confuſam tantum mobilem, & confuſam tantum immobilem. Confuſam diſtributiuam, in confuſam diſtributiuam mobilem, & confuſam diſtributiuam immobilem, quas diuiſiones & ſingularum partium diffinitiones & exempla uide tu in Paulo Veneto, quia nolo eſſe hic merus recitator, & ſingula eius exēpla recipies

exceptis his, Homo est species, animal est genus &c. Nam quando prædicatum est aliquod quinque uniuersalium, subiectum apud reales supponit simpliciter & non materialiter. Nos autem intendimus sequi uiam realium.

Reales autem non multiplicant tot diuisiones de suppositione materiali, sed existimant sufficere addiscenti, si diuidant eam in discretam & communem, & illic sistere. Aduertunt enim quòd suppositio materialis magis deseruit Grammatico, qui uersatur circa nomina quo ad articulos & declinationes, & compositiones & deriuationes, & circa huiusmodi uersatur suppositio materialis. Cùm igitur in Logica, & in aliis scientiis acquirendis per Logicam sequendo uiam Peripateticam & non Sophisticam, suppositio materialis non sit multûm necessaria, sufficit ut ad mentem realium, ut diuidamus eam in discretam & communem.

Materialis discreta, est acceptio termini substantiui materialiter supponentis, cùm pro nomine demonstratiuo. Nam pronomina demonstratiua primitiuæ speciei faciunt propositionem singularem, cuius subiectum tantum uni conuenit, ut docuimus in tracta. secundo agentis de quantitate propositionum. In omni autem propositione singulari sicut subiectum est terminus discretus, uel æquipollet termino discreto, sic supponit discretè. Vt hæc est materialis discreta.

Iste terminus homo, quem nunc scribo, est nomen, est bisyllabum, est declinationis tertiæ, est numeri singularis, est generis communis.

Materialis communis, est acceptio termini substantiui materialiter supponentis sine pronomine demonstratiuo. Nam talis terminus non limitatus per pronomen demonstratiuum, est terminus cōmunis, ut ibi, homo est nomen. Iste terminus homo, ideò est communis, quia conuenit huic termino, homo hic scripto, & huic termino homo ore nunc prolato. Idem intellige de qualibet nomine proprio, ut de Sorte & petro &c Nam licet quo ad significatum formale, sint termini singulares, quia tantum uni conueniunt, quòd est indiuiduum signatum, tamen quo ad signifi-

ſignificatum materiale ſunt termini communes, poſſunt enim conuenire termino in ſcripto,& in ore,& in mente. Vnde in hac propoſitione, Petrus eſt nomen, ſubiectum ſupponit ſuppoſitione materiali communi,poteſt enim ue rificari de hoc termino.Petrus in uoce,in ſcripto, in mente &c. Vnde utraque iſtarum eſt uera, Petrus eſt nomen, Petrus nõn eſt nomen.Senſus ſecũdæ eſt,Res, quæ eſt Pe trus,non eſt nomen,quia eſt ſubſtantia. Senſus primæ eſt, hic terminus Petrus,eſt nomen,quia declinatur per genus & caſum. Reliquas igitur diuiſiones ſuppoſitionis materialis,utpote non multum neceſſarias,nec uſitatas in ſcien tiis realibus,relinquamus terminiſtis.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales, quibus cognoſcitur ſuppoſitio materialis.

Prima eſt,Omnis terminus habens ſolum unum ſignifi catum ſcilicet formale,nũquàm ſupponit materialiter ſed formaliter.Probatur, quia non poteſt ſupponere niſi pro ſignificato quod habet,ſed habet tãtum formale,ergo nun quàm ſupponit materialiter, tales termini ſunt termini tranſcendentes,ut ens,unum, aliquid,res,qui ideò non ha bent niſi ſignificatum formale,quoniam quocunque modo ſumantur,ſiue cum ſigno,ſiue ſine ſigno materialitatis, de omnibus & de ſeipſis uerificantur. Nam ſicut iſta eſt uera,ens eſt ens,ita & iſta,ly ens,id eſt, hic terminus ens, eſt ens,& eſt aliquid,& eſt res,& eſt quid unum, ens enim & unum conuertuntur: ut tibi in Philoſophia prima manifeſtabuntur.

Secunda eſt,Omnis terminus habens utrunque ſignificatum,ſi apponitur ei ſignum materialitatis, trahitur ad ſuppoſitionem materialem,ut ly homo eſt nomen. Si autẽ non apponitur ei ſignum materialitatis, trahitur ad ſuppo ſitionem formalem, & tunc aliquando propoſitio eſt uera,ut homo eſt animal, aliquãndo falſa, ut homo eſt nomen, quoniam homo ſine ſigno materialitatis ſupponit pro ſignificato formali. De homine autem ſumpto formaliter falſum eſt dicere,quòd sit nomen,quoniam ut sic, eſt ſubſtantia rationalis.

Tertia eſt,signum particulare & uniuerſale affirmatiuũ

& negatiuum. Si est eiusdem generis cum termino substantiuo, cui additur, trahit terminum ad suppositionem personalem, ut aliquis homo currit. Si autem sumantur in neutro genere, trahunt terminum ad suppositionem materialem, ut aliquod homo est nomen, id est, aliquis ter. & ratio huius regulæ est, quia termini ut supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, ut distinguãtur, quando supponunt formaliter. Tunc enim sumũtur in suo proprio genere siue masculino, siue fœminino &c. & sunt declinabiles, ut, Omnis homo est bipes, Aliqua auis est nigra, Aliquod lignum est durum. Quoniam igitur quando supponunt materialiter, sunt neutri generis, & indeclinabiles, ideò conuenienter apponitur eis in neutro genere signum uniuersale uel particulare. Ex quibus sequitur, quòd hæc est uera, Omne homo est nomen, hæc autem est falsa, Omnis homo est nomen.

Tres istæ regulæ sufficiãt tibi, pro notitia termini, quando supponit materialiter, & quando non. Si alias uis quære tu in terministis, has reputo sufficere, prout contingit uti suppositione materiali in acquisitione scientiarum.

De suppositione formali naturali. CAP. IIII.

In cap. quarto agendum est de suppositione formali naturali, de qua tria uidenda sunt. Primò, quid sit. Secundò, quomodo diuiditur apud reales. Tertiò, assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic diffinitur, Suppositio formalis naturalis est acceptio termini &c. respectu prædicati essentialis uel consequentis essentiam subiecti. Pro cuius notitia aduerte, quòd suppositio formalis naturalis, est acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo significato formali, respectu prædicati essentialis, uel consequentis essentiam subiecti. Dicitur autem prædicatum essentiale dupliciter. Primò, quia prædicatur in quid essentialiter de subiecto, ut animal de homine, homo de Sorte. Secundò, in quale essentialiter, ut rationale de homine, sensitiuum de animali. Dicitur uerò prædicatum consequens essentiam subiecti, ꝙ licet non sit de essentia, fluit tamen a principiis essentiæ, id est

est uel a forma,ut homo est risibilis,sequitur enim risibile animam intellectiuam. Vel a materia,ut homo est corruptilis,procedit enim corruptibile a compositione contrariorum,qualia sunt elementa,ex quibus homo componitur. In utroque sensu est suppositio formalis naturalis. Et pro regula generali accipe,quòd in omni propositione facta in materia naturali est suppositio formalis naturalis, quia naturaliter prædicatum uerificatur de subiecto,& nõ accidentaliter. Et aduerte,quòd in tract. de syllogismo demonstratiuo,prædicatum naturale est prædicatum per se in primo & secundo modo per se.

Quantum ad secundum aduerte,quòd terministæ,non diuidunt suppositionem formalem naturalem, quoniam eam non ponunt distinctam a personali,ideò non aliter diuiditur apud eos,quàm suppositio personalis,de cuius diuisionibus dicemus infrà.Ratio autem propter quam non ponunt eam distinctam a personali est,quia non concedũt prædicatum reale siue sit essentiale siue accidentale,uerificari de subiecto,nisi subiectum existat in rerũ natura. ideò sicut ista est personalis, Aliquis homo currit, sic ista, aliquis homo est animal,& sicut descendere sub illa,licet disiunctiuè,sic sub ista,& sicut illa est falsa,nullo homine existente,sic & ista.apud reales autem in prædicatis essentialibus non requiritur existentia subiecti,quoniam propositio per se est sempiternæ ueritatis, ut tibi declarabitur in prima Philosophia.In prædicatis autem accidentalibus,requiritur existentia subiecti,quoniam non uerificantur de subiecto nisi subiectum existat, & ideò distinguunt reales inter formalem naturalem & formalem accidentalem, quæ est respectu prædicati accidentalis. Tu tamen aduerte, quòd aliter datur suppositio accidentalis respectu prædicati accidentalis conuenientis subiecto,ut habet esse extra animam,& ut habet esse in anima,ut tibi manifestabitur infrà.

Cum igitur reales teneant suppositionem naturalem distinctam a personali,alio & alio modo distinguunt eas, & diuidunt in sua inferiora.

Naturalem igitur sic diuiditur. Suppositionis naturalis alia

alia discreta, alia communis. Discreta, est acceptio termini discreti, uel sibi æquiualentis respectu prædicati essentialis, ut Sortes est homo, est animal, est corpus, ē substantia, est ens. Vel æquiualentis; ut hic, homo est rationalis. Sophroniæ filius primogenitus est disciplinabilis. Communis, alia indefinita, alia determinata. Indefinita est acceptio termini cōmunis respectu prędicati essentialis siue aliquo signo: ut homo est animal, lapis est inanimatus. Determinata est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum aliquo signo, ut, quidam homo est animal, & diuiditur in particularem & confusam. Particularis est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis, cum signo particulari. ut, aliquis homo est risibilis, siue rationalis. Confusa diuiditur in confusam tantum, & confusam distributiuam siue uniuersalem. Confusa est acceptio termini communis respectu prędicati essentialis, cum aliquo syncategoremate habente uim confundendi, ut si homo est animal, est sensitiuus, tantum homo est rationalis. Distributiua siue uniuersalis est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum signo uniuersali, ut, Omnis homo est animal. Omne animal est uiuens. Sed dices, quare in suppositione naturali non fit mentio de descensu sub termino cōmuni ad sua inferiora siue supposita, disiunctiuè uel disiunctim, uèl copulatiuè, sicut fiet descensus in suppositione personali, ut declarabitur? Respondetur, ideò non fit descensus, quia apud reales ad ueritatem propositionis per se, non requiritur consistentia suppositorum. Vnde nullo homine existente, hæc est uera & semper, Homo est animal, Animal est substantia. Ideò autem fiet descensus in personali, quoniam personalis propriè apud reales, est respectu prædicati accidentalis, quod inest naturæ communi, ut habet esse in suppositis. Hæc enim non est uera, Homo est albus, nisi quia hic uel hic est albus. Constat igitur, quid sit suppositio formalis, naturalis, & quomodo diuidatur.

Quātum ad tertium aduerte quatuor regulas deseruientes suppositioni formali naturali.

Prima est, In omni propositione, in qua prædicatū prædicatur

dicatur per se de subiecto in primo modo, uel secundo, uel quarto, semper subiectum supponit naturaliter. Quid sint & quot modi per se, iam diximus in tracta. de syllogismo demonstratiuo. Exemplum primi, Homo est animal rationale. Exemplum secundi, Homo est risibilis. Exemplũ quarti, Paries albet albedine. Aduerte, quòd non fit mentio de tertio modo, per se, quia nõ est modus prædicandi, sed modus essendi siue existendi. Vnde cum dicitur, Sortes est per se in domo, sic intelligitur, Sortes est solus in domo, ita quòd ly per se dicit priuationem cõsortij. Et hæc propositio, Sortes est per se, id est solus in domo, non signat subiectum supponere naturaliter, sed personaliter, quoniam ly solus, est prædicatum accidentale, & separabile à subiecto, ut patet. Ratio autem huius regulæ est, quoniam pædicatum per se, aut est de essentia subiecti, aut consequitur eius essentiam, nã in primo modo est de essentia, in secundo & quarto consequitur essentiam, ut tibi declaratum est in tracta. de syllogismo demonstratiuo.

Secunda regula est, Omnis propositio, cuius subiectum supponit naturaliter, est semper & unniuersaliter uera, etiam si subiecto non apponatur signum uniuersale, ut hic, Homo est animal, quidam homo est animal, nam omnis talis propositio est in materia naturali, in qua prædicatum conuenit omni & semper contento sub subiecto. Vnde licet prioristice, hæc non sit propositio uniuersalis, sed indefinita, Homo est animal, est tamen uniuersalis posterioristice loquendo. Non sic autem contingit in suppositione personali, quoniam propositiones, in quibus subiectum supponit personaliter, ut in pluribus formantur in materia contingenti, & ideò nec pro omnibus nec semper uerificatur prædicatum de subiecto. Vnde prioristice & posterioristice hæc est indefinita, Homo est albus.

Tertia regula est, in suppositione naturali, non ualet consequentia à propositione de tertio adiacente ad eam, quæ est de secundo, ut non ualet, Homo est animal, Ergo homo est, & ratio huius regulæ est, quia in propositioni-

bus

bus per se prædicatum spectat ad essentiam, & nõ ad existentiam, essentia autem abstrahit ab existentia, & non existentia, ut tibi in prima Philosophia declarabitur. Præterea, ly est, in tertio adiacente in propositionibus, per se dicit habitudinem, & conuenientiam naturalem prædicati cũ subiecto. Et ideò siue subiectum existat, siue non, semper prædicatum per se est aptum uerificari de subiecto. Sed ly est, in secundo adiacente, dicit existentiam, & ideò nisi subiectum puta, homo, existat, hæc est falsa, Homo est, & in hoc discordant terministæ & reales: nam ut declarabitur tibi in tract. de consequentiis, terministæ uolunt, quòd à tertio adiacente ad secundũ affirmatiuè siue in prædicatis per se, siue in prædicatis accidentalibus ualeat consequentia, dummodo prædicatum non sit terminus distrahens neque diminutus. Sed pro nunc sustine, donec erudiaris in consequentijs.

Quarta regula est pendens à tertia, In quacunq; propositione, subiectum supponit naturaliter, ad eius ueritatem non requiritur, quòd extrema existant in rerum natura. Nam hæc semper fuit & erit uera, Homo est animal rationale, etiam posito, quòd nec homo nec animal existerent. Et ratio huius regulæ est apud reales, quia ad ueritatẽ affirmatiuæ per se, sufficit habitudo & unio prædicati cũ subiecto immutabiliter, sed siue extrema existãt, siue non, hæc habitudo & unio immutabiliter seruatur, ita quòd oppositum est & repugnat, ergo regula est uera, & Peripatetica, ut tibi manifestabitur in prima philosophia. Hæc de suppositione formali naturali dicta sint.

De suppositione accidentali simplici. *Cap.* V.

In cap. quinto agendum est de suppositione accidentali simplici. nam in secundo cap. diuisimus formalem accidentalem in simplicem & personalẽ, quoniã licet utraq; sit respectu prædicati accidentalis: in hoc tamen distinguuntur, quòd simplex est respectu prædicati intentionalis; quod non conuenit alicui ex suppositis alicuius superioris, ut esse speciẽ, non cõuenit alicui homini, sed homini, vt homo est, personalis autẽ est respectu prædicati realis, quòd cõuenit alicui superiori sine uniuersali ratione

suorum

ſuorum ſuppoſitorum,ut hominem eſſe album, conuenit homini,non ut homo eſt,ſed quia conuenit illi,uel illi homini. De ſimplici igitur agendum eſt in præſenti capite. De perſonali uerò in cap.ſequenti. De ſimplici autē tria uidenda ſunt. Primò,quid ſit, ſecundò quomodo diuiditur,tertiò aſſignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte,quòd ſic diffinitur apud reales. Suppoſitio ſimplex eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habentis pro ſuo formali ſignificato reſpectu prædicat conuenientis ſubiecto, non ut habet eſſe ad extra in ſuppoſitis, ſed ut habet eſſe in anima per abſtractionem ab omni ſuo ſuppoſito. Pro cuius notitia aduerte, quòd natura cōmunis puta homo, animal,corpus,dupliciter poteſt cōſiderari ab intellectu. Primò, ut habet eſſe & diuerſificatur in ſuppoſitis, & ſic intellectus attribuit ei prædicata realia, quæ conueniunt naturæ communi ratione ſuorum ſuppoſitorum, ut homo eſt albus, eſt ſanus, eſt æger, & hæc faciunt ſuppoſitionem perſonalem. Secundò,ut eſt communis multis & prædicabilis de multis,quæ conueniunt in eadem ratione diffinitiua ipſius naturæ communis, & ut ſic conſiderata eſt una,quoniam ut ſic nō eſt,reſpicit ſuppoſita, per quæ diuerſificatur, ſed abſtrahit ab eis, & in hoc ſenſu attribuit,& intellectus prædicata intentionalia,quæ explicantur per aliquod quinq; uniuerſalium,ut homo eſt ſpecies, animal eſt genus,rationale eſt differentia,&c.& hæc faciunt ſuppoſitionem ſimplicem apud reales. Quæ dicitur ſuppoſitio ſimplex à communi natura ſimpliciter & abſtractè ſumpta,& conſiderata. Conſtat igitur quid ſit, & reſpectu cuius prædicati.

Quantum ad ſecundum aduerte, quoniam ſuppoſitio ſimplex non conuenit termino ſupponenti reſpectu ſuppoſitorum,imò conuenit ut abſtrahat à ſuppoſitis, nō eſt diuidenda,ut diuidetur ſuppoſitio perſonalis, ſcilicet, in diſcretam,& communem,aut in determinatam & confuſam,&c. Nam omnia hæc diuiſionum membra reſpiciunt ſuppoſita, & poteſt ad ea fieri deſcenſus præterquam in diſcreta,ut tibi manifeſtabitur,ergo diuidēda eſt

iuxta

iuxta diuisionem prædicati, quod conuenit naturæ communi, ut consideratur ab intellectu. Potest autem iuxta triplicem actum intellectus, tripliciter considerari. Primò, ut est diffinibilis siue intelligibilis. Secundò, ut prædicabilis de pluribus. Tertiò, ut de ea est aliqua proprietas demonstrabilis, & iuxta hanc triplicem considerationem, assignatur triplex suppositio simplex. Prima fit iuxta primum actum intellectus, ut homo est diffinibilis, est intelligibilis, de eo potest haberi scientia. In omnibus his propositionibus supponit homo simpliciter, quia nō licet descendere ad sua inferiora, cum abstrahat ab eis, ut stat sub prædictis prædicatis. Neque enim homo, ut est iste, uel ille, sed ut homo, diffinibilis, intelligibilis, scibilis est. Supponit autem simpliciter iuxta primum actum intellectus, qui est simpliciter apprehendere. Secunda fit iuxta secundum actum intellectus, qui est componere & diuidere, ut homo est species, animal est genus, rationale est differentia. Tertia fit iuxta tertium actum intellectus, qui est discursus siue argumentari, ut risibile demonstratur de homine. Sic igitur diuidatur suppositio simplex.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales pro suppositione simplici.

Prima est, Termino supponenti simpliciter, non est apponendum signum particulare, nec uniuersale, nō autem particulare, neque eiusdem generis, neque alterius generis. Ratio huius regulæ est, quia signa apposita termino communi in eodem genere, trahunt ipsum ad suppositionem personalem, ut, aliquis homo est albus. Si autem in alio genere, puta in neutro, trahunt ipsum ad suppositionem materialem, ut aliquod homo est nomen, omne homo est bisyllabum. Cum igitur terminus supponens simpliciter, non supponat personaliter, quia non respicit supposita, nec materialiter, quia stat pro natura in se considerata, ut communis pluribus, nullo modo apponendum est signum particulare, nec uniuersale, sed simpliciter enuntiandum est, quòd homo est species, quòd animal est genus, quòd rationale est differentia.

Secunda regula est, Omnis terminus supponens re-

spectu

ſpectu prædicati concernentis actum animæ, ſiue ſpectet ad actum primum, ſiue ſecundum, ſiue tertium, ſupponit ſimpliciter, ut homo diffinitur, homo intelligitur, homo prædica ur de pluribus differētibus numero. Ratio huius regulæ cōſtat ex diffinitione data de ſuppoſitiōe ſimplici.

Tertia regula, Omnis propoſitio cuius ſubiectum ſupponit ſimpliciter eſt ſingularis. Nam cûm ſit categorica, ut homo eſt ſpecies, oportet quòd ſit alicuius quantitatis, ut declaratum eſt in ſecundo tract. non poteſt autem eſſe uniuerſalis, nec particularis, quoniam nullum apponitur ſignum, nec indefinita, quoniam cùm non reſpiciat ſuppoſita, non poteſt ſub ſubiecto fieri aliquis deſcenſus. Sed ſub ſubiecto cuiuslibet indefinitæ, licet deſcendere diſiunctiuè, ut tibi declarabitur in cap. ſequenti, ergo a ſufficienti diuiſione eſt ſingularis.

Sed dices, In hac propoſitione, homo eſt ſpecies, ſubiectum eſt terminus communis, cum ſit aptus prædicari de pluribus, ergo non poteſt eſſe propoſitio ſingularis. Conſequentia patet, ex diffinitione propoſitionis ſingularis.

Reſpondetur in hac propoſitione homo, eſt ſpecies, ly homo, non eſt terminus communis, quia non reſpicit ſuppoſita, ut ſuperius inferiora, ſed tenetur diſcretē, quia ſtat pro natura apprehēſa ab intellectu, ut una, & ut ſic eſt ſingularis, quoniam excludit omnia ſua ſuppoſita. Vnde ſe habet ut forma abſtracta a materia, quæ in ſe eſt una. Et hæc natura intelligitur denudata ab omni conditione indiuiduali, per quam diuerſificatur in ſuppoſitis, ideo æquipollet ſingulari abſtracto, & terminus ſupponens pro ea ſtat ſingulariter. In hac igitur, homo eſt ſpecies, & in hac animal eſt genus & in hac, Subſtantia eſt generaliſſimum, & in hac, ens tranſcendens, ſubiectum tenetur ſingulariter, ut hæc tibi manifeſtabuntur in ſeptimo libro primæ Philoſophiæ. Pro nunc tu nouiti, ſupponas ſic eſſe. Hæc de ſuppoſitione ſimplici dicta ſint.

De ſuppoſitione accidentali perſonali.

CAPVT VI.

IN capitulo ſexto agendum eſt de ſuppoſitione accidentali perſonali, cuius uſu frequentior eſt in ſciētiis realibus.

libus. De ea igitur tria uidenda sunt, Primo, quid sit. Secū do, ponentur omnes diuisiones suæ usitatæ in scientiis. Tertiò, assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum, aduerte, quòd sic diffinitur. Suppositio accidentalis personalis est acceptio termini substantiui, uel substantiue tenti in propositione extra materialiter se habentis, pro suo formali significato respectu prædicati accidentalis realis, conuenientes subiecto, ut habet esse ad extra.

Istæ particulæ prædicati accidentalis, & realis, ut habet esse ad extra, ponuntur, ut distinguatur suppositio personalis a naturali, & simplici, & intellige, ut habet esse ad extra, idest in rerum natura pro aliqua differētia temporis, quoniam, ut tibi manifestabitur in tract. de ampliatione, Subiectum in suppositione personali aliquando tenetur pro eo, quod est, aliquando pro eo quod est; uel fuit, aliquādo pro eo quod est uel erit, aliqñ pro eo quod est, uel pōt esse, & tūc exēplificabitur. In hac igitur propositione, Homo est iustus, homo supponit personaliter, quoniam prædicatum iustus, est prædicatum reale, & accidentale, & conuenit homini pro aliquo suo supposito existenti. Hæc enim est uera, Homo est iustus, quia hic, uel hic est iustus. Constat igitur tibi quid sit suppositio personalis distincta a naturali, & simplici Quod distinguatur a materiali, nemini est dubium, quoniam in illa stat terminus pro materiali significato, hic autem pro formali.

Quantum ad secundum aduerte, quòd diuisiones suppositionis personalis sic ordinantur.

Suppositio personalis, prima diuisione diuiditur in discretam, & communem. Discreta est acceptio termini substantiui discreti, uel termini commuis cum pronomine demonstratiuo in singulari numero, & cætera. respectu prædicati realis accidentalis conuenientis subiecto, ut habet esse ad extra. Exemplum primi, Sortes est iustus, Exēplum secundi, Iste homo est iustus. Imperitè scribis.

Et aduerte, quòd si propositio conuertatur simpliciter, sicut subiectum in conuersa supponit personaliter discretè, sic prædicatum in conuertente eodem modo supponit,

ut hic, Sortes est iustus, iustus est Sortes,& hic, ille homo currit, uel tu curris, currens est ille homo, currens es tu.

Communis diuiditur in determinatam, & confusam. Determinata est acceptio termini communis substantiui &cætera,sine signo,uel cum signo particulari tantum,sub quo licet descendere ad sua supposita disiunctiué,ut,Homo est albus,& licet sic descendere,& Isti sunt omnes homines,ergo iste homo,uel iste, uel iste, & sic de singulis, est albus,ergo homo est albus, & sicut de hac infinita, sic intellige de hac particulari,Quidā homo est albus.Quòd si de nullo uerificaretur prædicatum, propositio esset falsa, quoniam prædicatum non conuenit subiecto, nisi ratione alicuius suppositi.

Confusa est acceptio termini substantiui cōmunis &c. sub quo non licet descendere disiunctiuè.Sed si descendatur,descēdetur disiūctim.Pro cuius notitia aduerte, quòd descendere disiunctiue,est formare plures disiunctiuas singulares, ex quibus necesse est unam esse determinate ueram.Verbi gratia sub hac, Quidam homo currit.sic descēditur disiunctiue,& isti sunt omnes homines,ergo uel iste homo currit, uel iste homo currit, uel iste homo currit, &cæt. ita quòd necesse est unam ex his esse determinate ueram,& dummodo unus currat,hæc est uera, Aliquis homo currit. Descendere autem disiunctim,est formare unā categoricam de extremo disiuncto, quam non est necesse uerificari determinate pro uno, sed potest uerificari pro pluribus,& pro omnibus in confuso,& indistincte. Verbi gratia, In ista,Tantum homo est sapiens,ly homo,supponit confuse,& licet descendere sub eo disiunctim sic,&isti sunt omnes homines, ergo uel hic homo, uel hic homo, uel hic homo est iustus. Hæc est una categorica de subiecto disiuncto,& non inconuenit,quòd uerificetur pro pluribus hominibus,uel etiam pro omnibus indistinctè. nam cum soli homini conueniat iustitia inter omnia animalia, nihil obstat quin reperiatur in pluribus, nec repugnat quin reperiatur in omnibus.

Confusa,diuiditur in confusam tantū,& confusam uni-

uerſalem. Exemplum primæ, tantùm homo eſt iuſtus, tantùm homo eſt figuræ rectæ, Exemplum ſecundæ, Omnis homo eſt iuſtus.

Confuſa tantum, diuiditur in mobilem & in immobilē. Confuſa tantum mobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere diſiunctim, ut tantum homo eſt iuſtus, ergo tantum hic, uel hic, uel hic eſt iuſtus. Confuſa immobilis eſt acceptio termini ſubſtantiui, &c. ſub quo nullo modo licet deſcendere; ut in iſta, Tantum tres ciues ſeruant patriam. Non licet deſcendere, quoniam omnes iſtæ ſunt falſæ, Ergo tantum iſte ſeruat patriam, uel tantum iſte ſeruat patriam. Nec ualet diſiunctim, Ergo tantum iſte, uel iſte, uel iſte, quoniam tres ciues collectiuè, & non diſiunctiuè ſeruant patriam, poſito caſu, quòd ſic ſit. Et aduerte, quòd terminiſtæ exemplificantes de cōfuſa tantum immobili formant hanc propoſitionē, Neceſſario homo eſt animal, ſub qua dicunt non licere deſcēdere diſiunctim, ex parte ſubiecti, quoniā nullus homo ſingularis neceſſario eſt animal, ſed contingenter, quoniam poteſt non eſſe. Id non recipiunt reales, quoniam dicunt illam eſſe ſuppoſitionem naturalē in qua prædicatum eſt de eſſentia ſubiecti, & prædicatur eſſentialiter de omni contento ſub ſubiecto, ergo neceſſario, & ſemper, & immutabiliter. Vnde ita eſt neceſſaria iſta, Sortes eſt animal, ſicut iſta, Homo eſt animal. Nec obſtat, quòd Sortes poſſit nō eſſe, quia in ſuppoſitione naturali, non requiritur exiſtentia extremorū, ſed immutabilis habitudo, & unio prædicati cū ſubiecto. Vnde hæc conſequentia nō ualet, Sortes contingēter eſt, ergo contingenter eſt animal. Nec iſta, Sortes neceſſario eſt animal, Ergo neceſſario eſt, quia in prima fit tranſitus ab eſſe exiſtentiæ ad eſſe eſſentiæ, In ſecunda autem fit tranſitus econuerſo.

Confuſa uniuerſalis diuiditur in diſtributiuam, & collectiuam. Diſtributiua diuiditur in mobilem, & in immobilē. Diſtributiua mobilis eſt acceptio termini, &c. ſub quo licet deſcendere copulatiue ad omnia ſua ſuppoſita; ut, Omnis homo eſt mendax, ergo hic homo eſt mendax, & hic homo eſt mēdax, & ſic de aliis omnibus. Diſtributiua immo-

immobilis est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, ut si omne animal currit, Omnis homo currit. Non enim sequitur, ergo si hoc animal, puta asinus, currit, omnis homo currit, & si hoc animal, puta equus currit, omnis homo currit. Constat enim conditionalem esse ueram, & tamen omnis copulatiua formata est falsa. Distributiua mobilis diuiditur in absolutam & accommodam. Absoluta est acceptio termini &c. sub quo licet descendere copulatiuè absolutè, & nulla appositione facta, ut, Omnis nix est alba, omnis stella lucet, ergo ista stella, & ista, & ista, & sic de omnibus, nulla exceptuata lucet. Accommoda est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiuè absolutè, sed appositione facta, uel pro tali, aut tali genere, ut omnes diligunt munera, scilicet Iudices iniusti. omnes homines resurgent, scilicet qui fuerint mortui. omnis qui petit, accipit, scilicet si debitæ & rationabiliter petit, & hæc suppositio distributiua accōmoda, necessaria est pro intelligentia sacræ scripturæ, & in politicis legibus ac decretis.

Vniuersalis collectiua est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, sed aut non descendere, aut descendere copulatim, ut omnes Apostoli sunt duodecim, non sequitur, ergo iste est duodecim, & iste est duodecim, & iste, & iste. omnes sunt falsæ, ut patet. Sed descendatur sic, ergo iste, & iste, & iste, & omnes alij simul sumpti, sunt duodecim. & aduerte, quòd descendere copulatiuæ est descendere per propositiones copulatiuas singulares. Copulatim autem, est descendere per unam categoricam de extremo copulato. Exemplum primi, Omnis nix est alba, ergo & hæc nix est alba, & hæc est alba, &c. Exemplum secundi, Omnia elementa sunt quatuor, ergo hoc, & hoc, & hoc, & hoc, simul sumpta, sunt quatuor. Cōstat igitur, quid sit suppositio formalis, personalis, & quot sint eius diuisiones famosæ, & quid sit singulum membrū singulæ diuisionis.

Quantum ad tertium aduerte, quòd singulis membris diuisionum suppositionis personalis, asignantur certæ regulæ uniuersales, per quas cognosces, quomodo, & in qua

ſpecie perſonalis ſuppoſitionis termini ſupponunt.

Incipientes igitur a perſonali diſcreta, aſſignamus ei talem regulam.

Omnis terminus diſcretus, uel communis cum pronomine demonſtratiuo ſingularis numeri, uel circunlocutus exiſtens pars orationis, ſiue ex parte ſubiecti, ſiue ex parte prædicati, ſiue præcedat ſignum particulare, ſiue uniuerſale, ſiue affirmatiuum, ſiue negatiuum ſupponens perſonaliter, ſupponit diſcretè. Exemplum primi ex parte ſubiecti. Sortes currit, Iſte homo currit, Sophronici primogenitus currit. Exemplum ſecundi ex parte prædicati, ſiue ſigno uniuerſali, aliquod currens eſt Sortes, aliquod currens eſt iſte homo, aliquod currens eſt Sophronici primogenitus. Cum ſigno autem uniuerſali affirmatiuo, ut hic, Omnes peccauerunt in Adam, omnes peccauerunt in primo homine, Omnes peccauerunt in primo creato ad imaginem Dei, Cum ſigno uniuerſali negatiuo, ut hic, Nullus aſinus eſt Sortes, nullus aſinus eſt iſte homo, Nullus aſinus eſt primogenitus Sophonici.

In omnibus his datur ſuppoſitio diſcreta perſonalis, in omnibus exemplis primi modi ex parte ſubiecti, & in omnibus exemplis ſecundi modi ex parte prædicati.

Determinatæ perſonali aſſignatur hæc regula, omnis terminus, quem nullum ſignum præcedit, uel ſi præcedit, eſt ſignum particulare affirmatiuum, ſupponens perſonaliter, ſupponit determinate, tam a parte ſubiecti, quàm a parte prædicati.

Exemplum primi, homo eſt iuſtus, tam ſub ſubiecto, quàm prædicato licet deſcēdere diſiunctiue, ut patet exercitato, ergo tam ſubiectum, quàm prædicatum ſupponunt determinate. Exemplum ſecundi, aliquis homo eſt iuſtus, tam prædicatum, quàm ſubiectum eodem modo ſupponunt.

Confuſæ tantum mobili aſſignantur iſtæ regulæ, ut generales, Cuiuslibet uniuerſalis affirmatiuæ prædicatum ſi eſt terminus communis, ſupponens perſonaliter, ſupponit confuſe tantum mobiliter. Vti, Omnis homo eſt bipes, ly bipes ſtat confuſe tantum mobiliter, quia licet deſcendere

dere

dere disiunctim. Nam bene sequitur, Omnis homo est bipes, ergo uel est hic bipes, uel hic bipes, uel hic bipes. Dicitur affirmatiue, quoniam in uniuersali negatiua, distribuitur subiectum, & prædicatum ut hic, Nullus homo est lapis, ut tibi manifestabitur in cap. sequenti. Dicitur terminus communis, quoniam si prædicatum esset terminus, discretus, supponeret discretè, ut dictum est in regula assignata suppositioni personalis discretæ.

Cuiuslibet propositionis exclusiuæ tam affirmatiuæ, quàm negatiuæ primi ordinis dũmodo negatio non cadat super notam exclusionis, subiectum supponens personaliter, supponit confuse tantũ mobiliter, quia licet sub subiecto descendere disiunctim, nã bene sequitur, tãtum homo est albus per casum, ergo tantum hic homo, uel hic homo est albus. Dicitur tam affirmatiuæ quàm negatiuæ, quoniã sicut in ista tantum homo est albus, homo supponit confuse tantum mobiliter, sic & in ista, tantum homo non est albus. Dicitur, dummodo negatio non cadat &c. quoniam si negatio cadat super notam exclusionis, propositio erit tota negatiua, ut, Non tantum homo est albus, & tunc mutatur suppositio subiecti. Dicitur primi ordinis: quoniam ut tibi manifestabitur in tract. de prob. ter. exclusiua fit tribus modis. Primò quando nota exclusionis antecedit subiectum, ita quòd cadit super illud, ut tantum homo est risibilis, & hæc est primi ordinis. Secundo, quando ipsa nota mediat inter subiectum, & prædicatum, siue antecedat uerbum, siue subsequatur. Exemplum primi, ut Plato tantum scribit. Exemplum secundi, Sortes comedit tantum panem, & hæc est secundi ordinis, ergo quãdo in tertio ponitur nota exclusionis. Vt, habeo unum librum tantum, & hæc est tertii ordinis. Regula proposita in intelligenda est de exclusiua primi ordinis, quoniam æquipollet uniuersali affirmatiuæ de terminis transumptis, ut tantum homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, & in hac uniuersali prædicatum supponit confuse tantum mobiliter, ut tibi declarabitur in sequentibus.

Confusæ tantũ immobili assignatur hæc regula, Quandocunque prædicatum non potest uerificari de contentis

ſub ſubiecto diuiſim, ſed ſolũ coniunctim, ſupponitur ſubiectum confuſè tantùm immobiliter, ut hic, Elementa mundi ſunt quatuor. Planetæ ſunt ſeptem, prædicamenta ſunt decem, nam ſi fiat deſcenſus diſiunctim ſub ſubiecto prædictarum propoſitionum, manifeſtè erit falſus. Verbi gratia, fiat ſic deſcenſus ſub prima, Et omnia hæc ſunt elementa mundi, ergo hoc elementũ, uel hoc, uel hoc eſt quatuor. Manifeſtum eſt, quòd deſcenſus eſt falſus; quoniam prædicatum numerale nõ uerificatur de ſubiecto niſi coniunctim. Idem intellige de ſubiecto aliarum propoſitionũ. Similiter, hic eſt ſuppoſitio confuſa immobilis, Duo homines trahunt nauem, & hic. Tres perſonæ ſunt trinus, Deus & hic, pater & filius ſunt unum principium ſpiritus ſancti. Qui uero ſint termini, qui communiter confundunt immobiliter, declarabuntur in cap. ſequenti.

Cõfuſæ diſtributiuæ mobili aſsignatur hæc regula, Omnis propoſitionis uniuerſalis affirmatiuæ, & negatiuæ ſubiectum ſupponit confuſè diſtributiuè mobiliter, & licet deſcendere ſub eo copulatiuè, ut, Omnis homo currit, nullus homo currit. Ex parte uerò prædicati, in affirmatiua ſtat confuſè tantum mobiliter: in negatiua autem diſtributiuè, ut, Omnis homo eſt albus. ly albus, ſtat confuſè tantum mobiliter, quia licet deſcendere diſiunctim, nullos homo eſt lapis, ly lapis, diſtribuitur quia licet deſcendere copulatiuè. Idem intellige de prædicato particularis negatiuæ. Nam licet ſubiectum ſtet determinatè, ſi eſt terminus communis, tamen prædicatum ſtat diſtributiuè propter negationem habentem uim diſtributiuam, ſi non ſit impedita. Vnde in iſta, Aliquis homo non eſt albus, homo ſtat determinatæ, quia licet deſcendere diſiunctiuè, & ly albus diſtribuitur, quia licet deſcendere copulatiuè. Deſcende tu.

Confuſæ diſtributiuæ immobili aſsignatur hæc regula, In omni conditionali, cuius ſubiectum præcedit ſignũ uniuerſale affirma. uel nega. ſupponit ſubiectum diſtributiuæ immobiliter, in ordine ad totam conditionalem, ut hic, Si omne animal currit, omnis homo currit. & hic, Si nullum animal currit, nullus homo currit. Non enim poſſunt ſic
deſcendere,

descendere, ergo si hoc animal currit, omnis homo currit, quia hoc animal non est omnis homo. Idem intellige ex parte negatiuæ, non enim sequitur. Hoc animal, demonstrato Brunello, non currit, ergo nullus homo currit, potest enim Sortes currere, non currente Brunello.

De distributiua absoluta mobili, iam data est regula, de accommoda autem datur hæc, Quandocunque prædicatum uniuersalis affirmatiuæ uel negatiuæ non uerificatur de subiecto absolutè, sed per appositionem, subiectum supponit distributiuæ accōmodæ, ut hic, Omnes homines indigent pœnitentia, appositiuæ peccantis, nam infans est homo, quia est animal rationale, & tamen non indiget pœnitentia, quia non peccat, & hic, Non est inuentus qui placeret Deo, appositiuæ, in filiis peccatorum.

Collectiuæ assignatur talis regula, In propositione uniuersali affirmatiua, in qua prædicatum non uerificatur de subiecto pro omnibus contentis sub eo, nisi simul sumptis, subiectum supponit collectiuæ, ut omnes Apostoli sunt duodecim, omnes Senatores regunt ciuitatem, constat enim, quòd omnes simul, & non aliquis diuisim regit ciuitatem.

Hæc pro regulis assignandis cuilibet membro singulæ diuisionis personalis suppositionis, dicta sint.

De terminis habentibus uirtutem confundendi tantùm mobiliter, et distribuendi mobiliter, et immobiliter. CAP. VII.

IN cap. septimo agendum est de signis & syncategorematibus, & terminis, siue sint nomina, siue uerba, quæ habent uirtutem confundendi, & distribuendi mobiliter uel immobiliter, & primò expediemus nos de terminis confusiuis tantum, siue mobiliter, siue immobiliter, secundò de terminis distributiuis.

Quantum ad primum ponuntur octo regulæ.

Prima est, Dictio exclusiua confundit confusè mobiliter tantum terminum immediate sequentem, si est terminus communis, ut, Tantum homo est risibilis, quia sub ly homo, licet descendere disiunctim, ut patet.

Secunda est, dictio exceptiua confundit confusè tantū mobilite

mobiliter ſuum cauſale, ſi eſt terminus communis, quia licet deſcendere ſub eo diſiunctim, ut, Nullum animal præter hominem eſt loquens, ly præter hominem, ſtat confuſe tantum mobiliter.

Tertia eſt, Dictio reduplicatiua confundit ſuum caſuale confuſe tantum mobiliter, & prædicatum confuſe tantum immobiliter, ut homo inquantum homo, eſt rationalis, Ly homo, ſtat confuſe tantum mobiliter, & ly rationalis, immobiliter.

Quarta eſt, uerba concernentia actum mentis, ut ſcire, intelligere uelle, credere deſiderare, & opinari, & dubitare, & imaginari confundunt confuſe tantum mobiliter terminum immediate ſequentem, ſi eſt terminus communis, & non ſupponat ſimpliciter, ut ego ſcio aliquam concluſionem, ergo hanc uel hanc. Dico. ſi eſt ter. communis, quoniam ſi eſſet terminus diſcretus, uel communis cum pronomine demonſtratiuo, ſupponeret diſcrete, ut, Scio hanc concluſionem, credo Socrati, imaginor Cæſarem. Dixi, & non ſupponat ſimpliciter, quoniã ſub termino communi ſupponenti ſimpliciter non fit aliquis deſcenſus. ſtat enim natura, ut una in ſe conſiderata. Vnde ſub iſta, intellige hominem, ſcio roſam, nullus debet fieri deſcenſus, quoniam ſumitur homo, ut homo, roſa ut roſa, ut diximus ſupra.

Quinta regula, aduerbia numeralia, localia, temporalia ſi adhærent uerbo, cuius actus ſuper idem numero, reiterari poteſt, confundunt confuſe tantum mobiliter terminum immediate ſequentem, ut bis uidi hominem. ergo bis uidi hunc, uel hunc, uel hunc hominem. Hic & illic uidetur homo, ſemper erunt elementa, &c. Si autem adhærent uerbo, cuius actus ſuper idem numero reiterari non poteſt, confundunt confuſe tantum immobiliter, ut bis comedi panem, ly panem ſtat immobiliter, quia hic deſcenſus eſt falſus, bis comedi hunc, uel hunc, uel hunc panem, quia panis ſemel comeſtus non eſt iterato comeſtibilis, ut patet. Idem intellige hic, Hic & Romæ uenditur piper. Vbique eſt corpus, & hic. Semper erit homo, neque enim idem piper numero ſimul uenditur hic & Romæ,

cum

cum non possit esse idem corpus in duobus locis, nec idē corpus numero, occupat omnem locum, neque idem homo numero erit semper secundum cursum naturæ, cum sit natura corruptibilis, ut patet.

Sexta regula est, Termini modales excepto necesse nominaliter sumpti, & aduerbialiter. confundunt confuse tantum mobiliter omnes terminos communes non distributos siue præcedant modum, siue sequantur, ita tamē, quòd fiat modalis. De sensu composito exemplum, quando modus præcedit. contingens est hominem esse album, impossibile est hominem esse lapidem. Exemplum, quando modus subsequitur, Hominem esse album est contingens. Hominem esse lapidem, est impossibile. Apud reales contingit descendere disiunctim tam sub subiecto, quàm sub prædicato ipsius dicti. Nam bene sequitur, contingens uel possibile est hominem esse album, ergo uel hunc uel hunc hominem, ergo uel hoc, uel hoc album. Item bene sequitur, impossibile est hominem esse lapidem, ergo impossibile est hunc uel hunc hominem esse lapidem, eodem modo descende sub lapide. Dixi, termini modales excepto necesse, quoniam propositio de necesse si est uera, est in materia naturali, in qua prædicatum est de essentia, uel consequitur essentiam subiecti, ut necesse est hominem esse animal, uel rationale uel risibile &c. tunc suppositio est naturalis, in qua non fit aliquis descensus, ut docuimus in cap. quarto. Vnde in ista. necesse est hominem esse animal, tam ly hominem, quàm ly animal stat immobiliter, quoniam in suppositione naturali non requiritur existentia extremorum, & in hoc discordant reales a terministis, ut docuimus in eodem cap. Dixi ter. communes, ut excipiam discretos, ut hic, Contingens est Sortem esse album, uel impossibile est Sortem esse asinum. Terminus enim discretus non est capax suppositionis confusæ, est autem capax suppositionis discretæ. Dixi non distributus, quoniam si fiat propositio modalis uniuersalis de dicto siue affirmatiua, siue negatiua, extrema dicti supponunt, sicut extrema categoricæ uniuersalis affirmatiuæ, uel negatiuæ. Quem modum supponendi declarauimus in capit.

præce-

cap. præcedenti, & in ſequentibus magis declarabimus. Dixi,ita quòd fiat in ſenſu compoſitio; quoniam non eſt eadem ratio de modali in ſenſu compoſito, & de ea in ſenſu diuiſo. Nam diuerſimode probatur, ut tibi declarabitur in trac.de probationibus terminorum, ideò non ſeruatur eadem ſuppoſitio, In quo autem differant, & in quot,iam diximus in trac.tertio cap.quarto. Vide tu illic.

Septima regula, Hæc uerba, Promitto, Debeo, Obligor, terminum communem non diſtributum, quem regunt,confundunt confusè tantum immobiliter; ut, Sortes promittit tibi denarium,ly denarium, ſtat immobiliter,quia hic deſcenſus eſt falſus,Promitto tibi hunc, uel hunc,uel hunc denarium. Nam poſſum tibi promittere denarium,qui nondum fabricatus aut formatus eſt, ideò non licet deſcendere.

Octaua regula,Dictio conditionis,ut ſi; & rationis,ut ergo, omnes ſuos terminos communes non diſtributos confundunt confuſe tantum immobiliter, & hoc in ordine ad hypotheticam,ut ſi homo eſt,animal eſt.Homo currit,ergo animal currit,tam ly homo, quàm ly animal confusè tantum immobiliter in utraque ſupponunt, modo ſumantur in ordine ad hypotheticam. Pro cuius notitia aduerte,quòd ly homo, & ly animal dupliciter conſiderari poſſunt.primò,ut ſunt pars categoricæ, nam hæc eſt categorica,Homo currit,cuius pars eſt ly homo, & hæc eſt categorica,animal currit; & ut ſic,ly homo,& ly animal ſupponunt determinatè, & licet deſcendere disiunctiuè,cum ſint duæ indefinitæ. ſecundò,ut ſunt pars hypotheticæ, & intendo quòd conſiderentur non inquantũ componunt has duas categoricas,ut categoricas, ſed inquantũ componunt has, ut partes hypotheticæ per notã conditionis uel rationis, & hoc eſt ſumere in ordine ad hypotheticam,& non in ordine ad categoricam, ut categorica eſt,& in hoc ſenſu intelligendum eſt, quòd cõfundunt confusè tantum immobiliter.

Sed dicis, Videtur hic deſcenſus eſſe bonus, Si homo eſt,animal eſt,ergo ſi hic homo,uel hic homo eſt,animal eſt, repugnat enim ponere hominem ſine animali,cũ animal

mal ſit prædicatum per ſe in primo modo de homine.

Reſpondetur pro nunc, quòd regula intendit de deſcẽſu ualido de forma, & non de materia. Valet autem prædictus deſcenſus de materia, ſed non de forma. De materia quidem ualet, quia in utraque propoſitione prædicta, homo eſt animal, ſupponunt perſonaliter. Si autem formentur duæ propoſitiones de tertio adiacente, in quibus homo, et animal habeant ſuppoſitionem naturalem, ut hic, Si homo eſt animal, homo eſt ſenſitiuus, non licet aliquis deſcenſus, quia omnis deſcenſus eſt ad ſuppoſita. Sed ut docuimus ſuprà, in naturali ſuppoſitione non requiruntur ſuppoſita, nec exiſtentia ſuppoſitorum. Hæc enim conditionalis eſt uera, ante creationem mundi, Si homo eſt animal, homo eſt ſenſitiuus. Hæc de regulis pro terminis confuſiuis tantum mobiliter, uel immobiliter dicta ſint.

Quantum ad ſecundum, ut ſcias terminos habentes uim diſtribuendi mobiliter, uel immobiliter, ponuntur quatuor regulæ generales.

Prima regula, Omne ſignum uniuerſale affirmatiuum poſitum in recto terminum immediatè ſequentem, facit ſtare diſtributiuè, & immediate ſequentem confuſè tantum, dummodo ſit terminus communis, & ſignum non ſit impeditum per aliud ſuperueniens ſignum diſtributiuum, ut omnis homo eſt albus, ly homo diſtribuitur: quoniam licet deſcendere ſub eo copulatiuè, & ly albus confunditur confuſè tantum mobiliter; quoniam licet dẽſcendere ſub eo diſiunctim. Dixi poſitum in recto, ut excipiam has propoſitiones, uidens omnem hominẽ, eſt animal. Nec ly uidens diſtribuitur, nec ly animal confunditur; quoniam eſt una indefinita, in qua prædicatum, & ſubiectum ſupponunt determinate. Nec obſtat ly omnem hominem; quoniam cum nõ ſit ſubiectum, ſed pars ſubiecti, uirtus ſigni non tranſit ad prædicatum. Secus eſſet, ſi diceretur, Omnis uidens hominem eſt animal, tunc ly uidens, diſtribueretur, & ly animal confunderetur. Itẽ intellige in hac, Cuiuslibet hominis aſinus eſt currens, ly aſinus non diſtribuitur, nec ly currens confunditur, ſed

ſtat utrunque determinatè; quoniam uirtus ſigni uniuerſalis poſiti in obliquo non tranſit ſuper ea, ſolum ly hominis diſtribuitur; quoniam eſt eiuſdem obliqui cum ſigno uniuerſali. Dixi, dummodo terminus communis; quoniam diſcretus non eſt capax diſtributionis, nec confuſionis, cum non habeat inferiora, ad quæ fiat deſcenſus. Dixi, & ſignum non ſit impeditum; quoniam ſi aliud ſignū, uel ſyncategorema diſtributiuum ſuperuenerit, mutat ſuppoſitionem. Verbi gratia, In iſta, Omnis homo eſt albus, ly homo, diſtribuitur, & albus confunditur. Si autem ſuperueniat non, & dicatur, Non omnis homo eſt albus, cùm hæc æquipolleat huic, Quidam homo nō eſt albus, ly homo ſtat determinatiue, & ly albus, diſtribuitur propter negationem, quæ habet uim diſtribuendi, ſi non eſt impedita, ut dicemus in regula ſequenti.

Secunda regula, omnia ſigna uniuerſalia negatiua, & omnis negatio non impedita, faciūt ſtare diſtributiue mobiliter terminum communem mediate, & immediate ſequentem, ita quòd diſtribuunt ſubiectum, & prædicatum, remoto impedimento, ut, Nullus homo eſt albus, tā ſubiectum quàm prædicatum diſtribuitur; quoniam licet ſub utroque deſcendere copulatiue. Dixi terminum communem, ut excludam diſcretum. Dixi mediate, & immediate ſequentem, ut diſtinguatur à ſigno uniuerſali affirmatiuo, qui non diſtribuit niſi terminum immediate ſequentem. Dixi, remoto impedimento, quod poteſt eſſe duplex. Primò, ſi ſignum non apponatur ſubiecto in recto, ſed parti ſubiecti in obliquo, ut hic, Nullius hominis aſinus currit, nec ly aſinus, nec ly currens diſtribuitur, ſed tantum ly hominis; quoniam uirtus ſigni negatiui, nō ſe extendit ultra obliquum, cui apponitur. Vnde cū hæc ſit indefinita, aſinus currit, ſtat ſubiectum, & prædicatum determinate. Secundò, ſi aliud diſtributiuum ſuperueniat, ut hic, Nonnullus homo currit. Ly non, impedit diſtributionem factam per nullus, & facit æquipollenter particularem affirmatiuam, nam æquipollet iſti. Quidam homo currit, in qua conſtat ſubiectum, & prædicatum ſupponere determinate.

Tertia regula, quæ continet quatuor partes, est hæc. Gradus comparatiuus,& superlatiuus confundunt distributiuè terminum rectum ex natura comparationis, terminum autem rectum ex natura excessus confundunt cõfusè tantum mobiliter. Super terminum autem rectum à parte ante,id est positum in subiecto,nullam habẽt vim. Verbi gratia, equus est maior asino altitudine cubiti, ly asino stat distributiue,ly altitudine,cubiti stat confuse tãtum mobiliter. Ly equus stat determinate, cum sit propositio indefinita. Si autem apponatur signum uniuersale, stabit distributiue per primam regulã, ut, Omnis equus est maior asino.Hæc est prima pars regulæ.

Secunda pars est hæc, Istæ dictiones ita, sicut, tam, & quàm, terminum immediate sequentem distribuunt, ut Hercules est ita fortis,sicut leo. Ly leo,stat distributiue, canis est tam uelox, quàm lepus, ly lepus distribuitur. hæc est secunda pars.

Tertia pars est hæc, Hoc uerbum differt,& isti termini aliud,non idem,diuersum,diuisum,distinctum, distribuũt terminum sequentem,aliquod prædictorum,ut asinus differt ab homine, est aliud ab homine,non est idem homini,est diuersus,& diuisus,& distinctus ab homine, ly homine in omnibus prædictis distribuitur,& ratio huius assignabitur infrà.

Quarta pars est hæc, Ista verba Egeo, Indigeo, Careo, distribuunt terminum immediate sequentem capacem distributionis:id est, communem deducto omni impedimento, quod etiam debet intelligi in partibus præcedentibus. Verbi gratia, Sortes caret ueste, eget pecunia,ly ueste,& pecunia, stant distributiuę: quoniam hæc propositio, Sortes caret ueste, æquipollet huic, Sortes non habet uestem. Negatio atuem per secundam regulã distribuit terminum sequentem. Vnde aduerte,quòd ratio istius regulæ quo ad omnes partes prædictas stat in hoc, quia omnes termini prænominati includunt negationem,ut tibi manifestabitur, in tractatu de probationibus terminorum, ideò habent ex negatione inclusa uirtutem distribuendi terminum sequentem.

Quarta

Quarta regula est hæc, Dictio exclusiua terminum sequentem mediatè, i. prædicatum, si est terminus cōis, distribuit, vt, Tantū homo est rationalis. ly rationalis, distribuitur, & ratio huius regulæ est, quia exclusiua æquipollet uniuersali affirmatiuæ terminis transpositis; ut, tātum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo, constat quòd ly ratonale, distribuitur per primam regulam. Hæc de reliquis pro terminis habentibus uim distribuendi dicta sint.

De pluribus signis distributiuis. *Cap.* VIII.

In octauo capite agēdum est de pluribus signis, quæ ponuntur in eadem propositione, & habent uim distribuendi. Hic igitur pro uniuersali resolutione tria aduertenda sunt.

Primò aduerte, quòd si subiectum propositionis sit terminus communis non distributus, puta quia est subiectū indefinitè uel particularis, adueniente signo distributiuo, distribuitur. Verbi gratia in ista, Homo currit, ly homo, stat determinate. Si adueniat signum uniuersale affir. uel neg. distribuitur, ut, Omnis homo currit, Nullus homo currit. Si autem signo distributiuo adueniat aliud distributiuum, impedit distributionem, & aliam suppositionem inducit. Verbi gratia, In ista, Omnis homo currit, ly omnis, causat distributionem. Si autem addas aliud distributiuum, puta ly, non impeditur uirtus distributiua de ly omnis, ut dicendo, Non omnis homo currit, ly homo nō amplius distribuitur, sed stat determinatè; quoniam æquipollet isti, Quidam homo non currit. in qua cum sit indefinita, ly homo, stat determinate. Ex prędictis ergo infertur apud Logicum, hoc uniuersalissimum principium, & ut uniuersalissima lex, Quicquid mobilitat immobilitatum, immobilitat mobilitatum. Cuius sensus est iste, Quodcunque signum distribuit terminum non distributum, impedit distributionem distributi. Verbi gratia, in hac propositione, Homo est albus, ly homo, est terminus non distributus. Si præponatur sibi signum uniuersale affirma. uel nega. distribuetur, ut, Omnis homo est albus, Vel, Nullus homo est albus. Si autem adueniat aliud signū

distribu-

distributiuum, impedit distributionem termini prius distri buti, puta huic, Omnis homo est albus, superueniat non, & dicatur sic, Non omnis homo est albus, ly non, impedit ne distribuatur homo, qui prius distribuebatur per signũ uniuersale affirma. Sensus ergo illius principii erit iste, Quicquid distribuit non distributum, immobilitat, idest, impedit distributum.

Secundo aduerte, quòd ex illo principio uniuersalissimo, extrahuntur istæ regulæ, si duo signa affirmatiua distributiua cadant immediate, ita quòd uirtus utriusque signi æquè primò cadat super eundem terminum, faciunt ipsum stare nõ distributiuè, sed determinate, ut asinus est differens ab omni homine, ly homine, stat determinatè. Si unum sit affirma. & alterum nega. faciunt similiter stare determinate, ut, Non omnis homo est albus. Si utrunque sit negati. faciunt stare similiter determinate, ut nonnullus homo est albus. Dixi, quòd cadant immediate, quoniam si inter illa mediat terminus distributus, non faciunt stare terminum, super quem cadunt determinatè, sed confuse tantum, ut in ista, Nullus homo non est albus, ly albus, non stat determinate, sed confusè tantum; nam æquipollet isti, Quilibet homo est albus, in qua constat, quòd ly albus, stat confusè tantum, sit prædicatum uniuersalis affirmatiuæ. Dxi ita, quòd uirtus utriusque signi æquè primo cadat super illum terminum, quoniam si quoddam ordine caderet, ita quod prius super aliquod præcedens terminum, quàm supra ipsum terminum, non faceret stare ipsum determinate, ut hic, Nullus homo est omnis homo, ly homo a parte prædicati non stat determinate, quia licet supra ipsum cadant duo signa: scilicet nullus & omnis, non tamen æque primò, sed nullus cadit primò super hominem in subiecto, deinde super hominem in prædicato. Similiter in ista, Nullum differens ab ente est ens, ly ab ente, non stat determinate, licet cadant super ipsum duo distributiua; scilicet Nullum, & Differẽs, quoniam ly nullum prius cadit super differens, quàm super ly ens.

Tertio aduerte, quòd si duo signa distributiua cadant super aliquem terminum, quorum non quodlibet per se

sumptum distribuit terminum, super quem cadit, unum non impedit distributionem alterius, ut hic., Omnis homo, omne risibile est, ly risibile, stat distributiue, quoniam licet duo signa distributiua præcedant ipsum: scilicet omnis, & omne, tamen primum per se sumptum non distribueret ipsum, dicendo, Omnis homo risibilis est, nam cũ sit prædicatum uniuersalis affirmatiuæ, stat confuse tantum mobiliter. Si aũt duo signa distributiua, quorũ quod libet per se sumptum est aptum distribuere terminũ sequẽtem, cadaut super eundẽ terminũ, unum impedit aliud, ne distributio fiat termi. ultimo, ut hic, Hector est fortior omni homine, ly homine, non distribuitur, quia cadit super ipsum ly fortior, & ly omui, quorum utrũque per se sumptum distribuit hominem, ut hic, Hector est fortior homine, & hic, Deus illuminat omnem hominem, & cætera. Hæc de pluribus signis cadentibns super eundem terminum, habentibus uim distribuendi dicta sint, & hic terminatur consideratio nostra de suppositione absoluta.

De suppositione relatiua. CAP. IX.

IN hoc capitulo agendum est de suppositione termini relatiui, sumendo relatiuum Grammaticum, ut, Qui, Qualis, Quantus, Alius, & cætera, Nam relatiuum Logicum de quo actum est in prædicamento, Ad aliquid, supponit sicut terminus absolutus. Vnde in ista, Nullus pater est filius, ly pater est, & ly filius, ita stant distributiuè mobiliter, sicut in ista. Nullum nigrum est album. De suppositione igitur, & de modis supponendi relatiuorum terminorum apud Grammaticum hic agendum est, & hic agendda sunt quatuor. Primò, quid sit relatiuum Grammaticale, de quo hic intendimus. Secundo, quotuplex sit. Tertiò, qui sint modi generales, quibus supponit. Quarto, qui sint modi speciales quibus supponit, scilicet, an discretè, an determinate, an confuse, &c.

Quantum ad primum aduerte, quòd apud Grammaticum sic diffinitur, Relatiuũ est rei ante latæ, idest ante positæ repræsentatiuum, siue recordatiuum. Nam relatio apud Grammaticum est rei ante latæ, idest positæ, siue rei

præ-

præpositæ recordatio. Verbi gratia in hac propositione, Sortes,qui loquitur,orat; ly qui est relatiuum,quia repræsentat sortem ante positum in propositione.Sic enim exponitur,sortes qui, scilicet sortes loquitur,orat.

Sed dices cum Grammatica, & Logica sint distinctæ scientiæ,non habent considerare de eodem; quoniam uersantur circa distincta,obiecta,ut Grammaticus circa congruum, & incongruum, Logicus circa uerum,& falsum. Sed Grammaticus considerat de terminis relatiuis Grammaticalibus,ut patet in Prisciano, ergo non spectat ad Logicum considerare de eodem.

Respondetur, licet relatiuum de quo hic intendimus, consideretur a Grammatico,& a Logico, non tamen eadem ratione,nam consideratur a Grammatico, ut per ipsum potest fieri oratio congrua,& incongrua,ut hic, Sortes,qui currit,mouetur. hæc est congrua, hæc autem est incongrua, Sortes quo currit,mouetur. Apud Logicum autem consideratur inquantum ex diuerso modo supponendi,ut tibi declarabitur, potest reddere propositionem ueram,& falsam. Constat igitur tibi quid sit relatiuum Grammaticale.

Quantum ad secundum aduerte,quòd usitatæ, & famosæ diuisiones generales relatiui Grammaticalis sunt istæ.

Prima est,Relatiuorum quoddam est relatiuum substãtiæ,ut qui,quæ,quod, quoddam est relatiuum accidentis, ut Talis, Qualis,Tantus,Quantus.

Secunda est, Relatiuorum substantiæ, quoddam est relatiuum identitatis, ut Qui, Quoddam diuersitatis, ut Alius.

Tertia est,Relatiuorum substantiæ identitatis,quædam sunt nomina,ut Quis, Qui,Quæ, Quod. Quædam sunt pronomina,ut ille,ipse,iste,& is.

Quarta est, Relatiuorum substantiæ identitatis, quæ sunt pronomina,quædam sunt reciproca,ut sui,sibi,& possessiuum suus,sua,suum. quædam non reciproca,ut ille, iste,hic,& is.

Qninta est,Relatiuorum accidentis,aliud est identitatis,ut Talis,Qualis, Tantus,Quantus. Aliud est diuersita-

tis, ut alter, & alterius modi.

Sexta, Relatiuorum accidentis identitatis, quædã sunt qualitatis, ut Talis, Qualis. Quædam sunt quantitatis continuæ, & discretæ. Continuæ, ut tantus, quantus, discretæ, ut tot, quot.

Septima, Relatiua, accidentis identitatis, aliquando significantur per nomina, ut talis, qualis, tantus, quantus, aliquando per aduerbia, ut taliter, qualiter, tantum, quantũ, totiens, quotiens.

Positis his diuisionibus, assignandæ sunt descriptiones suorum membrorum principalium.

Relatiuum substantiæ est illud, quod refert idem numero cum suo antecedẽte, ut sortes qui disputat est doctus, ly qui, refert sortem. Item homo, qui comedit, uiuit.

Relatiuum accidentis est illud, quod refert idem in specie, & non idem in numero cum suo antecedente, ut sortes est albus, & talis est Plato. Dico idem in specie, & non idem in numero, quia idem accidens numero, puta eadem albedo in numero, non potest esse in distinctis, subiectis, ergo nec in Sorte, & Platone.

Relatiuum idẽtitatis substantiæ est, quod refert, & supponit pro eodem numero, pro quo supponit suum antecedens, ut Plato, qui currit, mouetur ly qui, refert Platonẽ, & supponit pro eo.

Relatiuum diuersitatis substantiæ est illud, quod refert idem numero cum suo antecedẽte, sed supponit pro alio, ut Plato disputat. & alius, puta Sortes, qui est alius a Platone legit, ly alius, refert Platonem, sed non supponit pro Platone, sed pro sorte.

Relatiuum identitatis substantiæ reciprocum, est illud, quod refert antecedens per modum patientis, ut, sortes percutit se, ly se refert sortem per modum patientis, quia percussio recipitur in sorte, & aduerte, quòd relatiuum reciprocum semper ponitur in obliquo, quoniam apud Grãmaticum licet nominatiuum possit esse patiens, ut sortes uerberatur, non tamen potest habere modum patientis, unde modus patientis semper est in obliquis.

Relatiuum identitatis substantiæ non reciprocum est illud

illud,quod refert, & supponit absolutè pro eadem re numero,& non per modum patientis,ut,sortes disputat, & ipse est doctus, ly ipse refert, & supponit absolute pro sorte.

Relatiuum accidentis identitatis est illud, quod refert eandem qualitatem,aut quantitatem in specie,& supponit pro eadem in specie,ut sortes est doctus, & talis est Plato,sortes est magnus,& tantus est Plato.

Relatiuum accidentis diuersitatis est illud,quod refert eandem qualitatem,aut quantitatem in specie,sed supponit pro alia distincta specie,ut sortes est albus, & alterius modi est Plato,puta quia niger. Sortes est bicubitalis, & alterius modi est Plato,quia cubitalis.

Quantum ad tertium,ut scias modos generales,quibus supponunt diuersa relatiua iuxta diuisiones prædictas,aduerte quinque regulas.

Prima est, Relatiuum identitatis substantiæ reciprocũ, & non reciprocum,dummodo non sit possessiuum, supponit pro eodem numero, pro quo supponit suum antecedens, in comparatione tamen ad alterum extremorum. Exemplum de non reciproco non possessiuo,ut, Aliquis homo est iustus,& ille defendit iustitiam, ly ille,non supponit absolute, & indeterminate pro aliquo homine, sed pro aliquo homine iusto,& propterea secunda pars copulatiue.s.& ille defendit iustitiam, non significat absolute, & indistincte, ꝙ aliquis homo defendit iustitiã, sed ꝙ aliquis homo iustus defendit iustitiã,&hoc est dictũ in cõparatione ad alterũ extremorũ. Nã ly iustus,est extremũ primæ catego.quia est eius prædicatum. Ex hoc sequitur,ꝙ hæc copulatiua est falsa,Aliquis homo est animal,&asinus est illud,nam secũda categorica est falsa. Significat enim, quòd asinus sit illud animal.quod est aliquis homo,&hoc est falsum,ut patet. Hæc autem est uera,Plato est homo, & sortes non est ille,quia ly ille, significat quòd sortes licet sit homo,non tamen est homo,qui est Plato,sed alius. Exemplum de reciproco,Omnis homo uidet se. Sicut ly homo distribuitur,sic ly se. Sed intelligendum est, quòd nõ est sensus, quòd omnis homo uideat absolutè omnem

hominem, sed referendo singulos ad seipsos. Sic descen dendo, Omnis homo uidet se, ergo ille homo uidet seipsum, & ille uidet seipsum, & ille &c.

Secunda regula Relatiuũ, diuersitatis substantiæ & relatiuum possessiuũ, non supponit pro eodẽ, pro quo supponit suum antecedens, sed pro alio. Exemplũ de primo, Duorum contrariorum immediatorũ, unũ est in subiecto, alterũ nõ. Patet, quòd pro alio cõtrario supponit ly unũ, & pro alio supponit ly alterũ puta ly unũ supponit pro sano, & ly alterũ supponit pro ægro. Exemplum de secundo, id est de possessiuo, Aliquis homo currit, & suus asinus dormit, constat quòd antecedens supponit pro homine, & relatiuum suus, suponit pro asino.

Tu tamen aduerte, quòd relatiuum possessiuum duo significat. Vnum in recto, scilicet rem possessam, alterum in obliquo: scilicet possessorem, ut quando dicitur, Sortes currit, & suus asinus dormit, ly suus, in recto significat asinum possessum, & in obliquo Sortem possessorem. Sic enim intelligitur, & suus asinus, id est asinus Sortes siue possessus à Sorte dormit. Cum igitur relatiuũ possessiuũ duo significat, potest pro duobus supponere. s. pro re possessa in recto, & pro possessore ĩ obliquo. Et sic erit uerũ, quòd relatiuũ possessiuũ supponit pro eodẽ, pro quo suũ antecedens, sed in obliquo; & quo alio, sed in recto; ut docuimus. Verũ quia suppositio in recto est in principalior, ideò regula nõ facit mẽtionẽ de suppositione in obliquo.

Tertia regula, Relatiuũ identitatis accidentis, nõ supponit pro eodẽ numero, pro quo supponit suũ antecedẽs, sed pro alio simili aut æquali; ut, Sortes est albus, qualis ẽ Plato. ly qualis, nõ supponit pro Sorte albo; sed pro Platõe albo, q est alius à Sorte albo. Et hic, Sortes est cubitalis; quãtus ẽ Plato, ly quãt⁹, nõ supponit pro Sorte, sed ꝑ Platõe.

Sed dices, Si nõ supponit pro eodẽ pro quo suũ antecedẽs, ergo nõ debet dici relatiuũ idẽtitas. Est. n. relatiuũ idẽtitatis, ꝙ refert & supponit pro eodẽ, quo suũ antecedẽs.

Respondetur, differt relatiuum identitas substantiæ à relatiuo identitatis accidentis, & conuenit. Conuenit quidẽ in hoc, quòd utrunque refert idem aliquo modo identitatis,

titatis,est enim identitas triplex,scilicet in substantia,quæ absolutè dicitur identitas,& identitas in qualitate, quæ dicitur similitudo. Est enim similitudo rerum differentium eadem qualitas,& idẽtitas in quantitate,quæ dicitur æqualitas,est enim æqualitas rerum differentium eadem quantitas. Differt autem in hoc, quòd relatiuum identitatis substantiæ refert & supponit pro eodem numero substantialiter,pro quo suum antecedens supponit,ut,Sortes qui disputat,est doctus. Relatiuum autem identitatis accidentis supponit pro eodem accidentaliter, quia pro identitate in qualitate,ut talis & qualis,uel pro identitate in quantitate,ut tantus & quantus. Verum quia identitas accidentalis non est simpliciter idẽtitas,sicut est identitas substantialis,ideo dicitur in regula apud Logicũ,quòd relatiuum identitatis accidentis non supponit pro eodem numero, pro quo supponit suum antecedẽs,sed pro simili aut æquali. Et hoc est,quod diximus supra, quòd supponit pro eodem in specie.

Quarta regula, Relatiuum diuersitatis accidentis supponit pro dissimili illi,aut inæquali illi, pro quo supponit suum antecedens,ut nix est alba, & aliusmodi est fuligo, ly aliusmodi non supponit pro re alba,sed pro nigra,quæ est dissimilis rei albæ.

Quinta regula,Omne relatiuum supponit eodem modo generali,quo supponit suum antecedens. Nam modi generales supponendi sunt isti,Materialiter, naturaliter, simpliciter,personaliter.intendit ergo hæc regula,quòd si antecedens supponit materialiter, sic & suum relatiuum, ut ibi,Ly homo est nomen,quod est primitiuũ. Ly quod, supponit materialiter,sicut ly homo. Si antecedens supponit naturaliter, sic & relatiuum, ut, homo est animal, qui scilicet, homo est substantia. Si antecedens supponit simpliciter, sic & relatiuum, ut, Animal est genus, quod est prædicabile de pluribus. Idem intellige de suppositione personali, ut, Homo currit qui mouetur. Hæc dicta sint de modis generalibus, quibus relatiua supponunt.

Quantum ad quartum,ut scias modos speciales suppo-
 nendi

nendi relatiuorum,aduerte quinque regulas.

Prima regula, Omne relatiuum identitatis substantiæ in eadem categorica sui antecedentis,semper supponit eo dem modo particulari,quo supponit suum antecedens, ita quòd si antecedēs supponit distributiue, sic & relatiuum, si confuse,cōfuse:si determinate,determinate. si discrete, discrete,quod probatur inductiue,ut hic,Oīs hō qui currit mouetur,ly hō,& ly qui,stāt distributiue,& hic,Ois ho mo est animal, quod est rationale, ly animal & ly,quod, stant confuse tantum. Et hic, Homo qui currit mouetur, ly homo,& ly qui, stant determinate. & hic, Sortes qui dormit,quiescit,ly Sortes,& ly qui, stant discrete. Idem intellige de relatiuo identitatis substantiæ reciproco tam non possessiuo,quàm possessiuo. Exemplum de non pos sessiuo,ut,Omnis homo uidet se. ly homo,& ly se, stant distributiue.nam bene sequitur,Omnis homo uidet se,ergo iste uidet se,& iste uidet se,& sic de singulis,non absolu te,sed referēdo singulos ad semetipsos. Exemplum de pos sessiuo, Aliquis homo diligit filium suum, ly homo & ly suum,stant determinate. Et in ista,Pater Sortis uocauit illum,ly Sortis,& ly illum,stant discrete.

Et aduerte, quòd ex hac regula extrahuntur tres conclusiones. Prima est. Datur aliqua propositio uniuersalis affirmatiua,cuius prædicatum ita distribuitur,sicut subiectum,ut in ista,Omnis homo uidet se. Secunda est,Quando prædicatum est relatiuum identitatis substantiæ, signū uniuersale affirma.ita habet uirtutem distribuendi prædicatum sicut subiectum,ut patet in propositione præmissa. Dixi quando prædicatum est relatiuum,ut excipiam absolutum. Dictum est enim supra, quòd in absolutis signum uniuersale affirma.distribuit terminum immediate sequentem,& mediate sequentem confundit,ut in ista,Omnis homo est animal. Tertia est, Dantur duo termini communes, sequentes signum uniuersale affirma.non impeditum per aliud signum distributiuum superueniens,ex quibus remotior a signo distribuitur, & non propinquior, ut patet in ista,Omnis homo est uidens se,ly uidens,quod est propinquius signo uniuersali affir.confunditur,& ly se, quod est remotius,distribuitur.

Secunda

Secunda regula, Omne relatiuum diuersitatis substantiæ, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedens, sed diuersimode, eodem quidem modo supponũt, ut hic, Vnus homo currit, & alius dormit, ly homo, & ly alius, supponunt determinate. & in hac, Omnis homo doctus doctè loquitur, & omnis alius ruditer loquitur, ly homo, & ly alius stant distributiue. Diuerso modo supponunt, ut hic, Omnis homo iustus iuste uiuit, & alius iniuste, ly homo, distribuitur, & ly alius stat determinate, Aliquando antecedens supponit confusius, quàm relatiuum; ut in propositione præmissa, aliquando econuersò, ut hic, Aliquis homo disputat, & tantum alius currit, ly homo. supponit determinate, & ly alius confuse, propter notam exclusionis.

Tertia regula, Omne relatiuum identitatis substantiæ relatum hypotheticæ ad suum antecedens supponens confuse tantum, non supponit eodem modo, sed determinate, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis, ut hic, Omnis homo est animal, & illud est rationale. ly animal stat confuse, & ly illud, stat determinate. Et ideo hæc secunda categorica, scilicet & illud est rationale, est falsa. Significat enim quòd illud, quod est omnis homo, est rationale, & hoc est falsum significatum, quoniam nullum est animal, quod sit omnis homo. Vnde non potest uere dici, quòd illud est rationale.

Quarta regula, Omne relatiuũ identitatis substantiæ, hypothetice relatum ad suum antecedens supponens discretè, aut determinatè, aut distributiuè, supponit eodem modo ut suum antecedens, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis, uel ad alterum extremorum. Exemplum de suppositione discreta, Sortes est hoc animal, quod est hoc rationale, ly animal in antecedente, & ly hoc, in secunda categorica stant discretè. Exemplum de suppositione determinata. Aliquis homo currit, & tu es ille, ly homo & ly ille, stant determinatè. Exemplum de distributiua, Quilibet homo est animal, & idem est rationalis Sensus est, Quilibet homo est animal, & idem idest, quilibet homo est rationalis.

Quinta

Quinta regula, Relatiuum accidentis siue identitatis siue diuersitatis, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedens, sed secundum exigentiam sui signi eodem modo supponit, ut in ista, Aliquis homo est albus, & talis est cignus, ly albus, & ly cignus, supponunt determinate. Et in ista, Omnis homo rudis arat, & nullus talis disputat, ly rudis & ly talis, stant distributiue. Diuerso autem modo, ut hic, Omnis homo albus currit, & talis disputat, ly homo albus, stat distributiue, & ly talis, confuse tantum. Aliquãdo autem antecedens supponit determinatè, & relatiuum distributiuè, ut hic, Aliquis homo est albus, & nullus talis est Aethiops, ly albus supponit determinatè, & ly talis, distributiuè. Et hic, Aliquis homo est niger, & omnis Aethiops est talis, ly niger, stat determinatè, & ly talis, stat confuse tantum. Idem intellige de relatiuo diuersitatis accidentis. Nam aliquando supponit eodem modo, ut suum antecedens, ut hic, Aliquis homo est albus, & aliusmodi est Aethiops, ly albus, & ly aliusmodi, stant determinatè. Aliquando autem supponunt diuerso modo, ut hic, Aliquis homo est niger, & non aliusmodi est coruus, ly niger, stat determinatè, & ly aliusmodi stat distributiuè, propter negationem, quæ non impedita, distribuit terminum communem immediatè & mediatè sequentem, ut declaratum est supra. Hæc dicta sint de modo speciali supponendi relatiuorum. Et hic terminatur intentio nostra de suppositionibus tam absolutis, propriis, & impropriis, quàm relatiuis.

Explicit Trac. de suppositionibus, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, Philosophiæ doctorem. Sequitur Tracta. de ampliationibus & appellationibus.

INCIPIT TRACTATVS DE AMPLIA tionibus,&appellationibus.ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium, ordinis prædicatorum, Philosophiæ professorem.

POST tractatum de suppositionibus, expedit tractare de ampliationibus & appellationibus, quoniam ut docuimus in tractatu de syllogismo formali, sicut propter transitum a suppositione ad suppositionem sibi repugnantẽ,committuntur multi errores,& quàm plures fal laciæ in arte syllogistica, sic & a transitu ab ampliatione ad appellationem. Nam nisi teneantur termini in præmissis,& in conclusione æque amplè & æque strictè, syllo gismus semper est inualidus, & ita potest concludi conclusio uera ex præmisis falsis, sicut ex ueris. Vt ergo scias uitare errores in arte syllogizandi, qui eueniunt propter ampliationem, & appellationem terminorum, tradenda est resoluta doctrina in hoc tracta.de ampliatio. & appellationibus. Diuidemus igitur ipsum in duo capita,

In primo agendum est de ampliatione.

In secundo de appellatione.

De ampliatione. CAP. I.

IN primo cap.agendum est de ampliatione, hic ergo tria uidẽda sunt.Primò,quid sit ampliatio termini, de qua hic intendimus.secundò, quæ & quot sint uniuersales regulæ ampliationum.tertiò soluentur quædam dubia.

Quantum ad primum aduerte, quòd de ampliatione in uenio apud Logicos duas descriptiones, quarum utraque recipi & defensari potest.

Prima est hæc,Ampliatio est extensio termini communis,a minori suppositiône ad maiorem,ut cum dicitur,Homo potest esse antichristus,ly homo,non solum supponit pro præsentibus,sed etiam pro futuris.

Aduerte,quòd ly extensio, ponitur loco generis, tanquàm quid magis cõmmune, & sumitur per similitudinẽ.

Nam

Nam extenſio proprie & dilatatio alicuius quanti ut quando ipſum quantum trahitur ad maiores dimenſiones. Verbi gratia, Cera congelata ſi liqueſiat, extenditur, quoniam recipit maiores dimenſiones, & occupat maiorem locum. Per ſimilitudinem autem in propoſito eſt dilatio temini communis, inquātum ſumitur in aliqua propoſitione ad ſupponendum pro pluribus ſuppoſitis, quàm ante. Nam ampliatio attenditur principaliter in ſuppoſitione perſonali, quæ eſt reſpectu ſuppoſitorum, vt diximus in tract. præcedenti.

Dicitur extenſio termini communis, ad differentiam termini diſcreti, qui non poteſt ſupponere aliquādo pro pluribus, aliquando pro paucioribus, ſed tantum pro uno ſolo, & ideo iuxta terminum diſcretum non fit ampliatio neque appellatio.

Dicitur à minori ſuppoſitione, ad maiorem non intenſiue, ſed extenſiue. Eſt autem minor ſuppoſitio perſonalis extenſiue, quando ſtat ter. communis in propoſitione pro paucioribus ſuppoſitis, ut hic, Homo eſt albus, ly homo ſtat tantum pro præſentibus, maior autem eſt, quando ſtat pro pluribus, ut hic, Homo poteſt eſſe albus, ly homo ſtat pro eo, qui eſt homo, uel poteſt eſſe homo, ut tibi manifeſtabitur infrà. Vnde in prima, Homo reſtringitur, in ſecunda autem ampliatur.

Et aduerte, per ly à minore ſuppoſitione &c. diſtinguitur ampliatio ab appellatione, ut tibi erit notum in cap. ſequenti. Hæc eſt prima deſcriptio.

Secunda talis eſt. Ampliatio eſt acceptio termini in propoſitione temporaliter ſupponentis ultra conſignificationem uerbi principalis, uel participij eiuſdem Pro cuius notitia aduerte, quòd ampliatio termini, eſt ampliata ſuppoſitio termini reſpectu uerbi, cui coniungitur pro diuerſa differētia temporis. Verbi gratia, Hic terminus homo, ſi coniungitur uerbo præſentis temporis, ut dicemus in cap. ſequenti, ſtat ſolum pro præſentibus, ut homo currit. Si autem coniungitur uerbo præteriti uel futuri temporis, ſtat pro præſentibus, uel præteritis, uel futuris, ut album fuit nigrum, uel album erit nigrum. Conſtat igitur,

tur, quid sit ampliatio apud Logicum.

Quantum ad secundum aduerte quatuor regulas generales, prima est, Omnis terminus supponens à parte ante, respectu uerbi de præterito uel sui participij, supponit pro eo, quod est uel fuit. Verbi gratia, In hac propositione, Homo fuit ab æterno, Ly homo non supponit solum pro homine, qui nunc est, Nec solum pro homine qui fuit, licet pro hoc disiuncto, homo, qui est uel fuit homo, fuit ab æterno, & secunda pars est uera, supposito quòd mundus sit æternus in uia Peripatetica.

Pro confirmatione huius regulæ aduerte, quòd idem dicendum est de uerbo præteriti imperfecti, sicut præteriti perfecti. Vnde in ista, Homo currebat, ly homo supponit ampliatiua, pro eo, qui est, uel erat homo. Hoc autem non uerificatur ratione sui participij, quoniam præsens & præteritum imperfectum habent idem participiũ. Verbum autem præsentis temporis, ut dicemus in cap. sequenti, restringit terminum, ad supponendum solum pro eo, quod est, Sic & participium eius inquantum deseruit tempori præsenti. Aduerte etiam, quòd regula debet sic intelligi, Omnis terminus supponens à parte ante respectu uerbi de præterito, uel eius participio, supponit pro eo, quod est, uel fuit, nisi talis terminus restringatur, ut hic, homo, qui nunc est, fuit, ly homo non ampliatur, sed stat solum pro præsentibus per ly, qui nunc est. Quare autem magis ampliatur à parte ante, quàm à parte post dicam infrà.

Ex ista regula trahitur ueritas harum propositionum. Puer fuit uir. Nam qui est, uel fuit puer, fuit uir, & secunda pars est uera. Qui enim est uir in trigesimo anno, fuit puer in decimo anno. Virgo concepit. Nam quæ est uel fuit uirgo, concepit. Quæ enim fuit uirgo, in decimoquarto anno concepit, licet nunc non sit uirgo.

Quod dictum est de uerbo præteriti temporis, intellige de participio eiusdem. Nam in ista, Homo est suscitatus à mortuis, ly homo, supponit pro eo, qui est uel fuit homo, & secunda pars est uera, & in ista, Cæcus est illuminatus, ly cæcus, supponit pro eo, qui est, uel fuit cæcus,

&

& secunda pars est uera. Vnde ut diximus in tractatu de syllogismo formali, Hoc argumentum non ualet in Darij, Omnis cæcus est illuminatus, Sortes est cæcus, ergo Sortes est illuminatus. Nam in maiori supponit cæcus pro eo, qui est, uel fuit cæcus. In minori autem solū pro eo, qui est cæcus, ut declarabitur in capitulo sequēti. Vnde cum in ma. stet ampliatiuè & in mi. restrictiue, nō valet argumentum. Hæc de prima regula dicta sint.

Secunda regula est, Omnis terminus supponens à parte ante respectu uerbi de futuro, uel sui participii, ampliatur ad supponendum pro eo, quod est, uel erit, ut hic, Homo generabitur, id est, qui est, uel qui erit homo, generabitur, & secunda pars est uera. Nam homo qui est, iam genitus est, ergo non generabitur. Qui uerò erit homo, & nondum est, ille generabitur.

Hæc regula resoluta est apud Logicos, nec indiget alia expositione aut limitatione, & ex ea sequitur harum propositionum ueritas.

Magnus erit paruus, id est, qui est uel erit magnus, erit paruus, & secunda pars est uera. Nam sit puer quinq; annorum, qui in secundo anno erit magnus, in decimo anno erit paruus. Corrupta erit uirgo. Meretrix erit uirgo. Nam quæ est uel erit corrupta, & quæ est uel erit meretrix, erit uirgo, sit enim puella quinque annorum, quæ sit futura meretrix aut corrupta in decimoquinto anno, ista quæ erit meretrix in decimotertio anno, erit adhuc uirgo in decimo anno.

Mortuus ambulabit, id est, qui est, uel erit mortuus, ambulabit, & secunda pars est uera. Nam sit homo, qui hinc ad annum morietur. Verum est dicere, quòd hinc ad mēsem ambulabit, & forte hodie, uel cras.

Tertia regula, Omnis terminus supponens à parte ante, uel à parte post respectu horum uerborum incipit, & desinit, potest, & contingit, & suorum participiorum, & nominum uerbalium desinentium in bilis uel in bile, uel in or, ampliatur ad supponendum pro eo quod est, uel incipit uel desinit, uel contingit, uel potest esse, exemplum de incipit. Album incipit esse, id est, quod est album, uel

inci-

incipit esse album, incipit esse. Exemplum de Desinit, calidum, desinit esse, id est quod est calidum, uel desinit esse calidum desinit esse. Exemplum de Potest, album pōt esse nigrum. i. quod est uel pōt esse albū, pōt esse nigrū. Exemplum de Contingit, Calidum contingit esse frigidum, id est, quod est, uel contingit esse frigidum. Exempla de eorū participiis & uerbalibus nominibus, quia non sunt multum in usu, ideo pertranseo. Quære tu. Sed aduerte quod licet secundum omnia prædicta uerba possit fieri ampliatio, præcipuè tamen per uerbum, Potest, & per nomē uerbale terminatum in bile, ut possibile. Nam potest & possibile faciunt propositionem de sensu composito & diuiso, ut tibi declarabitur in tract. de probationibus terminorum, & ideò eorum ampliatio est magis in usu, & restrictio.

Ex hac regula sequitur ueritas harum propositionū.

Dulcissimum potest esse dulcius, id est, quod est dulcissimum, potest esse dulcissimum, potest esse dulcius, & secunda pars est uera. Nam sumpta uua, quando incipit maturari, & est aliquantulum dulcis, eritq; hinc ad mensem dulcissima. hodie uerum est dicere, quòd potest esse dulcissima, & hinc ad decem dies erit dulcior. Ergo uerum est dicere, quòd dulcissimum, id est, quod potest esse dulcissimum, potest esse dulcius.

Infimum potest esse inferius, id est quod est infimum, uel potest esse infimum, potest esse inferius, & secunda pars est uera & declaretur sicut præcedens. Verbi gratia. Sumatur lapis, qui debeat descendere à loco supremo ad infimum, per tria media. A B C & D sit locus infimus, quando lapis erit in B. uerum erit dicere, quòd lapis est uel potest esse infimus. & quando erit in C. erit inferior, & continue erit inferior, donec perueniat ad D. Tunc enim erit infimus, quia de facto erit in loco infimo.

Ergo infimū, i. quod potest esse infimū pōt esse inferius.

Ex eadem regula patet ueritas harum propositionum, respectu participij & nominis uerbalis.

Genitum est generabile, id est, quod est genitū, uel potest esse genitū est generabile, & secunda pars est uera; nā

ficut quod poteſt eſſe calefactũ,eſt calefactibile; ſic quod poteſt eſſe genitum,eſt generabile.

Corruptum eſt corruptibile,id eſt, quod eſt corruptũ uel poteſt eſſe corruptum, eſt corruptibile, id eſt poteſt corrumpi,& ſecunda pars eſt uera. Nam ſicut quod poteſt eſſe uiſum,eſt uiſibile,aliter non poſſet eſſe uiſum,niſi eſſet uiſibile. Sic nihil poteſt eſſe corruptum,niſi ſit corruptibile, ergo iſta eſt uera, corruptum eſt corruptibile modo præexpoſito.

Quarta regula, Omnis terminus ſupponens à parte poſt in uerbo actiuo,uel à parte ante in uerbo paſsiuo, reſpectu uerbi extendentis actum ſuum tam ad rem exiſtentem, quàm non exiſtentem, ut ſunt iſta uerba, Cognoſco, Intelligo, Imaginor,Opinor, ampliatur ad ſupponendum pro eo,quod eſt,uel eſt cognoſcibile,aut intelligibile, aut imaginibile,aut opinabile, aut poſſibile eſſe. Vt in iſtis intelligó roſam, uel roſa intelligitur. Imaginor montem aureum,opinor alterum mundum, prædicatum ampliatur ad ſtandum pro eo,quod eſt,uel eſt,poſſibile uel intelligibile, & cætera, dato quòd non ſit in rerum natura. Vnde roſa non exiſtente ut in hyeme,ſi dico, Intelligo roſam,ſic habet intelligi, Intelligo roſam, quæ eſt uel poteſt eſſe. Si dico, Opinor alterum mundum, ſic habet intelligi, Opinor alterum mundum, qui eſt,uel opinabilis eſt eſſe. Si dico,imaginor montem aureum. Sic habet intelligi; Imaginor montem aureũ, qui eſt,uel qui eſt imaginabilis eſſe.

Iſtæ ſunt præcipuæ & magis famoſæ regulæ ampliationum apud Logicum, ex quibus omnibus ſequuntur tria corollaria.

Primum,quando ſubiectum uel prædicatum eſt terminus ampliatiuus,ſiue ſit participium, ſiue nomen,non ualet conſequentia, à tertio adiacente ad ſecundum adiacens. Exemplum de participio. Non ſequitur, Homo eſt mortuus,ergo homo eſt. Homo eſt generandus, ergo homo eſt. Nam in antecedente homo ampliatur, ut patet,per primam & ſecundam regulam. In conſequente autem reſtringitur ad hominem præſentem, & ideo an-

tecedens

tecedens est uerum,& consequens falsum. Exemplum de noie, Rosa est intellecta a me, ergo rosa est.non sequitur, quoniam in antecedente ampliatur rosa ad supponendum pro rosa,quæ est,uel potest esse,ut est intelligibilis. In cõsequente autem restringitur ad rosam existentem de præsenti,propter copulam præsentis temporis.

Secundum,Hæc conuersio non ualet. Aliquis homo est futurus, ergo aliquod futurum est homo.sed debet sic cõuerti,ergo aliquod futurum est,uel erit homo.

Tertium,Hic syllogismus non ualet, Omne præteritũ fuit, Diluuium est præteritum, ergo diluuium est: quoniã in minori tenetur diluuium,ampliatiue pro eo, quod est uel fuit. In cõclusione autem tenetur restrictè ad tempus præsens,ergo syllogismus non ualet. Docuimus enim in tract.de syllogismo formali, quòd argumẽtum non tenet, quando termini nõ tenentur æquè amplè,& æquè strictè, Hæc pro regulis ampliationum dicta sint.

Quantum ad tertium aduerte,quòd in prædictis regulis,multa uidentur dici ad placitum, & absque ratione, & ideo multi non admittunt has regulas, & dicunt terminũ nõ supponere nisi iuxta differentiam tẽporis, cui adiungitur. Verbi gratia,Si iungitur tempori præsenti, suppònit pro tempore præsenti si præterito,pro præterito,si futuro, pro futuro.

Primum dictum ad placitum est,quòd uerbum de præterito,uel de futuro,uel eorum principia ampliant terminũ a parte ante,& non fit mentio de termino a parte post, cum tamen uideatur eadem ratio. Nam in ista,Puer fuit senex,tam subiectum, quàm prædicatum supponunt determinatè,ergo qua ratione ampliatur subiectum, eadem ratione,& prædicatum.

Secundum dictum ad placitum est,quòd terminus supponens respectu uerbi de præterito,uel de futuro, ampliatur ad stãdum pro his,qui sunt,uel fuerunt,uel erunt. Nõ autem terminus supponens respectu uerbi de præsenti, quoniam ille stat tantum pro his,qui sunt. Hæc autem differentia uidetur merè uoluntaria, quoniam pro ea nulla adducitur ratio in regulis supradictis.

Tertium dictum ad placitũ est, quòd illa uerba, Potest, Incipit, Desinit, Contingit, habent particularem uim ampliandi terminum a parte ante, & a parte post, quod non habet uerbum substantiuum, nec alia uerba, & præcipue in tempore præsenti modi indicatiui, ut excipiam uerbũ substantiuum, & multa alia uerba, quæ habent uim ampliandi in tempore præterito, & futuro, ut patet per primam, & secundam regulam. Cum ergo non assignetur causa talis regulæ, quæ est tertia in ordine uidetur uoluntariè posita.

Quartum dictum ad placitum est, quòd solus terminus rectus a parte post uerbi actiui, uel a parte ante uerbi passiui, uel eius participii habentis naturam transeundi indifferenter ad possibile, & imaginabile, ampliator ad standũ pro eo quod est, uel est possibile esse, uel imaginabile. Hoc autem dictum uidetur mere uoluntarium, cùm non assignetur ratio, propter quam appareat quòd id magis conuenit tali termino, quàm alii.

Ad primum dicitur, quòd regulas ampliationum non oportet fundare tã in aperta ratione, quàm in usu primorum autorum. Nam quia primi autores uidẽtur loqui secundum hos modos ampliatiuos, ideo posteriores eos respiciunt, & quidem quòd autores primi utantur his modis, patet præcipuè apud Aristotelẽ. Nam in primo Priorũ utitur ampliatiue hoc uerbo, Contingit, & in primo Elenchorum hoc futuro, Sanabitur, & in secundo Perihermenias, hoc uerbo Potest. Quod igitur respectu uerbi de præterito, uel de futuro uel respectu suorum participiorum terminus rectus a parte ante amplietur, & nulla fiat mentio de termino recto a parte post, alia non est manifesta ratio, nisi quia autores primi sic usi sunt loqui. Nec id debet mirum uideri, quoniam cum tractatus ampliationũ multum adhæreat Grammaticæ, in qua magis attenditur authoritas primorum instituentium, quàm euidens ratio, sufficere debet pro approbatione regularum ampliationum eadem authoritas.

Quidam tamen cupientes satisfacere his, qui in omnibus rationem quærunt (quos reprehendit Aristoteles in secun-

fecundo Metaphyficæ,quoniam in multis oportet credere primis inuentoribus)dicunt huius rationem effe , quia terminus rectus a parte ante , fupponit de per fe refpectu huius uerbi eft,inclufi in uerbo ampliatiuo. Sed terminus fequens uerbũ non fupponit de per fe refpectu huius uerbi eft,fed folum refpectu participii , a quo determinatur. Verum fi aduertis , hæc ratio uidetur ad placitũ adducta, ficut & regula ampliationum. Et ideo melius eft affentire primis autoribus,quàm rationi in euidenti.

Ad fecundum dicitur,quod & fi principaliter inhærendum fit primis autoribus,tamen aliquantulum euidentior ratio haberi poteft,quàm in antedictis,& ratio quidem eft hæc,Verbum fubftantiuum de præterito, & futuro includit idem uerbum de præfenti,ut patet refoluendo in fuum participium,ut hic,Homo fuit,ideft,homo eft præteritus, homo erit,ideft homo eft futurus.Quod enim fuit,uerum fuit,aliquando dicere,hoc eft, & quod erit. Verum erit aliquando dicere, hoc eft. Verbum autem fubftantiuum præfentis temporis,ut ly eft,non includit præteritum , & futurum.Stat enim ut declarabitur tibi in fexto Phyficorum,quòd aliquod pro hoc inftanti fit , quod tamen ante hoc inftans non fuit , nec poft hoc inftans erit. Non eft ergo eadem ratio de uerbo præterito,& futuro, & de uerbo præfentis temporis.

Ad tertium,dicitur ut fupra.Sed & aliqualis ratio eft in promptu. Nam ifta uerba,Incipit,Definit, Contingit , & Poteft,funt talis naturæ,quod eorum actus poffunt fe extendere ad rem actu exiftentem,& non exiftentem,ideft, ad rem præteritam,uel futuram. Nam ut declarabitur in tracta.de probationibus terminorum,aliqua incipiunt effe per pofitionem de præfenti,& negationem de præterito, ut hic,Homo incipit effe,Homo nunc eft,& ante hoc nũc non fuit,ergo homo incipit effe. Aliqua autem incipiunt effe per negationem de præfenti,&pofitionem de futuro, ut motus incipit effe. Motus nunc non eft, & poft hoc nunc immediate erit,ergo motus incipit effe. Idem intellige de hoc uerbo Definit . Nam quædam definunt per pofitionem de præterito , & negationem de præfenti.

Quædam autem per positionem de præsenti, & negationem de futuro,& hæc omnia tibi manifesta erunt in tract. de probationibus terminorum.

Similiter actus istorum uerborum·Potest,& Contingit, & suorum participiorum,& suorum nominum uerbalium, ut possibile,& contingens,possunt transire super rem actu existentem,&actu non existẽtem. Nã hæc est uera, Homo currens potest currere. Nam si non posset currere, non curreret, & hæc est uera, Homo sedens potest currere. Nam remoto impedimento, per potentiam motiuam, potest homo quiescere per sessionem,& uelociter moueri per cursum. De contingit, Hæc est uera, Hominem sedere contingens est; & hæc est uera, Rosam generari in Vere contingens est. In prima uerificatur contingens de homine existente. In secunda uerificatur de rosa non existente,& ideo nõ est mirum, si prædicta uerba habent uim ampliandi, quam non habent communiter, omnia alia uerba.

Ad quartum dicendum est,ut ad tertium, Nam uerba, quæ cõcernunt actũ animæ cognoscitiuæ,ita uerificantur de existente, sicut de non existente, dummodo non existens sit intelligibile,aut opinabile,aut imaginabile,&ideo non est mirum, si sunt uerba ampliatiua, Et quidem,quòd talia uerba puta Intelligo,Cognosco, Opinor,Imaginor, Somnior,uerificentur tam de re existenti, quàm non existenti,declaratum est in regula quarta,& eadem tibi manifestiora erunt in libro tertio,de anima, Hæc de ampliationibus dicta sint pro quanto eas recipiunt Logici communiter. Quod dixerim,quoniam Petrus Mantuanus terminista apparuit,negans absolute ampliationem termini respectu cuiuscunque uerbi,& tẽporis uerbi,ut patet in Logica. Verum ne nouitii intellectus confundatur, hoc pertranseo. Si tamen tibi est appetitus id uidendi,& intelligendi,quære in Mengo,in parte secunda, ubi defensat ampliationem terminorum contra Petrum Mantuanum, & illic inuenies fundamenta, & argumenta Petri Mantuani, & Mengi Fauentini satis resolutas responsiones, Hæc de ampliationibus dicta sint.

De

De appellationibus. CAP. II.

In secundo cap. agendum est de appellationibus, de quibus tria uidenda sunt. Primò, quot sint modi famosi, quibus dicitur appellatio. Secundò, quid sit appellatio in sensu, de quo hic intendimus. Tertiò, quæ & quot sint regulæ magis usitatæ de appellatione.

Quantum ad primum aduerte, quòd appellatio solet communiter dici quatuor modis. Primo, dicitur recursus à minori iudice suspecto ad maiorem propter iniustitiam latæ sententiæ, & de hac considerat ciuilis, non autem Logicus, neque Physicus, neque Mathematicus, neque Metaphysicus. Secundo, dicitur appellatio communicatio multorum in aliquo uno nomine, & sic ab appellatione dicitur nomen appellatiuum, quod pluribus conuenit, ut homo, animal, corpus, & de hac considerat Grammaticus distinguens nomen in proprium, & appellatiuum, quòd dicitur apud Logicum terminus discretus, & terminus communis. Tertio, dicitur denominatio alicuius ab aliquo accidentali, tam ab intrinseco, quàm ab extrinseco, ut nix appellatur alba, idest, denominatur alba ab albedine. Dixi tam ab intrinseco, quàm ab extrinseco, quoniam res aliquando appellatur talis ab accidente sibi inhærente, ut aqua calida à calore sibi intrinseco, aliquando autem ab accidente inhærēte alteri; ut res appellatur locata à loco, & tamen locus non est subiectiuè in loco, sed in locante. Idem intellige de re temporali, ut denominatur à tempore; & de agente, ut denominatur ab actione. Et hæc tibi manifestabuntur in tertio, & quarto Physicorum. Et de hoc modo appellationis locuti sumus in antepraedicamentis, tractantes de denominatiuis. Quartò, dicitur restrictio termini supponentis, & ut sic opponitur ampliationi. Nā sicut ampliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem, modo quo exposuimus in cap. præcedenti, sic appellatio opposito modo est restrictio termini à maiori ad minorem suppositionem, ut tibi manifestabitur infrà, & de hoc quarto modo tantum agendum est hic.

Quantum ad secundum aduerte, quòd appellatio quarto modo sumpta, & ut opponitur ampliationi, sic diffini-

tur. Appellatio eſt acceptio termini in propoſitione ſupponentis, tantum pro differentia temporis uerbi, cui adiungitur, ita quòd ſi adiũgitur uerbo præſentis temporis, ſupponit ſolum pro præſentibus, ut homo currit. Si uerbo præteriti temporis, pro eo quod fuit. Si uerbo futuri temporis, pro eo quod erit, ut tibi declarabitur in ſequentibus. Et aduerte, quòd hæc deſcriptio non diſcordat ab ea, quam ponunt reales, dicentes, quòd appellatio eſt reſtrictio termini communis a maiori ad minorem ſuppoſitionem. Nã in ampliatione ſupponit terminus pro pluribus cum pluribus differentiis temporis, ut pro eo quod eſt, uel fuit, aut pro eo, quod eſt, uel erit, aut pro eo, quod eſt, uel poteſt eſſe, uel eſt intelligibile, uel opinabile, uel imaginabile eſſe. Ex cõſequenti ſupponit pro pluribus ſuppoſitis, quoniam pro præſentibus aut præteritis, aut futuris, aut poſſibilibus, aut imaginabilibus. In appellatione autẽ ſupponit terminus pro paucioribus, quoniam pro his tantum, quæ ſunt ſub una differentia temporis, ut pro præſentibus tantum, aut præteritis & futuris, & poſſibilibus tantum. Et ideo bene dicitur, quòd eſt reſtrictio termini a maiore ad minorem ſuppoſitionem, quia in appellatione terminus ſupponit pro paucioribus ſuppoſitis modo, quo dictum eſt.

Quantum ad tertium aduerte, quòd de appellationibus datur talis diuiſio. Appellationem quædam eſt appellatio temporis, quædam ampliationis, quædam formæ.

Appellatio tẽporis, eſt acceptio termini in propoſitione pro aliquo, uel pro aliquibus ſecundum ſolam conſignificationem uerbi cui coniungitur, uel ſui participii; ut, homo currit, ly homo appellat tempus præſens, quia ſupponit ſolum pro præſentibus.

De appellatione temporis dantur duæ regulæ generales. Prima eſt, Omnis terminus ſupponens reſpectu uerbi de præſenti non ampliatiui, nec diſtracti per participium ampliatiuum, tam ſubiectum, quàm prædicatum appellat tempus præſens, id eſt ſupponunt ſolum pro præſentibus; ut, Homo eſt albus, Homo currit. Dicitur non ampliatiui: ut excipiãtur iſta uerba, Incipit, & Deſinit, Contingit,

Poteſt,& uerba concernentia actum menti; ut Intelligo, Cognoſco quæ ut docuimus in cap.præcedenti in tertia & quarta regula,habent uim ampliandi etiam in tempore præſenti; ut album poteſt eſſe nigrum, ly album ſtat pro eo,quod eſt,uel poteſt eſſe album &c. Dicitur nec diſtracti per participium ampliatiuum; ut excipiantur participia præteriti,& futuri tēporis, ut hic; Homo eſt genitus. Homo eſt generandus, ly homo ſtat pro homine, qui eſt,uel fuit,uel erit,quia licet coniungatur uerbo ſubſtantiuo præſentis temporis, tamē ratione participii præteriti & futuri, non appellatur tempus præſens, ſed ſtat ampliatiue.

Secunda regula eſt hæc, Omnis terminus ſequens uerbum præteriti,uel futuri tempor s ſolummodo, appellat tempus præteritum,uel futurum,id eſt ſupponit tantum pro præteritis ſiue pro futuris,ut hic,album fuit nigrum, album erit nigrum, ly nigrum appellat tempus præteritū in prima propoſitiōe,ſupponit enim ſolum pro eo, quod fuit nigrum,& in ſecunda appellat tempus futurum;quoniam ſupponit ſolum pro eo, quod erit nigrum. Dicitur terminus ſequens,ad differentiam termini præcedentis, qui regitur à parte ante, quoniam ut tibi declaratum eſt ī c.præcedēti,in regula prima,& ſecūda,ampliatur ad ſupponēdū pro eo,qd eſt,uel fuit,uel erit. Vnde in iſta,albū fuit nigrū ly albū,ſtat ampliatiuè,& ly nigrū,appellatiue.

Appellatio ampliationis eſt acceptio termini in propoſitione limitati per uerbū, quod habet uim ampliandi, tā à parte antè,quàm à parte poſt, uel per ſuum participiū. Verba autem habētia uim ampliandi à parte ante, & poſt ſunt iſta,Incipit,Deſinit,Contingit, Poteſt. Verbi gratia; Homo incipit eſſe iuſtus,tā ly homo,quàm ly iuſtus, ſtant,ampliatiuè ratione uerbi,Incipit,& ſupponunt pro eo,quod eſt,uel incipit eſſe, tamen ly iuſtus appellat, & reſtringit inceptionem,ita quòd licet ſtet,& poſſit uerificari pro eo quod eſt,uel incipit eſſe iuſtum; tamē reſtringitur ad ſtandum pro eo ſolum, quod incipit eſſe iuſtum. Subiectum uerò ſtat ſimpliciter ampliatiue, ſcilicet, pro eo,qui eſt uel incipit eſſe homo.

Pro appellatione ampliationis datur hæc uniuersalis regula, Omnis terminus rectus a parte pòst, ita quòd sequatur uerbum aliquod ex istis, Incipit, Desinit, Potest, Contingit &c. uel suum participium, uel suum uerbale appellat, id est, restringit illorum ampliationẽ, ut patet in exemplo dato de homine incipiente esse iusto, ita quòd uerum est dicere, quòd incipit uel desinit, uel contingit, uel potest esse iustum.

Appellatio formæ est acceptio termini in propositione sequentis uerbum uel eius participium, quod cõcernit actũ mentis. Sunt autem huiusmodi uerbi, Intelligo, Volo, Cognosco, Scio, Opinor, Imaginor, &c. Terminus igitur sequens aliquod istorum uerborum, dicitur appellare formam, id est, stare pro sua ratione formali, quã insinuamus per dictionem reduplicatiuam, ut cognosco patrem meũ, id est, sub ratione, qua pater, ratio autem est, quia genuit me. Dico ergo cognoscere patrem meum, si cognosco eũ, inquantum genuit me. Similiter cognosco hominem, si cognosco eum inquantum est homo, id est, ut est animal rationale.

Et aduerte, ꝙ appellatio formæ, semper est ex parte prædicati. Vnde dicimus, quòd prædicatũ formam appellat, id est stat formaliter, subiectũ aũt materialiter. Hac de causa multæ sunt propositiones, quæ aliquando sunt ueræ, & aliquando sunt falsæ factæ per uerba concernenria actum mentis, secundum quod terminus præcedit, aut subsequitur uerbum. Verbi gratia, si dico, Deum trinum cognouit Aristo. est uera, quoniam Aristo. cognouit Deum, qui est trinus. Si autem dico Aristo. cognouit Deum trinum, est falsa, quoniam licet cognouerit Deum, qui est trinus, non tamen cognouit eum, inquantum est trinus, id est, prout est una substantia in tribus suppositis. nam hoc negasset Aristo. Item si dico, Cibum uenenosum desidero, potest esse uera, quia possum desiderare fungum, qui est uenenosus, licet nesciam esse uenenosum. Si autem dico, Desidero cibum uenenosum, est falsa, quoniam sensus est, Desidero cibum inquantum scio ipsum esse uenenosum & mortiferum, quem nullus sanæ mentis desiderat.

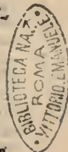
Item

Item aduerte, quòd inter species appellationis prima & tertia est satis in usu apud doctores, & maximè tertia, ut tibi declarabitur in tracta. de syllogismo sophistico. Secunda autem minimè est in usu.

Item aduerte, quòd regulæ præpositæ de appellatione temporis & ampliationis, magis accepantur ex autoritate primorum authorum quam ex euidenti ratione, sicut etiam diximus de regulis ampliationum. Et ideò non est hic immorandum ad inuestigandum, quæ sit efficax & manifesta apud intellectum ratio de prædictis, sed sufficit, quòd recipiantur ex firmato usu apud autores. Hæc de appellationibus dicta sufficiant.

Explicit Tractatus de ampliationibus & appellationibus, ordinatus per Reuerendum magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, & philosophiæ professorem. Sequitur Tractatus de consequentiis fundatus in doctrina Arist.

INCIPIT TRAC. DE CONSEQVENTIIS ad uiam Peripateticam, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, & Philosophiæ professorem.

IN hoc nostro Tracta. de consequentiis non est intentio nostra immorari in recitandis modernorum Logicorum uariis & captiosis sententiis, quæ magis innoluunt, quàm illuminent addiscentis intellectum. Nostra ergo intentio est agere de consequentiis ad uiam Peripateticam, prout sunt nobis uia in acquirendis aliis scientiis, & compendiosius ac efficacius quacunque alia uia argumentatiua. Hunc igitur tractatum diuidemus in quatuor capita.

Primo, diffinietur consequentia.

Secundò, ponentur suæ diuisiones uniuersales.

Tertiò

Tertiò, assignabunt regulę gn̄ales cōsequētiæ formalis. Quartò, descendemus ad regulas particulares.

Quid sit consequentia. CAPVT I.

IN primo capite ne tendamus per incognita, inuestigandum est, quid sit consequentia. Sed antequàm deueniam ad diffinitionem aduerte, quòd consequentia potest tripliciter considerari. Primò, absolutè ut consequentia est, non contrahendo ipsum ad bonam, nec ad malam, sed ut ab utraque abstrahit. Secundò, ut contrahitur ad bonam. Tertiò, ut contrahitur ad malam. Item aduerte, quòd consequentia absolutè sumpta dupliciter potest diffiniri, scilicet quo ad materiam, & quo ad formam, sicut & domus. Nam si dicatur, quòd domus est quid compositum & lapidibus, & lignis, & cæmento, est diffinitio per materiam, quæ & materialis dicitur. Si autem dicatur, quòd domus est habitaculum prohibens nos a frigore, & ab æstu, pluuia, & niue &c. est per formam, quæ etiam dicitur diffinitio formalis, siue per finem. Hic igitur ad uniuersalem doctrinam habendam de consequentia diffinienda est primò absolute, ut est abstrahens a bona, & a mala, siue ut est communis bonæ, & malæ. Secundò diffinietur consequentia, ut est bona. Tertiò, ut est mala.

Quantum ad primum aduerte, quòd materialiter sic diffinitur. Consequentia est oratio plures continens propositiones coniunctas per notam illationis denotantem sequelam unius ad alteram, ut homo est rationalis, ergo est risibilis.

Primo, ly oratio, ponitur loco generis, est enim magis communis quàm consequentia. Nam & syllogismus est oratio, non tamen est consequentia. Secundò dicitur plures continens propositiones, ut distinguatur ab oratione categorica. nam consequentia est oratio hypothetica, hypothetica autem oratio continet plures categoricas coniuncta per aliquam coniunctionem. Sed aduerte, quòd per ly plures, intelliguntur duæ, una præcedens notam illationis, altera subsequens. Nam si plures quàm duæ, & ordinarētur in modo & in figura iam nō esset consequentia, sed syllogismus ut docuimus in tracta. de syllogismo formali.

formali. Tertiò dicitur coniunctas per notam illationis, id est per ly ergo, uel igitur, quoniam denotat quòd secunda propositio sequitur ex prima uerè aut putatiuè. Vere quidē, ut hic, Sol est super terrā, ergo dies est, putatiue aūt ut hic, Deus creauit mundum, ergo creauit ab æterno.

Formaliter autem sic diffinitur, Consequentia est habitudo uera, uel existimata subsequentis propositionis ad præcedentem designata per notam illationis illatiue tentam.

Primò dicitur habitudo, quoniam sequentia, & sequela, & consequentia dicunt formaliter respectum, respectus autem est habitudo apud Logicum, ut docuimus in prædicamento. Ad aliquid, sicut paternitas est respectus, & habitudo patris ad filium, & filiatio econuersò. Sic & consequentia est habitudo subsequentis propositionis ad præcedentem, ut hic, Homo currit, ergo homo mouetur. nam ex eo quòd currit, sequitur quòd mouetur, quoniam cursus est species motus, & de quocunque prædicatur species, prædicatur genus. Secundò dicitur, habitudo uera uel existimata, quoniam hic diffinitur consequentia, ut communis est bonæ, & malæ, in utraque autem denotatur habitudo, sed differenter, quoniam in uera consequentia est uera habitudo, in mala autem est putatiua siue existimata. & ideò ut scias, quòd hic diffinitur consequentia, ut communis est bonæ, & malæ, dicitur disiunctim, quòd est habitudo uera uel existimata. Tertiò, dicitur designata per notam illationis illatiuè tentam. quoniam nota illationis habet uim conclusiuam ex sui natura, dummodo teneatur illatiuè, quoniam si teneretur materialiter, nō designaret illationem, ut in hac propositione, ergo est cōiunctio, siue, ergo est indeclinabile.

Quantum ad secundum aduerte, quòd diffinitio bonæ consequentiæ, si diffiniatur quo ad materiam est hæc. Consequentia bona est oratio, scilicet hypothetica rationalis, habens uerum antecedens, & uerum consequens eiusdem antecedentis tanquàm principales partes sui, & notam illationis illatiue tentam, ut Sortes est homo, ergo Sortes est animal. Antecedens est propositio quæ

in bona consequentia præcedit notam illationis, ut Sortes est homo. Consequens est propositio subsequens notam illationis, uel quæ infertur ex antecedente mediante nota illatiua, ut, Ergo Sortes est animal. Si autem diffiniatur quo ad formam, sic diffinienda est, Consequentia bona, est consequentia, in qua est uera illatio, siue uera sequela ueri consequentis ex uero antecedente per notam illationis designata.

Primo ly consequentia ponitur loco generis, quoniam est in plus quàm consequentia bona. Secundo dicitur in qua est uera illatio & totum residuum dicitur ad differentiam consequentiæ malæ, in qua est illatio non uera, sed existimata, nec prima propositio, est uerum antecedēs, nec secunda est uerum consequens, nec nota illationis ueræ infert, sed hæc omnia tantum sunt apparenter siue superficialiter in consequentia mala, ut tibi manifestabitur.

Quantū ad tertium aduerte, quoniā consequētia bona & mala sunt oppositæ, cognito quid sit consequentia bona, de facili tibi constat, quid sit mala. Nam omnes conditiones, oppositæ conditionibus conuenientibus cōsequentiæ bonę manifestant tibi consequentiam malā. Est igitur consequentia mala, quæ licet sit oratio hypothetica rationalis, tamen non habet uerum antecedens, nec uerum consequens, ex eodem antecedente, nec notam illationis uerè illatiuam, nec est formaliter illatio uera, siue sequela consequentis ex antecedente, sed omnia hæc in ea continētur quasi per quandam similitudinem ad consequentiam bonam. Vnde in rei ueritate consequentia mala, non est proprie consequentia, licet nominetur consequentia.

Et si quæras, in quo stet essentialis differētia inter consequentiam bonam & malam, per quam infallibiliter cognoscuntur.

Respondetur secundum reales, bona cōsequentia essentialiter distinguitur a mala per hoc, quòd in bona antecedens nō potest esse uerum sine consequente. In mala autē nihil prohibet antecedens esse uerum sine consequente. Exemplū de bona, Tu es homo, ergo tu es rationalis. Nā non est possibile, quòd tu sis homo, quin sis rationalis, quoniam

niā rationale est de diffinitione hoīs,& prædicatur de eo essentialiter, ut docuimus in tract.de prædicabilibus. Exēplum de mala, Tu es homo, ergo tu es diues. nam bene stat, quòd tu sis homo,& tamen non sis diues. Non enim est necesse hominem esse diuitem, quoniā hæc est in materia contingenti, Homo est diues.

Secundum terministas autem distinguitur bona à mala in hoc, quòd in bona oppositum cōsequentis repugnat antecedenti. Tunc autem repugnat, quando ex antecedente & opposito consequentis non potest fieri una copulatiua, cuius utraq; pars sit possibilis, Verbi gratia, hæc est bona, Sortes est homo, ergo est animal, quoniam oppositum consequentis, scilicet ergo est non animal, non potest stare sine antecedente. Hæc enim copulatiua est impossibilis. Sortes est homo,& non est animal, quoniā animal est de diffinitione hominis, & hæc est in materia naturali, homo est animal, in qua negatiua semper est falsa. In mala autē oppositum consequentis non repugnat antecedenti, imò potest stare cum eo, cuius signum est, quòd potest fieri una copulatiua possibilis, cuius prima categorica erit antecedens, & secūda erit oppositum consequentis, ut gratia exempli, hæc est mala. Tu es homo, ergo tu uigilas. Nam oppositum consequentis, scilicet tu non uigilas, stat cum antecedente. Vnde hæc copulatiua est possibilis, quoniam utraque pars est possibilis, Tu es homo,& tu non uigilas.

Et aduerte, quòd reales & terministæ in hoc non dissentiunt, sed conueniunt secundum sensum. Nam si in consequentia bona antecedens non potest esse uerum sine consequente, ergo oppositum consequentis repugnat antecedenti; & si in consequentia mala antecedens potest esse uerum sine consequente, ergo oppositum consequentis stat cum antecedente, ut exemplificatum est. Cōstat igitur, quid sit consequentia, ut est communis bonæ & malæ,& quid sit bona, & quid mala,& per quid essentialiter differunt,& infallibiliter cognoscuntur.

De

In hoc secundo cap. relicta consequentia mala, quæ propriè non est consequentia, ut docuimus in capitulo præcedenti, & quæ nobis non deseruit in scientijs acquirendis, sed potius est causa erroris, immorandum est circa diuisiones generales bonæ consequentiæ. Tu igitur aduerte, quòd apud terministas & reales prima diuisio est in bonã, & malam, siue in ueram & falsam, & quid utraque sit, & quomodo differant, dictum est in c. præcedenti.

Secunda diuisio est, bona consequentia prima diuisione diuiditur in formalem & materialem.

Formalis quidem est illa, in qua oppositum consequentis formaliter & manifeste repugnat antecedẽti, ita quòd apud nullũ vtentem ratione, & scientem terminos imaginabile nõ est nec opinabile, quòd oppositum consequentis posfit stare cum antecedente. Vnde hæc est bona formalis: Homo currit, ergo homo uelociter mouetur. Nam nullus utens ratione & sciens significatũ huius termini currit, potest concipere nec imaginari, quòd homo currat, & quòd non ueIociter moueatur, nam motus uelox est de ratione cursus.

Materialis est illa, in qua oppositum consequentis repugnat antecedenti, sed non manifeste. Potest enim quis imaginari & opinari, quòd stet oppositum consequentis cum antecedente, licet imaginatio & opinio sit falsa, Vnde hæc est materialis, Homo est, ergo anima eius est immortalis. Nam oppositum consequentis non manifeste, & ad sensum repugnat antecedenti. Multi enim, licet falsò opinantur hanc copulatiuam esse ueram, Homo est, & anima eius est mortalis. Similiter hæc est materialis, Deus nõ est, ergo nullus homo est, quoniam licet in ueritate oppositum consequentis repugnet antecedenti; tamen apud multos est imaginabile, quòd stet cum antecedente, ut apud illos, qui negant Deum esse, Vnde ipsi reputant hanc copulatiuam esse posfibilem, Deus non est, & aliquis homo est. Qui tamen seipsos decipiunt. Patet igitur, quid sit consequentia formalis, & materialis,

Vsque huc reales & terministę conueniunt. Discordãt autem

autem reales à terminiſtis in duabus regulis datis de con ſequentia bona materiali.

Dicunt enim terminiſtæ quòd ex impoſsibili ſequitur, quodlibet, id eſt ſi antecedens ſit propoſitio impoſſibilis, conſequens poteſt eſſe quæcunque alia propoſitio, & conſequentia erit bona materialis, ut hic, Aſinus eſt homo, ergo baculus eſt in angulo, & hic, Deus non eſt, ergo gallus cantat. Dicunt etiam, quòd neceſſarium ſequitur ad quodlibet. i. Quacunq; propoſitione poſita pro antecedente, ſi in conſequente ponitur propoſitio neceſſaria, conſequentia erit bona materialis, ut hic, Gallus cantat, ergo homo eſt rationalis.

Has regulas non concedunt reales, ut ſonant, id eſt in ſua uniuerſalitate, quoniā diffinitio bonæ cōſequētiæ nō ſeruatur per eas. Diximus. n. quòd bona conſequentia eſt uera illatio & ſequela conſequentis ex antecendente,

Per has autem regulas conſtat apud ſanæ mentis uirū non ſeruari ueram ſequelam nec dependentiam cōſequētis ex antecedente, in conſequentiis prædictis. Nec oppoſitum conſequentis repugnat antecedenti. Nam hæc duo non repugnant, Aſinus eſt homo, & baculus non eſt in angulo. Nec iſta duo repugnant, Gallus cantat, & homo non eſt rationalis. Reales igitur non concedunt primam, niſi in hoc ſenſu. Ex antecedente impoſsibili ſequitur quodlibet impoſſibile incluſum in tali antecedente impoſſibili. Nā bene ſequitur, Homo eſt aſinus, ergo eſt irrationalis, ergo eſt rudibilis, ergo eſt indiſciplinabilis, ergo eſt iumentum, ergo eſt quadrupes. Nam hæc omnia prædicantur de aſino, & ideò conceſſo primo impoſſibili, ſequuntur prædicta omnia impoſſibilia. Secundam autem regulam concedunt in hoc ſenſu. Si conſequens eſt neceſſarium, ſequitur ad quodlibet antecedens neceſſarium includens ipſum conſequens. Nam quia hæc conſequens eſt neceſſarium, ergo homo eſt riſibilis, ſequitur adhoc antecedēs, homo eſt rationalis, & ad hoc, homo eſt animal rationale, & ad hoc, homo eſt animal admiratiuū,

In hoc igitur ſenſu reales concederent prædictas regulas & nō uniuerſaliter. Verū ſi bene aduertis in ſenſu dicto,

cto,faciunt consequentiam formalem,quoniam oppositum formaliter repugnat antecedenti, ita quòd non est imaginabile à uiro sanæ mentis, oppositum consequentis posse stare cum antecedente. Nam posito per impossibile, hominem esse asinum, sequitur infallibiliter aliud impossibile,ergo est rudibilis,& posito hoc consequente necessario,homo est risibilis,antecedit ad seipsum ineuitabiliter,quòd homo est rationalis. Vnde apud reales nõ datur consequentia materialis, nisi quæ dicitur bona de materia,de qua statim loquemur.

Tertia diuisio est ista,Consequentia bona formalis est duplex,scilicet bona de forma,& bona de materia.

Bona de forma est illa, in qua oppositum consequentis non potest nec est imaginabile posse stare cum antecedente,& talis modus arguendi ualet in omni materia,nulla exceptione facta, ut quando arguitur ab inferiori ad suum superius affirmatiuè & sine distributione,& in omni modo arguendi,quem assignabimus in capitulo quarto,seruatis debitis limitationibus,ut tibi declarabitur. Nã sicut seruatis modo & figura,de quibus actum est in trac. de syllogismo formali, semper fit ualidus syllogismus, quo ad formam,sic seruatis regulis,de quibus agemus infrà,semper fit ualida consequentia quo ad formam.

Bona de materia est illa, in qua oppositum consequentis repugnat antecedenti,nec est imaginabile stare cũ antecedente, & tamen non quælibet sibi consimilis seruato eodem modo arguendi est bona, Verbi gratia.hæc est bona de materia,Tu non es homo,ergo tu non es animal.& tamen hic modus arguendi non tenet in omni materia. Nam hæc est similis in modo arguendi. Hoc demonstrato asino, non est homo, ergo non est animal, & tamen non ualet,qnoniam antecedens est uerũ,& cõsequens falsum,ut patet. Similiter hæc est bona de materia, Si tu es homo,tu es risibilis,ergo si tu nõ es homo,nõ es risibilis. Nã hæc est similis in modo arguẽdi,s.à destructione antecedẽtis,ad destructionẽ cõsequentis.Si tu es homo,tu es animal,& tamẽ nõ ualet,ergo si tu nõ es animal;quoniam demõstrato asino,antecedẽs est uerũ,& cõsequens falsũ.

Vsque

Vsque huc conueniunt reales & terministæ. Sed terministæ eliciunt ex prædictis, quòd istæ duæ sunt consequentiæ bonæ formales, sed non de forma. Tantum pater est, ergo non tantum pater est, Tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis esse lapidem. Reales autem negant eas, quoniam non sunt neq; bonæ, neque formales, neque bonæ de forma, quoniam per nullam consequentiam bonam concluduntur contradictoria. Nam in omni consequentia bona formali, si antecedens est uerum, consequens est uerum, ut tibi manifestabitur infra. non enim ex uero concluditur, nisi uerum stant ualido modo arguendi, ut docuimus in trac. de syllogismo formali. Ergo in prædicta consequētia si antecedens est uerum, consequens est uerum. Sed antecedens, & consequens sunt contradictoria. Ergo cōtradictoria sunt simul uera, quod est cōtra primū principiū.

Et quoniam sequentes uiam terministarum conantur eas probare, ideo recitandæ, sunt eorum probationes, & soluentur.

Hanc scilicet, tantum pater est, ergo non tantum pater est, sic deducunt. Tantum pater est, ergo pater est. nam ab exclusiua ad suam præiacentem ualet consequentia, quoniam bene sequitur, tantum homo est risibilis, ergo homo est risibilis. Tunc ultra pater est, ergo filius est. nam ab uno correlatiuo ad aliud in propositione de secundo adiacente ualet consequentia, ut dicemus infra. Vnde bene sequitur, pater est, ergo filius est, & ecōnuersò. & negatiuè, ut pater non est, ergo filius non est, & econuersò. Tunc ultra filius est, ergo aliud a patre est, nā filius est aliud suppositum a patre, ut patet, quia nihil seipsum generat. Tūc ultra aliud, a patre est, ergo non tantum pater est, quoniā dictio exclusiua excludit quandocunque aliud a termino, cui additur. Valet ergo a primo ad ultimum, Tātum pater est, ergo non tantum pater est.

Istam uero, tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem, sic deducunt. Tu scis te esse lapidem, ergo est uerum te esse lapidem, quia nihil scitur, nisi uerum, ut tibi alias declarabitur. Si est uerum te esse lapidem, ergo tu nō es homo, quia lapis, & homo sunt termini disparati,

Prima eſt, Omnis conſequentia in qua contradictoriū conſequentis infert contradictorium antecedentis, eſt bona,& formalis,ut hic, Aliquis homo currit, Ergo aliquod animal currit. Nam bene ſequitur, nullum animal currit, ergo nullus homo currit;implicat enim contradictionem, quòd nullum animal,& quod aliquis homo currat. Nam ſi aliquis homo currit, aliquod animal currit, quia homo eſt animal, ſed iſtæ duæ ſunt contradictoriæ,aliquod animal currit,& nullum animal currit,ergo conſtat,quòd implicatur contradictio.Si autem cōtradictorium cōſequentis non infert contradictorium antecedentis, ſed ſtat cum antecedente conſequentia eſt mala.& nulla, & ſemper neganda,ut hic,Tu es homo,ergo tu es doctus. Nam non ſequitur. Tu non es doctus,ergo tu non es homo . imò ſtat, & de facto eſt, quòd pro maiori parte homines non ſunt docti,& tamen ſunt homines.

Secunda regula,Omnis conſequētia,in qua antecedens eſt uerum,& conſequens uerum,& in qua antecedens , & conſequens ſunt falſa,eſt bona, & formalis. Exemplum primi,Tu curris,ergo tu moueris.Exemplum ſecundi, Tu es aſinus,ergo tu es irrat onalis.&hæc ſecunda regula fundatur in prima,quia ſcilicet contradictorium conſequentis infert contradictorium antecedentis.Nam bene ſequitur, Tu non moueris,ergo tu non curris, & bene ſequitur, tu non es irrationalis,ergo tu non es aſinus. Si autem antecedens eſt uerum , & conſequens falſum. conſequentia non eſt bona, quoniam ſtante debito modo arguendi, ut inquit Ariſtoteles in primo Priorum , ex ueris non ſequitur niſi uerum . Quòd ſi ex ueris concludatur falſum, neque ſyllogiſmus, neque conſequentia ualet,ut docuimus in tractatu de ſyllogiſmo formali . Vnde hæc non eſt bona,Tu es homo, Ergo tu es Papa. & ratio huius fundatur in ſecunda parte primæ regulæ, ſcilicet quoniam contradictorium conſequentis non infert contradictorium antecedentis. Non enim ſequitur, Tu non es Papa, ergo tu non es homo.imò ſtat de facto,quòd tu non es Papa,& tamen tu es homo.

Tertia eſt,Omnis conſequētia, in qua antecedens, &

& consequens sunt necessaria, uel utrunque non necessarium, est bona & formalis. Exemplum primi. Homo est animal, ergo est habens animam. Exemplum secundi, homo dormit, ergo quiescit, & ratio huius regulæ fundatur in prima, quoniam scilicet contradictorium cõsequentis, infert contradictorium antecedentis. Nam respectu primi bene sequitur, homo nõ est habens animam; ergo non est animal, & respectu secundi bene sequitur, homo nõ quiescit, ergo homo non dormit. Si autem antecedens sit necessarium, & consequens non necessarium, consequentia non est bona, ut hic, Homo est animal, ergo homo est uidens, & ratio huius fundatur in secunda parte primæ regulæ, scilicet quoniam contradictoriam consequentis, nõ inferre contradictoriũ antecedentis, non enim sequitur, Homo non est uidens, ergo non est animal. imò de facto uidemus, quod aliquis homo non est uidens, ut cæcus, & tamen est animal, quoniam sentit & mouetur.

Quarta est, Omnis consequentia in qua antecedens, & consequens sunt possibilia, Vel utrunque impossibile, est bona, & formalis. Exemplum primi, Tu es dux belli, ergo tu habes exercitum. Exemplum secundi, Tu es lapis, ergo tu es inanimatus. Et ratio huius fundatur super primam, nam contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis, quoniam bene sequitur, tu non habes exercitum, ergo tu non es dux belli. Exemplum secundi, Tu es lapis, ergo tu es inanimatus, & fundatur super idem. Nam bene sequitur, Tu nõ es inanimatus, ergo tu non es lapis, si autem antecedens sit possibile, & consequens impossibile, consequentia non est bona nec formalis, ut hic, homo uigilat, ergo lapis uigilat. Vel sic, homo loquitur, ergo motus loquitur. Non ualet, quoniam contradictorium consequentis, non infert contradictorum antecedentis, imo stat cum antecedente, nam bene stat, quod lapis non uigilet, & quod homo uigilet, & bene stat, quòd motus non loquatur, & homo loquatur, quoniam stat homo indefinite.

Quinta est, Omnis consequentia, in qua quicquid antecedit ad antecedens, antecedit ad consequens, & quicquid

quid sequitur ad conseqnens, sequens est antecedens, est bona formal s. Exemplnm primi, Hæc est consequētia bona & formalis, Homo currit, ergo animal currit. Ad antecedens antecedit ista, Plato currit, & antecedit ad consequens. Nam sicut ista est uera, homo currit, ergo aīal currit. sic ista est uera, Plato currit, ergo animal currit, quoniā Plato est homo, ergo est animal. Similiter ualet hæc, Homo currit, ergo animal currit. Ad cōsequens sequitur ista, ergo corpus currit, & ista, ergo substantia currit, & idem sequitur ad antecedēs. Nam bene sequitur, Homo currit, Ergo corpus, ergo substantia currit, Nā sicut corpus prædicatur de animali, & de corpore substantia, ut patet in arbore Porphyrii, sic prædicantur de homine. Ex hac regula sequitur illa famosissima, regula. A primo antecedente ad ultimum consequens quando consequentiæ intermediæ sunt bonæ & formales, & non uariatæ, est bona & formalis consequentia. quod manifestè & infallibiliter patet in linea prædicamentali. Nam fiat hæc cōsequentia, Sortes est homo, ergo Sortes est substantia. & probatur sic, Sortes est homo. ergo est animal. Si est animal, ergo corpus. Si corpus, ergo est substantia. ergo a primo ad ultimum, Sortes est homo, ergo est substātia, & aduerte quòd ualet, dummodo consequentiæ intermediæ sint bonæ & formales, & non uariatæ. Nam si aliqua ex intermediis non sit bona & formalis, consequentia non ualet a primo ad ultimum. Vnde hæc non ualet, Sortes bene bibit, ergo Sortes saluabitur. Solet enim sic probari, Sortes bene bibit, ergo bene dormit. Si bene dormit, non peccat, Si non peccat, saluabitur, ergo a primo ad ultimum, Sortes bene bibit, ergo saluabitur. Non ualet inquam, quoniam prima non est bona. Stat enim quòd non bene dormiat, & tamen bene bibat. Similiter secunda non est bona, quoniam etsi dum dormit non peccat, potest uigilans tamen peccare. Dicitur & non uariatæ. pro cuius notitia aduerte, quòd non uariatur, si consequens prioris consequentiæ est præcise antecedens posterioris, ut patet in tota linea prædicamentali, arguendo a specialissimo ad generalissimum. Si autē aliquid addatur, uariantur intermediæ, & tunc non

ualet consequentia a primo ad ultimũ. Vnde hæc non ualet, Tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic enim solet probari, Tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ. Si non es Romæ, & alibi es, ergo alibi es. Si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo a primo ad ultimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. non ualet inquam, quoniam secunda est uariata. Nam antecedens secundæ continet plus, quàm consequens primæ, scilicet ly, & alibi es.

Sexta est, Omnis consequentiæ bonæ si antecedens est concedendum, & consequens similiter, & si antecedẽs est negandum, & consequens similiter, dummodo consequentia sit scita esse bona. Exemplum primi, Tu es homo, ergo tu es risibilis; nam cum risibile sequatur ad hominem, ut proprium quarto modo, qua ratione cõcedis antecedens, debet concedere consequens. Exemplum secundi. Tu nõ es asinus, ergo tu non es rudibilis. Nam sicut risibile sequitur ad hominem, sic rudibile ad asinum: ergo qua ratione negandum est antecedens, negandum est, & consequens. Si autem antecedens est concedendum, & consequens negandum, consequentia non est bona, ut hic, Animal sentit, ergo planta sentit, non ualet, quoniam contradictorium consequentis stat cum antecedente. Nam bene stat, quòd planta nõ sentiat, quoniam caret anima sensitiua, & quod animal sentiat, quoniam constituitur animal per animam sensitiuam, ut tibi hæc declarabũtur in libro de anima. Dicitur, dummodo consequentia sit scita esse bona, ab eo, cui fit consequentia, nam si hæc consequẽtia, fiat Philosopho, sol eclipsatur, ergo luna interponitur inter solem, & aspectum nostrum, concedet totum, quoniam scit eam esse bonam. Si autem fiat idiotæ, concedet quidem antecedens, quoniam uidet ad sensum solem obscurati, sed negabit consequens; quoniam nescit causam huius eclipsis. Istæ sunt regulæ famosæ, & generales consequentiæ formalis, quas admittunt Logici reales, & terministæ.

De regulis particularibus consequentiæ formalis. CAP. IIII.

IN cap. quarto ponendæ sunt particulares regulæ cõsequẽtiæ formalis. Ordo enim doctrinæ exigit, ut ab uniuer-

uersalibus regulis ad particulares descendamus.

Diuidemus autem præsens caput in septem partes.

In prima ponentur regulæ penes superius & inferius.

In secunda ponētur regulæ penes propōnes quantas.

In tertia ponētur regulæ penes propōnes nō quantas.

In quarta ponentur regulæ penes terminos pertinētes & impertinentes.

In quintā ponētur regulæ penes probationes propōnū.

In sexta ponentur regulæ penes hypotheticas copulatiuas & disiunctiuas.

In septima ponētur regulæ, penes hypotheticas conditionales. Et aduerte, quòd oēs regulæ, quæ infra ordinabuntur fundamentū habent in uia Peripatetica, ut tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Aristotelis.

Prima pars.

IN prima huius capitis, afsignandæ sunt regulæ particulares cōsequentiæ formalis iuxta superius & inferius, & aduerte, quòd arguendo ab inferiori ad superius assignantur tres regulæ, & tres a superiori ad inferius.

Prima est ab inferiori per se ad suum superius per se affirmatiuè & sine distributione, & sine signo immobilitante, & in suppositione personali, ualet consequentia formalis, Tu es homo, ergo tu es animal.

Primò dicitur ab inferiori per se. Pro quo nota, quòd ea se habent, ut superius & inferius per se, & econuersò, quæ in linea prædicamentali ita se habent, quòd unum subordinatur alteri, ut ascendendo a specialissimo ad generalissimum. Vnde hæc est uera consequentia, Homo est animal, ergo homo est corpus animatum, & hæc Homo dormit, ergo animal dormit. Ea autem se habent, ut inferius & superius per accidens, quorum unū est minus commune, & alterum magis, sed non subordinantur in linea prædicamentali, nec magis prædicatur de minus communi per se & essentialiter, sed per accidens. & hoc modo se habent, homo, & album. Nam de multis prædicatur album, de quibus non prædicatur homo. In his igitur non ualet consequentia ab inferiori ad superius. Non enim sequitur, Homo currit, ergo album currit. Stat enim, quòd nul-

valet consequentia a primo ad ultimũ. Vnde hæc non ualet, Tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic enim solet probari, Tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ. Si non es Romæ, & alibi es, ergo alibi es. Si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo a primo ad ultimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. non ualet inquam, quoniam secunda est uariata. Nam antecedens secundæ continet plus, quàm consequens primæ, scilicet ly, & alibi es.

Sexta est, Omnis consequentiæ bonæ si antecedens est concedendum, & consequens similiter, & si antecedẽs est negandum, & consequens similiter, dummodo consequentia sit scita esse bona. Exemplum primi, Tu es homo, ergo tu es risibilis; nam cum risibile sequatur ad hominem, ut proprium quarto modo, qua ratione cõcedis antecedens, debet concedere consequens. Exemplum secundi. Tu nõ es asinus, ergo tu non es rudibilis. Nam sicut risibile sequitur ad hominem, sic rudibile ad asinum: ergo qua ratione negandum est antecedens, negandum est, & consequens. Si autem antecedens est concedendum, & consequens negandum, consequentia non est bona, ut hic, Animal sentit, ergo planta sentit, non ualet, quoniam contradictorium consequentis stat cum antecedente. Nam bene stat, quòd planta nõ sentiat, quoniam caret anima sensitiua, & ꝙ animal sentiat, quoniam constituitur animal per animam sensitiuam, ut tibi hæc declarabũtur in libro de anima. Dicitur, dummodo consequentia sit scita esse bona, ab eo, cui fit consequentia, nam si hæc consequentia, fiat Philosopho, sol eclipsatur, ergo luna interponitur inter solem, & aspectum nostrum, concedet totum, quoniam scit eam esse bonam. Si autem fiat idiotæ, concedet quidem antecedens, quoniam uidet ad sensum solem obscurari, sed negabit consequens; quoniam nescit causam huius eclipsis. Istæ sunt regulæ famosæ, & generales consequentiæ formalis, quas admittunt Logici reales, & terminiſtæ.

De regulis particularibus consequentiæ formalis. CAP. IIII.

IN cap. quarto ponendæ sunt particulares regulæ cõsequẽtiæ formalis. Ordo enim doctrinæ exigit, ut ab uniuer-

uerſalibus regulis ad particulares deſcendamus.

Diuidemus autem præſens caput in ſeptem partes.

In prima ponentur regulæ penes ſuperius & inferius.

In ſecunda ponẽtur regulæ penes propõnes quantas.

In tertia ponẽtur regulæ penes propõnes nõ quantas.

In quarta ponentur regulæ penes terminos pertinẽtes & impertinentes.

In quintã ponẽtur regulæ penes probationes propõnũ.

In ſexta ponentur regulæ penes hypotheticas copulatiuas & diſiunctiuas.

In ſeptima ponẽtur regulæ, penes hypotheticas conditionales. Et aduerte, quòd oẽs regulæ, quæ infra ordinabuntur fundamentũ habent in uia Peripatetica, ut tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Ariſtotelis.

Prima pars.

In prima huius capitis, aſsignandæ ſunt regulæ particulares cõſequentiæ formalis iuxta ſuperius & inferius, & aduerte, quòd arguendo ab inferiori ad ſuperius aſſignantur tres regulæ, & tres a ſuperiori ad inferius.

Prima eſt ab inferiori per ſe ad ſuum ſuperius per ſe affirmatiuè & ſine diſtributione, & ſine ſigno immobilitante, & in ſuppoſitione perſonali, ualet conſequentia formalis, Tu es homo, ergo tu es animal.

Primò dicitur ab inferiori per ſe. Pro quo nota, quòd ea ſe habent, ut ſuperius & inferius per ſe, & econuersò, quæ in linea prædicamentali ita ſe habent, quòd unum ſubordinatur alteri, ut aſcendendo a ſpecialiſſimo ad generaliſſimum. Vnde hæc eſt uera conſequentia, Homo eſt animal, ergo homo eſt corpus animatum, & hæc Homo dormit, ergo animal dormit. Ea autem ſe habent, ut inferius & ſuperius per accidens, quorum unũ eſt minus commune, & alterum magis, ſed non ſubordinantur in linea prædicamentali, nec magis prædicatur de minus communi per ſe & eſſentialiter, ſed per accidens. & hoc modo ſe habent, homo, & album. Nam de multis prædicatur album, de quibus non prædicatur homo. In his igitur non ualet conſequentia ab inferiori ad ſuperius. Non enim ſequitur, Homo currit, ergo album currit. Stat enim, quòd nullum

Dicitur negatione non præposita, quoniam præposita distribuit terminum immediate & mediate sequentem, ut docuimus in tractatu suppositionum. Diximus autem in prima regula, quòd ab inferiori ad suum superius, non ualet consequentia, cum distributione. Vnde non ualet, Nō aliquis homo currit, ergo non aliquod animal currit. Stat enim, quòd aliquod animal currat, puta canis, & tamen nō, aliquis homo currat.

Dicitur stante suppositione discreta uel determinata quia in suppositione distributiua & confusa mobili, nō ualet. Exemplum primi, Omnis homo non currit, Omnis homo est animal, ergo omne animal non currit.

Exemplum secundi, tantum substantia non est accidens, & omnis substantia est aliquid, ergo tantum aliquid est accidens.

Dicitur & personali, quoniam in suppositione simplici non ualet, non enim sequitur, Homo non est genus, & homo est animal, ergo animal non est genus.

Dicitur cum debito &c. quoniam sine eò non ualet, & probatur sic Pono, quòd omne animal currat, & uolò, quòd demonstretur homo mortuus, puta Sortes, & arguatur sic. Ille homo, scilicet, Sortes mortuus non currit, & homo est animal, ergo animal non currit. Non ualet, quoniam antecedens est uerum, & consequens falsum per casum positum, scilicet, quòd animal omne animal currat. Non ualet inquam, quoniam non sumitur debitum medium. Nā debitum meditum est hoc, & homo est animal. sed est hoc, & ille homo, scilicet, Sortes mortuus est existens animal. Istæ sunt tres regulæ generales arguendo ab inferiori ad suum superius modo præexposito. E conuerso autem sunt aliæ tres regulæ.

Prima est, a superiori ad suū inferius sine distributione non ualet consequentia: Vnde non sequitur, animal currit, ergo homo currit. Potest enim animal, puta asinus currere, & tamen homo non curret. Sed aduerte, quòd licet nō ualeat de forma, ualet tamen in aliqua materia, ut in genere numeri, nam bene sequitur, numerus est, ergo binarius est, quoniam omnis numerus supponit binarium.

Secunda

Secunda est, A superiori ad suum inferius distributiue affirmatiue cum debito medio ualet consequentia, Vt, Omne animal currit, Ergo Sortes currit.

Dicitur distributiuè, quoniã sine distributione non ualet per primam regulam, nec sufficit suppositio confusa, non enim ualet, Tantum animal currit, ergo tantum homo currit, nam patet consequens esse falsum, & antecedens uerum.

Dicitur cum debito medio, quia sine eo non ualet uniuersaliter. Non enim sequitur, Tu differs ab asino, ergo differs a Brunello, sed dicatur sic, Tu differs ab asino, Brunellus est asinus, ergo tu differs a Brunello.

Tertia est, A superiori ad suum inferius negatione præposita & distribuente ualet cõsequentia. Nam bene sequitur, Nullum animal currit, ergo nullus homo currit.

Dicitur negatione præposita, scilicet ad superius, quia postponatur, non ualet. Non enim sequitur, Animal non currit, ergo homo non currit. nam bene stat, quòd aliquis homo currat, & quòd aliquod animal, puta Brunellus non currat, stat enim animal & homo determinate & non distributiuè.

Dicitur distribuente, quoniam negatio præponitur superiori, & impeditur per aliam negationem quod non distribuat ipsum superius, consequentia non ualet, ut hic. Nonnullum animal currit, ergo nonnullus homo currit, nam ly animal & ly homo, non stant distributiue, sed determinate, ut docuimus in tractatu de suppositionibus. Vnde æquipollent istis, Aliquod animal non currit. Ergo aliquis homo non currit, constat autem hanc consequentiã non ualere, ut diximus.

Idem iudicium est de ista consequentia, Non omne animal currit, Ergo non omnis homo currit. Non ualet, quoniam ly non, non distribuit ly animal, sed stat determinate, Quare &c.

Hæc de regulis penes superius & inferius dicta sint.

Pars secunda.

In parte secunda assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis penes propositiones alicuius quantitatis, quæ scilicet

scilicet sunt uniuersales, uel particulares, uel indefinitæ uel singulares.

Et aduerte, quòd ex parte uniuersalium dantur tres regulæ, & ex parte particularium indefinitarum & singularium dantur quatuor regulæ.

Prima, Ex parte uniuersalium est hæc, ab uniuersali affirmatiua & negatiua ad suas subalternas, ualet consequentia. Exemplum primi. Bene sequitur, Omnis homo est albus, Ergo homo est albus, quæ est sua indefinita, Ergo quidam homo est albus, quæ est sua particularis, ergo hic homo est albus, quæ est sua singularis. Exemplum secundi, Nullus homo est albus, ergo homo non est albus, ergo quidam homo non est albus, ergo hic homo non est albus.

Secunda est, Ab uniuersali affirmatiua ad omnes suas singulares tam collectiue quàm diuisiue est bona consequentia. Collectiue quidem, ut hic, Omnis homo currit, & isti sunt omnes homines, ergo & iste homo currit, & iste, & iste, & sic de omnibus aliis. Diuisiue autem sic, Omnis homo currit, ergo tu curris.

Et aduertæ, quòd ratio regulæ est hæc, quoniam ut docuimus in tractatu de suppositionibus sub termino cõmuni stante, & supponente distributiue, licet descendere ad omnia sua supposita copulatiue. Vide tu illic.

Sed aduerte, quòd reales & terministæ in hac regula conueniunt & disconueniunt. Cõueniunt quidem in hoc, quòd quando fit uniuersalis affirmatiua in materia contingenti, regula ualet cum debito medio, ut hic, Omnis homo currit, & isti sunt omnes homines, ergo iste currit, & iste, & sic de singulis. nam sicut antecedens est contingens, sic & consequens. Disconueniunt autem, quando fit uniuersali affirmatiua in materia naturali, ut omnis homo est animal. Dicunt enim terministæ regulam non ualere, nisi gratia aliquando materiæ, quoniam antecedens esset necessarium, scilicet, Omnis homo est animal, & consequens contingens, scilicet iste est homo, & iste est animal. nolunt enim aliquam singularem in rebus corruptibilibus esse necessarium, quoniam quodlibet singulare, corru

mo eſt aſinus. Vnde docuimus in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo, quomodo propoſitio per ſe eſt de omni, etiam quòd non apponatur ſignum uniuerſale, ut hæc eſt per ſe, & de omni. Homo eſt riſibilis, aliquis homo eſt rationalis, quoniam ſunt uirtualiter uniuerſales.

Secunda eſt, à particulari ad ſuam indefinitam, & ecōuersò, & affirmatiuè, & negatiuè, & in omni materia tam naurali, quàm contingenti, quàm remota tenet conſequentia. Nam bene ſequitur, aliquis homo currit, ergo homo currit, & econuersò, aliquis homo non currit, ergo homo non currit, & econuersò, & in materia naturali aliquis homo eſt rationalis, ergo homo eſt rationalis, & econuersò & in materia remota, aliquis homo nō eſt aſinus, ergo homo non eſt aſinus, & econuersò; & ratio huius regulæ eſt, quia ſubiectum propoſitionis particularis, & indefinitæ ſi eſt terminus communis, eandem ſuppoſitionem habet, ſcilicet determinatā, ut docuimus in tract. de ſuppoſitionibus.

Tertia eſt à particulari, uel indefinita ad oēs ſuas ſingulares diſiunctiuè ſumpta eſt bona conſequentia. nam bene ſequitur, aliquis homo currit, ergo hic, uel hic, uel hic currit. Idem intellige de indefinita. Nam bene ſequitur, Homo currit, ergo hic, uel hic, &c. & ratio huius regulæ eſt, quia ſubiectum propoſitionis particularis, & indefinitæ ſi ſit terminus communis, ſupponit determinate ſub quo licet deſcendere ad ſua ſingularia, diſiunctiue, ut docuimus in tract. de ſuppoſitionibus.

Sed aduerte, quòd in hac regula ſicut in ſecunda ſuprapoſita reſpectu propoſitionum uniuerſalium differūt terminiſtæ & reales. Nam terminiſtæ nolunt hanc regulam ualere niſi in materia contingenti. Dicunt. n. in materia naturali hāc non ualere. Homo eſt animal, ergo hic homo eſt animal, uel hic homo eſt animal &c. quoniam ſecundū eos antecedens eſt neceſſarium, & conſequens contingens, quoniam ut iam diximus, nolunt aliquam ſingularē eſſe neceſſariam in his corruptibilibus. Reales autē nolunt hanc regulam ualere in omni materia, quoniā in materia contingenti ſicut antecedens eſt contingens, ſic

ſic & conſequens. In materia naturali, ſicut antecedens eſt neceſſarium, ſic & conſequens, quoniam copula non dicit exiſtentiam, ſed neceſſariam habitudinem prædicati ad ſubiectum. In materia autem remota ſicut antecedens eſt impoſſibile, ſic & conſequens, & hanc uiam ſequimur, ut Peripateticam.

Quarta eſt, ab omnibus ſingularibus ſufficienter enumeratis ad ſuam uniuerſalem tam affirmatiuè quàm negatiuè, ualet conſequentia. nam bene ſequitur, Hic homo currit, & hic, & hic, & ſic de ſingulis nullo excepto, ergo omnis homo currit. Idem intellige negatiuè, & hæc ualet in omni materia, ut patet. & aduerte, quòd hæc regula coincidit cum illa, in qua dicitur, quòd ab inducētibus ad inductam ualet conſequentia. Inducentes. n. ſunt ſingulares ſufficienter acceptæ. Inducta autem eſt uniuerſalis tam affirmatiua, quàm negatiua. Hæc de regulis conſequētiæ formalis penes propoſitiones quātas, dicta ſint.

Pars tertia.

IN tertia parte aſſignandæ ſunt regulæ cōſequentiæ formalis penes propoſitiones non quantas, quales ſunt illæ, in quibus ingreditur dictio excluſiua, uel exceptiua, quorum prima eſt iſta Prima regula, ab excluſiua propoſitione primi ordinis affirmatiua ad ſuam uniuerſalem affirmatiuam de terminis tranſpoſitis exiſtētibus in recto, ualet conſequentia, ut tantum homo, id eſt, ſolus homo eſt riſibilis, ergo omne riſibile eſt homo.

Dicitur primi ordinis. Nam excluſiua habet tres ordines, ut docuimus in tract. de ſuppoſitionibus, & diffuſius dicemus in tract. de probationibus terminorum, & tu uide illic. Dicitur igitur in præſenti regula ab excluſiua primi ordinis, quoniam ſi fiat ſecundi, aut tertij ordinis, non ualet conſequentia. Exemplum ſecundi ordinis, Homo tantum eſt animal, ergo omne animal eſt homo. Nam conſequens eſt falſum, ut patet, & antecedens eſt uerum, ut tibi declarabitur in tractatu ſequenti: quoniam exponemus excluſiuam primi, & ſecundi, & tertij ordinis.

Dicitur affirmatiua, quia in negatiua non ualet ſiue negatio præcedat notam excluſionis, ſiue ſubſequatur, modò

dò fiat propositio negatiua. Exemplum primi non ualet, non tantum homo est animal, ergo omne animal est ho mo: constat enim antecedens esse uerum,& consequens falsum. Exemplum secundi,non ualet,Tantum accidens non est substantia, ergo omnis substantia est accidens: nam consequens est falsum, ut patet antecedens uerò est uerum, quoniam inter omnia entia,solum accidens non est substantia.

Dicitur ad suam uniuersalem affirmatiuam, quoniam ad negatiuam non ualet,ut hic,tantum homo currit, ergo nullum currens est homo,constat enim antecedens esse uerum,uel saltem possibile,consequens autem est falsum,ut ad sensum patet.

Dicitur de terminis transpositis, quoniam subiectum exclusiuæ,fit prædicatum uniuersalis affirmatiuæ,& prædicatum exclusiuæ fit subiectum uniuersalis affirmatiuæ, ut hic,tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo.

Dicitur terminis existētibus in recto,quoniam in obliquo non ualet,ut hic,Tantum pecunia est hominis, ergo quilibet homo habet pecuniam, nam antecedens est uerum,posito quòd homo non aliud possideat,quàm pecuniam; & tamen consequens est fallum,aliter nullus esset egenus,ergo non ualet.

Secunda regula ab exceptiua negatiua,ad exclusiuam affirmatiuam sibi correspondentem,ualet consequentia, ut hic,Nullum animal præter hominem est risibile, ergo tantum homo est animal risibile.

Dicitur ab exceptiua negatiua,quia ab affirmatiua nō ualet, ut hic, Omnis homo præter Christum est mendax,ergo tantum Christus est homo mendax, constat enim antecedens esse uerum,& tamen consequens est falsum,& detestabile.

Dicitur ad exclusiuam sibi correspondentem. Pro quo aduerte, quòd tunc exceptiua negatiua correspondet exclusiuæ,quando pars extra capta fit subiectum exclusiuè, & aggregatum ex subiecto, & prædicato exceptiuè fit prædicatum exclusiuè. Vnde hæc est correspondens huic

intelligit, ergo tantum homo intelligit. Nam prædicatum hunc exclusiue non continet subiectum, & prædicatum exceptiue, sed tantum prædicatum. Vt igitur bene correspondeat, formetur sic, ergo tantum homo est animal intelligens.

Tertia est, ab inferiori ad suum superius affirmatiue, dictione exclusiua opposita subiecto ualet consequentia, ut tantum homo currit, ergo tantum animal currit.

Dicitur ad suum superius affirmatiue. Non enim ualet negatiue, ut hic, non tantum homo est sensitiuus, ergo nō tantum animal est sensitiuum. Est enim antecedens uerū, ut patet, & consequens falsum.

Quarta est ab inferiori ad suum superius ex parte prædicati, & dictione exclusiua addita subiectis, non ualet consequentia. Non enim sequitur, tantū homo currit, ergo tātū homo mouetur. Nam resoluendi sunt termini currit, & mouetur, in sua participia, & formando uniuersalem affir. de terminis transpositis, constat tibi manifeste, quòd arguitur ab inferiori ad suum superius distributiue, quod non ualet, ut docuimus supra. Verbi gratia, Tantum homo est currens, ergo tantum homo est motus. Dico, quòd ly currens, quod est inferius ad motum, & ly motus, stant distributiue, ut patet per uniuersales de terminis transpositis, ut, hic, Omne currens est homo, ergo omne motum est homo. Constat, quod non sequitur, quoniam antecedens est uerum per casum possibilem, & tamen consequens est falsum non enim inconuenit solum hominem currere, & asinum, qui non est homo, moueri.

Quinta est, a termino stante confuse tantum mobiliter, uel determinate ad eundem stantem distributiue per appositionem dictionis exclusiuæ, non ualet consequentia. Exemplum primi, non sequitur, Omnis homo est animal, ergo tantum homo est animal. Nam animal in antecedente stat confuse tantum mobiliter, & in consequente distributiue, & constat antecedens esse uerum, & consequens falsum. Exemplum secundi, non sequitur, Homo est animal, ergo tantum homo est animal. Nam animal stat in antecedente determinatè, & in consequente distributiue,

&

constat antecedens esse uerum,& consequens falsum.

Sexta est,a termino stante cōfuse & distributiue ex parte prædicati,dictione exclusiua addita subiecto, ad eūdem stantem determinatè ualet consequentia. Nam bene sequitur,tantū homo est animal, ergo homo est animal. Nam in prima animal distribuitur, in secunda stat determinatè.

Septima est, a termino stante cōfuse tantum mobiliter, & eundem stantem determinatè,respectu eiusdem syncategorematis uel distributionis, non ualet consequentia. Non enim sequitur,tantum homo est animal,ergo animal est omnis homo. Hæc de regulis consequentiæ formalis, penes propositiones non quantas, dicta sint.

Pars quarta.

IN quarta parte agendum est,de regulis consequētiæ formalis penes terminos pertinentes,& impertinētes. Sed prius aduerte,quòd termini pertinentes dicuntur illi, quorum significata nullam habet repugnantiam adinuicem,& possunt simul inesse,ut album,& dulce,homo & iustum, siue iniustum,homo est risibile,&c. Impertinentes sunt illi, quorum significata habent oppositionem, & non se compatiuntur respectu eiusdem,ut qualitates contrariæ,& species eiusdem generis,quæ dicuntur disparatæ oppositè, ut homo & canis,equus,& asinus,& priuatiuè opposita,& relatiuè,opposita,ut cæcus, & uidens, seruus, & dominus. His prænotatis assignandæ sunt quinque regulæ.

Prima est, ab affirmatiua unius contrarii uel disparati, ad negatiuam ulterius contrarij,uel disparati est bona consequentia,sed non econuersò,nisi in contrariis immediatis. Exemplum primi, Tu es albus, ergo tu non es niger. Exemplnm secundi, Tu es homo, ergo tu non es asinus, sed econuersò non ualet,nisi in contrariis immediatis, nō enim sequitur,Tu non es niger,ergo tu es albus. Nam inter album & nigrum sunt medii colores qui possunt affirmari sine albo. Posito enim,quòd tu non sis niger,potes esse rubeus,croceus, pallidus &c. Dicitur nisi in contrariis immediatis,quoniam in illis ualet consequentia ab affirmatiua ad negatiuam,& econuersò, cum consistentia subiecti. Nā bene sequitur,Sortes est sanus,ergo nō est æger,&

econuerso, Sortes non est æger, ergo est sanus, & hic, Sortes iudex est iustus, ergo non est iniustus, & econuerso, Sortes iudex non est iniustus, ergo est iustus.

Secūda est ab uno conuertibili ad reliquum affirmatiue, & negatiue, & seruatā eadem qualitate, & quantitate, & suppositione in propositionibus ualet consequentia, ut, Sortes est homo, ergo est risibilis. Brunellus non est homo, ergo non est risibilis, & ualet econuerso. quia unum infert reliquum affirmatiue, & negatiue.

Dicitur seruata eadem qualitate propositionis. i. quod utraque sit affirmatiua, aut negatiua. Vnde non sequitur, Homo currit, ergo risibile non currit.

Dicitur, seruata eadem quantitate, ita quòd si una est uniuersalis, altera sit uniuersalis, &c. & si in una subiectū supponit determinate, & in altera similiter. Vnde non sequitur, Homo currit, ergo tantum risibile currit. nam ly homo, supponit determinate, & risibile confuse tantum mobiliter, neq; sequitur hic, Homo currit, ergo oē risibile currit. Supponit. n. hō determinate, & risibile distributiue.

Et aduerte, quòd ista regula complectitur quæcunque cōuertibilia, siue sint trāscēdentia, ut ens, & unū, siue gnica essentialia, ut aīal, & sensitiuū, siue specifica essentialia, ut homo, & rōnale, siue alterū conuertibile sit per sequelam naturalem, ut homo, & risibile, asinus, & rudibile.

Tertia est, ab uno correlatiuo totali ad alterū correlatiuū totale tam affirmatiuè, quàm negatiuè stāte propōne de secundo adiacente, ualet cōsequentia pro omni differētia temporis, ut pater, uel mater est, ergo filius, uel filia est, neque. n. pater tantū, neque mater tantū, sed uterque, neque filius tantū, neq; filia tantū, sed uterq; sunt adinuicē correlatiua. Dicitur affir. & negatiuè, quoniā ut docuimus i prædicamēto Ad aliquid, posito uno correlatiuorū, ponitur & reliquū, & remoto uno, remouetur reliquū. Dicitur stāte propositione de secūdo adiacente, quoniā de tertio nō ualet, nō enim sequitur, pater est senex, ergo filius est senex, imo, ut ī pluribus sequitur negatiua. Dicitur prò omni differētia temporis, s. præteriti præsentis, & futuri, nā bene sequitur, Pater fuit, & nunc non est, ergo filius fuit,

&

& nūc non est, sumendo patrē, & filiū formaliter, & nō materialiter. Itē sequitur, Pater est, ergo filius est. Item sequitur, Pater erit, ergo filius erit, & rationem huius regulæ aduerte hinc pēdere, quia in ratione patris sumpti formaliter, sumitur filius, & in ratione filii sumitur pater, ergo quo ad esse, & non esse, fuisse, & non fuisse, fore, & non fore, se inuicem mutuo consequuutur inseparabiliter.

Qui autem tenent, quòd regula non ualet, nisi pro tempore præsenti, non cōsiderant correlatiua formaliter, sed materialiter, & ideo non sunt audiendi.

Quarta est a termino priuatiuo ad terminum infinitū propositionibus existentibus affirmatiuis, ualet consequētia. Sed non ecōuerso, ut Sortes est iniustus, ergo est nō iustus. Dicitur pro positionibus existentibus affirmatiuis, quia in negatiuis non sequitur, ut hic: Lapis non est iniustus, ergo non est non iniustus. Constat.n. antecedēs esse uerū, q̄a lapis nō est aptus esse iustus, ergo nō est iniustus. Consequens aūt est falsum, quoniā negatio iustitiæ est in lapide, licet non priuatio. Nam iustus, & nō iustus sunt contradictoria, quorū alterū de quolibet ente uerificatur. Cū igitur lapis nō sit iustus, est non iustus, Hæc ergo est falsa, lapis non est non iustus, Dicitur, sed non econuerso. Non enim sequitur; Hoc aīal est non uidens, puta catulus ante nonū diem, ergo est cæcū. Nā ad hoc, ꝙ sit non uidens, sufficit quod nō uideat: ad hoc autem quod sit cæcum, oportet, quòd non uideat eo tēpore, quo est aptum uidere. Sed catulus ante nonum diem, non est aptus uidere, & ideo licet sit non uidens, non tamen potest dici cæcus.

Quinta est, Ab affirmatiua de prædicato infinito, uel priuatiuo, ad negatiuam de prædicato finito, ualet consequētia, sed non econuerso, nisi cum debito medio. Nam bene sequitur, Sortes est non uidens uel cæcus, Ergo nō est uidens; Lapis est non homo, Ergo non est homo. Sed econuersò non ualet, quoniam ordinarie ex negatiua nō sequitur affirmatiua. Quod si sequitur, erit cum debito medio, ut hic, Tu non es homo, demonstrato asino, & tu es, Ergo tu es non homo. Hæc de regulis consequentiæ formalis penes terminos pertinentes, & impertinentes dicta sint.

sunt istæ, Homo currit, &, nihil non homo currit, ergo tã tum homo currit. Contradictoria huius exponentis, nihil nõ homo currit, est ista, Aliquid non homo, uel aliquid quod non est homo, currit, & ex ista bene infertur contradictoria expositè, scilicet, non tantũ homo currit.

Quarta est à propositionibus resoluentibus ad resolutam siue resolubilem est bona consequentia, & econuersò, tam in materia contingenti, quàm naturali. Pro cuius notitia aduerte, quòd probatio propositionis per resolutionem, fit per duas singulares factas, non per terminum discretum, sed per pronomen demonstratiuum, & propositio resolubilis est indefinita, uel particularis, uel singularis, cuius subiectum, est terminus discretus. Verbi gratia, Hæc indefinita, Homo currit, resoluẽdo sic probatur, Hoc currit, & hoc est homo, ergo homo currit. Dicitur igitur in regula, A resoluentibus scilicet simul sumptis, ad resolutam ualet consequentia. nam bene sequitur, hoc currit, & hoc est homo, ergo homo currit. Dicitur & econuersò id est à resoluta ad resoluentes. nam bene sequitur in materia contingenti, Homo currit, Ergo hoc currit, & hoc est homo, demonstrato Sorte. Item sequitur in materia naturali, hõ est aial, Ergo hoc est animal, & hoc est hõ.

Sed aduerte, quòd terministæ discordant in hoc à realibus. Dicunt.n. terministæ prædictam consequentiam non ualere, quoniam secundum eos antecedens scilicet homo est animal, est necessarium. Sed consequens scilicet hoc est animal, & hoc est homo, secundum eos est contingẽs, quia non concedunt aliquam singularem in his corruptibilibus, esse necessariam. Reales autẽ dicũt ipsam ualere, quoniã antecedens & cõsequens sunt necessaria, & negãt quin singulares in materia naturali sint necessariæ, quando sunt de tertio adiacẽte, neq; enim copula denotat existentiam extremorum, sed habitudinem prędicati ad subiectum, ut sæpe diximus, & hanc uiam sequitur.

Quinta est, ab officiantibus ad officiatam ualet consequentia. Pro cuius notitia aduerte, quòd propositio officiabilis est illa, cuius oratio infinitiua determinatur per aliquem terminum modalem, scilicet per possible, aut cõ-

tingens, aut impossibile, aut necesse, & sic probatur. Verbi gratia, hæc est officiabilis, necesse est Deum esse. & probatur sic, Hæc propositio est necessaria, Deus est, qui adæquate significat Deum esse, ergo necesse est Deum eē. Dicit igitur, regula a propositionibus officiantibus ad propositionem officiatam ualet consequentia, ut hic. Hæc propositio est contingens, Homo currit, quæ adæquatæ significat hominem currere (istæ sunt officiantes) tertiò contingens est hominem currere, hæc est officiata.

Sexta est, A descriptione ad descriptū ualet consequentia & econuersò, uel sic a propositione describente ad propositionem descriptam ualet consequentia, & econuersò. Pro cuius notitia aduerte, quòd propō descriptibilis est illa, in qua uerbum concernens actū mentis determinat incōplexum. Verba autem concernentia actum mentis sunt hæc, scio, cognosco, intelligo, imaginor, &c. Sic aūt probatur. Ver. gra. Scio Deum, sic describitur scio aliquid ea ratione qua Deus, ergo scio Deum. Antecedens est propositio describēns & cōseqūes est propō descripta siue descriptibilis. Dicit igitur regula, A describente ad descriptā ualet consequentia. Nā bene sequitur, Cognosco aliquid sub rōne, qua cœlū, ergo cognosco cœlū, & ualet ecōuerso, ut cognosco cœlū, ergo cognosco aliqd sub rōne, qua cœlū.

Septima est, A propositione de sensu composito ad propositionē de sensu diuiso non ualeꝫ cōsequentia, nec econuersò. Pro cuius notitia aduerte, quòd propositio de sensu composito & diuiso consueuit fieri, ut in pluribus per terminum modalem, ut possibile est Sortem currere, sed tunc dicitur de sensu cōposito, quando modus proponitur dicto, aut postponitur, ut possibile est album esse nigrum. Vel sic, album esse nigrum est possibile. Dicitur autem de sensu diuiso, quando modus mediat inter partes dicti, ut album possibile est esse nigrum. Vel sic, album potest esse nigrum. Dicit igitur regula, quòd a sensu composito ad sensum diuisum non ualet consequētia, nec econuersò, quoniam antecedens erit falsum & consequens uerum, econuerso autem antecedens erit uerum, & consequens falsum. Non enim sequitur possibile est album esse

nigrum,

nigrum, ergo album poteſt eſſe nigrum. Nā antecedens eſt falſum & impoſſibile. Senſus enim eſt, Res quæ eſt alba, id eſt inquantum ſtat ſub albedine, poteſt eſſe nigra, ita quòd hæc poteſt eſſe uera, album eſt nigrum. Hoc autem eſt impoſſibile, cum ſint contraria, quorum unum eſt incompoſſibile alteri. Conſequens autem eſt uerum, ſenſus enim eſt, res quæ eſt alba, id eſt quæ eſt, ſubiectum albedinis, poteſt eſſe ſubiectum nigredinis, nō quidem ſimul, ſed ſucceſſiuè. Nam ut diximus in tractatu de prædicamentis, proprium eſt ſubſtantiæ, eſſe ſuſceptiuam contrariorum: conſtat ergo quòd conſequens erit uerum. Conſtat etiam, quòd econuerſo antecedens erit uerum, & cōſequens falſum, & impoſſibile, ſic arguendo. album poteſt eſſe nigrū, ergo poſſibile eſt album eſſe nigrum.

Sed aduerte, quòd regula intendit conſequentiam non ualere: quando dictum propoſitionis modalis conſtat ex terminis diſparatis ſiue oppoſitis, quorum ſignificata non ſimul uerificantur de eodem. nam ſi fiat modalis, cuius dictum non conſtet ex terminis oppoſitis, ualet conſequentia a modali de ſenſu compoſito ad eam, quæ eſt de ſenſu diuiſo, Nam bene ſequitur, Neceſſe eſt Deum eſſe, ergo Deum neceſſe eſt eſſe, & ecouuerſò hic, Contingenter homo currit, ergo homo contingenter currit.

Octaua eſt, Ab una cauſa ueritatis, ad propoſitionem habentem illam cauſam, eſt bona conſequentia, ſed non ecōuerſò. Pro cuius notitia aduerte, quòd propoſitio probabilis per cauſas ueritatis eſt illa, quæ habet multas cauſas ueritatis diſiunctiuè ſumptas, ut tibi declarabitur in tractatu de probationibus terminorum. Dicit igitur regula, quòd ab una cauſa ueritatis, ad propoſitionem habentem illam, eſt bona conſequentia, & non econuerſò. Nam bene ſequitur, Dum homo currit riſibile currit, ergo homine currente, riſibile currit. Implicat enim contradictionem, quòd pro aliquo tempore homo currat, & in illo riſibile non currat, cum omnis homo ſit riſibilis infallibiliter, & per ſe. Dicitur, ab una cauſa ueritatis, quoniam a pluribus nō ualet. Verbi gratia, quòd homo habeat pulſum concitatum, poteſt eſſe a pluribus cauſis, puta ab ira, a labore,

a cibo, a febre. Vnde sic arguendo, Sortes habet pulsum concitatum, ergo bene comedit, & bibit, non ualet consequentia, quia potest esse ab alia causa, ut tibi declarabitur in tract. de syllogismo sophistico. Dicitur & non econuerso, quia non sequitur, Homine currente, risibile currit, ergo dum homo currit, risibile currit. Nam posito quod nihil currat, tunc consequens est falsum, cum asserat hominem currere, & antecedens est uerum, quia concluditur eius ueritas per aliam causam ueritatis, scilicet per conditionalem, quæ est hæc, si homo currit, risibile currit. Nam propositio denominata ab ablatiuo in consequentia potest habere tres causas ueritatis, scilicet conditionalem, temporalem, causalem.

Exemplum primi, Homine currente risibile currit, idest, Si homo currit, risibile currit.

Exemplum secundi, Homine currente, risibile currit, idest dum homo currit, risibile currit.

Exemplum tertii, Homine currente, risibile currit, id est, quia homo currit, risibile currit.

Nona est. A propositione uerbi actiui, ad sibi correspōdentem uerbi passiui, est bona consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, Ego amo Deum, Ergo Deus amatur a me. Hæc regula est uera uniuersaliter, dummodo seruetur eadem superpositio terminorum, ut homo uidet lupum, ergo lupus uidetur ab homine. Nam in utraque homo, & lupus supponunt determinate. Si autem mutatur suppositio, non ualet, ut hic, Promitto tibi denarium, ergo denarius promittitur a me tibi. Nam in prima ly denarium stat cōfusè. ut docuimus in trac. de suppositionibus, in secunda autem determinate. Vt ergo seruetur eadem suppositio, fiat passiua sic, A me tibi promittitur denarius.

Decima est, A propositione de tertio adiacēte, ad eam, quæ est de secundo, ualet consequentia affirmatiue arguendo, dummodo non sit exclusiua, nec in materia naturali, nec prædicatū sit terminus distrahēs, nec uerificabilis tā de ente, quàm de non ente, & seruetur eadē suppositio.

Dicitur affirmatiue, quia negatiuè nō ualet. Non enim sequitur. Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est.

Dicitur

Dicitur,dummodo non ſit excluſiua, quia in excluſiuis non tenet.non enim ſequitnr, Tantum homo eſt ſtaturæ rectæ,ergo tantum homo eſt.

Dicitur,nec in materia naturali, quia copula non dicit exiſtentiam ſed habitudinem prædicati ad ſubiectum. Vnde ſemper eſt uera,ſiue extrema exiſtant,ſiue non. In ſecundo autem adiacente copula dicit exiſtentiam. Vnde nõ ſequitur, Homo eſt animal, Ergo homo eſt. Nam prima eſt ſempiternæ ueritatis,etiam ante mundi creationem, ſecunda autem non uera niſi homine exiſtente,& in hac conditione diſcordant terminiſtæ a realiſtis. Tenent enim terminiſtæ regulã ualere tam in materia naturali,quàm contingenti:Reales uero tantum in materia contingenti.

Dicitur,nec prædicatum ſit terminus diſtrahens, id eſt, cum quo non ſtant præſens exiſtentia ſubiecti. Tales termini ſunt iſta participia, Præteritus,futurus,mortuus, interfectus generandus,& generabilis. In his omnibus regula non tenet. Non enim ſequitur,homo eſt præteritus, ſiue mortuus, ſiue occiſus, ergo homo eſt. nec ſequitur, Homo eſt generandus,uel generabilis,ergo homo eſt.

Dicitur,nec uerificabilis &c. Tales termini ſunt, opinabile,imaginabile,fingibile,&c. Vnde non ſequitur, Mons aureus eſt imaginabilis,ergo mons aureus eſt. Nec ſequitur, Alter mundus eſt opinabilis, ergo alter mundus eſt. Nam opinari & imaginari poſſumus tam exiſtentia,quàm non exiſtentia,ſicut & ſomniari.

Dicitur,& ſeruetur eadem ſuppoſitio. Vnde non ſequitur, Homo eſt nomen,ergo homo eſt,quoniam in antecedente ſupponit materialiter in conſequente perſonaliter.

Nec ſequitur,homo eſt ſpecies,ergo homo eſt,quoniam in antecedente ſupponit ſimpliciter, in conſequente autem perſonaliter.

Hæc de regulis conſequentiæ formalis penes probationes propoſitionum dicta ſint.

Pars Sexta.

IN parte ſexta aſsignandæ ſunt regulæ conſequentiæ formalis penes propoſitiones hypotheticas, copulatiuas, & diſiunctiuas,& ſunt ſex.

Prima

Prima est, A tota copulatiua affirmatiua, diuisiua, ad quamlibet eius partem, ualet consequentia, sed non econuerso nisi in aliquo casu. Nā bene sequitur, Sor. loquitur, & Plato audit, ergo Sortes loquitur, ergo Plato audit.

Dicitur affirmatiua, quoniā in negatiua non ualet. Non enim sequitur, non tu es homo, & tu es asinus, ergo non tu es homo. Stat enim, quòd tu sis homo, & non sis asinus.

Dicitur diuisiua, quoniam a copulatiua collectiua non ualet. non enim sequitur, Sortes trahit nauem, & Plato trahit nauem, ergo Sortes trahit nauem, Nam simul & non diuisim trahunt nauem, supposito quòd neuter per se solum sufficiat trahere nauem.

Dicitur, sed non econuersò, scilicet a qualibet parte ad totam copulatiuam. non enim sequitur, Sortes comedit, ergo Sortes comedit & loquitur, Stat enim quòd comedat & non loquatur.

Dicitur, in aliquo casu. Casus autem est, quando ad partem copulatiuæ antecedit essentialiter aliud, quod de parte ipsa prædicatur, & sine quo pars ipsa non sequitur, ut hic, Homo currit, ergo currit & mouetur. Nam sine motu non ponitur cursus, & hæc est per se, cursus est motus. Sic ista est per se, homo est animal. In hoc igitur casu consequentia ualet a parte copulatiuæ ad totam copulatiuā, regulariter autem & formaliter non ualet.

Secunda est, A propositione de toto copulato tam a parte subiecti, quàm a parte prædicati diuisim tento & affirmatiue, ad quamlibet eius partem, ualet cōsequentia. Sed non econuersò, nisi in eo casu, in quo dictum est in regula præcedenti. Nam bene sequitur ex parte subiecti, Sortes & Plato comedunt, ergo Sortes comedit, ergo Plato comedit. Ex parte autem prædicati sic, Sortes comedit, & loquitur, ergo loquitur, ergo comedit.

Dicitur tento diuisim, quoniam tento collectiue nō ualet, ut hic, Sortes & Plato sunt duo, ergo Sortes est duo, & hic Sortes & Plato ferunt hoc pōdus, ergo Sortes fert hoc pondus.

Dicitur affirmatiue, quoniam negatiue non ualet. Non enim

enim ſequitur, Non Sortes & Plato trahunt nauem, ergo Plato trahit nauem.

Dicitur, ſed non econuersò, quia non ſequitur, Sortes comedit, ergo Sortes comedit & bibit.

Dicitur niſi in eo caſu &c. Nā bene ſequitur, Sortes eſt homo, ergo eſt homo & animal. Sortes dormit, ergo dormit & quieſcit.

Tertia eſt, à parte principali diſiunctiuæ affirmatiuæ ad totam diſiunctiuam ualet conſequentia. Sed non econuersò; niſi gratia materiæ. Nam bene ſequitur, Tu es homo, ergo tu es homo, uel tu es aſinus; quia ad ueritatem diſiunctuæ ſufficit unam partem eſſe ueram, ut docuimus in tractatu tertio agentes de propoſitionibus hypotheticis, econuersò autem non ſequitur, ſcilicet à tota diſiunctiua ad quamlibet partem. Non enim ualet, Tu es homo uel aſinus, ergo tu es aſinus. aliquando autem ualet gratia materiæ, puta quando una pars diſiunctiuæ ſequitur ad alteram, ita quòd utraque pars eſt uera, & tunc poteſt utraque pars inferri indifferenter ex tota diſiunctiua, ut hic, Tu es homo uel animal, ergo tu es animal, ergo tu es homo.

Sed aduerte, quòd apud reales ut docuimus in tractatu tertio, diſiunctiua cuius utraque pars eſt uera, non eſt propria, ſed impropria. Nam propria diſiunctina uera eſt illa, cuius una pars eſt uera, reliqua autem non: dicitur enim diſiunctiua, quia diſiungit ſenſum, apud Logicum. Vnde apud reales ſtante diſiunctiua propria, pro nullo caſu, licet arguere à tota diſiunctiua ad partem. Et hanc uiam ſequimur.

Iterum aduerte, quòd diximus de diſiunctiua, uerificatur de propoſitione, cuius ſubiectum eſt totum diſiunctū, uel prædicatum, Nā ex parte ſubiecti bene ſequitur, Sortes currit, ergo Sortes uel Plato currit, ex parte prædicati bene ſequitur, Sortes comedit, ergo Sortes comedit, uel eſt aſinus. Econuersò autem non in propoſitione de proprio diſiunctiuo. Non enim ſequitur, Sortes comedit uel eſt aſinus, ergo eſt aſinus.

Quarta eſt, A tota diſiunctiua affirmatiua cum deſtru-

ctione

ctione unius partis ad positionem alterius ualet consequentia. Nam bene sequitur. Tu es mortuus, uel uiuus, sed tu non es mortuus, ergo tu es uiuus. Pro cuius notitia aduerte, quòd destruere unam partem est negare illam; & ponere alteram, est affirmare.

Vnde qui sic arguunt, tu es asinus, uel tu nō es asinus, sed tu non es asinus, ergo tu es asinus, non arguunt per regulam, quia nullam partem destruunt. Quod si dicant, destruimus primam partem, & concludimus alteram, ergo sic habent arguere, Tu es asinus, uel tu non es asinus, sed tu non es asinus, ergo tu non es asinus, & tūc nil falsi concluditur, sed tamen inepte.

Dicitur a tota disiunctiua affirmatiua, quia in negatiua non ualet, non.n. sequitur, Non tu es asinus, uel tu es asinus, sed tu non es asinus, ergo tu es asinus.

Quinta est, A copulatiua negatiua, ad disiunctiuam affirmatiuam, factam de partibus contradictoriis copulatiuæ affirmatiuæ est bona consequentia. & ecōuersò. Nā bene sequitur, Non tu es homo, & tu es asinus, ergo tu non es homo, uel tu non es asinus, & econuersò, nam bene sequitur; Tu non es homo, uel tu non es asinus, ergo non tu es homo, & tu es asinus.

Sexta est, à disiunctiua negatiua ad copulatiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis disiunctiuæ negatiuæ, ualet consequentia, & econuersò. Nā bene sequitur, Non tu es asinus, uel tu es capra, ergo tu non es asinus. & tu non es capra, & econuerso. Et aduerte, quòd ratio huius regulæ ac præcedentis est, quia copulatiua, & disiunctiua compositæ de partibus contradictoriis cōtradicunt. Sed ut docuimus in tract. tertio agentes de æquipollentiis, negatio præposita facit æquipollere suo contradictorio, & ideò utraque regula est bene posita. Hæc de regulis consequentiæ formalis penes hypotheticas, copulatiuas, & disiunctiuas dicta sint.

Pars septima.

IN parte septima assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis, penes hypotheticas conditionales, & sunt.

Prima est, In conditionali affirmatiua, à positione anteceden-

tecedentis,ad positionem consequentis, ualet cõsequẽtia. Sed non econuersò,nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur, Si tu es homo,tu es animal, Sed tu es homo,ergo tu es animal.

Dicitur in conditionali affirmatiua, quia de negatiua non ualet.Non enim sequitur,non si tu es homo,tu es asinus,sed tu es homo,ergo tu es asinus.

Dicitur,sed non econuersò,nõ enim sequitur,si tu curris,tu moueris: Sed tu moueris,ergo tu curris.

Dicitur,nisi gratia materiæ; quoniam si fiat conditionalis de terminis conuertibilibus; ualet consequentia,& econuersò. Nam bene sequitur,Si tu es homo, tu es rationalis. Sed tu es homo,ergo tu es rationalis, & econuersò,Sed tu es rationalis,ergo tu es homo. Valet ergo, quãdo formatur cõditionalis ex diffinito,& proprio,ex subiecto,& propria differẽtia,ex diffinito,& diffinitione. Itẽ ualet,quando formatur de duobus correlatiuis per secundum adiacens. Nam bene sequitur, Si pater est, filius est, Sed pater est,ergo filius est,& econuersò. Sed filius est, ergo pater est.

Secunda est, in conditionali affirmatiua à destructione, id est negatione consequentis, ad destructionem siue negationem antecedẽtis, est bona consequentia,sed non econuersò,nisi gratia materiæ. Non bene sequitur,Si lapis est uiuus,lapis est animatus, sed lapis non est animatus,ergo non est uiuus.

Dicitur in conditionali affirmatiua,quoniam in negatiua non ualet,ut hic,non si tu es homo,tu es asinus,Sed tu non es asinus,ergo tu non es homo.

Dicitur, sed non econuersò,scilicet à destructione antecedentis,ad destructionem consequentis,non enim sequitur, Si tu curris,tu moueris, sed tu non curris, ergo tu non moueris. Stat enim quòd tu non curras, & tamen quòd mouearis,ut si lentè ambulas.

Dicitur,nisi gratia materiæ, nam tenet in terminis conuertibilibus,& in correlatiuis de secundo adiacente,sicut & precedẽs regula,nam bene sequitur, Si tu es asinus, tu es rudibilis, sed tu non es asinus,ergo tu non es rudibilis.

Item sequitur, si pater est, filius est, Sed pater non est; ergo filius non est. nam sicut posito uno correlatiuo ponitur reliquum, sic remoto uno, remouetur reliquũ, ut documus in tract. de prædicamentis. Hæc de regulis consequentiæ formalis penes hypotheticas cõditionales dicta sint, & hic terminatur intentio nostra de consequentiis prout existimamus ad mentem Peripateticam.

Explicit Tractatus de consequentijs, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, Peripateticæ doctrinæ professorem, & per eundem manu propria scriptus, ac reuisus, & correctus. Sequitur tractatus de probationibus terminorum.

INCIPIT TRACT. DE PROBATIOnibus terminorum, modo logico ordinatus, per Reuerẽdum Magistrum Chrysostomum, Iauellum Canapicium, ordinis prædicatorũ, Philosophiæ Peripateticæ professorem.

TRACTATVS DECIMVS.

IN hoc tractatu intendo ordinare doctrinam de probationibus terminorum consuetam apud Logicos, & ut deseruit non sophisticis altercationibus, sed euidentiori notitiæ de probationibus propositionum, & terminorum probabilium habendæ. Diuidemus igitur præsentem tractatum in sex capita.

In primo ordinabuntur præcognoscenda sine quibus huius tractatus doctrinam nouitius habere non posset.

In secundo agendum est de propositione resolubili.

In tertio de propositione exponibili, & de omnibus terminis exponibilibus.

In quarto de propositione officiabili.

In quinto de propositione descriptibili.

In sexto de propositione probabili per causas ueritatis.

De præcognoscendis. Cap. 1.

IN primo cap. declaranda sunt tria, sine quibus huius tracta•

tracta. doctrina haberi non posset. Primum est, quot sint generales modi probandi propositionem nel terminos, penes quos uariatur propositio. Secundum est, quæ & quales sint propositiones siue termini, quæ uel qui probari possunt. Tertium est, quot modis apud Logicū propositio uel terminus probari potest.

Quantum ad primum aduerte. quòd in doctrina Peripatetica quatuor inueniuntur modi generales probandi aliquam propositionem. Primus est per causam, & hic est perfectissimus & faciens uere scire. Verbi gratia, Hæc propositio, homo est risibilis, per causam sic probatur, Omne animal rationale est risibile, homo est animal rationale, ergo homo est risibilis. Secundus est per effectum, & hic est frequentior in scientia naturali, quoniam in ea procedimus à sensatis, & ab effectibus nobis manifestioribus, quàm sint causæ naturales, ut tibi notum erit in libro secundo Physi. Tertius est per simile aut per oppositum contradictorium, ut tibi declaratum est in tracta. de syllogismo topico. Quartus est per reductionem ad aliquam uel aliquas propositiões notiores nobis, quā sit ipsa propositio probanda. Verbi gratia, Si tu dubitas, utrum ista sit uera, Tantum homo est rationalis, manifestabitur tibi per has duas propositiones notiores, scilicet homo est rationalis, & nihil aliud ab homine est rationale, ergo tantum homo est rationalis. Sic autem manifestare, est propositionem ineuidentem probare. Nam sicut reprobare uel improbare propositionem, est eius falsitatem notificare: sic probare est per aliam, aut alias euidentiores nobis eius ueritatem declarare. Ex his autem quatuor modis probatiuis propositionum, Primus, & secundus, & tertius sunt reales, & spectant ad scientias reales, quales sunt Mathematica, & Physica, & Metaphysica, ut cognosces tempore suo: quartus autem est modus Logicus, & de hoc solo intendimus pertractare in præsenti tractatu. Intentio enim nostra est declarare per quam aut quas propositiones notiores nobis, probetur quælibet propositio probabilis, uel terminus faciens propositionem probabilem, sicut sunt signi

uni-

uniuersalia, dictiones exclusiuæ uel exceptiuæ, termini concernentes actum mentis,& multa alia,ut tibi manifestabuntur infrà,descendentes ad particularia.

Quãtum ad secundum aduerte, quòd propositionum, & terminorum apud Logicum,quædam sunt immediatæ, & quædam mediatæ; similiter terminorum quidam sunt immediati,& quidam mediati. Propositiones immediatæ, sunt illæ,quæ per alias notiores nobis, non possunt manifestari,& istæ sunt propositiões, quæ nõ sunt per alias, sed per seipsas manifestæ, quales sunt propositiones singulares factæ cũ pronomine demonstratiuo,ut hic homo currit. Non.n.est resolubilis in priorẽ,per quã possit clarius manifestari;quoniã ut docuimus in trac. de syllogismo demõstratiuo, Oĩs nostra cognitio ortũ habet à sensu: nihil autẽ est notius sensui,quàm singulare demõstratũ,mediatæ autẽ propositiones sunt illæ,quæ per aliã,aut alias notiores possunt manifestari resoluẽdo aut exponẽdo;aut alio modo,ut patebit infrà. Termini immediati sũt termini simplices nõ resolubiles in aliquid notius, & tales apud Logicum sunt pronomina demonstratiua singularis numeri,ut ego,tu,ipse,iste,ille,hic,& is, & aduerbia demõstrandi. Hmõi.n. carẽt medio,per quod possint probari,& per notius;quoniã nullus est terminus notior istis. Mediati autẽ sunt oẽs termini resolubiles ĩ aliquid prius, & notius,& sũt oẽs termini præter prædictos, siue sint cõmunes,siue discreti. Nã ut tibi manifestabitur ẽt termnus discretus facit propositionẽ probabilẽ. Verbi gratia, Sortes currit,potest sic probari. Hoc currit,& hoc est Sortes;ergo Sortes currit,& hæc põt probari; Tantũ Petrus est caput ecclesiæ,nam Petrus est caput ecclesiæ, & nullus alius à Petro est caput ecclesiæ,ergo tantũ Petrus est caput ecclesiæ. Constat igitur quæ, & quales propositiones sint probabiles. Simpliciter qui,& quales termini.

Quantum ad tertium aduerte;quòd apud Logicum omnis propositio mediata,& omnis terminus mediatus potest uno quinque modorum probari,quorum primus est resoluendo,secundus exponendo,tertius officiãdo, quartus describendo, quintus per causas ueritatis. Omnis igitur

igitur propositio probabilis, siue terminus, uel est resolubilis, uel exponibilis, uel officiabilis, uel describtibilis, uel per causas ueritatis notificabilis, & sic de his quinque modis tractabimus ordinate.

De propositione resolubili. CAP. II.

In cap. secundo agēdum est de propositione, quæ probanda est per resolutionem, & hic tria agēda sunt. Primo, quid significat in hoc loco resolutio. Secundo, quot propositiones sint resolubiles, idest probandæ per resolutionem. Tertiò, quomodo fit huiusmodi resolutio.

Quantum ad primū aduerte, quòd resolutio in hoc loco significat reductionem propositionis probabilis in sua singularia principia, ex quibus notificatur eius ueritas. Vnde sicut resolutio compositi, puta domus, importat reductionem domus in sua prima principia, ex quibus constat, puta in lapides, & ligna &c. sic probatio propositionis per resolutionem importat reductionem talis propositionis in sua prima principia, quæ sunt propositiones nobis notiores, ex quibus ipsa propositio manifestatur, ut tibi paulo post declarabitur.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ apud Logicum tres species propositionum probantur resolubiliter affirmatiuæ, & negatiuæ, siue sint ampliatiuæ, siue nō. Istæ aūt sunt, indefinita, & particularis, & singularis, modo non fiat per pronomen demonstratiuum. Illa enim est immediata, ut diximus in cap. præcedenti, & de omnibus exemplificabimus infra.

Quantum ad tertium aduerte, quòd probatio per resolutionem sic fienda est. Sumendæ sunt duæ propositiones singulares factæ cum pronomine, demonstratiuo, ita ꝙ in prima prædicetur prædicatum propositionis resoluendæ, siue resolubilis, & in secūda prædicetur subiectum eiusdē, & ex his duabus inferatur propositio resolubilis. Exemplū de indefinita affirmatiua. Homo est albus, sic probatur. Hoc est album, & hoc est homo, ergo homo est albus. Exemplum de particulari affirmatina, aliquis homo currit, hoc currit, & hoc est aliquis homo, ergo aliquis homo currit. Exemplū de singulari, Plato currit, hoc currit,

& hoc eſt Plato,ergo Plato currit. Item unigenitus Sortis filius currit. Hoc currit, & hoc eſt unigenitus Sortis filius,ergo unigenitus Sortis filius currit.

Hoc igitur modo probatur apud Logicum affirmatiua indefinita particularis, & ſingularis, cuius ſubiectum eſt eſt terminus diſcretus,uel circumlocutus. Negatiua autem dupliciter probari poteſt. Primo reſolutorie,ſicut affir. qñ ſubiectum pro aliquo ſuppoſito demonſtrato ſupponit,ut hic, Homo non eſt lapis, ſic reſoluitur, Hoc non eſt lapis, & hoc eſt homo,ergo homo non eſt lapis. Si autem ſubiectum pro nullo ſuppoſito demonſtrato ſupponit, non pōt probari reſolutorie, quia ſecunda reſoluens ſemper erit falſa,ut hic,Chimera nō eſt homo. Hoc non eſt hō,& hoc eſt chimera,ergo chimera non eſt homo. Patet, ꝙ ſecunda eſt falſa,quoniā nullū ens demonſtratum eſt chimera, cum ſit quid fictitiū,ſiue imaginatum tantum. Tunc ergo probanda eſt per ſuam oppoſitā contradictoriam ſic, Hæc duo contradicunt,chimera eſt homo, chimera non eſt homo,ſed affirmatiua eſt falſa,ergo negatiua eſt uera. Conſequentia patet,quoniam duorum contradictoriorū,ſi unū eſt falſum,reliquum eſt uerum,& econuerſo. Patet igitur, quomodo duobus modis probari poteſt indefini. & particula. & ſingularis negatiua.

Sed aduerte, quòd non ſolum ſimplex categorica affirmatiua indefinita partic. & ſingu. probatur reſolutoriè,ſed etiā ampliatiua,ut homo eſt mortuus, ſic probatur, Hoc eſt mortuū,& hoc eſt,uel fuit homo, ergo homo eſt mortuus,& iſta,Homo incipit comedere. Hoc incipit comedere,& hoc eſt uel incipit eſſe homo,ergo homo incipit comedere. Eodem modo probatur indefinita particu. & ſingul. cuius ſubiectum eſt terminus obliquus,ſiue in genitiuo,ſiue in datiuo,ſiue in accuſatiuo,ſiue in ablatiuo. Verbigratia, Hominis intereſt bene uiuere, Huius intereſt bene uiuere,& hoc eſt homo, ergo &c. Sorti placet uirtus, Platonem delectat legere. A Deo regitur mundus,omnes has reſolue modo ſupradicto, eodem modo firmatur indefi. parti. & ſingu. quorum ſubiectū ſit cum aduerbio, quod habet aduerbium inferius. Verbi gratia. Aliquando tu legis

gis sic probatur. Nunc tu legis, & nunc est aliquando, ergo aliquādo tu legis. Alicubi tu es, sic probatur, ibi tu es, & ibi est alicubi, ergo alicubi tu es. Eodem modo probanda est indefinita, & parti. & singu. quando prædicatum est participium præteritum, uel futurum. Verbi gratia, Adam est præteritus, sic probatur. Hoc est præteritum, & hoc est uel fuit Adam, ergo Adam est præteritus. Antichristus est est uenturus, sic probatur. Hoc est uenturum, & hoc est, uel erit antichristus, ergo &c. eodem modo probanda est indefinita, & particu. & singul. de subiecto copulato, & disiuncto. Exemplum primi, Sortes, & Plato currunt, sic probatur. Isti currunt, & isti sunt Plato. & Sortes, ergo sortes, & Plato currunt. Exemplum secundi, Hoc uel asinus est asinus, sic probatur, hoc uel asinus, est asinus, & hoc est homo, ergo homo, uel asinus, est asinus. Constat igitur tibi quomodo resolubiliter probanda est indefinita, & partic. & sing. siue sit simplex categorica, siue ampliatiua &c.

Et aduerte, quòd ex hoc modo probandi manifestatur ueritas multarum propositionum ampliatiuarū, quæ primo aspectū uidētur omnino falsæ, inter quas istæ sunt præcipuæ. Prima, senex erit puer, probatur. Sumo puerum decem annorum, qui uiuat per septuaginta annos, & qui in duodecimo anno adhuc erit puer, & arguitur sic, Hoc erit puer, quia in duodecimo anno adhuc erit puer, & hoc est uel erit senex, & secunda pars est uera, quia in septuagesimo anno erit senex, ergo senex erit puer.

Secunda, puer fuit senex, probatur. Sumo senem centum annorum, qui cum esset septuaginta annorum, etiam erat senex, & cum esset decem annorum, erat puer, & arguitur sic, hoc fuit senex, quia cum nunc sit centum annorum, existens septuaginta annorum fuit senex, & hoc est uel fuit puer, & secunda pars est uera, quoniam cum esset decem annorum, erat puer, ergo puer fuit senex.

Tertia, candela lucens est extincta, probatur. Sumo candelam prius lucentem, nunc autem extinctam, & arguitur sic, hoc est extinctum. & hoc est uel fuit candela lucens, & secunda pars est uera, ergo candela lucens est extincta.

Quarta, uiuum est mortuum, probatur. Sumo mortuū

puta Adam, qui aliquando fuit uiuus, & arguitur sic, hoc est mortuum, demonstrando Adam, & hoc est, uel fuit uiuum, & secunda pars est uera, ergo uiuum est mortuum.

Multas consimiles inuenies in libris terministarum, quas tu quæres ad libitum, nec intendo hic tempus conterere, quoniam huiusmodi ampliationes, & similes probationes parum perficiunt intellectum quærentem rei ueritatem, per ueram, & essentialem probationem propositionis probandæ. Sed magis detinent intellectum in captiunculis inuilibus.

De propositione exponibili. CAP. III.

IN cap. tertio agendum est de probatione propositionum & terminorum per modum exponibilem, siue per expositionem, & hic tra agenda sunt, Primo, declarandū est, in quo sensu hic sumitur expositio, secundo, quæ & quot propositiones. Similiter, qui & quot termini, per expositionem probandi sunt. Tertio, descendemus ad particulares propositiones, & terminos, ostendentes quomodo exponibiliter probantur.

Quantum ad primum aduerte, quòd expositio proprie sumitur pro positione ad extra, alicuius rei prius latentis, Vnde dicitur exponi pecunia, quæ prius latebat in capsa, uel bursa, quando expenditur. Per similitudinem, ergo dicitur expositio, quando aliqua sententia, uel propositio, uel terminus, per aliquid magis notum declaratur, & in hoc sensu sumitur hic expositio, & ab expositione denominatur propositio exponibilis. Huiusmodi autem expositio propositionis fit per duas propositiones. Quarum prima dicitur præiacens, & secunda dicitur uniuersalis nega. sibi correspondens. Et ex his duabus infertur propositio exponenda, sine exponibilis. Verbi gratia, Hæc uniuersalis affirmatiua. Omnis homo est risibilis, sic probatur exponibiliter apud Logicum, Homo est risibilis, & nihil est homo, quin illud sit risibile, ergo omnis homo est irisibilis. Quantum ad secundū aduerte, quòd genera propositionum probantur exponibiliter, scilicet.

Vniuersalis affirmatiua, quocunque modo fiat.

Vneiursalis autem negatiua nō exponitur, sed alio modo

do probatur, ut dicemus.

Exceptiua, affirmatiua, & negatiua.

Exclusiua, affirmatiua, & negatiua.

Reduplicatiua, affirmatiua.

Termini autem probandi exponibiliter sunt isti.

Immediatè.
Necessario.
Contingenter.
Ab æterno.
Semper.
Totus totum.
Infinitum.
Incipit.
Desinit.
Differt.
Gradus positiuus.
Gradus comparatiuus.
Gradus superlatiuus.

Isti sunt termini exponēdi, siue exponibiliter probandi, de quibus sigillatim pertractabimus infra.

Quantum ad tertium, incipiendum est ab uniuersali affirmatiua, secundo loco agemus de exceptiua, tertio loco de exclusiua, quarto loco de reduplicatiua.

Vt autem habeas uniuersalem notitiam exponibiliter, probandi uniuersalem affirmatiuam, aduerte quod potest fieri quatuor modis.

Primo in recto tam in singulari, quàm in plurali.

Secundo, per uerbum ampliatiuum.

Tertiò, per participium uerbi ampliatiui.

Quarto, per subiectum compositum.

Si fiat in recto, & non per uerbum ampliatiuum tam in singulari, quàm in plurali, debet exponi per duas exponentes, scilicet per suam præiacentem, & per uniuersalem negatiuam, in qua ponitur hæc dictio, quin, inter subiectū, & prædicatum, & ei subiungitur pronomen relatiuum, ille, illa, illud, ut hic, Omnis homo currit, si exponitur. Homo currit, & nullus est homo quin ille currat, ergo omnis homo currit, In plurali sic, Omnes homines currunt,

Homines currunt,& nulli ſunt homines,quin illi currant, ergo omnes homines currunt. Conſimili modo exponatur,ſi fiat in obliquo excepto, quòd in exponente uniuerſali negatiua,ponetur ſemper in recto ſubiectum exponendæ,& relatiuum in conſimili obliquo cum obliquo exponendæ tā in ſingulari,quàm in plurali.In ſingulari,ut hic. Cuiuslibet hominis aſinus currit, ſic exponitur, hominis aſinus currit,& nullus eſt homo,quin illius aſinus currat, ergo cuiuslibet hominis aſinus currit. In pluraliter ut hic, Omnium contradictoriorum altera pars eſt uera, altera falſa,exponitur ſic. Contradictoriorum altera pars eſt uera,altera falſa,& nulla ſunt contradictoria,quin illorum altera pars ſit uera,& altera falſa, ergo omnium contradictoriorum altera pars eſt uera,altera falſa.

Si fiat uniuerſalis affirmatiua per uerbum ampliatiuū, eodem modo exponenda eſt, excepto quòd in uniuerſali negatiua exponente, uerbum ſumetur diſiunctum. Verbi gratia,Omnis homo morietur,ſic exponitur,Homo morietur, &nullus eſt uel erit homo,quin ille morietur,ergo omnis homo morietur:eodem modo exponetur, ſi fiat in plurali, ſi fiat in obliquo. Exerce te ipſum in exemplis.

Si fiat per participium uerbi ampliatiui, eodem penitus modo exponenda eſt. Verbi gratia, Omnis homo eſt præteritus, ſic exponitur, homo eſt præteritus, & nullus eſt uel fuit homo, quin ſit præteritus, ergo omnis homo eſt præteritus. Item omnis homo eſt generandus: homo eſt generandus,& nullus eſt,uel erit homo, quin ille ſit generandus,ergo omnis homo eſt generandus.

Si fiat de ſubiecto compoſito, puta de ſubiecto diſiuncto:poteſt dupliciter exponi, ſecundum quod ſubiectum poteſt eſſe totum diſiunctum,uel ſolum prima pars diſiuncti,ſi primo modo sic exponitur, Omnis homo, uel asinus,eſt asinus,. homo,uel asinus eſt asinus,&nihil eſt homo,uel asinus, quin illud sit asinus,ergo omnis,homo uel asinus eſt asinus. Si ſecundo modo,sic exponitur, Omnis homo uel asinus eſt asinus,homo uel asinus eſt asinus, & nihil eſt homo quin illud, uel asinus sit asinus, ergo oīs homo,uel asinus eſt asinus,&hic ſecūdus modus exponē-

di

di est melior quoniam in primo uniuersalis negatiua exponens est falsa, in secundo autem est uera, & ideò exponenda est secundo modo.

Constat igitur tibi, quomodo omnis propositio uniuersalis affirmatiua, quocunque modo fiat probanda est exponibiliter. Et aduerte, quòd ex hoc modo probandi, terministæ soluant multas propositiones, quæ primo aspectu uidentur falsæ. Sicut sunt istæ, Omne quod fuit, est. Omne quod erit, est. Oē quod pōt esse, est. Omne quod non erit, est. Omne quod non potuit nec poterit esse, est. Quomodo autem soluentur, uidetur in tractatu Pauli Veneti de probationibus terminorum. Nam quia huiusmodi parum nobis deseruiunt in acquisitione scientiarum realium, non est in eis immorandum.

Reliquum est dicendum de uniuersali negatiua quocunque modo fiat, quomodo probanda est, an exponibiliter, an alio modo.

Aduerte igitur, quòd apud Logicos non probatur exponibiliter, sed aut per inductionem, aut per suum oppositum cōtradictorium, per inductionem sic, Nullus homo est asinus. Nec iste homo est asinus, nec iste, nec iste, nec iste, & sic de singulis, ergo nullus homo est asinus. Per oppositum contradictorium sic, Hæc est falsa, aliquis homo est asinus, quia non inuenitur suppositum de quo uerificetur ergo ista est uera. Nullus homo est asinus. Contraria patet, quia istæ duæ sunt contradictoriæ, aliquis homo est asinus. Nullus homo est asinus, & in omni materia, ut docuimus in tractatu tertio, necesse est unam esse ueram, & alteram falsam. Cum igitur hæc sit falsa, ut ad sensum patet, aliquis homo est asinus, ista erit uera. Nullus hō est asinus. Hæc de probatione uniuersalis affirmatiuæ, & uniuersalis negatiuæ modo logico, dictum sit.

Secundo loco agendum est de probatione exponibiliter propositionis exceptiuæ tam affirmatiuæ, quàm negatiuæ. Pro cuius notitia tria agēda sunt. Primo quę, & quot sint dictiones facientes exceptiuam. Secundò, quotuplex sit exceptiua. Tertiò, quomodo probāda est apud Logicū.

Quantum ad primū aduerte, quod dictiones facientes

exceptiuam sunt istæ, præter, siue, præterquàm, & nisi, differenter tamen constituunt eam, quoniam, præter & præterquàm constituunt tam affirmatiuam, quàm negatiuam. Nam hæc est uera, & congrua exceptiua. Omnis homo præter Sortem currit, & hæc, Omne animal præter hominē est irrationale, & hæc, nullus homo, præterquàm Christianus saluatur. Hæc autem dictio nisi, nō constituit propriè loquendo exceptiuam affirmatiuam, sed tantum negatiuam. Non enim congrue dicimus, Omnis homo nisi Sortes currit. Sed negatiuè sic, nullus homo nisi Sortes currit.

Sed aduerte, quòd hæc dictio, Præter, non in omni sensu constituit exceptiuam. Similiter nec nisi. Nam Præter, solet sumi quatuor modis. Primo, sumitur pro sine, ut Rex potest regere Populum præter auxilium alterius, id est sine auxilio alterius. Secūdo, sumitur per additionem, Vt me oportet soluere mercatori decem ducatos præter solutos, id est ultra uel supra solutos. Tertio sumitur per remotionem alicuius partis a toto, ut quādo dicimus, quatuor præter unum, id est extracto uno, remanent tria, sumitur exceptiuè, ut quando a consortio prædicati excipitur aliqua pars subiectiua alicuius communis. Verbi gratia, Omnes homines præter Christianos sunt infideles. Et solum in hoc quarto sensu, constituit propositionem exceptiuam. Dicitur enim exceptiua, quando capitur pars extra totum, quæ non participat cum toto respectu alicuius prædicati.

Hæc dictio, nisi solet sumi dupliciter. Primò conditionaliter, & æquipollet huic, si non, ut quando dicimus, nisi dominus custodierit ciuitatem, id est, si dominus nō custodierit ciuitatem, frustra uigilat, &c. Secundò, sumitur exceptiuè, ut quando dicimus, Omnis homo nisi Christus peccauit, id est excepto Christo, & tamen si aduertis magis propriè dicitur, Omnis homo præter Christum peccauit. Diximus enim suprà, quod nisi exceptiuè sumptum, non constituit congruè loquendo, nisi exceptiuam negatiuam, ut hic, Non est inuentus fidelis patriæ nisi Marcus Cato, id est nullus præter Marcum Catonem.

Quantum ad secundum aduerte, quòd exceptiua est duplex,

plex, ſcilicet propria & impropria. Propria habet duas conditiones,& unam proprietarem. Prima quidem conditio eſt,quòd ſubiectum,a quo fit exceptio, ſupponat diſtributiuè,ut,Omne animal præter hominem eſt irrationale,ly animal diſtribuitur, a quo excipitur homo. Secunda eſt,quòd pars extra capta, ſignetur per terminum minus communem,quàm illud,a quo excipitur,ut, omnis homo præter Aethiopem eſt albus..

Quòd ſi illud,a quo fit exceptio, non ſupponat diſtributiue,nec ſignetur pars extra capta. termino minus communi erit impropria, ut hic,Homo præter Sortem ſiue aliquis homo præter Sortem currit. nam ly homo,& aliquis homo ſtat determinate, & non diſtributiuè,& hic, Homo præter hominem currit. nam pars extra capta,eſt æque communis ſicut ſubiectum,a quo excipitur, & ideò utraque eſt impropria.

Proprietas autem exceptiuæ propriæ,modo ſit negatiua,eſt hæc,quòd conuertitur cum excluſiua, ſiue æquipollet excluſiuæ,affirmatiuæ,dummodo ſubiectum excluſiuæ ſit pars extra capta, & prædicatum ſit quid compoſitum ex ſubiecto & prædicato exceptiuæ, ſic præciſe ſupponente. nam bene ſequitur,nullus homo præter Sortem currit:ergo tantum Sortes eſt homo currens. Dicitur.& prædicatum ſit quid compoſitum ex ſubiecto & prædicato exceptiuæ,aliter non ſequitur,ut hic, nullum animal, præter hominem, intelligit,ergo tantum homo intelligit,antecedens enim eſt uerum,ſed conſequens falſum. Sed dicatur ſic, ergo tantùm homo eſt animal intelligens. Dicitur,ſic præciſe ſupponente,quoniam ſi in excluſiua magis amplè ſupponeret,quàm in exeeptiua, conſequentia non ualeret,ut hic. nullus homo præter Sortem currit, ergo tantum Sortes eſt homo currens. non ualet, quoniam in exceptiua homo ſupponit pro maſculis ſolum, in excluſiua autem,ſupponit pro maſculis, & fœminis. Vt ergo in utraq; eodem modo ſupponat,fiat ſic excluſiua,ergo tantum Sortes eſt aliquis homo currens.

Quantum ad tertium aduerte,quòd exceptiua propria affirmatiua probatur per duas exponentes, in quarum pri

ma remouetur prædicatũ a parte extra capta,& in secunda affirmatur prædicatum uniuersaliter de subiecto exceptiue sumpto cum parte extra capta infinitata, uel negata,ut hic, Omnis homo præter Sortem currit. Sortes non currit,& omnis homo non Sortes, uel qui non est Sortes currit,ergo omnis homo præter Sortem currit.

Exceptiua autem propria negatiua probatur per duas exponentes,in quarum prima prædicatum exceptiue affirmatur de parte extra capta, & negatur uniuersaliter in secunda de subiecto exceptiue sumpto cum parte extra capta infinitata uel negata, ut hic, Nullum animal præter hominem est rationale,Homo est rationalis,& nullum animal,non homo,uel quod non est homo,est rationale,ergo nullum animal præter hominem est rationale. Constat igitur quomodo exponibiliter probanda est exceptiua propria tam affirmatiua,quàm negatiua.

De conclusionibus quas inferunt terministæ ex prædicto modo probandi, uide tu ad placitum in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

Tertio loco agendum est de probatione exclusiuarum, & hic tria agenda sunt. Primò, quæ & quot sint dictiones, per quas fit exclusiua. Secundò, quot modis fit xclusiua. Tertio,quomodo probatur singulas species exclusiue.

Quantum ad primum aduerte, quòd dictiones constituentes propositionem exclusiuam,sunt istæ,Solum, Solummodo,Præcise,& Tantum. Sed aduerte, quod ly tantum,dupliciter sumi,consueuit in uia Peripatetica scilicet relatiue, & exceptiue. Relatiue quidem, ut quando dicimus,tantum scio,qnantum tu,tantum debeo tibi,quantum tu mihi. Exclusiue autem, ut quando dicimus, Tantum iustus saluabitur. Tantum necessaria uictui uolo. In secundo sensu, & non in primo constituit propositionem exclusiuam.

Quantum ad secundum aduerte,quòd cõmuniter apud Logicos assignatur triplex exclusiua,scilicet exclusiua primi ordinis,exclusiua secundi ordinis, Exclusiua tertii ordinis,& hos quidem ordines facit dictio exclusiua, secundũ quod diuersimode situatur in propositione.

Exclusiua primi ordinis constituitur per dictionem exclusiuam præpositam subiecto,& potest fieri affirmatiua & negatiua. Affirmatiua,ut hic,Tantum homo est rationalis. negatiua,ut hic,non tantum homo est bipes.

Sed aduerte,quòd exclusiua primi ordinis tam affirmátiua,quàm negatiua potest fieri duobus modis. Primo,per simplicem siue solam dictionem exclusiuam, quam nulla dictio probabilis præcedit, ut hic, Tantum homo currit, Non tantum homo currit,Secundo, per dictionem probabilem præcedentem dictionem exclusiuam,ut hic,Necessariò tantum homo est rationalis. Non necessariò tantum homo est rationalis.

Item aduerte, quòd exclusiua primi ordini,sconuertitur cum uniuersali affirmatiua de termi.transpositis,ita quòd ab una ad aliam est bona consequentia,ut docuimus in tractatu de consequentiis.& si una est uera,altera similiter,ut hic,Tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo. Et si una est falsa,altera similiter, ut hic, Tantum homo est animal, ergo omne animal est homo. Constat igitur tibi,quæ sit exclusiua primi ordinis,& quot modis fiat,& cui æquipolleat.

Exclusiua secundi ordinis constituitur per dictionem exclusiuam mediantem inter subiectum, & prædicatum, siue præcedat copulam,siue subsequatur. Exemplum primi,Homo tantum est animal. Exemplum secundi, Homo est tantum creatura.

Et potest fieri duobus modis,sicut exclusiua primi ordinis.Primo modo sic,Homo tantum est risibilis. Secundo sic,omnis homo tantum est risibilis.

Exclusiua tertii ordinis constituitur, per dictionem exclusiuam mediantem inter partes prædicati,ut hic,Sortes est habens tantum unam uestem, & potest fieri duobus modis,sicut ea,quæ est primi, & secundi ordinis. Primo modo sic,Sortes est comedens tantum, siue solummodo panem. Secundo modo sic, aliqua propositio significat præcise sicut est.

Quantum ad tertium aduerte, quòd exclusiua affirmatiua primi ordinis,probatur per duas exponentes:quarum

prima eſt ſua præiacens, & ſecunda eſt uniuerſalis negatiua de ſubiecto excluſiue infinitato uel negato, ut hic, Tantum homo eſt rationalis,& nihil non homo, uel nihil quod non eſt homo,eſt rationale, ergo tantum homo eſt rationalis.

Excluſiua autem affirmatiua primi ordinis, quæ fit per dictionem probabilem præcedentem notam excluſionis, non probatur ratione dictionis excluſiuæ, ſed ratione dictionis præcedenti.s Verbi gratia, Neceſſario tantum homo eſt homo,ſic probatur, Tantum homo eſt homo,& nō poteſt aliter eſſe,quin tantum homo ſit homo,ergo neceſſariò tantum homo eſt homo.

Exclusiua autem ſecundi ordinis affirmatiua probatur ſic,Homo eſt tantum homo,homo eſt homo, & homo nō eſt non homo,ergo homo eſt tantum homo.

Excluſiua autem ſecundi ordinis facta ſecundo modo ſupradicto non probatur ratione dictionis excluſiuæ, ſed ratione dictionis præcedentis. Verbi gratia,Omnis homo tantum eſt rationalis. Sic probatur,homo tantum eſt rationalis,& nihil eſt homo,quin illud ſit rationale, ergo omnis hō tantum eſt rōnalis, & ſic exponitur ut uniuerſalis affirmatiua ratione ly Omnis.

Excluſiua autem tertii ordinis affirmatiua, ſic exponitur. Verbi gratia,Sortes eſt animal tantum bipes,probatur ſic,Sortes eſt animal bipes, & Sortes non eſt animal non bipes,uel non eſt animal, quod non ſit bipes, ergo Sortes eſt animal tantum bipes. Et aduerte,ut infinitatio,ſiue negatio ſemper cadat ſuper eundem terminum, ſuper quem cadit dictio excluſiua.

Excluſiua uerò tertii ordinis affirmatiua, facta ſecundo modo ſupradicto, cum ſit particularis affirmatiua, ut hic, Aliqua propoſitio quæ ſignificat præciſè ſicut eſt, non exponibiliter ſed reſolubiliter, probanda eſt, & ſic, hoc ſignificat præciſè ſicut eſt, & hoc eſt aliqua propoſitio, ergo aliqua propoſitio ſignificat præciſe, ſicut eſt. Conſtat igitur tibi, quomodo excluſiuæ affirmatiuæ trium ordinum primo,& ſecundo modo factæ probari debeant modo Logico.

Negatiua

Negatiua autem exclusiua primi ordinis fit duobus modis. Primo, quando præponitur negatio dictioni exclusiuæ, ut hic, Non tantum homo est animal. Secundo, quando postponitur, ita tamẽ quòd procedit copulam, ut hic, Tantum homo non currit. Primo modo probatur sic exponibiliter, Homo currit, & aliud ab homine currit puta asinus, ergo non tantum homo currit. Secundo modo probatur sic, Tantum homo non currit, homo non currit, & quodlibet non homo, uel omne animal, quod non est homo, currit, ergo tantum homo non currit.

Negatiua exclusiua secundi ordinis fit, quando dictio exclusiua subsequitur subiectum, & negatio subsequitur eam, & præcedit copulam, ut hic, Sortes tantum non est defensans patriã, quæ æquipollet huic, Sortes solus non est defensans patriam, & probatur sic, Sortes non est defensans patriam, & Sortes est quilibet noe defensans patriam, ergo Sortes tantum non est defensans patriam.

Negatiua exclusiua tertij ordinis, non est exponibiliter probabilis, quia negatio non præcedit copulam, sed subsequitur, & ideò habet rationem potius infinitantis, quã negantis terminum cui apponitur. Vnde non fit nega. sed affirm. ut hic, Sortes est non tantum disputans, neq; enim fit negatiua, nisi negatio cadat supra copulam, ut docuimus in tracta. tertio, & propterea est probanda resolubiliter, ut, Sortes est non tantum disputans. Hoc est non tantum disputans, & hoc est Sortes, ergo Sortes est non tantum disputans. Constat igitur tibi, quomodo probanda est exclusiua negatiua, primi & secundi ordinis, & quomodo ea quæ est tertij ordinis, licet non sit uerè negatiua, ut documus.

De conclusionibus, quas eliciunt, & probant terministæ esse ueras ex prædictis regulis probatiuis exclusiuarum, Vide tu ad placitum in Paulo in tract. de probationibus termino.

Quarto loco agendum est de reduplicatiuis, & hic tria agenda sunt. Primò, quæ sint dictiones ex quibus fit propositio reduplicatiua, & in quo sensu faciunt illam. Secundò, quo modo probanda est reduplicatiua, affir-

affirmatiua. Tertiò, quomodo probanda reduplicatiuæ affirmatiua.

Quantum ad primum aduerte, quòd dictiones constituentes reduplicatiuam sunt istæ, Inquantum, Secūdum quod, Prout & sumūtur dupliciter. Primò, specificatiuè, ut quando dicimus, Sortes inquātū hæres Platonis, debet mihi centum. secundò reduplicatiuè, ut quando dicimus, Homo inquantū animal, est sensitiuus. Primò modo propositio constituta non est probāda exponibiliter, sed descriptibiliter. Verbi gratia, sortes inquantum hæres, debet mihi centum, sic probatur, sortes ea ratione, qua est hæres, debet mihi centum, ergo inquantum hæres, debet mihi centum. secundò modo facit ueram reduplicatiuam de qua hic intendimus ostendere quomodo probanda sit.

Quantum ad secūdum aduerte, quòd reduplicatiua affirm. probanda est exponibiliter per tres exponētes, duas quidem absolutas & tertiam conditionatam. In quarum prima prædicatur affirmatiuè terminus reduplicatiuus de subiecto. In secunda prædicatur prædicatum reduplicatiuæ propositionis de eodem subiecto. In tertia autem prædicatur idem prædicatum conditionaliter de termino reduplicato per terminum transcendentem, scilicet, per aliquid, quod connumeratur inter sex transcendētia, quæ sunt hæc. ens unum, uerum bonum, aliquid, & res. Verbi gratia, Papa inquantum pontifex est primus sacerdos, sic exponitur, Papa est pōtifex, & Papa est primus sacerdos, & si aliquid est pontifex, illud est primus sacerdos, ergo Papa inquantum pontifex, est primus sacerdos. Eodem modo exponitur uniuersalis affirmatiua reduplicatiua & indefinita. Verbi gratia, Omnis homo inquantum animal est sensitiuus, sic exponitur, Homo est animal, homo est sensitiuus, & si aliquid est animal, illud est sensitiuum, ergo omnis homo inquantum animal, est sensitiuus. Eodem modo tu expones istam. Homo inquantum est rationalis, syllogizat. Constat igitur tibi, quomodo probanda sit reduplicatiua affirmatiua, siue sit singularis de termino discreto, siue uniuersalis, siue indefinita.

Quantum ad tertium aduerte, quòd reduplicatiua negatiua

gatiua fit duobus modis. Primo, quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuam, ut hic, Sortes non inquantum homo est iniustus. Secundo, quando negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam, ut hic, Homo, inquantum homo non est angelus. Quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuam, non est probanda propositio exponibiliter, sed per suum oppositum contradictorium. Verbi gratia, homo non inquantum homo est iniustus, sic probatur, sua contradictoria est falsa, scilicet, homo inquantũ homo est iniustus, quoniam si inquantum homo, est iniustus, ergo oĩs hõ esset iniustus, per regulã generalẽ, qua dicitur, quòd conuenit alicui tali inquantũ tale cõuenit omni tali. Ergo si conuenit homini, inquantum homo, esse iniustum, omnis homo est iniustus, quod est manifestè falsum. Quãdo autem negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam, exponitur sicut affirmatiua, ut hic, Sortes inquantum homo, nõ est asinus. Sortes est homo, & Sortes non est asinus, & si aliquid est homo, illud non est asinus, ergo Sortes inquantum homo, non est asinus. Constat igitur tibi, quomodo probanda est exponibiliter, propositio reduplicatiua affirm. & nega.

Conclusiones, quas terministæ inferunt ex hoc modo probandi, uide in Paulo, in tractatus de probationibus terminorum.

Postquam docuimus quomodo propositio uniuersalis affirmatiua, & exceptiua, & exclusiua, & reduplicatiua probãdæ sunt exponibiliter, superest prosequi de probatione terminorum, quos in principio huius capitis numerauimus, & incipiemus à termino positiuo sumpto comparabiliter, ut quando dicimus, Ergo sum ita siue æquè fortis, sicut Hector. Tu igitur aduerte, quòd positiuũ sumptũ comparabiliter per hanc dictionem, ita, uel æquè, debet exponi per tres exponentes. Per duas quidem, ambo extrema ad inuicem comparata conueniunt, & per tertiã negatiuam, ex negatione sui cõparatiui. Verbi gratia, Ego sũ ita fortis sicut aliquis hõ mũdi, sic exponitur, ego sum fortis & aliquis homo mundi est fortis, & nõ aliquis homo mundi est fortior me, ergo ego sum ita fortis, sicut

do, quādo minus significat quàm suum positiuum, ut quā do dicimus. Socrates est subtristior, uel subalbior, idest parum tristis, uel parum albus. Tertio, quando significat oppositum, & tunc fit comparatio quasi ironica, ut quando dicimus, fel est dulcius absynthio, uel aloë. De gradu comparatiuo improprie sumpto non intendimus hic. spectat enim ad Grammaticum, & Rhetorem. Gradus autem proprie comparatiuus sumitur, quādo significat magis, quàm suus positiuus, aut minus, & participatur ab utroque extremo, & fit tribus modis. Primo, per nomen comparatiuum, ut fortior. Secundo per nomen positiuum, cūm magis, ut Sortes est magis sapiens, quàm Plato. Tertiò, per nomen positiuum cum minus, ut Sortes est minus diues, quàm Plato. Hic igitur intendimus declarare. quomodo gradus comparatiuus proprie sumptus in triplici modo prædicto probandus est exponibiliter.

Tu igitur aduerte, quòd per tres exponentes probādus est. Per duas quidem, in quibus ambo comparationis extrema conueniunt, & per tertiam, in qua secundum extremum negatur a primo per positiuum cōparabiliter sumptum, cum nota æqualitatis, quæ est hæc dictio ita. Verbi gratia, sortes est fortior Platone, sic exponitur, sortes est fortis, & Plato est fortis, & Plato non est ita fortis, sicut sortes, ergo sortes est fortior Platone, & ista, Tu fortior aliquo homine, sic exponitur, Tu es fortis, & aliquis homo est fortis, & non aliquis homo est ita fortis, sicut tu, ergo tu es fortior aliquo homine. Ista autem, Tu es fortior omni homine, sic exponenda est, Tu es fortis, & homo est fortis, & non omnis homo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior omni homine,

Eodem modo exponendum est positiuum comparabiliter sumptum, cum magis, ut, ego sum magis sapiēs quàm tu. Sic exponitur, ego sum sapiens, & tu es sapiens, & tu non es ita sapiens, sicut ego, ergo ego sum magis sapiens, quam tu.

Si autem sumatur cū minus, ut hic, Tu es minus fortis, quàm Hector, exponitur sic, Tu es fortis, & Hector est fortis, & tu non es ita fortis sicut Hector, ergo; tu es minus

fortis,quàm Hector,Conſtat igitur tibi,quomodo gradus comparatiuus,& poſitiuum comprobabiliter ſumptum cũ magis,aut minus,exponi debeant.

Concluſiones quas inferunt terminiſtæ, ex hoc modo probandi uide in Paulo in tractatu de probationibus terminorum.

Superlatiuus gradus,ſiue terminus.ut ſapientiſſimus,dupliciter accipi poteſt,ſcilicet abſolute,& in genere. Abſolute quidem ſumitur,quando in poſitione poſt terminum ſuperlatiuum nil aliud ſequitur,ut quando dicimus,Deus eſt optimus. Deus eſt ſapientiſſimus. In genere ſumitur, quando poſt terminum ſuperlatiuũ ſequitur aliud, ut quã do poſt terminum dicimus, Hector eſt fortiſſimus Troianorum.

Item terminus ſuperlatiuus ſumptus in genere, ſiue ut dicunt alii ſumptus reſpectiuè,dupliciter poteſt accipi,ſcilicet poſitiuè,& negatiuè. Poſitiue quidem ſumitur,quando per exceſſum aliorum ſumitur, & tunc conuenit uni ſoli,& uerificatur illud, Quod per ſuperabundantiam dicitur,uni ſoli conuenit,& in hoc ſenſu, hæc intelligẽda eſt, Socrates eſt ſapientiſſimus hominũ, ut tibi manifeſtabitur in propoſitione ſua. Negatiue autem ſumitur,non per exceſſum aliorum, ſed quia non exceditur ab aliis, & in hoc ſenſu, gradus ſuperlatiuus poteſt conuenire multis. Puta non inconuenit,quòd inter Romanos ſint decem fortiſſimi,quia non dantur fortiores illis.

His præmiſſis aduerte, quòd alio modo exponitur gradus ſuperlatiuus abſolute ſumptus, & alio modo reſpectiuè,poſitiue,& alio modo reſpectiue.

Abſolute ſumptus exponitur per duas exponentes, ut hic,Deus eſt potentiſs. Sic exponitur,Deus eſt potens, & nihil eſt,nec poteſt eſſe potentius, nec æque potens in tota latitudine entium,ſicut Deus,ergo Deus eſt potentiſſimus,& aduerte, quòd apud Ariſtotelem ſuperlatiuus abſolute ſumptus, dicitur per hyperbolen, & eſt proprietas diuina,ut tibi declarabitur in prima philoſophia.

Reſpectiue,poſitiue ſumptus,exponitur per tres exponentes,ut hic, Hector eſt fortiſſimus Troianorũ,ſic expo

nitur

nitur, Hector eſt fortis. Troiani ſunt fortes, & nullus ex Troianis eſt ita fortis ſicut Hector eſt fortis, ergo Hector eſt fortiſſimus Troianorum.

Reſpectiue, negatiue ſumptus exponitur per tres exponentes, ut hic Achilles eſt fortiſſimus Græcorum. Sic exponitur, Achilles eſt fortis, Græci ſunt fortes, & nullus Græcorum eſt fortior Achille, ergo Achilles eſt fortiſsimus Græcorum. Et ſi aduertis, iſti duo modi exponendi conueniunt in duabus primis exponentibus, & differunt in tertia. Nam in primo modo tertia fit per negatiuam poſitiui comparabiliter ſumpti per hanc dictionem, ita, ſiue æquè, ſed in ſecundo modo tertia fit per negatiuam gradus comparatiui, fortiſsimus omnium.

Eodem modo exponenda eſt iſta, Socrates eſt fortiſsimus hominum, poſitiue, quidem ſic, Socrates eſt fortis. Homines ſunt fortes, & non omnes homines ſunt ita fortes, ſicut Socrates, ergo Socrates eſt fortiſsimus omnium hominum. Negatiue autem ſic. Sortes eſt fortis, & homines ſunt fortes & non omnis homo eſt fortior Sorte, ergo Sortes eſt fortiſsimus omnium hominum. Conſtat igitur tibi, quibus modis exponendus eſt gradus ſuperlatiuus tam abſolute, quàm reſpectiue ſumptus, poſitiue, & negatiue.

Cōcluſiones quas ex hoc modo probādi inferunt terminiſtæ, uide in Paulo in trac. de proba. terminorum.

Differt aliud, & non idem probatur per tres exponentes, quarum duæ ſunt affirmatiuæ de ſecundo adiacente, & tertia eſt negatiua, in qua negatur prædicatum a ſubiecto, ut hic, Homo differt ab aſino, exponitur ſic, homo eſt aſinus eſt, & homo non eſt aſinus, ergo homo differt ab aſino, ergo homo eſt aliud ab aſino, ergo homo non eſt idem cum aſino.

Iſta autē, Sortes differt ab omni homine, ſic exponitur, Sortes homo eſt, & Sortes non eſt oīs homo, ergo Sortes differt, & eſt aliud, & non idem cum omni homine.

Hæc autem de præterito, Sortes fuit aliud a Platone, ſic exponitur, Sor. fuit, & Plato fuit, quando Sor. fuit, & Sor. non fuit Plato, ergo Sor. fuit aliud a Platone.

Hæc uero de futuro, Sortes differt ab antichristo, sic exponitur. Sortes erit, & Antichristus erit, quando Sortes erit, & Sortes non erit Antichristus, ergo Sortes differet ab Antichristo, & per consequens erit aliud ab antichristo, & non idem cum antichristo. Constat igitur tibi, quomodo isti ter. Differt, Aliud, non idem exponendi sunt.

Sed aduerte, quod differt potest dupliciter sumi, scilicet positiuè, & negatiue. Positiue quidem sumitur, quando extrema, quæ differunt, possunt esse in eodem tempore, ut sorte existente in eodem tempore, in quo existit Plato, dicimus, quòd Sortes differt a Platone. Negatiue autem sumitur. qn̄ negat unū extremū ab alio, dato quòd utrunque extremū nō existat in eodem tēpore, in quo sensu cōcedimus, quòd Sortes senex differt a seipso puero, licet non sit amplius puer. Hæc enim negatiua est uera, Sortes senex non est ipsemet puer, ergo differt a seipso puero. Quando igitur tenetur positiuè, exponitur per tres exponentes, ut docuimus, quando autem tenetur negatiue, probatur ut diximus.

Item aduerte, quòd aliud, & non idem, substantiue, siue in neutro gñe, importāt distinctionē essentialē. Sed in masculino gñe, siue adiectiuè important distinctionē non essentialē, sed personalem, siue suppositalē. Vnde ut tibi declarabitur in sacra Theologia conceditur, q̄ pater non est aliud a filio, sed alius, & conceditur, quòd est alia persona, & aliud suppositum a persona, & supposito filii, &c.

Conclusiones, quas terministæ inferunt de ly differt ex prædicto modo probandi, quādo tenetur positiue, uide ex Pau. in trac. da proba. ter.

De hoc termino immediatè uidendū est, quomodo eius propositio, quàm ingreditur, exponenda sit. Tu igitur aduerte, quòd hic terminus immediate dupliciter sumi in doctrina Peripatetica cōsueuit. Primò, ut est nomen, scilicet immediatus, immediata, immediatum, & plurale est, immediati, immediatæ, immediata. Secundo, ut est aduerbium. In primo sensu significat rem sine medio. In secundo sensu importat statim. Iuxta primum sensum dicemus, quòd in continuo partes sunt immediatæ, quoniam inter

continuo partes sunt immediatæ, quoniam inter eas non cadit, medium neque eiusdem neque alterius generis, sed copulantur ad unum terminum communem, per oppositũ, quæ consequenter se habent, ut digiti in manu, non dicuntur immediata, quoniam inter eã cadit medium saltem alterius generis, ut aqua & aer, uel aliud, ut tibi declarabitur in quinto libro Physicorum, & in secundo de anima. Sed pro nunc sustine. Iuxta secundum sensum importat negationem interpositionis alicuius instantis aut temporis, ut tibi declarabitur in exponendo.

Iuxta primum sensum propositio de immediatè, scilicet tento nominaliter, probanda est per consequentiam, cuius antecedens sit cum negatione medij, ut hic, sphæræ cœlestes sunt immediatæ, sic probatur. Inter sphærã & sphæram non datur nec est dabile medium, ergo sunt immediata. Sed aduerte, quoniam huiusmodi probatio spectat ad Philosophum naturalem, ideò Logici de hac mentionem non faciunt.

Iuxtà autem secundum sensum propositio de immediatè, scilicet sumpto aduerbialiter, qualiter probanda sit, hic est inuestigandum. Tu igitur aduerte, quòd potest esse affirmatiua & negatiua. Si affirmatiua, uel de præterito uel de futuro. Si negatiua, uel negatione postposita, uel negatione præposita ly immediatè.

Si est affirmatiua de præterito, probanda est per duas exponentes. Quarum prima est præiacens, & secunda est uniuersalis negatiua sibi correspondens, ut hic. Immediate ante hoc instans, fuit pluuia, sic exponitur, Ante hoc instans fuit pluuia. Et nullum fuit instans ante hoc, quin inter illud & hoc fuerit pluuia, ergo immediatè ante hoc instans fuit pluuia.

Similiter probanda est affirmatiua de futuro, ut hic, Immediate, post hoc, instans erit bellum, sic exponitur. Post hoc instans erit bellum, & nullum erit instans, post hoc, quin inter illud & hoc erit bellum, ergo immediate post hoc instans erit bellum.

Si est negatiua cum negatione postposita ly immediatè, siue de præterito, siue de futuro exponenda est eodem

modo,ſicut affirmatiua,ut hic. Immediate poſt hoc inſtās non erit pax ciuitati, ſic exponitur, Poſt hoc inſtans non erit pax ciuitati,& nullum erit inſtans poſt hoc, quin inter illud, & hoc nō erit pax ciuitati,ergo immediate poſt hoc inſtans,non erit pax ciuitati.

De præterito exponenda eſt eodem modo,ut hic. Immediate ante hoc inſtans non fuit æſtas, ſic exponitur. Ante hoc inſtans non fuit æſtas, & nullum fuit inſtans ante hoc, quin inter hoc, & illud non fuerit æſtas, ergo immediate ante hoc inſtans non fuit æſtas.

Si eſt negatiua negatione præpoſita ly immediate, non eſt exponenda,ſed per ſuum oppoſitum probanda,ut hic, Non immediate poſt hoc inſtans tu eris doctus,ſic probāda eſt. Hæc eſt falſa,immediate poſt hoc inſtans tu eris doctus,ergo iſta eſt uera, non immediate poſt hoc inſtans tu eris doctus.

Conſtat igitur tibi quomodo propoſitio de immediatē ſumpto aduerbialiter tam affirmatiua,quàm negatiua exponenda eſt.

Concluſiones, quas terminiſtæ inferunt ex prædicto modo probandi, uide in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De hoc termino neceſſario,& de ſuo oppoſito,ſcilicet de contingenti,pertractandum eſt,quomodo ſcilicet probanda ſit propoſitio, quam ingrediuntur. Tu igitur aduerte,quòd ut docuimus in trac.tertio agentes de modalibus poſſunt ſumi nominaliter,& aduerbialiter. Exemplum de primo,Deum eſſe eſt neceſſarium,Roſam eſſe eſt contingens. Exemplum de ſecundo,Neceſſariò cœlum mouetur, Contingenter homo currit. Hic non eſt conſiderandum de eis,niſi aduerbialiter, quoniam ut ſic faciunt propoſitionem exponibilem. Si autem ſumantur nominaliter faciunt propoſitionem officiabilem, ut tibi declarabitur infra.

Item aduerte, quòd aduerbialiter ſumpta aliquando conſtituunt propoſitionem affirmatiuam, aliquando negatiuam. Si negatiuam dupliciter,qui aut per negationem ſequentem,aut præcedentem.

Item

Item aduerte, quòd aliquando constituunt propositionem in sensu composito, ut quando totaliter præponuntur, ut necessariò Deus est, uel totaliter subsequuntur, ut homo currit contingenter, aliquando in sensu diuiso, ut quando mediant inter subiectum & uerbum, ut homo necessariò est animal, uel mediant inter uerbum & prædicatum, ut homo est contingenter currens.

Si fiat propositio affirmatiua tam de necessariò quàm de contingenter, probanda est per duas exponentes, scilicet per primam præiacentem & per secundam qualitates per oppositas, quoniam si prima est affirmatiua, secunda est negatiua, & secundum exigentiam uerbi, puta si uerbũ principale propositionis exponendæ est præsentis temporis uel præteriti uel futuri, eodem modo se habeat in secunda exponente. Verbi gratia de tempore præsenti. Necessariò cœlum mouetur. Exponatur sic, cœlum mouetur & non potest esse quin moueatur, ergo necessariò cœlum mouetur. De tempore præterito, Necessariò fuit diluuiũ. Sic exponatur diluuium fuit, & non potuit esse, quin diluuium fuerit, ergo necessariò diluuium fuit. De tempore futuro, Necessariò iudicium erit, exponatur sic. iudicium erit: & non poterit esse quin iudicium erit, ergo necessariò iudicium erit.

Affirmatiua de contingenter eodem modo exponitur. Verbi gratia, contingenter Sortes currit. Sic exponatur, Sortes currit, & potest esse quod non currat, ergo &c. Eodem modo exponatur ista de præterito, Contingenter Cæsar fuit imperator, & ista de futuro contingente [illegible] lum erit.

Si fiat negatiua cum negatione postposita, sic exponatur, Verbi gratia, necessariò uacuum non est. Vacuum non est, & non potest esse quod uacuum sit, ergo &c. Si fiat de contingenter, exponatur sic, Contingenter tu non curris. Tu non curris, & potest esse, quòd tu curras, siue tu potes currere, ergo &c. Eodem modo exponantur de præterito, & de futuro.

Si fiat negatiua cum negatione præposita, non est exponenda, sed probanda, uel reprobanda per suum contra-

dictoriũ. Ver.g.non necessariò Sortes saluatur. Probatur sic, hæc est falsa, necessariò Sortes saluatur, ergo ista est uera, non necessariò Sortes saluatur. Patet consequentia, quoniam cum sint contradictoriæ, oportet unam esse uerã & alteram falsam. De contingenter autem eodem modo probetur. Verbi gratia, Non contingenter cœlum mouetur, sic probatur. Hæc est falsa, Contingenter cœlũ mouetur, ergo ista est uera. Non contingenter cœlum mouetur. Patet sequentia, ex lege contradictoriarum.

Si autem fiat propositio affirmatiua uel negatiua negatione præcedente uel subsequente de necessario & contingenter, in sensu composito, probanda est, ut dictum est. Si uerò fiat in sensu diuiso, ut hic, Homo necessariò est animal, homo contingenter currit, probanda est secundũ exigentiam termini præcedentis. Verbi gratia, Homo necessariò est animal, cum sit indefinita, resoluenda est hoc modo, Hoc necessariò est animal, & hoc est homo, ergo homo necessariò est animal, prima uerò resoluens, exponenda est hoc modo. Hoc est animal, & non potest esse, quin sit animal, ergo hoc necessariò est animal. Eodem modo probanda est propositio de contingenter facta in sensu diuiso, ut homo contingenter sedet, resoluenda est hoc modo, Hoc contingenter sedet, & hoc est homo, ergo &c. prima uerò exponenda est hoc modo, Hoc sedet, & potest esse, quòd non sedeat, ergo hoc contingenter sedet. Constat igitur tibi, quomodo propositio de necessario & de contingenter tam affirmatiua, quàm negatiua, tã in sensu composito, quàm diuiso, probanda sit.

Conclusiones autem quæ ex his inferuntur, uide in Paulo, in trac. de proba. termi.

De hoc termino ab æterno, est uidendũ, quomodo propositio quam ingreditur, probanda sit. Tu igitur aduerte, quòd dupliciter sumi potest, scilicet nominaliter, & est ablatiui casus, & aduerbialiter, & idem est quod æternaliter, in æternum, & perpetuò. Si nominaliter propositio, non est exponenda, sed resoluenda, est enim indefinita uel particularis, ut hic, Ab æterno mundus est creatus, sic resoluitur. Ab hoc mundus est creatus, & hoc est æternum, per

per ly hoc demonstrando Deum.ergo ab æterno mundus est creatos. Si sumitur aduerbialiter, est idem quod æter naliter, & tunc aut propositio est affirmatiua aut negatiua. Si affirmatiua, est exponenda ut hic, Ab æterno fuit Deus, sic exponitur. Ante aliquod tempus fuit Deus, & nullum fuit tempus, quin ante illud fuerit Deus, ergo &c. De futuro sic exponitur. In æternum erit Deus, post ali quod tempus erit Deus, & nullum erit tempus, quin post illud erit Deus, ergo &c. Si negatiua aut negatio subsequi tur, aut præcedit. Si subsequitur, est hoc modo exponenda, In æternum cœlum non mouebitur, Aliquo tempore cœlum mouebitur, & erit aliquod tempus, post quod non mouebitur, ergo &c. Si autem negatio præcedit, non est exponenda, sed per suum contradictorium probanda, ut hic, Non in perpetuum Deus irascetur. Hæc est falsa, In perpetuum Deus irascetur. ergo hæc est uera, Non in perpetuum Deus irascetur.. Patet cõsequentia per legem con tradictoriarum.

Constat igitur tibi, quomodo probãda est propositio, in qua ingreditur hic terminus ab æterno siue nominaliter si ue aduerbialiter sumatur &c.

Cõclusiões, quæ hinc inferũtur, uide in Paulo ubi supra.

De hoc termino semper uidendum est, quomodo probanda sit propositio, quam ingreditur. Tu igitur aduerte, quod ly semper conuertitur cum omni tempore, ut idem sit, semper esse & in omni tempore esse. Ly autem semper siue ly omni tempore, dupliciter sumitur scilicet absolutè & respectiuè. Absolutè quidem, quando complectitur om nem temporis differentiam scilicet præteriti, præsentis, & futuri, sicut quãdo dicimus, Deus, qui est, fuit & erit, absq; principio & fine. Respectiue autem sumitur, quando pro tota una differentia temporis uerificatur, ut quando dicimus ad mentem Aristotelis, Mundus semper fuit, Genera tio semper erit, elementa semper permanent.

Si igitur fiat propositio de semper absolutè sumpto, sic exponẽda est. Verbi gratia, Deus semper est. Deus aliquo tempore est, & non est, neque fuit, neque erit aliquod tem pus, in quo Deus non sit, ergo Deus semper est.

Si

Si fiat propositio de semper respectiuè sumpto, aut est affirmatiua, aut negatiua. Si affirmatiua sic exponenda est. Semper fuit mundus, aliquo tempore fuit mundus, & non fuit aliquod tempus, in quo non fuerit mundus, ergo semper fuit mundus. De futuro autem sic, Semper erit Sol, uel semper Sol lucebit, uel semper beati uidebunt Deũ.

Aliquo tempore erit Sol, & non erit aliquod tempus in quo non erit sol, ergo semper erit sol, eodem modo expone secundam & tertiam. Si negatiua, aut negatio subsequitur, ly semper respectiue sumptum, aut præcedit. Si subsequitur, sic exponenda est. Verbi gratia, Semper non fuit Aristoteles, aliquo tempore fuit Aristoteles, & fuit aliquod tempus, in quo non fuit Aristoteles, ergo semper, id est omni tempore præterito non fuit Aristoteles. De futuro autem sic exponenda est, semper non erit abundantia. Aliquo tempore erit abundantia, & erit aliquod tempus, in quo non erit abundantia, ergo semper non erit abundantia. Si uerò negatio præcedat, non est exponenda, sed per suum oppositum probanda. Verbi gratia, Non semper erit pax, sic probatur. Hæc est falsa, semper erit pax, ergo ista est uera, non semper erit pax, patet consequentia per legem contradictoriarum.

Constat igitur tibi quomodo probanda sit propositio de semper, siue absolutè, siue respectiuè teneatur, siue affirmatiue, siue negatiue.

Conclusiones quas inferunt terministæ ex hoc modo probandi, uide in Paulo ubi supra.

De hoc termino totus uidendum est, quomodo probanda sit propositio quam ingreditur, Tu igitur aduerte, quòd apud Aristotelem dupliciter sumitur. Primò, pro ente completo siue perfecto, in quo sensu dicimus totum esse illud, cui nihil deest, quod spectet ad sui integritatem. Secundò, sumitur pro qualibet parte alicuius totius. In primo sensu dicunt Logici totũ syncategorematice. In secundo aũt sensu dicunt totum syncategorematicè. In primo sensu communiter locatur inter subiectum & uerbum, ut hic, nix tota est alba, uel inter uerbum & prædicatum, ut hic, Deus est totus bonus. In secundo autem sensu præcedit

cedit subiectum, ut hic, totus Sortes est minor Sorte, id est quælibet pars Sortis est minor Sorte.

In primo sensu non exponitur, sed sic probatur, Nix est tota alba, nix est perfecte alba, ita quòd nullus gradus albedinis sibi deest, ergo est tota alba. eodem modo probandæ sunt istæ. Ignis est totus calidus. Deus est totus bonus.

In secundo sensu debet probari exponibiliter hoc modo, tota domus est minor domo. Aliqua pars domus, est minor domo, & nulla est pars domus, quæ non sit minor domo, ergo tota domus est minor domo.

Hoc modo probanda est propositio affirmatiua de toto syncategorematice sumpto. Si autem fiat negatiua negatione præposita, ut hic. Non tota domus est minor domo. Non est exponenda, sed per suam contradictoriam probanda uel improbanda, ut patet hic. Hæc est uera, Tota domus est minor domo, ergo hæc est falsa. Non tota domus est minor domo, Patet consequentia, per legem contradictoriarum. Si uerò postponatur negatio, ut hic, Tota domus non est alba, non est exponenda, sed per contradictoriam probanda hoc modo, Hæc est uera, Tota domus est alba, ergo hæc est falsa, Tota domus nõ est alba. Patet consequentia, per legem contradictoriarum. Nonnulli nolunt quòd probetur ut uniuersalis nega. eo quòd æquipollet illi. Quomodo autem illa probetur, diximus in capit. tertio huius tractatus. Vide tu illic.

Constat igitur tibi, quomodo probanda sit propositio de toto categorematice, & syncategorematice sumpto, siue sit affirmatiua, siue negatiua.

Conclusiones hinc illatas apud terministas, uide ex Paulo ubi supra.

De hoc termino infinito uidendum est, quomodo propositio quam ingreditur, sit probanda. Tu igitur aduerte, quòd infinitum apud Logicum dupliciter sumi, scilicet categorematice, & syncategorematice. Categorematice significat ens, quod non habet principium, neque finem, & ponitur in propositione a parte prædicati, ut Deus est infinitus, Motus cœli, & tempus, sunt infinita, supposito quòd mundus sit æternus. ad mentem Aristotelis, syncatego-

rematicè, significat quòd quomodocunque ente dato potest dari maius, uel quibuscunque datis possunt dari plura,& ponitur in principio propositionis, ut infinitum corpus est, infinitum spatium est extra cœlum, infinitũ sumptum catego. non facit propositionem exponibilem, sed resolubilem, ut Deus est infinitus. Hoc est infinitum,& hoc est Deus, ergo Deus est infinitus, sumptum autem syncategorematicè facit propositionem dupliciter probabilem. Primò exponibiliter, ut hic, Infinitum corpus est aliquantum corpus est,& non tantum,quin maius, & maius,& sic in infinitum. Ergo infinitum corpus est, eodem modo exponenda est illa de præterito. Infinitũ corpus fuit,& de futuro,infinitum corpus erit. In plurali autem sic exponenda est,infinitæ stellæ sunt. Aliquot stellæ sunt,& non tot,quin plures in infinitum,ergo infinitæ stellæ sunt.eodẽ modo expone istam de præterito, infiniti dies fuerunt,& istam de futuro,infiniti dies erunt,supposita æternitate motus cœli.Secundò,probatur sic,infinitum corpus est,aliquantum corpus est,& duplum ad aliud,& triplum ad aliud, & quadruplum ad illud,& sic in infinitum,ergo infinitum corpus est.in plurali autem sic, infinita sydera sunt. Duo sunt,& tria,& quatuor,& quinque,& sic in infinitum,ergo infinita sydera sunt,uterque istorum modorum usitatus,& ualidus est, licet fortè secundus sit manifestior.

Constat igitur tibi quomodo probanda sit propositio de infinito categoricè,& syncategoricè sumpto.

Conclusiones deductas ex hoc modo probandi, uide in Paulo, ubi suprà,& hæc dicta sint de propositione exponibili.

De propositione officiabili. Cap. IIII.

In capitu. quarto uidendum est, quomodo propositio officiabilis probanda sit, & hic tria agenda sunt. Primò,quid sit. Secundò,quot modis fit. Tertiò,quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte, quòd propositio officiabilis est illa, cuius dictum siue oratio infinitiua determinatur aliquo sex terminorum modalium, uel uerbo

con-

concernente actum mentis. Exemplum primi, necesse est Deum esse. Exemplum secundi, credo Deum esse omnipotentem. Termini enim siue uerba concernentia actum mentis, sunt ista, Scio, Intelligo, Credo, Opinor, Imaginor, Volo, Desidero &c.

Sed aduerte, quòd termini modales, & uerba concernentia actum mentis, possunt in duplici sensu facere propositionem, scilicet in sensu composito, & in sensu diuiso. In sensu quidem composito præcedunt, aut subsequuntur orationem infinitiuam, ut hic, necesse est Deum esse, uel sic, Deum esse est necesse, & hic, Scio hominem esse risibilem, uel sic, hominem esse risibilem intelligo.

Quantum ad secundum aduerte, quòd propositio officiabilis in sensu composito potest fieri duobus modis. Primo, per terminum modalem, & uerbum importans actum animæ, ut prædiximus. Secundo, per hos terminos, per se, per accidens, per se primò, per se non primo, ut declarabitur.

Quantum ad tertium aduerte, quòd propositio officiabilis siue fiat per terminum modalem, siue per uerbum significans actum mentis, siue per hos terminos per se per accidens, per se primò, per se non primò, dummodo fiat in sensu composito sic officianda, idest probanda est.

Necesse est Deum esse, sic Probatur. Hæc propositio est necessaria, Deus est, quæ adæquate significat Deum esse, ergo necesse est Deum esse.

Scio hominem esse immortalem secundum animam, sic probatur. Hæc propositio est scita à me, Homo est immortalis secundum animam, quæ adæquate significat hominem esse immortalem secundum animam, ergo scio hominem esse immortalem secũdum animam, ergo scio

Per se primò homo est risibilis, probatur sic. Hæc propositio est per se primò, homo est risibilis, quæ adæquate significat hominem esse risibilem, ergo per se primò homo est risibilis.

Per se nõ primò, Sortes est risibilis, sic probatur. Hæc propositio est per se non primò, Sortes est risibilis, quæ adæquate significat Sortem esse risibilem, ergo &c.

Per accidens homo currit,sic probatur. Hæc propositio est per accidens,Homo currit,quæ adæquatè significat hominem currere,ergo &c.

Dixi dummodo fiat in sensu composito, quoniam in sensu diuiso non est officianda, sed probanda secundum exigentiã termini præcedentis terminum modalem, aut uerbum concernens actum mentis. Verbi gratia, Deum necesse est esse. Hæc est resoluenda hoc modo, hoc necesse est esse, & hoc est Deus, ergo Deum necesse est esse. Hæc autem omnẽ hominẽ possibile est esse albũ, exponenda est,sicut uniuersalis affirma. Exponatur ergo sic, hominem possibile est esse album,& nihil est homo,quin illud possit esse album; ergo omnem hominem possibile est esse album.

Constat igitur tibi, quid sit propositio officiabilis, & & quotuplex sit,& quomodo probanda.

Conclusiones illatas ex hoc modo probandi, uide in Paulo in tract. ne probationibus terminorum.

De propositione descriptibili. *Cap.* v.

IN hoc cap. agendum est de propositione descriptibili,& hic quatuor agenda. Primò, quomodo sumitur hic descriptio à qua denominatur propositio descriptibilis. Secundo quid sit propositio descriptibilis. Tertiò quot modis sit. Quartò quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte,quòd descriptio dupliciter sumitur. Primò,pro oratione, in qua continetur genus, & rei proprietas,ut ista est omnis descriptio. Homo est animal risibile, & per ly rei proprietas,differt descriptio à uera diffinitione; quoniam illa datur per genus,& propriam differentiam essentialem, ut homo est animal rationale. Secũdò, sumitur pro quadam rei denominatione,nã rem sic uel sic denominare, est eam describere, in hoc loco nõ dicitur propositio descriptibilis à descriptione primo modo sumpta,sed secundo modo. Nam de descriptione,& descripto siue descriptibili, primo modo facturi sumus in tract. de syllogismo topico,sicut & de diffinitione, & diffinito siue diffinibili.

Quantum ad secundum aduerte, quòd propositio de-

ſcriptibilis ſic diffinitur. Propoſitio deſcriptibilis eſt illa, in qua uerbum concernens actum mentis,determinat incomplexum poſitum in prædicato, dummodo nullus terminus mediatus præcedat uerbum concernens actũ mentis,ut iſta eſt deſcriptibilis. Ego cognoſco roſam.

Dicitur in complexum poſitum in prædicato; quoniam ſi ponitur in ſubiecto,ſtat materialiter , & non formaliter,ut roſam cognoſco,patrem meum cognoſco , & tales propoſitiones non ſunt deſcriptibiles,ſed reſolubiles,ſicut indefinitæ,aut ſingulares.

Dicitur , dummodo nullus terminus mediatus præcedat &c. quoniam ſi talis terminus præcedat uerbum concernens actum mentis, talis propoſitio non eſt probanda deſcriptibiliter, ſed ſecundum exigentiam termini immediatè præcedentis , nam ſi fiat propoſitio indefinita uel particula,uel ſingularis per terminum diſcretum , reſoluenda eſt,ut hic , Homo cognoſcit ſeipſum . aliquis homo cognoſcit ſeipſum,Sortes cognoſcit ſeipſum . Si autem fiat uniuerſalis affirmatiua,exponenda eſt ut hic. Omnis homo deſiderat ſcientiam . Quis autem dicatur terminus mediatus,& immediatus, docuimus in primo cap. huius tractatus .

Quantum ad tertium aduerte, quòd propoſitio deſcriptibilis poteſt fieri duobus modis . Primo, per terminum incomplexũ, cui correſpondet complexum , ut intelligo uel cognoſco cœlum,deſidero panem,nolo bellum . Secundo,per terminum incomplexum, cui correſpõdet cõplexum,ut ſcio a concluſionẽ,ſcio ſyllogiſmum,ſcio cõſequentiam , ſcio inductionem &c. Deſcriptibilis primo modo,cõgruè ſit per hęc uerba,Intelligo,Cognoſco,Deſidero,Volo, Nolo:quoniam indifferenter determinatur incomplexum,& complexum ex parte rei.Nam congruè dicimus,cognoſco Sortem , & cognoſco Sortem eſſe riſibilem. Secundo autem modo fit per hæc uerba .Scio, Credo,Opinor Dubito,nam obiectum eorum eſt complexũ ex parte rei,ut ſcio hominẽ eſſe animal,credo Deum eſſe omnium creatorem,dubito papam eſſe Romæ .

Quantum ad quartum aduerte , quòd propoſitio deſcripti-

ſcriptibilis tam primo, quàm ſecundo modo probanda eſt, ut infrà.

Primo modo ſic, cognoſco Sortem, cognoſco aliquid ſub ratione qua Sortes, ergo cognoſco Sortē. Tu intelligis cœlum, tu intelligis aliquid ſub ratione, qua cœlum, ergo tú intelligis cœlum.

Secundo autem modo ſic, Scio à, propoſitionem, ſcio ad, antequam ſignificatum à propoſitionis, quòd ſcio adæquate ſignificari per à, propoſitionem. Credo hanc propoſitionem Deus eſt trinus, & unus. Credo æquatum ſignificatum huius propoſitionis Deus eſt trinus, & unus quod ſcio adæquate ſignificari per hanc propoſitionem. Deus eſt trinus, & unus, ergo &c. Dubito hanc popoſitionem, ſcilicet cœlum eſt incorruptibile. Dubito adæquatum ſignificatum huius propoſitionis, ſcilicet, Cœlū eſt incorruptibile, quod ſcio adæquate ſignificari per hanc propoſitionem, ſcilicet cœlum eſt incorruptibile, ergo, &c.

Cōſtat igitur, quid ſit propoſitio deſcriptibilis, & quot modis ſit, & quomodò probanda eſt.

Concluſiones illatas ex hoc modo probandi, uide in Paulo, ubi ſuprà.

De propoſitione probabili per cauſas ueritatis.

CAPVT VI.

IN hoc capite agendum eſt de propoſitionibus, quæ probādæ ſunt per cauſas ueritatis. & hic duo agenda sūt. Primò, quid ſit propoſitio probanda per cauſas ueritatis. Secundò, quæ ſint huiuſmodi propoſitiones. Tertiò quo modo probandæ ſint.

Quantum ad primus aduerte, quòd propoſitio probabilis per cauſas ueritatis, eſt illa, cui poſſunt aſſignari multæ cauſæ diſ unctiuæ, per quas redditur uera. Verbi gratia, Sortes habet pulſum concitatum. Huius poſſunt eſſe plures cauſæ, puta quia iratus eſt, quia uelociter ambulauit, quia multum comedit, quia febricitat &c.

Quantum ad ſecundum aduerte quòd huiuſmodi propoſitiones ſunt illæ, quæ conſtituuntur per hæc uerba incipit, & deſinit, & per ablatiuum acceptum in conſequentia. exem-

tia,exemplum de incipit,Sortes incipit esse iustus. Exemplum de Desinit,Sortes desinit esse iniustus, exẽplum de ablatiuo in consequentia. sole existente in ariete fit æquinoctium.

Quantum ad tertium aduerte, quod alio modo probatur propositio de incipit,& alio modo propositio de desinit,& alio modo propositio de ablatiuo in consequentia. Nam propositio de incipit probatur per disiunctiuam cõpositam ex duabus copulatiuis, quarum copulatiuarum prima fit ex categorica affirmatiua de præsenti, & negatiua de præterito. Secunda autem ex negatiua de præsenti,& affirmatiua de futuro, exemplum primi, Rosa incipit florere, sic probatur. Rosa nunc floret, & ante hoc nunc præsens immediate non floruit,ergo rosa incipit florere,& hic modus probandi, quid dicitur per positionem de præsenti,& per negationem de præterito, deseruit rebus permanentibus,in quibus ex parte inceptionis est dare primum instans sui esse,ut tibi declarauimus in tractatu de primo,& ultimo instanti in libro Physicorum,exemplũ secundi. Sol incipit moueri,sic probatur. Sol nunc non mouetur,& post hoc nunc præsens immediate mouebitur,ergo incipit moueri,& hic modus probandi, qui dicitur per negationem de præsenti, & positionem de futuro deseruit rebus successiuis,quales sunt motus, tempus,alteratio,motus localis, augmentum, & decrementum, in quibus non est dare primum sui esse, ex parte inceptionis,sed ultimum sui non esse,ut tibi declarauimus in trac. prædicto.

Propositio de desinit probatur per disiunctiuam compositam ex duabus copulatiuis,quarum prima fit ex categorica negatiua de præsenti, & categorica affirmatiua de præterito. Secunda autem fit ex categorica affirmatiua de præsenti,& negatiua de futuro. Exemplum primi. Rosa desinit florere,sic probatur. Rosa nunc non floret,& immediate ante hoc nunc præsens floruit, ergo rosa desinit florere, Exemplum secundi, Sortes desinit esse, sic probatur, Sortes nunc est,& immediate post hoc nunc præsens non erit,ergo Sortes desinit esse. Primus modus deseruit

rebus successiuis. Nam hæc, cursus Sortis desinit esse, sic probatur, nūc nō est cursus Sortis, & immediate ante hoc instans præsens, fuit cursus Sortis, ergo cursus Sortis desinit esse secundus autem modus deseruit rebus permanentibus, & ratio horum est hæc, Quia in rebus successiuis, non est dabile ultimum sui esse, sed primum sui non esse. In permanentibus autem, est dabile ultimum sui esse, &c. Sed pro nunc sustine; quoniam hæc tibi declarabuntur in trac. de primo, & ultimo instanti, quem ordinauimus in libro octauo Physicorum in epitomatibus nostris.

Propositio de ablatiuo in consequentia, probatur per disiunctiuam cōpositam ex causali, uel temporali, uel conditionali. Exemplum, sole oriente fit dies, sic probatur. Quia sol oritur, fit dies, uel quando sol oritur, fit dies, Vel si sol oritur, fit dies. Prima categorica est causalis, secunda temporalis, tertia conditionalis.

Cōstat igitur tibi, quid sit propositio probabilis per causas ueritatis, & quomodo probantur propositiones de Incipit, & Desinit. tam in permanentibus, quàm in successiuis, & quomodo probatur ablatiuus in consequentia.

Conclusiones illatas ex his modis probandi, uide in Paulo ubi supra.

Explicit tractatus decimus de probationibus terminorum ordinatus per eundem.

INCIPIT TRACTA. VNDECIMVS, DE *syllogismo demonstratiuo ordinatus per eundem.*

Post considerationem de syllogismo formali, & non contracto ad aliquam materialem, acturi sumus in præsenti tractatu de syllogismo demonstratiuo, de quo per tracta. Aristo. in libris Posteriorum. Talem nanque ordinem proposuit Arist. in primo Priorum, ubi inquit, Dicendum est, per quæ, & quando, & quomodo fit omnis syllogismus, scilicet, formalis, & absolute sumptus. Postea uero dicemus de demonstratione. Prius enim dicendum est de syl-

syllogismo, quàm demonstratione, eo quòd uniuersalior est syllogismus. Nam demonstratio quidam syllogismus est, syllogismus, uero non omnis demonstratio. Hæc Arist. Ex quibus constat libros Posteriorum immediate sequi libros Priorum. Rationabiliter ergo post tractatum de syllogismo formali, expedit ordinare præsentem tract. qui correspondebit libris Posteriorum, sicut præcedens correspondet libris Priorum, & aduerte, quòd qui composuerũt summulas in Logica breuiantes Logicam Aristote. nullum tractatum correspondentem libris Posteriorum ordinarunt, ut patet in Logica Petri Hispani, cuius rationem duplicem assignant eius expositores. Prima est, quòd scientia de demonstratione tradita in lib. Posteriorum, est nimis difficilis iuuenibus, qui ut nouitii incipiunt erudiri in Logicalibus, ex consequenti non sunt capaces tantæ difficultatis, ideo non oportet facere tractatum de syllogismo demonstratiuo. Secunda est, quòd scientia de syllogismo demonstratiuo est adeo fructuosa, & fertilis in libro posteriorũ, quòd abbreuiari non potuit.

Sed si bene aduertis, utraque ratio potius deberet cõcludere oppositum. Nam quia scientia libri Posteriorum est maxime difficilis, & inacquisibilis a nouitiis eo modo, quo traditur illic, ideo expedit resolutiue, & plano stylo formare tractatum introductorium ad libros Posteriorũ, in quo ingenium nouitiis, aliqnantulum exercitatum potentius euadet ad intelligendum libros posteriorum, secunda ratio parum ualet. Nam licet doctrina posterioristica fructuosa, & abundans sit, tamen non inconuenit eam breuiare, dimissis maioribus difficultatibus pro nunc, quæ tractantur ab Aristotele in libris posteriorum. Nam & Priscianus, & Donatus, & breuiati sunt. Præterea breuiati sunt libri Aristo. de naturalibus, qui abundantes, & fertilissimi sunt, ergo & libri Posteriorum breuiari possunt. Conabimur igitur in præsenti tractatu compendiosè enucleare mentem, & doctrinam Aristo. quam diffuse tradidit in libris Posteriorum, & præcipue in primo. Hunc igitur tractatum diuidimus in tredecim capita.

In primo, resoluẽda sunt aliqua, ut prima fundamenta:

sine quibus uera scientia de demõstratione in uia Peripatetica haberi non potest.

In secundo, diffiniẽda est demõstratio per causam finalem,& materialẽ,& duo errores extremi reprobandi sunt.

In tertio, ex quibus præmissis fiat demonstratio potissima.

In quarto, ex quibus,& qualibus nõ fiat demonstratio.

In quinto, ex quibus & qualibus principijs fit demonstratio uirtualiter.

In sexto, quomodo omnes scientiæ conueniunt,& disconueniunt in principiis communibus,& proprijs.

In septimo, de differentia inter demonstrationem propter quid,& demonstrationem quia.

In octauo, in qua figura syllogistica, fiat præcipua demonstratio, quæ facit scire simpliciter.

In nono, de syllogismo generãte in nobis ignorantiam.

In decimo, de processu demonstrationis in infinitum.

In undecimo, de comparatione demõstrationum adinuicem, quo ad perfectionem ; & nobilitatem.

In duodecimo, de comparatione scientiarum adinuicẽ.

In decimo tertio, de medio in demõstratione potissima.

De præcognoscendis ante demonstrationem. CAP. I.

IN primo cap. agendum est de illis, quorũ notitia præsupponitur demonstrationi. Hæc autem sunt quatuor. Primum est hoc principium, Omnis doctrina,& omnis disciplina intellectiua fit ex præexistenti, idest præhabita cognitione: Pro cuius notitia aduerte, quòd apud antiquos de scientia nostra duplex fuit opinio. Vna quidem Heracliti,& Socratis. Tenuit Heraclitus, ut innuit Arist. in octauo Physicorum, de nullo inferiori,& corruptibili ente posse haberi scientiam, quoniam sunt in continuo fluxu,& nunquam in eodem statu permanente, ut patet in elementis,& elementis alterabilibus. Scientia autem est de re inuariabili, & quæ non potest aliter se habere, ut declarabimus infra, ergo &c. Socrates autem tenuit, quòd donec uiuimus, non possumus de aliquo habere scientiam, propter fallaciam sensuum, a quibus magis illudimur, quàm erudimur, ut patet in Phædone de anima. Secunda opinio

nio

nio fuit Platonis, qui concedit quòd de entibus scientiam habere possumus, sed non de nouo, quoniam arbitratus est, animam creari cum omnibus scientiis, sed cum unitur corpori, quasi soporata omnium obliuiscitur, donec paulatim per uiam sensuum reminiscatur, propterea tenuit in Phædro nostrum scire, Non fieri de nouo per uiam sensuum, sed esse quoddam expergisci, & reminisci. Sed de his plenam notitiam habebis in libris de anima, & in septimo libro Metaphysicæ, ideo pertranseo. Contra igitur utranque opinionem, ponit Aristoteles hanc conclusionem, Omnis doctrina, & omnis disciplinæ intellectiua, fit ex præexistenti cognitione. Quæ antequam probetur, declaranda est.

Aduerte igitur, quòd eadem cognitio intellectiua, quæ habetur per acquisitionem, dicitur doctrina, & disciplina, sed diuerso respectu Nã, ut est a magistro docente discipulum, dicitur doctrina. Est enim doctrina actus docentis, Vt autem recipitur in discipulo, a docente, dicitur disciplina. Vnde doctrina, & disciplina se habent, ut calefactio actiua, & calefactio passiua. Dixi, quæ habetur per propriam acquisitionem, quoniam cognitio, quæ habetur per propriam inuentionem, non est doctrina, neque disciplina. Illa enim non habetur ab aliquo docente, sed per propriũ studium, uenatione sensuum, & uirtute intellectus agentis, ut tibi manifestabitur in libro de anima.

Item aduerte, quòd per doctrinam, & disciplinam intellectiuam non intendit Aristo. solam scientiam proprie dictam, sed omnem cognitionem intellectiuam, siue necessariam, & certam, qualis est scientia, siue probabilem, qualis est opinio, & prudentiá, ut tibi manifestabitur.

Item aduerte, quòd dicit omnem doctrinam &c. fieri ex præexistenti, idest, ex prius habita cognitione indistinctè sumpta. Nam quædam fit ex præexistenti cognitione intellectiua, ut cognitio conclusionis fit ex præexistenti cognitione primorum principiorum, quæ est cognitio intellectiua, quæ habetur lumine intellectus agentis, ut tibi declarabitur infra. Cognitio autem primorum principiorũ causatur ex cognitione sensitiua, in qua est status, ne-

que enim necesse est sensitiuam causari ex priori sensitiua, aliter procederetur in infinitum. Sensus ergo conclusionis est iste, Omnis cognitio intellectiua acquisita per doctrinã & disciplinam, fit ex priori cognitione intellectiua, uel sensitiua. Ex ĩtellectiua quidẽ, ut cognitio cõclusiõis. Ex sẽsitiua autẽ, ut cognitio primorũ prĩcipiorũ.

Hanc igitur conclusionem sic declaratam, probat per inductionem Aristoteles hoc modo; Scientiæ Mathematicæ causantur ex priori cognione. Nam ut patet in principio Euclidis, præponuntur quædam principia naturaliter cognita ex cognitione terminorum per uiam sensus, ut punctus est, cuius pars non est: totum est maius sua parte. Circulus est figura una linea cõtenta. Et ex his principiis præcognitis Mathematicus deducit cõclusiones suas; ergo doctrina est. Et disciplina Mathematica fit ex præexistenti cognitione.

Doctrina Dialectica siue disputatiua, per quam acquiritur opinio. & quæ utitur syllogismo, & inductione fit, ex prius cognitis, Nam per syllogismum concluditur cõcluditur conclusio ex præmissis notioribus. Aliter syllogismus esset frustra, si præmissæ non essent prius & magis notæ, quàm conclusio, ut tibi declarabitur infrà.

Doctrina persuasiua, quæ est ipsa Rhetorica, quæ propter incertitudinem non utitur syllogismo nec inductione, sed enthymemate & exemplo, fit ex prius cognitis. Nam rhetoricus & orator, per unum exemplum prius cognitum aut per plura iam experta, concludit aliud singulare pro tempore futuro. Verbi gratia, Dicit orator, Dionysius petẽs munitiones & fortalitia tyranizauit, & alius petẽs idem tyrãnizauit, ergo & iste quia petit idem, tyrãnizabit. Enthymemate aũt sic arguit, Sortes uicit palæstram, ergo meretur coronari. Constat ergo, quòd omnis cognitio intellectiua, siue sit vera scientia, ut in Mathematicis, siue sit probabilis opinio, ut in Dialecticis, & disputatiuis & orationibus rhetoricis, quæ acquiritur per doctrinam & disciplinam, fit ex præexistenti cognitione, siue ex aliquibus prius cognitis.

Secundum est, hæc conclusio ueluti corollariè sequẽs

ex præcedéti principio, est hæc, Antequàm probetur conclusio per syllogismum demonstratiuum, oportet duo præcognoscere; scilicet, quia est, & quid est. Pro cuius notitia aduerte, quòd ad demonstrationem tria requiruntur. Primò, requiritur aliquod principium complexum uerũ, quod in demonstratione est propositio siue præmissa, & tale principium appellatur maxima siue dignitas propter apertam ueritatem, & super quam tota demonstratio fundatur, ut tibi declarabitur infra. Secundo requiritur prædicatum proprium, quod est propria passio siue habẽs modum propriæ passionis. Et hæc est maior extremitas. Tertiò, requiritur subiectum siue natura illa, de qua demonstranda est propria passio. Et tale subiectum est minor extremitas, & ex subiecto & propria passione componitur conclusio demonstrabilis. Verbi gratia, Volo demonstrare omnem hominem esse risibilem. Hæc est cõclusio, Omnis homo est risibilis, & demonstratur sic. Omne animal rationale est risibile. Hoc est principium complexum, cuius prædicatum est propria passio. Omnis homo est animal rationale, huius minoris subiectum, de quo demonstratur passio, est homo, ergo omnis homo est risibilis. Hæc est conclusio demonstrata constans ex passione & subiecto suo.

Cum igitur omnis doctrina & disciplina intellectiua, inter quas ea, quæ habetur per demonstrationem, est præcipua, fiat ex aliquibus præcognitis, oportet antequàm demonstretur conclusio, præcognoscere principia ex quibus procedit demonstratio, & passionem demonstrabilem de subiecto, & subiectum, de quo demonstranda est propria passio.

Vt autem scias, quid de principiis complexis, & de passione, & de subiecto præcognoscendum sit, aduerte, quòd cum duæ tantum sint præcognitiones, scilicet quia est, & quid est, oportet de principiis & subiecto, & passione, aut utrunque præcognoscere, aut alio & alio modo. Primum non potest esse, quoniam de principiis complexis non possumus præcognoscere quid sint, sed tantum quia sunt, id est quia uera sunt, & ideò super ueritatem eorũ præcogni-

tam fundatur conclusionis demonstrandæ ueritas. Nam cum principia, quæ dignitates dicimus, sint notæ ueritatis, non oportet ea diffinire. Datur enim diffinitio causa inno tescendi. Præterea notificabitur tibi in septimo Metaphy sicæ, quòd principia sunt indiffinibilia. De principiis ergo præcognoscitur, quia sunt uera, & non præcognoscitur quid sunt. quoniã sunt indiffinibilia, ut de hoc principio. De unoquoque est uera affirmatio uel negatio, præcognoscitur ante omnem demonstrationem, quod est uerissimũ. De passione autem puta de risibili, oportet præcognoscere quid est, saltẽ quod dicitur, id est quid significatur per nomen. Nam cùm sit quid incomplexum, & non sit per accidens, est diffinibilis. De ea autem non oportet præcognoscere quia est, quia per demonstrationem, passionem inesse subiecto concluditur, ut risibile inesse homini. Quod autem concluditur per demonstrationem, non præcognoscitur, sed post. ergo de passione non præcognoscitur, sed concluditur quia est.

De subiecto autem oportet præcognoscere utrunque, scilicet quid est, & quia est. Quid est quidem, quoniam in demonstratione potissima, ut tibi declarabitur infrà, medium est diffinitio, & quid subiecti. Medium autẽ oportet præcognoscere, aliter procederemus ex ignoto ad ignotum. Nam nisi præcognoscerem hominem esse animal rationale, euidenter concluderem hominem esse risibilem. Oportet etiam præcognoscere de subiecto, quia est, uel saltem non repugnat sibi esse. Nam cum de non ente non habeatur scientia, quoniam uniuersalissimum obiectum intellectus est, ens. necesse est omne scibile esse ens. Ens autem est, quod est uel potest esse, uel sibi nõ repugnat esse, ergo de quolibet subiecto scibili oportet præcognoscere non solum quid est, sed etiã quia. Constat ergo tibi, quòd ante demonstrationem oportet præcognoscere quia, de præmissis, & quid nominis de passione, & de subiecto quid & quia. Dico autem de subiecto quid rei, & non solũ quid nominis, ad differentiam de quid, quod de passione præcognoscitur.

Tertiò, declarandus est ordo præcognitionis, qui est inter

ter principia, id est, præmissas & conclusionem. Nam dictum est, quòd antequàm deducatur conclusio ex principiis, id est ex præmissis, oportet ea præcognoscere, quia sunt, scilicet uera, ut procedamus ex notioribus. Aliquid autem potest esse prius cognitum conclusione duobus modis, scilicet prius tempore, & prius natura. Declarandum est ergo, si præmissæ prius tempore, cognoscantur conclusione, uel solum natura. Tu igitur aduerte, quòd in demonstratione sunt duo principia, ex quibus deducitur conclusio, scilicet propositio maior, quæ debet esse uniuersalis, & propositio minor quæ potest esse uniuersalis, uel particularis. Et quidem si loquamur de maiori, dicit Aristoteles, quòd præcognoscitur tempore. Verbi gratia, Facio hanc demonstrationem, Omnis homo est risibilis, Sortes est homo, ergo Sortes est risibilis. Constat quòd iamdiu possum scire maiorem, & nunc scio conclusionem, quoniam ante deductionem nesciebam Sortem esse risibilem. Nam bene stat, quòd scientiam habeam in uniuersali, & non in particulari, quoniam fortè nõ aduerti hoc particulare contineri sub uniuersali. Si autem loquimur de præcognitione propositionis minoris, dicit Aristoteles, quòd si demonstrans aduertit minorem contineri sub maiori, non præcognoscitur tempore, sed simul & in eodem instanti cum conclusione.

Cùm hoc tamen stat, quòd præcognoscitur prius natura: quoniam cognitio conclusionis pẽdet a cognitione præmissarum, & non econuersò. Stat ergo resolutio in hoc, quod maior & minor cognoscuntur prius natura conclusione. Sed maior non solum natura, sed etiam tempore. Minor autem cognita contineri sub maiori, tantum prius natura. Nam cognita maiori & minori ut contenta sub maiori, statim & in eodem instanti cognoscitur conclusio. Notanter dixi, cognita minori, ut contenta sub maiori, quoniam si in minori assumatur aliquid contentum sub uniuersali maiori, & hoc non constet demonstranti, non statim habetur cõclusionis cognitio, sed prius oportet manifestare per aliquod medium, quod assumptum in minori, continetur in uniuersali assumpto in maiori. Verbi

bi gratia, Assumitur in maiori, quòd omnis triangulus habet tres æquales duobus rectis, & subsumitur, quòd figura descripta in semicirculo est triangulus.

Si demonstranti constat minorem contineri sub maiori, puta quia aduertit figuram descriptam in semicirculo esse triangulum, statim cognoscit cōclusionem. Si autem non aduertit, oportet eam probare, & sic non cognoscetur conclusio, donec probatum fuerit minorem contineri sub maiori, & in eo casu, maior & minor cognoscuntur prius natura & tempore, ipsa conclusione. Constat igitur tibi quomodo principia siue præmissæ præcognoscuntur conclusione, & qua prioritate.

Quarto, declarandum est, utrum sicut præmissæ præcognoscuntur conclusione, sic conclusio præcognoscatur antequàm per inductionem, uel per syllogismum demonstratiuum probetur. Huic quidem dubio respondens Aristoteles determinat ueritatem, deinde soluit argumentum Platonis, qui uidetur arguere contra determinationem fiendam.

Tu igitur aduerte, quòd mens Aristotelis est, quòd cognitio conclusionis antequàm demonstretur, est sicut esse effectus naturalis in causis suis præexistentibus. De illo autem constat, quòd habet esse in potentia, siue in uirtute in causis suis, scilicet in efficiente & in materia, antequàm producatur. Non autem habet esse actu in rerum natura extra causas suas, nisi postquàm productus fuerit. Habere autem esse in potentia siue in uirtute, est habere esse secundum quid, quoniam est medium inter non esse simpliciter. Habere uerò esse in actu per productionem, est habere esse simpliciter. Sic in proposito conclusio antequàm demonstretur, est cognita secundum quid, id est, in uirtute in principiis suis. Nam qui cognoscit hoc principium, Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, cognoscit uirtualiter, quòd omnis species trianguli puta Isocheles, Isopleuros & scalenon, habet tres æquales duobus rectis. Actu autem & simpliciter, non est cognita, nisi postquàm per inductionem aut demonstrationem probata fuerit, sicut nec effectus naturalis habet esse

actu

actu & simpliciter, nisi postquàm extra causas producta fuerit. Hæc est determinatio Aristotelis, quæ est media inter duas sententias extremas, quarum una fuit Heraclyti, ut tibi declarabitur in octauo Physicorum, qui tenuit, quòd de nulla re possumus habere scientiam, ex cõsequenti conclusio nescitur, neque secundum quid ante demonstrationem, neque simpliciter post demonstrationem. Altera fuit Platonis in libro Mennonis, qui tenet quòd conclusio ante demõstrationem est simpliciter scita, ita, quòd per demonstrationem non addiscimus de nouo conclusionem. Sed tantum reducitur ad memoriam, & sic nostrũ scire est tantum reminisci. Hanc autem imaginationem Plato sic conare probare, Sumatur aliquis imperitus Geometriæ, & proponatur sibi aliqua conclusio Geometrica, puta quòd quadratum habet quatuor angulos rectos, & interrogetur si scit hanc conclusionem. Si respõdet quòd sic, ergo ante demonstrationem scit eam simpliciter, & ex consequenti, non addiscit eam de nouo, est enim contradictio, addiscere quod scimus, si respondet quòd non. Interrogetur ordinatè incipiendo a primis principiis Geometriæ, & procedatur ordinate per interrogationes & responsiones usque ad conclusionem sibi propositam, & uidebis quod cùm ad conclusionem deuentum fuerit, dicet se eam scire. Ergo & ante sciebat, sed quia oblitus erat, per interrogationes, & responsiones ordinatas reducitur ad memoriam, ergo per argumẽtationem nõ fit in nobis noua scientia, sed reminiscentia.

Hoc igitur Platonis argumentum soluens Aristoteles, dicit quòd non inconuenit id, quod de nouo addiscitur, fuisse prius scitum, sed non eodem modo. Nam nihil prohibet fuisse prius scitum in uirtute. i. in primis principiis, quæ sunt nobis naturà nota, & addisci de nouo quo ad cognitionem actualem, & propriam per deductionem conclusionis ex suis principiis. Vnde imperitus Geometriæ cui proponitur prædicta conclusio, respõdere potest, quod ante deductionẽ ex principiis scit eam in uirtute, & secundum quid inquantum lumine naturali cognoscit prima principia, in quorum cognitione uirtualiter continetur

cognitio

cognitio conclusionis. Post deductionem autem ex principijs scit eam actu, & simpliciter, & distinctè; & sic patet, quòd non sequitur, quòd addiscamus id, quod prius erat actu scitum, ut arbitratur Plato, sed quod prius erat scitum in potentia. Hoc autem non est inconueniens. Sicut non inconuenit rosam habentem esse potentiale in radice, deduci ad esse actuales per causas suas naturales. Ex consequenti non inconuenit id quod ens est, de nouo generari, sic intelligendo, id, quod est ens in potentia, de nouo generari, ut habeat esse actu.

Constat igitur tibi quomodo in uia Peripatetica hæc quatuor debent esse tibi nota, antequàm demonstres. Primò, quòd omnis doctrina, & disciplina intellectiua, causatur in nobis ex aliquorum præcognitione. Secundò, quòd de principijs complexis præcognoscendū est quia, & non quid, de passione quid, & non quia. De subiecto autē quid, & quia, mō quo declarauimus. Tertiò, quòd præmissæ præcognoscuntur cōclusione, sed maior prius tempore minor autem si cognoscitur contineri sub maiori, cognoscitur simul tempore cum conclusione, sed prius natura. Quartò, contra Platonem, quòd conclusio antequàm demonstretur, præcognoscitur, secundum quid in suis principiis. Post demonstrationem autem cognoscitur, & scitur simpliciter, & actu, & propria, & distincta cognitione. Hæc de præcognoscendis ante demonstrationem dicta sint, & hic terminamus primum ca. Post quod inuestigandum, est quid sit demonstratio.

De demonstratione quid sit. *Cap.* II.

IN secundo cap. inuestigandum est quid sit demonstratio, quod est principale consideratum in hoc tractat. & ab Aristotele in libro Posteriorum. Hic igitur tria agēda sunt. Primo, antequàm diffiniatur demonstratio, diffiniendum est ipsum scire, quoniam ad causandum siue acquirendum scientiam, ordinatur demonstratio, sicut instrumentum ad finem. Prius autem oportet cognoscere, quid sit finis, quàm medium ad finem. Secundò, diffinienda est demonstratio per causam finalem, & materialem, & utraque diffinitio per singulas particulas est manifestanda.

standa. Tertiò, ex determinandis excludendi sunt duo errores extremi, & media uia est uera, ut tibi declarabitur in loco suo.

Quantum ad primum, ut scias in quo sensu Aristoteles intendit diffinire ipsum Scire, ut est finis demonstrationis. aduerte, quòd in uia Peripatetica Scire, sumitur duobus modis, scilicet Scire per se, & Scire per accidens. Scire per se, est cognoscere conclusionem ex propositionibus, & præmissis per se, ut quando cognosco hominem esse risibilem per hanc maiorem, animal rationale est risibile, quæ est in secundo modo per se, & per hanc minorem, homo est animal rationale, quæ est in primo modo per se, ut tibi declarabitur infrà, & ex his præmissis per se cõcluditur hominem esse risibilem. Scire per accidens, est rem cognoscere per præmissas per accidens, ut quando probatur, quòd homo ædificat, sic arguendo, album ædificat, homo est albus, ergo homo ædificat. Hoc est scire per accidẽs, quoniã cõclusio, & p̃missę sũt propositiones per accidens, nec est uerum scire, sed apparens, & modo sophistico, ut tibi declarabitur in fallacia accidentis.

Scire autem per se, est uerum scire, sed est duplex, scilicet scire simpliciter, & scire secundum quid. Scire simpliciter, est scire conclusionem per causam propriam, & immediatam, ut quado scio hominem esse risibilem, quia est rationalis. Rationalitas enim est propria, & immediata causa risibilitatis. Scire autem per se, sed secũdũ quid, est scire conclusionem per signum, aut per effectum, aut per causam uniuersalem, & remotam; & hæc omnia tibi manifesta erunt infrà, quando loquemur de demonstratione, propter quid, & demonstratione quia. Nam demõstratio propter quid, facit scire, per se simpliciter, & perfectissimo modo. Demonstratio autem quia, facit scire per se, secundum quid & ualde imperfecte.

His præmissis aduerte, quòd Arist. non intendit hic diffinire ipsum Scire, uniuersaliter sumptum, sed cõtractum ad scire per se, & simpliciter & perfectissimè. Sic enim est finis demonstrationis potissimæ, quæ est sola demonstratio propter quid.

Si

Si igitur diffiniens ipsum scire modo prædicto, inquit, Scire opinamur simpliciter unumquodque, & non sophisstico modo, quod est scire, secundum accidens, cum arbitramur causam cognoscere, propter quam res est, & quoniam illius est causa, & non contingit hoc aliter se habere.

Primò dicitur, quòd scire simpliciter, est rem per causam cognoscere, ut per hoc distinguatur à scire per effectum, ut quando scimus ignem esse calidum in summo, quoniam non solum calefacit, sed etiam comburit, & destruit quicquid in eo immittitur.

Secundò dicitur, quoniam illius est causa, id est causa eius propria, & non communis tali rei scibilis, & alteri, ut per hoc distinguatur à scire per causam uniuersalem, & remotam, ut quando scimus lapidem nō respirare, quia non est animatus, sed esse animatum, non est causa propria respirandi, quoniam multa sunt animata quæ non respirant, ut arbores, & animalia imperfecta, ut uermes & propria autem causa respirādi est habere pulmonem. Vnde quando scio hominem respirare, quia habet pulmonem, scio simpliciter, quoniam scio per causam, quæ est illius respirationis causa.

Tertiò dicitur, & non contingit aliter se habere: id est & causa illlius est infallibilis, & necessaria, ut per hoc distinguatur à scire per signa probabilia, ut quando scimus infirmum sanandum, quoniam urina est clara, & apparet ut urina sani, hoc enim signum fallax, & potest, ac sæpe contingit aliter se habere. Nam urina sæpe apparet ut sani, & tamen infirmus tendit ad mortem, oportet igitur causam propter quam aliquid scimus simpliciter, id est, medium conclusionis, esse necessariam. & quoniam scibile ac scientia sunt correlatiua, oportet quòd sicut causa sciendi est necessaria; ita scibile, quæ est conclusio, sit necessaria. Vnde conclusionem de contingenti non possumus simpliciter scire, sed de ea opinionem habere. Constat igitur quòd scire simpliciter, est per causam propriam, & necessariā, & de cōclusione necessaria, quā cām, & quam conclusionem non contingit aliter se habere.

Præ-

Prædicta igitur diffinitio de ſcire ſimpliciter ſic ſit manifeſtata, quam Ariſt. notificat à ſigno famoſo, & cõmuni hominum ſententia, quod eſt hoc, Tam ſcientes, quàm neſcientes arbitrantes tamen, & fundantes ſibi ſe ſcire, opinantur ſe ſcire, quãdo rem per cauſam propriã, & neceſſariam cognoſcunt, ergo cum famoſum nõ ſit falſum, ſcire eſt per cauſam cognoſcere, quoniam illius eſt cauſa, & non contingit eam aliter ſe habere. Hæc de ſcire ſimpliciter, & perfectiſſimo modo quid ſit, dicta ſint. De ſcire autem ſecundum quid, id eſt ab effectu, & per cauſam remotam, dicemus infrà, quando loquemur de demõſtratione quia, ſiue à poſteriori.

Quantum ad ſecundum diffinienda eſt demonſtratio, quæ eſt inſtrumentum, intellectus ad ſcire, & ſcientiam acquirendam. Sed antequàm diffiniamus eam, aduerte, quòd ſicut nõ diffiniuit ſcire uniuerſaliter ſumptum, ſed ſcire per ſe, & perfectiſſimè acceptum, ſic intendit hic diffinire demonſtrationem potiſſimam, quæ cauſat ſcire ſuprà diffinitum, & ex quibus, & qualibus præmiſſis conſtat. Hæc autem dicitur demonſtratio à priori, & demonſtratio propter quid. De demonſtratione autem, quia quid ſit, & quo modo faciat ſcire, & ex quibus conſtet, & quare dicitur demonſtratio à poſteriori ſiue ab effectu, declarabimus infrà.

His præmiſſis aduerte, quòd Ariſtoteles duplicem aſſignat diffinitionem de demonſtratione propter quid ſiue potiſſima. Vnam quidẽ per cauſam finalem, alteram per cauſam materialem. Nam ſicut domus diffinitur per finẽ, ſic. Domus eſt quid protegens nos à frigore, & ab æſtu, & pluuia &c. Nam propter has cauſas, ædificamus domũ & diffinitur per materiã ſic, Domus eſt quid compoſitũ ex lapidibus, & lignis, & cæmento &c. Sic diffinitur demonſtratio propter quid per finem, ſic, Demonſtratio eſt ſyllogiſmus ſcientialis, id eſt cauſans in nobis ſcire, quod ſuprà eſt diffinitum, & aduerte quòd ly Syllogiſmus, ponitur ut genus, eſt enim in plus, quoniam omnis demonſtratio eſt ſyllogiſmus, ſed nõ econuerſò, ly ſciẽtialis eſt differẽtia, qua differt demõſtratio à ſyllogiſmo dialectico,

cæ, & sophistico. Nam Dialecticus non causat in nobis scientiam, sed opinionem. Sophisticus uerò, nec scientiã, nec opinionem, sed errorem, & fallaciam, ut patet in lib. Elenchorum.

difi. ex ma teria

Per causam materialem sic diffinitur ab Aristotele, Demonstratio est syllogismus constans ex præmissis ueris, primis immediatis, notioribus & prioribus causisq; conclusionis. Hanc Aristoteles dupliciter probat. Primò, per diffinitionem datam per causam finalem sic, Omnis syllogismus faciens scire, & simpliciter, & perfectissimo modo, est ex præmissis ueris primis &c. Sed demonstratio propter quid facit scire, & simpliciter, & perfectissimo modo, ergo est ex ueris, primis, immediatis &c. Minor quidem patet; quoniam est diffinitio data de demonstratione propter quid per causam finalem, maior autem manifestabitur statim probando, & declarando singulas partes diffinitionis datæ per causam materialem. Pro cuius euidentia ponuntur tres conclusiones.

Prima est, Omnis demonstratio faciens scire simpliciter, est ex ueris. Secunda est, Omnis demonstratio facies scire simpliciter, est ex primis, & immediatis. Tertia est, Omnis demonstratio faciens scire simpliciter, est ex prioribus, & notioribus, & causis conclusionis.

Prima sic probatur ad mētem Aristotelis, Omne quod demonstratur, est uerum; quoniam est ens, sed ens, & uerum conuertuntur; quoniam utrunque est transcendes. Tunc ultra, si omne quod demonstratur est uerum, ergo demonstratio quæ facit simpliciter scire, est ex ueris. Patet consequentia. Nam si demonstratio faciens scire, esset ex falsis, ergo falsitas esset causa scientiæ, quod est impossibile; quoniam cum scientia sit uera cognitio, & causetur ex demonstratione, si demonstratio est ex falsis, ergo oppositum esset causa oppositi, scilicet falsitas esset causa ueritatis, quod est ipossibile, ergo cõstat, quod necesse est demonstrationem facietem simpliciter scire, esse ex præmissis ueris.

Secunda conclusio probatur sic, Omnis demonstratio faciens scire simpliciter, est ex his, sine quibus scientia haberi

beri non poteſt. Hæc manifeſta, ſed ſine præmiſsis, & ueris, & primis, & immediatis, non poteſt haberi ſcientia, ergo &c. Minor probatur, quòd ſine præmiſſis ueris, non poſſit haberi ſcientia, iam probatum eſt. Quòd ſine primis, probatur ſic, si demonſtratio faciens ſcire ſimpliciter, non eſſet ex primis, ergo non eſſet ex propriis principiis, ex cõſequenti non faciet ſcire ſimpliciter, ſed & ſecundũ quid, & ſecundum accidens, ut declarauimus in diffinitione data de ſcire ſimpliciter. Pro euidentia conſequentiæ, quæ fuit hæc, Si non eſt ex primis, ergo non eſt ex propriis principiis, aduerte, quòd ly primis, exponi poteſt dupliciter. Primo, ex primis, ideſt ex uniuerſaliſſimis, quæ dicuntur principia prima, & dignitates, & maximæ, ut, Non ſunt contradictoria ſimul uera. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, & de his non intendit hic Ariſtoteles, quoniam ut declarabitur infra, tales primæ propoſitiones non ingrediuntur formaliter demonſtrationem, ſed tantum uirtualiter. Hic autem loquimur de ingredientibus formaliter demonſtrationem. Secundò ex primis, ideſt proximis, ex quibus proxime, infertur concluſio. Verbi gratia. Hæc concluſio homo eſt riſibilis, proxime infertur ex eo, quod eſt animal rationale. Vnde ſic demonſtratur, Omne animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale. Iſtæ duæ præmiſſæ ſunt primæ, ideſt, proximæ, ex quibus infertur hæc concluſio, ergo omnis homo eſt riſibilis. Conſtat ergo quomodo demonſtratio eſt ex primis.

Quòd autem non poſſit eſſe demonſtratio ſine præmiſſis immediatis, probatur ſic. Si eſſet demonſtratio, & non eſſet ex præmiſſis immediatis, id eſt, indemonſtrabilibus, non faceret ſcire, & ſic eſſet fruſtra. Probatur conſequentia. Si non eſſet ex immediatis, ergo eſſet ex mediatis, & demonſtrabilibus. Si ex demonſtrabilibus, ergo nondum eſſent demonſtratæ. Si nondum demonſtratæ, ergo eſſent incognitæ. Si incognitæ, ergo non eſſent cauſa faciendi concluſionem, ex conſequenti talis demonſtratio non faceret ſcire, quoniam omnis noſtra ſcientia fit ex aliquo notiori, & prius cognitio, ut docuimus in primo capitu. Oportet ergo demonſtrationem conſtare ex præmiſſis im-

mediatis, uel tandem resolui ad immediatas, ut tibi declarabitur infra.

Tertia conclusio sit probatur ad mētem Aristo. Omnis demonstratio potissima est ex his, sine quibus non possumus aliquid simpliciter scire. Hæc patet, quoniam talis demonstratio est ordinata ad scire simpliciter, ergo si nō esset ex his, sine quibus non contingit aliquid scire simpliciter, talis demonstratio frustra fieret. Sed sine causis prioribus, et notioribus, causis dico conclusionis, non possumus aliquid scire simpliciter, ergo necesse est demonstrationem potissimam esse ex causis, &c. Minor probatur, & primò. quòd sine causis conclusionis non possumus scire simpliciter conclusionem arguitur sic, Scire simpliciter est rem per causam illius rei cognoscere, ut docuimus supra in diffinitione ipsius scire simpliciter. Ergo si demonstratio potissima non procederet ex causis conclusionis, non faceret scire conclusionem simpliciter, istæ autem causæ sunt ipsæ præmissæ, quæ non solum sunt causæ in cognoscendo, siue in inferendo conclusionem, sed etiam in essendo, ut hæc conclusio, Homo est risibilis, deducitur ex eo, quòd animal rationale est risibile, & ex eo quòd homo est animal rationale, & utraque præmissa est causa in essendo ipsius couclusionis, Risibilitas enim hominis emanat a natura rationali, ut a causa formali. Secundò ex eo, quòd demonstratio potissima est ex causis conclusionis in essendo, & non solum in inferendo, sequitur quod est ex prioribus, omnis enim causa in essendo est prior suo effectu, quoniam effectus pendet a causa, & non econuerso. Si igitur demōstratio potisima est ex præmissis, quæ sunt causæ in essendo conclusionis, non solum est ex causis, sed etiam prioribus ipsa conclusione.

Tertiò ex hoc, quòd demonstratio potissima est ex causis prioribus conclusionis, sequitur quòd etiam sit ex causis notioribus ipsa conclusione. Nam ut declarabitur tibi in primo Physicorum, innata est nobis uia procedendi ex notioribus ad minus nota, aliter si procederemus ab ignotis, uel æquè notis ad conclusionem, nullā acquireremus scientiam oportet ergo demonstrationem potisimam, ut

ſcire procedere ex præmiſsis, quæ ſint cauſæ in eſſendo cō cluſionis demonſtrabilis, & quæ ſint ex conſequenti priores, & notiores concluſiones. Sed aduerte, quòd cùm demonſtratio ſit duplex, ſcilicet propter quid, de qua hic intendimus, & quia de qua loquemur, utraque eſt ex notioribus, ſed differenter, quoniam in demonſtratione quia, ſufficit eam eſſe ex notioribus nobis, ſed poſterioribus ſecundum naturam, quales ſunt effectus naturales, & ſenſati per quos demonſtramus cauſas naturales, ut tibi declarabitur in Phyſicis. In demonſtratione autē propter quid, oportet eſſe ex notioribus, & prioribus quo ad nos, & ſecundum naturam, quales ſunt demonſtrationes Mathematicæ, & Metaphyſicæ, ut tibi declarabitur infra, ponendo differentiam inter demonſtrationem propter quid, & quia. Quoniam hic igitur diffinita eſt demonſtratio propter quid, intellige, quod eſt ex notioribus non ſolum nobis, ſed etiam ſecundum naturam. Nam ex eo quod notius eſt nobis, & prius, ac notius ſecundum naturam, hominem eſſe rationalē, quàm hominem eſſe riſibilem, ideo demonſtramus a priori, & notiori hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis. Et quadratum conſtare ex quatuor angulis rectis, quoniam quatuor lineæ rectæ cadunt perpendiculariter ſupra ſe inuicem.

Hoc igitur modo manifeſtata tibi ſit diffinitio data per materiam demonſtrationis potiſsimæ, & propter quid. Sed aduerte, quoniam uidebatur Ariſtoteli, ſe non declaraſſe, quid intendat per hoc, quod dicit demonſtrationem eſſe ex ueris, & primis, & per hoc quod dixerat ex immediatis, & per hoc quod dixerat ex notioribus, ideo hæc tria declarat in particulari, & primò, quid intendat per ly primis. ſecundo, quid per ly immediatis. tertiò, quid per ly notioribus.

Quantum ad primum aduerte, quòd Ariſtoteles per ly ex primis, dicit ſe intelligere ex propriis principiis, ut excludat uniuerſaliſsima principia, quæ dicuntur dignitates, quæ non ingrediuntur demonſtrationem formaliter, ſed tantū uirtualiter, ut tibi declarabitur. Nā per principia uniuerſaliſs. ōcluſio nō ſcitur diſtīguibiliter, & ſimpliciter, ut

tibi manifestabitur infra, principia autem propria ex quibus constare debet demonstratio, propter quid, est diffinitio subiecti, uel passionis, uel utraque, ut huius conclusionis, Homo est risibilis, demonstratio fiet propter quid. Si medium erit diffinitio hominis, aut diffinitio risibilis, aut utraque, ut dicemus infra, tunc erit demonstratio ex primis, idest ex propriis principiis: & faciet scire simpliciter, quoniam sciemus causam propriam, & distinctam conclusionis. Constat igitur tibi, quid intendat Aristoteles per ly ex primis.

Quantum ad secundum aduerte, quòd Aristoteles per ly immediatis intendit propositionem immediatam, quam dicit esse principium demõstrationis. Vt autem habeas claram notitam de propositione immediata, Aristoteles diffinit eam, deinde diuidit in species suas.

Vt autem scias, quid sit, aduerte, quòd propositio mediata, est illa, quæ est altera prior secundum naturam, per quã potest demonstrari a priori, idest demonstratione propter quid, & non solum demõstratione quia. Verbi gratia, Hæc propositio est mediata, Homo est risibilis, quoniam habet priorem scilicet, Homo est animal rationale, per quam potest demonstrari, Nam, quòd homo sit risibilis, pendet ex hoc, ꝙ homo est aĩal rationale, & non econuerso. Propositio ergo immediata opposito modo diffinienda est, ita scilicet, quòd sit propositio, qua nõ sit altera prior, per quam possit demõstrari a priori. Verbi gratia. Hæc est immediata, homo est animal rationale, quoniam inter diffinitionem, & diffinitum, nullum est medium prius, quod possit esse proprium principium demonstrationis ex quo sequitur, quòd omnis propositio, cuius prædicatum est ratio, siue diffinitio subiecti, est immediata, & indemonstrabilis. bene ergo dicitur, quòd propositio immediata est propositio, qua non est altera prior.

Sed quæ res, quid sit propositio, quæ ingreditur diffinitionem propositionis immediatæ, ideo Aristo. diffinit eam dicens.

Propositio est enũtiationis altera pars, unum de uno significans. Pro cuius notitia aduerte, quòd Arist. non diffinit

nit hic propositionem in sua uniuersalitate, ut diffiniuit in libro primo Perihermenias, dicens, quòd est oratio uerū, uel falsum significans in dicendo, & quam distinxit in affirmatiuam, & negatiuā, sed diffinit eam, ut sumitur in syllogismo, ut est præmissa pro conclusione, & ut sic est altera, pars enuntiationis, cuius sunt duæ partes, scilicet affirmatiua, & negatiua. Intendit ergo Arist. quòd propositio, quæ est pręmissa i syllogismo, est determinatæ altera pars enuntiationis, quoniam determinatæ est affirmatiua, uel negatiua, quòd non potest indifferenter esse affirmatiua, uel negatiua. Nam in Barbara, præmissæ sunt affirmatiuæ, & non possunt esse negatiuæ. Inferior maior est negatiua, & minor affirmatiua, & non possunt aliter esse. Sensus ergo Aristote. est, quòd propositio quæ est præmissa in syllogismo, sit altera pars euuntiationis, idest sit determinate enuntiatio affirmatiua, aut negatiua, prout requirit figura, & modus syllogizandi, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali.

Dicit autem, significans unum de uno, quoniam ut declaratum est in libro Perihermenias, datur enūtiatio una, & enuntiatio plures. Enuntiatio una est, in qua prædicatur unum prædicatum re, & nomine de uno subiecto, ut homo est animal, animal est substantia: plures autem est, in qua plura prædicantur de uno, uel unum de pluribus. Exemplum primi, Sortes est albus, & doctus. Exemplum secundi, Sortes, & Plato sunt homo, uel Sortes, & Plato trahunt nauem. Intendit ergo Aristote. quòd propositio, quæ est præmissa in syllogismo, non solum debet esse altera pars enuntiationis modo, quo exposuimus, sed debet significare unum de uno, quoniam sicut in syllogismo concluditur unum, idest, una conclusio, sic propositio, quæ est in syllogismo principium, & præmissa, debet esse una, & non plures. Vna autem est, quæ ut diximus, significat unum de uno, ex consequenti excluditur propositio plures.

Sed dices, cum Arist. diffiniat propositionem per enuntiationem, quæritur quòd sit enuntiatio, per quam diffinita est propositio, respondetur, quòd secundum Aristote in

cadit medium, ex cōsequenti cadit linea, quoniam mediū inter duo puncta non est nisi linea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis ex consequenti est immediata in illa scientia, in qua est propositio, & in qua assumitur ut principium, & præmissa syllogismi demōstratiui. Verbi gratia, Geometra uolens demōstrare, quòd anguli quadrati sunt æquales, sic arguit, Omnes anguli recti sunt æquales, Sed anguli quadrati sunt recti, ergo &c. Maiorē Geometra non demonstrat, quoniam apud ipsum est positio, & acceptatur, ut per se uera. Minorem uerò probat, quoniam in quadrato linea super lineam perpendiculariter cadit, ergo constituunt anguli recti. Constat ego tibi quid sit positio apud demonstratorem.

Dignitas siue maxima est propositio, quā necesse est omnem addiscētem acceptare, & illa statim cognitis terminis absque alio discursu & argumentatione assentire, eo quòd sit per se nota ex euidentia terminorum. Et istæ sunt principia prima, quæ se habent in acquisitione sciētiarum, sicut ianua in domo, ut uult Aristot. in secundo Metaph. Nā sicut ianua domus omnibus patet, sic & ista principia omnia ratione utenti. Sunt autem hæc duo omniū principiorum & dignitatum uniuersalissima & notissima, de quibus disputat Aristot. in quarto Metaphysicæ contra negantes ea. Vnum quidem est affirmatiuum, & est hoc, De qualibet uerum est esse uel non esse. Alterum autem negatiuum, & est hoc, non contingit idem simul esse, & non esse. Et ly non cōtingit, æquipollet ly nō potest, uel impossibile.

Hæc igitur est dignitas siue maxima, quæ differt à positione in duobus. Primò, quia dignitas est omnino indemonstrabilis propter suam notissimam ueritatem, quæ nobis naturaliter inserta est. Et ideò non potest per notiora principia notificari, positio autem licet acceptetur ut nota & indemonstrabilis in scientia, in qua est positio, tamē in alia scientia est demonstrabilis, ut diximus suprà.

Tu tamen aduerte, quòd differentia propriè stat in hoc, quòd repugnat dignitati posse demonstrari, quia non esset naturaliter cognita. Non autem repugnat

positioni, quoniam & si non demonstretur in scientia, in qua est positio, demonstrari potest in alia, ut diximus, propter hoc tamen non inconuenit aliquam positionem esse simpliciter indemonstrabilem propter suam maximā euidentiam, ut hic, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia. Paralellæ non concurrunt, idem non intellige de istis. Ignis est calidus, terra est grauis, quoniam ad sensum patent, & ideò non possunt demonstrari per notiora. Quòd si quis negat ea, aut proteruia aut carentia usus rationis, negat ea.

Secundò differt, quoniam dignitatem necesse est omnē addiscentem & docentem habere, & statim auditam approbare absq; alio discursu, positionem autem non est necesse omnem addiscentem approbare statim, quoniam cum constet ex terminis specialibus potest notificari per notiora, ut per dignitates quæ constant ex terminis generalissimis, inter quos primo est ens, quod est primum, quod concipitur in mente, ex consequenti est primum cognitum. Et hanc differentiam secundam ponit Aristo. in textu, ubi de positione inquit, quam non est demonstrare, sed ponere, neque necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit, Quam uerò necesse est docendum habere dignitatem uel maximam consueuimus dicere. Suppositio apud Aristot. est pars subiectiua, id est species positionis, superaddeus positioni affirmationem & negationem. Pro cuius notitia aduerte, quòd est aliqua propositio, cui statim notis terminis, & absque aliquo discursu, intellectus assentit Et hæc dicitur dignitas. & est aliqua propositio, cui intellectus assentit absque discursu & demonstratione in scientia, cui incumbit addiscens, licet in alia scientia possint demonstrari, & hæc dicitur positio, quia ponitur & acceptatur ut uera, absque alia probatione in tali uel tali scientia, Hæc autem positio diuiditur ab Aristote. in suppositionem & diffinitionem. Nam licet utraque sit positio, tamen differunt in hoc, quòd suppositio addit supra positionem affirmationem uel negationem, id est dicit esse, uel non esse.

Suppositio.

Vnde suppositio est propositio affirmatiua uel negatiua

ua indemonstrabilis in illa scientia, in qua sumitur, cuius ueritas ab addiscente supponitur, etiam quòd sibi non constaret ex euidentia terminorum. Vt in Geometria hæc est suppositio, A puncto ad punctum contingit lineam deducere, Diffinitio autem non addit esse uel non esse supra positionem, eo quòd licet diffinitio sit indemonstrabilis de definito, non tamen est propositio affirmatiua uel negatiua, sed est oratio absque copula, constans ex solo genere, & differeneia, Vnde diffinitio hominis est hoc complexũ, animal rationale. Nec unquã apponitur copula, nisi quando actu prædicatur diffinitio de diffinito. Vt quando dicimus, quòd homo est animal rationale, & dicit Arithmeticus, quòd unitas est quid omnino indiuisibile, secundum quantitatem.

Constat ergo, quomodo suppositio & diffinitio sunt duæ species positionis, & quomodo differunt abinuicem. Et sic patet quomodo Aristoteles rationabiliter diuisit principium demonstrationis immediatum in quatuor species, scilicet in positionem, & dignitatem, & suppositionẽ, & diffinitionem.

Sed dices, Non uidetur diffinitio esse species principii immediati, quoniam principium immediatum est propositio immediata, cuius signum est, quòd Aristoteles statim, quòd diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit particulas diffinitionis, diuidit principium immediatum demonstrationis in quatuor prædictas species. Sed iam declaratum est diffinitionem non esse propositionem. Constat enim ex solo genere & differentia, absque copula, ut animal rationale est diffinitio hominis, ergo diffinitio non uidetur species principij immediati.

Respondetur, licet ante diuisionem principij immediati præposuerit Aristoteles diffinitionem propositionis immediatæ, non tamen subdiuidit principium immediatum in species suas, ut est idem præcisè cum propositione immediatè, sed ut est in plus. Nam omnis propositio immediata est principium demonstrationis, sed non econuersò, quoniam tam propositio immediata, quàm complexum immediatum, quale est diffinitio, potest esse principium

demon-

demonstrationis immediatum, cuius signum est, quòd me dium demonstrationis est principium, ex quo demonstramus conclusionem, & tamen medium non est propositio, sed terminus complexus, quoniam est diffinitio subiecti, aut passionis, ut determinabimus infra. Ex prædictis igitur constat, quomodo demonstratio est ex ueris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertiū, scilicet quomodo oporteat demonstrationē fieri a notioribus, declarat Aristoteles per duas conclusiones. quarum prima est, quòd oportet demonstrantem magis credere & assentire, & magis cognoscere principia esse uera, ex quibus demōstramus conclusionē, quàm ipsam conclusionem. Quam quidem conclusionem sic probat Aristoteles, Propter quod unumquodque, & illud magis, ut si propter discipulum amo magistrum, multò magis amo discipulum. Et si propter solem reliquæ stellæ lucent, sol magis lucet. Sed propter principia ex quibus demonstramus conclusionem, credimus & assentimus conclusioni, & eam cognoscimus esse uerā, ergo multò magis oportet credere & assentire principiis, quàm conclusioni, & magis cognoscere ea esse uera, ergo demonstratio procedit ex principijs notioribus, quàm sit ipsa conclusio.

Secunda conclusio est hæc, Non solum oportet demonstranti magis cognoscere principia, & illis magis credere, quàm conclusioni, sed etiam oportet, quòd demonstranti nihil sit magis certum, quàm quòd opposita principijs sint falsa. Verbi gratia, Non solū oportet me cognoscere quòd hoc principium est maxime uerum.

De unoquoq; est uera affirmatio uel negatio, sed quòd etiam teneam suum oppositum esse falsissimum, ita quòd nihil est eo magis falsum, scilicet quòd contradictoria simul uerificantur de eodem. Et ratio quidem huius conclusionis est hæc, Dictum est, quòd oportet demonstrantem firmissime assentire & inhærere principiis, ex quibus demonstrat. Sed non posset eis firmissime inhærere, si dubitaret & non esset certissimus, quòd eorum opposita sunt maxime falsa. Experimur enim, quòd si dubitamus de fal

sitate

sitate unius oppositi, non possumus absq; dubio adhærere ueritati alterius oppositi, sed semper timemus de eius ueritate, donec nobis fiat euidentissima sui oppositi falsitas.

Constat ergo quomodo demonstratio ad mentem Aristotelis est ex notioribus, & certioribus principiis, quàm sit ipsa conclusio.

Sed aduerte, quòd propositio maior, quam assumit Aristoteles in probatione primæ conclusionis, primo aspectu uidetur falsa. Non enim sequitur, propter albedinem homo est albus, ergo albedo est magis alba, &c.

Tu igitur aduerte, quòd illa propositio est uera regulariter, & solum in causis efficientibus principalibus, quæ sunt causæ efficientes formaliter uel uirtualiter sui effectus. Exemplum de efficiente formaliter, manus propter ignem fit calida, ergo ignis est magis calidus. Exemplum de efficiente uirtualiter, Terra in æstate fit calida, & sicca propter solem, ergo sol uirtualiter licet non formaliter, est magis calidus, & siccus quàm terra. Est autem uirtualiter magis calidus, & siccus, quoniam per maximam lucē suam, & motum, producit calorem, & siccitatē in inferioribus, ut tibi declarabitur in secundo lib. de cœlo, & quoniam præmissæ sunt causæ efficientes principales notitiæ conclusionis, ideò oportet eas esse prius, & magis notas apud demonstrantem, quàm sit ipsa conclusio.

In hoc igitur sensu dicta propositio est infallibiliter uera, quòd si uolueris eam applicare causæ formali, aut materiali, aut effectiuæ instrumentali, aut finali, non ualet, sed plerunq; concludens falsum. Nam in causa formali non tenet, ut hic, nix est alba propter albedinem. Nō sequitur ergo albedo est magis alba, nec in causa materiali, ut hic, Homo est corruptibilis, propter materiam. Non ualet, ergo materia est magis corruptibilis. Nam ut tibi declarabitur in primo Physico. materia est incorruptibilis, & tamen propter eam omnia inferiora sunt corruptibilia, nec in causa efficiente instrumentali, ut hic, Artifex fabricat gladium propter malleum. Non sequitur, ergo malleus magis fabricat gladium, quàm artifex, Nec in causa finali, ut hic, Sortes deambulat propter sanitatem, ergo sanitas

magis

magis deambulat, quàm Socrates. Constat igitur tibi in quo sensu ualeat prædicta propositio, & in quo non.

Quantum ad tertium principale, quod proposuimus in principio huius capitis, aduerte quòd ex eo quòd determinauimus demonstrationem procedere oportere ex principiis prius, & magis cognitis, quàm conclusio, orti sunt duo errores circa scientiam apud antiquos, quorum utrunque reprobat Arist. Primus est eorum, qui dixerunt quòd si oportet demonstrationem ad hoc, quòd acquirat scientiā de cōclusione, prius cognoscere & magis principia, quàm conclusionem de nullo poterit haberi scientia, quia nulla conclusio poterit demonstrari.

Secundus autem error est eorum, qui dixerunt quòd non obstante determinata ueritate de præcognitione principiorum, de omnibus potest haberi scientia, & omnis conclusio potest demonstrari.

Ratio primi erroris stat in hoc, supponitur quòd nihil potest sciri nisi per demonstrationem, ita quòd si aliqua propositio est indemonstrabilis, illa remanet incognita, & nescita.

Posita hac radice, arguitur sic, principia ex quibus procedit demonstratio, aut tendunt in infinitum, aut non, ita quòd est status in illis, si primum, ergo nesciuntur prima principia, quoniam in infinito, & in processu in infinitum, non est dabile primū. cū igitur demonstratio debeat procedere ex primis & prius ac magis cognitis principijs, quàm sit cognita conclusio, sequitur quòd de nullo erit demonstratio, ex cōsequenti de nullo erit scientia, quoniā sciētia per demonstrationē acquiritur, cum sit syllogismus faciēs scire, ut supra declaratū est. Si secundum, ergo prima principia ad quæ est status, nesciūtur, nam nihil scitur, nisi per demonstrationem, sed prima principia non sunt demōstrabilia. Determinatū est enim, quòd demonstratio procedit ex prioribus & notioribus, sed nihil est prius ac notius, per quod possint demōstrari prima principia, aliter nō essent prima, si haberēt priora, & notiora. Ergo prima principia nō possunt demōstrari, ergo nesciūt & ignorātur. Sed ignoratis primis principiis, ignoratur & cōclusio, cuius notitia pendet

pendet ex notitia clara primorum principiorum. Bene ergo sequitur, quod siue principia demonstrationis tendāt in infinitum, siue nō, impossibile est de aliquo haberi sciētiam. Hæc fuit ratio authorum primi erroris, qui scilicet dicunt de nullo posse haberi scientiam.

Ratio autem authorum secundi erroris, stat in hoc, Concesso quòd scire sit tantum per demonstrationem, adhuc stat quòd de omnibus potest haberi scientia, quoniam de omnibus potest haberi demonstratio, scilicet tā de principijs, quàm de conclusionibus; quoniam & si non possint omnia in directum demonstrari, possunt tamen per circulum, puta quòd per principium demonstremus conclusionem, & per conclusionem demonstratam, demonstremus principiū, modo quo declarabimus infrà fieri demonstrationem circularem.

Vtrunque errorem reprobat Aristot. destruens utriusque erroris radicem. Primi erroris radicem quæ fuit, quòd nihil scitur nisi per demonstrationem, destruit dicens, quòd cōtingit aliqua scire absque demonstratione, sed sciuntur ex clara euidētia terminorū, ita quòd cognito significato terminorum statim, & absque aliqua argumentatione illis assentimus, & hæc sunt prima principia, quorum notitia adeò clara. & firma est, quòd est causa notitiæ omnium conclusionum.

Stante hoc fundamento, quòd aliquid scitur absque demonstratione, constat quòd ratio authorum primi erroris nihil concludit. Nam conceditur, quòd non est processus in infinitum in principijs demonstrationis, sed est status, ita quòd est deuenire ad prima, & quando arguitur, ergo prima principia nesciuntur, negatur consequētia, & ad probationem negatur, quòd nihil sciatur nisi per demonstrationem. Hoc enim uerificatur solum de conclusione, sed non de principiis, quoniam & si nō demonstratione, tamen ex euidētia significati terminorum cognoscūtur, ut cognito quid significetur per totū, & per partem, statim innotescit nobis lumine intellectus agentis, quòd totum est maius sua parte, & sic constat, quòd ratio authorum primi erroris nihil concludit.

Ratio

Ratio autem authorum secundi erroris, longè minus concludit, quoniam fundatur in falso, scilicet quòd licet demonstrationem fieri circularem. Id nanque reprobat Aristoteles satis diffusè in primo Posteriorum, quo reprobato constabit rationem eorum esse penitus inualidam. Quòd autem non ualeat demonstratio circularis, probandum est ad mentem Aristotelis.

Sed ne per incognita procedamus, prius declarandum est quid sit circulariter syllogizare, & demonstrare. Tu igitur aduerte, quòd tunc circulariter argumentamur, quando primò probamus ex præmissis conclusionem, ut hic, Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Deinde ex conclusione, ut principio, & minore conuersa, probamus maiorē, sic, Omnis homo est risibilis, omne animal rationale est homo (hæc est minor conuersa) ergo omne animal rationale est risibile, (& hæc fuit maior primi syllogismi.) & hic tibi constat quomodo committitur circulus, quoniam maior est probans in primo syllogismo, & in secundo est probata. Item, quòd fuit conclusum in primo syllogismo, sumitur ut concludens in secundo. Cōmittitur igitur circulus ad similitudinem motus circularis naturalis. Nā sicut in illo est progressus ab eodem ad idem, ut tibi manifestabitur in lib. viij. Physi. sic in tali modo syllogizandi, procedit intellectus ab eodem propositione probante puta maiore, ad eandem probandam per regressum à conclusione ad eandem.

Declarato quid sit circulariter syllogizare, probatur ad mentem Aristotelis in primo Posteriorum, quòd demonstrare per circulum, sit penitus inutilis modus, & uanus, quoniam per ipsum non acquiritur scientia, quæ est finis demonstrationis, ut docuimus suprà.

Quod sic probatur, suppono quòd in syllogismo circulari, idē sit conclusio, scilicet in primo syllogismo, & principium scilicet in secundo syllogismo. Hoc iam manifestatum est. Suppono quòd principium demonstrationis semper sit prius, & notius conclusione, & non solū quo ad nos, sed etiā simpliciter, & hoc in demonstratione potissima

tissima,& à priori, de qua hic intendimus, & hoc iam ma nifestauimus suprà notificantes diffinitionem datam de scire simpliciter, & diffinitionem datam de demonstratio ne per causam materialem. His suppositis arguitur sic, si fiat demonstratio circularis, ergo idem respectu eiusdem erit prius, & posterius, non solum quo ad nos, sed etiam simpliciter, & erit notius ac ignotius. Sed hoc est impossibile, quoniam ut patet implicat contradictionem, ergo & demonstratio circularis erit impossibilis, & si fiat, care bit fine suo, qui est acquisitio scientiæ. Prima consequen tia patet ex eo, quòd in demonstratiõe circulari idem est principium, puta minor in primo syllogismo, & ut sic est notius, & prius ex secundo supposito, & idem est conclu sio, scilicet eadem maior in secundo syllogismo, & ut sic est posterius, & minus notum, ut patet ex supradictis, ergo si fiat demonstratio circularis, idem respectu eiusdem erit prius, & posterius notius, & ignotius simpliciter, & quo ad nos. quod cùm sit implicans contradictionem, & nullum tale sit admittendum, nec demonstratio circularis est admittenda. Constat igitur, quòd nec radix primi erroris, nec ea quæ est secundi erroris ueræ sunt. Vtraq; ergo sententia reprobata vtpote extrema, tenẽda est media, quæ est Arist. scilicet quòd aliquorum est scientia, & aliquorum non. Nam dicemus infrà, quòd de ente necessario, & per se, potest haberi scientia, non autem de ente contingenti, nec de ente per accidens.

Sed aduerte, quòd hic duo insurgunt dubia, Primum est circa illud, quod dixit Arist. in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim, quòd non omnis scientia acquiritur per demonstrationem, nam scientia primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem; quo niã cũ sint prima, non habent priora per quæ demonstra ri possint. Sed ipsa scimus inquantum terminos cognosci mus. Sed ex hoc nõ uidetur saluari diffinitio data de sciẽ tia ab Arist. in libro sexto Ethicorum. Vbi uult, quòd sciẽ tia sit habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Cum igitur diffinitio debeat cõpetere omni cõtento sub diffinitio, necesse est, ut omnis scientia per demon

strationem

ſtrationem acquiratur, & quoniam prima principia non poſſunt demonſtrari, ideò ſequitur quòd non ſciantur.

Reſpondetur, ſcientia in uia Ariſtot. dupliciter ſumitur. primò, pro certa, & firma, & clara rei notitia quocunque modo habeatur, ſiue experimēto ſenſus, ſiue euidentia terminorum, ſiue ſyllogiſmo demonſtratiuo. ſecūdò, pro certa, & firma rei notitia, non quocunque modo habita, ſed tantum per demonſtrationem. In primo ſenſu eſt ſcientia communiter dicta, in ſecundo autē eſt ſciētia propriè dicta, ſcilicet ut diſtinguitur à quolibet habitu intellectus, ut ab habitu primorum principiorum, & opinione, & arte & prudentia, & ſapientia &c. In j. Poſteriorum intendit de ſcientia in primo ſenſu, prout ſub ſe continet habitum primorum principiorum tanquàm euidentiſſimam notitiam ex terminis, & ſcientiam propriè dictam, quæ cauſatur ex demonſtratione. In ſexto autē Ethicorum intendit de ſcientia in ſecundo ſenſu, prout diſtinguitur ab habitu primorum principiorum, eò quòd ſcientia propriè dicta cauſatur per demōſtrationem. Habitus autem primorum principiorum cauſatur non ex aliquo diſcurſu nec ſyllogiſmo, ſed ex ſola cognitione terminorum, & ſic conſtat, quòd nulla eſt contrarietas inter dictum Ariſtotelis in primo Poſteriorum, & dictū eiuſdem in ſexto libro Ethicorum.

Secundum dubium conſurgit ex eo, quod dicimus in deſtructione ſecundi erroris, ſcilicet quòd circulus fit in ſyllogizando, quando ex concluſione ſumpta ut principio, & minore cōuerſa probamus maiorem, ut poſtquàm cōcluſimus per primum ſyllogiſmum, omnem hominem eſſe riſibilem, reuertimur ad probandum maiorem, ſcilicet omne animal rationale eſt riſibile, & conuertimus hanc minorem, omnis homo eſt animal rationale. Sic autem conuertimus, omne animal rationale eſt homo, ſed hæc conuerſio non ualet: quoniam ut docuimus in tractatu tertio agentes de conuerſione uniuerſalis affirmatiua non conuertitur in uniuerſalem affirma. ſed in particularem affirmatiuam per conuerſionem per accidens, ergo &c.

Reſpondetur,

Respondetur, licet ordinarie, & uniuersaliter non conuertatur uniuersalis affirmatiua, in uniuersalem affirmatiuam, quoniam non ualet, Omnis homo est animal, ergo omne animal est homo, tamen in particulari materia conuertitur, ut quando conuersa, & couertens constat ex terminis conuertibilibus, sicut est in proposito. Nam animal rationale, & homo, & risibile, sunt termini couertibiles, & ideo cum in prædicto syllogismo tam primo, quàm secundo sint tres propositiones uniuersales affirmatiuæ formatæ de terminis conuertibilibus, possunt omnes conuerti in uniuersalem affirmatiuam, & sic patet, quòd obiecto facta nihil ualet. Concludit enim de terminis nō conuertibilibus, quales sunt homo, & animal, & uniuersaliter species, & genus. Nos autem intendimus de terminis conuertibilibus, quales sunt diffinitio, & diffinitum, subiectum, & propria passio. Hæc de secundo capite dicta sint.

Ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima.

CAP. III.

In tertio capite declarandum est ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima, quæ est demonstratio propter quid. Nam ordo scientiæ requirit, quòd postquam declaratum est in capite præcedenti, ex quibus est, tanquam ex materia, puta quia est ex ueris, primis, immediatis, & notioribus, nunc declaremus earum qualitatem, quæ habet rationem formæ, puta utrum præmissæ demonstrationis debeant esse necessariæ, & uniuersales, & per se, & secundum, quod ipsum. Hic igitur ad mentem Aristotelis sunt quatuor conclusiones probandæ. Prima est, Demonstratio propter quid debet esse ex præmissis necessarius. Secunda est debet esse ex præmissis, quæ sint de omni. Tertia est, debet esse ex præmissis quæ sint per se. Quarta est, debet esse ex præmissis, quæ sint secundū quod ipsum.

Verum ne procedamus per incognita, & ne simus coacti idem sæpius repetere, prius declarabimus, quid sit propositio necessaria, quid de omni, per se, quid secūdū quod ipsum. Deinde singulas conclusionesprobabimus.

Tu igitur aduerte, quod propositio necessaria est ea, quæ ita est uera, quòd non potest esse falsa, sed est immutabilis

ueritatis, ut omnis homo eſt rationalis. Nam ſicut ens neceſſarium eſt illud quod eſt, & non poteſt eſſe, ſic propoſitio neceſſaria eſt, quæ eſt uera, & non poteſt non eſſe uera, & in hoc diſtinguitur a propoſitione de poſſibili, & de contingenti, quæ poteſt aliquando eſſe uera, & aliquando falſa.

Propoſitio de omni, loquendo poſterioriſticè eſt illa, cuius prædicatum uerificatur de omni cõtento ſub ſubiecto, & omni tempore, ut homo eſt animal, linea eſt longitudo, & breuiter; quando prædicatum eſt diffinitio, uel pars diffinitionis ſubiecti, uel proprium eius, dummodo ſubiectum ſit terminus communis de pluribus prædicabilibus, ſiue præcedat ſignum uniuerſale affirmatiuum, ſiue non. Vnde poſterioriſticè ita eſt de omni iſta, homo eſt animal, ſicut iſta, Omnis homo eſt animal. Dixi poſterioriſtice, ut diſtinguatur propoſitio de omni prioriſtica, ab ea, quæ eſt poſterioriſtica. Nam non eſt de omni prioriſtica, niſi præponatur ſubiecto ſignum uniuerſale, nec eſt neceſſe, quòd prædicatum omni tempore dicatur de ſubiecto, ſed ſufficit, quòd dicitur de omni contento ſub ſubiecto. Vnde hæc eſt de omni prioriſtica, Omnis homo currit, non autem poſterioriſtica, & hæc non eſt de oĩ prioriſtica, Homo eſt animal, ſed eſt indefinita, eſt autem de omni poſterioriſtica, quoniam prædicatum dicitur de omni contento ſub ſubiecto, & omni tempore, & aduerte, quòd omnis propoſitio de omni prioriſtica, eſt neceſſaria, ſed non econuerſo. Nam hæc neceſſaria eſt, Deus eſt, & iſta, Sortes eſt homo, & tamen nõ ſunt de omni; quoniam ſubiectum eſt terminus diſcretus, qui non eſt communis pluribus, nec actu, nec aptitudine. Conſtat igitur tibi quid ſit propoſitio de omni poſterioriſtica, de qua ſolum hic intendimus.

Propoſitio per ſe eſt illa, cuius prædicatum eſt diffinitio, uel pars diffinitionis ſubiecti, uel econuerſo. i. cuius ſubiectum eſt de diffinitione prædicati, uel cuius ſubiectũ exprimit cauſam prædicati. Vnde omnes iſtæ ſunt per ſe, homo eſt animal rationale, homo eſt riſibilis. Interfectus interiit interfectione, Album albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua, &c. Pro quorum notitia aduerte, quòd

quòd Aristoteles in primo Posteriorum assignat quatuor modos per se, ex quibus primus, & secundus, & quartus sunt modi prædicandi per se, tertius autem est modus existendi per se.

Primus est, quando prædicatum inest subiecto, ut diffinitio, uel pars diffinitionis, siue in recto, siue in obliquo. Exemplum primi, Homo est animal rationale mortale. Exemplum secundi, Homo est animal. Exemplum tertii, Triangulus est figura. Exemplum quarti, Triãgulus est ex tribus lineis facientibus angulos.

Secundus est, quando subiectum est de diffinitione prædicati, & ipsum subiectum est propria materia receptiua prædicati, & prædicatum est proprium, siue proprietas subiecti in quarto modo dicẽdi proprium. Vnde istæ sunt per se in secnndo modo. Homo risibilis, linea est recta, uel curua, numerus est par, uel impar.

Tertius modus per se, qui est modus existendi potius, quàm prædicandi, est, quando ly per se dicit solitudinem, idest negat consortium a subiecto: ut quando Sortes solus est in domo, dicitur Sortes per se, id est non cum alio, est in domo, & quando quis aliquid sine socio operatur, dicitur per se, hoc tertio modo, ut Sortes per se trahit nauem, idest solus, & Sortes per se cãtat, idest non cum alio, & quando subiectum non est in alio, nec dicitur de alio. Vnde hoc tertio modo primæ substantiæ sunt per se, quoniam nec dicuntur de inferiori, secundæ substantiæ, nec sunt in subiecto, ut accidentia.

Quartus modus de se est, quando subiectum exprimit causam prædicati, ut interfectus interiit interfectione. Interfectio enim est propria causa interitus, & ideo hæc propositio est per se, quarto modo. Interfectus interfectione interiit. Si autem subiectum non exprimit causam prædicati, nec est propria causa prædicati, propositio erit per accidens, ut hic, Sorte ambulante coruscauit. Neque enim ambulatio Sortis est propria, nec per se cã coruscationis.

Et aduerte, quòd in hoc quarto modo sunt aliquæ propositiones essentialiter, & aliquæ reductiuæ. Essentialiter quidem sunt istę, Medicus sanat, ædificator ædificat, ægro-

tans moritur. nam subiectum dicit manifeste causam propriam prędicati. nam si quæratur, propter quid medicus sanat respondetur, quia est medicus. Hæc autem est per accidens, Homo sanat, quia homo ut homo non sanat, sed inquantum medicus, &c. Reductiuæ autem sunt istæ, Risibile ridet. Visibile uidetur, Oculus uidet, Auditus audit, Audibile auditur, Tangibile tāgitur, & per oppositum istæ sunt per accidēs, Polycletus facit statuam, album ædificat. Non enim Polycletus, ut Polycletus, sed artifex talis, facit statuam, nec album, ut album, sed ut ædificator ædificat. Constat igitur tibi, quid sit propositio per se, & quot sint modi per se, & aduerte, quòd sicut omnis propositio posterioristica de omni est necessaria, ita est per se, sed non econuersò. Nam hæc est per se, Hic homo est animal. & tamen non est de omni, cum sit discretă; & hæc est per se Sortes est risibilis, & hæc, Hic interfectus interiit, & tamen non est de omni, ut patet.

Propositio, secundum quod ipsum, est illa, quæ est de omni, & per se, cuius prædicatum conuenit subiecto adæquate, & primo, id est, conuertibiliter, & non per aliud, sed inquantum tale, & per seipsum. Quod prædicatum dicitur uniuersale posterioristicum, ut hæc est secūdum quod ipsum. Triāgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & hæc, Homo est risibilis, & breuiter quandocunque prædicatum conuenit subiecto, inquantum tale, & nō propter aliquid aliud est propositio, secundū quod ipsum. Si autem conuenit subiecto non per seipsum, sed per aliud non est propositio, secūdum quod ipsum. Vnde hæc non est secundum seipsum, figura habet tres angulos, quoniam figura non inquantum figura, sed inquantum hæc, puta inquantum triangulus habet tres angulos. Nec ista est secundum quod ipsum, ysocheles habet tres angulos: quoniam ysocheles non inquantum ysocheles, sed inquantum triangulus habet tres angulos. Tu igitur aduerte, pro regula generali, quòd quandocunque prædicatum uerificatur de subiecto adæquatè, & reduplicatur super seipsum, fit propositio secundum seipsum, ut hic, Homo inquantū homo, est rationalis, est risibilis, est statuæ rectæ. Hæc autem non

 est

est secundum seipsum, Homo inquantum homo, est animal, quoniam prædicatum non adæquatur subiecto; nec conuenit homini inquantum homo, sed est ratione, qua homo, sed ratione, qua animatum sensitiuum est animal.

Diximus, quòd propositio secundum quod ipsum est de omni quoniam cùm prædicatum adæquetur subiecto, conuenit omni contento sub subiecto. nam bene sequitur, homo inquantum homo, est risibilis, ergo omnis homo est risibilis. Quod enim conuenit alicui tali inquantum tale, conuenit omni tali.

Diximus quod per se: quoniam in propositione secundum quod ipsum, prædicatum est diffinitio, uel de diffinitione subiecti, & sic est primus modus per se, uel est proprietas, seu habens modum proprietatis, & sic est in secundo modo per se.

Diximus, quòd prædicatum est uniuersale posteriorsli cum. Pro cuius notitia aduerte, quòd uniuersale sumitur dupliciter. Primò, pro quolibet superiori respectu sui inferioris, in quo sensu dicitur genus esse uniuersale respectu suarum specierum, & species respectu suorum indiuiduorum, & in hoc sensu locuti sumus de uniuersali in trac. de prædicabilibus. Secundò, sumitur pro prædicato adæquato, & conuertibili cum subiecto, quod dicitur uniuersale, non quia sit in multis, aut dicatur de multis, hoc enim est uniuersale in primo sensu, sed quia est uersum, & receptũ in uno subiecto, extra quod inconuenitur, ut quia risibile, & rationale est receptum in solo homine, ita quòd extra hominem non inuenitur, dicitur prædicatum uniuersale de homine. Idem intellige de habere tres, respectu trianguli, & esse parem, uel imparem respectu numeri, & in hoc secũdo sensu intendit Aristoteles de uniuersali in primo posteriorum: quando dicit, uniuersale autem dico, quod cùm de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum est.

Viso, quæ sit propositio necessaria, & quæ de omni, & quæ per se, & secundum quod ipsum probandum est primò, quod demonstratio potissima, & absoluta sit ex præmissis necessariis, secundo quòd sit ex præmissis de omni, tertio, quòd sit ex præmissis per se, quarto, quòd sit ex

ex præmiſſis ſecundum, quod ipſum.

Primum probatur ſic, Demōſtratio potiſſima eſt ex his, quæ non poſſunt aliter ſe habere, ergo eſt ex neceſſariis, conſequētia patet ex ratione neceſſarii. Antecedens probatur, demonſtratio potiſsima eſt ſyllogiſmus faciens ſcire, ut patet ex diffinitione data de demonſtratione per cauſam finalem. Sed ſcire, eſt rem, ideſt concluſionem cognoſcere per cauſam, ideſt per præmiſſas, quæ non poſſunt aliter ſe habere, ergo demonſtratio potiſsima eſt ex præmiſſis, quæ non poſſunt aliter ſe habere, ex cōſequenti, eſt ex præmiſsis neceſſariis.

Secundum probatur ſic, Demonſtratio potiſſima eſt ex præmiſſis, quarum prædicatum uerificatur de omni contento ſub ſubiecto, & ſemper, & infallibiliter, ergo eſt ex præmiſſis de omni. Patet conſequentia ex diffinitione ſuperius data de propoſitione de omni. Antecedens autem probatur, quoniam ſi in præmiſsis aſſumptis in demonſtratione potiſſima prædicatum nō uerificaretur de omni contento ſub ſubiecto, & ſemper, & infallibiliter, non eſſet demonſtratio ex neceſſariis, ut patet. Sed concluſum eſt demonſtrationem potiſſimam eſſe, ex neceſſariis, ergo, & cætera.

Tertium probatur ſic, Concluſio demonſtrationis potiſſimæ eſt propoſitio per ſe, ergo præmiſſæ debent eſſe per ſe. Conſequentia quidem patet, quoniam ſicut nō ſcitur concluſio uera, niſi ex præmiſsis ueris, ſic non demonſtratur concluſio per ſe, niſi ex præmiſsis per ſe, licet enim poſsit ſyllogizari ex præmiſsis per accidēs, non tamen demōſtrari, nec ſciri, niſi ex præmiſsis p ſe. Antecedēs aūt declaratur ſic de mente Ariſtotelis, Concluſio demonſtrabilis eſt propoſitio, cuius prædicatum ſe habet ad ſubiectum, ut propria paſsio, uel habens modum paſsionis. Sed quando prædicatur propria paſsio de ſubiecto, eſt propoſitio in ſecundo modo per ſe, ut declaratum eſt ſupra, ergo concluſio demōſtrationis potiſsimæ eſt propoſitio per ſe. Quot uero modi per ſe ingrediuntur demonſtrationem potiſsimam, dicemus alias.

Quartum probatur ſic, Demonſtratio conſtat ex duabus

bus præmisis,& conclusione, quæ sunt propositiones per se,ut dictum est,quarũ termini sunt conuertibiles,& adæquati,ut patet hic. Omne animal rationale est risibile,Omnis homo est animal rationale,ergo omnis homo est risibilis. Sed quando termini sunt conuertibiles, & adæquati,præmissæ sunt secundum quod ipsum, & earum prædicatum est uniuersale posterioristicum,ut docuimus, ergo demonstratio potissima,de qua tantum nunc intendimus, est ex præmissis, secundum quod ipsum, & confirmatur; quia ut declarabimus infrà, demonstratio huiusmodi fit in prima figura in primo modo, & maior constat ex diffinitione subiecti,& propria eius passione, ut, Omne animal rationale est risibile. Minor autem constat ex diffinito, & diffinitione,ut, Omnis homo est animal rationale.Cõclusio uerò constat ex subiecto,& sua passione,ut Ergo omnis homo est risibilis.Constat autem, quòd isti tres termini, homo animal rationale risibile,sunt adæquati,ergo cõstituunt propositiones secundum quod ipsum.Hæc de tertio capite dicta sint.

Ex quibus et qualibus non est demonstratio. Cap. IIII.

IN quarto cap.inuestigandum est ex quibus,& qualibus non est demonstratio.Nam ex quo in præcedenti cap. inuestigatum est,ex quibus,& qualibus est, cõsequens est inquirere ex quibus,& qualibus non sit.Hic igitur ad mentem Arist.quinque conclusiones determinandæ sunt,Prima est,Demonstratio non est ex contingentibus,neq; possibilibus aliter se habere. Secunda est, Demonstratio non est ex his,quæ sunt per accidens.Tertia est, demonstratio non est ex extraneis.Quarta est,Demonstratio non est ex corruptibilibus.Quinta est, Demonstratio nõ est ex principiis communibus.

Prima conclusio probatur sic ad mentem Aristotelis, Demonstratio potissima est ex præmissis necessariis,ergo non est ex contingentibus, neque possibilibus aliter se habere.Consequentia patet;quoniam necessarium,& cõtingens opponuntur,ergo si est ex necessariis,non est ex contingẽtibus.Antecedẽs uerò tripliciter probatur de nouo;licet & in capitu. præcedenti iam probatum sit,tamen pro

maiori doctrina iterum probandum eſt.

Primo ſic, Demonſtratio eſt ex his, quæ ſunt per ſe, ut probatum eſt in cap. præcedenti, ergo eſt ex neceſſarijs. Patet conſequentia, quoniam omnis propoſitio per ſe eſt neceſſaria, Prædicatum enim ſemper, & immutabiliter dicitur de ſubiecto, ut homo eſt animal rationale, homo eſt riſibilis.

Secundo ſic, Concluſio demonſtrationis eſt neceſſaria, quoniam eſt ea, quæ ſcitur per demonſtrationě. Sed quod ſcitur, non poteſt aliter ſe habere per diffinitionem ipſius ſcire, ergo quod ſcitur, id eſt, ipſa concluſio eſt neceſſaria, ergo eſt ex præmiſsis neceſſariis. Probatur conſequentia, quoniam ut tibi declarabitur in lib. ij. Phyſi. concluſio comparatur ad præmiſſas, ut effectus ad cauſas, ſed effectus neceſſarius non poteſt eſſe a cauſa contingenti, aliter effectus eſſet potior, quàm ſua cauſa, ergo concluſio non poteſt demonſtrari niſi per præmiſſas neceſſarias. Dico demonſtrari, quoniã ut inquit Ariſto. Contingit ſyllogizare neceſſariũ ex non neceſſarijs, ſicut uerum ex non ueris, non aũt demonſtrare. Exemplum primi, Omne currẽs eſt animal, Omnis homo eſt currens per caſum, ergo omnis homo eſt animal. Exemplum ſecundi, Omnis lapis eſt animal, omnis homo eſt lapis, ergo omnis homo eſt animal.

Tertiò ſic, & eſt argumentum a ſigno, Dicit Ariſt. ſignũ autem eſt, quòd demonſtratio ſit ex neceſſariis, quoniam quando uolumus inferre inſtantias cõtra arguentẽ, quando diſputamus, dicimus, Tu non demonſtras, etiam quòd opineris te demonſtrare, quoniam tu non procedis ex neceſſariis, ergo conſtat, ꝙ oportet demõſtrationem eſſe ex neceſſariis, aliter non diſtingueretur ſimplex ſyllogizator a demonſtratore. Hinc patet inquit Ariſt. quàm ſtulti ſint ſophiſtæ illi, qui exiſtimant ſe demonſtrare, & ſcientiã acquirere, ſi habeant principium probabile, & uerũ. Seipſos decipiunt, quoniam non acquiritur ſciẽtia, eſt quæ eſt certa, & euidens de concluſione notitia per principium probabile uerum, ſed per neceſſarium infallibiliter uerũ. Conſtat ergo demonſtrationem non eſſe ex cõtingentibus nec poſsibilibus aliter ſe babere, ſed ex neceſſariis.

Secunda

Secunda conclusio, scilicet, quòd demonstr. tio non sit ex præmissis, quæ sunt propositiones per accidens, probatur tripliciter ad mentem Arist. Sed aduerte, quòd Arist. per ly per accidens, intendit de propositionibus, quarum prædicatum est accidens commune, siue separabile siue inseparabile, quæ sunt in quinto prædicabili, de quo actum est in tract. de prædicabilibus. De his enim nō habetur demonstratio neque scientia, quoniam possunt adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, modo quo exposuimus in prædicto tracta. ergo possunt aliter se habere, ex consequenti non possunt sciri ex diffinitione ipsius scire. Non ergo intendit Arist. de accidente proprio, quod fluit ex natura rei, quale est risibile in homine, simum & aquilum in naso, crispum in capillis. Siccum leue, simpliciter, & calidum summo in igne. Ista enim, & si sint accidentia, & in prædicamento qualitatis quo ad entitatem, tamen constituunt propositionem per se in secūdo modo per se, & semper insunt subiecto emanantia a principiis subiecti, & ideò de eis potest esse scientia, & per ea, de eis potest esse demonstratio. Declaratis igitur his, probatur præposita conclusio tripliciter.

Primò sic, Omnis uera demonstratio est ex præmissis, & conclusione necessariis, quæ infallibiliter sunt ueræ, ita quòd non contingit earum prædicata aliquando inesse, & aliquando non inesse, sed semper & immutabiliter inesse. Sed propositiones per accidens, non, semper, & infallibiliter sunt ueræ, quoniam earum prædicatum contingit adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, loquendo de accidentibus communibus, ut nunc intendit Aristo. Ergo constat, quòd demonstratio non potest esse ex præmissis per accidens, nec de conclusione per accidens. Vnde de his non potest haberi demonstratio; homo est albus, Thesaurus inuenietur in agro, Sub cane pluet, ægrotus sanabitur, Sortes addiscens erit perfectus Philosophus.

Secundò probatur sic, Omnis demonstratio est ex præmissis per se, & secundum quod ipsum, ut manifestatum est in cap. præcedenti. Sed propositiones per accidēs, quæ constant ex accidentibus communibus, ut docuimus non sunt

ſunt, nec poſſunt eſſe præmiſſæ per ſe, ergo ex eis non poteſt fieri demonſtratio.

Tertiò probatur ſic, Omnis uera demonſtratio, & potiſſima de qua hic ſolū intendimus, facit ſcire per ſe per cauſam, & propter quid, ut docuimus in ſecundo cap. Sed ſyllogiſmus procedat ex præmiſsis per accidens, non facit ſcire per ſe, per cauſam, per propter quid. Nam quando ſyllogiſmus eſt ex præmiſſis per accidens neque maior extremitas ineſt medio per ſe, neque medium ineſt minori extremitati per ſe, ut patet hic, Omne currēs eſt album, Omnis homo eſt currens, ergo omnis homo eſt albus. Nā ſi caſu dato, quòd omnis homo ſit currens, & omnis homo ſit albus, & omne album ſit currens. Neque album ineſt per ſe currenti, neque currens ineſt per ſe homini, ergo &c. Conſtat ergo quòd demonſtratio non eſt ex his quæ ſunt per accidens.

Tertia concluſio, ſcilicet quòd demonſtratio non ſit ex extraneis, probanda eſt ad mentem Ariſtote. Sed antequàm probetur, duo prænotanda ſunt. Primo, quid ſit demonſtrare ex extraneis & ex propriis. Secundò duo ſupponenda ſunt.

Quantum ad primū aduerte, quòd tribus modis poſſumus imaginare demōſtrationem eſſe ex extraneis. Primo, quando probatur paſsio extranea a ſubiecto, ut ſi Geometra uelit probare lineā·a·eſſe pulchram uiſu. Nam pulchrū aut deforme uiſu, non eſt de cōſideratione geometræ, ſed proſpectiui, rectum aut obliquum eſt paſsio propria lineæ, ut cadit ſub ſcientia geometrica. Vnde geometra qui probat pulchrum uiſu de linea, tendit ad extranea. qui autem probat curuum aut rectum de ea, ſiſtit in propriis. Secundo, quādo in aliqua ſcientia probatur aliquid de ſubiecto alterius ſcientiæ, ut ſi geometra probat aliquid de numero, quod eſt ſubiectū Arithmeticæ, uel de ente aut corpori mobili, quod non conſideratur a geometra, ſed Phyſico. Tertio, quando in aliqua ſcientia probatur cōcluſio ſpectans ad illam ſcientiam, non per medium proprium illius ſcientiæ, ſed per medium ſpectans ad aliam ſcientiam, ut ſi Phyſicus probet aliquam ſuam cōcluſionem per medium mathe-

mathematicum, ad metaphysicum. His ergo tribus modis contingit demonstrationem fieri non ex propriis, sed ex extraneis, sed tertius modus est propriè ad intentionem Aristotelis.

Quantum ad secundũ aduerte duo supposita, quæ præponit Aristote. antequàm ad probationem præpositæ conclusionis deueniam. Primum est. quòd in omni demonstratione tria sunt. Primũ est conclusio, quæ demõstratur, puta, Omnis hõ est risibilis, cuius prædicatũ est propria passio, quæ per se inest subiecto. Secundum, sunt dignitates, id est principia ex quibus probatur cõclusio. Tertiũ, est subiectum de quo demonstratur passio, puta triãgulus, de quo demonstratur habere tres angulos &c. Secundũ suppositũ est, quòd licet eadem sint principia cõmunia, (quæ dignitates appellantur) diuersis scientiis, puta hoc principium, Omne totum est maius sua parte, & hoc, Si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Sunt cõia Geometræ & Arithmetico. Nam uerificantur de lineis, & numeris. tamen idem subiectum non est cõe diuersis scientiis. Sed quælibet scientia habet proprium subiectum, iuxta quod distinguitur a quacunque alia. Sed hoc tibi manifestabitur infrà. His præmissis probatur sic conclusio præposita, Non cõuenit demonstrantẽ descendere de uno genere in aliud genus. i. de sciẽtia in scientiam distinctã genere a scientia in qua est demonstrans, puta non licet demonstranti descendere de Geometria in Arithmeticã, aut de Physica in moralem, aut de Logica in Physicam, sed sistere in terminis & principiis suæ scientiæ, ergo non conuenit demonstrationem fieri ex extraneis, sed ex propriis. Consequentia patet, quoniã si aliqua demonstratio posset esse ex extraneis, hoc maximè eẽt ex eo, quia esset terminorum diuersarũ scientiarum ex descensu unius artificis a propria sciẽtia ad aliam distinctã omnino, puta a geometria ad Physicam. Dico omnino, ut præseruẽ descẽsum a scientia subalternante ad scientiam subalternatã. Nã hic descensus licet, ut tibi manifestabitur infrà. Antecedẽs autem tripliciter probatur. Primò ex parte subiecti, secundò, ex parte medij. tertiò, ex parte passionis.

Ex parte subiecti sic, Si licet demonstrantem descendere de genere in genus ex parte subiecti, ergo liceret Arithmetico demonstrare aliquid contentū sub quantitate continua, quæ est subiectum geometriæ, puta quòd circulus caret angulis, sed hoc est falsum, quia continuum, de quo est geometria, & arithmeticum, de quo est Arithmetica, sunt duo genera subalterna quantitatis, quorum unū non ponitur sub alio, ergo non licet demonstrantem in Arithmetica, descendere in geometriam ex parte subiecti, puta probando aliquid de continuo, quod non est subiectum, nec continetur sub subiecto Arithmeticæ.

Ex parte medij sic, In omni demonstratione oportet quòd medium per quod probatur conclusio, & extrema, id est maior & minor extremitas, sint eiusdē generis, quoniam debent de se inuicem uerificari per se, & secundum quòd ipsum, ut docuimus suprà. Sed passiones & subiecta diuersarum scientiarum sunt diuersorum generum, nam sicut differunt genere linea & ternarius, sic eorū passiones, quæ sunt rectum & curuum, par uel impar. Ergo eis non potest applicari unum commune medium, per quod probetur passio de linea, & passio de ternario, non tale communem medium aut falso prædicaretur de utraque, aut per accidens.

Tu tamen aduerte, quòd ut declarabimus infra, quando una sciētia subalternatur alteri, ut prospectiua geometriæ, & musica Arithmeticæ, licet ex principiis subalternantis aliquid demonstrare in subalternata, quoniā subiectū subalternatæ continetur sub subiecto subalternātis, ut tibi declarabitur infrà, nec tūc est descensus de genere in genus, sed de genere quasi in speciem generis, ut quando descendimus de linea simpliciter, quæ consideratur a geometra, ad lineam uisualem, quæ consideratur a prospectiuo.

Ex parte passionis sic, In omni demonstratione passio prædicatur per se de suo subiecto, ut in geometria, habere tres, per se prædicatur de triangulo, sed passio subiecti unius scientiæ non prædicatur per se, sed aut nullo modo, aut per accidens de subiecto alterius scientiæ. Nā ut exemplificat Aristo. non spectat ad geometriam demonstrare li-

neam

neam rectam esse pulcherrimam linearum, quoniam esse pulchrum non prædicatur per se de linea, sed esse curuum aut rectum. Nec spectat ad eundem demonstrare, quòd linea recta contrariatur circulari, quoniam contrarietas nō est de consideratione geometræ, sed Metaphysici, ut tibi declarabitur in lib. decimo Metaphysicæ. Constat igitur tibi, quòd non licet demonstranti descendere de uno genere scientiæ in aliud genus scientiæ, tam ex parte subiecti, quàm medij & passionis, sed oportet ipsum uersari tantum circa proprium subiectum, & proprias passiones sui subiecti, & circa propria media, ex quibus habet demonstrare proprias passiones de proprio subiecto. Hinc sequitur corollariè paucissimo esse uerè scientes, quoniam pro maiori parte, credentes se demonstrare procedunt non ex proprijs, sed ex extraneis, & præcipuè ex medijs extraneis, aut communibus, ut declarabimus infrà.

Quarta conclusio, scilicet quòd demonstratio non sit ex corruptibilibus, probatur tripliciter, ad mentem Arist. deinde remouendum est quoddam dubium.

Primò probatur sic, Conclusio ueræ demonstrationis est perpetua & incorruptibilis, ergo est ex præmissis perpetuis & incorruptibilibus, quæ scilicet sunt perpetuæ ueritatis. Consequentia patet, quoniam sicut non potest demonstrari conclusio necessaria ex missis contingentibus, ut docuimus suprà; sic non potest demonstrari conclusio perpetua, & incorruptibilis ex præmissis non perpetuis, & corruptibilibus, aliter sempter uerum demonstraretur ex non semper uero, quod patet esse impossibile. Antecedens autem sic probatur, In demonstratione potissima, de qua hic intendimus, conclusio constat ex propria passione, & proprio subiecto, ut homo est risibilis. Triangulus habet tres angulos. Sed propria passio semper conuenit proprio subiecto & omni contento sub eo, cum sit proprium quarto modo, ergo constituunt propositionem perpetuæ ueritatis, quæ est conclusio demonstrationis potissimæ. Constat ergo ueram demonstrationem esse de cōclusione perpetua, & incorruptibili, & ex præmissis perpetuis. Non ergo demonstratio est corruptibilium, nec ex parte conclu-

sionis,nec ex patre præmissarum.

Secundò probatur sic. Omnis demonstratio potissima est de his, & ex his,quæ sciuntur per se, & non per accidens. Nam omnis propositio per se,scitur per se, cum sit immutabilis ueritatis. Dictum est autem tam conclusionẽ, quàm præmissas demonstrationis potissimæ esse propositiones per se, ergo sciuntur per se. Sed corruptibilia, ut corruptibilia,non sciuntur per se,sed per accidens, quoniã cum sint singularia, non directè patet, reflexè intelliguntur,ergo uniuersalia sciuntur per se,cum sint perpetua: & & singularia sciuntur per accidens, cum sint corruptibilia, loquendo de singularibus naturalibus inferioribus. Ergo demonstratio non est de corruptibilibus, nec ex corruptibilibus.

Tertiò probatur sic,Omnis demonstratio potissima est ex his,quæ sunt de omni posterioristico, ut docuimus suprà. Sed corruptibilia non sunt de omni posterioristico. Non enim semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non, aliter non essent corruptibilia. De omni autem posterioristico,importat sempiternitatem temporis,& uniuersalitatem suppositorum. Ergo demonstratio potissima non est corruptibilia.

Et aduerte,quòd apud Aristotelem ex prædicta conclusione infertur hoc corollarium, Sicut demonstratio nõ est corruptibilium,sic nec diffinitio. Nã diffinitio aut est principium demonstrationis,ut quando est medium,per quod demonstratur conclusio, ut per rationale demonstratur hominem esse risibilem, aut est tota demonstratio positione,id est ordine differens, ut quando de re datur duplex diffinitio, una per materiam, alia per formam siue per finem. Nam ea quæ per materiam datur,est conclusio demonstrationis; quæ autem per formam, est medium. Verbi gratia, De ira datur duplex diffinitio. Vna per materiam, quæ est hæc, Ira est accensio sanguinis circa cor. Altera per finem, quæ est hæc, Ira est appetitus uindictæ. Et his duabus potest aggregari una, quæ erit hæc. Ira est accẽsio sanguinis circa cor,propter appetitum uindictæ. & hæc est uirtualiter tota demonstratio licet differat

rat positione, id est ordine, quia ut sic nondū est dispositio in modo & in figura syllogismi. Si autem sumatur diffinitio per materiam pro conclusione; & ea, quæ est per formam pro media, tunc fiet demōstratio ordinata in modo, & in figura ut hic, Omnis appetitus uindictæ est accensio sanguinis circa cor. Sed ira est appetitus uindictæ. Ergo ira est accensio sanguinis circa cor. Cum igitur diffinitio sit uirtualiter ipsa demonstratio, aut principium, id est medium demonstrationis, sicut demonstratio non est corruptibilium, sic nec diffinitio, ex consequenti nec scientia.

Probata igitur quarta conclusione, & ex ea deducto corollario, aduerte quòd Aristoteles contra determinata mouet dubium, & soluit. Dubium quidem est tale, Dictum est demonstrationem non esse corruptibilium, quæ aliquando sunt, aliquādo non sunt, sed perpetuorum, quæ semper sunt. Ex hoc ergo sequitur de eclypsi Lunæ, & Solis, & de tonitruo, & de naturalibus nullam posse fieri demonstrationem, neque haberi scientiam, quoniam constat, quòd non semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non.

Ad hoc respondens Aristoteles inquit, quòd secundum quod sunt huiusmodi, id est secundum quod de eis habetur demonstratio & scientia, semper sunt; secundum autem quod sunt particularia in se considerata, de eis nō habetur demonstratio, nec scientia. Pro cuius solutionis notitia aduerte, quòd defectus Lunæ & Solis, & tres naturales inferiores dupliciter considerari possunt. Primò in se, & in singulari, puta hæc eclypsis inquantum hæc, & hæc rosa inquantum hæc. Secundò, per respectum ad causam suam naturalem. Primo quidem modo, constat quòd non sunt semper, quoniam hæc uel illa eclypsis, & hæc uel illa rosa per determinatum tempus habet esse, quo transacto non sunt; & ut sic de eis non est demonstratio, nec scientia. Secundo autem modo dicuntur esse semper, nam causa eorum est certa & determinata & sufficiens, ita quòd ea posita infallibiliter sequitur effectus, puta causa eclypsis Lunæ est interpositio diametralis terræ, inter Solem & Lunam. & causa eclypsis Solis, est interpositio Lunæ

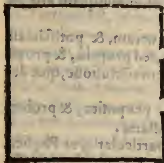
inter Solem & aspectum nostrum, ut tibi declarabitur in tract. sphæræ. quibus causis positis, & quandocunque ponuntur, infallibiliter sequitur eclypsis, & ut sic de eis habetur demonstratio & scientia, quoniam ut sic infallibiliter determinatis temporibus existunt semper. De naturalibus autem puta de rosa, aut niue, aut tonitruo eodem modo dicendum est. Nam licet in se considerata, & ut singularia sunt, non sint semper; tamen relata ad causas suas uniuersales remoto impedimēto, determinato tempore sunt semper, ut in Vere semper generatur rosa, in Aestate tonitruū, in Hyeme, nix, &c. Constat ergo quomodo scientia & demonstratio est eorum, quæ sunt semper, & non est corruptibilium.

Quinta conclusio, scilicet, quòd demonstratio non est ex principiis communibus probatur; qua simpliciter ad mētem Arist. Sed antequam probetur aduerte, quòd per principia communia intendit prima, & uniuersalia principia, quas dicimus dignitates, & quæ diuersis scientiis applicari possunt. Verbi gratia, Omne totum est maius sua parte, nō sunt opposita in eodem. Verbi est maius & minus, ibi est æquale. Hæc enim possunt applicari conclusioni geometricæ & arithmeticæ & physi. &c. Sed id tibi plenius declarabitur in cap. sequenti. His prænotatis probatur conclusio præposita quadrupliciter.

Primò sic, nulla principia communia faciunt scire per se & simpliciter id, quod demonstratur, sed tantum in confuso. Omnis demonstratio potissima facit scire per se & simpliciter, & non tantum in confuso id, quod demonstratur, ergo nulla demonstratio potissima, & ex principiis cōmunibus, sed propriis. Minor patet ex diffinitione superius data de demonstratione potissima. Maior autem sic declaratur, Scire per principia communia, est scire in genere, sicut quid scit hominem inquātum est substantia, & non ultra; scire autem per principia propria, est scire in specie, ut quando scitur homo per rationale, quod est scire distinctè & simpliciter. Vt igitur demonstratio potissima faciat scire per se & simpliciter; non sufficit, quòd sit ex ueris communibus, sed ex ueris propriis, indemonstrabilibus,

bilibus,& immediatis,ideſt proximis.

Secundo ſic,ſi ſufficerent propria cōia ad demonſtrandū,ergo Briſſo demonſtraſſet quadraturā circuli.i.quadratum æquale circulo,quod eſt falſum,probatur conſequētia.Briſſo aſſumebat hoc principium cōmune. Vbi eſt dare maius,&minus eſt, & dare æquale. Deinde ſubſumebat, Sed eſt dare quadratū maius circulo, puta ſi figuratur circulus intra quadratum, Et eſt dare minus quadratum circulo, puta ſi deſcribatur quadratam in circulo, ut hic,

Ergo eſt dare quadratū æquale circulo,sed quod Briſſo non demonſtret,patet ex eo, quòd hoc principium, Vbi eſt dare maius, & minus,&c. eſt cōe geometræ, & arithmetico,eodem enim principio probari pōt, ꝙ ubi eſt maior,& minor numerus, eſt etiam dabilis æqualis. Idē ītellige apud Phyſicum de uelocitate,& tarditate motus,&apud moralem de maiori,& minori uitio,ac uirtutē. Cum igitur illud principium non ſit proprium geometræ,non facit ſcire ſimpliciter, & per ſe,ideo Briſſo nō demonſtrauit intentum ſuum.

Tertio ſic, probatum eſt demonſtrationem non eſſe ex principiis extraneis, nec diuerſorum generum,id eſt,quæ ad diuerſa genera ſcientiarum poſſunt applicari, ſed ſunt propria illi ſcientiæ, in qua aſſumuntur,ut diffinitio figuræ,& unitatis, & numeri,ſunt propria in ſcientiis, in quibus conſideratur figura, puta geometriæ,& unitas,& numerus,puta arithmeticæ. sed principia communia ſunt extranea, & diuerſorum generum; applicantur enim ſcientiis diſtinctis genere,puta hoc principium, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, ſunt æqualia, poteſt applicari magnitudini,& motui,& tempori,& numero, ergo ex principiis communibus non poteſt fieri demonſtratio.

Quarto ſic, In omni uera demōſtratione oportet, quòd medium, ideſt principium, per quod demonſtratur concluſio,& extrema, ex quibus conſtat concluſio,ideſt ma-

ior, & minor extremitas, sint æque proxima, & eiusdem generis. Declaratum est enim supra, quòd non licet demõstranti descendere de genere in genus, & maxime ex parte medii, nisi in scientiis subalternantibus, & subalternatis, de quibus loquemur infra. Sed principia communia, per quæ probatur conclusio in aliqua particulari sciẽtia, non sunt æque proxima. Nec eiusdem generis cum extremis, aliter non possent applicari distinctis conclusionibus diuersarũ scientiarum, ergo demonstratio non potest esse ex principiis communibus, sed ex propriis, aliter nunquam erit, & potissima demonstratio.

Constat ergo demonstrationem ueram, & potissimam non esse ex principiis communibus, sed propriis, & proximis, & quæ sint eiusdem generis cum cõclusione, quæ demonstratur.

Et aduerte, quòd Aristoteles ex præposita, & probata conclusione deducit quatuor corollaria.

Primum est, Quælibet scientia particularis, ut Physica, Geometria, & Arithmetica, respicit Metaphysicam, ut superiorem, quoniã ipsa probat principia propria scientiarum particularium. Scientiæ enim particulares non probãt principia sua, sed supponunt ea, ut uera. & tamen cum non constent ex terminis communissimis, ut primæ dignitates, probabilia sunt, & cnm uon probentur, sed supponantur a scientia particulari, in qua sunt principia propria, nec in alia scientia particulari, quoniã non est maior ratio in una, quàm in alia, imo minor. Nam si non probantur in ea, in qua sunt principia, multo minus in quacunque alia particulari, in qua non sunt principia, spectat ergo eorum probatio ad superiorem scientiam, quam particulares respiciunt, ut reginam. & hæc est Metaphysica, ut tibi declarabitur in quarto Metaphysicæ, & in sexto.

Secundum est, quòd Metaphysica est magis, & maxime scientia super omnes alias particulares. Nam ipsa pro subiecto habet ens inquantum ens, particulares autem scientiæ habẽt pro subiecto partem entis, puta ens naturale, siue mobile, ut Physica, ens quantum continuum, ut Geometria, ens quantum discretum, ut Arithmetica, & hoc tibi

bi declarabitur in quarto Metaphysicæ. Item Metaphysica uersatur circa uniuersalissimas, & primas causas particulares autem circa particulares causas. Et hoc tibi declarabitur in prohœmio primi Metaphysicæ. Item finis Metaphysicæ est diuinorum entium cognitio, particularium autem finis & cognitio naturalium entium, aut entis quanti continui, aut entis discreti. Ex omnibus ergo his constat, Metaphysicam esse maximam scientiem super omnes alias particulares, ideo Aristoteles in prohœmio primi Metaphysicæ uocat eam Sapientiam, & Deam scientiarū.

Tertium est, Metaphysica descendit in omnes scientias particulares, sicut Geometria in prospectiuam, & Arithmetica in Musicam, sicut enim in Geometria probat principia prospectiuæ, & Arithmetica musicæ, sic Metaphysica probat stabiliendo principia scientiarum particularium. Item, omnia subiecta aliarum scientiarum sunt ueluti partes subiectiuæ subiecti Metaphysicæ, ut tibi declarabitur in quarto Metaphysicæ. Item Metaphysica considerat de omnibus terminis scientiarum particularium, puta de substantia, ut substantia de corpore, ut corpus, de quanto ut quantū, de quali ut quale, ut tibi declarabitur in quinto Metaphysicę: particulares autem scientiæ non descendunt in Metaphysicam, ergo dignior, & excellentior est.

Quartum est, Difficile est cognoscere, si nos aliquid uere scimus. Dictum est enim, quòd non scimus nisi per principia propria. sed difficillimum est scire, si principia, per quæ probamus aliquam conclusionem, sint propria. Opinamur enim scire, dummodo habeamus syllogismum ex aliquibus ueris, & primis, sed non sufficit nisi habeamus ex propriis, & proximis. Hæc de præsenti capite sint dicta.

Ex quibus, et qualibus principijs est demonstratio uirtualiter: CAP. V.

In quinto cap. inuestigandum est, quæ principia ingrediantur demonstrationē uirtualiter, tanquā prima semina, & fundamenta ueræ scientiæ, quæ causatur in nobis ex demonstratione. Ordo enim requirit doctrinā, ut postquam ostēdimus ex cap. tertio, quæ principia ingrediūtur

demonstrationem formaliter, & in cap. quarto, quæ non nunc inuestigemus, quæ uirtualiter ingrediuntur, & quoniam determinabimus, quod principia communia, & uniuersalissima, quæ appellantur dignitates, sunt illa, quæ uirtualiter ingrediuntur, & super quæ demonstratio omnis scientifica firmatur, ne deducamus addiscentem per incognita, hic tria agenda sunt.

Primò, assignanda est differentia inter principia communia & propria. Secundo, explicandũ est in specie, quæ sint principia communia. Tertio declarandum est quomodo scientiæ particulares in demonstrationibus suis utuntur principiis communibus.

Quantum ad primum, antequam assignemus differentiam inter principia cõmunia, & propria, prius declarandum est, quid sit principium demõstrationis absolute sumptum, idest, ut sub se continet principium cõmune, & principium proprium, & quõ differt a nõ principio, deinde assignabimus differentiam inter principia cõia, & propria.

Tu igitur aduerte, quòd principium, ut principium demonstrationis ad mentem Arist. est propositio uera, & necessaria indemonstrabilis absolute, uel saltem in scientia, in qua habetur ac recipitur pro principio.

Primò, dicitur uera, & necessaria, ad differentiam propositionis falsæ, aut contingentis. Nam cũ principium demonstrationis sit causa scientiæ, quæ est uera, & firma de re scibili notitia, non potest causari ex falso, nec ex contingenti, quod potest aliter se habere, & aliquando est uerum, aliquando falsum, ergo propositio falsa, aut contingens, non potest esse principium demonstrationis.

Secundò dicitur indemonstrabilis, ut distinguatur principium a conclusione. Nam principium, ut principium demonstrat, sed non demonstratur. Conclusio autem, ut conclusio demonstratur, sed non demonstrat inquantum conclusio. Dico inquantum conclusio, quoniam non inconuenit conclusionem demonstratam in superiori scientia, puta in geometria assumi, ut principium in inferiori, puta in prospectiua. Tertiò, dicitur in scientia, in qua est principiũ, ne suadeas tibi omne principium in quacunque scientia,

esse

esse omnino, & simpliciter indemõstrabile, sed sufficit ipsum esse indemonstrabile in sciẽtia, in qua est principium, ut in geometria hoc sumitur, ut principium, A puncto ad punctum lineam ducere contingit, & tamen est demonstrabile simpliciter. Vnde demonstratur in sexto physicorum, eò quòd duo puncta non possunt se tangere, sed semper datur medium, quod est linea. Sufficit ergo tibi, quòd omne principium demonstrationis, ut principium, est indemonstrabile, & quidem si sit indemonstrabile simpliciter, est principiũ simpliciter, ut primæ dignitates. Si sit indemonstrabile secundum quid, puta, in tali, uel tali scientia, est principium secundum quid.

Viso quid sit principium demonstrationis, de facili constat tibi conuenientia, & differentia inter principium, & non principium, quod est conclusio demonstrabilis. Conueniunt quidem in hoc, quòd tam de principio, quàm de conclusione, oportet addiscentem cognoscere quid significent, aliter uane laboraret addiscens. Significatum enim terminorum, est prima ianua intelligentiæ.

Differunt autem, quoniam ex principiis, alia demõstrantur, scilicet, quæ sunt conclusiones. Ipsa autem principia aliter non essent principia. Vnde sicut apud Mathematicũ de unitate, & triãgulo, & recto supponitur quid significẽt, ita de principiis, & de conclusione, & in hoc conueniunt, & sicut unitas, & magnitudo non demonstrantur, sed aliud ex his, ita dicendum est de principiis, & conclusione, & in hoc differunt principia a non principiis.

Viso, quid sit principium demõstrationis absolute sumptum, & quomodo conuenit, & differt a non principio, id est, a conclusione, diuidendum est in principium proprium, & principium commune, & utrunque diffiniendum, ex qua diffinitione apparebit eorum differentia ab inuicem.

Tu igitur aduerte, quòd sicut animal est genus continens sub se species, puta hominẽ, & leonem. Sic principiũ demonstrationis est genus, sub se continens principiũ proprium, & cõe. Principium quidẽ propriũ ad mentem Arist. est illud, quod est principium tantũ in una scientia, in eo,

quod principium. v.g. apud Geometram tantum, hoc est unũ ex suis principiis propriũ, Linea est longitudo absque latitudine, & profunditate, & hoc, Rectum est illud, cuius medium non discrepat ab extremis. Hæc enim extra geometriam non uerificantur. Dixi in eo, quod principiũ, quoniam non inconuenit eandem propositionem in una scientia esse principium, in alia esse conclusionem, ut declarabitur tibi infra in scientia subalternante, & subalternata. In ratione uero principii, nõ potest esse principium propriũ, nisi in una sciẽtia tantum. Principium uero commune est, quod in pluribus scientiis potest assumi, ut principium ad probandum conclusiones diuersarum scientiarum, ut sunt ista, Si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia, Omne totum est maius sua parte. De quolibet est uera affirmatio, uel negatio. Possunt autem applicari diuersis scientiis, si sumantur contracta ad propriam materiam diuersarum scientiarum. Verbi gratia, Hoc principium, Si ab æqualibus, & cætera, sic applicatur geometriæ, Si ab æqualibus magnitudinibus, uel lineis, uel superficiebus, ęquales magnitudines, uel lineas, uel superficies demas; residua sunt æqualia. Idem intellige de hoc, Omne totum est maius sua parte. Nam geometra sic trahit ad se, Omne totum cõtinuum, puta corpus, aut linea, est maius sua parte. Arithmeticus, autẽ sic trahit ad se. Omnis totus numerus est maior sua parte. Sicut etiam trahit ad se superius principium dicens, Si ab æqualibus numeris æquales numeros demas, residui sunt æquales, ut si a duobus denariis demas duo, residui sunt æquales, puta octo, & octo.

Quantum ad secundum, manifestandum est in specie, quæ sint principia communia, & propria, & quomodo differant communia a propriis, & quomodo propria distinguũtur per suppositionem, & petitionem, & quæstionem, & diffinitionem: & quam differentiam habeãt ab inuicem. Pro resolutione igitur præmissorum, ponuntur tres conclusiones ad mentem Aristotelis.

Prima conclusio est hæc, Principia communia sunt dignitates, idest, primæ propositiones, quæ constant ex uniuersalissimis terminis, ut de quolibet ente, est uera affirmatio

matio uel negatio. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſes & non eſſe. Non ſunt oppoſita in eodem ſimul.

Hæc probatur ſic, Principia communia ſunt propoſitiones neceſſariè ueræ, & per ſe intelligibiles, id eſt non per rationem exteriorem, id eſt argumentationem, ſed per rationem interiorem, id eſt ſolo lumine intellectus, ita quòd ſola intelligentia terminorum, quilibet ſanæ mētis acquieſcit illis nec poteſt mente negare, licet forte uoce neget ex proteruia, ut quidam ex antiquis, contra quos diſputat Ariſtoteles. Sed iſtæ conditiones & excellentiæ non competunt niſi dignitatibus & maximis. ſuper quas omnis uera ſcientia fundatur, ergo principia communia ſunt dignitates, quas diximus conſtare ex primis, & uniuerſaliſſimis terminis.

Secunda concluſio, propria principia ſunt propoſitiones, quæ conſtant ex terminis ſpecialibus, quæ non ſunt ueræ nec intelligibiles per ſeipſas, ſed per primas dignitates, ex conſequenti per rationem exteriorem, id eſt, argumentationem, licet ſumantur, ut indubitate ueræ in ſcientia in qua ſumuntur ut principia, ut in Mathematica prima petitiones, puta punctus eſt, cuius pars non eſt, linea eſt longitudo, &c. linea recta eſt breuiſſima extenſio inter duo puncta. Angulus cauſatur ex contractu duarum linearum, &c. Hæc probatur ſic, principia propria habent dignitates ſupra ſe, per quas poſſunt probari & ſtabiliri in ſcientia ſine philoſophia prima, ut patet per Ariſtotelem in quarto Metaphyſicæ, ergo ſunt propoſitiones, quæ nō ſunt ueræ nec intelligibiles per ſeipſas, ſed inquantum reducuntur ad primas dignitates.

Tertia concluſio, Principia propria, quæ diſtinguuntur in ſuppoſitionem, & petitionem, & quæſtionem, & diffinitionem, ita ſe habent, quòd ſuppoſitio non eſt petitio, & petitio non eſt quæſtio, & diffinitio nō eſt ſuppoſitio, nec petitio, nec quæſtio. Hæc probatur declarando quid ſit unumquodque eorum, & quomodo differant.

Tu igitur aduerte, quòd ſuppoſitio eſt propoſitio demōſtrabilis ſecundum ſe, quoniam habet priorē, per quā poſſunt demōſtrari, ut iſta, A puncto ad punctum, lineā ducere

contingit, poteſt demonſtrari per hanc, Duo puncta non poſſunt eſſe continua, neque ſe tangere, ergo &c. & tamẽ licet non demonſtrata acceptatur, ut firmiter uera ab addiſcente. Petitio autem eſt propoſitio demonſtrabilis, ſicut & ſuppoſitio. Non tamen demonſtrata, & ab addiſcente uel reſpondente, nec reſpuitur nec acceptatur, ſed dicit, pro nunc tranſeat. Quæſtio autem eſt propoſitio demonſtrabilis, & non demonſtrata, quam addiſcens uel reſpondens non ſolum non acceptat, ſed etiam eſt contrariæ opinionis, donec ſibi demonſtrata fuerit. Diffinitio uerò licet non ſit propoſitio, quoniam conſtat ex ſolo genere & differentia abſque copula, tamen eſt oratio indicans quid eſt eſſentia, & natura diffiniti per prædicata eſſentialia, quæ ſunt genus & differentia magis propria, ut tibi alias declarabitur. Conſtat igitur tibi, quid ſit ſuppoſitio, & petitio, & quæſtio, & diffinitio, Quomodo autem conueniant & differant, aduerte hinc, Eadem propoſitio eſt realiter ſuppoſitio, & petitio, & quæſtio, ſed ratione differunt. Nam ſi eam acceptat ſimpliciter reſpondens, ita quòd ſit eiuſdem ſententiæ cum opponente, dicitur ſuppoſitio. Si autem reſpondens non ſit eiuſdem, nec contrariæ ſententiæ cum opponente, dicitur petitio. Quòd ſi reſpondes ſit contrariæ ſententiæ cum opponente, dicitur quæſtio. Quomodo autem differat diffinitio a tribus prædictis, patet ex eo, ꝙ quodlibet illorum trium eſt propoſitio. Diffinitio autem ſecundum ſe, non eſt propoſitio, niſi dicamus illam eſſe propoſitionem, quando prædicatur diffinitum de diffinitione, ut, Homo eſt animal rationale. Præthereà, diffinitio ad primam operationem intellectus ſpectat, ut tibi declarabitur in Tertio de anima. Suppoſitio autem & petitio & cætera ad ſecundam, ergo &c. Prætereà omnis ſuppoſitio, aut petitio, aut quæſtio eſt uniuerſalis aut particularis, cum ſit propoſitio, cuius proprietates ſunt particularitas, & uniuerſalitas, ut docuimus in tertio tractatu. Diffinitio autem nec uniuerſalis eſt nec particularis, cum non ſit propoſitio, ergo conſtat quomodo differt a tribus prædictis.

Quantum ad tertium, declarandũ eſt, quo modo ſcientiæ

tiæ particulares utuntur in demonſtrando principiis communibus. Deinde quomodo ſe habeant circa principia propria. Quantum ad principia communia, quæ ſunt primó primę dignitates, aduerte, quòd ſecundum Ariſtotelem in quarto Metaphyſicæ ſunt duo. Vnum negatiuum, ſcilicet non contingit, id eſt, nõ poteſt idem de eodẽ ſimul affirmari & negari. Alterum eſt affirmatiuum. ſ. de quolibet eſt uera affirmatio uel negatio, id eſt, de quolibet uerificatur alterum contradictoriorũ. Quomodo igitur ſcientiæ particulares utantur his duobus cõmuniſſimis principiis, aduerte quòd ad mentem Ariſtotelis diſtinguendum eſt de demonſtratione oſtenſiua, & de ea, quæ ducit ad impoſsibile. Nam demonſtratio oſtenſiua non utitur primó principio negatiuo, niſi contracta ſiue applicata ad ſpeciales terminos, & ad maiorem extremitatem, concludendo aliquod prædicatum de minori extremitate, cum negatione ſui oppoſiti contradictorii. Verbi gratia, Volo probare, quòd Sortes eſt animal, & non eſt non animal, & arguitur ſic, Omnis homo eſt animal, & non eſt non animal, Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt animal, & non eſt non animal, quia non poteſt de Sorte uerificari animal, & non animal, per primum principium negatiuum. Ergo ſi eſt animal, non eſt non animal.

Demonſtratio autem ducens ad impoſſibile, utitur hoc primo principio affirmatiuo, De quolibet eſt uera affirmatio uel negatio. Non quidem in ſua uniuerſalitate, ſed applicatum ad proprium ſubiectum. Verbi gratia, Geometra aſſumit hoc ad principium ad demonſtrandum hanc lineam eſſe rectam, quia non eſt obliqua, & Arithmeticus aſſumit idem ad probandum hunc numerum eſſe parem, quia non eſt impar.

Sed dices, quis eſt modus utendi prædicto principio in in demonſtratione ducente ad impoſsibile?

Reſpondetur quòd eſt talis. Volo probare quòd aſinus eſt homo, & arguo ſic, Omne animal eſt homo, Aſinus eſt animal, ergo aſinus eſt homo. Argumentum eſt in forma, quoniam in Darii, & concluſio eſt falſa, ergo aliqua præmiſſarum. Non minor, ergó maior. Tunc ultra, maior eſt falſa,

falsa, ergo sua opposita contradictoria est uera, scilicet Nõ omne animal est homo: patet consequentia, per primum principium affirmatiuum, quoniam de quolibet est uera affirmatio uel negatio, ergo si hæc affirmatio ẽ falsa, Omne animal est homo. hæc negatio est uera, Non omne animal est homo. Hoc igitur modo demonstratio ducens ad impossibile, utitur primo principio affirmatiuo. Ex quibus constat, quòd demonstratio ostensiua completur unico discursu, procedendo a maiore ad minorem, & ab utraque ad conclusionem, & illic sistere: Demonstratio autem ducens ad impossibile, non completur, nisi pluribus discursibus, quorum primus est a præmissis ad conclusionem. Secũdus autem est per reuersionem ad præmissas, modo quo argumentati sumus. Hæc de quinto capite dicta sint.

Quomodo omnes scientiæ conueniunt, uel disconueniunt circa principia communia, et propria.

CAP. VI.

IN sexto capite declarandum est, quomodo oẽs scientiæ includendo Metaphysicam & Dialecticam se habent circa principia communia, deinde circa propria. Pro resolutione primæ partis ponuntur tres conclusiones. Prima est, Omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa principia communia. & quidem, quòd cõueniunt declaratur sic, Omnis scientia roboratur, & firmatur per principia, quæ uirtualiter ingrediuntur omnem demonstrationẽ, ita quòd est status, & ultima resolutio ad illa. Sed hæc sunt principia cõia, & maximè duo prima. s. Non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare, & de quolibet est uera affirmatio uel negatio, Nam his non acceptis ut uerissimis, nulla stabit demonstratio, nullaq; certa notitia, & scientia. Quòd aũt disconueniant, patet hinc, Oẽs scientiæ particulares accipiũt, & utuntur primis principiis cõmunibus, ut primis ueris, & non quærunt ultrà. Sed metaphysica non solum utitur eis, sed etiam probat ea contra negantem, ut patet per Aristotelem in quarto Metaphysicæ. Pro cuius notitia aduerte, quòd quælibet scientia potest se habere tripliciter circa principia communia. Primò, probando aliquam conclusionem per ipsa, &

In hoc oẽs scientiæ conueniunt, quoniã conclusiones suas non efficaciter probant, nisi tandem reducant ad principia communia, tanquàm ad prima complexa, primò & maximè uera. Secũdò probando aliquid de ipsis primis principijs, puta quòd non possumus ea mente negare, licet fortè uoce, & quod eorum oppositis nõ possumus intellectu assentire, & in hoc omnes scientiæ non conueniunt, quoniam id ad solam Metaphysicam spectat, ut patet in quarto Metaphysicæ. Tertiò, probando ipsa principia communia non quidem a priori, nec a posteriori ostensiuè, sed deducendo ad impossibile, ut tibi declarabitur in quarto Metaphysicæ. & non absolutè, sed huic uel illi neganti ea, & hoc iterũ spectat ad Metaphysicam. Constat igitur quòd omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa prima principia communia.

Secunda conclusio est ista, Tam dialectica quàm Metaphysica utuntur omnibus principiis cõibus, omnibus scientiis, siue sint ipsæ primæ dignitates, ut, Non contingit idẽ de eodẽ simul affirmare, & negare &c. Siue sint cõmunes animi conceptiones, ut, Si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Hæc conclusio sic probatur, tam Dialectica quàm Metaphysica sunt scientiæ communes, quoniã uersantur circa idem, id est circa ens, ut declarabitur tibi in quarto Metaphysicæ, ergo habent considerare de omnibus, ergo sicut Metaphysica uersatur circa principia communia, sic & Logica. Diuersa tamen ratione quoniam Metaphysica demonstratiuè, modo quo dictum est in conclusione præcedenti. Dialectica autem solum probabiliter disputat de principiis omnium scientiarum.

Tertia conclusio est ista, Dialectica non est determinatæ differentiæ, nec determinati generis subiecti. Probatur, Omnis scientia, quæ est determinatæ differentiæ, aut determinati generis subiecti, arguit tantum ad unam partem contradictionis, scilicet probando, & concludendo solum partem affirmatiuam, aut solum negatiuam, Sed Dialectica arguit, & probat utranque partem contradictionis, quoniam non procedit demonstratiue, sed probabiliter, ut patet in Topicis, ergo ipsa Dialectica quæ est disputatiua,

non est scientia determinatæ differentiæ, nec determinati generis subiecti.

Sed contra declaratū est in primo tractatu, quòd subiectum in Logica est ens rationis, uel argumentatio, ergo habet determinatum subiectum. Item est de secundis intentionibus adiunctis primis, ergo est determinatæ differētiæ. Respondetur, Logica siue Dialectica dupliciter sumitur. Primò, ut est docens, & tradens artem ac regulans syllogizandi, & demonstrandi, & diuidendi, & diffiniēdi, &c. Et ut sic est uera scientia, & determinati generis subiecti, & determinatæ differentiæ, quoniam est scientia rationalis, & non realis. Secundò ut est utens, & út sic est potius modus sciendi, est enim instrumentum disputandi. Tale autem instrumentum non est determinatæ differentiæ, nec determinati generis subiecti, quoniam de omni ente, contingit disputare arguendo ad quamcunque conclusionem tam affirmatiue, quàm negatiue, & in hoc sensu dicit Aristot. ipsam non esse alicuius unius generis subiecti.

Et sic constat tibi, quomodo omnes scientiæ cōueniunt uel disconueniunt circa principia communia.

Pro resolutione secundę partis, scilicet quomodo scientiæ se habeant circa principia propria, tria agenda sunt ad mentem Aristote. Primò, declarandum est, quomodo in qualibet scientia sunt propriæ interrogationes, & propriæ responsiones, & propriæ disputationes. Secundò, mouendæ sunt tres quæstiones, & soluendæ. Tertiò, ostendetur quòd in scientijs doctrinalibus, id est, mathematicis minus decipimur, quàm in alijs, puta quàm in Physicis.

Quantum ad primū antequàm descendamus ad propositum, declarandum est, quomodo differunt interrogatio, & conclusio, & propositio. Tu igitur aduerte, quòd eadem oratio sub diuersa ratione, est interrogatio & conclusio, & propositio, nam dicitur interrogatio ante syllogizationem respectu arguentis. Verbi gratia, Arguens antequàm syllogizet, interrogat respondentem, utrum concedat istam, Omnis homo est risibilis, & ut sic talis propositio est interrogatio. Quòd si respondens concedit, arguens non

syllogizat

ſyllogizat ad eam concludendam, Si autem non concedit, ſyllogizat ad eam concludendam, quæ concluſa dicitur concluſio. Vnde interrogatio non differt à concluſione, niſi ſicut oratio ſumpta ante ſyllogizationem, & poſt, ita quòd antè dicitur interrogatio, & poſt dicitur concluſio; eadem oratio poſtquàm eſt concluſa, dicitur propoſitio, ſi aſſumatur ut præmiſſa ad probandam aliam. Verbi gratia, Sit concluſum omnem hominem eſſe riſibilem, ex eo quòd eſt animal rationale, & probandum ſit, quòd hic homo, puta Sortes eſt riſibilis, tunc ea, quæ fuit concluſio, fiet propoſitio; id eſt præmiſſa, ſic arguendo, Omnis homo eſt riſibilis, Sortes eſt homo, ergo sortes eſt riſibilis.

Viſo quomodo differant interrogatio & concluſio, & propoſitio probandum eſt primum propoſitum; ſcilicet, quòd omnis ſcientia habet proprias interrogationes, & arguitur ſic. Idem eſt realiter propoſitio, & concluſio, & interrogatio ex declaratis, ſed quælibet ſcientia habet proprias concluſiones, quas demonſtrat per proprias propoſitiones; quoniam demonſtratio eſt ex propriis, & non communibus principiis, ut docuimus ſuprà, ergo omnis ſciētia habet proprias interrogationes. Sed aduerte, quòd alio modo eſt interrogatio in ſcientiis demonſtratiuis, & alio modo eſt in Dialectica; quoniam in demonſtratiuis non eſt interrogatio de præmiſſis, ſed de concluſione tantum; procedit enim demonſtrator ex neceſſariis, & infallibiter ueris, & ideò non habet interrogare utrum ſint ueræ uel non; quoniam aut ſunt per ſe notae, aut reducit ad per ſe nota. In dialecticis autem fit interrogatio de concluſione, & de praemiſsis; quoniam Dialecticus non procedit ex neceſſariis, ſed ex probabilibus præmiſſis, quas contingit eſſe ueras & falſas pro diuerſo tempore, nec Dialecticus poteſt eas reducere ad per ſe notas. Hinc patet, quòd nulla eſt repugnantia in dictis Ariſtot. quando dixit, quòd demonſtrator non interrogat, Dialecticus autem interrogat. Intendit enim de interrogatione quo ad præmiſſas, non autem quo ad concluſionem. Conſtat igitur tibi, quomodo in omni ſcientia ſunt propriæ interrogationes,

Et aduerte, quòd ex hac conclusione Aristot. infert tria corollaria. Primum est, nulla interrogatio est indifferenter cuiuslibet scientiæ, sed alia est interrogatio in geometria, alia in medicina, alia in Physica, & sic de aliis. nam sicut diuersæ scientiæ habent diuersas conclusiones, sic & diuersas interrogationes; quoniam ut docuimus, eadem propositio est interrogatio, & conclusio: diuersa tamen ratione, ut dictum est.

Secundum est, in qualibet scientia subalternante aliquid dicitur propositio dupliciter. Primò, quia per illud aliquid demonstratur in scientia subalternante, ut in geometria hæc est propositio, Omnes lineæ ductæ à centro ad circunferentiam, sunt æquales. Nam per ipsam, geometra demonstrat hanc conclusionem, Super datam lineam rectam contingit triangulum æquilaterum constituere. Secundò, quia per illam demonstratur aliquid in sciētia subalternata. vnde hæc est ptopositio geometrica, linea cadēs super lineam perpendiculariter causat angulum rectum. Nam per hanc demonstratur hæc conclusio in prospectiua, quæ subalternatur geometriæ, ut tibi declarabitur infrà. Oculus uidet partem dextram, & sinistram obiecti uisibilis, eò quòd ab illis causantur anguli recti, linei, uisuales, per conuersum linearum uisualium rectarum.

Tertium est, Quilibet artifex specialis reddit rationem suarum interrogationum, & conclusionum per sua principia. Non autem reddit rationem principiorum, nisi induat uicem Metaphysici; quoniam ad Metaphysicum spectat probare principia scientiarum particularium contra negātem ea, ut tibi decalarabitur in primo Physicorū, & in quarto Metaphysicæ.

Secunda cōclusio est hæc, Quælibet scientia habet proprias, & determinatas responsiones. Hæc sequitur ex præcedenti conclusione. Nam bene sequitur, quòd si quælibet scientia habet proprias interrogationes, habet etiam proprias responsiones. Non ergo aliqua scientia habet de quolibet interrogare, nec de quolibet interrogatio respondere, sed de his tantum, quæ ad illam scientiam pertinent. Ideò dicit Arist. quod non spectat ad scientem pro tali scië

tiā de omnibus interrogare, nec secundum omnem interrogationem respondere, sed de his, quæ sunt secundum determinatam scientiam. Verbi gratia, Si interrogatur Physicus, utrum triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, non debet respondere, ut Physicus; quoniam hoc non spectat ad Physicum sed ad Geometram. Si autem interrogatur Physicus utrum graue non impeditum descendat usque ad centrum, obligatur respondere; quoniam id est de consideratione Physici.

Tertia conclusio est hæc, In omni scientia sunt propriæ disputationes. Hæc pendet ex præcedētibus. Nam si in omni scientia sunt propriæ interrogationes, & responsiones, sequitur quòd etiam sint propriæ disputationes. Præterea, inquit Aristo. si quis disputat cum Geometra secundum quod Geometra, id est ex principijs geometriæ arguens, bene disputat. Si uerò non, nō bene disputat. Cōstat ergo ꝙ sicut in Geometria sūt proprię disputationes, sic & in alijs sciētijs. Cōstat ergo tibi, quomodo in oī sciētia sunt propriæ interrogationes, & responsiones, & disputationes.

Quantum ad secundum principale aduerte, quòd Arist. contra prædeterminata mouet, & soluit tria dubia.

Primum, est cum determinatum sit, quòd quælibet sciētia habet proprias interrogationes, puta geometria proprias interrogationes geometricas, dubitatur utrum detur aliqua interrogatio non geometrica.

Secūdum est, utrum propositiones, id est præmissæ quæ fiunt secundum ignorantiam geometriæ, sint cēsendæ geometricæ. Pro notitia huius dubii aduerte, quòd propositiones secundum scientiam geometrię sunt propositiones ueræ, quæ constant ex terminis geometricis, quibus intellectus assentit ex ipsa notitia terminorum, aut ex discursu perceptibili siue imperceptibili, ut omnes anguli recti sunt æquales. Non cōtingit paralellas concurrere. Propositiones autem secundum ignorantiā geometriæ, sunt illæ, quæ constant ex terminis geometricis, sed sunt falsæ, & oppositæ prædictis, ut anguli recti sunt inæquales, paralellæ concurrunt. De his ergo Aristot. mouet dubium, an sint geometricæ uel non.

Ter-

Tertium est, utrum syllogismus ignorantiæ sit syllogismus uel paralogismus? Pro cuius notitia aduerte, quòd syllogismus scientiæ est ille, qui procedit ex ueris præmissis, & proprijs principijs scientiæ, in qua fit. Verbi gratia, In geometria hic est syllogismus secundum scientiam geometriæ, paralellæ non concurrunt: a & b sunt paralellæ, ergo a & b non concurrunt. Syllogismus autem ignorantia est ille, qui procedit ex falsis, & oppositis principiorum scientiæ in qua fit. Verbi gratia, In geometria hic est syllogismus ignorantiæ, Paralellæ concurrunt, a & b sunt Paralellæ, ergo Paralellæ concurrunt. Dubiū est ergo, utrū talis syllogismus ignorantiæ, sit uerus syllogismus, an paralogismus.

Ad primum dubium respondens Aristo. tenet quod aliquæ uidentur esse interrogationes alicuius scientiæ, quæ tamen non sunt illius scientiæ. Pro cuius notitia aduerte, quòd aliquæ interrogationes, & conclusiones uidentur esse & sunt alicuius scientiæ, ut in geometria, hæc est, & uidetur esse Geometria. Triangulus habet tres æquales duobus rectis, aliquæ autem uidentur esse, & tamen non sunt, ut hæc uidetur esse geometria, & non est, Quinti toni ad quartum est proportio sex qui quarta. Quæ autem sit huiusmodi proportio, docuimus in septimo Physic. in epitomatibus nostris Physicis. Et tu uide in fine septimi Physi. Quomodo autem differat conclusio geometrica, & conclusio geometricæ dicam infrà. Aliquæ autem non uidentur, nec sunt, ut hæc graue tendit deorsum, & leue sursum, nec est nec uidetur geometrica, sed Physi. Intendit ergo Arist. respondens primo dubio, quòd ex interrogationibus, & conclusionibus, quæ uidentur esse alicuius scientiæ, aliquæ sunt & uidentur illius scientiæ, aliquæ autem non sunt, licet uideantur, ut exemplificatum est in geometriam, & conclusionem geometriæ. Nam respectu primi sufficit, quòd sit demonstrata per principia geometriæ. Respectū autem secundi oportet, quòd constet ex terminis geometricis, & demōstretur per principia geometriæ, ex qua distinctione constat, quòd hæc est geometrica. Quarti ad quintum tonum ex proprio sexqui quarta, sed non est

non est conclusio geometriæ, sed Musicæ. Hæc autem est geometriæ, Super lineam rectam contingit triangulum æquilaterum constituere.

Ad secundum dubium respondens Arist. dicit, quòd opinari hanc propositionem. Paralellæ subeunt, id est concurrunt, esse geometricam, & non geometricam, uerum est, sed supple diuersam tamen rationem. Pro cuius intelligentia aduerte, quòd quoad materiam, id est, ad terminos, ex quibus componitur ex geometrica, sicut & ista est Physica, quo ad terminos. Leue descendit graue autem ascendit, quantum autem ad formā, non est geometrica, quoniā est falsa, & contra principia geometriæ. Hoc enim est principium in geometria, Paralellæ nō concurrunt. Sicut & istud, Omne totū est manus sua parte, & quoniā unumquodq; habet esse, & denominatur a forma, ideò absolute loquendo, non est censenda geometrica. Sicut nec ista est Physica, Omne ens est immobile, Supponit enim physicus motum esse, & aliquod ens moueri. Vnde licet prædicta propositio constet ex terminis Physicis, tamen censenda est non Physica, quoniam repugnat principiis Physicæ, uel dicenda est Physica, secūdum quid, id est extrema, sed non Physica simpliciter, quoniam non ex forma.

Ad tertium dubium respondens Arist. inquit, in doctrinis, id est in scientiis demonstratiuis quales sunt mathematicæ, non est paralogismus, sicut in dialecticis. Pro cuius notitia aduerte, quòd syllogismorum quidam est apparēs sed non uerus, sicut auriculum est apparens aurum, sed nō est uerum aurū. Verus est ille, qui regulatur in debito modo, & debita figura, de quibus actum est in tract. de syllogismo formali. Apparens est ille, qui non regulatur debito modo nec debita figura, ut quandò arguitur ex puris particularibus aut puris negatiuis, aut ex quatuor terminis, ut quando medium est terminus æquiuocus. Verus syllogismus est duplex, quoniam quidē est uerus de forma, scilicet ratiōe modi, & figuræ, ut si fiat in Barbara, aut Cœlarent, aut in Cæsare, aut in Darapti, &c. Et uerus de materia, ut si fiat ex præmissis ueris, & concludatur cōclusio uera in debito modo, & debita figura. Vnde iste est uerus

de forma,& de materia; omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis, Quidam autem est uerus de forma, sed non de materia; quoniam aut utraque præmissarum, aut altera est falsa,ut hic, omnis homo est lapis,omnis asinus est homo, ergo omnis asinus est homo. Patet, quòd est in primo modo primæ figuræ,sed utraque præmissarum est falsa. Paralogismus,id est,apparens,& nō uerus,fit duobus modis. Primo,ex præmissis ueris,sed non fit in debito modo,& debita figura,ut hic, nullus homo est lapis, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est lapis. Valet quidem de materia; quoniam utraque præmissarū est uera,sed non ualet de forma; quoniam arguitur ex puris negatiuis,ideo est paralogismus. Secundo,quando fit ex præmissis falsis, & non fit in debito modo,nec in debita figura,ut hic, Asinus est homo,leo est asinus,ergo leo est homo. Constat utranque præmissarum,&conclusionem esse falsam, & arguitur ex puris indefinitis,ergo est paralogismus de forma,& de materia.

His præpositis aduerte,quòd Aristoteles intendit in dialecticis posse committi falsum syllogismum tam de forma, quàm de materia, ut patet per ipsum in libro Topicorum, qui est paralogismus,secundo modo, & multo magis primo modo. In demonstratiuis autem non committitur paralogismus,nec primo,nec secundo modo; quoniam semper arguitur in debito modo, & debita figura, sed semper est uerus syllogismus, licet aliquando peccet in materia, ut quando sic arguit Geometra, Omnes paralellæ concurrunt,a & b, sunt paralellæ, ergo a,& b concurrunt. Constat,quòd arguitur in prima figura in tertio modo,& tamē peccat in materia; quoniam maior est falsa,& est opposita principio geometriæ,quod est hoc, paralellæ non concurrunt,& ratio, propter quam in demonstratiuis scientiis non cōmittitur paralogismus,est hæc, quoniam in eis arguitur solum ex tribus terminis,scilicet maiore, extremitate,& minore, & medio bis sumpto ante conclusionē, & signo uniuersali apposito medio in prima figura,& non maiori extremitati. In prima autem figura fit præcipua demonstratio,& maximè in primo modo, ut manifestabitur

tur infrà. Conftat ergo, quòd in doctrinalibus fcientiis fyllogifmus ignorantiæ non eft paralogifmus, fed fyllogifmus peccans in materia, & non in forma, etiam quòd procedat ex oppofitis principiorum fcientiæ, in qua arguitur, ut docuimus à confenfu de paralellis.

Quantum ad tertium, fcilicet, quòd in fcientiis doctrinalibus minus decipiamur, quàm in aliis, puta in Phyficis, & hac de caufa Ariftoteles magis utitur exemplis mathematicis in toto libro Pofteriorum, quàm aliarum fcientiarum. Probatur ex intentione Arifto. per duas conclufiones. Prima eft hæc. Scientiæ Mathematicæ funt certiores aliis, ideo minus decipimur in eis. Secunda eft, Scientiæ Mathe. funt firmiores aliis, ideo minus decipimur in eis.

Prima probatur tripliciter. Primo fic, Scientiæ Mathematicæ funt manifeftiores intellectui, ergo funt certiores. Patet confequentia, quoniam maior manifeftatio caufat maiorem certitudinem. Antecedens autem fic probatur, probationes Metaphyficæ magis patēt ad fenfum, quā in aliis fcientiis, ergo manifeftiores funt intellectui, quoniam omnis noftra cognitio ortum a fenfu habet, quod ergo magis patet ad fenfum, manifeftius eft intellectui. Quòd uero probationes Mathematicæ magis pateant ad fenfum, declarat Ariftoteles tali figno, Geometra non concedit abfolute iftam, Omnis circulus eft figura propter æquiuocationem huius termini, circulus, qui dicitur de poemate Homeri, & de figura una linea contenta. Nam fi concederet abfolute, poffet fic argui, Omnis circulus eft figura, Poema Homeri eft circulus, ergo Poema Homeri eft figura. quod conftat effe falfum. Geometra ergo folum concedit illam, ut æquiualet ifti; Omnis talis circulus eft figura, fcilicet demonftrādo ad fenfum circulum in terra defcriptum, & hic propter euidentiam fenfus non poteft effe, nec caufari error in intellectu.

Secundò fic, In mathematicis non datur inftantia particulariter, fed tantū uniuerfaliter, in aliis aūt contingit dare inftantiā pariculariter, & uniuerfaliter; ergo Mathematicæ funt certiores aliis. Probatur confequētia, Nā notitia uniuerfalis certior eft notitia particulari, & fingulari. Illa enim

Mm 2 non

non mutatur a ueritate in falsitatem, sed semper est uera, ut hæc est immutabiliter uera, omnis triãgulus habet tres angulos, particularis autem & singularis mutatur a ueritate in falsitatem ad mutationem rei particularis. Vnde hæc non semper est uera, Sol illuminat emisphærium nostrum, aliter nunquam esset nox.

Antecedens uero sic probatur, in mathematicis prædicatum inest subiecto, secũdum quod ipsum, ergo inest omni contento sub subiecto, & si remouetur ab uno contento sub subiecto, remouetur ab omnibus. Verbi gratia, Si quis probat aliquem triangulum habere tres angulos, probat de omni, quoniam habet tres angulos, est proprium triangulo in quarto modo, & si quis probat aliquem circulum carere angulo, probat quod omnis circulus caret angulo, quoniam carere angulo competit omne figuræ circulari, sicut habere in angulum, competit omni figuræ rectilineæ. In aliis autem scientiis non ita contingit. Nam in Physicis non probatur omne corpus esse in loco, nec uniuersalis negatiua opposita contrariæ, sed particularis affirmatiua, & particularis negatiua, ut tibi declarabitur in quarto physicorum. Constat ergo mathematicas esse certiores; quoniam in eis non datur instantia particularis, sed uniuersalis.

Tertio ad idem sic, Mathematicæ procedunt ex propositionibus conuertibilibus, non autem aliæ scientiæ, ergo sunt certiores aliis. Probatur consequentia, quoniam in conuertibilibus, quo ad conuertentem, & conuersam non potest esse deceptio. Nam si ista estvera, Omnis homo est risibilis, & hæc est uera, Omne risibile est homo, in non conuertibilibus autẽ non sic est, nam licet ista sit uera, omnis homo est animal, hæc tamen est falsa, omne animal est homo, quoniam homo, & animal non sunt termini conuertibiles. Si igitur Mathematicæ procedunt ex conuertibilibus, certiores sunt aliis. Antecedens uero sic probatur. In mathematicis demõstratur passio conuertibilis de subiecto per medium cõuertibile cum utroque. Verbi gratia, Demonstrat geometra triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, & eo quòd habet angulum extrinsecum

secum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. Hæc autem tria sunt conuertibilia, triangulum, habere tres angulos, æquales duobus rectis habere angulū extrinsecū &c. Sic & ista sunt conuertibilia, homo risibile, rationale.

Et aduerte, quoniam mathematicæ procedūt ex conuertibilibus, licet in mathematicis arguere in secunda figura ex puris affirmatiuis; nam hoc argumentum ualet, omne risibile est rationale; omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Et tu loco risibilis, & omnis, & rationalis, sume in mathematicis habere tres angulos, triangulum, & habere triangulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. In physicis autem non licet, quoniam non semper procedunt ex conuertibilibus. Vnde hoc argumentum non ualet in secūda figura, Omne quod mouetur, est in loco, lapis in centro terræ est in loco, ergo lapis in centro terræ mouetur. Nam subiectum, & prædicatum maioris, non sunt termini conuertibiles. In plus est enim esse in loco, quàm moueri.

Constat igitur tibi, propter quid mathematicæ scientiæ sunt certiores aliis.

Secunda autem couclusio. scilicet, quòd mathematicæ sint firmiores aliis scientiis, probatur tripliciter ad mētem Aristotelis. Primo sic, comparando præmissas ad conclusionē in mathematicis, sequitur uniuersaliter, quòd si præmissæ sunt ueræ, conclusio est uera, & econuersò, quoniam in mathematicis, ut diximus semper arguitur ex conuertibilibus, & æqualibus, secundum prædicationem, qualia sunt subiectum, & propria passio, & diffinitio subiecti uel propriæ passiones, & ideo si præmissæ sunt ueræ, conclusio est uera, & econuersò, & hæc de causa syllogismus in secunda figura ex puris affirmatiuis ualet in mathematicis, ut diximus supra. In aliis autem scientiis non sic est, quoniam non proceditur semper ex conuertibilibus, & æqualibus secundum prædicationem, sed ex inæqualibus, ut sumendo genus, & duas eius species, & ideo in aliis sciētiis non ualet argumentum in secunda figura ex puris affirmatiuis, ut hic, omnis homo est animal; omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat, quòd præ-

missæ sunt ueræ, & conclusio falsa, eo quòd animal communius est, quàm homo est asinus. Quia igitur in mathematicis præmissæ, & conclusio, & econuerso sunt semper ueræ, siue arguatur in prima figura, siue in secunda ex puris affirmatiuis, ideo sunt firmiores cæteris scientiis.

Secundo probatur sic, Comparando maiorem extremitatem, & minorem ad medium, mathematicæ non recipiunt in syllogizando nisi ea, quæ sunt per se. Aliæ uero scientiæ recipiunt non solum ea, quæ sunt per se, sed etiã ea, quæ sunt per accidens, ergo sunt firmiores aliis scientiis. Patet consequẽtia, quoniam firmior est ueritas in his, quæ sunt per se, quàm in his, quæ sunt per accidens. Antecedens autem probatur, quoniam mathematicæ in demonstratione recipiũt subiectum, & propriam eius passionem, & diffinitionem subiecti, aut passionis, quæ omnia de se inuicem prædicantur per se. Verbi gratia, risibile prædicatur per se de rationali, rationale prædicatur per se de homine, & risibile prædicatur per se de homine. In aliis autem scientiis, recipiuntur, quæ sunt etiam per accidens, ut est ista, aqua est calida, ignis est siccus, aer est frigidus, ut tibi declarabitur in Physicis. Cum igitur ea, quæ sunt per accidens, non causent ueritatem æque firmam, sicut ea, quæ sunt per se, constat, quòd mathematicæ sunt firmiores aliis scientiis.

Tertio probatur sic, Comparando medium ad propriã conclusionem, mathematicæ scientiæ non procedunt ad demonstrandum aliquam conclusionem demonstratione potissima, nisi per unum medium, aliæ autem scientiæ per plura, ergo mathematicæ sunt firmiores aliis. Patet consequentia, quoniam sicut non potest esse error eunti ad terminum, ad quam est unica uia, sic nec demonstranti conclusionem, ad quam est tantum unum medium. Antecedens autem sic probatur. Declarabitur tibi in 2. Physic. & in tertio Metaphysicæ, quòd mathematicæ non considerant nisi causam formalem, & per eam solam demonstrãt, aliæ uero per plura causarum genera, puta scientiæ naturales cõsiderat quatuor causarum genera, materialem, formalem, efficientem, finalem, ut tibi manifestabitur, in ii.

Phy-

Physi.& per eas demonstrant, Metaphysica autem cõside rat omnia causarum genera præter materialem, quoniam abstrahit a materia,& a motu, ut tibi declarabitur in tertio libro Metaphysicæ. Cum igitur mathematicæ solũ per causam formalem demonstrent, constat quòd sunt firmiores aliis scientiis, quo ad cognitionem nostram. Quoniam igitur Mathematicæ sunt nostro intellectui certiores & notiores,& cõformiores, ideò minus decipimur in eis qu in aliis scientiis, eo quòd demonstrationes eius sunt in primo gradu certitudinis. ut tibi declarabitur in philosophia. pro nunc sustine. Hæc de præsenti capitulo dicta sint, in quo terminatur consideratio de demonstratione potissima, quæ facit scire simpliciter, & est demõstratio propter quid,& a priori,&c.

De differentia inter demonstrationem propter quid, et inter eam quæ est, quia. CAP. VII.

In septimo capite secundum ordinem doctrinæ inuestigandum est ad mentem Aristotelis, quomodo differant demonstratio propter quid, de qua superius est actum, & demonstratio quia, de qua nunc agendum est. Pro cuius noticia hic principaliter duo agenda sunt. Primò, quomodo differant in eadem scientia. Secundò, quomodo in diuersis scientiis.

Quantum ad primum aduerte, quòd demonstratio propter quid in eadem scientia differt a demõstratione quia, in duobus. Primò demonstratio propter quid in eadem scientia, nunquam fit per causam remotam & mediatam, sed per proximam & immediatam, ut docuimus in diffinitione eius, quæ datur per materiam. Demonstratio autem quia, fit per causam remotam & mediatam, dummodo causa illa sit nobis notior eius effectu. Secundò, demonstratio propter quid, nunquàm fit per effectum in eadem scientia, siue sit effectus conuertibilis cũ causa sua; siue nõ. Demonstratio autem quia, fit in eadem sciẽtia per effectũ utroque modo, dũmodo effectus sit notior sua causa.

Et quidem, quòd demonstratio quia, fit per causam remotam, declarat Aristoteles tali exemplo. Non esse ani-

mal eſt cauſa remota non reſpirandi, ſicut eſſe animal eſt cauſa remota reſpirandi, & non habere pulmonem, eſt cauſa proxima non reſpirandi, ſicut habere pulmonem eſt cauſa proxima reſpirandi. Siquis igitur probat piſcē non reſpirare, quia non habet pulmonem, eſt demonſtratio negatiua propter quid, ſic arguendo in ſecunda figura, Omne reſpirans habent pulmonem. Piſcis non habet pulmonem, Ergo piſcis non reſpirat. Si autem probat hominem reſpirare, ſic arguendo, Omne habens pulmonem, reſpirat, Homo habet pulmonem, Ergo homo reſpirat. Eſt demonſtratio affirmatiua propter quid, quoniam habere pulmonem eſt cauſa propinqua & immediata reſpirationis, ut tibi declarabitur in tract. de expiratione & expiratione, in paruis naturalibus, quæ per epithomata diſpoſuimus. Si quis autem probat parietem non reſpirare, quia non eſt animal, eſt demonſtratio quia. Nam eſſe animal, non eſt cauſa propinqua, ſed remota reſpirationis. Multa enim ſunt animalia, quæ non reſpirant, ut omne animal carens ſanguine. Si quis igitur ſic arguit, Omne reſpirans eſt animal, paries non eſt animal, ergo paries non reſpirat, eſt demonſtratio quia. Conſtat igitur tibi quomodo fiat demonſtratio quia, per cauſam remotam.

Quòd autem fiat per effectum conuertibilem notiorem cauſa ſua, declarat Ariſtoteles tali exemplo, ſi quis probat planetas, id eſt ſeptem ſtellas erraticas, ſcilicet Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, & Lunam eſſe propè, id eſt minus diſtantes a nobis, quàm ſint ſtellæ fixæ, per hunc effectum quia non ſcintillant, demonſtrant per effectum conuertibilem negatiuè, ſic arguendo, Omnis ſtella nō ſcintillans eſt propè, planeta eſt non ſcintillans, ergo eſt propè. Si autem probat ſtellam fixam eſſe diſtantem, quia ſcintillat, demonſtrat per effectum conuertibilem affirmatiuè, ſic arguendo, Omnis ſtella ſcintillans eſt diſtans, ſtella fixa eſt ſtella ſcintillans, ergo ſtella fixa eſt diſtans.

Alio autem exemplo declarat Ariſtoteles demonſtrationem quia, fieri per effectum conuertibilem, & eſt tale, demonſtramus lunam eſſe figuræ circularis per hunc effe

ctum,quia eius lumen circulariter crescit, & decrescit, & arguitur sic. Illud cuius lumen circulariter crescit, & decrescit,est figuræ circularis, Sed in luna lumen circulariter crescit & decrescit,ut uidemus ad sensum,ergo luna est figuræ circularis,Constat hanc demonstrationē esse quia, & per effectum conuertibilem nobis ad sensum notiore. Nam licet ex parte rei figura circularis sit causa augmenti in lumine circulariter, tamen ex parte nostra augmentum luminis circulariter est causa siue ratio, qua cognosci mus lunam esse figuræ circularis, & ideò prædicta demonstratio est quia,& non propter quid,& non est a priori ex parte rei,sed a posteriori, quoniam omnis effectus est posterior sua causa.

Quòd uero demonstratio quia,possit fieri per effectum non conuertibilem,patet ex prædictis. Nam qua ratione fit per effectum conuertibilem,ita etiam per non conuertibilem. Contingit enim effectum non conuertibilem esse notiorem nobis, sicut & effectum conuertibilem. Sed aduerte,quòd effectus non conuertibilis,potest esse duplex. Quidam enim est communior causa,quidam minus communis. Si est communior,poterit per eum demōstrari eius causa negatiue in secunda figura, ut hic, Omnis ignis est desiccatiuus, Nulla aqua est desiccatiua, ergo nulla aqua est ignis. Cōstat,quòd esse desiccatiuum, est effectus ignis ex sua aptitudine naturali,& tamen est communior quàm ignis,quoniam competit etiam terræ. Nam ignis & terra habent siccitatem pro qualitate simbola, & idem tam ignis,quam terra sunt ex sui natura desiccatiua. Si autem effectus sit minus communis,quàm causa sua, & tamen notior potest per eum demonstrari causa sua affirmatiue in prima figura,ut hic, Omne habens tres angulos est figura, Triangulus est habens tres angulos, Ergo triangulus est figura, Constat, quòd in plus est esse figuram quàm habere tres angulos. Nam omne habens tres angulos, est figura, sed non econuerso. Constat igitur tibi quomodo demonstratio, quia fit in eadem scientia per causam remotam & per effectum conuertibilem, & non conuertibilem magis communem, & minus communem, notiorem no-

men quàm causa sua, & in his omnibus differt à demonstratione propter quid, quoniam nunquàm fit per effectum, nec per causam remotam, sed propinquam, & propriam, aliter non faceret simpliciter scire, ut docuimus suprà.

Quantum ad secũdum principale, scilicet quomodo differant in diuersis scientiis demonstratio, quia, & demonstratio propter quid, aduerte, quòd de mente Aristotelis tres conclusiones probandæ sunt. Prima est, si aliqua scientia subalternatur alteri secundum se totam, subalternata dicit, quia, & subalternans dicit propter quid, id est in subalternata fit demonstratio quia, & in subalternante demonstratio propter quid. In quo sensu subalternatur perspectiua Geometriæ, Musica Arithmeticæ, Machinatiua Stereometriæ, Naualis Astronomiæ.

Secunda conclusio est hæc, Si aliqua scientia subalternatur alteri non secundum se totam, sed solum secundum partem, subalternata quo ad illam partẽ dicit quia, & subalternans propter quid.

Tertia conclusio est, Si sint aliquæ duæ scientiæ, quarũ una non subalternatur alteri, nec secundum se totam, nec secundum partem, conueniunt autem in aliqua una propositione siue conclusiones respectu illius conclusionis, altera dicit quia, altera propter quid.

Antequàm deueniamus ad probationem prædictarum conclusionum, declarandum est, quid sit scientiam subalternari alteri secundum se totam, quid secundum partem, quid nec secundum totam, nec secundum partem, & tamen in aliqua una propositione conuenire.

Tu igitur aduerte, quòd tunc una scientia subalternatur alteri secundum se totam, quando eius subiectũ adæquatum supponitur secundũ se totũ subiecto alternantis, & non differt ab illo, nisi quia addit super illud differentiã accidentalem siue extraneã, & hoc modo prospectiua secundũ se totam subalternatur Geometriæ. Nam subiectũ utriusque est linea uel magnitudo, & prospectiuæ subiectum non addit super lineam, aut magnitudinem, nisi uisuale, quæ est differẽtia accidentalis lineæ, nõ enim est de

ratione

ratione lineæ esse uisuale. sed esse longitudinem, cuius extrema sunt duo puncta, eodem modo subalternatur Musica Arithmeticæ, quoniam subiectum utriusque est numerus, sed Musica superaddit sonorum, est enim Musica de numero sonoro. Eodem modo subalternatur machinatiua Stereometriæ, quoniã utriusq; subiectũ est corpus mensurabile, sed machinatiua addit ædificabile siue ædificatũ, ita quòd machinatiuæ subiectum est corpus mensurabile, ædificabile, siue ædificatum, eodem modo subalternatur scientia naualis Astronomiæ. Vtraq; enim considerat corpus cœleste, sed naualis superaddit signũ apparens in aere causatum ex motu cœli in aere, ut quando luna habet hal lò, aut aer rubet in sero. Sunt enim signa aut uenti, aut tempestatis, aut serenitatis, &c.

Vnam autem scientiam subalternari alteri secundum partem est, quando pars unius scientiæ subalternatur alteri, & non tota scientia, & hoc modo pars scientiæ naturalis, quæ est de Iride, de qua iam egimus in Meteoris, subalternatur prospectiuæ. Nam prospectiua est de linea uisuali absolutè sumpta. Scientia autem de Iride, est de linea uisuali conuersa ad nubem roridam, ex qua causatur Iris, ut documus in epithomate nostro super Meteora Aristotelis.

Vnam autem scientiã non subalternari alteri, nec secundum totum, nec secundum partem, sed cõuenire in aliqua una couclusione, est quando, nec subiectũ unius, nec pars subiecti alternatur subiecto alterius, sed tantum respectu alicuius conclusionis una respicit alteram, utpote dicentẽ causam, aut rationem talis conclusionis. Et hoc modo chirurgia subalternatur Geometriæ quo ad istam conclusionem. Vulnus circulare tardius sanatur, cuius conclusionis chirurgicus nescit causam, ut chirurgicus est, sed hoc accipit a Geometra. Nam si quæratur a chirurgico, cur uulnus circulare tardius sanatur, respondebit, quia sic experitur. Si autem quæratur a Geometra, respondebit quia caret angulis. Nam quia circulus est figura una linea contenta, caret angulis. Omnis autem figura rectilinea habet angulos, ut patet in triangulo, & quadrato, & pentagono.

His

tum,ex consequenti tardius sanatur. Constat igitur tibi, quomodo, & quibus & quot modis differunt demonstratio quia,& propter quid in eadem scientia, & in diuersis. Hæc de præsenti capite dicta sint.

In qua figura syllogistica fiat præcipua demonstratio quæ facit scire simpliciter. Cap. VIII.

IN octauo cap. inuestigandum est,cum sint tres figuræ syllogismorum, ut docuimus in tracta. de syllogismo formali, in qua fiat demonstratio potissima,& hic duo uidenda sunt. Primò,quòd in prima figura præcipuè fit demonstratio propter quid. Secundò, quoniam in prima figura concluditur uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua,ut patet in Barbara,& Cœlarent,& quoniam omnis demonstratio potissima procedit ex ueris,& primis.& immediatis siue sit affirmatiua,siue negatiua, ideò declarandum est quomodo non solum uniuersalis affir.sed etiam nega. propositio potest esse immediata.

Quantum ad primum ponitur hæc conclusio, Demonstratio potissima tam affirmatiua,quàm negatiua, fit præcipuè in prima figura. Affirmatiua quidem in Barbara,negatiua autem in Cœlarent,& probatur sic, Prima figura facit magis, & simpliciter scire, ergo in ea fit demonstratio potissima, siue sit affirmatiua,siue negatiua. Patet consequentia,quoniam ut docuimus suprà, finis demonstrationis potissimè,est facere scire simpliciter, ergo in ea figura præcipuè fiet,quæ facit scire simpliciter. Antecedens autem,scilicet quòd prima figura faciat scire simpliciter,probatur quatrupliciter ad mentem Aristotelis.

Primò sic,scientiæ mathematicæ,ut Arithmetica,& Geometria, & Prospectiua, quæ sunt certissimæ scientiæ, demonstrant conclusiones suas in prima figura.Probãt enim conclusionem uniuersalem,in qua passio prædicatur adæquatè de suo subiecto,per præmissas uniuersales, ut quòd omnis triangulus habet tres æquales duobus, ex eo quòd omnis triangulus habet angulum extrinsecum, æqualem duobus angulis intrinsecis sibi oppositis, ergo signum est, quòd prima figura facit magis,& simpliciter scire.

Secundò sic,In prima figura semper aut frequenter syllogiza-

logizatur per mediũ propter quid,ergo facit magis,& simpliciter scire. Patet consequentia,quoniã quãdo syllogizatur per mediũ propter quid,fit demõstratio propter quid, hęc aũt,ut docuimus suprà,facit scire simpliciter,ergo&c. Antecedẽs autẽ probatur;quoniã quando syllogizatur cõclusio per mediũ propter quid, semper aut frequentius cõcluditur uniuersalis affirmatiua,ut qñ cõcludimus omnem hominẽ esse risibilem,eò quòd omnis homo est animal rationale. Sed uniuersalis affirmatiua non concluditur nisi in prima figura , ergo illa facit magis , & simpliciter scire .

Tertiò sic, In prima figura demõstramus diffinitionẽ de diffinito uniuersaliter,& nõ in secunda nec in tertia, ergò prima facit magis,& simpliciter scire. Antecedẽs patet;quoniã cũ diffinitio competat omni contẽto sub diffinito, demonstramus eã in Barbara,ut patet quãdo demonstramus diffinitionẽ materialem per formalem de diffinito, ut hic, Omne animal rationale est quid compositũ ex corpore,& anima intellectiua,Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est quid compositũ ex corpore, & anima intellectiua. Quòd autẽ nec in secunda,nec in tertia figura possumus demonstrare diffinitionẽ de diffinito uniuersaliter,& affirmatiuè,patet discurrenti per oẽs modos earũ. Consequentia uerò probatur; quoniam potissimũ scire nostrũ,est quãdo scimus diffinitionẽ de suo diffinito. Constat ergo, quòd prima figura facit magis,& simpliciter scire .

Quartò sic,Prima figura non indiget secũda,nec tertia, sed econuersò,ergo facit magis & simpliciter scire. Antecedens probatur; quoniam modi primæ figuræ concludentes directæ sunt modi perfecti,nec indigẽt reduci ad alios, sed alii ad ipsos,ut docuimus in tract. de syllogismo formali, ergo prima figura non indiget secunda , nec tertia , sed econuersò . Consequentia autem patet ; quoniam prima facit scire per se ipsam ; secunda autem , & tertia non per seipsas,sed per reductionem ad primam. Quod autem facit scire per seipsum,magis & perfectius,facit scire, quã quod facit scire per aliud.Constat ergo,quòd prima figura facit magis scire , quàm secunda , & tertia.

Quantum ad secundum,ut scias quando propositio uni uersalis

uerſalis negatiua eſt immediata, prius oportet te cognoſcere, quādo & quot modis fiat mediata, deinde per oppoſitum facilè ſcies quando & quomodo fiat immediata.

Tu igitur aduerte ad mētem Ariſt. in primo Poſteriorū, ad hoc quòd uniuerſalis negatiua ſit mediata; ideſt habeat mediū, per quod demōſtrari poſſit à priori, oportet alterū extremorū aut utrūq; eſſe in aliquo toto. i. ſubiectū aut prędicatū, aut utrūq; contineri ſub aliquo ſuperiori generico, quòd ſit genus ſubalternum, aut generaliſſimum, ex quo fundamento ſequitur, quòd uniuerſalis negatiua poteſt tribus modis fieri mediata, & demonſtrabilis concluſio.

Primò, quando prædicatum continetur ſub aliquo ſuperiori, ſubiectum autē ſub nullo, in quo ſenſu hæc eſt mediata, Nulla ſubſtantia eſt calor. Nam licet ſubſtantia non habeat genus, ſub quo contineatur; quoniam eſt genus generaliſſimum, habet tamen calor; quoniam continetur ſub paſſibili qualitate, & hæc ſub qualitate, ſicut ſubalternum ſub generaliſsimo, Vnde prædicta propoſitio poteſt ſic demonſtrari à priori in ſecunda figura, in Cameſtres, Omnis calor eſt qualitas, nulla ſubſtantia eſt qualitas, ergo nulla ſubſtantia eſt calor.

Secundò, quando ſubiectum continetur ſub aliquo ſuperiori, prædicatum uerò ſub nullo, in quo ſenſu hæc eſt mediata, Nulla uirtus eſt quantitas, & hæc poteſt demonſtrari in prima & ſecūda figura a priori. In prima quidem ſic, Nulla qualitas eſt quantitas, Omnis uirtus eſt qualitas, Ergo nulla uirtus eſt quantitas. In ſecunda autem ſic, Nulla quantitas eſt qualitas, Omnis uirtus eſt qualitas, Ergo nulla uirtus eſt quantitas.

Tertiò. quādo ſubiectū & prædicatū cōtinentur ſub aliquo ſuperiori, generico, in quo ſenſu hæc eſt mediata, Nullū uitiū eſt uirtus, & poteſt demōſtrari à priori in prima & ſecūda figura. In prima quidē ſic, Nullū uituperabile eſt uirtus, oē uitiū eſt uituperabile, ergo nullū uitiū eſt uirtus. In ſecunda autem ſic, Omnis uirtus eſt laudabile, ergo, in Cameſtres, nullum uitium eſt uirtus. Conſtat igitur tibi quot modis contingit fieri uniuerſalis negatiua mediata.

Ad hoc autem, quòd fiat immediata, oportet quòd neutrum

trum extremorum contineatur sub aliquo superiori generico, ex consequenti, quando unum prædicamentum negatur uniuersaliter de alio; est propositio immediata. Vnde hæc est immediata, nulla substantia est quantitas, & hæc, Nulla quantitas est qualitas, & sic de aliis. Pro cuius notitia aduerte, quòd ut tibi manifestum erit in tertio Metaphysicæ ens non est superius ad decem prædicamenta, ut genus, nec descendit in ea, ut genus in species; quoniã non est uniuocum, sed analogum, ut docuimus in tractatu de quinque prædicabilibus, & ens non habet differentias essentiales, quibus diuidatur, & quibus constituat diuersas species, sicut inueniuntur in quolibet genere, ut docuimus in tractatu de quinque prædicabilibus. Descendit autem per seipsum in decem prædicamenta, & ideò sunt primò distincta, siue primò diuersa, nullum omnino medium uniuocum habentia; & hac de causa propositio uniuersalis negatiua, cuius extrema sunt duo prædicamenta, est immediata, & indemonstrabilis simpliciter, & hinc est, quòd dicit Aristoteles coordinationes prædicamentorum esse impermistas. Nam sicut nulla substantia est quantitas, sic nullum genus substantiæ est genus quantitatis, nec species substantiæ est species quantitatis, & idem intellige de omni prædicamento. Hoc autem intellige formaliter & nõ realiter, ut tibi declarabitur in tertio Physicorum: quando declarabitur tibi, quomodo actio, & passio sunt idem realiter, & tamen constituunt duo prædicamenta, quoniam distinguuntur formaliter, nec formaliter sumpta unum prædicatur de altero. Haec est enim falsa, Actio est passio, licet haec sit uera, Res quae est actio, est passio. Constat igitur quae & quomodo fiat propositio uniuersalis negatiua immediata, & haec dicta sint de capite octauo.

De syllogismo generante in nobis ignorantiam. *Cap.* IX.

IN nono cap. agendum est de syllogismo opposito demonstrationi, per quem generatur in nobis ignorantia, & error, sicut per demõstrationẽ generatur in nobis sciẽtia. Tu igitur in primis aduerte, quòd uterque syllogismus est bonus de forma; fiunt enim in modo debito & figura, sed non uterque est bonus de materia, ut tibi declarabitur.

Nam

Nam syllogismus per quem acquirimus scientiam, est semper ex præmissis ueris, & de conclusionibus ueris, ut declaratum est supra. Syllogismus autem, per quem fit in nobis ignorantia, & deceptio, licet sit plerunque bonus de forma, tamen non de materia, quoniam autem syllogizatur conclusio falsa ex utraque præmissa falsa, aut ex altera falsa, ut tibi manifestabimus infra.

His igitur præpositis ad resolutionem procedendo duo agenda sunt. Primò, præponentur distinctiones de ignorãtia in sensu, de quo hic intendit Aristo. Secundo, considerabimus de singulis membris.

Quantum ad primum, aduerte, quòd de mente Aristo. in primo Posteriorum, Ignorantia prima sui diuisione diuiditur in ignorantiam prauæ dispositionis, & in ignorantiam simplicis negationis.

Ignorantia prauæ dispositionis est deceptio causata in nobis, uel possibilis causari per syllogismum peccantem in materia. Talis est ignorantia opinantis diametrum esse commensurabilem costæ; quoniam sibi fit talis syllogismus, omnes quantitates continuæ, & finitæ, sunt adinuicem commensurabiles, Sed diameter, & costa sunt quantitates continuæ, & finitæ, ergo sunt adinuicem commensurabiles, ex tali syllogismo generatur in eo ignorãtia prauæ dispositionis, per quam decipitur; quoniam non aduertit maiorem esse falsam apud geometram.

Ignorantia simplicis negationis est simplex carentia ueræ notitiæ alicuius conclusionis in intellectu, eo, quòd nõ habet principia ad illam, aut ex ætate, aut ex ineruditione in quo sensu dicimus infantem ignorare Philosophiam, & rusticum ignorare geometriam, & de hac considerabimus in parte ultima huius capitis, & declarabimus unde proueniat, non quidem ex syllogismo, sed aliunde.

Secunda distinctio, Ignorantia prauæ dispositionis potest esse circa propositiones immediatas, & mediatas. Exemplum primi, ut ille, qui credit, partem esse maiorem toto. Exemplum secundi, ut ille, qui credit non omnem triangulum habere tres angulos æquiualentes duobus angulis rectis.

Tertia distinctio, Ignorantia prauæ dispositionis, siue sit circa propositiones immediatas, siue mediatas, potest esse circa propositionē affirmatiuam,& negatiuam. Exemplum primi,ut ille, qui credit esse, quod non est, ut extra mundum esse uacuum,quod tamen non est, ut tibi declarabitur in 1. cœli. Exemplum secundi,ut ille,qui credit nō esse,quod est, ut qui credit cœlum non esse corpus finitum,quod tamen est finitum.

Quarta distinctio,Ignorantia prauæ dispositionis, siue sit circa propositiones mediatas,siue immediatas, siue affirmatiuas,siue negatiuas,potest esse duplex,scilicet simplex,& syllogistica. Simplex,est deceptio facta in aliquo absque argumentatione, ut quando quis credit ex sola imaginatione sua, & non aliqua ratione ductus, mundum esse infinitum,uel credit simpliciter alicui sic dicenti, dato, quòd nullam afferat rationem. Syllogistica est illa deceptio, quæ fit per argumentationem, qua ligatur respondens,utpote nesciens soluere. Hoc modo deceptus est Zeno negans motum,quoniam nesciuit hoc argumentū soluere. Si aliquid mouetur,aut mouetur in pleno,aut in uacuo,non primo, quia duo corpora non possunt esse simul: non secundo, quia non datur uacuum, ergo non datur motus.

Quantum ad secundum præmissis dictis distinctionibus,uidendum est primo,quomodo syllogizabilis est propositio uniuersalis affirmatiua,immediata,& falsa. Secundo,quomodo syllogizabilis est propositio uniuersalis negatiua immediata,& falsa. Tertiò, quomodo syllogizabilis est propositio negatiua, uniuersalis mediata,& falsa. Quarto,quomodo syllogizabilis est propositio uniuersalis affirmatiua mediata,& falsa.

Quantum ad propositionem uniuersalem affirmatiuam immediatam,& falsam, aduerte,quòd non potest syllogizari,nisi in prima figura,scilicet in Barbara,quoniam in secunda non concluditur nisi negatiua,& in tertia non concluditur nisi particularis. Potest autem,ut docet Aristo.in primo Posteriorum,syllogizari per syllogismum ignorantiæ tribus modis. Primo,per duas præmissas falsas in toto, id

idest uniuersaliter. Verbi gratia. Volo syllogizare istam, Omnis quantitas est qualitas, & arguo sic, Omnis substantia est qualitas, omnis quantitas est substantia, ergo omnis quantitas est qualitas. Patet, quòd conclusio est utraque præmissarum est falsa uniuersaliter, quoniam suæ contrariæ sunt ueræ uniuersaliter. ut patet. Secundò, per duas præmissas falsas in parte, & non in toto. Verbi gratia, Volo syllogizare istam, Omnis substantia est quantitas, & arguo sic, Omne imperfectū est quantitas, omnis substantia est imperfecta, ergo oīs substātia est quātitas. Patet, ꝙ conclusio est falsa in toto, quoniā sua contraria est uera in toto. & utraque præmissarum est falsa, sed non in toto, quoniam utraque istarum est uera. Aliquod imperfectum est quantitas, & aliquid imperfectum non est quantitas. Similiter utraque istarum est uera, Aliquod imperfectum est substantia, & aliquod imperfectum non est substantia. Tertio, per maiorem ueram, & minorem falsam. Verbi gratia, Volo syllogizare istam, Omnis substantia est quantitas, & arguo sic, Omnis linea est quantitas, hæc est uera. Omnis substanria est linea, hæc est falsa. Ergo omnis substantia est quantitas.

Sed dices, nunquid potest syllogizari ex ma. falsa, & minore uera sicut syllogizatur ex ma. uera, & mi. falsa?

Respondetur, quòd non nisi in duobus casibus. Primo, sumendo pro medio terminum transcendentem, ut hic, Omne ens est quantitas, omnis substantia est ens, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem sumatur pro medio termi. prædicamentalis, puta generalissimum alicuius prædicamenti, utraque præmissa erit falsa, ut hic, Omnis qualitas est quantitas; omnis substantia est qualitas, Ergo omnis substantia est quantitas. Secundo, si arguatur per regulam anteprædicamentalem, ut hic: omnis substantia est numerus, Omnis numerus est quantitas, Ergo omnis substantia est quantitas. Si autem arguatur formaliter in prima figura, non est possibile ma. esse falsam, & mi. ueram, nisi ut diximus, sumatur pro medio ter. transcendens.

Quantum ad propositionem uniuersalem nega. imme-

diatam,& falsam aduerte, quòd est syllogizabilis per syllogismum ignorantiæ in prima, in secunda figura, quoniam in utraque concluditur uniuersalis negatiua, non autem in tertia, quoniam in ea tantum particularis negatiua,& affirmatiua concluditur. Potest autem syllogizari duobus modis, ut patet per Aristotelem in primo Posteriorum. Primo quidem,ex duabus falsis, & altera falsa in prima figura. Exemplum primi. Hæc est uniuersalis negatiua immediata,& falsa, Nullus homo est animal. Nam sicut propositio affirmatiua uniuersalis in qua prædicatur diffinitio,uel pars diffinitionis de diffinito, est immediata,& uera,quoniam inter diffinitionem, & diffinitum,nullum cadit medium,sic eius negatiua uniuersalis est immediata,& falsa. Hæc igitur,Nullus homo est animal, potest syllogizari sic in prima figura ex duabus falsis, Nullus asinus est animal, Omnis homo est asinus, Ergo nullus homo est animal. Constat,quòd hæc conclusio,& utraque præmissa est falsa. Exemplum secundi, Syllogizo eandem conclusionem sic, nullus lapis est animal;omnis homo est lapis,ergo nullus homo est animal. Constat, quòd ibi ma. est uera,& mi.falsa. Potest etiam syllogizari ex ma. falsa,& minore uera,ut hic.nullum risibile est animal,hæc est falsa.Omnis homo est risibilis,hæc est uera, ergo nullus homo est animal.

Secundò syllogizabilis est in secūda figura, ex utraque falsa,& ex altera falsa,siue sit ma. siue mi. Exemplum primi,Sumo hāc, Nullus homo est animal,& arguo sic in Camestres, Omne animal est rationale,hæc est falsa; nullus homo est rationalis, hæc est falsa, Ergo nullus homo est animal. Exemplum secundi, Sumo eandem, & arguo sic; Nullum animal est lapis,hæc est uera,Omnis homo est lapis,hæc est falsa,Ergo,in Cæsare,nullus homo est animal. Item potest esse ma.falsa,& minor uera,ut sumo eandem, & arguo sic,nullum animal est risibile.hæc est falsa.Omnis homo est risibilis,Ergo nullus homo est animal.

Quantum ad uniuersalem negatiuam mediatam,& falsam,qualis est ista, nullus homo est substantia (nam inter prædicatum,&subiectum cadunt multa media per quæ potest

test syllogizari, scilicet animal, corpus animatum, corpus, ut patet in arbore Porphyrii, ideo est mediata) aduerte, quod est syllogizabilis per syllogismum ignorantiæ in prima, & secunda figura. Exemplum primi, sumo istam. Nullus homo est substantia, & arguo sic; nullum animal est substantia; omnis homo est aĩal, ergo nullus homo est substantia. Exemplum secundi, Sumo eandem, & arguo sic, nulla substantia est corpus, Omnis homo est corpus, ergo nullus homo est substantia. Constat ergo, quòd est syllogizabilis in prima, & secunda figura. Potest autem ad mentem Aristotelis syllogizari duobus modis. Primo, in prima figura potest syllogizari ex utraque præmissa falsa, & ex altera falsa, idest maiore, sed minore uera. Exemplum primi, sumo istam, nullus homo est substantia, & arguo sic, nullus lapis est substantia. Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est substantia. Exemplũ secundi de ma. falsa, Sumo eandem, & arguo sic, nullum animal est substantia; omnis homo est animal, Ergo nullus homo est substantia, patet quòd ma. est falsa, & mi. uera, & aduerte, quòd non potest syllogizari in prima figura, ita quòd ma sit uera, & mi. falsa, si sumatur medium proprium, idest, quod est eiusdem prædicamenti cum extremis conclusionis, si autem medium sit alterius prædicamenti ab extremis, ut patet in primo Posteriorum, tunc non est proprium, sed dicitur extraneum, & tunc potest syllogizari uniuersalis negatiua mediata, & falsa ex ma. uera, & mi. falsa. Verbi gratia, Sumo hanc, Nullus homo est substantia, & arguo sic, nulla albedo est substantia, hæc est uera: omnis homo est albedo. hæc est falsa, ergo nullus homo est substantia. Constat igitur quomodo uniuersalis negatiua mediata, & falsa est syllogizabilis in prima figura, ex utraque præmissa falsa, & ex ma. falsa, & minore uera, & ex maiore uera, & minore falsa.

Secundò potest syllogizari in secunda figura ex utraq; præmissa falsa in parte, & ex altera præmissa falsa, siue sit ma. siue minor. Exemplum secundi, Sumo hanc, nullus homo est substantia, & arguo sic; nulla substantia est albedo; omnis homo est albedo, ergo nullus homo est sub-

ſtantia. Ibi ma. eſt uera, & mi. falſa. Quòd autem ma poſſit eſſe falſa, & mi. uera patet hic, Omnis ſubſtantia eſt albedo, nullus homo eſt albedo, ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Exemplum primi, Sumo eandem, & argo ſic, Omnis ſubſtantia eſt imperfecta, hæc eſt falſa in parte, quoniã aliqua ſubſtantia eſt perfecta, & aliqua imperfecta. Nullus homo eſt perfectus, hæc eſt falſa in parte, quoniam inter homines aliquis eſt perfectus, aliquis imperfectus, ergo nullus homo eſt ſubſtantia.

Dixi ex utraque præmiſſa falſa in parte, quoniam non poteſt utraque eſſe falſa ex toto, quoniã non poteſt inueniri medium, quod ſit uniuerſaliter in omni contento ſub una extremitatum, & uniuerſaliter remotum ab alia. Vnde tale medium uel eſt ſimpliciter extraneum cuilibet extremitatum, uel conueniens alicui illarum.

Si primum, ſemper negatiua erit uera. Si ſecundum, nũquàm quælibet præmiſſarum erit falſa in toto. Verbi gratia, Quia color eſt omnino extraneus ab homine, & à ſubſtantia, ſi arguatur ſic, Nulla ſubſtantia eſt color, Omnis homo eſt color, ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Patet quòd ma. eſt uera. Quia uerò lapis eſt extraneus ab homine, non autem à ſubſtantia, cum ſit ſubſtantia, ſi arguatur ſic, Nulla ſubſtantia eſt lapis, Omnis homo eſt lapis, Ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Patet quòd ma. non eſt falſa in toto, quoniam aliqua ſubſtantia eſt lapis, & aliqua non. Conſtat ergo quomodo utraque præmiſſa non poteſt eſſe falſa in toto.

Quãtum ad propoſitionem uniuerſalem affirmatiuam mediatam & falſam aduerte, quòd non eſt ſyllogizabilis niſi in prima figura, ſicut nec propoſitio uniuerſalis affirmatiua immediata & falſa. Nam ut docuimus in tracta. de ſyllogiſmo formali, tantum in prima figura, & in primo modo concluditur uniuerſalis affirmatiua ex duabus uniuerſalibus affirmatiuis, poteſt autem per ſyllogiſmũ ignorantiæ ſyllogizari in prima figura duobus modis ad mentem Ariſtotelis in primo Poſteriorum.

Primò, ex utraque præmiſſa falſa, quando ſyllogizatur per medium, quod eſt extraneũ ab utroq; extremo. Verbi gratia

gratia,sumo hanc,Omnis hō est sapor,& arguo sic, Omnis lapis est sapor,Omnis bomo est lapis, Ergo omnis homo est sapor. Patet utranque esse falsam, quoniam mediū sumptum, idest lapis, non prædicatur de sapore, nec de homine.

Secundò ex altera præmissarum existente falsa, & hoc tripliciter,quia aut medium est proprium aut extraneum. Si proprium,tunc maior erit falsa, & minor uera. Verbi gratia,Sumo hanc,Omnis homo est circulus,& arguo sic, Omne animal est circulus,Omnis homo est animal, Ergo omnis homo est circulus. Patet maiorē esse falsam, & minorem ueram,quoniam medium,id est animal prædicatur de homine. Si est extraneum,hoc dupliciter, quoniam aut extraneum est solum a minore extremitate,& tūc ma. erit erit uera,& mi. falsa. Verbi gratia sumo hanc, Omnis homo est triangulus,& arguo sic, Omnis figura habens tres angulos est triangulus, Omnis hō est figura habens tres angulos, Ergo omnis homo est triangulus. Patet ma. esse ueram,& mi. falsam,quoniam habere tres angulos est remotum ab homine,& extraneum,est autem propriū triangulo,aut extraneum est solum a ma. extremitate, non aūt a mino. & tūc ma. tantum erit falsa,sed mi uera. Verbi gratia,sumo hanc,Oīs hō est color, & arguo sic, Omne animal est color,Omnis homo est animal,Ergo omnis homo est color. Patet maiorem tantum esse falsam, eo quòd medium,id est animal,est extraneum a colore. Constat igitur tibi,quibus modis est syllogizabilis propositio uniuersalis affirmata mediata & falsa. Hæc de ignorantia prauæ dispositionis dicta sint.

Nunc agendum est de ignorantia simplicis negationis, puta de ignorantia coloris,quæ est in cæco, & ignorantia sonorum,quæ est in surdo,& hic duo agenda sunt. Primò declarandum est unde proueniat de necessitate talis ignorantia,ita quòd est impossibile acquirere per inuentionē propriam suum oppositum, id est scientiam tali ignorantiæ oppositam. Secundò probandum est intentum.

Quantum ad primum aduertè,quòd ad mentē Aristotelis in primo Posteriorum radix huius ignorantiæ est caren

tia siue esse priuatum aliquo sensu a natiuitate. Verbi gratia, Si quis nascitur cæcus, non potest per suam inuentionem habere notitiam de colore, & sic de necessitate ignorat quid sit color, quomodo immutat uisum, quomodo distinguũtur species suæ &c. Idem intellige de priuato quocunque alio sensu, ita quòd deficiente nobis aliquo sensu, necesse est, ut ignoremus subiectum illius siue obiectum, & proprietates talis obiecti, & contenta sub eo, & aduerte, quòd semper hic loquimur de scientia obiecti sensibilis, quæ possit haberi per inuentionem distinctè & determinatè per proprios conceptus. Hanc.n. probabimus impossibile haberi, si caremus sensu talis uel talis obiecti.

Quantum ad secundum probandum est intentum præpositum, quod sub tali conclusione formatur, Deficiente nobis aliquo sensu, est impossibile habere scientiam de sensibilibus illius sensus. Pro illius probatione, præmitto ad mentem Aristotelis, quòd omnis uera notitia scientifica si debet haberi per inuentionem, oportet quòd habeatur aut per demonstrationem, aut per indictionem. Nam omnis notitia complexa habita per discursum, est notitia alicuius uniuersalis conclusæ ex præmissis uniuersalibus ueris, uel conclusæ ex singularibus sufficienter enumeratis. Primo modo habetur per demonstrationem. Secundo modo per inductionem, ut patet ex diffinitione demõstrationis, & inductionis, quas assignauimus suprà. Hoc supposito, probatur sic conclusio præposita, Omnis notitia scientifica alicuius obiecti sensibilis, habetur ex inuentione, aut per demonstrationem, aut per inductionem, hæc patet ex supposito. Sed siue habeatur per demonstrationem siue per inductionem, necessarius est nobis sensus illius obiecti sensibilis. Nam si habetur per inductionem, cognoscitur uniuersale per singularia. Singularia autem non cognoscimus, nisi per sensum. Est enim sensus singulariũ. Verbi gratia, Non possum per inductionem cognoscere hanc uniuersalem, Omne rheubarbarum purgat coleram, nisi per sensum experiar, & hoc & hoc & hoc rheubarbarum, & sic de singulis purgare coleram.

Si autem habetur per demonstrationem, arguitur sic.

Omnis demonstratio est ex uniuersalibus, & uniuersalia cognoscuntur per singularia. Cuius signum est, quòd etiã Mathematica, quæ uidentur abstracta a materia sensibili, ut tibi declarabitur in tertio Metaphysicæ, & in secundo Physicorum, non cognoscuntur nisi per singularia. Verbi gratia, Cognosco hanc uniuersalem, Omnes recti anguli sunt æquales, quia uideo hos esse æquales, & illos, & illos, & sic de singulis. Constat ergo, quòd siue acquiramus notitiam scientificam de obiectis sensibilibus per inductionem uel per demonstrationem, necessarius est nobis sensus. Et sic patet, quòd deficiente nobis aliquo sensu, impossibile est nos habere scientiam illius sensus, ex consequenti oportet nos persistere in ignorantia simplicis negationis obiecti sensibilis talis sensus. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De processu demonstrationis in infinitum.

CAP. X.

IN cap. decimo agendum est de processu demonstrationis in infinitum, & hic quatuor principaliter agenda sunt. Primò, quòd in demonstrationibus nõ contingit procedere in infinitum, in prædicatis quidditatiuis. Secundò, quòd non in prædicatis substantialibus. Tertiò, quòd non in prædicatis accidentalibus. Quarto quòd nullo modo.

Quantum ad primum aduertè, quòd prædicata quidditatiua sunt prædicata diffinitiua, ut animal est prædicatum quidditatiuum de homine, quoniam ingreditur eius diffinitionem, & sensitiuum est prædicatum quidditatiuũ de animali, & sic ascende in arborem Porphyrii. Tu igitur aduerte, quòd procedere in infinitum in prædicatis quidditatiuis, est non dare statum in diffinientibus, & diffinitis, ita quòd non possumus asignare primum diffiniens, supra quod non sit aliud, nec ultimum diffinitum, infrà quod non sit aliud. & quoniam Aristote. in primo Posteriorum in hac materia est maxime diffusus, ideò ne addiscentis, & nouitij ingenium confundatur, compẽdiose procedendum est. Sufficient igitur tibi pro nunc duæ conclusiones.

Prima est, In demonstrationibus affirmatiuis, non est

processus in infinitum in prædicatis quidditatiuis, probatur sic tibi datur talis processus in infinitum, nullum diffinibile,uel diffinitum poterit perfecte cognosci per diffinitionem suam,quod est falsum. Falsitas consequentis patet,quoniam si per diffinitionem rei non perfectæ rem ipsam cognoscimus,de nullo dabitur perfecta & distincta cognitio,quoniam sola diffinitio indicat nobis rei scibilis naturam per prædicata essentialia , ut tibi manifestabitur in septimo Metaphysicæ.Consequentia autem sic manifestatur.Sumo hominem, ut diffinibile per animal rationale,& arguo sic, Si per diffinitionem hominis debet homo perfecte cognosci, oportet quamlibet partem diffinitionis suæ perfectè cognoscere , ergo oportet perfectè cognoscere animal.& cum animal diffiniatur per sensitiuum , oportet sensitiuum perfecte cognoscere,& cum sensitiuum diffiniatur per animatum oportet animatum perfecte cognoscere,& animatum diffinitur per corpus , & corpus per substantiam,& substantia per ens,& ens per a,& a,per b,& b, per c,& sic in infinitum , non poterunt omnia diffinita & diffinientia cognosci , quoniam non possunt infinita pertransiri & deuenire ad primum , quo ignorato impossibile est posteriora cognoscere,ut tibi declarabitur in j.Physic. Ergo constat tibi,quòd si est processus in infinitum in demonstrationibus quo ad prædicata quidditatiua, nulla res poterit per diffinitionem suam perfectè,& distincte cognosci,& sic aufertur ab intellectu humano,omnis uera,& distincta ac perfecta cuiuscunque obiecti scientia.

Secunda conclusio est hæc,Si non est processus in infinitum in demonstrationibus affirmatiuis , ergo nec in negatiuis,probatur hæc conditionalis sic. Nunquàm contingit syllogizare conclusionem negatiuam,nec si est mediata,reduci ad immediatam, nisi altera præmissarum existente affirmatiua,nam ex puris negatiuis non ualet argumentum . Ergo nulla apparet ratio , quòd possit esse processus infinitus in negatiuis , stante processu finito in affirmatiuis.

Quantum ad secundum aduerte , quòd prædicatū substantiale ad mentem Arist.in.j.Poster.est illud,quod significat

ficat totum ſubiectum aut partem ſubiecti,& eſt in eodem prædicamento ſubſtantiæ,ſicut ſubiectum. Exemplum primi. Subſtantia ſenſitiua eſt prædicatum ſubſtantiale de animali. Exemplum ſecundi, Corpus eſt prædicatum ſubſtantiale de homine, eſt enim corpus pars hominis compoſiti ex corpore,& animal, & tale prædicatum ſubſtãtiale tam primò,quàm ſecundo modo diſtinguitur contra prædicatum accidentale,eo quòd illud non eſt ſubiectum nec pars ſubiecti,ſed ſignificat aliquid in ſubiecto,ut cum dico, homo eſt albus,ſignificat albedinem ineſſe homini. Hoc declarato,ponitur hæc concluſio, In demonſtrationibus nõ eſt proceſſus in infinitum in prædicatis ſubſtantialibus,neque aſcendendo ſurſum,ſcilicet ad magis,& magis uniuerſalia, ſine ſtatu, neque deſcendendo deorſum, ſcilicet ad minus,& minus communia ſine ſtatu, neque circulariter. Prima pars ſic probatur, Si eſt proceſſus in infinitum in aſcendendo,ergo nihil poſſemus ſcire, quòd de prædicamento ſubſtãtiæ per diffinitionem ſuam, quòd ſit falſum. conſequentia ſic deducitur, cum diffinitio conſtet ex genere, & differentia ſi illud ſciretur per genus, & differentiam. Sed ſi eſſet proceſſus in infinitum in aſcendendo, genera eſſent infinita, & non eſſet deuenire ad generaliſsimum,& oporteret ea omnia perfectè cognoſcere, modò conſtat quod eſſet impoſsibile omnia illa perfecte cognoſcere,quoniam non eſt infinita pertranſire, ergo conſtat, quòd nihil poſſemus ſcire,quòd ſit de prædicamento ſubſtantiæ per diffinitionem, ſi eſt proceſſus in infinitum in prædicatis ſubſtantialibus in aſcendendo. Secunda pars ſic probatur. Non eſt proceſſus in infinitum in aſcenſu, ergo nec in deſcenſu. Antecedens patet ex probatione primæ partis,conſequentia probatur,quoniam in deſcẽſu eſt deuenire ad ſingulare,ut patet deſcendendo per arborem Porphyrii,puta uſque ad Socratem, & Platonem ſub homine. In ſingulari autem eſt ſtatus,quoniam ſingulare, ut ſingulare,de nullo inferiori prædicatur. Tertia pars ſic probatur,ſi eſt proceſſus in infinitum circulariter in prædicatis ſubſtantialibus,id eſt,quæ ſunt de prædicamento ſubſtantiæ, ſequitur quòd omnia genera de prædicamento ſub-

ſubſtantiæ de ſe inuicem æqualiter prædicantur. Quod eſt falſum, quoniam eſſent conuertibilia, ſicut homo, & riſibile, & unum non eſſet uniuerſalius alio, & ſic auferretur ordo lineæ prædicamentalis, in qua diſponuntur ſpecies, & genera ſecundũ ſub & ſupra, uſq; ad generaliſsimũ, ut docuimus, in trac. de prædicamẽtis. Cõſequẽtia uerò ſic probatur, ſi datur talis proceſſus in prædicamento ſubſtantiæ, ergo ſequitur, quòd poſtquàm demõſtrauero hominẽ eſſe animatum, quia eſt animal, & hominẽ eſſe corpus, quid eſt animatus, & hominem eſſe ſubſtantiã quia eſt corpus, per circulum reuertar, & demonſtrabo ſubſtantiam eſſe hominem per hoc medium, quod eſt animal, ſic arguendo, omne animal eſt homo, omnis ſubſtantia eſt animal, ergo omnis ſubſtantia eſt homo. Conſtat autem, quòd hæc demonſtratio non eſſet de concluſione uera, nec ex ueris, niſi ſubſtantia, & animal, & homo eſſent æqualis prædicationis de ſe inuicem, ſicut ſunt æqualis prædicationis, homo rationale, & riſibile, & quod dico de ſubſtantia, & animali, & homine, idem intellige de animato & corpore, & ſubſtantia. Cum igitur ex tali proceſſu deſtruatur ordo prædicamentalis, non eſt admittendus. Manifeſtũ ergo eſt, quòd demonſtratio non procedit in infinitum prædicatis ſubſtãtialibus, neq; ſurſum, neq; deorſum, neq; per circulum.

Quantum ad tertium, probandum eſt, quòd in demonſtratione non proceditur in infinitum in prædicatis accidẽtalibus, ſed aduerte prius, quòd prædicatum accidẽtale eſt duplex, ſcilicet accidentale per accidens, & eſt illud quod cum ſubiecto facit propoſitionem per accidens, ut homo eſt albus. & accidentale per ſe, & eſt illud, quòd cum ſubiecto facit propoſitionem per ſe, ut homo eſt riſibilis. Primò igitur probandum eſt propoſitum primo modo, deinde ſecundo modo.

Reſpectu primi ponitur hæc concluſio, In prædicatis per accidens facientibus propoſitionem per accidens, non eſt proceſſus in infinitum circulariter, neque ſurſum, neque deorſum. Prima pars ſic probatur, Si eſt proceſſus in infinitum circulariter in prædicatis per accidẽs primo modo, hoc poteſt eſſe tripliciter, Primò, ut comparantur

adinuicem in eodem prædicamento, puta ut comparatur album ad coloratum, & coloratum ad qualitatem passibilem, & qualitas passibilis ad qualitatem, & iterum retrocedendo, & ut sic processus in infinitum est impossibilis per circulum, quia tunc omnia accidentia eiusdem prædicamenti essent adinuicem conuertibilia, & demonstraretur superius de suo inferiori, sicut etiam docuimus in prædicamento substantiæ. Secundò, ut comparantur ad omnia prædicamenta accidentium, & sic iterũ talis processus est impossibilis, quia sicut demonstrarentur accidentia respectiua de absolutis, sic & econuersò, quod est omnino impossibile. Tertiò, ut comparatur ad prædicamentum substantiæ, & sic iterum talis processus est impossibilis, quia cum prædicata sint finita, sicut & prædicamenta, tãdem demonstraretur substantia de accidente, sicut accidẽs de substantia, quod est penitus impossibile.

Secunda pars conclusionis, scilicet quòd non sit processus in infinitum in prædicatis accidentalibus, facientibus propositionem per accidens ascendendo sursum, probatur, Si talis processus est possibilis, uel est, quando unum prædicatur de uno, ut homo est albus, uel quando plura prædicantur de uno, ut hõ est albus, Musicus, magnus, &c. Nõ primò, quoniam cum omne unum prædicatũ sit in aliquo prædicamento, & prædicamenta sint finita, oportet etiam prædicata, quæ prædicantur ut unum, de uno esse finita. Non secundò, quoniam si prædicata sunt finita, oportet multiplicationes eorũ esse finitas; sicut si unitates sunt finitæ, oportet numeros esse finitos. Sed prædicata sunt finita, quoniam ut diximus, omne prædicatum est in aliquo prædicamẽto, & prædicamenta sunt finita, cum sint tãtum decem, ergo cum prædicata sint finita, eorum multiplicationes, in quibus plura prædicata prædicantur de uno subiecto, sunt finitæ, ex consequenti non est possibilis in ascẽdendo sursum, prædictus processus in infinitum.

Tertia autem pars conclusionis deducitur ex secunda, nam si non est processus in infinitum in ascendendo, multò minus in descendendo, quoniam sicut in prædicamento substantiæ est status in indiuiduis, sub quibus non dantur

inferiora, sic & in prædicamentis accidentium. Nam sicut sub hoc homine non datur inferius, sic nec sub hac linea, nec sub hac albedine.

Respectu secundi, scilicet prædicati accidentalis facientis propositionẽ per se, ut homo est risibilis, ponitur hæc conclusio. Non est processus in infinitum in prædicatis accidẽtalibus faciẽtibus propositionẽ per se, neq; sursũ, neq; deorsũ. Antequàm probetur cõclusio aduerte, ꝙ talia prædicata sũt illa, quæ prædicãtur de subiecto in secũdo modo per se: in quorũ diffinitione ponitur subiectum, & dicũtur rerũ proprietates, conuertibiles cum his, quorum sunt proprietates, ut risibile in homine, rudibile in asino, par uel impar in numero, habere tres angulos in trigono &c.

His declaratis probatur sic conclusio, si est processus in infinitum & prædicatis accidentalibus, quæ sunt prædicata per se, ut rerum passiones, & proprietates, ergo non contingit per demonstrationem aliquid scire simpliciter quod est falsum; quoniam ut docuimus in tract. secundo demõstratio propter quid, de qua nunc intendimus, est syllogismus faciens scire simpliciter. Consequentia autem sic probatur. Scire simpliciter, est scire conclusionem per reductionem ad immediata, & indemonstrabilia, aliter nõ quiesceret intellectus inuestigantis, & addiscentis. Sed si datur talis processus, est impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia; quoniam supra passionem addaretur alia passio demonstrabilis communior, puta b, & super illam alia adhuc communior, & sic in infinitum. & cum non sint infinita, pertransire esset impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia, ex consequẽti nihil posset sciri simpliciter. Constat igitur, quòd in demonstrando non est processus in infinitũ in prædicatis accidentalibus, quæ constituunt propositionem per accidens, nec in illis, quæ constituunt propositionem per se.

Quantum ad quartum probandũ est, quòd uniuersaliter, & nullo modo procedendũ est in ueris demonstrationibus in infinitum. Pro cuius euidentia præponitur, quòd omnis demonstratio, &: ex his quæ sunt per se, & hoc iam

decla-

declaratum eſt ſuprà, vbi docuimus demonſtrationem nō eſſe ex his, quæ ſunt per accidens, neq; ex extraneis, neq; ex his, quæ poſſunt aliter ſe habere, qualia ſunt contingentia. Præponitur ulterius, quòd duplex eſt propoſitio per ſe, quæ ingreditur demonſtrationem. Vna in primo modo, & eſt illa, in qua prædicatum eſt diffinitiuū ſubiecti. altera in ſecundo modo, & eſt illa, in qua ſubiectum ponitur in diffinitione prædicati. Exemplum primi, homo eſt animal rationale. exemplum ſecundi, homo eſt riſibilis.

His præpoſitis ponitur duplex concluſio, quarum prima hæc eſt, Impoſsibile eſt procedere in infinitum in demonſtrationibus, inquantum conſtāt ex his, quæ ſunt per ſe in ſecundo modo. Hæc probatur tripliciter. Primò ſic, nullum ſubiectum habet proprias paſsiones infinitas, ergo impoſsibile eſt procedere in infinitū &c. Cōſequentia eſt manifeſta. Antecedens aūt ſic probatur. Cū omnia procedentia ingrediantur diffinitionem poſterioris, ut patet ex doctrina data in tract. de prædicabilibus ſiue de quinq; vniuerſalibus, eiuſdem eſſent diffinitiua infinita: quoniam ſicut omne ſuperius in prædicamento ſubſtantiæ ingreditur diffinitionem inferioris, ſicut paſsio præcedens ingreditur diffinitionem paſsionis poſterioris. Infinita autem diffinita non poſſunt complete cognoſci, ergo de nullo ſubiecto haberetur reſoluta demonſtratio, in quantum conſtat ex his, quæ ſunt per ſe in ſecundo modo.

Secundò ſic, Impoſsibilis eſt proceſſus in infinitum in his, quæ adinuicem ſunt conuertibilia, ſecundum prædicationem. Nam omnis proceſſus ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue ſit finitus, ſiue non, eſt à minus communi ad magis cōmune, uel econuersò. Sed in conuertibilibus nō datur magis, neq; minus commune, ſed æquè commune, ergo in eis non eſt proceſſus in infinitum.

Sed omnes propriæ paſsiones, quæ ſcilicet fluunt in principijs ſpeciei, ſunt conuertibiles cum ſubiectis ſuis. Sunt enim propriæ in quarto modo, ergo in eis non eſt proceſſus in infinitum.

Secunda concluſio eſt hæc. Non eſt proceſſus in infinitū in demōſtrationibus, inquantum conſtat ex quo ſunt in

primo

Primo modo per se. Probatur, Si est processus infinitus in illis, ergo non contingit aliquid uerè, & complete diffinire, quod est falsum; quoniam cum diffinitio sit medium in demonstratione, ut tibi declarabitur infra, auferetur omnis uera demonstratio, ex consequenti omnis uera scientia; quoniam non causatur, nisi ex demonstratione; ut declaratum est suprà. Consequentia probatur. Nā datur diffinitio causa cognoscendi diffinitum per sua principia essentialia, quæ sunt genus, & differentia. Sed dato tali processu infinito, non posset cognosci complete diffinitum; quoniam oporteret superiora infinita diffinibilia cognoscere, sicut si uolo per diffinitionem hominis cognoscere hominem, oportet cognoscere animal, & animatum, & corpus, & substantiam, & ens, & hic est status. Oportet etiam cognoscere rationale, & irrationale, sensitiuum, & insensitiuum, animatum, & inanimatum, corporeum, & incorporeum, & hic est status ex parte differentiarum. Cum autem sit impossibile infinita superiora genera, & infinitas differentias cognoscere, constat, quòd concesso processu infinito in prædicatis primi modi, per se remouetur omnis uera diffinitio, & omnis demonstratio potissima & omnis uera scientia. Necesse est ergo in demonstrationibus ponere statum. Hæc dicta sint pro præsenti ca. in quo studui breuiare prolixitatem Aristot. in primo Posteriorum, propter utilitatem addiscentium, nec confunderentur.

De comparatione demonstrationum adinuicem quo ad perfectionem, et nobilitatem. Cap. XI.

IN hoc capite agendum est de comparatione demonstrationum quo ad nobilitatem, iuxta doctrinam Aristotelis in primo Posteriorum. Tu igitur aduerte, quòd demõstrationum triplex est distinctio.

Prima est, Demonstrationum alia uniuersalis, alia particularis.

Secunda est, Demonstrationum alia affirmatiua, alia negatiua.

Tertia est, Demonstrationum alia ostensiua, alia ad impossibile.

Hic igitur tria agenda sunt. Primò, inuestigabimus quæ sit po-

ſit potior,an uniuerſalis,an particularis. Secundo,an affir matiua, uel negatiua. Tertio, an oſtenſiua,uel ducens ad impoſſibile.

Quantum ad primum aduerte, antequam deueniamus ad inquiſitionem propoſiti, quòd demonſtratio uniuerſalis eſt illa, per quam demonſtratur propria paſſio de ſuo primo,& adæquato ſubiecto, & in qua maior extremitas, & minor,& medium ſunt termini conuertibiles. Verbi gratia,Si demonſtratur, quòd homo eſt riſibilis per rationale,eſt demonſtratio uniuerſalis,quia riſibile primo,& adæquatè homini conuenit,inquantum eſt homo,& homo, & riſibile, & rationale ſunt adæquatæ prædicationis, ex conſequenti ſunt termini conuertibiles.

Demonſtratio autem particularis eſt illa,per quam demonſtratur propria paſſio non de adæquato ſubiecto, ſed de aliquo contento ſub eo, ſiue ſit eius ſpecies,ſiue ſingulare. Exemplum primi,ut quando demōſtratur habere tres angulos de yſochele,quæ eſt ſpecies trianguli. Neque enim habere tres angulos competit yſocheli inquantum eſt yſocheles , ſed inquantum eſt triangulus. Exemplum ſecundi,ut quando demonſtratur Caliam, uel Sortem eſſe riſibilem, neque enim riſibile primo conuenit Caliæ , ſed homini , Caliæ autem conuenit inquantum eſt homo, & hac de cauſa in demonſtratione particulari, non eſt neceſſe tres terminos eſſe conuertibiles; conſtat enim quòd habere tres non conuertitur cum yſochele, & riſibile non conuertitur cum Calia.

His igitur declaratis,pro reſolutione propoſiti ponitur hæc concluſio. Demonſtratio uniuerſalis potior eſt demonſtratione particulari. Qua probata,recitabimus rationes ſentientium oppoſitum,& eas ſoluemus . Tribus autē rationibus probatur ipſa concluſio ad mentem Ariſto.

Prima ratio eſt, Demonſtratio uniuerſalis magis facit ſcire ,quàm particularis, ergo eſt potior. Conſequentia patet, quoniam cum demonſtratio ſit ſyllogiſmus faciens ſcire,quæ magis facit ſcire potior eſt. Antecedens autem ſic probatur. Demonſtratio uniuerſalis facit ſcire paſſionē de ſubiecto ſecundum ſeipſum,ut diximus,particularis au-

tem facit scire secundum aliud. Puta, quòd ysocheli competit habere tres angulos, non secundum quod est ysocheles, sed secundum quod est triangulus. Sed perfectius est scire secundum seipsum, quàm secundum aliud, sicut perfectius est esse lucidum seipsum, quàm per aliud, quoniam primum est per essentiam, secundum autem per participationem. Ergo clarum est demõstrationem uniuersalem esse potiorem, quàm particularem.

Secunda ratio est, Demonstratio uniuersalis est de magis ente, quàm particularis, ergo est potior. Consequentia patet, nam sicut scientia, quæ est effectus demonstrationis, non est nisi de ente, & quæ est de magis ente, est perfectior, sic & demonstratio. Sed uniuersale est magis ens, quàm particulare; quoniã uniuersale est corruptibile, & abstrahit ab hic, & nunc, & uniuersale est semper. Particulare autem est corruptibile, nec abstrahit ab hic, & nunc. Præcipue particulare, quod plurificatur sub eadẽ specie, qualia sunt particularia inferiora, ergo demonstratio uniuersalis est potior particulari.

Tertia ratio est, Demonstratio uniuersalis magis præseruat intellectum ab errore, & deceptione, quàm particularis, ergo est potior. Patet consequentia, quoniam sicut spectat ad demonstrationem causare scientiam, sic & auferre ignorantiam, ac deceptionem; ergo sicut ea quæ causat magis scientiam est potior, sic & ea quæ magis preseruat ab ignorantia, antecedens uero probatur. Nam quis de facili potest decipi credendo triangulum æquilaterum, secundũ quod est æquilaterus, habere tres, eo quòd per demõstrationem purticularem concluditur æquilaterum habere tres. Non autem potest decipi credẽdo triangulum, secundum, quòd est triangulus habere tres; quoniam sic est, & id concluditur per demonstrationem uniuersalem. Alias rationes ponit Aristo. ad probandum eandem conclusionem. Sed istæ tibi sufficiant pro præsenti tractatu.

Probata conclusione, formandæ sunt rationes eorũ, qui tenent particularem demõstrationẽ potiorem esse uniuersali. Tu igitur aduerte, quòd Arist. in primo Posteriorum format tres rationes, quarum singulas soluemus.

Prima est, Demonstratio particularis facit magis scire: ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens probatur; Particularis facit scire secundum seipsum, uniuersalis autem secundum aliud. Nam quando demonstratur omnem ysochelem habere tres angulos æquales duobus rectis, scitur ꝙ omnis ysocheles secundū seipsum habet tres angulos æquales, &c. quando autem demonstratur triangulū habere tres angulos æquales duobus rectis, scitur, ꝙ ysocheles habet tres angulos, nō secundū quod ysocheles, sed secundum aliud. i. inquantum est species trianguli.

Respondetur, negatur antecedens. Ad probationem, nego, quòd particularis faciat scire secundum seipsum, uniuersalis autem secundum aliud, imo est oppositum, ut docuimus in prima ratione. Ad probationē nego, quòd demonstretur ysochelem habere tres angulos, secundum seipsum, quoniā falsæ demonstraretur. Nō enim ut ysocheles, sed ut est triangulus habet tres. Triangulus autem secundum ipsum habet tres, quoniā est primum, & adæquatum subiectum huius passionis, & non ratione alterius.

Constat ergo, quòd ratio, hæc nihil concludit.

Secunda est, Demonstratio particularis magis præseruat intellectum ab opinione falsa, quàm uniuersalis, ergo est dignior. Consequētia patet, Antecedens autem sic probatur. Quando demōstratur aliqua passio de suo subiecto uniuersaliter, puta de triangulo, quòd habet tres angulos, & de circulo, quòd una linea continetur, & de numero, ꝙ est par, uel impar, & illud non demonstratur de aliquo in particulari, puta de ysochele, uel de binario, potest intellectus opinari tali uniuersale esse separatum secundum esse a singularibus, sicut imaginati sunt Platonici, & Pytagorici, ut recitat Aristo. in septimo Metaphysicæ, quæ quidem opinio esset falsa, ut tibi declarabitur in primo, & in septimo Metaphysicæ, quoniam etsi Mathematica abstrahant à materia secundum rationem, ut tibi declarabitur, in secundo Physicorum. non tamen secundum esse. Quando autem illud demonstratur de aliquo particulari, puta habere tres de ysochele, uel de hoc triangulo particulari, non potest huiusmodi falsa opinio causari in

in ellectu, quoniam demonstratur passio de hoc singulari, quod ad sensum cōstat esse in materia, puta in ligno, uel lapide. Ergo demonstratio particularis dignior est uniuersali.

Respondetur, negatur antecedens. Ad probationem dico, quòd sanus, & clarus intellectus non habet ueram occasionem oppinandi triangulum, uel figuram, uel numerum, esse separatum singularibus secundum esse, ex eo, quòd aliquid de eis demonstratur uniuersaliter. Sed hoc est imperfectione intellectus; Vnde hæc falsa opinio non oritur ex uniuersali demonstratione, sed ex debilitate intellectus, non potentis iudicare, quòd hæc duo stant simul. Mathematica abstrahunt a materia, & a singularibus secū dum rationem. Mathematica non abstrahunt a materia, & a singularibus secundum esse. Constat igitur quòd hæc ratio non concludit.

Tertia ratio est, Demonstratio particularis est magis de ente, quàm uniuersalis, ergo est potior. Patet consequentia. Antecedens probatur. Demonstratio particularis est de particularibus, & uniuersalis uniuersalibus, sed particularia sunt magis entia, quàm uniuersalia, quoniam uniuersalia non habent esse nisi in particularibus, nam homo, ut homo, non existit, nisi quia hic, uel hic homo existit. Ergo constat, quòd demonstratio particularis est magis de ente, quàm uniuersalis.

Respondetur, ens potest tripliciter considerari. Primo, in rationi essendi, siue existendi. Secundò, in ratione subiecti alicuius passionis sibi inexistentis. Tertio, in ratione obiecti mouentis potentiam cognoscitiuam, & terminantis actum cognitionis. Primo modo, particularia sunt magis entia, quoniam per se existunt, & uniuersali non competit existere, nisi quia particulare existit. Secundo modo uniuersalia sunt magis entia, quia subiiciuntur per se primo suis passionibus, particularia autem non per se primò, sed secūdario. nam ut declaratur apud Porphyrium in tract. de uniuersalibus propriū inest primo speciei, & per speciē inest indiuiduis, neque enim Sortes est risibilis, nisi quia homo est risibilis. Tertio modo uniuersalia est magis

gis entia, quia prius mouent intellectum ad intelligendũ, & directè, particularia autem indirectè, ut tibi declarabitur in lib. de anima. Posita hac distinctione, aduerte, quòd demonstratio non debet iudicari esse magis de ente, iuxta primum modum, sed iuxta secundũ, & tertiũ, & ideo uniuersalis est magis de ente, ut docuimus supra. Argumentũ autem procedit iuxta primum modum, ideo non concludit. Nam hæc consequentia non ualet, Particularia magis existunt, quàm uniuersalia, ergo demõstratio particularis est potior uniuersali. Hæc igitur de perfectione, & dignitate demõstrationis uniuersalis supra particularẽ dicta sint.

Quantum ad secundũ, inuestigandum est, si demonstratio affirmatiua est perfectior, quàm nega. uel econuerso. Sed antequã deueniamus ad resolutionẽ propositi, aduerte, quòd demonstratio affirmatiua est syllogismus formatus in modo, per quem ex præmissis affirmatiuis concluditur conclusio affirma. siue uniuersalis, siue particularis, ut in prima figura per Barbara, et Darii. Demonstratio autem negatiua est syllogismus formatus in modo, per quẽ concluditur conclusio negatiua ex altera præmissarum negatiua, & altera affirmatiua, quoniam ex solis negatiuis nihil sequitur. Vnde in prima figura fit demonstratio negatiua per Cœlarent, & Ferio, & per omnes modos secundæ figuræ.

His declaratis ponitur hæc conclusio ad mentem Aristo. in primo Posteriorum. Demonstratio affirmatiua est simpliciter, & absolute nobilior negatiua; & probatur quinque rationibus.

Primò sic, Demõstratio affirmatiua procedit cæteris paribus ex paucioribus, ergo est dignior, & perfectior, quàm negatiua. Probatur consequentia. Quæ procedit ex paucioribus, magis appetitur ab intellectu, eo quòd clarius, & citius facit scire, ergo est nobilior. Antecedens autem sic probatur: licet utraque demonstratio procedat ex tribus terminis qui sunt maior, & minor extremitas, & medium, & ex duabus præmisis, tamen quo ad qualitatem, & quantitatem attentã ex parte medii, nega. est ex pluribus. Quo ad qualitatem quidem, quoniam affirmatiua syllogizatur

ex puris affirmatiuis, negatiua autem ex affirmatiua, & negatiua, quoniam ex puris negatiuis nihil sequitur. Quo ad quantitatem uero attentam ex parte medii, quoniam in affirmatiua pauciora media sufficiunt. Verbi gratia, Si uolo demonstrare istam, Omnis homo est substantia, tria media sufficiunt, quæ sunt animal, corpus animatū, & corpus. Si autem demonstro istam, Nullus homo est quantitas, oportet ultra prædicta tria, addere substātiam, ut fiat resolutio totalis. Vnde postquàm probatum fuerit, quòd nullus homo est quantitas, quia est animal, & quia est corpus animatum, & quia est corpus, quorum nullum est quātitas, oportet ultimò sic resoluere, Nulla substātia est quantitas, hæc est immediata, Omnis homo est substantia, hæc est resoluta per tria media prædicta, ergo nullus homo est quantitas. Constat quomodo affirmatiua est ex paucioribus, & negatiua ex pluribus, ex consequenti est dignior.

Secundò sic, Propositio affirmatiua digniori modo syllogizatur, quàm negatiua; ergo demonstratio affirmatiua est dignior negatiua. Patet consequentia, quoniam conclusio demonstrationis affirmatiuæ, est propositio affirmatiua, ergo si propositio affirm. dignius syllogizatur, quàm negatiua, pari modo demonstratio affirmatiua est nobilior, quoniam & demonstratio est syllogismus. Antecedens uero probatur. Nam affirmatiua per solas sibi similes, idest per solas affirmatiuas syllogizatur. Negatiua autem non per solas negatiuas, sed oportet alteram præmissarum esse affirmatiuam, ergo dignius syllogizatur affirmatiua, quàm negatiua.

Tertiò sic, In augmento, & resolutione demonstrationis affirmatiuæ, non requiritur aliqua propositio negatiua, quoniam per solas affirmatiuas potest augeri. In augmento autem demonstrationis negatiuæ, necessario requiritur propositio affirmatiua, quoniam per solas negatiuas non potest augeri, imo requiruntur plures affirmatiuæ, quàm negatiuæ. Nam si uolo augmentare hanc demonstrationem negatiuam. nullum animal est quantitas, Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est quantitas, oportet ma. probare per unam affirmatiuam, & alteram ne-

negatiuam,ſic arguendo, Nulla ſubſtantia eſt quantitas, Omne animal eſt ſubſtantia, Ergo nullum animal eſt quātitas, mi. uerò per duas affir. ſic arguendo, Omne ſenſitiuū eſt animal, Omnis homo eſt ſenſitiuus, Ergo omnis homo eſt animal. Cum igitur negatiua indigeat affir. in ſui augmento, & reſolutione, & non econuersò, conſtat affirmatiuam eſſe nobiliorem.

Quartò ſic, Principium demonſtra. affirmatiuæ, eſt propoſitio affirmatiua. Principium autem demonſtra. negatiuæ, eſt propoſitio negatiua, Sed propoſitio affirmatiua eſt dignior negatiua, ergo demonſtra. affirmatiua eſt dignior negatiua. Maior quidem conſtat ex eo, quòd hoc primum principium affirmatiuum. De quolibet uerificatur eſſe uel non eſſe, eſt principium ſuper quod ſtabilitur, & ad quod reſoluitur omnis demonſtratio affirmātiua, ut tibi declarabitur in quarto Metaphyſicæ. Hoc autem primum principium negatiuum, Non contingit, id eſt, non eſt poſſibile idem ſimul eſſe, & non eſſe; eſt illud, ſuper quod fundatur omnis demonſtratio. Mi. autem ſic probatur ad mentem Ariſtotelis. Propoſitio affirmatiua eſt prior & notior negatiua, quoniam per affirmatiuam probatur negatiua, & non econuersò. ergo eſt dignior. Prætereà, affirmatiua dicit eſſe, negatiua autem non eſſe, ſed prius & nobilius eſt eſſe, quàm non eſſe, ergo affirmatiua propoſitio prior & nobilior eſt negatiua.

Cum igitur propoſitio affirmatiua ſit cauſa, & principium demonſtrationis affirmatiuæ, ſequitur eā eſſe digniorem. Nobilioris. n. cauſæ, & principii eſt nobilior effectus.

Quintò ſic, Demonſtratio affirmatiua non dependet à negatiua, ſed econuersò. ergo eſt dignior negatiua. Patet conſequentia, quia dignius eſt non dependere, quàm dependere. Vnde & independentia arguit ſummam perfectionem in cauſa prima, ut tibi manifeſtatur in duodecimo libro Metaphyſicæ. Antecedens autem ſic probatur, Non poteſt fieri demonſtratio negatiua ſine propoſitione affirmatiua, quoniam neceſſe eſt alteram præmiſſarum eſſe affirmatiuam, quæ non poteſt demonſtrari, niſi per demonſtrationem affirmatiuam. Demonſtratio autem

affirmatiua sit sine aliqua propõne negatiua, ut patet in Barbara & Darii, ergo constat demon. affirmatiuã non dependere a negatiua, sed bene ecõuerso. Ex his ergo rõnibus patet demon. affirmatiuã esse potiorem negatiua.

Quantum ad tertium inuestigandum est, si demonstratio ostensiua est nobilior ducente ad impossibile, uel econuerso. Hic igitur duo agenda sunt. Primò, declarandum est quomodo differant, & quomodo fiant. Secundò determinabitur propositum.

Pro euidentia primi aduerte, quòd secundum Aristo. in primo Posteriorum. Demonstratio ostensiua, & ducens ad impossibile, differunt in quatuor. Primò, differunt in hoc, quòd per ostensiua concluditur conclusio manifeste uera & necessaria, siue sit demonstratio ostensiua affirma. siue nega. Per ducentem ad impossibile, concluditur conclusio manifeste falsa & impossibilis. Exemplum de ostensiua affirmatiua, Omne sensitiuum est animal, omnis homo est sensitiuus, ergo omnis homo est animal. Exemplũ de negatiua. Nullum rationale est asinus, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est asinus. Exemplum de ducente ad impossibile, Pono quòd tu neges istam, Animal rudibilẽ non est homo, & concedas suam contradictoriam, scilicet omne animal rudibile est homo, tunc arguitur sic, omne animal rudibile est homo, omnis asinus est animal rudibile, ergo omnis asinus est homo. Patet, quòd hæc conclusio est falsa & impossibilis. Constat ergo quòd demonstratio ducens ad impossibile concludit conclusionem manifeste falsam, & impossibilem.

Secundò differunt in hoc, quòd in ostensiua præmissæ sunt notiores, quo ad ueritatem ipsa conclusione. Nam ueritas conclusionis pendet ex ueritate præmissarum, sed propter quod unumquodque, & illud magis. In ducente uerò ad impossibile, oportet conclusionem magis constare esse falsam & impossibilem, quàm aliqua præmissarum. Verbi gratia, notius est hanc conclusionem esse falsam & impossibilem, omnis asinus est homo, quàm istam, omne animal rudibile est homo.

Tertio differunt in hoc, quòd in ostensiua est processus

secūdum naturam, scilicet ex prioribus, & notioribus quo ad ueritatem Nam ut declarabitur tibi in primo Physicorum, innata est nobis uia procedendi a notioribus, &c. In ducente autem ad impossibile, est processus contra naturam, quia non ex magis notis quo ad ueritatem, sed quo ad falsitatem. Nam ex conclusione manifeste falsa, retorquemus argumentum ad declarandum falsitatem alicuius præmissæ ut tibi declarabimus infra.

Quarto differunt in hoc, quòd ostensiua completur unica argumentatione facta in modo, & in figura, ea autem quæ est ducens ad impossibile, non completur nisi pluribus factis argumentationibus, quod tibi manifestabitur declarando quomodo utraque fiat.

Tu igitur aduerte, quòd ostēsiua fit solum ex tribus terminis ordinatis in modo & in figura, ex quibus formantur duæ præmissæ concludentes affirmatiuam ueram, & necessariam siue negatiuam. Exemplum de affirmatiua, Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est risibilis. Exemplum de negatiua, Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Vtraque est ostensiua, quoniam utraq; completur unico discursu.

Ducens autem ad impossibile non completur nisi quatruplici discursu, per quem manifestatur, & inquiritur ueritas alicuius prius negati. Prima argumentatio est syllogismus concludens manifestum impossibile, ut hic, Pono quòd tu neges hanc, Aliquod animal non est homo, tunc sumo eius contradictoriam, quæ est hæc, Omne animal est homo, tunc arguo sic, Omne animal est homo, sed asinus est animal, Ergo asinus est homo. Secunda argumentatio est hæc consequentia, Hæc conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarū est falsa. Patet consequentia quoniam ex duabus præmissis ueris non potest concludi conclusio falsa stante bono modo arguendi, quoniam ex ueris non concluditur nisi uerum. Tertia argumentatio est hæc consequentia. Sed in prima argumentatione minor non est falsa, ergo maior quæ fuit hæc, omne animal est homo. Quarta argumentatio est consequentia, qua concluditur

ditur illud esse uerum, quod prius negatum fuerat. Verbi gratia, Ista maior est falsa, omne animal est homo, ergo hæc est uera, Aliquod animal non est homo, quæ est eius contradictoria, quæ prius fuerat negata. Patet consequentia, quoniam lex contradictoriarum est hæc, In omni materia si una est falsa, altera est uera, & econuersò.

2 Quantum ad secundum, determinabimus propositum duplici conclusione, Prima est, Demonstratio ostensiua negatiua dignior est demonstratione ducente ad impossibile. Probatur, procedit ex ueris & magis notis præmissis, quàm sit ipsa conclusio, aliter non causaret in nobis scientiam de conclusione. hoc autem est falsum, quoniam iste est finis demonstrationis, ea autem quæ ducit ad impossibile procedit ex falsitate conclusionis magis nota, quàm sit falsitas alicuius præmissæ, ut docuimus suprà. Sed dignius est procedere ex maiori notitia præmissarum secundum ueritatem, quàm ex maiori notitia conclusionis secundum falsitatem, ergo demonstratio ostensiua negatiua est dignior ea, quæ ducit ad impossibile.

Secunda est, demonstratio ostēsiua affirmatiua dignior est ea, quæ ducit ad impossibile, probatur. Demonstratio affirmatiua ostēsiua dignior est negatiua, ut probatum est supra quinque rationibus, ut negatiua est dignior ducente ad impossibile per conclusionem præcedentem, ergo multo magis affirmatiua ostensiua, est dignior ducente ad impossibile. Nam si est dignior digniore, longè amplius est dignior indigniore, qualis est illa, quæ ducit ad impossibile. Constat igitur tibi quòd demonstratio uniuersalis, est dignior quàm particularis, & affirmatiua quàm negatiua, & ostensiua quàm ducens ad impossibile. Hæc de præsenti capite dicta sint.

De comparatione scientiarum adinuicem. CAP. XII.

IN hoc capite agendum est de fine demonstrationis, quæ est scientia per ipsam acquisita. Consequens enim fuit, ut postquàm actum est de causa, ageremus de eis effectu. Tu igitur aduerte, quòd Aristoteles in primo Posteriorum de scientia, quinque pertractat. Primò de certitudine, comparando scientiam ad scientiam, quæ nam earum

ſit certior. Secundò, quæ ſcientia ſit una, & quæ non. Tertiò de quibus poteſt eſſe ſcientia, & de quibus non. Quartò, de unitate, & pluralitate principiorũ ſcientiarum. Quintò, de differentia, & diſtinctione ſciētiæ ab aliis habitibus intellectus, quales ſunt, opinio, & intellectus & ars, &c. De quibus pertractatur in ſexto Ethicorum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Ariſtotelis una ſcientia poteſt eſſe certior altera uno trium modorum. Primo, quia una de eadem concluſione dicit quid, & quia, altera autem tantum quia, & hoc modo ſcientia ſubalternans eſt certior ſubalternata. Puta de hac concluſione, uulnus circulare tardius ſanatur, Geometra eſt certior quàm chirurgicus. Nam chirurgicus ſcit, & experitur ſolum quia ſic eſt, ſed Geometra ſcit, quia ſic eſt, & ſcit propter quid, ſcilicet quoniam circulus caret angulis, ideò in uulnere circulari partes tardius propinquant & clauduntur. Cuius oppoſitum contingit in uulnere triangulari, uel quadriangulari. ſecundò, quia una eſt de ſubiecto abſtracto, altera eſt de ſubiecto applicato materiæ ſenſibili, & hoc modo ſcientiæ puræ Mathematicæ, quales ſunt Arithmetica, & Geometria, certiores ſunt ſcientijs mediis, quales ſunt Perſpectiuã, & Muſica, & Aſtrologia. Nam Arithmetica eſt de numero ſimpliciter, & abſtractè, Muſica autem eſt de numero applicato uoci, uel ſono per conſonantia. Geometria eſt de magnitudine uiſuali, & ſimpliciter, Perſpectiua autem eſt de linea, & linea, Aſtrologia eſt de figura, & magnitudine cœli, & de numero motuum cœleſtium. Tertiò, quia una eſt de ſubiecto ſimpliciori, uel de paucioribus, alia autem quia addit ſupra ſubiectum prioribus, & ut ſic eſt de pluribus, & hoc modo Arithmetica eſt certior, & prior, quàm Geometria. Nam unitas quæ eſt primum conſideratum ab Arithmetico, ſimplicior eſt quàm punctum. Vnitas enim eſt ens indiuiſibile. Punctum autem ſuper unitatem addit poſitionem, ſiue determinatum ſitum in continuo, ut tibi declarabitur in quarto Phyſicorum.

Conſtat igitur tibi, quòd tribus modis una ſcientia eſt certior, & prior altera.

Quantum ad secundum duo inuestiganda sunt. Primò, unde habet scientia unitatem suam, secundò unde trahit distinctionem ab alia.

2 Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Aristotelis in primo Posteriorum illa scientia est una, quæ habet unum subiectum, circa quod uersatur, ut physica est una scientia, quia uersatur circa ens mobile, & Arithmetica est una scientia, quia uersatur circa numerũ, ex opposito Geometria, & Arithmetica non sunt una, sed duæ sciẽtiæ, quoniam non uersantur circa unũ, sed circa duo subiecta, quorum unum est magnitudo, & alterum numerus.

3 Sed aduerte ad hoc, quòd aliquid sit subiectum, in aliqua scientia, tria requiruntur. Primo quòd sit uniuocum, uel saltem analogum. Vnde si est æquiuocum, non potest esse subiectum in scientia. Nam oportet subiectum considerari in scientia, secundũ unam rationem formalẽ, æquiuocum autem non dicit unam, sed plures rationes formales, ut declarabimus tibi in ante prædicamentis, & ideò nõ est subiectum in aliqua scientia. Dixi uel saltem analogum, ut seruetur unitas Metaphysicæ, cuius subiectum est ens, quod est analogum substantiæ, & accidenti, ut tibi declarabitur in quarto Metaphysicæ, quod tamen dicit unã rationem formalem, licet non æqualiter participatam a substantia, & accidente, sed prius conuenit substantiæ, posterius autem accidenti. Est enim ens, cui debetur esse. Secundò oportet, quòd habeat aliquas partes, uel essentiales uel subiectiua. essentiales quidem sunt, ex quibus ipsum subiectum componitur, ut forma, & materia sunt partes essentiales entis mobilis, ut tibi declarabitur in j. Phy. Subiectiuæ autem sunt, in quas diuiditur subiectum scientiæ, ut genus in species, sicut diuiditur ens mobile in ens mobile ad ubi, & in ens mobile ad formam. Sed hæc tibi declarabuntur in principio Philosophiæ naturalis. 4 Subiectum igitur scientiæ debet habere partes essentiales aut subiectiuas. Tertiò oportet, quòd habeat passiones proprias demonstrabiles de subiecto. Hic est enim terminus scientiæ ut, scilicet per demonstrationem notificentur passiones de subiecto, puta quòd triãgulus habet tres angulos

gulos æquales duobus rectis.

Item aduerte, quòd non quæcunq; unitas subiecti dat unitatem scientiæ, sed unitas formalis. Nam stat, quòd eadem res cadit sub consideratione distinctarum sciẽtiarum secundum quod consideratur sub distinctis rationibus formalibus. Puta, homo consideratur à Logico, ut est species, à Physico, ut est compositum ex materia & forma, à Medico, ut est corporis sanabilis & ægrotabilis. A Metaphysico. ut est naturæ intellectualis. Vnitas ergo scientiæ trahitur ex unitate subiecti non materiali, sed formali. Vnde sicut obiectum se habet ad potentiã, sic subiectum ad scientiam. Potẽtia autem trahit unitatem ab unitate formali, & non materiali ipsius obiecti, sicut tibi declarabitur in secũdo de anima. eodem modo scientia dicitur una ex unitate formali, & non materiali sui subiecti. Constat igitur tibi unde sumitur unitas scientiæ.

Quantum ad secundum declarandum est unde sumitur distinctio unius scientiæ ab alia. Tu igitur aduerte, quòd ad mentem Aristot. in primo Poste. scientiæ accipiunt distinctionem ex principijs, ita, scilicet quòd si habent diuersa principia, quibus probantur conclusiones suæ, sunt distinctæ scientiæ. Pro cuius notitia aduerte, quòd si sint distinctissimæ naturæ, ut elementum, & cœlum, homo & lapis, & tamen sub eadem ratione formali considerẽtur, quæ ratio dicitur principium scientiæ, ad eandem scientiam spectant puta uox humana, & sonus organi ad eandem scientiam Musicæ spectant, quoniam considerantur ut proportionabiles in consonantiis. Si autem sit una res, quæ possit secundum diuersam rationem considerari, non spectat ut sic ad unam, sed ad distinctas scientias. Nam diuersæ rationes formales sunt distincta principia, quibus diuersificantur scientiæ. Verbi gratia, Quia terra ut rotunda per aliud principium consideratur à Physico, & per aliud ab Astronomo, ut tibi declarabitur in secundo Physicorum, ideò spectat ut sic ad distinctas scientias, & distinctæ sunt realiter Physica, & Astrologia. Hinc est, quòd eadem conclusio potest in diuersis scientiis demonstrari per diuersa media, quæ sunt diuersa principia formalia. Puta hæc conclu-

sio,

ſio, Tertia eſt rotũda, demõſtratur à Phyſico per hoc principium, quoniam eſt grauis, & partes ſe comprimunt in cẽtro mũdi, eadem demonſtratur ab Aſtrologo per hoc principiũ, quoniã per ipſam circulariter eclypſatur luna; eclypſis enim lunæ cauſatur ex interpoſitione terræ diametraliter inter ſolem, & lunam. Conſtat igitur quomodo cauſatur ueritas ſcientiæ ex unitate ſubiecti, & unitate principiorum. Diſtinctio autem cauſatur ex diuerſitate principiorum.

Sed aduerte, quòd ut inquit Ariſtoteles, duo requiruntur ad hoc, quòd diuerſa principia cauſent diſtinctionem unius ſcientiæ ab alia. Primò, quòd talia principia nõ fluãt ex eiſdem principijs prioribus in eodẽ genere ſcibili. Hac de cauſa ſcientia de triangulo non diſtinguitur à ſcientia de quadrato, quoniam licet per aliud principium probentur paſſiones trianguli, & per aliud paſſiones quadrati, tamen huiuſmodi principia deriuantur ex eiſdem principiis figuræ, & ideò conſideratio de figura tam in genere, quàm in ſpecie, ſpectat ad ſcientiam Geometriæ. Secundò requiritur, quòd principia unius rei, ut ſcibilis eſt, non deriuentur ex priucipiis alterius rei ſcibilis. Hac de cauſa ſciẽtia de yſochele non diſtinguitur à ſcientia de triangulo, & ſcientia de homine apud Phyſicum non diſtinguitur à ſciẽtia de animali; & aduerte, quòd hic intendimus de unitate, & diſtinctione generica in ſcientijs. De unitate autem, & diſtinctione tam generica, quàm ſpecifica pertractabitur in libro Sexto primæ Philoſophiæ.

Quantum ad tertium inueſtigandum eſt, de quo ſit ſciẽtia, & de quo non. Nam uanum fuiſſet pertractare de unitate & diſtinctione ſcientiæ, ſi de nullo poſſet haberi ſcientia. Hic igitur duo pertractanda ſunt. Primò, de quo poſſit eſſe ſcientia, ſecundò de quo non.

Quantum ad primum aduerte, quòd de omni eo poteſt haberi ſciẽtia, de quo poteſt eſſe demõſtratio, quoniã ipſa facit ſcire, ut docuimus ſuprà. Demonſtratio autem eſt de uniuerſali, & ente per ſe, & neceſſario, ut in cap. tertio declaratum tibi fuit, Ergo de his quæ ſunt entia per ſe uniuerſalia, & neceſſaria, ut ſunt genera, & ſpecies rerum mathemati-

thematicalium,& naturalium,poteſt haberi ſcientia.

Quantum ad ſecundum, aduerte quòd Ariſtoteles in primo Poſteriorum duo excipit, de quibus non poteſt haberi ſcientia. Primum eſt, quod eſt à fortuna uel caſu,ut de inuentione theſauri dum foditur ſepulcrum,ſcientia haberi non poteſt. Secūdum eſt ſingulare ſenſibile,quod per ſenſum primò & directè cognoſcitur.

Et quidem quod de eo ,quod eſt à fortuna, uel à caſu non poſſit haberi ſcientia,probatur ſic,Omnis ſcientia eſt de eo, quod eſt neceſſarium,& per ſe,& ſemper, uel frequenter. De hoc enim tantum habetur demōſtratio, quæ facit ſcire,ut diximus ſuprà,in cap.iij. Sed quod eſt à fortuna uel caſu,neque eſt neceſſarium, ſed contingens, neque eſt per ſe,ſed per accidens, neque eſt ſemper, neque ut in pluribus,ſed rarò,& in paucioribus,& hæc omnia declarabuntur tibi in libro ſecundo Phyſicorum in capit.de fortuna,ergo de ente fortuito,& caſuali non poteſt haberi ſcientia,ex conſequenti ne demonſtratio.

Quòd autem de ſingulari ſenſibili inquantum ſingulare ſenſibile eſt.non poſſit haberi ſcientia,probatur ſic. Sciētia non poteſt haberi per ſenſum, ſed ſenſibilia ſingularia cognoſcuntur per ſenſum, ergo de eis non poteſt haberi ſcientia. Ma.probatur,quia ſcientia non poteſt haberi niſi per uirtutem animae apprehendentem uniuerſale, & potentem habere conceptum uniuerſalem. Sed ſenſus non poteſt apprehendere uniuerſale, nec habere conceptum uniuerſalem, ut tibi declarabitur in 3. de anima, eò quòd eſt potentia alligata organo corporali,& ideò non apprehendit, niſi cum conditionibus ſingularibus, quæ ſunt hic, & nunc à quibus abſtrahit vniuerſale. Quod enim ſemper, & vbique eſt, hoc vniuerſale dicimus, ergo ſcientia non poteſt haberi per ſenſum. Quòd autem ſenſibilia ſingularia cognoſcantur per ſenſum, patet ex experientia. Neque enim viſus videt colorem, vt color eſt. Hoc enim ad intellectum ſpectat, cuius obiectum eſt natura vniuerſalis.

Videt autem hunc uel illum colorem, idem intellige de quolibet alio ſenſu. Conſtat igitur tibi quare de ente fortuito,

tuito,& de singulari sensibil non datur scientia.

Et aduerte,quòd Aristoteles ex secunda conclusio, scilicet quòd de singulari sensibili non potest haberi scientia, trahit tria corollaria.

Primum est,sentire non esse scire, & hoc est contra antiquos,de quibus dicemus in iij.de anima,quòd non distinguebant inter sensum,& intellectum. Nam sentire est cognitio particularis de re,scire autem est cognitio uniuersalis,quod Aristoteles duplici exemplo manifestat. Primũ est,si quis uisu cognoscat hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, propter hoc non sciret omnem triangulum habere tres æquales duobus rectis, quia per sensum non potest apprehendere causam uniuersalem huius passionis,sed per intellectum,qui ex singularibus uenatur uniuersale,ut dicemus. Secundum est, si essemus in luna,& uideremus ipsam eclypsari,cognosceremus quidẽ ipsam nunc eclypsari. Non tamen haberemus scientiam de eclypsi; quoniam propter hoc nesciremus causam uniuersalem eclypsis, quæ est interpositio diametralis terræ inter solem,& lunam. Hanc enim causam uniuersalem non solo sensu,sed per intellectum comperimus.

Secundum corollarium est hoc, licet sensus sit causatiuus sciẽtiæ,quia omnis nostra cognitio originatur à sensu, & propositio uniuersalis habetur ex multis singularibus apprehensus per sensum, ut declarabitur tibi in primo Metaphysicæ,tamen notitia scientifica est nobilior,& honorabilior; scientifica enim est de uniuersali,sensus autem de singulari. Vniuersalis autem est honorabilior: quoniam dicit causam. Vnde tibi declarabitur in 1. Metaphysi. quòd sapiens est qui scit uniuersalia,& maximè uniuersalia.

Tertium corollarium est hoc, licet non sit possibile per solum sensum scire aliquam conclusionem demonstrabilem,tamen sensus plurimum nobis confert ad sciendũ. Prima pars constat ex primo corollario, quia per solum sensum non possumus apprehendere causam uniuersalẽ,quæ est medium demonstrandi (demõstramus enim risibile de homine per hãc causam formalem,quia scilicet est animal rationale) quòd homo est risibilis. Secunda autẽ pars manifestata

nifestata est in cap. de ignorantia, ubi declaratum est, quòd deficiēte nobis aliquo sensu, necesse est deficere nobis sciētiam obiecti illius sensus, ergo ex opposito si habemus talem sensum, puta uisum, confert nobis ad acquirendā scientiam illius sensus.

Quantum ad quartum inuestigandum est de unitate, & pluralitate principiorum scientiarum, nam dictum est illam scientiam esse unam, quæ est unius subiecti, & habet eadem principia, illas autem esse distincta, quarum diuersa sunt principia. Necesse est ergo inuestigare, si omniū scientiarum sunt eadem, uel diuersa principia, ut possimus sustinere unitatem, & distinctionem in scientiis.

Pro resolutione propositi, formantur quatuor conclusiones ad mentem Aristotelis.

Prima est, Impossibile, est omnium syllogismorum esse eadem principia.

Secunda est, impossibile est omnium syllogismorum falsorum esse eadem principia.

Tertia est, Impossibile est omnium syllogismorum uerorum esse eadem principia.

Quarta est, Impossibile est omuium sciētiarum esse eadem principia.

Prima, sic probatur, Syllogismorum quidam sunt ueri, & quidem falsi, ex primo Elenchorum, sed uerornm principia sunt uera, & falsorum falsa, quoniam ut declaratur in primo Priorum, syllogismi ueri non possunt fundari in falso. Nam ex uero non sequitur nisi uerum, & falsi non possunt fundari in uero. quoniam ex uero nō sequitur falsum.

Sed aduerte, quòd syllogismus potest dici dupliciter falsus. Primò ex forma. s. qn̄ non fit in modo debito, & figura, ut si arguatur ex puris particularibus, aut puris nega. & tūc non incōuenit ex præmissis ueris cōcludere falsum, ut hic, nullus lapis est aīal, nullus homo est lapis, ergo nullus hō est aīal. Secundo ex materia, s. qn̄ fit in modo debito, & figura, & tn̄ præmissæ sunt falsæ, aut altera est falsa, & tunc non est possibile, ꝙ ex præmissis falsis cōcludatur uerū, nisi raro, neq; ex ueris nisi uerū, aliter talis modus ī quo fieret, esset inualidus, & inutilis modus arguēdi. Qn̄ igitur di-

syllogismorum pertinētium ad quantitatem discretam,quā considerat Arithmeticus, Sed punctus non est idem cum unitate,quæ est principium numeri quantitatiui,quoniam punctus supra indiuisibilitatem addit positionem in continuo , unitas autem abstrahit a positione , & dicit solum eas indiuisibile in genere quantitatis, ut tibi declarabitur in decimo Metaphysicæ,ergo non sunt eadam principia omniū uerorum syllogismorum.

Secundo sic, Principia cōia,ut de quolibet est uera affirmatio,uel negatio, & non contingit idem simul esse,& non esse,non sunt sufficientia ad omnem conclusionem demonstrandam,quia non ingrediunrur demonstrationē formaliter,sed uirtualiter, ut declaratum est supra, ergo ultra principia cōia requiruntur principia propria. Sed diuersarum sciētiarum sunt principia propria diuersa,diximus enim supra , quòd una scientia distinguitur ab alia propter distinctionem propriorum principiorum. Ergo non omnium syllogismorum uerorum sunt eadem principia.

Tertiò sic,Cōclusiones ueræ distinguuntur in ueras contingēces; ut,coruus est niger,& in ueras necessarias; ut triāgulus habet tres æquales duobus rectis. Sed contingentes syllogizantur per principia contingētia , & necessariæ per necessaria , aliter non proportionarentur adinuicem, ergo non omnium uerorum syllogismorum sunt eadem principia. Constat enim non esse idem contingens, & necessariū, cum sint opposita.

Quarta conclusio , scilicet quòd non omnium scientiarum sint eadem principia , probatur ab Aristo. per rationes proprias,& primo sic. Quæritur si principia Geometriæ sunt principia Dialecticæ , & si principia Dialecticæ sunt principia Medicinæ, uel non. Si non, ergo non omniū scientiarum sunt eadem principia: si sic,ergo conclusiones Geometriæ,& Medicinæ, & Dialecticæ sunt eadem , quod constat esse falsum, probatur consequentia . Quæcunque sunt eadem in tertio,sunt eadem inter se, sicut quæ sunt æqualia uni tertio , sunt æqualia inter se . Sed secundum te, omnes conclusiones Geometriæ,& Medicinæ,& Dialecticæ,sunt eædem in principiis, ergo sunt eædem inter se.

Secundo sic, Non quælibet cõclusio ex quolibet principio indifferenter demõstratur, sed determinata ex determinato, puta hæc cõclusio, Hõ est risibilis, ex hoc, quia est rõnalis, & hæc Luna eclypsatur, ex hoc, quia ĩterponitur diametraliter terra inter solẽ, & lunã; Ergo cõstat, ꝙ nõ oĩum sciarũ sunt eadẽ principia. Et aduette, quòd hic semper intẽdimus de principia propriis. Nã quo ad prima principia, oẽs scientiæ conueniunt, quoniã fundantur in illis, sed quia ingrediuntur formaliter demonstrationem, non sufficiunt ad demonstrandũ oẽs conclusiones. Tertiò sic, Diuersorũ generũ scibiliũ diuersæ sunt sciæ, ut quoniã quantũ continuũ differt gñe a quãto discreto, ideo differt Geometria ab Arithmetica, ergo non oĩum sciarum sunt eadẽ principia propria. Probatur cõsequẽtia. nam quia magnitudo differt a numero, ideo Geometria habet alia principia, quibus demonstrat suas cõclusiones, quàm habeat Arithmeticus. Principia quidem Geometræ sunt ista, A puncto ad punctũ linea ducere contingit. Continuũ est diuisibile in infinitũ. Omnis tota magnitudo est maior sua parte, &c. Principia uero Arithmetici sũt ista, numerus est multitudo ordinata ex unitatibus; Partes numerus non copulantur ad unum termiuum communem. numeri procedunt in infinitum in ascensu, sed non in descensu, &c. Constat igitur tibi quòd non omnium scientiarum sunt eadem principia propria.

Quantum ad quintũ principale, inuestigandum est, qũo differt scientia, quæ est effectus demonstrationis, ab aliis habitibus intellectus, quales sunt opinio, & habitus primorũ principiorum, qui dicitur antonomastice intellectus, & ars &c. & hic quatuor agenda sunt. Primo, declarãdum est qũo & in quo sensu scientia differt ab opinione, & scitum ab opinato. Pro cuius notitia aduerte. quòd opinio põt sumi tribus modis. Primo cõiter, & sic est habitus cognoscitiuus cum assensu, & hoc modo se habet ad scientiam est fidem, & opinionẽ proprie dictam; ut genus ad species suas. Nam scĩa, & fides, & opinio proprie dicta, conuueniunt in hoc, quod est esse habitũ cognoscitiuũ cum assensu, licet distinguantur propriis differentiis, ut tibi manifestabitur. Secundo sumitur proprie, & sic est apprehensio unius partis con-

traditionis cum formidine alterius partis, s. timendo ne altera pars sit uera. In quo sensu opinamur hoc anno futuram abundantiam, cum timore tamen oppositi. Tertio sumitur strictè, & ut sic est apprehensio ueri contingentis inquãtum contingens est, & per medium contingens, & generatur in nobis, non per demonstrationem, sed per syllogismum topicum. Hac distinctione præposita aduerte, quòd ad mentem Aristotelis in primo Posteriorum scientia differt ab opinione, & scibile ab opinabili, non primo sed secundo, & tertio modo. De primo quidem constat, quoniam diximus quòd se habet ut genus ad speciem, genus autem non distinguitur contra speciem, quoniam continet eam, & prædicatur de illa essentialiter. Quòd autem in secundo & tertio sensu differat sicut oppositum ab opposito, probatur sic, Scientia est de uniuersali & necessario, & acquiritur per medium uniuersale & necessarium: opinio autẽ est de particulari & contingenti, & acquiritur per medium particulare & contingens, ergo constat quòd scientia differt ab opinione, Consequentia patet, quoniam conditiones earum sunt oppositæ, ergo differunt. Antecedens autem declaratum est ex superioribus. Dictum est enim, scientiam causari ex demonstratione. Determinatum est autem demonstrationem esse de conclusione uniuersali & necessaria, & ex præmissis uniuersalibus & necessariis. Opinio uero est causata per syllogismum probabilem, cuius conclusio & præmissæ sunt contingentes: ut declarabitur tibi in tracta. de locis. Constat ergo differentia inter scientiam & opinionem, ut arguatur sic, Sicut se habet demonstratio ad syllogismum topicum, sic scientia ad opinionẽ, quia sic demonstratio est causa sciẽtiæ, sic syllogismus topicus est causa opĩonis. Sed demonstratio distinguitur a syllogismo topico, ergo & sciẽtia ab opĩone.

Sed declarandum est quõ & in quo sensu intendit Aristo. scientiam differre ab intellectu. Pro cuius notitia aduertẽ, quòd apud Aristotelem intellectus sumitur quatuor modis. Primo, pro potentia intellectiua, quam in. 3. de anima distinguit in intellectum pósibilem & agentem. Secũdo, pro conceptu formato de re intellecta. Tertio, pro phantasia siue cogitatiua, quam in tertio de anima, uocat intellectum passi-

uum. Quarto, pro habitu primorum principiorum, de quo pertractat in sexto Ethicorum. Licet aũt scientia, ut est habitus per demonstrationem acquisitus, differat realiter ab omnibus his quatuor modis, quibus dicitur intellectus, tamen intentio Aristo. in 1. Posteriorum est, manifestare qũo differt ab intellectu sumpto quarto modo. manifestatur autẽ triplici ratione. Primo sic, intellectus quarto modo sumptus, cum sit habitus primorum principiorũ in quibus fundantur omnes scientiæ, ut patet in 4. Metaphysicæ, est principium scientiæ. Sed scientia non est principium scientiæ, quia nihil est principium suiipsius, aliter idem esset prius, & posterius: ergo scientia nõ est intellectus quarto modo.

Secundo sic, Intellectus quarto modo est circa indemõstrabilia, quoniam cognitio primorũ principiorum non acquiritur per demonstrationem, sed solo lumine intellectus agentis. Vnde se habent, ut ianua in dumo, in qua non erratur, quoniam omnibus patet. Sed scientia est circa demõstrabilia, cùm sit habitus conclusionis demõstrat, ergo scientia non est intellectus.

Tertiò sic, Intellectus est de propositionibus immediatis, idest, quæ per nullum medium notius probari possunt. Sed scientia est de propositionibus mediatis. Est enim de conclusionibus demonstrabilibus ex ueris, & notioribus, ut docuimus supra, ergo scientia non est intellectus quarto modo sumptus. Constat ergo tibi quomodo differt scientia ab opinione, & ab intellectu.

Tertiò declarandum est, quomodo scientia opinio, & intellectus conueniunt, & disconueniunt. Tu igitur aduerte, quòd ista tria conueniunt in hoc, quòd sunt circa uerum, sed differenter. Nam scientia, & intellectus sunt semper circa uerum. Opinio autem est circa uerum non infallibiliter, sed non repugnanter. Licet enim contingat ipsam esse falsam, tamen non repugnat ipsam esse ueram. Vnde opinio, ut opinio, abstrahit a ueritate, & a falsitate. Item differunt, quia scientia, & intellestus sunt circa necessaria, opinio autem circa contingentia, quæ possunt aliter se habere. Deinde in scientia fit resolutio usque ad immediata necessaria, in opinione autem usque ad immediata solum probabilia,

probabilia, quæ uera uidentur aut omnibus, aut pluribus, nō tamen sunt necessaria, possunt enim esse falsa, ut quòd omnis mater diligat filium suum, Inuentæ sunt enim matres occidentes filios, ut Medea.

Quòd aūt opinio sit circa cōtingentia, declarat Arist. Primò ex eo quòd primo aspectu apparet, & est in promptu. Nam habitus & obiectum proportionantur, sed opinio quæ est habitus, dicit quid incertū & dubium, ergo & circa incerta & dubia, hæc aūt sunt contingentia possibilia aliter se habere, ergo opinio est circa hmōi contingentia. Secundò, quia nullus reputat se opinari, sed firmiter scire, quādo de aliquo obiecto existimat, quod non potest aliter esse, nec aliter se habere, ergo manifestum est opinionem proprie dictam esse circa contingentia, scientiam uerò circa necessaria.

Quarto, declarandum est si de eadem re, uel de eodē obiecto puta de æternitate mundi, potest haberi scientia & opinio. Tu igitur aduerte, quòd Aristo. in primo Poste. per quatuor conclusiones resoluit propositum.

Prima est, Scientia & opinio non possunt esse de eodem obiecto simpliciter. Probatur sic, Sicut se habet opinio, utra est opinio falsa, sic scientia & opinio ex conuenienti similitudine, Sed de eodem obiecto simpliciter non potest simul haberi opinio uera & opinio falsa, ergo neque scientia & opinio. Maior patet, quoniā sicut opinio uera & falsa opponuntur: sic scientia & opinio, est enim scientia cognitio certa, opinio autem est cognitio dubia & incerta, ut docuimus supra, Minor autem sic probatur. Sicut si significatum propositionis ueræ esset significatum propositionis falsæ, propositio uera esset propositio falsa, ita si de eodē obiecto simpliciter, id est, ut stat sub una consideratione & una ratione formali, esset opinio uera & falsa, opinio uere esset opinio falsa, quod est imposibile, quoniā implicat cōtradictionem; ergo de eodē obiecto simpliciter non potest haberi simul opinio uera, & opinio falsa, ex cōsequenti de eodē non potest haberi simul sciētia & opinio. Præterea, declarabitur tibi in 2. de aīa, quod habitus & actus diuersarū rōnum, accipiunt distinctionē a distinctis obiectis formalibus. Cū igitur scīa & opinio, scire & opinari sint habitus & actus diuersarū rationū,

non ſtat diſtinctio inter eas, ſi de eodē obiecto ſimpliciter.i. ſecundum eandem rōnem formalem poſſet haberi ſciētia & opinio. Propterea dicit Ariſto. in primo Poſteriorum, quòd eiuſdem opinio & ſcientia non omnino eſt.

Secunda eſt, ſcientia & opinio poſſunt eſſe de eodē obiecto quodāmodo.i. materialiter & non formaliter ſumpto. Sumitur aūt materialiter, quando conſideratur ut res, puta diameter ut diameter. Sumitur uerò formaliter, quando cōſideratur ut ſtat ſub tali uel tali prædicato, & hæc diſtinctio coincidit cum illa, qua dicitur quòd obiectū ſciētiæ & opinionis poteſt ſumi incōplexè, & hoc eſt ſumere materialiter, puta homo, linea triangulus. Et poteſt ſumi complexè, & hoc eſt ſumere formaliter, puta Diameter, ut commenſurabilis: homo ut corruptibilis: mundus ut perpetuus.

Stante hac declaratione probatur ſic concluſio, De eodē obiecto materialiter ſumpto, habetur uera, & falſa opinio, ergo de eodem pōt haberi ſcientia & opinio. Patet conſequentia ex ſimilitudine, quā declarauimus in concluſione præcedenti. Antecedens aūt probatur. Nā de diametro poteſt quis opinari, quod eſt incōmenſurabilis coſtæ, & hęc eſt uera opinio, quia ſic eſt, ut opinatur, & de diametro poteſt alius opinari, quòd eſt cōmenſurabilis coſtæ, & hæc eſt falſa opinio, quia aliter eſt quàm opinatur, ergo de eodem eſt uera & falſa opinio, quia de diametro, dūmodo non conſideretur ſub eodē prædicato, ſed ſub diuerſis cōplexis, quorum unum eſt hoc, Diameter eſt cōmenſurabilis. alterum eſt hoc, Diameter eſt incōmenſurabilis. Eodem modo dicendū eſt, quòd de eodem materialiter ſumpto ſecundum diuerſam rationē poteſt haberi ſcientia & opinio. Nam ſi quis exiſtimet hoīem ita eſſe aīal rationale, quòd nō poteſt aliter eſſe, babet ſcientiam huius cōplexi, homo eſt animal rationale. Si autē alius exiſtimet hominem ita eſſe animal rationale, quod poteſt aliter eſſe, habet opinionem de eodem cōplexo. Conſtat autē, quòd exiſtimare non poſſet aliter eſſe, & exiſtimare poſſe aliter eſſe, ſunt diſtinctæ & oppoſitæ rōnes formales. Patet igitur, quomodo de eodem obiecto ſumpto incōplexè, poteſt eſſe ſciētia & opinio per reſpectum ad diuerſa prædicata. Et ſi ſumatur complexe, etiā reſpectu eiuſdem prædicati, ſed ſecundum

cundum diuersam rationem formalem. Et in utroque sensu uerum est dicere, quòd de eodem obiecto materialiter & nō formaliter sumpto potest esse scientia & opinio.

Tertia conclusio est, impossibile est eundem hoīem puta Sortem pro eodem tēpore habere scientiam & opinionē de eodem obiecto formaliter sumpto. i. secundum idem prædicatum, & secundū eandem rationē. Probatur, Si Sortes scit triāgulum habere tres æquales duobus rectis, tenet pro certo nō posse aliter esse, & si pro eodem tēpore opinatur idē, non tenet pro certo sic esse, quia non stat opinio cum totali certitudine, cū sit contra diffinitionē opinionis propriè sumptæ, ergo in eodē intellectu stant simul contradictoria de eadem conclusione. s. omnimoda certitudo, & non omnimoda certitudo, hoc aūt est cōtra principium primū, quod est hoc, impossibile est idem simul esse, & nō esse, ergo conclusio uera. Dixi pro eodem tempore, quoniā pro diuerso tempore, id non inconuenit. Possibile est. n. quòd Sortes addiscēs opinetur triangulum habere tres, non ratione ductus, sed quia assentit Euclydi sic dicenti, Quando aūt Geometriam iam didicit, ita quòd sciat demonstrare triangulum habere tres æquales duobus rectis, tunc de eadem conclusione habebit scientiam, de qua prius habebat solum opinionem.

Quarta conclusio est, possibile est distinctos homines puta Sortem, & Platonem, de eodem obiecto respectu eiusdem prædicari, puta de hoc cōplexo, Triangulus habet tres æquales duobus rectis, pro eodem tēpore habere scientiam, & opinionem. Probatur, Stat quod Sortes habeat de illa conclusione rationes necessarias, utpote iam factus Geometra scit eam demonstrare. Stat quòd pro eodem tempore Plato incipiat addiscere Geometriam, & existimet eandem conclusionem esse ueram, Non quia sciat eam demonstrare, sed quia audiat eam esse famosam apud Geometras: ergo de eadem conclusione pro eodem tempore Sortes habet scientiam, & Plato opinionem. Constat igitur tibi, quomodo de eodem obiecto habetur scientia & opinio, & quomodo non.

Hæc igitur dicta sint de distinctione scientiæ ab opinione, & intellectu. De distinctione autem habituū intellectualium completa, qūo. s. distinguantur in rationem. i. opinionē

& ſcientiam,& intellectum, & artem,& prudentiam, & ſapientiam Ariſtoteles pertranſit,dicens, quòd hæc quidem, ſcilicet ſcientia,intellectus,opinio,& ſapientia ſunt Phyſicæ conſiderationi. Spectant enim ad Librum de Anima, ubi agitur de intellectu. Illa uero,ſcilicet ars,& prudentia ſpectant ad Ethicam. Vnde Ariſtoteles in libro ſexto Ethicorum pertractat de eis diffusè, & non de his omnibus conſiderationē fecimus reſolutam in epitomatibus noſtris ſuper Ethicam, in libro ſexto,ut uidere poteris. Vbi peregimus de partibus prudentiæ,& quoniam ſolertia ſpectat ad prudentiam, ſicut & euſtochia,de qua Ariſtoteles uix uerbum fecit in 6. Ethi. ideò ne ignota tibi remaneat,diffinit eam in fine primi libri Poſteriorum,& declarat multiplici exemplo Diffinit autem ſic,Solertia eſt ſubtilitas quædam in non proſpecto tempore medij. Et intendit, quòd ſolertia eſt uirtus inuentiua medij ad concluſionem in tēpore in perceptibili, id eſt ſtatim. Vnde in ſexto Ethicorum diffiniuimus eam,quòd eſt idoneitas citò inueniendi medium, & ſecundum Ariſtotelem, ille eſt maxime ſolers,qui citò cognoſcit cauſas medias, & ſcit expedite reducere in ultimas. Quod declarat Ariſtoteles triplici exemplo. Primum eſt hoc,ſi quis uidet Lunam ſplendere ſemper uerſus Solem,ſtatim intelligit quòd hoc eſt, quia recipit lumen a Sole,hic dicitur ſolers ſolertia ſpeculatiua. Secundum eſt hoc, ſi quis uidet pauperem, & diuitem litigantes ſimul,& ſtatim intelligit quòd hoc eſt,quia diues pauperi pecuniam accommodauit,dicitur ſolers practicæ. Tertium eſt,ſi quis uidet duos ante inimicos,& nunc factos amicos,& ſtatim intelligit,quòd hoc eſt,quia talis, uel talis pacificauit eos, uel quia concorditer conuenerunt, ut perſequantur,& confundant alium, dicitur ſolers practicæ. Conſtat igitur tibi,quid ſolertia ſit,& ſolers.

Sed aduerte,quòd ſicut eſt duplex iuſtitia, & temperantia,ſcilicet naturalis,& acquiſita. Naturalis quidem eſt, qua quis a natiuitate inclinatur ad opera iuſta, & temperatè uiuendum: acquiſita autem eſt,qua quis ex frequentitatis actibus,& longo exercitio efficitur iuſtus,& temperatus, ſic duplex eſt ſolertia: ſcilicet naturalis, & acquiſita. Naturalis quidem eſt ingenij ſubtilitas innata, ſequens animam intellectiuam

lectiuam dum corpori infunditur, qua idoneus est homo ad subitò inueniendum medium pro aliqua conclusione deducenda tam practica, quàm speculatiua, & hic dicitur naturaliter promptus ad speculandum, uel prudenter negotiãdum, cui opponitur tardus, & hebes ingenio ex sui genitura. Acquisita autem est promptitudo ingenii causata longo exercitio practico uel speculatiuo ad inueniendum citò media opportuna, pro ut occurrit. Hanc solertiam habẽt ueterani milites, & experti Medici, & exercitati gubernatores reipu. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De medio demonstrationis potißimæ. CAP. XIII.

IN hoc cap. inuestigandum est de medio demonstrationis potissimæ, & hic complebimus considerationem nostrã pro nouitijs de syllogismo demonstratiuo, relinquentes difficiliora lecturæ libri Posteriorum pro adultis. Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Aristotelis unum clarum est, scilicet diffinitionem esse medium. Nam quia demonstratur passio de subiecto, ut risibile de homine, & demonstratio potissima est per causam, illud erit medium, quod est causa concludendi passionem inesse subiecto. Hoc autem est diffinitio, Nam quia homo est animal rationale, ideò est risibilis. Vtrũ autem hoc medium sit diffinitio subiecti tantum, uel passionis tantum, uel aggregatum ex utraque, uel utraq; quodam ordine, non uidetur clarum apud Arist. & ideò hinc processerunt uariæ expositorum sententiæ, inter quos est Lynconiensis, & Egidius, & b. Tho. quorum sententias hic recitabimus, sed determinabimus secundum mentem b. Tho.

Lynconiensis tenuit medium in demonstratione potissima esse diffinitionem subiecti, & non passionis, quod uidetur esse de mente Aristotelis in prologo primi de anima, ubi inquit, quòd ipsum quod quid est, principium est omnis demonstrationis, & quòd diffinitiones per quas non apparet causa accidentium. s. propriorum subiecti sunt Dialecticæ, & uanæ. & in quarto Physicorum dicit Aristoteles, quòd tunc pulcherrimè unumquodque diffinitum est, cum ex illa diffinitione apparet causa accidentiũ in subiecto. Intẽdit ergo Aristo. ꝙ diffinitio subiecti dicat causam, propter quam tale accidens proprium conuenit tali subiecto, puta risibile homi-

homini, habere tres triangulos. Sed illud propter quod in est proprium subiecto, est medium in demonstratione, ergo diffinitio subiecti est huiusmodi mediũ. Et confirmatur, quia dicit Arist. in ij. Poster. quòd mediũ in demonstratione dicit, quid, quid, & propter quid, & hoc cõpetit diffinitioni subiecti. Nã eadẽ diffinitio dicit quid respectu subiecti. Si. n. interrogatur quid est homo, respondetur quòd est animal rationale, si autẽ quæritur propter quid homo est risibilis, respondetur quia est rationalis, & ut sic dicit, propter quid respectu passionis. Hæc fuit sententia Lynconiensis, quæ ut uera defendetur infrà, pro quanto tenet diffinitionem subiecti esse medium in demonstratione potissima. Pro quanto autem excludit diffinitionem passionis nõ sustinebitur; quoniã id repugnat doctrinæ Arist. ut tibi declarabitur præcipue in doctrinis Mathematicis.

Ægidius aũt in ij. Poster. tenet absolutè cõtra Lyncõniẽsem, ponẽs hãc cõclusionẽ, Diffinitio passionis, & nõ subiecti est mediũ in demõstratione potissima, quam sic probat. Sciẽtiæ mathematicæ sunt in primo gradu certitudinis secundũ Cõmentatorẽ in ij. Mathematicæ, sed illæ nõ demõstrant conclusiones suas per diffinitionẽ subiecti, sed passionis; Ergo nõ diffinitio subiecti, sed passionis est mediũ in demõstratione potissima, Minor probatur. Nã Geometra probãs triãgulum habere tres æquales duobus rectis, non assumit diffinitionẽ subiecti, sed prædicati sic demonstrans; Omnis figura habens angulũ extrinsecũ æqualẽ duobus intrinsecis sibi oppositis, habet tres æquales duobus rectis, sed triangulus est talis figura, ergo &c. Ergo constat, quòd apud Mathematicũ diffinitio passionis est mediũ in demonstratione potissima. Sed aduerte, quòd Arist. in ij. Posteriorũ non solum in Mathematicis, sed etiã in Physicis manifestat passionẽ demonstrari de subiecto per diffinitionẽ passionis, & nõ subiecti. Dicit. n. quòd si quæratur propter quid Luna eclypsatur, respondetur quòd propter interpositionẽ terræ inter Solẽ, & Lunã, hæc autem est diffinitio eclypsis, quæ est passio ĩ Luna. Itẽ si quæratur propter quid inter uocẽ acutã, & grauẽ inuenitur cõsonãtia; respõdetur qa inter eas datur proportio numeralis, hæc aũt est diffinitio cõsonantiæ.

nantiæ. Cum igitur Arist. tā in Mathematicis, quàm i Physicis siue in scientijs medijs, quales sunt Astrologia, & Musica, exépla det de diffinitione passionis, & nō subiecti, signū euidens est, quòd eius mens fuit diffinitionem passionis, & non subiecti esse medium in demonstratione potissima.

Beatus Thomas in ii. Poster. lectione prima, tenet quòd nō sola diffinitio passionis, nec sola diffinitio subiecti, sed utraq; est mediū sufficiēs in demōstratione potissima. Hāc igitur opinionē ut ueriorē declarabimus, & sustinebimus.

Pro eius declaratione aduerte, ꝙ hæc opinio potest habere duplicē sensū. Primus erit, quòd utraq; diffinitio non ut distincta, sed ut quid aggregatū ex utraq; sit mediū. Verbi g. Mediū ad demōstrandū risibile de homine, sit hoc totū, Animal rationale aptū natū ridere, cuius quidē pars prima est diffinitio hominis, pars aūt secūda est diffinitio risibilis. Sūt igitur aliquid dicētes hoc totū esse uerè mediū, & hanc esse mētē Arist. & B. Tho. Quod probant sic. Illud est uerè mediū in demōstratione potissima, quod est maximè immediatū, & maximè propriū. Sed tale est aggregatum ex diffinitione subiecti, & passionis, ergo &c. Ma. patet. Nā declaratū est suprà, quòd demōstratio est ex propriis, & immediatis. Mi. autē sic probatur, Tale aggregatū est maximè immediatū subiecto, ratione diffinitionis subiecti, & ėst maximè propriū, ratione diffinitionis passionis. Quòd si esset sola diffinitio subiecti, non esset maximè propria passioni, & si esset sola diffinitio passionis, nō esset maximè immediata subiecto. Vt ergo seruetur maxima immediatio respectu subiecti, & maxima proprietas respectu passionis, oportet aggregatum ex utraque diffinitione esse medium.

Prætereà, medium in demonstratione potissima, dicit qd & propter quid secūdū Arist. in ij. Poster. Sed aggregatū ex utraq; diffinitione dicit quid de subiecto per diffinitionem subiecti, & propter quid de passione propter diffinitionem passionis. ergo tale aggregatum rationabiliter est medium in demonstratione potissima.

Sed isti sic tenētes, deuiant a mente Aristo. Nam docuimus suprà, quòd secūdū eū aliqua diffinitio est principiū demōstrationis, puta ea, quæ datur per formā aut finem, & aliqua

qua est cōclusio, puta ea, quæ datur per materiā: hæc.n. demonstratur per formalem, sicut demonstrauit Aristoteles demonstrationem esse ex ueris, primis, & immediatis &c. quia est syllogismus faciens scire. Aliqua autem est tota demonstratio positione differens, ut ea quæ aggregatur ex diffinitione subiecti, & passionis, sicut ista, Animal rationale aptum natum ridere, aut aggregata ex pluribus diffinitionibus subiecti, ut ista, Ira est accensio sanguinis circa cor ex appetitu uindictæ. Modò arguitur sic: Quod est tota demonstratio, non est medium, neque principium demōstrationis. Sed secundum Aristotelem diffinitio composita ex diffinitione subiecti, & passionis, est tota demonstratio positione differens; ergo non est medium, nec principium demonstrationis. Prætereà, ad mentē Arist. in ii. Poster. mediū in demōstratione potissima, debet esse diffinitio subiecti, & passionis. Nō est diffinitio sed alicuius unius diffiniti. Sed diffinitio aggregata ex diffinitiōe subiecti, & passionis, nō est diffinitio unius diffiniti, sed pluriū, ut patet, ergo &c. Ex quo sequitur, quòd licet sit incōueniens demōstrare aliquid per diffinitionē aggregatā ex diffinitionibus pluriū diffinitorū, non tn̄ est inconueniēs, quādo talis diffinitio est aggregata ex pluribus diffinitionibus eiusdē diffiniti. Verb.g. hæc cōclusio, Hō est disciplinabilis, & docibilis, pōt cōuenienter sic demōstrari, Omne animal rationale cōpositū ex humano corpore, & anima intellectiua est disciplinabile, & docibile, Homo est tale animal, ergo &c. Error igitur sic sē tientiū hinc processit, quòd crediderūt ita conueniēter posse demonstrari aliquā passionē de subiecto per diffinitionē aggregatam ex diffinitione subiecti & passionis, sicut conuenienter demonstrari potest per diffinitionem aggregatam, ex pluribus diffinitionibus subiecti, uel passionis.

Relicta igitur hac opinione aduerte, quòd secūdus sensus prædictæ positionis, talis est, medium demonstrationis potissimæ est utraq; diffinitio, s. subiecti, & passionis, nō vt aggregata, sed utraq; ut distincta, & quodam ordine pro cuius euidentia aduerte, quod oportet primò demōstrare passionem de subiecto per diffinitionē passionis. Verb. gr. hæc conclusio, homo est risibilis, primò sic demonstranda est,

Omne

Omne aptum ridere est risibile, homo est aptus natus ridere, ergo homo est risibilis. Sed hæc diffinitio passionis non sufficit; quoniã utraque præmissa in demonstratione potissima debet esse uel reduci ad immediata. Cõstat autẽ, quòd in demonstratione præposita licet maior sit immediata; quoniã inter diffinitionẽ passionis & passionẽ nullũ datur medium, sicut nec inter diffinitionem, & diffinitũ, tamẽ minor non est immediata; quoniã inter subiectum, & diffinitionẽ passionis cadit diffinitio subiecti. Vnde minor probanda est per diffinitionẽ subiecti hoc modo; Omne animal rationale est aptũ natũ ridere, Homo est animal rationale, Ergo homo est aptus natus ridere, & sic patet, quo ordine tã diffinitio passionis, quàm diffinitio subiecti sint mediũ in demonstratione potissima, & quòd hoc modo utraq; præmissa sit immediata. Et hæc fuit mẽs B. Tho. vt patet in ij. Poster. lec. 1. & est ad mentẽ Arist. cuius signum sumitur ex hoc, quòd in 1. Poster. tractans de præcognitionibus, dixit quòd oportet præcognoscere quid est, non solũ de passione; sed ẽt de subiecto. qđ nõ oporteret, nisi passio cõcluderetur de subiecto per diffinitionẽ; deinde diffinitio passionis concluderetur de subiecto per diffinitionem subiecti, Quod manifestatur sic. Si volo demonstrare hanc, Triangulus habet tres æquales duobus rectis, accipiam primò primum pro medio, quod est figura habẽs angulũ extrinsecũ æqualẽ duobus intrinsecis sibi oppositis, & hoc est ueluti diffinitio passionis, quod rursum demonstrandum est per diffinionem subiecti. primò trianguli, arguendo sic. Omnis figura recti linea tribus lineis contenta, habet angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis, sibi oppositis, Sed triangulus est figura rectilinea &c. ergo &c. Hæc sentẽtia uidetur uerior, & magis sufficiens, utpote media concordans cum Lynconiẽse, quo ad diffinitionẽ subiecti, & cũ Egidio quo ad diffinitionẽ passionis. Discordat autẽ à Lynconiense in hac exclusiua, Tantũ diffinitio subiecti est medium in demonstratione potissima. & ab Egidio discordat in hac exclusiuo, solũ diffinitio passionis est mediũ &c. Hæc de præsẽti c. dicta sint, & hic terminatur trac. de syllogismo demõstratiuo, quẽ ordinauimus ut introductoriũ pro nouitijs ad eã, quæ est apud Arist.

Aristo.doctrinam in lib.Poster. Erat mihi propositum post tractatum de syllogismo demōstratiuo, formare tractatum de syllogismo Dialectico correspondentem lib.Top.Deinde ttactatum de syllogismo sophistico correspondentem libris Elēchorum. Verum quia Petrus Hispanus duos tractatus clarè, & subtiliter disposuit, quorum primum tractatum de locis nuncupauit, secundum autem tractatū de fallaciis, quem etiam habemus editum à diuo Thoma, ideo propositum mutaui, remittēs nouitios ad prædictos authotes. Laus Deo omnipotenti in sempiterna secula.

FINIS.

TRACTATVVM ELENCHVS: ET *quid quisque complectatur.*

